KUPRIN

OPERE ALESE

★

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

KUPRIN

OPERE ALESE

★

CLASICII LITERATURII
UNIVERSALE

А. И. Куприн
ПОВЕСТИ И РАССКАЗЫ
в двух томах
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1961

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

A. I. KUPRIN

OPERE ALESE

★

București — 1964

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

MOLOH

I

Sirena uzinei mugea prelung, vestind începutul zilei de muncă. Sunetul plin, răguşit şi neîntrerupt părea că iese din pămînt şi că se aşterne pe jos, iar în dimineaţa tulbure a zilei ploioase de august căpăta o asprime ameninţătoare şi tristă.

Inginerul Bobrov tocmai îşi bea ceaiul. În ultimul timp, Andrei Ilici suferise mai mult ca oricînd de insomnie. Se culca seara cu capul greu şi tresărea în orice clipă, ca şi cum l-ar fi zgîlţîit cineva ; totuşi, cădea destul de repede într-un somn neliniştit, nervos, dar se trezea cu mult înainte de ivirea zorilor, frînt, sleit de puteri şi iritat.

Cauza era, fără îndoială, frămîntarea lui sufletească şi prea marea oboseală fizică, dar şi vechiul lui obicei de a-şi face injecţii cu morfină — obicei împotriva căruia Bobrov ducea de cîtva timp o luptă îndîrjită.

Acum stă în faţa ferestrei, sorbind cu înghiţituri mici ceaiul, care i se pare lipsit de gust, ca o iarbă. Pe geamuri se preling în zigzag picăturile de ploaie. Unda băltoacelor din zare se încreţeşte, biciuită de ploaie. Pe fereastră se zăreşte un lac nu prea mare, de formă pătrată, încadrat de sălcii pletoase, cu trunchiurile pitite în frunzişul cenuşiu. Cînd se porneşte vîntul pe deasupra lacului, valurile mărunte se ridică şi se fugăresc, iar frunzişul sălciilor aruncă sclipiri argintii. Iarba palidă, bătută de ploaie, se culcă neputincioasă la pămînt. Casele sătucului din apropiere, copacii pădurii întinse în zare ca o panglică întunecată, cîmpul parcă petecit

cu galben și cu negru — toate acestea se schițează tulburi ca prin ceață.

Pe la ora șapte, Bobrov ieși din casă după ce-și puse mantaua de ploaie, cu glugă. Ca mulți oameni nervoși, el nu se simțea în apele lui dimineața : trupul îi era slăbit, în ochi avea un fel de durere înăbușită, ca și cum l-ar fi apăsat cineva, iar în gură, un gust neplăcut. Mai apăsător decît toate, însă, i se părea dezechilibrul sufletesc de care se simțea cuprins în ultima vreme. Tovarășii lui Bobrov, inginerii — care priveau totdeauna viața cu seninătate, sub aspectul ei simplu și practic — ar fi rîs, poate, de pricinile tăinuitelor lui suferințe și, desigur, nu l-ar fi înțeles. Pe zi ce trecea, îi sporea din ce în ce mai mult sila — un fel de groază aproape — de slujba la uzină.

Munca de birou, meseria de profesor sau agricultura ar fi fost mai potrivite cu el, cu mentalitatea, cu felul lui de a fi și cu obiceiurile lui. Ingineria nu-i dădea satisfacții și dacă n-ar fi fost dorința insistentă a mamei sale ar fi părăsit institutul încă din anul al treilea.

Firea lui delicată, aproape feminină, suferea mult din cauza contactului brutal cu realitatea și cu cerințele ei mărunte, dar aspre. Se compara pe el însuși cu un om jupuit de viu. Cîteodată, lucruri mărunte și nebăgate în seamă de către alții îl întristau adînc și nu le putea uita multă vreme.

Înfățișarea lui Bobrov era modestă, lipsită de orice strălucire. Era mai mult scund decît înalt și destul de firav, dar se simțea mocnind într-însul o multă energie nervoasă, gata să izbucnească. Fruntea lui înaltă și albă îți atrăgea numaidecît atenția. Pupilele dilatate — și inegale — erau atît de mari, încît ochii cenușii păreau negri. Sprîncenele stufoase, cu un contur neregulat, se uneau la rădăcina nasului, dînd privirii lui o expresie severă, fixă, parcă ascetică. Andrei Ilici avea buzele strînse și subțiri — fără vreo expresie de răutate — însă cam asimetrice : colțul drept al gurii se ridica ceva mai sus decît cel stîng. Mustățile și barba mică, rare și abia mijite, de culoare deschisă, erau ca de adolescent.

Numai zîmbetul dădea farmec chipului lipsit, de fapt, de frumuseţe. Cînd rîdea, ochii înveseliţi şi blînzi îi înfrumuseţau toată faţa.

După vreo jumătate de verstă, Bobrov se opri pe creasta unei movile. La picioarele lui, pe o întindere de 50 de verste pătrate, se desfăşura panorama uzinei. Era un adevărat oraş din cărămidă roşie, cu o pădure de coşuri afumate, un oraş îmbîcsit de miros de pucioasă şi de fier topit, un oraş scufundat într-un bubuit asurzitor şi neîntrerupt. Patru furnale dominau uzina cu coşurile lor monstruoase. Alături de ele, se ridicau opt cowpere destinate încălzirii aerului, pentru a fi suflat în furnale — opt turnuri de fier încoronate de cupole rotunde. În jurul furnalelor erau răspîndite atelierele de reparaţii, turnătoria, hala de spălat cazane, atelierul de locomotive, atelierul de laminat şine, cuptoarele Martin şi Pudling etc.

Uzina era clădită pe trei terase naturale uriaşe. În toate direcţiile mişunau locomotive mici. Se iveau jos, pe ultima terasă, zburau apoi în sus cu un şuier ascuţit şi dispăreau cîteva secunde prin tuneluri, de unde ieşeau în goană, învăluite într-un abur alb, ca să lunece apoi, duduind pe punţi, şi, în sfîrşit, să se avînte ca prin văzduh pe estacade de piatră, pentru a zvîrli minereul şi cocsul chiar în coşul furnalului.

Mai departe, dincolo de aceste terase, privirea se pierdea în haosul care alcătuia spaţiul destinat construirii a două furnale noi — al cincilea şi al şaselea. Părea că un groaznic cutremur subteran scosese la suprafaţă grămezi de pietriş, cărămizi de diferite mărimi şi culori, piramide de nisip, movile de piatră de var, stive de fier şi lemnărie... Toate acestea păreau îngrămădite la întîmplare şi fără nici un rost. Sute de care şi mii de oameni se agitau ca nişte furnici într-un furnicar devastat. În aer plutea ca o ceaţă praful de var, alb şi înţepător.

Mai departe, în zare, se vedea un tren de marfă nesfîrşit de lung, lîngă care se îmbulzeau muncitorii care lucrau la descărcarea lui. De-a lungul unor scînduri înclinate, ce ieşeau din vagoane, cărămizile lunecau

într-un șuvoi necurmat. Fierul cădea răsunînd, iar scîndurile subțiri zburau prin aer, răsucindu-se. Unele căruțe se îndreptau goale spre tren, iar altele se întorceau în șiruri lungi, încărcate cu vîrf. Mii de zgomote se topeau într-un vaier lung și sacadat, în care se amestecau sunetele ascuțite, limpezi și dure ale dălților, loviturile sonore ale ciocanelor care prindeau niturile la cazane, huruitul greoi al ciocanelor pneumatice, șuieratul viu și pufnirea țevilor cu abur și, din cînd în cînd, explozii subterane înăbușite, care cutremurau pămîntul.

Tablou înspăimîntător și captivant. Munca omului clocotea aici ca un mecanism imens, complicat și precis. Mii de oameni — ingineri, zidari, mecanici, dulgheri, fierari, săpători, tîmplari, lăcătuși — se adunaseră aici, veniți din toate colțurile pămîntului, pentru ca, supuși legii de fier a luptei pentru existență, să-și dea forțele, sănătatea, inteligența și energia numai pentru înfăptuirea unui pas înainte în progresul industrial.

În ziua aceea, Bobrov se simțea mai rău decît oricînd. Uneori, deși nu prea des — de trei-patru ori pe an — cădea într-o stare ciudată de moleșeală și în același timp de surescitare. Asta se întîmpla, de obicei, în diminețile posomorîte de toamnă, sau seara, pe vremea dezghețului. Atunci, totul căpăta pentru el o altă înfățișare, plictisitoare, și parcă totul se decolora, fețele oamenilor i se păreau șterse, lipsite de frumusețe și bolnave, iar cuvintele veneau de undeva — de departe — și nu-i trezeau în suflet nimic altceva decît urîtul. Astăzi, pe cînd făcea înconjurul atelierului de laminat șine, îl necăjeau mai ales fețele muncitorilor, palide, mînjite de cărbune și arse de vîlvătaie. Privind la munca lor îndîrjită și la trupurile lor încinse de dogoarea arzătoare a maselor de fier incandescent și simțind în același timp, prin ușa dată de perete, suflarea vîntului aspru de toamnă, i se părea că el însuși îndură suferințele, o dată cu muncitorii. Îi era rușine de aspectul lui îngrijit, de rufăria lui fină și de cele trei mii de ruble pe an, pe care le primea ca salariu.

II

Sta la cuptor și urmărea munca. De fiecare dată gura uriașă de foc a cuptorului se căsca mare, înghițind unul după altul lingourile de oțel încins la roșu, de cîte douăzeci de puduri unul, de-abia ieșite dintr-alte cuptoare. Peste un sfert de oră, aceste lingouri — după ce treceau, duduind, prin zeci de caje de laminare și erau transformate în șine lungi, netede și lucitoare — se așezau în capătul celălalt al atelierului.

Cineva din spate îi puse lui Bobrov mîna pe umăr. El se întoarse cu ciudă și îl văzu pe Svejevski, unul dintre colegii lui de uzină.

Acest Svejevski, totdeauna încovoiat — ca și cum ar fi vrut să se strecoare, sau să facă o plecăciune — cu veșnicul lui chicotit și cu obiceiul lui de a-și freca mîinile umede și reci, nu-i plăcea de loc lui Bobrov. În felul lui de a fi avea ceva lingușitor, ceva veninos și părea veșnic jignit. Afla întotdeauna, înaintea tuturora, toate bîrfelile uzinei și le debita cu o deosebită plăcere tocmai celui căruia îi puteau fi neplăcute ; se agita într-una cînd vorbea și atingea mereu șoldurile, umerii, mîinile și nasturii celui cu care sta de vorbă.

— Unde ai dispărut, dragul meu, de-un timp încoace ? întrebă Svejevski, rînjind și frămîntînd mîna lui Andrei Ilici între palmele lui. Mereu cu cititul... Citești într-una !

— Bună ziua ! răspunse Bobrov în silă, retrăgîndu-și mîna. Nu m-am simțit prea bine în ultimul timp.

— La Zinenko, toți au început să-ți ducă dorul, continuă Svejevski pe un ton care lăsa să se înțeleagă multe. De ce nu te mai duci pe la ei ? Acum trei zile, a fost directorul acolo și a întrebat de dumneata ! Venise vorba, nu știu cum, despre munca la furnale și te-a lăudat mult.

— Sînt cît se poate de măgulit ! răspunse Bobrov ironic, făcînd o plecăciune.

— Zău, serios... Spunea că direcția te apreciază foarte mult, ca pe un inginer cu vaste cunoștințe, și că dumneata ai putea, dac-ai vrea, să ajungi foarte departe. După părerea lui, n-ar trebui să dăm francujilor să facă

proiectul uzinei, de vreme ce avem la noi oameni atît de competenţi ca Andrei Ilici. Numai că...

„Stai niţel, se gîndi Bobrov, o să mai urmeze şi altceva."

— Numai că, reluă Svejevski, te ţii departe de societate şi faci impresia unui om închis... Asta, vezi, nu e bine ! Nici nu-şi poate da seama cineva ce fel de om eşti, în fond, şi nici nu ştie cum să se poarte cu dumneata. Ah, da... se bătu deodată peste frunte Svejevski. Eu tot pălăvrăgesc şi uit să-ţi spun lucrul cel mai important... Directorul ne roagă pe toţi să ne ducem neapărat la gară, mîine, la trenul de douăsprezece.

— Iar primim pe cineva ?

— Exact ! Ia ghici, pe cine ?

O expresie şireată şi triumfătoare apăru pe faţa lui Svejevski. Îşi freca mereu mîinile şi se vedea că simte multă plăcere, pregătindu-se să anunţe o noutate interesantă.

— Crede-mă că nu ştiu... Şi nici meşter la ghicit nu sînt ! spuse Bobrov.

— Ei, hai, încearcă să ghiceşti, te rog ! Spune un nume, măcar aşa, la întîmplare.

Bobrov tăcu, urmărind cu atenţie exagerată felul în care funcţiona macaraua. Svejevski băgă de seamă acest lucru şi începu să se agite mai tare.

— Niciodată n-ai să ghiceşti ! Eh, dar nici nu vreau să te mai chinuiesc. Cel aşteptat este chiar Kvaşnin în persoană !

Pronunţase numele cu un servilism atît de vădit, încît lui Bobrov i se făcuse scîrbă.

— Şi găseşti că e un eveniment atît de important ? întrebă cu indiferenţă Andrei Ilici.

— Cum, „un eveniment atît de important" ? Să avem iertare ! Păi el e în conducere, face tot ce vrea şi toţi ascultă de el ca de un oracol... Uite, chiar acum, conducerea l-a însărcinat cu urgentarea lucrărilor, adică — cu alte cuvinte — el singur şi-a luat această însărcinare. Ai să vezi ce-o să mai tune şi-o să mai fulgere pe la noi, cînd are să sosească ! Anul trecut a inspectat şantierele de construcţie... Mi se pare că dumneata nu erai încă aici... Directorul şi patru ingineri au zbu-

rat cît ai bate din palme din posturile lor... Cînd sînteți gata cu suflarea de aer în furnal ?[1] Mai aveți mult ?...

— E aproape gata.

— Eh, asta-i bine. Va să zică vom sărbători în prezența lui punerea în funcțiune și începutul lucrărilor de zidărie. Dumneata l-ai văzut vreodată pe Kvașnin ?

— Niciodată ! Numele, bineînțeles, i l-am auzit...

— Eu am avut însă această plăcere ! Ce să-ți spun ? Un personaj rar, cum nu mai întîlnești altul... Îl știe tot Petersburgul ! În primul rînd, e atît de gras, încît nu-și poate împreuna mîinile pe burtă. Nu mă crezi ? Pe cuvînt de onoare ! Ba are și o caleașcă specială a lui, în care partea dreaptă, prinsă în balamale, se deschide complet... Unde mai pui că e de statură uriașă, e roșcovan și are o voce de parc-ar fi trompeta Ierihonului. Dar ce cap ! O, doamne ! În toate societățile pe acțiuni face parte din conducere... Și numai pentru șapte ședințe pe an primește două sute de mii de ruble. În schimb, însă, cînd e vorba de salvat situația la o adunare generală, nimeni nu-l întrece... Bilanțul anual cel mai dubios ți-l prezintă în așa fel, încît, pînă la urmă, îi face pe acționari să creadă că tot ce e negru e alb, de nu mai știu cum să-și exprime recunoștința față de conducere. Dar mai interesant e că nici măcar nu cunoaște cum trebuie chestiunile despre care vorbește și că le rezolvă pe toate numai prin tupeu. Dac-ai să-l auzi mîine vorbind, ai să crezi că o viață întreagă nu s-a ocupat de altceva decît de furnale — dar se pricepe la ele cum mă pricep eu la limba sanscrită.

— Ta-ra-ra-ram ! Bobrov îi întoarse spatele și începu să fredoneze fals, căutînd să pară nepăsător.

— Uite... ce vrei mai mult ? Știi cum își primește el vizitatorii la Petersburg ? În pielea goală, scufundat în baie pînă la gît, încît doar capul roșcovan rămîne afară din apă ; și așa îi ascultă. Iar în fața lui, în po-

[1] Prin *suflare de aer în furnal*, se înțelege încălzirea furnalului — înainte de a fi pus în funcțiune — pînă la temperatura de fuziune a minereului, adică pînă la aproximativ 1600 grade. Funcționarea furnalului se numește „campanie". Suflarea durează uneori cîteva luni (n. aut.).

ziție de drepți, stă un consilier de stat care îi dă raportul... Și e un mîncău fără pereche ! Nimic de zis, se pricepe la mîncare... în cele mai bune restaurante sînt vestite cotletele *à la* Kvașnin. În ceea ce privește crailîcul, nu mai întreba ! Acum trei ani, s-a întîmplat cu el ceva nostim de tot...

Văzînd că Bobrov se pregătea să plece, Svejevski îl apucă de un nasture și-i spuse în șoaptă, cu glas rugător :

— Dă-mi voie... e nostim de tot... îți spun în două cuvinte... dă-mi voie ! Uite, chiar acum... Să vezi cum s-a întîmplat ! Într-o toamnă, acum vreo trei ani, sosește la Petersburg un tînăr sărac, mi se pare că era un funcționar... îi știu chiar și numele, numai că nu-mi vine în minte acum. Tînărul ăsta avea de făcut niște demersuri într-un proces de moștenire și, în fiecare dimineață, întorcîndu-se de pe la autorități, petrecea cîte un sfert de oră în grădina de vară, pe o bancă. Buun !... Stă el trei zile, stă patru, stă cinci, cînd bagă de seamă că o dată cu el se plimbă în fiecare zi prin grădină un domn roșcovan și extraordinar de gras... În sfîrșit, fac cunoștință... Tînărul îi povestește toate necazurile lui roșcovanului, care nu era altul decît Kvașnin. Acesta îl ascultă cu interes și îl compătimește... Numele însă nu și-l spune. Buun !... Într-o bună zi, roșcovanul îi face tînărului următoarea propunere : „Ia spune, ai vrea să te însori cu o persoană oarecare, dar cu condiția ca, îndată după nuntă, să te desparți de ea și să n-o mai vezi niciodată ?" Îl nimerise pe tînărul acela într-un moment cînd aproape murea de foame. „Sînt de acord, răspunse el, dar să vedem care o să fie răsplata și, apoi, banii trebuie să-i primesc înainte." Vezi bine că nici tînărul nu picase chiar din lună. Buun !... Au căzut amîndoi la învoială. Peste o săptămînă, roșcovanul îl pune pe tînăr să se îmbrace în frac și, cum se face ziuă, îl duce afară din oraș, într-o biserică. Lume nu era de fel ; logodnica sosise înainte și aștepta înfășurată într-un voal care o acoperea toată, dar nu chiar așa, încît să nu se poată vedea că e drăguță și foarte tînără. A început cununia... De la o vreme, însă, tînărul și-a dat seama că logodnica părea foarte tristă.

Atunci i-a spus în șoaptă : „Mi se pare că ești aici împotriva voinței dumitale". Și ea i-a răspuns : „Mi se pare că și dumneata ești în aceeași situație". Și atunci fiecare și-a spus povestea lui. Pe fată o silea maică-sa să se mărite. Parcă tot o mustra conștiința să i-o dea lui Kvașnin, așa, de-a dreptul. Buun !... Stau ei cît stau... cînd, deodată, tînărul spune : „Ce-ar fi să le tragem o păcăleală ? Sîntem tineri amîndoi și ne mai așteaptă poate multe lucruri frumoase în viață. Hai să-l lăsăm pe Kvașnin cu buzele umflate !" Fata era hotărîtă din fire și ageră la minte. „Bine, zice, să le-o facem !" După ce s-a sfîrșit cununia, au ieșit cu toții din biserică. Kvașnin nu mai putea de bucurie. Cît despre tînăr, el primise banii înainte — și nu erau puțini ; în asemenea cazuri, Kvașnin plătește oricît. El se apropie de tinerii căsătoriți și-i felicită cu aerul cel mai ironic posibil. Ei îl ascultă, îi mulțumesc — spunîndu-i „nașule" — și dintr-o dată amîndoi... hop ! în trăsură. „Ce înseamnă asta ? Încotro ?" „Cum încotro ? La gară ! Plecăm în călătorie de nuntă. Mînă, birjar !" A rămas Vasili Terentievici încremenit și cu gura căscată... Ei, da' altă dată... Ce-i asta ? Ai și plecat ? Andrei Ilici ! își întrerupse Svejevski pălăvrăgeala, văzînd că Bobrov își îndreaptă hotărît pălăria și își încheie nasturii de la palton.

— Scuză-mă, nu am timp ! răspunse Bobrov sec. În ceea ce privește anecdota dumitale, am mai auzit-o, ori am mai citit-o cîndva... Am onoarea !...

Și, întorcînd spatele lui Svejevski, care rămăsese uluit de atîta violență, ieși repede din atelier.

III

După ce se întoarse de la uzină și luă în grabă masa, Bobrov ieși în cerdac. Vizitiul, Mitrofan, care primise încă dinainte ordinul să pună șaua pe Farvater — un cal murg de Don — se căznea să strîngă chinga unei șei englezești. Farvater își umfla burta și-și întorcea mereu gîtul, încercînd să prindă cu dinții mî-

neca de la cămaşa lui Mitrofan. Atunci Mitrofan se răsti la el cu o voce de bas, afectată şi supărată: „Ho-o, mai stai, păgînule!" Şi adăugă, icnind de încordare: „Ia te uită, dobitocul!"

Farvater — armăsar de mărime mijlocie, cu pieptul masiv, cu trupul lung şi crupa întinsă, cam lăsată în jos — se sprijinea uşor, cu graţie, pe nişte picioare puternice şi păroase, cu gleznă subţire şi copite solide. Un cunoscător ar fi fost nemulţumit de botul arcuit şi de gîtul cu o umflătură la mijloc. Bobrov, însă, găsea că aceste particularităţi, caracteristice oricărui cal de Don, constituie frumuseţea lui Farvater, după cum picioarele strîmbe la un *basset,* sau urechile lungi la un *setter* au şi ele farmecul lor. În schimb, nu exista în toată uzina un cal care să-l poată întrece pe Farvater la galop.

Mitrofan — ca orice vizitiu rus care se respectă — socotea de datoria lui să fie aspru cu calul, neadmiţînd nici o manifestare de duioşie între ei şi, din această pricină, îi striga vorbe de ocară: „ocnaşule", „mortăciune", „tîlharule", ba uneori chiar şi „Hamlet"... În adîncul sufletului însă, îl iubea foarte mult pe Farvater. Dragostea lui se vedea din faptul că tînărul armăsar de Don era şi ţesălat mai cu grijă, şi primea o hrană mai bună decît Lastocika şi Cernomoreţ, ceilalţi doi cai daţi lui Bobrov în folosinţă.

— L-ai adăpat, Mitrofane? întrebă Bobrov.

Mitrofan nu răspunse îndată. Pe lîngă altele, el mai avea o deprindere de bun vizitiu — aceea de a vorbi tărăgănat şi fără să se grăbească, aşa cum se cuvine unui om aşezat.

— L-am adăpat, Andrei Ilici... Cum să nu-l adăp? Ho, necuratule, ce te uiţi aşa împrejur? Stai că-ţi sucesc eu botul! se răsti el la cal. Uite, boierule, ce poftă are azi să fie călărit. De-abia aşteaptă...

Îndată ce Bobrov se apropie de Farvater şi luînd în mîna stîngă frîul îl trecu printre degete, începu scena care se repeta aproape în fiecare zi. Supărat, Farvater — care se uitase pînă atunci pieziş la Bobrov cu ochii lui mari — începu să joace în loc, încordîndu-şi gîtul şi aruncînd cu copitele dinapoi bulgări de noroi în aer.

Bobrov sărea într-un picior pe lîngă el, căutînd să și-l pună pe celălalt în scară.

- Dă-i drumul, Mitrofane ! strigă el, după ce reuși, în sfîrșit, să prindă scara și, în aceeași clipă, aruncîndu-și piciorul peste crupa calului, se așeză în șa.

Îndată ce simți pulpele călărețului, Farvater se liniști și, după ce forăi, dînd din cap, se mai lăsă de cîteva ori de pe un picior pe altul și o porni pe poartă într-un galop întins și elastic...

Goana, vîntul rece care-i șuiera în urechi și mirosul proaspăt al cîmpiei jilave de toamnă izbutiră curînd să liniștească și să învioreze nervii obosiți ai lui Bobrov. Pe lîngă aceasta, de cîte ori se ducea la familia Zinenko, Bobrov se simțea cuprins de o emoție plăcută.

Familia Zinenko se compunea — afară de tată și mamă — din cinci fete. Tatăl lucra la uzină ca administrator al depozitului de materiale. Uriaș, în aparență molîu și bun la suflet, era de fapt un om foarte priceput la tot soiul de șiretlicuri și de uneltiri. Făcea parte din acea categorie de oameni care, sub pretextul de a spune fiecăruia „adevărul în față", lingușesc pe șefi cu slugărnicie — ceea ce, însă, nu le micșorează acestora plăcerea de a fi măguliți — pîrăsc cu nerușinare pe colegi, iar față de subalterni au o atitudine despotică. Orice fleac era la el prilej de discuții. Fără să asculte obiecțiunile ce i se aduceau, răcnea într-una cu vocea lui răgușită ; era mare mîncăcios și avea slăbiciune pentru cîntecele de cor ucrainene, pe care însă le cînta întotdeauna fals. Nevastă-sa îl ținea sub papuc, fără ca el să-și dea seama. Era o femeie scundă, bolnăvicioasă și afectată, care avea niște ochi cenușii și micuți, așezați caraghios de aproape de rădăcina nasului.

Pe fete le chema Maka, Beta, Șurocika, Nina și Kasia.

Fiecare avea o reputație bine stabilită în familie : despre Maka — o domnișoară cu profil de pește — se spunea că are o fire îngerească. „Maka e simplitatea personificată !" spuneau părinții ei, cînd — la plimbare sau pe la serate — ea rămînea în umbră, de dragul celorlalte surori mai mici. (Maka depășise vîrsta de treizeci de ani.)

Beta trecea drept foarte inteligentă, purta ochelari și — după cum se spunea — într-un rînd, avusese chiar de gînd să se înscrie la facultate. Ținea capul plecat într-o parte, ca un cal bătrîn, iar mersul îi era săltat, fiindcă se înălța și se lăsa în jos la fiecare pas. Musafirilor care veneau pentru prima oară în casă, le împuia capul cu discuții despre superioritatea femeii față de bărbat, în ceea ce privește cinstea și bunătatea, sau le cerea pe un ton glumeț și naiv : „Dumneata, care ai un spirit atît de pătrunzător, te rog definește-mi caracterul meu". Cînd se punea în discuție una din temele clasice ale casei, cum ar fi de pildă : „Care poet e mai mare — Lermontov sau Pușkin ?" sau „Contribuie oare natura la îmblînzirea moravurilor ?", o scoteau în prima linie pe Beta ca pe un elefant de luptă.

A treia fiică, Șurocika, se specializase în jocul de-a popa prostul cu toți inginerii necăsătoriți. Cum afla că vechiul ei partener are de gînd să se însoare, își alegea un partener nou, înăbușindu-și necazul și mîhnirea. Bineînțeles, din joc nu lipseau nici glumele drăgălașe, nici micile șmecherii fermecătoare, iar partenerului îi spunea „uriciosule" și-l lovea peste mîini cu cărțile de joc.

Nina era răsfățata familiei, ca și a tuturora, și trecea drept un copil rîzgîiat, dar încîntător. Printre celelalte surori, cu siluete masive, cu fețe grosolan cioplite și vulgare, părea o străină. Poate doar *madame* Zinenko ar fi putut lămuri satisfăcător de unde apăruseră la Ninocika această siluetă delicată și fină, aceste mîini aproape aristocratice, această față drăgălașă, oacheșă — presărată cu alunițe — urechiușele trandafirii și părul bogat cu firul subțire și puțin ondulat. Părinții își puneau în ea mari speranțe și de aceea totul îi era permis : să mănînce multe bomboane, să vorbească gutural — cu un „r" plin de farmec — și chiar să se îmbrace mai bine decît celelalte surori.

Kasia, cea mai mică, împlinise de curînd patrusprezece ani, dar acest copil fenomenal era cu un cap mai înalt decît maică-sa, iar pe surorile ei mai mari le întrecuse cu mult în ceea ce privește relieful pronunțat al formelor. Tineretul uzinei, care, din cauza prea

marii depărtări de oraș, era cu desăvîrșire lipsit de societate feminină, urmărea de mult cu privirile silueta Kasiei, iar ea primea aceste priviri cu naiva nerușinare a unei fetițe precoce.

Felul cum natura își împărțise darurile între surori era bine cunoscut în uzină, și un tînăr glumeț spusese că de ar fi să se însoare cu una din fetele Zinenko n-ar ști pe care s-o aleagă și le-ar lua pe toate cinci împreună. Inginerii și studenții practicanți considerau casa Zinenko ca un fel de hotel ; se îmbulzeau acolo din zori și pînă-n noapte ; mîncau mult, beau și mai mult, dar reușeau să ocolească cu o uimitoare dibăcie cursele matrimoniale ce li se întindeau.

În această familie Bobrov nu era prea iubit. Gusturile mic-burgheze ale mamei fetelor — care căuta cu tot dinadinsul să reducă totul la nivelul decenței mediocre și plicticoase de provincie — erau jignite de purtarea lui Andrei Ilici. Cînd era dispus să vorbească, toți întîmpinau humorul lui usturător cu niște ochi mari și mirați. Cînd se întîmpla să tacă seri întregi de-a rîndul, din pricina oboselii și a nervozității, toți erau de părere că e un om închis și mîndru, care ironizează pe ceilalți în tăcere, și chiar se bănuia — ceea ce era mai grav — că „publică povestiri în reviste și caută personaje pentru aceste povestiri".

Bobrov simțea această dușmănie mocnită care se manifesta în lucrurile mărunte : era neglijat la masă, iar atunci cînd vorbea, stăpîna casei dădea din umeri a nedumirire. Cu toate acestea, continua să viziteze familia Zinenko. O iubea poate pe Nina ? Nu știa nici el. Cînd se întîmpla să nu dea pe-acolo timp de cîte trei sau patru zile, amintirea ei făcea să-i bată inima cu o dulce și tulburătoare tristețe. În închipuirea lui răsăreau silueta ei zveltă și grațioasă, zîmbetul ochilor galeși, ușor încercănați, mireasma trupului ei care îi amintea — nu știa nici el de ce — pe aceea a mugurilor de plop, tineri și cleioși.

Dar era destul să petreacă trei seri de-a rîndul la Zinenko, pentru ca societatea lor, frazele lor — mereu aceleași — expresia convențională și nefirească a fețelor să-l plictisească. Între cele cinci „domnișoare" și

„cavalerii" care „le făceau curte" (aceste cuvinte aparţineau vocabularului Zinenko), se stabiliseră o dată pentru totdeauna raporturi de o banală cochetărie. Şi unii şi alţii se comportau ca şi cum ar fi făcut parte din două tabere vrăjmaşe. De fiecare dată, unul dintre cavaleri le lua domnişoarelor cîte un obiect oarecare şi afirma că n-are de gînd să-l mai dea înapoi : domnişoarele se bosumflau, şuşoteau între ele, îl făceau „scîrbos" pe cel care glumise şi rîdeau tot timpul cu un fel de rîs zgomotos şi sec. Asta se repeta zi cu zi, azi ca şi ieri, mereu cu aceleaşi gesturi şi aceleaşi cuvinte. Bobrov se întorcea de la Zinenko cu dureri de cap şi cu nervii obosiţi de ifosele lor provinciale.

Astfel, în sufletul lui alterna dorul după Nina — după strînsoarea nervoasă a mîinilor ei întotdeauna fierbinţi — cu dezgustul pe care i-l provocau banalitatea plictisitoare şi apucăturile familiei. Erau clipe cînd era aproape hotărît să-i ceară mîna. Atunci, n-ar fi putut să-l oprească nici chiar gîndul că ea — cu cochetăria ei ieftină şi cu goliciunea ei sufletească — ar face din viaţa conjugală un infern şi că ei vorbesc două limbi deosebite. Totuşi, nu se hotăra şi continua să tacă.

Acum, cînd se apropia călare de Şepetovka, ştia de mai înainte despre ce anume şi în ce fel se va vorbi acolo, într-un moment sau altul, ba îşi închipuia pînă şi expresia feţelor pe care avea să le vadă. El ştia că „domnişoarele" — care erau întotdeauna în aşteptarea unor „cavaleri simpatici" — cînd îl vor vedea de pe terasă că se apropie, vor începe să se întrebe cu aprindere cine anume vine, iar cînd va fi destul de aproape pentru a fi văzut, domnişoara care a ghicit va începe să ţopăie, să bată din palme, să plescăie din limbă şi să strige cu o însufleţire exagerată : „Aţi văzut ? Aţi văzut ? Eu am ghicit !" Apoi va da fuga la Anna Afanasievna : „Mamă, vine Bobrov ! Eu am ghicit cea dintîi !" Iar mama, ştergînd alene ceştile de ceai, desigur că îi va spune Ninei, pe un ton ca şi cum ar fi anunţat ceva amuzant şi neaşteptat : „Ninocika, ştii că vine Bobrov ?"

După asta, își vor exprima mirarea toate deodată și cît se poate de zgomotos, cînd îl vor vedea pe Andrei Ilici intrînd.

IV

Farvater se oprea, forăind și, din cînd în cînd, trebuia îndemnat cu hățul. În depărtare apăru conacul din Șepetovka. Ascunși de frunzișul des al liliacului și al salcîmilor, pereții lui albi și acoperișul lui roșu abia se întrezăreau. De după un povîrniș, se arăta un iaz mic ce-și umfla parcă luciul între malurile verzi.

La intrare, se contura o siluetă feminină. Încă de departe, Bobrov o recunoscu pe Nina după bluza galbenă aprinsă care îi nuanța atît de frumos tenul smead al feței și, imediat, strîngînd hățul lui Farvater, se îndreptă în șa și își trase vîrful picioarelor intrate adînc în scări.

— Iar ai venit călare pe favoritul dumitale ? Nu zău, nici nu mă pot uita la pocitania asta ! strigă Nina în cerdac cu vocea ei veselă și rîzgîiată de copil alintat.

Își făcuse de mult obiceiul să-l necăjească pe Bobrov cu calul la care el ținea atît de mult. De altfel, în casa Zinenko, era veșnic cîte cineva pe care fetele îl necăjeau.

După ce zvîrli hățul unuia dintre grăjdarii care se apropiase în fugă, Bobrov bătu cu palma grumazul vînjos și asudat al calului și o urmă pe Nina în salon. Anna Afanasievna, care stătea în fața samovarului, se arătă foarte mirată de sosirea lui Bobrov.

— Aa-a ! Andrei Ilici ! În sfîrșit, ai poftit și pe la noi ! exclamă ea tărăgănat.

Și, întinzînd mîna drept spre buzele lui, îl întrebă tare și pe nas :

— Spune ce preferi : ceai, lapte, mere ?

— *Merci,* Anna Afanasievna !

— *Merci oui, ou merci non ?* [1]

[1] Mulțumesc da, sau mulțumesc nu ? (Fr.) (N. t.)

Fraze franțuzești de felul acesta erau nelipsite în limbajul familiei Zinenko. Bobrov nu dorea nimic.

— Atunci, treci pe terasă... îl invită condescendent *madame* Zinenko, tinerii-s acolo ! S-au apucat să joace „gajuri".

Cînd ieși în cerdac, domnișoarele exclamară toate patru deodată, pe nas și exact cu aceeași intonație ca și a mamei :

— Aa-a ! Andrei Ilici ! De mult nu te-am mai văzut ! Ce iei ? Ceai ? Mere ? Lapte ? Nu vrei nimic ? Chiar nimic ? Dar poate tot vrei ceva ! Atunci ia stai jos și joacă-te cu noi...

Se jucau „de-a gajurile", „de-a părerile" și încă un joc, pe care Kasia cea peltică îl numea „de-a veșela". Printre oaspeți, erau trei studenți stagiari, care-și umflau tot timpul pieptul și, căutînd să ia o poză cît mai studiată, stăteau cu un picior înainte și cu o mînă vîrîtă în buzunarul dinapoi al redingotei. Printre ei, mai era și Miller, tehnicianul care se distingea prin frumusețe, prin prostie și printr-o minunată voce de bariton, apoi, în sfîrșit, un domn tăcut pe care nimeni nu-l lua în seamă.

Jocul nu prea mergea bine. Bărbații își. împlineau rolul pentru răscumpărarea gajurilor cu un aer plictisit, de condescendență. Domnișoarele refuzau cu desăvîrșire să se supună, șușotind între ele și rîzînd forțat.

Se lăsa amurgul. De după acoperișurile satului din apropiere se arăta încet luna, ca un glob uriaș, roșu.

— Copii, intrați în casă ! strigă din sufragerie Anna Afanasievna. Rugați-l pe Miller să ne cînte ceva...

Peste cîteva clipe, glasurile domnișoarelor începură să și răsune prin casă.

— Ne-am amuzat de minune, ciripeau ele, făcînd cerc în jurul mamei, ne-am prăpădit de rîs...

În cerdac rămăseseră numai Nina cu Bobrov. Ea se așezase pe balustradă, cuprinzînd cu brațul stîng unul din stîlpii terasei și lipindu-se de el cu o grație firească. Bobrov ședea la picioarele ei pe o bancă joasă de grădină și, privind în sus la fața ei, vedea liniile delicate ale gîtului și bărbiei.

— Povestește ceva interesant, Andrei Ilici, porunci Nina cu nerăbdare.

— Crede-mă, nu știu ce aș putea să-ți povestesc, replică Bobrov, e îngrozitor de greu să vorbești la comandă. Chiar m-am gîndit că ar fi bine să existe un fel de culegere cu tot felul de teme pentru conversație...

— U-uf ! Tare mai ești plicticos, lungi vorba Nina. Spune-mi, cînd ți se întîmplă să fii bine dispus ?

— Ia spune-mi, dumneata de ce te temi așa de tăcere ? Cum începe să lîncezească puțin conversația, te simți stingherită... Oare nu se poate vorbi și în tăcere ?

— „Noi doi, vom tăcea împreună"... fredonă în batjocură Nina.

— Desigur că vom tăcea. Privește, cerul e senin, luna e mare, mare și aurie, pe terasă e atîta liniște... Ce-ți mai lipsește ?

— „Și luna cea stupidă, pe bolta cerului stupid", declamă Nina. *A propos,* ai auzit că Zinocika Makova se mărită cu Protopopov ? Tot se mărită, pînă la urmă ! Curios om și Protopopov ăsta ! Și ridică din umeri. De trei ori l-a refuzat Zina, dar el tot nu s-a lăsat și a cerut-o în căsătorie a patra oară. Treaba lui... Se prea poate ca ea să-l respecte, dar de iubit n-o să-l iubească niciodată !

Lui Bobrov nu-i trebui mai mult. Aceste cuvinte îi treziră toată amărăciunea din suflet. Limbajul mărginit, tipic mic-burghez al familiei Zinenko, cu expresii ca „ea îl iubește, dar nu-l respectă" sau „ea îl respectă, dar nu-l iubește", îl scotea din sărite. Familia se mulțumea cu vorbe de-astea ca să exprime cele mai complicate raporturi dintre bărbat și femeie ; tot așa, pentru a defini însușirile morale, intelectuale și fizice ale oricărei persoane, nu existau la ei decît două expresii : „brunet" și „blond".

Atunci Bobrov, dintr-o nelămurită dorință de a-și ațîța furia, întrebă :

— Cum e acest Protopopov ?

— Protopopov ? Nina rămase o clipă pe gînduri... Cum să-ți spun ?... e destul de înalt... șaten...

— Și atîta tot ?

— Ce să-ți mai spun ? Ah, da... e funcționar la stat...

— Asta-i tot? Cum este cu putință, Nina Grigorievna, ca dumneata, pentru a caracteriza un om, să nu găsești altceva decît că e șaten și funcționar? Gîndește-te, cîți oameni interesanți, talentați și inteligenți nu întîlnim noi în viață! Se poate oare ca ei toți să nu fie decît „șateni" și „funcționari"? Uite, cu ce curiozitate lacomă privesc viața copiii de țărani și cu cîtă preciziune definesc ei lucrurile. Iar dumneata, fată inteligentă și sensibilă, treci indiferentă pe lîngă toate, numai pentru că dispui de cîteva zeci de fraze stereotipe, pe care le folosești toată ziua. Știu prea bine că dacă cineva, într-o conversație, va pomeni de lună, vei adăuga imediat: „Și luna cea stupidă, pe bolta cerului stupid". Dacă mi se va întîmpla să povestesc un caz mai neobișnuit, știu dinainte că ai să faci observația: „Povestea-i bine ticluită, dar nu e de crezut". Și așa în toate, în toate... Crede-mă, pentru dumnezeu, că tot ce-i mai original, mai deosebit...

— Te-aș ruga să nu-mi faci morală! îl întrerupse cu violență Nina.

Bobrov tăcu. Simțea un gust amar în gură. Timp de cinci minute, rămaseră amîndoi nemișcați și fără să mai spună o vorbă. Deodată, se auziră răsunînd din salon cîteva acorduri, și apoi Miller, cu vocea lui puțin tremurată, dar plină de o adîncă expresivitate, începu să cînte:

Te-am întîlnit la bal întîmplător,
Într-un vîrtej de măști forfotitor,
...Pe tine însă-n jocul de costume
Te-nvăluia un văl din altă lume.

Întărîtarea lui Bobrov se potoli curînd și nu mai simți decît regretul de a o fi întristat pe Nina. „Cum am putut să cer de la dînsa — cu mintea ei naivă și tînără de copil — personalitate și îndrăzneală? se gîndea el. E ca o păsărică, ciripește tot ce-i trece prin cap, și s-ar putea ca acest ciripit să fie ceva cu mult mai de preț decît discuțiile despre emancipare, despre Nietzsche și despre decadenți."

— Nina Grigorievna, nu fi supărată pe mine... M-a luat gura pe dinainte și am spus multe prostii ! zise Bobrov încet.

Nina tăcea. Își întoarse capul de la el și se uită la luna ridicată pe cer. El îi căută prin întuneric mîna pe care ea și-o lăsase în jos : o găsi, i-o strînse cu duioșie și-i șopti :

— Nina Grigorievna... te rog...

Printr-o mișcare bruscă, Nina se întoarse cu fața la el și, răspunzînd la strînsoarea lui cu o strîngere de mînă repezită și nervoasă, exclamă pe un ton în care se simțeau totodată reproș și iertare :

— Răutăciosule ! Întotdeauna mă jignești... Știi că nu mă pot supăra pe dumneata !...

Și, dîndu-i deoparte mîna, care începuse deodată să-i tremure, se smuci de lîngă el, străbătu în fugă cerdacul și dispăru pe ușă.

...Eu, scufundat în vis, nelămurit
De te iubesc ori de te-aș fi iubit,
Sînt, mi se pare, chiar îndrăgostit...

cînta Miller și-n glasul lui se simțeau pasiune și nostalgie.

— Sînt, mi se pare, chiar îndrăgostit ! șopti cu emoție Bobrov, repetînd cuvintele cîntecului, și, abia ținîndu-și răsuflarea, duse mîna la inimă, care începuse să-i bată tare.

„Pentru ce, se gîndi el, înduioșat, îmi trudesc sufletul cu doruri sterpe, visînd o necunoscută și înălțătoare fericire, cînd aici, lîngă mine, am găsit o fericire simplă, dar deplină ? Ce mai poți cere unei femei, unei soții, cînd întîlnești la ea atîta gingășie și blîndețe, atîta grație și atenție ? Noi ăștia, bieți oameni nervoși, bolnavi, nu știm să primim cu simplitate bucuriile pe care ni le dă viața și parcă înadins le otrăvim cu veșnica noastră nevoie de analiză, pînă-n străfunduri, a fiecărui sentiment, a fiecărei porniri, a noastră sau a altora... O noapte senină... Alături de tine, fata pe care o iubești, vorbele ei drăgălașe și simple... O scurtă izbucnire de mînie și, apoi, neașteptata mîngîiere...

Dumnezeule! Oare nu aici se ascunde tot farmecul existenței?"

Intră în salon, simțindu-se mai vesel, mai înviorat și aproape triumfător. Ochii lui întîlniră ochii Ninei și, în căutătura lor strălucitoare, citi un răspuns la gîndurile sale. „Va fi soția mea", își spuse Bobrov, simțindu-și sufletul cuprins de o bucurie senină.

Se vorbea despre Kvașnin. Anna Afanasievna, a cărei voce autoritară umplea toată camera, anunță că are și ea de gînd să-și ducă „fetițele" la gară!

— Poate că Vasili Terentievici o să vrea să ne facă o vizită. În orice caz, despre venirea lui mi-a scris încă de acum o lună nepoata soțului verișoarei mele, Liza Belokonskaia...

— Nu cumva e vorba de Belokonskaia al cărei frate s-a însurat cu ducesa Muhoveț kaia? dădu domnul Zinenko cu docilitate replica învățată pe de rost.

— Da, da, chiar aceea, îi răspunse Anna Afanasievna, îngăduitoare, înclinîndu-și ușor capul. Ea se mai înrudește de departe, după bunică, cu Stremouhovii, pe care îi cunoști și tu. Cum vă spuneam, Liza Belokonskaia mi-a scris că l-a întîlnit undeva pe Vasili Terentievici și l-a îndemnat să ne facă o vizită, dacă s-ar întîmpla vreodată să treacă pe la uzină.

— Vom fi în stare să-i facem primirea cuvenită, Niusia? întrebă îngrijorat Zinenko.

— Ce vorbă mai e și asta? Vom face tot ce ne va sta în putință! În orice caz, nu putem uimi cu nimic un om al cărui venit anual este de trei sute de mii de ruble.

— Dumnezeule! Trei sute de mii! gemu Zinenko. Ți-e și groază să te gîndești.

— Trei sute de mii! oftă, ca un ecou, Nina.

— Trei sute de mii! exclamară cu venerație toate domnișoarele în cor.

— Da, și toți banii aceștia îi cheltuiește pînă la ultima copeică, spuse Anna Afanasievna. Apoi, răspunzînd parcă la întrebarea neformulată a fetelor, ea adăugă: E însurat, dar se spune că are o căsnicie foarte nefericită și că soția lui e o persoană ștearsă și

neprezentabilă. Orice ați spune, dar soția trebuie să fie ca un fel de reclamă pentru afacerile soțului.

— Trei sute de mii! mai repetă o dată Nina, ca în delir. Ce nu poți face cu atîția bani!...

Anna Afanasievna își trecu mîna peste părul ei bogat.

— Un soț ca ăsta ți-ar trebui și ție, fetițo! Nu-i așa? Aceste trei sute de mii, pe care altul le cîștiga pe an, electrizaseră parcă întreaga societate. Cu ochi strălucitori și cu fețe aprinse, cei de față povesteau și ascultau anecdote din viața milionarilor, istorisiri despre ospețe fabuloase, despre cai splendizi, despre baluri și despre toate felurile nebunești de a cheltui banii, citate în istorie.

Bobrov simți cum îi îngheață și i se strînge inima. Își căută pe furiș pălăria și ieși încet pe terasă.

Oricum, nici altfel nu i-ar fi observat cineva plecarea. În drum spre casă, în trapul întins al calului, amintindu-și de ochii visători ai Ninei, în vreme ce șoptea, pierdută în gînduri: „trei sute de mii" — îi trecu deodată prin minte anecdota pe care i-o povestise Svejevski de dimineață.

— Și asta... va ști să se vîndă! șopti el, strîngînd fălcile convulsiv și, scrîșnind din dinți, lovi cu furie pe Farvater cu cravașa peste gît.

V

Apropiindu-se de casă, Bobrov văzu lumină la ferestre. „Pesemne că în lipsa mea a sosit doctorul și acum stă trîntit pe divan și mă așteaptă", se gîndi el, frînînd calul înspumat. În starea în care se găsea Bobrov, doctorul Goldberg era singurul om a cărui prezență o putea suporta și care nu-l enerva.

Pe acest evreu blînd și oarecum nepăsător, Bobrov îl iubea din tot sufletul pentru inteligența lui multilaterală, pentru vioiciunea-i tinerească și pentru sincera lui pasiune de a se avînta în discuții cu caracter abstract. Oricare ar fi fost problema ridicată de Bobrov, doctorul Goldberg îi răspundea cu același interes și mereu cu

aceeaşi căldură şi cu toate că pînă acum nu se iviseră între ei decît contradicţii în nesfîrşitele lor discuţii, îşi duceau mereu dorul şi se întîlneau aproape în fiecare zi.

Într-adevăr, doctorul era întins pe divan, cu picioarele ridicate şi sprijinite de marginea canapelei. Citea o broşură şi, fiindcă era miop, o ţinea foarte aproape de ochi. Aruncînd o privire fugară pe coperta cărţii, Bobrov recunoscu „Manualul de metalurgie" de Mevius şi zîmbi. Cunoştea bine obiceiul doctorului de a citi, cu o egală pasiune, orice îi cădea în mînă, începînd întotdeauna de la jumătatea cărţii.

— Vezi, în lipsa dumitale am avut grijă de ceai, spuse doctorul, dînd deoparte cartea şi privindu-l pe deasupra ochelarilor. Ei, cum te mai lauzi, preastimate Andrei Ilici ? Vai, da' supărat mai eşti ! Ce e ? Iar te-a cuprins vesela melancolie ?

— Ah, doctore, urîtă e viaţa ! rosti Bobrov cu un aer plictisit.

— Şi de ce, dragul meu ?

— Aşa... în general... totul e urît ! Dar cu spitalul dumitale cum mai merge ?

— Cu spitalul stăm binişor... Merge ! Astăzi, am avut un caz foarte interesant la chirurgie. Nu zău, e şi nostim, şi emoţionant. Închipuie-ţi ! Azi de dimineaţă vine la vizită un flăcău, unul dintre zidarii din Masalsk. Băieţii ăştia din Masalsk parcă sînt aleşi pe sprînceană — unu şi unu — toţi sînt voinici. „Ce-i cu tine ?" îl întreb. „Să vezi, domnule doctor, am tăiat pîinea pentru băieţi şi m-am tăiat niţel la deget, aşa că nu mai pot ţine cărămida." I-am examinat mîna : nu era lucru mare, un fleac de zgîrietură care făcuse puţin puroi. I-am spus sanitarului să-i pună un plasture, dar am văzut că băiatul nu pleacă. „Ce mai vrei ? Mîna ţi-am dres-o, acum poţi pleca." „E adevărat, zice băiatul, aţi dres-o, să vă dea dumnezeu sănătate ! Numai că mai e ceva... Mă cam doare şi căpăţîna şi m-am gîndit c-o să-mi daţi ceva şi pentru ea !" „Dar ce-i cu căpăţîna ? Te-o fi pocnit careva !" Flăcăul făcu haz şi începu să rîdă. „Aţi nimerit-o, zice. Am dat de belea. Deunăzi, de Sîntă-Mărie, acu vreo trei zile, tot artelu a făcut chef şi, după

ce-au băut cam o vadră și jumătate de vin, s-au apucat băieții de șagă... și iacă și eu cu ei. Pe urmă... parcă mai poți să știi, cînd e vorba de bătaie ?... M-am pomenit cu o daltă în căpățînă... adicătelea m-a dres... La început parcă n-aveam nimic, nici nu mă durea măcar, dar acum a-nceput să mă doară." M-am apucat să-i examinez „căpățîna" și ce crezi că văd ? M-am îngrozit ! Craniul era spart... Avea o gaură, cît o monedă de cinci copeici, iar bucățelele de os îi intraseră în creier ! Acum băiatul e la spital, în nesimțire... Ce să-ți mai spun ? Te uimesc oamenii ăștia ! Suflete de prunci și de eroi, totodată ! Cred într-adevăr că numai țăranul rus, cu firea lui răbdătoare, e în stare să suporte o asemenea reparație a căpățînii... Altul își dădea duhul pe loc ! Și ce naivă lipsă de răutate : „Parcă mai poți să știi cînd e vorba de bătaie ?" E strașnic !

Bobrov făcea înconjurul camerei, lovindu-se cu cravașa peste carîmbul cizmelor înalte, și asculta distrat la cele ce-i spunea doctorul. Amărăciunea care i se adunase în suflet la familia Zinenko nu se risipise.

Doctorul rămase tăcut cîtva timp și, văzînd că Bobrov nu are chef de vorbă, îi spuse cu multă înțelegere :

— Știi ceva, Andrei Ilici ? Încearcă să te întinzi puțin și să iei înainte de culcare o linguriță, două de bromură. În starea în care te găsești, îți va ajuta, fără să-ți facă nici un rău...

Se culcară amîndoi în aceeași cameră : Bobrov în pat, iar doctorul tot pe divan. Dar nici unul, nici altul nu puteau să doarmă. Goldberg ascultă un timp cum ofta și se sucea Bobrov, întorcîndu-se pe o parte și pe alta și, în sfîrșit, începu cel dintîi vorba :

— Ce-i cu dumneata, dragul meu ? De ce te perpelești așa ? Spune mai bine, deschis, ce te doare ? Tot ai să te ușurezi puțin. Oricît, nu sînt un străin pentru dumneata și nu te întreb numai din curiozitate.

Aceste cuvinte simple îl mișcară pe Bobrov. Se putea socoti prieten cu doctorul, deși nici unul dintre ei nu mărturisise în gura mare acest lucru. Amîndoi erau oameni sensibili și gîndul de a-și face confidențe îi stingherea. De data asta, doctorul își deschise inima primul.

întunericul nopții și sentimentul de milă ce i-l inspira Andrei Ilici îl îndemnară la destăinuire.

— Totul mi se pare dureros și dezgustător, Osip Osipovici ! răspunse încet Bobrov. În primul rînd, mă dezgustă faptul că lucrez în uzină și primesc pentru asta prea mulți bani, întrucît această muncă nu-mi face decît o continuă scîrbă. Mă socot un om cinstit și de aceea îmi pun întrebarea deschis : „Ce faci ? Aduci tu cuiva vreun folos ?" Am început să judec clar aceste lucruri și văd că, datorită muncii mele, vreo sută de franțuji — băcani-rentieri și vreo zece șmecheri ruși dibaci își vor umple în curînd buzunarele cu milioane. Nici un alt scop, nici un alt sens nu are munca pentru care m-am pregătit, sacrificînd cea mai bună jumătate a vieții mele !...

— Ei, asta e chiar nostim, Andrei Ilici ! replică doctorul, întorcîndu-se în întuneric cu fața către Bobrov. Dumneata pretinzi ca niște burghezi oarecare să fie pătrunși de sentimente umanitare. De cînd îi lumea lume, dragul meu, toate se-nvîrtesc în jurul burții : n-a fost și nici nu poate să fie altfel... Esențialul este că dumneata nici nu trebuie să te sinchisești de burghezi, deoarece ești cu mult mai presus decît dînșii. Nu ți-e destul să fii conștient și mîndru că și dumneata — ca să folosesc limbajul articolelor de fond din gazete — împingi înainte „carul progresului" ? La urma urmei, acțiunile societăților de vapoare aduc dividende uriașe, dar asta împiedică oare ca Fulton să fie socotit drept unul dintre binefăcătorii omenirii ?

— Ah, doctore, doctore ! răspunse Bobrov, strîmbîndu-se de necaz. După cîte știu, n-ai fost astăzi pe la Zinenko și totuși parcă prin dumneata ar vorbi înțelepciunea lor practică. Din fericire, nu va trebui să-mi caut argumentele prea departe, căci te voi zdrobi numaidecît chiar cu teoria dumitale preferată.

— Care teorie ? Dă-mi voie... la drept vorbind, nu-mi amintesc de nici o teorie... Zău, dragul meu, nu-mi amintesc... am uitat cu desăvîrșire !

— Ai uitat ? Dar cine țipa, făcînd spume la gură, chiar aici, pe această canapea, că noi, inginerii și inventatorii, prin descoperirile noastre, accelerăm pulsul vieții

societății și-l facem să ajungă la o viteză febrilă ? Cine compara această viață cu starea unui animal închis într-un borcan cu oxigen ? O, îmi amintesc foarte bine de groaznica enumerare de copii ai veacului al XX-lea — neurastenici, nebuni, surmenați, sinucigași — pe care dumneata o făceai în fața acestor binefăcători ai omenirii... Telegraful, telefonul, trenurile care merg cu o viteză de 120 verste pe oră — spuneai dumneata — au redus la minimum distanțele, le-au desființat... Timpul s-a făcut atît de scump, încît în curînd și noaptea va fi prefăcută în zi, căci de pe acum se simte nevoia unei asemenea vieți dublate. O tranzacție, care odinioară cerea luni întregi de tratative, este încheiată astăzi în cinci minute. Dar nici această viteză drăcească nu ne mai satisface nerăbdarea... În curînd, cu ajutorul unui simplu fir de sîrmă, ne vom putea vedea unul pe altul la o distanță de sute și mii de verste !... Dacă te gîndești că numai cu cincizeci de ani în urmă bunicii noștri — cînd se pregăteau să plece de la țară la oraș — făceau o slujbă la biserică și o porneau la drum pe îndelete, cu atîtea merinde cîte le-ar ajunge azi pentru o expediție polară... Iar noi zburăm ca nebunii tot înainte, mereu înainte, asurziți de bubuitul și trosnetele unor mașini monstruoase, buimăciți de această cursă turbată, într-o continuă tensiune nervoasă, cu gusturile pervertite și măcinați de mii de boli necunoscute pînă mai deunăzi... Îți amintești, doctore ? Toate acestea sînt propriile dumitale cuvinte, domnule campion al progresului binefăcător !

Doctorul, care mai încercase de cîteva ori să obiecteze ceva — dar fără să reușească — se folosi de o clipă cînd Bobrov se opri ca să răsufle :

— Da, da, dragul meu, se grăbi el să răspundă, dar fără prea multă hotărîre, toate acestea le-am spus într-adevăr, ba încă le afirm și acum. Totuși, dragul meu, trebuie să ne adaptăm, cum s-ar zice... Altfel, cum am putea trăi ? În fiecare profesie avem și unele puncte slabe. În ceea ce ne privește pe noi, medicii, crezi că la noi totul merge strună, cum scrie la carte ? Afară de chirurgie, nu putem fi absolut siguri de nimic. Născocim medicamente și sisteme noi, dar uităm cu desăvîrșire că

dintr-o mie de organisme nici măcar două nu se aseamănă între ele în ceea ce privește compoziția sîngelui, felul în care funcționează inima, ereditatea și alte drăcovenii de felul ăsta. Ne-am îndepărtat de singura cale terapeutică justă — de medicina aceea pe care și-o aplică animalele și doftoroaiele... Am umplut farmacopeea cu tot felul de cocaine, atropine, fenacetine, dar am trecut cu vederea faptul că, atunci cînd unui om îi dai să bea apă curată, asigurîndu-l însă că-i dai un medicament puternic, omul se face bine. Și totuși, în practica noastră, în nouăzeci de cazuri dintr-o sută, ceea ce folosește este tocmai siguranța pe care am izbutit s-o inspirăm cu prestigiul nostru de oameni consacrați. Nu știu dacă ai să mă crezi ! Un medic bun — și în același timp un om inteligent și cinstit — mi-a mărturisit că vînătorii își lecuiesc cîinii într-un fel cu mult mai rațional decît lecuim noi pe oameni. La ei, nu există decît un singur mijloc, floarea de pucioasă, care nu poate să strice prea mult, ba uneori chiar ajută... Nu găsești, dragul meu, că tabloul e îmbucurător ? Și cu toate acestea, facem și noi ce putem... Nu se poate altfel, dragul meu ; viața cere compromisuri... Uneori, poți să-ți ajuți aproapele numai prin aerul tău de augur atotștiutor. Să fim mulțumiți și cu asta.

— Da, compromisurile sînt compromisuri, obiectă Bobrov cu o voce morocănoasă, dar oasele din craniul zidarului din Masalsk tot le-ai extras astăzi...

— Ah, dragul meu, ce importanță poate avea repararea unui singur craniu ? Gîndește-te numai cîte guri hrănești dumneata și cîtor brațe le dai de lucru. În istoria lui Ilovaiski stă scris că „Țarul Boris — voind să cîștige simpatia maselor — construia, în anii de foamete, imobile de folos obștesc". Cam așa ceva... Acum, ia și socotește cît de mare este suma foloaselor pe care dumneata...

La ultimele cuvinte ale doctorului, Bobrov sări în sus, parcă l-ar fi îmbrîncit cineva din spate, și se așeză cu o mișcare bruscă pe marginea patului, cu picioarele spînzurate.

— Foloase ? strigă el într-o explozie de furie. Dumneata vorbești de foloase ? În cazul acesta, dacă am

ajuns să facem bilanțul foloaselor aduse și al pagubelor pricinuite, dă-mi voie să-ți prezint eu o singură pagină de statistică. Și începu cu glas măsurat și tăios, de parcă ar fi vorbit de la catedră : Se știe de mult că munca în mine, la sonde, la uzinele metalurgice și în marile fabrici scurtează viața muncitorului cu aproape un sfert. Nu mai vorbesc de accidente sau de munca peste puterile omului ! Dumneata, ca medic, știi mai bine decît mine cît de mare este procentul victimelor sifilisului, ale beției și ale monstruoaselor condiții de viață în care se canonesc muncitorii în nenorocitele lor de barăci și de bordeie... Stai, doctore, înainte de a-mi obiecta ceva, amintește-ți cîți muncitori trecuți de patruzeci și patruzeci și cinci de ani ai întîlnit la fabrică ? Eu cel puțin n-am întîlnit. Cu alte cuvinte, asta înseamnă că muncitorul îi dă patronului trei luni de viață într-un an, o săptămînă într-o lună, sau, și mai scurt, șase ceasuri pe zi... Acum ascultă mai departe... Cînd vom avea șase furnale, vor munci la noi treizeci de mii de oameni... Cred că țarul Boris nici n-a visat măcar asemenea cifre ! Treizeci de mii de oameni, care — cu toții împreună — vor consuma, în timp de douăzeci și patru de ore, o sută optzeci de mii de ore din propria lor viață, cu alte cuvinte, șapte mii cinci sute de zile și, în sfîrșit... poți să-mi spui cîți ani face asta ?

— Aproape douăzeci de ani, completă doctorul, după o scurtă tăcere.

— Aproape douăzeci de ani, în douăzeci și patru de ore, strigă Bobrov. În două zile și două nopți este devorat un om. Mii de draci ! Îți mai aduci aminte de Biblie ? La asirieni sau la moabiți, se aduceau zeilor jertfe omenești. Dar acești domni de bronz, Moloh și Dagon, ar roși de rușine și de mîhnire în fața cifrelor pe care ți le-am citat...

Această matematică originală îi venise în minte lui Bobrov, chiar atunci, pe loc. (Asemenea multor oameni foarte impresionabili, lui îi veneau idei noi numai în cursul conversației.) În ciuda acestui lucru, atît el cît și Goldberg rămaseră surprinși de originalitatea calculului.

— Dă-o-ncolo ! M-ai amețit de tot, exclamă doctorul de pe divan. Deși s-ar putea ca cifrele să nu fie cu totul exacte...

— Dar cunoști oare, continuă Bobrov, înflăcărîndu-se din ce în ce mai mult, pe măsură ce vorbea, cunoști un alt tablou statistic, după care poți calcula cu o drăcească exactitate cîte vieți omenești reprezintă prețul fiecărui pas înainte al „carului" vostru diabolic, fiecare descoperire nouă a unei nenorocite de mașini de treierat, de semănat, sau de laminat șine ? Nimic de zis, e bună civilizația voastră, dacă roadele ei se calculează cu numere, în care locul unităților îl ocupă mașina de fier, iar pe acela al zerourilor — un șir întreg de existențe omenești !

— Ia ascultă, dragul meu, obiectă doctorul, pe care Bobrov îl zăpăcise cu înflăcărarea lui, în cazul acesta ar fi mai bine, după părerea dumitale, să ne întoarcem la metodele de muncă primitive ? De ce nu vezi decît laturile întunecate ale problemei ? Uite, în pofida matematicii dumitale, pe lîngă uzina noastră avem o școală, o biserică, un spital bun, o casă de credit pentru muncitori.

Bobrov sări iarăși de pe pat și începu să alerge desculț prin cameră.

— Și spitalul, și școala dumitale, toate sînt fleacuri, jucării de copii, bune pentru umanitariștii de felul dumitale, concesii făcute opinei publice... Dacă vrei, o să-ți spun cum stăm noi în realitate... Știi dumneata ce-i aia *finish ?*

— *Finish ?* Mi se pare că e ceva în legătură cu caii ! Ceva ce se peterece la curse...

— Da, la curse ! *Finish* se numesc ultimii o sută de stînjeni înainte de potou. Calul trebuie să-i străbată cu cea mai mare iuțeală, iar după ce a trecut de stîlp, poate să și crape... *Finish*-ul este încordarea totală, maximă a forțelor, și pentru a stoarce din el acest *finish,* calul este biciuit cu cravașa pînă la sînge. Tot așa se întîmplă și cu noi. După ce *finish*-ul a fost parcurs și gloaba a căzut cu șalele zdrobite și cu picioarele rupte — la dracu cu ea, nu mai e bună de nimic ! Atunci să te văd cum ai să pui pe picioare gloaba căzută la

finish, cu ajutorul şcolilor şi al spitalelor dumitale... Ai văzut vreodată, doctore, cum muncesc turnătorii şi laminatorii ? Dacă ai văzut, atunci trebuie să ştii că munca lor cere o tărie îndrăcită a nervilor, nişte muşchi de oţel şi îndemînarea unui artist de circ... Trebuie să ştii că fiecare meşter, datorită numai unei uimitoare prezenţe de spirit, reuşeşte de cîteva ori pe zi să scape din ghearele morţii... Vrei să ştii, poate, şi cît primeşte muncitorul în schimbul acestei munci ?

— Totuşi, atîta timp cît va exista uzina, munca acestui muncitor va fi asigurată ! spuse Goldberg cu încăpăţînare.

— Doctore, nu vorbi copilării ! exclamă Bobrov, aşezîndu-se pe pervazul ferestrei. Acum, mai mult ca oricînd, muncitorul este la cheremul cerinţelor pieţei, al jocurilor de bursă şi al diferitelor intrigi de culise. Fiecare întreprindere uriaşă — înainte de a fi pusă în funcţiune — are la activul ei trei sau patru patroni scoşi din uz. Ştii cum a luat naştere societatea noastră ? A fost înfiinţată cu bani numerar de către o asociaţie de capitalişti, nu tocmai mare. La început, era în program o întreprindere de proporţii reduse. Dar o bandă întreagă de ingineri, de directori şi de antreprenori au înghiţit atît de repede capitalul, încît fondatorii nici n-au apucat să bage de seamă acest lucru. Se înălţau construcţii vaste, care se dovedeau mai tîrziu inutile... Clădiri de o importanţă capitală erau date — cum se spune la noi — „la rebut", adică dinamitate. Şi numai atunci cînd întreprinderea a fost cedată — în cele din urmă — cu zece copeici rubla, numai atunci a ieşit la iveală că toate aceste canalii acţionau potrivit unui sistem dinainte chibzuit şi primeau pentru această comportare murdară un salariu anumit de la o altă companie, mai bogată şi mai dibace. Acum, afacerea a fost mult mărită, dar ştiu precis că la primul crah opt sute de muncitori nu şi-au primit salariul pe două luni... Vezi, aşadar, cît de asigurată este munca ! E destul să scadă puţin acţiunile la bursă, pentru ca scăderea să aibă repercusiuni imediate asupra salariilor. Cred că dumneata ştii cum se ridică şi scad acţiunile la bursă... Pentru asta, e destul să vin la Petersburg şi să şoptesc la ureche unui misit că aş vrea să vînd nişte

acțiuni în valoare de aproximativ trei sute de mii de ruble... „Dar ferească sfîntul să sufli ceva ! Asta rămîne între noi ! Mai bine îți plătesc un comision frumos !" Apoi mai șoptești același lucru — și tot ca un mare secret — altuia și altuia... și acțiunile vor scădea fulgerător, cu cîteva zeci de ruble. Cu cît va fi secretul mai mare, cu atît mai repede și mai sigur vor scădea acțiunile... Bună asigurare mai e și asta !

Cu o mișcare violentă, Bobrov deschise fereastra și în cameră năvăli aerul rece :

— Uite, uite colo, doctore ! strigă Andrei Ilici, arătînd cu mîna către uzină.

Goldberg se sprijini în cot pe fereastră și își aținti privirea în bezna nopții. Pe toată întinderea uriașă ce se așternea în depărtare, se vedeau din loc în loc niște grămezi roșietice incandescente, din care izbucneau mereu flăcări albastre și verzi de pucioasă... Erau cuptoarele de var [1].

Deasupra uzinei cerul era roșu. În timp ce partea de jos se pierdea în ceața cenușie ridicată de la pămînt, pe fondul însîngerat al cerului apăreau, zvelte și precis conturate, vîrfurile întunecate ale coșurilor înalte ; gurile căscate ale acestor uriași scuipau fără încetare în văzduh rotocoale de fum gros, împreunate mai sus într-un singur nor ce se tîra alene spre răsărit — haotic ca formă — alb ca vata în unele părți, iar în altele cenușiu sau gălbui ca rugina. Deasupra altor coșuri înalte, mai subțiri, ardeau, pîlpîind, limbile luminoase ale flăcărilor de gaze, legănate în toate părțile, ca niște făclii uriașe. Reflexele lor jucăușe dădeau norului de fum plutitor de deasupra uzinei — cînd luminat, cînd scufundat în întuneric — o înfățișare ciudată și amenințătoare. La răstimpuri regulate, în momentul cînd răsuna bătaia puternică a ciocanului de semnalizare, capacul furnalului se lăsa în jos, iar din gura lui izbucnea o adevărată furtună de flăcări și de funingine, care se ridica cu vuiet spre cer, asemenea unui tunet ce se aude în

[1] Cuptoarele de var sînt alcătuite în felul următor : din piatră de var se face o movilă, cam de înălțimea unui om, și i se dă foc cu lemne sau cu cărbuni de pămînt. Movila se încinge la roșu, timp de aproape o săptămînă, pînă cînd piatra se transformă în var nestins (n. aut.).

depărtare. Atunci, timp de o clipă, întreaga uzină apărea puternică și înfricoșătoare în mijlocul beznei dimprejur, iar cowperele negre și rotunde — înșirate unele lîngă altele — păreau turnurile unui castel legendar clădit din fier. Focurile furnalelor de cocs se întindeau în șiruri simetrice și lungi. Din cînd în cînd, pe neașteptate se aprindea cîte unul, arzînd cu o vîlvătaie care se întețea din ce în ce mai mult, clipind ca un ochi mare și roșu. Luminile electrice își amesteceau licărirea albăstruie, lipsită de viață, cu lumina purpurie pe care o răspîndea fierul topit... Un bubuit continuu și un neîntrerupt zăngănit de fier se auzeau dintr-acolo.

La lumina răspîndită de focurile uzinei, fața lui Bobrov căpătase o nuanță arămie, avînd într-însa ceva amenințător, iar în ochi îi jucau reflexe de un roșu aprins. Părul i se lăsase în jos și-i cădea în dezordine pe frunte, iar vocea îi suna strident, dușmănos...

— Uite-l, Molohul însetat de sînge cald, omenesc! striga Bobrov, întinzînd spre fereastră brațul subțire. O, bineînțeles, aici e progresul, munca mecanizată, succesele culturii... Dar gîndește-te, pentru numele lui dumnezeu! Douăzeci de ani! Douăzeci de ani de viață omenească, în douăzeci și patru de ore!... Ți-o jur, sînt clipe cînd mă simt asasin!...

„Dumnezeule!... E nebun!" gîndi doctorul și simți un fior rece trecîndu-i prin șira spinării. Încercă apoi să-l liniștească pe Bobrov:

— Dă-o-ncolo, dragă, ce-ți veni să te indispui pentru niște prostii? Uite, fereastra e deschisă și de afară vine umezeală... Întinde-te în pat și ia puțină bromură.

„E maniac, curat maniac!" se gîndea doctorul, cuprins de milă și de teamă în același timp.

Bobrov abia dacă încercă să se împotrivească... Izbucnirea pe care o avusese înainte îl sleise. Cînd se întinse în pat, însă, izbucni dintr-o dată într-un hohot de plîns isteric. Doctorul rămase multă vreme lîngă el, dezmierdîndu-l ca pe un copil și spunîndu-i tot felul de cuvinte blînde și liniștitoare ce-i treceau prin minte.

VI

În ziua următoare, la staţia Ivankovo, avu loc primirea sărbătorească a lui Vasili Terentievici Kvaşnin. Toată conducerea uzinei se adunase acolo încă de pe la orele unsprezece. Ai fi zis că nici unul dintre cei prezenţi nu se simţea la largul lui. Directorul, Serghei Valerianovici Şelkovnikov, bea într-una sifon — pahar după pahar — îşi scotea mereu ceasul din buzunar şi-l băga pe dată la loc, maşinal, fără să fi aruncat măcar o privire pe cadran. Numai această mişcare distrată îi trăda neliniştea. Faţa lui, însă — faţa unui om de lume — frumoasă, îngrijită şi plină de siguranţă de sine, rămînea nemişcată. Puţini erau cei care ştiau că Şelkovnikov era de fapt numai cu numele — sau cum s-ar spune, numai pe hîrtie — şeful şantierului. În realitate, toate treburile erau pe mîna inginerului belgian, Andréa, jumătate polonez, jumătate suedez, şi al cărui rol în uzină nu putea fi înţeles de cei neiniţiaţi. Birourile celor doi directori erau alăturate şi comunicau printr-o uşă. Şelkovnikov nu îndrăznea să-şi pună rezoluţia pe nici o hîrtie importantă, fără a fi luat mai întîi cunoştinţă de un semn convenţional, făcut cu creionul de mîna lui Andréa, într-un colţ al foii. În cazurile urgente, cînd posibilitatea unei consultaţii era exclusă, Şelkovnikov căuta să pară preocupat şi îi spunea solicitatorului, fără să-i dea prea multă atenţie :

— Scuză-mă, dar nu-ţi pot acorda nici un minut... Sînt ocupat pînă peste cap... Fii bun şi expune chestiunea dumitale domnului Andréa, iar el îmi va raporta mai tîrziu în scris.

Meritele lui Andréa faţă de conducere erau nenumărate. El concepuse întregul plan al genialei escrocherii care ruinase prima asociaţie de capitalişti, şi tot el — cu mîna lui sigură, dar nevăzută — dusese intriga pînă la capăt. Proiectele lui care se distingeau printr-o uimitoare simplitate şi prin felul desăvîrşit în care erau întocmite, erau socotite în acelaşi timp drept ultimul cuvînt în materie de metalurgie. Andréa stăpînea toate limbile europene şi — lucru foarte rar printre ingineri

poseda, în afară de specialitatea lui, cunoştinţele cele mai variate.

Dintre toţi cei adunaţi la gară, numai el, cu înfăţişarea lui de tuberculos şi cu faţa de maimuţoi bătrîn, îşi păstra calmul nezdruncinat de totdeauna. Sosise cel din urmă, şi acum — cu mîinile vîrîte pînă la cot în buzunarele pantalonilor prea largi care atîrnau pe el — se plimba cu paşi rari de-a lungul peronului, morfolind între dinţi nelipsita lui ţigară de foi. Ochii lui de culoare deschisă, în care se citea inteligenţa pătrunzătoare a savantului şi voinţa de fier a aventurierului, aruncau, ca de obicei, priviri fixe şi indiferente pe sub pleoapele umflate şi obosite.

Nimeni nu fu mirat de sosirea familiei Zinenko. Toţi se obişnuiseră s-o considere ca făcînd parte integrantă, nedespărţită, din viaţa uzinei. În sala de aşteptare întunecată, unde domneau frigul şi plictiseala, domnişoarele aduseseră cu ele însufleţirea lor nenaturală şi rîsul lor afectat. Inginerii mai tineri, obosiţi de lunga aşteptare, făcură cerc în jurul lor. Imediat, domnişoarele luară obişnuita lor poziţie defensivă, aruncînd în dreapta şi în stînga naivităţile lor drăgălaşe, de care toţi se săturaseră de mult. Printre fiicele sale, Anna Afanasievna, mică şi sprintenă şi mereu agitată, părea o cloşcă neliniştită.

Bobrov, obosit şi aproape bolnav în urma izbucnirii sale din ajun, stătea retras într-un colţ al sălii de aşteptare şi fuma într-una. Cînd intră familia Zinenko şi se aşeză, ciripind gălăgios, în jurul unei mese rotunde, Andrei Ilici se simţi cuprins deodată de două sentimente nedesluşite. Pe de o parte, îi era ruşine de apariţia lipsită de tact — după părerea lui — a acestei familii, şi un sentiment puternic şi copleşitor de ruşine *pentru altul* puse stăpînire pe el. Pe de altă parte, se bucură văzînd-o pe Nina ; drumul cu trăsura îi îmbujorase faţa, iar ochii ei străluceau de însufleţire ; era drăguţ îmbrăcată şi i se păru, cum se întîmplă de obicei, cu mult mai frumoasă decît i-o arăta închipuirea. În sufletul lui bolnav şi sfîşiat se aprinse deodată dorul nestăpînit după o iubire feciorelnică, gingaşă, plină de prospeţime, şi

dorința simplă și liniștitoare de a simți mîngîierea unei femei.

Căută prilejul să se apropie de Nina, dar ea era tot timpul ocupată : pălăvrăgea cu doi studenți metalurgiști care se întreceau s-o facă să rîdă și ea rîdea, arătîndu-și dinții mici, albi și strălucitori, mai veselă și mai cochetă ca oricînd. Totuși, de două-trei ori, privirea ei întîlni pe aceea a lui Bobrov și lui i se păru că citește în mișcarea sprîncenelor ei, ușor înălțate, o întrebare mută, dar care nu părea dușmănoasă.

O sonerie lungă răsună pe peron, anunțînd plecarea trenului din stația cea mai apropiată. Printre ingineri se produse învălmășeală. Din colțul lui, Andrei Ilici observă cu un zîmbet batjocoritor cum același gînd — însoțit de aceeași spaimă — pusese fulgerător stăpînire pe acești douăzeci și ceva de oameni, care-și luară deodată o mutră serioasă și atentă, își pipăiră cu o mișcare involuntară și repede nasturii redingotei, cravata și șapca, și își îndreptară privirile înspre partea de unde se auzea soneria. În curînd, în sală nu mai rămase nimeni.

Andrei Ilici ieși pe peron. Părăsite de bărbații care se ocupaseră de ele pînă atunci, domnișoarele se îngrămădeau, descumpănite, la ușă, în jurul Annei Afanasievna. Sub privirea fixă și insistentă a lui Bobrov, Nina se întoarse și, ghicind parcă dorința lui de a vorbi cu ea între patru ochi, merse în întîmpinarea lui.

— Bună ziua ! De ce ești atît de palid azi ? Ești bolnav ? întrebă ea, strîngîndu-i mîna cu putere și simpatie și privindu-l drept în ochi cu o uitătură serioasă și caldă. De ce-ai plecat așa devreme aseară, fără să-ți iei măcar rămas bun ? Te-a supărat ceva ?

— Da și nu ! răspunse Bobrov, zîmbind. Nu, fiindcă n-am nici un drept să mă supăr.

— Ba nu, eu cred că oricare om are dreptul să se supere. Mai ales atunci cînd știe că se pune mare preț pe părerea lui... Dar de ce „da" ?

— Pentru că... Nu știu cum să-ți spun, Nina Grigorievna, zise Bobrov, simțindu-se cuprins de o neașteptată îndrăzneală. Ieri, în timp ce eram în cerdac împreună — îți amintești ? — am trăit, datorită dumitale, cîteva clipe minunate. Și am înțeles că, dacă ai vrea, ai putea să

faci din mine cel mai fericit om de pe fața pămîntului. Ah, de ce mi-e frică și de ce tot mai tărăgănez ?... Doar știi, ai ghicit ! Doar știi de mult că...

Nu-și isprăvi vorba... Tot curajul lui dispăru deodată.

— Ce-i cu dumneata ?... Ce ește ? îl mai întrebă o dată Nina cu indiferență prefăcută și, deodată, fără voia ei, vocea începu să-i tremure și ea își plecă privirile.

Era în așteptarea unei declarații de dragoste, lucru care emoționează fetele atît de puternic și de plăcut, indiferent dacă declarația are sau nu un răsunet în inima lor. Obrajii îi păliseră ușor.

— Nu acum... Altă dată, mai tîrziu ! bîlbîi Bobrov. Altă dată, în alte împrejurări o să-ți spun... Pentru dumnezeu ! Nu acum ! adăugă el pe un ton de implorare.

— Bine ! Spune-mi atunci de ce te-ai supărat ?

— Pentru că, după clipele acelea, am intrat în sufragerie într-o stare — nu știu cum aș putea s-o exprim — într-o stare de mare tulburare... Și cînd am intrat...

— Te-a indispus discuția cu privire la veniturile lui Kvașnin ? ghici Nina cu acea subită și instinctivă perspicacitate de care dau uneori dovadă chiar și femeile cele mai mărginite. Da ? Am ghicit ? Și se întoarse spre el, învăluindu-l iarăși într-o privire adîncă, mîngîietoare. Hai, vorbește deschis... Unui prieten nu trebuie să-i ascunzi nimic !

O dată, cu vreo trei sau patru luni în urmă — pe cînd se plimbau cu barca pe rîu, în societate numeroasă — Nina, tulburată și mișcată de frumusețea nopții calde de vară, îi propusese lui Bobrov să fie prieteni „pe vecie", iar el primise această propunere cu multă seriozitate și, timp de o săptămînă întreagă, o numise „prietenul" lui, așa cum îi spunea și ea. Cînd ea îi spunea în șoaptă „prietene", cu un aer semnificativ și cu obișnuita ei înfățișare languroasă, acest cuvînt făcea ca inima lui să bată puternic și să fie cuprins de duioșie. Acum își aminti de această glumă și răspunse cu un oftat :

— Bine, „prietene", am să-ți spun adevărul, cu toate că-mi vine greu. În fața dumitale simt întotdeauna o dureroasă dedublare. Cînd stăm de vorbă, sînt clipe în care cu un singur cuvînt, cu un singur gest, cu o singură privire chiar, mă faci deodată atît de fericit !... Ah, se pot

exprima oare prin cuvinte asemenea senzații ?... Spune-mi, ai observat ?

— Am observat ! răspunse ea aproape în șoaptă și lăsă privirile în jos, cu un tremur galeș al genelor.

— Și pe urmă... pe urmă, deodată, chiar sub ochii mei, te transformi într-o domnișoară de provincie, cu fraze stereotipe și cu maniere studiate... Nu-mi lua în nume de rău că-ți vorbesc sincer... Dacă acest lucru nu mi-ar pricinui chinuri atît de îngrozitoare, n-aș vorbi.

— Am observat și asta...

— Ei vezi... am fost întotdeauna sigur că ai un suflet sensibil, duios și gingaș. Atunci, de ce nu vrei să fii întotdeauna așa cum ești acum ?

Ea se întoarse din nou spre Bobrov și schiță un gest, ca și cum ar fi vrut să-i atingă mîna. Se plimbau în sus și în jos, la capătul peronului.

— N-ai vrut niciodată să mă înțelegi, Andrei Ilici, spuse ea, mustrîndu-l. Ești nervos și nerăbdător. Exagerezi tot ce este bun în mine, dar în schimb nu-mi ierți faptul că nu pot și nici n-aș putea fi altfel decît sînt, în mediul în care trăiesc. Ar fi ridicol și aș provoca neînțelegeri în familia noastră. Sînt prea slabă, ca să fim sinceri, prea lipsită de personalitate, pentru a lupta și a fi independentă... Merg pe același drum pe care merg toți și privesc și judec lucrurile ca toată lumea... Să nu crezi că nu sînt conștientă de această banalitate în felul meu de a mă purta. Cînd sînt cu alții, însă, nu-i simt povara, pe cînd cu dumneata... Cu dumneata pierd orice măsură, pentru că... ea păru că se împiedică în cuvinte, eh, ce să mai ascund... pentru că dumneata ești cu totul altfel, pentru că în toată viața mea n-am întîlnit încă un om ca dumneata.

Vorbind astfel, i se părea că este sinceră. Aerul de toamnă răcoros și înviorător, agitația gării, conștiința propriei sale frumuseți, plăcerea de a simți privirea de îndrăgostit a lui Bobrov ațintită asupra ei — toate acestea o electrizaseră și o aduseseră în acea stare în care unii oameni, cu înclinare spre isterie, mint în chip atît de inspirat, atît de captivant și atît de inconștient. Admirîndu-se în rolul ei nou, de fată care aspiră la un

sprijin moral, ea simțea nevoia să-i spună lui Bobrov lucruri plăcute.

— Știu că mă crezi cochetă... Te rog, nu căuta să te justifici... Sînt de acord ! Purtarea mea poate îndreptăți o asemenea părere. De pildă, eu rîd și trăncănesc adesea cu Miller. Dar dacă ai ști ce scîrbă îmi este de acest înger dulceag ! Sau cu cei doi studenți... Un bărbat frumos e întotdeauna antipatic, fie și numai prin faptul că el însuși se admiră mereu. Crede-mă, chiar de ți s-ar părea curios, mie mi-au fost întotdeauna simpatici mai cu seamă bărbații care nu erau frumoși.

La această frază drăgălașă, spusă pe tonul cel mai drăgăstos, Bobrov oftă cu tristețe. Pentru că, vai ! nu o dată auzise el femeile debitînd această crudă consolare admiratorilor pe care natura nu-i înzestrase cu frumusețe.

— Deci, pot spera c-am să cîștig și eu odată simpatia dumitale ? întrebă el pe un ton glumeț, dar cu o amară ironie față de el însuși.

Nina își dete imediat seama de greșeala pe care o făcuse.

— Ei, vezi cum ești ? Cu dumneata nici nu se poate vorbi... De ce mă obligi să-ți fac complimente, stimate domn ? Să-ți fie rușine !...

Ea se cam fîstîcise din pricina greșelii săvîrșite și, pentru a schimba vorba, întrebă cu un ton glumeț și poruncitor :

— Ei, ce aveai de gînd să-mi spui în alte împrejurări ? Să binevoiești să-mi răspunzi fără întîrziere !

— Nu știu... Nu-mi amintesc ! bolborosi Bobrov, a cărui înflăcărare dispăruse.

— Ei bine, taciturnul meu prieten, am să-ți amintesc eu ! Ai început să-mi vorbești despre ziua de ieri, apoi despre niște clipe minunate, apoi mi-ai spus că eu desigur am observat de mult... Dar ce anume, asta n-ai spus !... Deci, fă bine și vorbește acum. Eu îți cer asta, mă auzi ?...

Se uita la el cu ochi în care licărea un zîmbet galeș, promițător și drăgăstos totodată... Lui Bobrov i se opri inima în loc într-o dulce amorțire și simți cum îi revine

curajul de mai înainte. „Ea știe, ea vrea să vorbesc", se gîndi el, adunîndu-și toate puterile.

Se opriseră chiar la marginea peronului, unde nu mai era lume. Erau emoționați amîndoi. Nina aștepta răspunsul, gustînd din plin farmecul jocului stîrnit de ea. Emoționat, Bobrov respira greu și nu-și găsea cuvintele. În clipa aceea însă, se auziră sunetele stridente ale semnalelor, și forfota mulțimii cuprinse întreaga stație.

— Să știi... că aștept! șopti Nina, depărtîndu-se în grabă de Bobrov. Asta e mult mai important pentru mine decît îți închipui dumneata...

De după o cotitură a liniei ferate apăru, în mare viteză, rapidul învăluit în fum negru. După cîteva minute, el își încetini mersul cu o mișcare lină, huruind în dreptul acelor, și se opri în fața peronului. Tocmai la capătul trenului era atașat un vagon special — lung, lucitor și vopsit proaspăt în albastru — spre care se năpustiseră toți cei veniți în întîmpinarea lui Kvașnin. Personalul trenului, respectuos, se repezi la ușa vagonului, ca s-o deschidă și să scoată prin ușă, cît ai clipi din ochi, o scară pliantă, care se desfăcu cu zgomot. Șeful gării, roșu de emoție și de alergătură, cu o mutră speriată, zorea personalul care detașa vagonul. Kvașnin era unul dintre acționarii principali ai societății de cale ferată din N. și, cînd călătorea pe liniile acesteia, se bucura de onoruri de care chiar cei mai înalți funcționari ai căilor ferate nu aveau întotdeauna parte.

Șelkovnikov, Andréa și doi ingineri belgieni, dintre cei mai bine văzuți, intrară în vagon. Kvașnin ședea într-un fotoliu, cu enormele lui picioare întinse în lături și cu burta proeminentă. Purta o pălărie rotundă de fetru, de sub care se zărea părul roșu ca para focului; era ras ca un actor, avea fața pistruiată, obrajii scofîlciți și o bărbie dublă. Părea somnoros și nemulțumit, și își strîngea buzele într-o strîmbătură acră și disprețuitoare.

Cînd îi văzu pe ingineri, se ridică anevoie, dar numai pe jumătate.

— Bună ziua, domnilor, spuse el cu o voce de bas răgușită, întinzînd fiecăruia, pe rînd — pentru o res-

pectuoasă atingere — o mînă uriaşă şi puhavă. Ei, ce se mai aude pe la dumneavoastră, la uzină ?

Şelkovnikov îşi începu raportul într-un limbaj de document oficial. La uzină, totul merge bine. Este aşteptat numai Vasili Terentievici, pentru ca, în prezenţa lui, să se dea drumul furnalului şi să se pună piatra fundamentală a noilor clădiri... Muncitorii şi maiştrii au fost angajaţi în condiţiuni avantajoase. Afluenţa comenzilor este atît de mare, încît se impune neapărat ca lucrările să înceapă cît mai curînd.

Kvaşnin asculta cu faţa întoarsă spre fereastră, examinînd cu un aer distrat mulţimea adunată dinaintea vagonului. Faţa lui nu exprima decît oboseală şi dezgust.

Deodată, îl întrerupse pe director cu o întrebare neaşteptată :

— E-he... ia... ia ascultă... cine-i fetiţa asta ?

Şelkovnikov se uită pe fereastră.

— Asta, aia... cu pană galbenă la pălărie ! arătă Kvaşnin nerăbdător cu degetul.

— Ah, asta ? exclamă deodată directorul şi, aplecîndu-se spre urechea lui Kvaşnin, îi şopti în franţuzeşte, cu un aer misterios : Este fata lui Zinenko, administratorul depozitului nostru.

Kvaşnin încuviinţă cu o mişcare greoaie a capului. Şelkovnikov îşi continuă raportul, dar şeful îl întrerupse din nou :

— Zi-nen-ko... Zi-nen-ko... silabisi el, dus pe gînduri şi fără a se întoarce de la fereastră. Zinenko... cine o fi acest Zinenko ?... Unde am mai auzit eu acest nume ?

— Administrează depozitul nostru ! repetă Şelkovnikov pe un ton respectuos şi intenţionat nepăsător.

— Ah, îmi aduc aminte ! se dumiri Vasili Terentievici. Mi s-a vorbit despre el la Petersburg... Continuă, te rog !

Cu un instinct feminin care nu dă niciodată greş, Nina înţelesese că el se uita tocmai la dînsa şi că vorbea despre dînsa. Din cochetărie, se întoarse puţin într-o parte, dar faţa ei punctată cu aluniţe drăgălaşe şi îmbujorată de plăcere putea fi totuşi văzută de Vasili Terentievici.

—

În sfîrșit, se isprăvi cu raportul și Kvașnin ieși pe platforma din capătul vagonului, amenajată în forma unei marchize.

Bobrov se gîndi că nu lipsește decît un bun aparat fotografic, pentru a imortaliza această clipă. Kvașnin nu se grăbea să coboare și, stînd în spatele peretelui de sticlă, își înălța deasupra mulțimii îngrămădite lîngă vagon corpul lui masiv, cu picioarele crăcănate și cu o expresie de dezgust pe față, asemănător unui idol japonez cioplit grosolan. Această imobilitate a patronului era chinuitoare pentru toți cei veniți în întîmpinarea lui. Cu buzele încreștite într-un zîmbet încremenit, pregătit dinainte, oamenii priveau cu ochii ațintiți în sus, spre Kvașnin, cu o expresie de servilism și aproape de spaimă. De o parte și de alta a ușii, înghețaseră în poziție de „drepți" fercheșii conducători. Aruncînd întîmplător o privire spre Nina, care se afla înaintea lui, Bobrov constată cu amărăciune că și pe fața ei se întipărise același zîmbet și aceeași teamă a sălbatecului față de idol.

„Oare să nu fie altceva decît uimirea dezinteresată și respectuoasă în fața unui venit de trei sute de mii de ruble pe an ? se gîndea Andrei Ilici. Ce-i silește pe acești oameni să «dea din coadă», într-un fel atît de umilitor pentru dînșii, în fața unuia care nici nu se uită la ei cu luare-aminte ? Sau avem aici de-a face cu o inexplicabilă lege psihologică a slugărniciei ?"

După ce rămase cîtva timp nemișcat, Kvașnin se urni în sfîrșit din loc și, cu burta înainte, susținut cu grijă de personalul trenului, coborî treptele și ajunse pe peron.

Ca răspuns la plecăciunile respectuoase ale mulțimii ce se dăduse în lături, pentru a-i face loc, el abia catadicsi să dea din cap și, scoțîndu-și în afară buza de jos, groasă, spuse pe nas :

— Domnilor, sînteți liberi pînă mîine !

Înainte de a fi ajuns la capătul peronului, îi făcu semn directorului să se apropie de el.

— Să mi-l prezinți, Serghei Valerianovici ! spuse el cu voce scăzută.

— Pe Zinenko ? ghici prevenitor directorul.

— Ei, da... mii de draci ! se răsti Kvaşnin, furios. Dar nu aici... nu aici ! îl opri el, apucîndu-l de mînecă pe director, care şi pornise. Cînd voi fi la uzină...

VII

Aşezarea pietrei fundamentale şi punerea în funcţiune a noului furnal avură loc patru zile după sosirea lui Kvaşnin. Se hotărîse ca aceste două evenimente să fie sărbătorite cît mai solemn, de aceea fuseseră trimise de mai înainte invitaţii tipărite, la uzinele metalurgice vecine, din Krutogorsk, din Voronino şi din Lvov.

După Vasili Terentievici, mai sosiră din Petersburg încă doi membri ai conducerii, patru ingineri belgieni şi cîţiva acţionari mai cu greutate. Printre funcţionarii uzinei circula zvonul că s-ar fi alocat de către conducere două mii de ruble pentru organizarea unei mese festive. Totuşi, deocamdată nimic nu confirmase acest zvon şi toate cumpărăturile de vinuri şi de provizii apăsau ca un bir greu pe umerii antreprenorilor.

Ziua fixată pentru serbare a fost una dintre cele mai frumoase : o zi de început de toamnă, luminoasă şi străvezie, cînd cerul pare atît de albastru şi de adînc, iar aerul răcoros are un miros îmbătător de vin ales. Săpăturile pentru fundaţia unei noi maşini de suflat aer şi ale unui convertizor Bessemer erau de formă pătrată. În jurul lor erau adunaţi numeroşi muncitori, aşezaţi în careu. În mijlocul terenului împrejmuit cu acest gard viu de oameni, chiar la marginea şanţului, era o masă obişnuită de lemn nevopsit, acoperită cu o faţă albă pe care erau puse crucea şi Evanghelia, iar alături de ele mănunchiul de busuioc şi un vas de tablă pentru agheasmă. Preotul, îmbrăcat în odăjdii verzi, cusute cu cruci de aur, şedea deoparte, iar în spatele lui erau cincisprezece muncitori, care se oferiseră să cînte în corul care avea să-i dea răspunsurile. Pe latura deschisă a careului stăteau inginerii, antreprenorii, şefii de echipă şi funcţionarii din birouri, formînd un grup de peste două sute de oameni, pestriţ şi animat. Pe terasament,

se instalase un fotograf care — după ce se înfășurase, cu aparat cu tot, într-o pînză neagră — se căznea acum să găsească poziția cea mai potrivită.

După zece minute, sosi în goană Kvașnin într-o caleașcă trasă de trei cai suri minunați. Era singur în caleașcă fiindcă, chiar dacă ar fi vrut, n-ar mai fi putut încăpea nimeni alături de el. În urma lui Kvașnin mai sosiră încă cinci sau șase echipaje. Cînd îl zăriră pe Vasili Terentievici, muncitorii simțiră instinctiv că el e „cel mai mare" și, toți deodată, ca un singur om, își scoaseră șapca. Kvașnin trecu majestuos înainte și făcu preotului un semn din cap.

— Binecuvîntat este dumnezeul nostru, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor, se auzi glasul de tenor, tremurat, blînd și nazal al preotului, în mijlocul tăcerii care se lăsase deodată.

— Amiin! răspunse destul de armonios corul improvizat.

Toți deodată, așa cum salutaseră pe Kvașnin la sosire, muncitorii — ca la trei mii de oameni — își făcură semnul crucii cu o mișcare largă, își plecară capetele și apoi le ridicară, scuturîndu-și pletele... Fără să vrea, Bobrov se uită la ei cu atenție. În față — așezați pe două rînduri — erau zidarii, cu șorțuri albe, aproape toți cu părul de culoarea inului și cu bărbi roșcate; în spatele lor se aflau turnătorii și fierarii, ale căror fețe nu erau niciodată curățite de funingine, toți îmbrăcați cu salopete largi de culoare închisă, în felul acelora ale muncitorilor englezi și francezi. Printre ei se distingeau și profilurile proeminente ale specialiștilor străini. În spatele turnătorilor se zăreau muncitorii de la cuptoarele de var, pe care-i cunoșteai de departe, după fețele lor acoperite cu un strat gros de praf alb ca făina și după ochii injectați și umflați, cu pleoapele roșii...

De fiecare dată cînd corul intona, puternic și armonios, dar cam pe nas: „Preasfîntă născătoare de dumnezeu", toți cei trei mii de oameni, cu același foșnet monoton și încet, se închinau cu mult zel, plecîndu-se în mătănii adînci. Rugăciunea, înălțată de enorma masă anonimă, îi apăru lui Bobrov ca o uriașă forță elementară și totodată ca un lucru copilăresc și duios. A doua

zi, toți muncitorii aveau să se apuce iarăși de greaua și îndîrjita lor muncă, timp de douăsprezece ore în șir. Cine știe căruia din ei îi este de pe acum hotărît de soartă să plătească cu viața această muncă ; să se prăbușească de pe schelele înalte, să fie ars de metalul topit, sau îngropat sub pietre ori cărămizi ? ! Nu cumva la această neînduplecată hotărîre a soartei se gîndesc ei acum, în timp ce bat mătănii adînci, scuturîndu-și pletele bălane, pe cînd corul se roagă maicii domnului : „Izbăvește de nenorocire pe robul tău !"

În cine oare, dacă nu în maica domnului, pot să-și pună nădejdea acești copii mari, cu inimile curajoase și simple, acești umili luptători, care zi de zi ies din bordeiele lor înghețate pentru a-și împlini obișnuita lor muncă de răbdare și de eroism ?

Așa, sau cam așa, gîndea Bobrov, căruia îi plăcuseră întotdeauna imaginile poetice, pline de avînt și, cu toate că pierduse demult obișnuința să se roage, simțea cum îl trec fiorii, de fiecare dată cînd răsuna vocea tremurată a preotului, venită parcă de departe, sau cînd corul, ca un singur om, îi dădea răspunsul. Era un fel de forță, supunere și abnegație în ruga naivă a acestor truditori anonimi, adunați de prin cine știe ce meleaguri, de prin cine știe ce gubernii depărtate, smulși din locurile de baștină dragi inimii lor, pentru o muncă grea și plină de primejdii.

Slujba luase sfîrșit. Cu un aer de nepăsare, Kvașnin aruncă o monedă de aur în șanțul săpat, dar nu izbuti să se aplece ca s-o îngroape cu lopățica și atunci se aplecă Șelkovnikov în locul lui. După aceea, tot grupul porni spre furnalele care își înălțau turnurile rotunde, negre și masive, așezate pe postamentul de piatră.

Furnalul al cincilea — construit de curînd — „cocea din plin", după cum spuneau tehnicienii. Printr-o deschidere, cam la un arșin de la pămînt, zgura topită năvălea afară, într-un șuvoi larg, clocotitor, de un alb orbitor, iar în jurul ei izbucneau de fiecare dată scurtele pîlpîiri albastre ale văpăilor de pucioasă. Printr-un jgheab înclinat, zgura se scurgea în niște recipiente așezate la marginea postamentului și se închega într-o masă compactă, verzuie, asemănătoare unui bloc de cristal.

Muncitorii stăteau chiar în vîrful furnalului și aruncau în el, fără întrerupere, minereu și cărbuni de pămînt, transportați în vagonete pînă sus.

Preotul stropi furnalul de jurîmprejur cu agheasmă apoi, grăbit și temîndu-se parcă, trecu deoparte cu mersul său împleticit de moșneag. Maistrul topitor, un bătrîn uscățiv și negru la față, își făcu cruce și scuipă în palme. La fel făcură și cele patru ajutoare ale lui. După aceea, ei ridicară de la pămînt un drug foarte lung de oțel, pe care îl legănară multă vreme în aer și, în sfîrșit, strigînd o dată toți, izbiră cu drugul partea de jos a furnalului. Dopul de lut ars răsună cu zgomot. Spectatorii, cu nervii încordați de așteptare și de spaimă, închiseră ochii pe jumătate, iar unii se dădură puțin înapoi. Muncitorii mai loviră o dată, apoi, încă și încă... Deodată, de sub ascuțișul drugului, ca dintr-un havuz, țîșni brusc metalul lichid, atît de luminos, încît îți lua văzul. Atunci, maistrul topitor, printr-o mișcare circulară a drugului, lărgi deschizătura, iar fonta se prelinse încet de-a lungul unei brazde de nisip, colorîndu-se într-o nuanță aprinsă de ocru. Snopi întregi de stele strălucitoare și mari săreau în zbor prin deschizătura furnalului, se împrăștiau împrejur, sfîrîind cu zgomot, și se mistuiau în văzduh. Metalul topit, care se scurgea încet și parcă alene, răspîndea atîta dogoare, încît oaspeții — neobișnuiți — se dădeau înapoi, acoperindu-și obrajii cu mîinile.

De la furnale, inginerii se îndreptară spre secția pompelor de suflat aer. Kvașnin dăduse dinainte dispoziția ca acționarii, veniți o dată cu el, să vadă uzina în toată măreția ei și în plină activitate. El își făcuse socoteala — și pe bună dreptate — că acești domni, tulburați de nenumărate impresii puternice și cu desăvîrșire noi pentru dînșii, vor povesti adevărate minuni la adunarea generală a consiliului de administrație de către care fuseseră trimiși. Cunoscînd pînă în străfundurile ei psihologia oamenilor de afaceri, Vasili Terentievici socotea de pe acum drept un fapt hotărît — și foarte avantajos pentru el — o nouă emisiune de acțiuni cu care adunarea generală nu fusese pînă atunci de acord.

Într-adevăr, acționarii erau atît de tulburați, încît îi apucase durerea de cap și simțeau că le tremură picioarele. În sala pompelor de suflat, ei ascultau, palizi de emoție, cum aerul pompat în țevi — cu ajutorul a patru pistoane verticale de cîte patru metri lungime — își făcea loc cu un vuiet care zgîlțîia și cutremura zidurile de piatră ale clădirii. Prin aceste țevi masive de fontă, pe care doi oameni abia le puteau cuprinde cu brațele, aerul ajungea la cowpere și acolo — cu ajutorul gazelor fierbinți — era încălzit pînă la o temperatură de șase sute de grade, apoi pătrundea, în sfîrșit, în interiorul furnalului, topind minereul și cărbunele cu suflul lui arzător. Inginerul care conducea secția mașinilor de suflat dădea explicații. Cu toate că se pleca la urechea fiecărui acționar în parte, strigînd cît îl ținea gura, cuvintele lui erau înghițite de huruitul asurzitor al mașinilor, încît aveai impresia că el nu face decît să-și miște cu încordare buzele, fără să scoată un cuvînt.

Șelkovnikov îi duse apoi pe oaspeți în sala cuptoarelor de pudlaj, o clădire înaltă, metalică și atît de lungă, încît extremitatea cealaltă de-abia se zărea ca o licărire slabă de lumină. De-a lungul unuia dintre pereții halei se întindea o rampă de piatră, pe care erau instalate douăzeci de cuptoare de pudlaj ce păreau niște vagoane scoase de pe roți. În aceste cuptoare, fonta lichidă era amestecată cu minereu — și transformată în oțel. O dată gata, oțelul se scurgea pe țevi în jos, umplînd lingotierele, niște forme înalte de metal — cam ca niște cutii fără fund, cu mînere în partea de sus — și se închega în interiorul lor în lingouri, cîntărind cam vreo patruzeci de puduri fiecare. În partea neocupată a halei erau așezate niște șine, de-a lungul cărora furnicau macaralele, huruind, gîfîind și șuierînd, ca niște animale ascultătoare și îndemînatice, înzestrate cu trompe flexibile. Una din macarale apuca cu cîrligul urechea lingotierei, o ridica în sus și dintr-însa se rostogolea greoi un lingou de oțel, în forma unei bare lungi și drepte de un roșu orbitor. Înainte ca blocul de oțel să fi căzut la pămînt, unul dintre muncitori, cu o deosebită îndemînare, îl înfășura cu un lanț gros cît brațul. A doua

macara, prinzînd acest lanț cu cîrligul, transporta „piesa" lin prin aer și o depunea alături de altele asemănătoare pe o platformă fixată la o a treia macara. Aceasta transporta încărcătura în celălalt capăt al halei, unde a patra macara, care avea un cleşte în loc de cîrlig, scotea „piesele" de pe platformă și le scufunda în deschizăturile cuptoarelor cu gaze, instalate sub pardoseala halei. În sfîrșit, a cincea macara le trăgea afară, albe de dogoare, și le depunea pe rînd sub dinții ascuțiți ai unui ferăstrău circular care se învîrtea cu mare repeziciune în jurul unui ax orizontal, iar „piesa" de oțel — de patruzeci de puduri — era tăiată în cinci secunde în două jumătăți, ca două felii moi de cozonac. Fiecare din cele două jumătăți trecea apoi sub greutatea de șapte sute de puduri a presei cu abur, care o strîngea de jurîmprejur cu atîta forță și ușurință, ca și cum piesa ar fi fost de ceară. Imediat după aceea, muncitorii o apucau, o culcau pe niște cărucioare împinse cu mîna și o transportau repede mai departe, iar toți cei ce le ieșeau în cale erau învăluiți în dogoarea și strălucirea metalului încins.

După aceea, Șelkovnikov arătă musafirilor atelierul de laminat. Un lingou enorm de metal încins trecea printr-o serie de valțuri de laminoare, rostogolindu-se printre ele pe niște suluri ce se roteau sub pardoseală abia vizibile la suprafața acesteia. Lingoul era împins și presat în spațiul dintre două valțuri de oțel, care se învîrteau în sensuri opuse, și se strecura între ele, făcîndu-le să se depărteze și să vibreze de încordare. Mai departe, ajungea la altă serie de valțuri cu deschizătura dintre cilindre și mai mică. După fiecare trecere, bucata de oțel se făcea tot mai subțire și mai lungă, iar după ce parcurgea de cîteva ori în fugă toată instalația de laminat — în ambele sensuri — căpăta treptat forma unei șine de culoare roșie, lungă de zece stînjeni. Mișcarea complicată a celor cincispreze grupuri de caje era dirijată de un singur om, care stătea deasupra mașinii cu aburi, pe o platformă ca o punte de comandă. În clipa cînd pîrghia era împinsă înainte, toți cilindrii și toate sulurile se învîrteau într-un sens, iar cînd pîrghia era trasă înapoi, cilindrii și sulurile se învîrteau în sens

opus. După ce bara era subțiată cît trebuia, un ferăstrău rotund o tăia în trei părți, cu un scrîșnet ascuțit și asurzitor, zvîrlind o cascadă de scîntei aurii.

Oaspeții trecură apoi cu toții în atelierul de strungărie, unde se fabricau mai ales roți de vagoane și de locomotive. Din tavan atîrnau curele de transmisie, prinse de un ax lung și gros de oțel, de la un capăt la celălalt al întregii hale ; aceste curele puneau în mișcare două sau trei sute de strunguri, de cele mai variate dimensiuni și forme. Ele erau atît de numeroase și se încrucișau în atîtea sensuri, încît dădeau impresia unei singure rețele care se mișca necontenit. Roțile unor mașini se învîrteau cu o viteză de douăzeci de rotații pe secundă, în vreme ce mișcarea altora era atît de înceată, încît abia putea fi văzută cu ochiul. Șpanurile de oțel, în formă de spirale lungi și frumoase, cădeau pe podea într-un strat gros. Mașinile de perforat umpleau văzduhul cu țipătul lor insuportabil de strident. Tot aici li se arătă musafirilor mașina care tăia piulițe ; ea semăna cu două maxilare de oțel uriașe care mestecă într-una. Doi muncitori băgau în această gură, larg căscată, extremitatea unei vergele lungi, încălzite la roșu, iar mașina mușca din ea, într-un ritm egal, cîte o bucată de metal, pe care apoi o scuipa la pămînt în formă de piuliță.

Șelkovnikov, care în tot acest timp dădea explicații numai acționarilor, le propuse la ieșirea din atelierul de strungărie să viziteze mîndria uzinei, un *compound* de nouă sute de cai-putere. Domnii din Petersburg, însă, erau acum îndeajuns de amețiți și obosiți de toate cele văzute și auzite. Noile impresii nu le mai deșteptau interesul și nu făceau decît să-i obosească și mai mult. Fețele li se încinseseră de la dogoarea atelierului de laminat, iar mîinile și hainele lor erau mînjite de funingine. Impunîndu-și acest sacrificiu, ei acceptară propunerea directorului numai ca să nu scadă prestigiul consiliului de administrație pe care îl reprezentau.

Compound-ul de nouă sute de cai-putere era așezat într-o clădire separată, foarte curată și elegantă, cu ferestre luminoase și cu pardoseală de mozaic. În ciuda uriașelor sale dimensiuni, mașina nu făcea aproape nici

un zgomot... Două pistoane, de o lungime de patru stînjeni fiecare, lunecau cu o mișcare lină și rapidă în interiorul unor cilindri căptușiți cu scînduri. O roată înaltă de douăzeci de picioare, cu douăsprezece curele de transmisie, se învîrtea cu repeziciune și fără zgomot. Mișcarea ei largă făcea să treacă la intervale regulate un suflu ritmic și puternic prin aerul uscat și fierbinte al sălii de mașini. *Compound*-ul punea în mișcare pompele de aer, laminoarele și toate instalațiile atelierului de mașini-unelte.

După ce acționarii examinară *compound*-ul, cu convingerea că se sfîrșise cu grelele încercări la care fuseseră supuși, îl auziră deodată pe neobositul Șelkovnikov, adresîndu-li-se cu o nouă și amabilă propunere :

— Acum, domnilor, vă voi arăta inima uzinei, punctul de unde își trage viața.

Și îi tîrî aproape cu forța în sala cazanelor cu aburi. Dar după toate cele văzute, „inima uzinei" — douăsprezece cazane cilindrice, de o lungime de cinci stînjeni și de cîte un stînjen și jumătate lățime fiecare — nu mai făcu nici o impresie deosebită asupra acționarilor obosiți. Gîndurile lor zburau de multă vreme la masa care îi aștepta, așa că acum nu mai puneau nici un fel de întrebări, mulțumindu-se să dea numai din cap, cu un aer distrat și indiferent, ca răspuns la toate explicațiile lui Șelkovnikov. Cînd directorul isprăvi, în sfîrșit, acționarii oftară ușurați și începură să-i strîngă mîna, cu o sinceră și vizibilă plăcere.

În preajma cazanelor cu aburi nu mai rămăsese decît Andrei Ilici. Stînd la marginea unui puț de piatră, scufundat pe jumătate în întuneric — în care se găseau instalațiile de încălzit — el privi multă vreme în jos, urmărind munca încordată a șase oameni, goi pînă la brîu, care lucrau în fund. Sarcina lor era să arunce într-una cărbuni — ziua și noaptea — în deschizăturile instalației de încălzit. De fiecare dată, cînd capacele rotunde de fontă erau date deoparte, cu un zăngănit, se vedeau în fundul gropii — clocotind, vuind și mugind — flăcări de un alb orbitor. Trupurile goale ale muncitorilor — uscate de foc și înnegrite de praful de cărbune — se aplecau atunci, făcînd să le apară pe spi-

nare, în relief, mușchii și vertebrele. De fiece dată, mîinile osoase și vînjoase ridicau cărbunele pe lopeți pline cu vîrf și, cu o mișcare îndemînatică și iute, îl răsturnau în gura căscată. Alți doi muncitori, care stăteau deasupra, zvîrleau în jos — fără încetare — alte grămezi de cărbune, care se înălțau în pragul gropii ca niște uriașe movile negre. Bobrov vedea în munca neîntreruptă a fochiștilor ceva deprimant și neomenesc. Părea că o forță supranaturală îi ferecase pe vecie lîngă aceste monstruoase guri căscate, și ei trebuiau — sub amenințarea unei morți năprasnice — să hrănească fără răgaz pe acest monstru lacom și nesățios...

— Ce-i, *colega,* te uiți cum îl îndoapă pe Molohul dumitale ? auzi Bobrov în spatele lui un glas voios și blajin.

Andrei Ilici tresări, cît p-aci să se prăbușească în groapa cu fochiști. Îl uimise, îl zguduise aproape, această neașteptată potrivire între exclamația glumeață a doctorului și propriile lui gînduri. Chiar după ce-și recăpătă stăpînirea de sine, tot îl mai urmări multă vreme ciudățenia acestei coincidențe. Întotdeauna îl interesaseră și i se păruseră misterioase acele fenomene care făceau ca — în clipa cînd se gîndea la ceva, sau citea ceva într-o carte — să audă vorbindu-se în preajma lui despre același lucru.

— Mi se pare că te-am speriat, dragă, zise doctorul, cercetînd cu atenție fața lui Bobrov. Te rog să mă ierți !

— Da, m-ai cam speriat... Te-ai apropiat așa de încet... nu mă așteptam.

— Ah, dragul meu Andrei Ilici, ce-ar fi dacă ne-am îngriji puțin nervii ! Nu sînt buni de nimic... Ascultă sfatul meu. Ia-ți un concediu și șterge-o pentru cîtva timp în străinătate... Pentru ce să stai și să te chinuiești aici ? Trăiește și dumneata o jumătate de an după placul inimii ; bea vinuri bune, călărește mai multișor și mai ocupă-te și de dragoste...

Doctorul se apropie de marginea puțului :

— Ce infern ! exclamă el, uitîndu-se în jos. Cam cît cîntărește un samovăraș din ăsta ? Cred că vreo opt sute de puduri.

— Nu, mai mult... Cam o mie cinci sute !

— Vai de mine !... Şi ce s-ar întîmpla dacă un asemenea obiect şi-ar pune în gînd să... să explodeze ? Ar fi un spectacol de efect... Ce zici ?

— Foarte de efect, doctore ! Desigur că din toate clădirile astea n-ar mai rămîne piatră peste piatră.

Goldberg dădu din cap şi apoi fluieră semnificativ.

— Şi din ce cauză s-ar putea întîmpla aşa ceva ?

— Cauzele pot fi diferite... De cele mai multe ori însă, aşa ceva se întîmplă atunci cînd în cazan rămîne foarte, foarte puţină apă, iar pereţii lui se încing din ce în ce mai tare, aproape la roşu. Dacă se dă atunci drumul la apă şi ea pătrunde în cazan, se formează dintr-o dată o cantitate enormă de aburi, pereţii nu mai rezistă şi cazanul explodează.

— Va să zică lucrul ăsta se poate face şi cu premeditare ?

— Foarte uşor... Nu vrei să încerci ? Cînd apa din tubul de nivel va scădea de tot, e suficient să apeşi ventilul... Uite pîrghia asta mică... Asta-i tot !

Bobrov glumea, dar în vocea lui era o stranie seriozitate, iar în ochi avea o expresie severă şi tristă. „Dracu să-l mai înţeleagă, se gîndi doctorul, un om simpatic, dar un... psihopat."

— De ce nu te-ai dus la masă, Andrei Ilici ? întrebă Goldberg, depărtîndu-se de cazan. Merită să vezi cum au transformat laboratorul într-un adevărat salon, iar serviciul e o minune, nu altceva !

— Să-i ia dracu ! Nu pot să sufăr mesele festive ale inginerilor ! se răsti Bobrov. Se laudă, zbiară, se linguşesc fără ruşine unul pe altul şi... apoi aceste inevitabile toasturi de beţivi, în timpul cărora oratorii varsă vinul pe dînşii şi pe vecini... E dezgustător !...

— Da, da, chiar aşa este ! zise doctorul, rîzînd. Am apucat începutul. Kvaşnin e o adevărată minune... „Domnilor, chemarea inginerului este o chemare nobilă şi plină de răspundere. O dată cu şinele de cale ferată, cu furnalele şi cu minele, el duce pînă în cele mai depărtate colţuri ale ţării şi germenii culturii, floarea civilizaţiei şi..." nu ştiu ce alte roade, nu-mi amintesc prea bine... Ce mai escroc ! Patentat !... „Să ne unim

deci, domnilor, şi să ţinem sus flamura binefăcătoarei noastre arte." Bineînţeles au urmat aplauze furtunoase.

Făcură cîţiva paşi în tăcere. Faţa doctorului se întunecă deodată, iar cînd începu să vorbească, în glasul lui se simţea mînia.

— Da ! Arta binefăcătoare ! Dar barăcile muncitorilor sînt construite din surcele. Cu bolnavii nici nu mai pridideşti... Copiii mor ca muştele ! Uite-i, germenii culturii... Ce-au să mai spună, atunci cînd febra tifoidă are să pună stăpînire pe Ivankovo ?

— Ce spui, doctore ? Sînt cazuri ? Asta ar fi îngrozitor în înghesuiala asta.

Doctorul se opri, răsuflînd greu.

— Cum să nu fie ? spuse el cu amărăciune. Ieri au fost aduşi doi. Unul a murit azi-dimineaţă, iar al doilea, dacă n-a murit încă, se prăpădeşte pînă diseară... Şi nu avem nici medicamente, nici loc suficient, nici sanitari destoinici... Aşteaptă, o s-o păţească ei pînă la urmă !... adăugă Goldberg cu înverşunare, ameninţînd cu pumnul pe cineva nevăzut.

VIII

Prin uzină, încă înainte de sosirea lui, circulaseră atîtea anecdote picante despre Kvaşnin, încît nimeni nu mai avea acum nici o îndoială în ceea ce privea adevăratul motiv al neaşteptatei lui apropieri de familia Zinenko. Doamnele vorbeau despre asta, zîmbind cu subînţeles, iar bărbaţii vorbeau între ei pe şleau, cu mult cinism. Totuşi, nimeni nu ştia nimic precis. Toţi aşteptau cu nesaţ un scandal senzaţional.

Bîrfeala avea şi o parte de adevăr. După ce făcuse o vizită familiei Zinenko, Kvaşnin îşi petrecea la ei toate serile. Dimineaţa, cam pe la orele unsprezece, minunata lui troică cenuşie sosea la ferma din Şepetovka, iar vizitiul anunţa mereu, pe acelaşi ton, că „boierul poftеşte pe cucoana şi pe domnişoare la dumnealui la dejun". La aceste dejunuri nu era invitat nici un străin. Mîncarea o gătea un bucătar francez, pe care Vasili

Terentievici îl lua totdeauna cu el, în timpul deselor lui călătorii, chiar și în străinătate.

Atenția lui Kvașnin față de noile sale cunoștințe se manifesta într-un fel cu totul deosebit. Față de cele cinci fete, el adoptase de la început atitudinea familiară a unui unchi burlac, întotdeauna vesel. Peste trei zile, el le striga pe numele lor patronimic : Șura Grigorievna, Ninocika Grigorievna, iar pe cea mai mică, pe Kasia, o apuca de bărbia grăsuță, cu gropiță, și o necăjea, zicîndu-i „puștanco" și „puișorule". Ea nu se împotrivea, dar asta o făcea să roșească pînă la lacrimi. Anna Afanasievna — prefăcîndu-se supărată — bombănea pe un ton glumeț, protestînd că prea îi răsfață fetițele. Într-adevăr, era de ajuns ca vreuna dintre ele să exprime vreo dorință, fie și în treacăt, pentru ca imediat să-i fie împlinită. Abia apucă Maka să spună — fără să fi avut, de altfel, vreun gînd ascuns — că ar vrea să meargă pe bicicletă, că a doua zi i s-a și adus de la Harkov, cu un curier special, o bicicletă minunată, de cel puțin trei sute de ruble... La o prinsoare cu Beta, în legătură cu niște fleacuri, Kvașnin pierdu un pud de bomboane, iar Kasiei îi oferi în același fel o broșă, în care alternau coralul, ametistul, safirul, jaspul și agata, alcătuind literele numelui ei. Într-o zi, află că Ninei îi plac caii și călăria. Peste două zile, i se aduse o iapă englezească pursînge, perfect dresată pentru a purta o șa de doamnă. Domnișoarele erau încîntate. În casa lor se ivise un spiriduș binefăcător, ca din basme, care știa să le ghicească pînă și cele mai mici capricii, îndeplinindu-le îndată. Anna Afanasievna își dădea vag seama că această generozitate are în ea ceva nu tocmai măgulitor pentru o familie bună, dar nu avea nici destulă îndrăzneală, nici destul tact, ca să-i dea a înțelege lui Kvașnin acest lucru. Ca răspuns la observațiile ei, exprimate pe un ton lingușitor, el nu făcea decît un gest cu mîna și spunea cu vocea lui groasă de bas, pe un ton hotărît :

— Ei, asta-i, draga mea !... Dă-le-ncolo de fleacuri...

Totuși, el nu-și arăta preferința pentru nici una dintre fete, le împlinea tuturor dorințele cu același zel și le lua pe toate în zeflemea cu aceeași familiaritate. Ti-

merii, care vizitau mai înainte casa Zinenko, dispăruseră, înțelegători, pe nesimțite. În schimb, Svejevski, care pînă atunci nu fusese la ei decît de vreo două, sau trei ori, era acum un musafir nelipsit. Venea nechemat, ca și cum ar fi primit de la cineva o invitație misterioasă și reușî dintr-o dată să devină necesar tuturor membrilor familiei.

De altfel, apariția lui la Zinenko fu precedată de o mică anecdotă. Cu vreo cinci luni în urmă, Svejevski se exprimase în treacăt, într-un cerc de colegi, cum că visul vieții lui era să ajungă milionar și că-și va realiza negreșit acest vis pe la patruzeci de ani.

— Și cum vei reuși, Stanislav Xaverievici ? îl întrebară ceilalți ?

Svejevski chicoti, frecîndu-și mîinile umede cu un aer misterios, și răspunse :

— Toate drumurile duc la Roma.

Instinctul îi șoptea că la Șepetovka, împrejurările iau o întorsătură foarte prielnică pentru viitoarea lui carieră. Într-un fel sau altul, el i-ar putea fi de folos preaputernicului său stăpîn. Și Svejevski, cu chicotitul lui servil, mizînd totul pe o carte, se vîra cu îndrăzneală în ochii lui Kvașnin. Cocheta cu el întocmai ca un cățeluș jucăuș cu un dulău ciobănesc fioros, dîndu-i să înțeleagă — atît prin expresia feței, cît și prin glas — că e gata în orice clipă să săvîrșească orice potlogărie, la primul semn pe care i l-ar face Vasili Terentievici.

Patronul nu se împotrivea. Kvașnin, care scotea din slujbe directori și administratori de uzine — fără a da vreo explicație — suporta totuși prezența unui Svejevski oarecare fără să spună o vorbă... Acesta simțea că aici e rost de învîrteală strașnică și viitorul milionar își aștepta momentul prielnic.

Toate acestea, trecînd din gură în gură, ajunseseră și la Bobrov, care nu se mai mira... Părerea pe care și-o făcuse despre familia Zinenko era precisă și definitivă, dar îl tulbura gîndul că bîrfeala, cu coada ei murdară, are s-o atingă și pe Nina... După conversația din gară, fata aceasta îi era și mai dragă, și mai apropiată. Numai lui își deschisese ea încrezătoare sufletul, acest suflet care rămînea minunat, chiar în șovăielile

și slăbiciunile lui. Toți ceilalți, gîndea el, nu-i cunoșteau decît îmbrăcămintea și înfățișarea exterioară. În ceea ce-l privea, gelozia cu josnicele ei bănuieli, veșnic întărîtate de ambiție, meschinăria și brutalitatea erau străine de firea încrezătoare și iubitoare a lui Bobrov.

Andrei Ilici nu întîlnise încă niciodată dragostea duioasă și sinceră a unei femei și — prea timid și nesigur de sine — nu cerea de la viață ceea ce poate i se cuvenea. Nu era de mirare că acum, cu sufletul plin de avînt și de bucurie, se lăsa cuprins de un sentiment nou și puternic.

În ultimele zile, Bobrov trăise sub farmecul conversației din gară. De sute de ori îi venise în minte această conversație și de fiecare dată descoperea un înțeles tot mai adînc în cuvintele Ninei. Dimineața, se trezea cu senzația vagă că ceva mare și minunat îi cuprinsese sufletul și-i făgăduia o mare fericire în viitor.

Simțea o dorință nestăpînită de a se duce la Zinenko. Ar fi vrut să se mai încredințeze o dată de fericirea lui, să mai audă încă o dată mărturisirile Ninei, cînd șovăitoare, cînd pline de o naivă îndrăzneală. Dar îl stingherea prezența lui Kvașnin și se consola la gîndul că patronul nu putea în nici un caz să zăbovească la Ivanovka mai mult de două săptămîni.

Totuși, întîmplarea îl ajută s-o vadă pe Nina chiar înainte de plecarea lui Kvașnin. Asta a fost într-o duminică, trei zile după inaugurarea festivă a furnalului. Bobrov, călare pe Farvater, mergea pe drumul larg și bine bătătorit care ducea de la uzină la stație. Era cam pe la ora două și ziua era răcoroasă și senină. Farvater sălta vioi, mișcînd urechile și dînd din capul lui pletos. La cotitura din dreptul depozitului, Bobrov zări o doamnă în costum de amazoană, coborînd panta călare pe un cal mare, murg, iar în urma ei văzu venind un călăreț pe un cal chirghiz, mic și alb. În curînd, își dădu seama că era Nina, într-o fustă de culoare verde-închis, pe care i-o umfla vîntul, cu mănuși galbene și lungi în mîini și cu un cilindru mic și strălucitor pe cap. Se ținea în șa frumos și cu multă siguranță. Iapa englezească, zveltă, mergea într-un trap întins și elastic, ținîndu-și gîtul încordat și ridicîndu-și sus picioarele

subțiri și uscățive. Svejevski, care o însoțea pe Nina, rămăsese mult în urma ei și se căznea să prindă cu piciorul scara care-i scăpase... Dădea mereu din coate și se bălăbănea, aplecîndu-se în toate părțile.

Cînd îl zări pe Bobrov, Nina o porni în galop spre el. Vîntul o bătea în față, silind-o să-și țină cu mîna dreaptă pălăria și să-și plece capul. Cînd ajunse în dreptul lui Andrei Ilici, își opri brusc calul, care încremeni pe loc, lăsîndu-se nerăbdător de pe un picior pe altul, umflîndu-și nările de rasă și mușcîndu-și zgomotos zăbala de pe care picura spuma.

Galopul îmbujorase fața Ninei, iar părul ieșit de sub pălărie îi cădea pe umeri în șuvițe lungi și ondulate.

— De unde ai calul ăsta minunat ? întrebă Bobrov, după ce reuși, în sfîrșit, să-l oprească pe Farvater, care juca pe loc și, aplecîndu-se în șa, îi strînse Ninei vîrfurile degetelor.

— Așa-i că e o frumusețe ? E cadoul lui Kvașnin.

— Eu aș fi refuzat un asemenea cadou ! spuse răstit Andrei Ilici, supărat de răspunsul ei nepăsător.

Nina se aprinse.

— Pentru care motiv ?

— Pentru că... Ce reprezintă pentru dumneata Kvașnin, la urma urmei ? Ți-e rudă ?... Logodnic ?...

— O, doamne, ce susceptibil ești pentru alții ! răspunse Nina sarcastic. Văzînd însă suferința întipărită pe fața lui, ea se muie pe dată. Dar asta nu înseamnă nimic pentru el... E atît de bogat...

Svejevski ajunsese la zece pași de ei. Deodată, Nina se aplecă spre Bobrov, îi atinse mîna mîngîietor cu vîrful cravașei și spuse cu jumătate glas ca o fetiță conștientă de vinovăția ei :

— Ei, hai... hai, nu te supăra ! O să-i dau calul înapoi ! Răutate ce ești !... Vezi ce înseamnă părerea dumitale pentru mine ?

Ochii lui Andrei Ilici se aprinseră de bucurie și, fără să vrea, își întinse mîinile spre Nina. Dar nu spuse nimic și oftă numai din adîncul pieptului. Svejevski se apropie, salutînd și încercînd să ia o atitudine cît mai degajată.

— Ai auzit desigur de picnicul nostru ! strigă el de departe.

— Aud prima oară de așa ceva !

— Picnicul aranjat din inițiativa lui Vasili Terentievici, la Beșenaia Balka ?...

— N-am auzit nimic !

— Da, da ! Te rog, Andrei Ilici, să vii și dumneata, se amestecă în vorbă Nina. Miercuri, la ora cinci după-amiază... Locul de întîlnire este la gară.

— Dacă e picnic, contribuie fiecare ?

— Se pare că da... Nu știu precis !

Nina se uită, jenată și întrebătoare, la Svejevski.

— Da, contribuie fiecare ! confirmă Svejevski. Vasili Terentievici m-a însărcinat să duc la îndeplinire unele dispoziții ale lui. Ce să-ți spun ? Picnicul o să fie extraordinar. Ceva grozav !... Numai că toate astea se țin deocamdată secret. Au să fie lucruri cu totul neașteptate, care au să vă uimească...

Nina nu se putu stăpîni și adăugă cu cochetărie :

— Și cînd te gîndești că eu am fost pricina ! Acum vreo trei zile am spus că ar fi bine să facem cu toții o plimbare în pădure, iar Vasili Terentievici...

— Eu nu vin ! spuse Bobrov repezit.

— Ba ai să vii ! În ochii Ninei trecu o străfulgerare. Domnilor, înainte marș ! strigă ea, pornind în galop. Andrei Ilici ! Ascultă ce-ți spun...

Svejevski rămase în urmă. Nina și cu Bobrov galopau alături — ea, zîmbind și uitîndu-se în ochii lui, el, posomorît și nemulțumit.

— Numai pentru dumneata am născocit acest picnic, prieten răutăcios și bănuitor ce ești ! spuse Nina cu căldură. Vreau neapărat să aflu ceea ce nu mi-ai spus pînă la capăt, atunci în gară... Nimeni n-are să ne stînjenească la picnic.

Și iarăși se petrecu în sufletul lui Bobrov o schimbare subită. Simți că în ochi îi vin lacrimi de înduioșare și exclamă cu patimă :

— O, Nina ! Cît te iubesc !

Dar Nina parcă nici nu auzi această mărturisire neașteptată. Ea strînse frîul, forțînd calul să treacă la pas, și întrebă :

— Va să zică vii ? Da ?

— Neapărat ! Vin neapărat !

— Ei, ia seama ! Acum, să-l aşteptăm pe cavalerul meu şi... la revedere ! Mă grăbesc să ajung acasă.

Cînd îşi luă rămas bun de la ea, el simţi prin mănuşă căldura mîinii care îi răspunse cu o strîngere prelungită şi puternică. Ochii întunecaţi ai Ninei îl priveau cu dragoste.

IX

Miercuri, încă de la orele patru, gara era ticsită pînă la refuz de lumea care lua parte la picnic. Toţi erau veseli şi se simţeau la largul lor. Vizita lui Vasili Terentievici se terminase de data asta atît de fericit, cum n-ar fi îndrăznit nimeni să nădăjduiască. Nu se dezlănţuiseră nici tunete, nici fulgere şi nimeni nu fusese poftit să plece din slujbă. Dimpotrivă, circulau chiar zvonuri că, într-un viitor apropiat, va interveni o mărire a salariilor pentru majoritatea funcţionarilor. Afară de asta, picnicul promitea să fie minunat. Pînă la Beşenaia Balka, unde hotărîseră să plece, nu erau mai mult de zece verste de mers cu trăsura pe un drum foarte frumos. În ultimele zile fusese senin şi cald, aşa că nimic nu putea să strice plimbarea.

Erau aproape nouăzeci de invitaţi. Rîzînd şi vorbind zgomotos, ei se îngrămădiseră pe peron în grupuri animate. Limba rusă era presărată cu fraze franţuzeşti, germane şi poloneze. Cei trei belgieni luaseră cu dînşii aparate fotografice pentru instantanee la lumină-de magneziu. Toţi erau intrigaţi de secretul desăvîrşit în care erau ţinute amănuntele picnicului. Svejevski, cu un aer misterios şi important, făcea aluzie la nişte „surprize", dar se ferea de orice explicaţii.

Prima surpriză o constitui trenul special. La ora cinci precis, ieşi din depou o locomotivă americană nouă, cu zece roţi. Doamnele nu-şi putură reţine strigătele de entuziasm şi de admiraţie : uriaşa maşină era toată împodobită cu drapele şi cu flori proaspăt culese. Ghir-

lande verzi de frunze de stejar, împestrițate cu buchete de gherghine, de micșunele și de garoafe, se încolăceau în spirale în jurul corpului de oțel al mașinii, se înălțau de-a lungul coșului, de unde se lăsau în jos, pînă la fluierul locomotivei și apoi se ridicau din nou, acoperind cu o perdea de flori cabina mecanicului. Părțile de oțel și de aramă, acoperite cu verdeață și flori, căpătau o strălucire de mare efect în lumina razelor aurii ale amurgului. Șase vagoane de clasa întîi, înșirate de-a lungul peronului, aveau să transporte pe cei care luau parte la picnic, pînă la versta 303, de unde mai erau numai vreo cinci sute de pași pînă la Beșenaia Balka.

— Domnilor ! Vasili Terentievici m-a rugat să vă comunic că ia asupră-și toate cheltuielile picnicului ! anunța Svejevski, trecînd grăbit de la un grup la altul. Domnilor ! Vasili Terentievici m-a rugat să comunic tuturor invitaților...

În jurul lui se strînsese un grup destul de mare de invitați, iar el explica :

— Vasili Terentievici a rămas încîntat de primirea pe care i-a făcut-o societatea și de aceea îi face mare plăcere să răspundă la o amabilitate cu altă amabilitate. El ia asupră-și toate cheltuielile...

Și, nemaiputînd răbda, împins parcă de acel sentiment care îl face pe lacheu să se laude cu generozitatea stăpînului, adăugă cu autoritate :

— Noi am cheltuit cu acest picnic trei mii cinci sute nouăzeci de ruble !

— Pe din două cu domnul Kvașnin ? se auzi din spate o voce batjocoritoare.

Svejevski se întoarse repede și înțelese că acela care îi pusese această întrebare răutăcioasă era Andréa, care-l privea cu obișnuita lui nepăsare și cu mîinile vîrîte adînc în buzunarele pantalonilor.

— Ce ați binevoit să spuneți ? întrebă Svejevski, roșind pînă la urechi.

— Nu eu, ci dumneata ai binevoit să spui : „*Noi* am cheltuit trei mii"... Am deci toate motivele să cred, că prin acest „noi" te-ai referit la dumneata și la domnul Kvașnin... În cazul acesta, consider ca o datorie plăcută să-ți declar că dacă accept această amabilitate din par-

tea domnului Kvaşnin, din partea domnului Svejevski s-ar putea să nu o accept...

— A, nu, nu !... Nu m-aţi înţeles bine, bîlbîi Svejevski, care se fîstîcise de-a binelea. Totul este din partea lui Vasili Terentievici. Eu sînt numai... ca un delegat... ca un fel de administrator, ca să zic aşa ! adăugă el cu un zîmbet acru.

Aproape în acelaşi timp cu intrarea în gară a trenului, sosi şi familia Zinenko, însoţită de Kvaşnin şi de Şelkovnikov. Abia apucă să coboare Vasili Terentievici din caleaşcă însă, că avu loc un incident tragicomic, la care nu se aşteptase nimeni. De dimineaţă, soţiile, surorile şi mamele muncitorilor de la uzină, auzind despre picnicul proiectat, începuseră să se adune în gară. Multe dintre ele aduseseră cu dînsele şi copii sugaci. Istovite şi arse de soare, cu feţele împietrite de resemnare, femeile şedeau de cîteva ceasuri pe treptele peronului, de-a lungul zidurilor şi pe pămînt. Erau mai mult de două sute. La toate întrebările puse de şeful staţiei, ele răspundeau că vor să vorbească cu „şeful cel roşcovan şi gras". Paznicul încercase să le îndepărteze, dar se pornise o larmă atît de asurzitoare, încît omului nu-i mai rămăsese decît să dea din mîini a neputinţă şi să lase femeile în pace.

Fiecare trăsură ce se apropia provoca în rîndurile femeilor o învălmăşeală, care nu dura mult însă, căci ele se linişteau pe dată, văzînd că „şeful cel roşcovan şi gras" nu sosise încă.

Ţinîndu-se cu mîinile de capră, Vasili Terentievici de-abia izbutise să pună piciorul pe scară, gîfîind şi făcînd trăsura să se aplece într-o parte, că femeile îl şi înconjurară din toate părţile şi îngenuncheară în faţa lui. Speriaţi de zgomotul mulţimii, caii — tineri şi nărăvaşi — începură să forăie şi să se agite ; vizitiul, lăsat cu totul pe spate, trăgea de hăţuri şi abia reuşea să-i ţină în loc. La început, Kvaşnin nu putu înţelege nimic. Femeile ţipau toate o dată, întinzînd pruncii spre dînsul. Deodată, începură să le curgă lacrimi pe feţele arse de soare...

Kvaşnin văzu că nu se poate smulge din acest lanţ viu care-l încercuise.

— Hei, muierilor ! Nu urlați ! strigă el, acoperind cu vocea lui de bas toate glasurile. Zbierați toate ca la iarmaroc... Nu aud nimic ! Să spună una singură ce s-a întîmplat !

Dar fiecare voia să vorbească. Strigătele se întețiră, iar lacrimile începură să curgă și mai tare pe fețele lor.

— În tine ni-i nădejdea... scumpul nostru... uită-te la noi... nu mai putem... ne-am vlăguit de tot. Ne prăpădim... împreună cu copiii, ne prăpădim... Crăpăm de frig !

— Și ce vă lipsește ? De ce vă prăpădiți ? strigă din nou Kvașnin. Nu mai zbierați toate o dată ! Ia, tu, tinerica aia de colo... ia spune tu ! arătă el cu degetul spre o femeie din Kaluga, voinică și frumoasă, în ciuda feței palide și obosite. Celelalte să tacă.

Cele mai multe tăcură și suspinau doar printre lacrimi, scoțînd din cînd în cînd cîte un bocet și ștergîndu-și ochii și nasul cu poalele murdare.

Totuși, mai rămăseseră încă vreo douăzeci de femei care vorbeau o dată.

— În tine ni-i nădejdea, ne prăpădim de frig... Îndură-te de noi... Asta nu mai e viață... Ne-au îngrămădit pentru la iarnă în bараci ; dar parcă e chip să trăiești în ele ? Bараci sînt alea ? Sînt făcute numai din așchii. Nici acum nu mai poți răbda noaptea de frig... Dîrdîim de ne clănțăne dinții... Ce ne facem la iarnă ? Fie-ți milă măcar de copilașii noștri ! Ajută-ne, drăguțule, dă ordin să ne puie măcar plite... N-avem unde face mîncare... gătim pe afară... Bărbații noștri sînt toată ziulica la muncă... degerați... uzi... Cînd vin acasă, nici n-au unde să se usuce !

Kvașnin căzuse ca într-o cursă. Încotro se întorcea, peste tot îi închideau drumul femeile îngenuncheate și întinse la pămînt. Cînd încerca să-și facă drum printre ele, îl apucau de picioare și de poalele paltonului lung și cenușiu. Văzînd că n-are încotro, îi făcu semn cu mîna lui Șelkovnikov și-l chemă lîngă dînsul. Cînd acesta răzbi prin mulțimea deasă a femeilor, Vasili Terentievici îl întrebă pe franțuzește pe un ton mîniat :

— Ai auzit ? Ce va să zică asta ?

Șelkovnikov strînse din umeri, descumpănit, și începu să bolborosească :

— Eu am scris la timp conducerii, am raportat... Numărul braţelor de muncă este foarte limitat. E vară... vremea secerişului... preţuri ridicate... conducerea nu a permis... Nu-i nimic de făcut... De...

— Atunci, cînd începeţi să reparaţi barăcile pentru muncitori ? întrebă Kvaşnin cu severitate.

— Nu se ştie absolut nimic... Să mai rabde cum or putea ! Trebuie să dăm zor întîi cu încăperile pentru funcţionari.

— Ce porcării se întîmplă sub conducerea dumitale ! bombăni Kvaşnin. Şi, întorcîndu-se din nou cu faţa spre femei, spuse cu glas tare :

— Ascultaţi, femeilor ! De mîine au să înceapă să vă facă plite, iar barăcile o să le acopere cu scînduri. Aţi auzit ?

— Am auzit, dragule... Mulţumim... Se poate să nu auzim una ca asta ? răsunară voci pline de bucurie. E mai bine aşa, cînd şeful dă el singur ordin... Mulţumim... De ne-ai mai da voie, şoimule, să putem strînge şi nişte surcele de la construcţii.

— Bine, bine, vă dau voie să strîngeţi surcele.

— Au pus peste tot cerchezi de pază, iar ăştia, cum vii după surcele, cum stau gata să te ardă cu nagaica...

— Bine, bine... Duceţi-vă fără grijă după surcele, nimeni n-are să se atingă de voi, le linişteа Kvaşnin. Iar acum, muierilor, căraţi-vă acasă, la gătit ciorba ! Da' să vă văd... la iuţeală ! strigă el pe un ton de încurajare. Dumneata să dai dispoziţie, spuse el cu voce scăzută lui Şelkovnikov, ca mîine să se aşeze lîngă barăci vreo două care de cărămizi... Asta are să le liniştească pe multă vreme. Să le admire în voie !

Femeile se îndepărtau cu desăvîrşire fericite.

— Bagă de seamă, că dacă nu ne-or pune sobe, o să-i chemăm pe ingineri să ne încălzească, strigă femeia din Kaluga, căreia îi poruncise Kvaşnin să vorbească în numele tuturora.

— Păi, sigur, adăugă alta cu vioiciune, să ne încălzească atunci chiar şeful ăl mare. Uite-l cît e de gras şi de rumen... cu el ţi-o fi mai cald decît pe cuptor.

Acest episod neaşteptat, care se sfîrşise într-un chip atît de vesel, îi dispuse deodată pe toţi. Chiar şi Kvaşnin,

care îl repezise mai înainte pe director, izbucni în rîs cînd auzi cererea femeilor de a fi încălzite, şi-l luă împăciuitor de braţ pe Şelkovnikov.

— Vezi, dragul meu, spuse el directorului, pe cînd urca greoi treptele peronului, trebuie să ştii să te înţelegi cu poporul. Îi poţi promite tot ce-ţi trece prin minte : locuinţe de aluminiu, ziua de muncă de opt ore şi biftecuri la dejun — dar s-o faci cu multă siguranţă. Te asigur că eu îţi potolesc într-un sfert de oră cea mai tumultuoasă scenă de masă...

Kvaşnin se aşeză în vagon, amintindu-şi amănuntele răscoalei femeilor pe care o potolise mai adineauri şi rîzînd în hohote. După trei minute, trenul ieşi din staţie. Vizitiilor li se dăduse ordin să meargă de-a dreptul la Beşenaia Balka, deoarece fusese proiectată o întoarcere în trăsuri, cu torţe...

Purtarea Ninei îl tulburase pe Andrei Ilici. În staţie, îi aşteptase sosirea cu nerăbdare şi cu o emoţie de care fusese cuprins încă din ajun. Vechile îndoieli nu-i mai frămîntau sufletul ; credea acum într-o fericire apropiată şi niciodată lumea nu i se păruse atît de frumoasă, oamenii atît de buni, iar viaţa atît de uşoară şi de veselă. Gîndindu-se la întîlnirea cu Nina, căuta să şi-o închipuie, se vedea rostind fraze pătimaşe, drăgăstoase şi pline de elocvenţă ; apoi începu să rîdă de el însuşi. La ce bun să născoceşti cuvinte de dragoste ? Cînd va fi nevoie, ele vor veni singure şi vor fi cu atît mai frumoase şi mai calde. Bobrov îşi aminti de nişte versuri citite de el într-o revistă ; în ele, poetul îi spunea iubitei lui că ei nu-şi vor face jurăminte de dragoste, pentru că acestea ar fi o jignire adusă iubirii lor sincere şi fierbinţi.

Apoi Bobrov văzu venind în urma lui Kvaşnin două trăsuri în care sosise familia Zinenko. Nina şedea în prima trăsură. Purta o rochie uşoară, de culoare deschisă, frumos garnisită în jurul gîtului cu o dantelă lată de aceeaşi nuanţă ; avea o pălărie mare florentină, albă, cu un buchet de trandafiri galbeni. I se păru mai palidă şi mai serioasă ca de obicei. Ea îl observă de departe pe Bobrov care stătea pe peron, dar nu-i aruncă privirea lungă şi plină de înţeles la care se aşteptase el, ba dim-

potrivă, i se păru că ea își întoarce într-adins capul, iar cînd Andrei Ilici se apropie în fugă de caleașcă, să-i ajute să coboare, Nina — dorind parcă să i-o ia înainte — sări ușor jos, sprintenă și ușoară, de cealaltă parte a trăsurii. O presimțire rea și funestă strînse inima lui Andrei Ilici, dar îndată căută să se liniștească. „Săracuța de ea, se rușinează de hotărîrea luată și de dragostea ei. I se pare că acum oricine poate să-i citească în ochi, nestingherit, gîndurile cele mai tainice... O, sfîntă, încîntătoare naivitate!"

Andrei Ilici era sigur că Nina, ca și data trecută în gară, va găsi singură prilejul să se apropie și să schimbe cu el cîteva cuvinte între patru ochi. Dar ea, probabil cu totul absorbită de explicația lui Kvașnin cu femeile, nu se grăbea s-o facă... Nu se întoarse măcar o singură dată, nici chiar pe furiș, ca să-l vadă pe Bobrov. Neliniștea și tristețea cuprinseseră inima lui Andrei Ilici. Se hotărî să se apropie de familia Zinenko care forma un grup aparte — pe care celelalte doamne păreau că-l ocolesc — și, folosindu-se de gălăgia care absorbise atenția tuturora, s-o întrebe pe Nina, dacă nu cu vocea, cel puțin cu privirea, care este pricina răcelii ei.

O salută pe Anna Afanasievna și, după ce îi sărută mîna, o cercetă cu privirea, căutînd să ghicească dacă știe ceva. Da, nu mai încăpea îndoială că știa; sprîncenele ei subțiri, frînte în formă de unghi — semnul unui caracter nesincer, după cum gîndea adesea Bobrov — se încruntară a nemulțumire, iar buzele se strînseră cu aroganță. Desigur că Nina îi povestise totul maică-si și că aceasta o mustrase, presupuse Bobrov și se apropie de Nina.

Dar Nina nici nu se uita la el. Cînd îi dădu bună ziua, mîna ei rămase rece și nemișcată în mîna lui tremurătoare. În loc să răspundă la salutul lui Andrei Ilici, ea se întoarse în aceeași clipă spre Beta, schimbînd cu ea cîteva cuvinte fără importanță. Bobrov puse această manevră grăbită pe seama unui sentiment de vinovăție, sau de frică, ori pe seama dorinței de a se eschiva de la un răspuns direct... Simți deodată cum i se moaie picioarele, iar în gură avu o senzație de frig. Nu știa ce să creadă. Chiar dacă Nina ar fi scăpat o vorbă față

de maică-sa, oare nu putea ea, cu o privire scurtă, dar plină de înțeles — dintre acelea de care știu întotdeauna femeile să se folosească prin instinct — să-i spună : „Da, ai ghicit, se știe despre cele ce am vorbit noi... dar eu sînt mereu aceeași, dragul meu, nu te neliniști !" Totuși, ea prefera să întoarcă mereu capul. „Oricum, voi avea răspunsul ei, azi la picnic, orice s-ar întîmpla, își zise Bobrov, cuprins de o vagă tristețe și presimțind ceva dureros și murdar... Într-un fel sau într-altul, ea va trebui să-mi răspundă."

X

La versta 303, toată societatea coborî din vagoane, trecu prin fața cantonului și se înșiră într-o coloană pestriță de-a lungul cărării înguste ce cobora spre Beșenaia Balka... Fețele înfierbîntate simțiră o adiere care aducea din depărtare răcoarea și mirosul de toamnă al pădurii. Cărarea tot mai abruptă se pierdea printre tufe dese de alun și de caprifoi, ale căror crengi strîns împletite urzeau deasupra ei o boltă neîntreruptă și întunecoasă. Sub picioare începeau să foșnească frunze galbene și uscate. Prin urzeala deasă a tufișului se întrezărea în depărtare jarul aprins al amurgului.

Șirul de tufișuri luă sfîrșit, iar în fața oaspeților se ivi un luminiș mare, înconjurat de copaci, avînd pămîntul bătătorit și acoperit cu nisip. Într-o parte, se înălța un pavilion octogonal, împodobit cu drapele și cu verdeață, iar alături era o estradă acoperită, pentru muzicanți. Cînd primele perechi apărură din desiș, fanfara izbucni într-un marș vesel. Sunetele metalice, pline și zglobii se împrăștiară săltărețe prin pădure, izbindu-se de copaci într-un ecou sonor și topindu-se apoi undeva, departe, într-o a doua orchestră, care aci i-o lua înaintea celei dintîi, aci rămînea în urma ei. În pavilion, în jurul meselor așezate de jur împrejur și acoperite de pe acum cu fețe albe, noi, se agita servitorimea, care așeza zgomotos vesela...

După ce muzicanții isprăviră marșul, invitații izbucniră în aplauze puternice. Erau într-adevăr uimiți, căci abia cu două săptămîni în urmă în locul acesta nu fusese decît un povîrniș, acoperit pe alocurea cu cîteva tufe rare.

Orchestra începu să cînte un vals.

Bobrov îl văzu pe Svejevski, care sta alături de Nina, și care-i cuprinse deodată mijlocul fără o prealabilă invitație, avîntîndu-se apoi împreună în luminiș, într-un vîrtej amețitor.

Nici n-apucă bine s-o părăsească Svejevski, că veni în fugă spre ea un student de la Facultatea de metalurgie, iar după dînsul un altul. Bobrov dansa prost și, de altfel, nici nu-i plăcea să danseze. Totuși, se gîndi s-o invite pe Nina la un cadril. „Poate, gîndi el, voi reuși să găsesc momentul prielnic unei explicații."

Se apropie de dînsa după două tururi de dans, în clipa cînd se așezase obosită și își răcorea fața cu mișcările repezi ale evantaiului.

— Sper, Nina Grigorievna, că mi-ai rezervat un cadril!

— O, doamne... ce păcat! Toate cadrilurile mele sînt date! răspunse ea, fără să se uite la el.

— Cum se poate? Atît de repede? întrebă Bobrov cu o voce înăbușită.

— Ei, da! dădu Nina din umeri, nerăbdătoare și ironică. De ce ai venit așa de tîrziu? Am promis toate cadrilurile, încă din vagon.

— Se vede că pe mine m-ai uitat cu totul! spuse el trist.

Nina fu mișcată de intonația glasului. Strînse și desfăcu nervoasă evantaiul, fără să-și ridice ochii.

— Numai dumneata ești vinovat! De ce n-ai venit lîngă noi?

— Am venit la picnic numai ca să te văd... E posibil să nu fi fost decît o glumă, Nina Grigorievna?

Ea tăcea, încurcată, frămîntînd evantaiul între degete. Un tînăr inginer se apropie în fugă și o scoase din încurcătură. Ea se sculă repede și, fără măcar să se întoarcă spre Bobrov, puse pe umărul inginerului mîna ei fină, îmbrăcată cu o mănușă albă, lungă. Andrei Ilici o urmărea cu privirea... După ce făcu un tur, ea se așeză

tocmai în partea cealaltă a luminișului. „Desigur, într-adins", se gîndi Andrei Ilici. Parcă simțea față de el un sentiment de teamă, sau de rușine...

Obișnuita-i tristețe apatică puse din nou stăpînire pe Bobrov Figurile începură iar să i se pară toate vulgare, șterse și aproape caraghioase. Sunetele ritmice ale muzicii îi răsunau în cap ca niște lovituri surde, pricinuindu-i o senzație enervantă și dureroasă. Nu pierdu încă toate speranțele și căuta să se mîngîie cu presupuneri : „Nu cumva o fi supărată pentru că nu i-am trimis un buchet ? Sau poate, pur și simplu, nu vrea să danseze cu un bușteан ca mine ? încerca el să ghicească. La urma urmei, poate că are dreptate... Pentru fetele tinere, nimicurile astea înseamnă atît de mult ! Oare nu acestea reprezintă pentru ele toate bucuriile și întristările — într-un cuvînt — toată poezia vieții ?"

Cînd începu să se întunece, în jurul pavilionului se aprinseră ghirlande lungi de lampioane mici chinezești, de felurite culori. Dar asta nu era suficient... Luminișul rămînea aproape în întregime scufundat în întuneric. Deodată, de ambele părți — ca niște adevărați sori electrici — se aprinseră două lumini albastre și orbitoare ale unor reflectoare, care pînă atunci fuseseră ascunse cu grijă în frunzișul copacilor. Mestecenii și carpenii care înconjurau luminișul se conturară deodată cu precizie, de parcă ar fi ieșit mai în față... Ramurile nemișcate, scăldate într-o lumină puternică și artificială, căpătară deodată înfățișarea unui decor teatral de prim plan. În spatele lor, copacii desișului — învăluiți într-o pîclă cenușie și cu reflexe verzui — își profilau vag vîrfurile rotunde și dantelate pe cerul întunecat... Din stepă răzbătea zvonul ascuțit al greierilor, pe care nici muzica nu-l putea acoperi : țîrîiau toți o dată atît de ciudat și de tare, încît părea că nu se aude decît un singur greiere a cărui chemare venea însă din toate părțile, și din dreapta, și din stînga, și de sus.

Balul se prelungea, devenind din ce în ce mai însuflețit și mai zgomotos. Dansurile urmau unul după altul. Orchestra nu se odihnea aproape de loc. Muzica și atmosfera feerică a serii îmbătaseră pe femei, ca vinul.

Mirosul de parfum și de trupuri înfierbîntate se contopea într-un ciudat amestec cu mireasma pelinului, cu parfumul frunzelor pe jumătate veștejite, cu mirosul de umezeală ce venea dinspre pădure și cu aroma subtilă de otavă cosită, ce se simțea de departe... Pretutindeni băteau evantaiele, cînd mai repede, cînd mai încet, ca aripile unor păsări multicolore, gata de zbor. Conversațiile cu voce tare, rîsetele și zgomotul pașilor pe nisip se împleteau într-un singur zumzet monoton și vesel care, din cînd în cînd — atunci cînd muzica se oprea o clipă — se ridica puternic ca un talaz.

Bobrov o urmărise neîncetat cu privirea pe Nina. De cîteva ori, aproape îl atinsese cu rochia. Simțise chiar o adiere cînd fata trecuse, lunecînd cu repeziciune pe lîngă el. În timpul dansului, ea își punea brațul îndoit pe umărul cavalerului, într-o poză frumoasă, de delăsare parcă, iar capul și-l apleca în așa fel, ca și cum ar fi vrut să se rezeme de umărul lui... Din cînd în cînd — ca într-o scurtă străfulgerare — i se întrezăreau dantelele albe ale fustei de dedesubt, fluturate într-o mișcare repede, și piciorul mic, în ciorap negru, cu glezna subțire și cu începutul unei pulpe zvelte. Lui Bobrov i se făcea atunci rușine și începea să urască pe toți acei care o puteau vedea pe Nina în aceste clipe.

Începu mazurca... Era aproape ora nouă. Nina, care dansa cu Svejevski, profită de o clipă cînd cavalerul ei, care conducea mazurca, era ocupat cu aranjarea unei figuri mai complicate, și fugi în direcția garderobei, făcînd pașii în tact cu muzica și susținîndu-și cu amîndouă mîinile părul care i se despletise. Bobrov, care o observase din cealaltă parte a luminișului, se grăbi s-o urmeze, oprindu-se în fața ușii... Aici era aproape întuneric și toată garderoba — o cămăruță mică de scînduri, construită în dosul pavilionului — era scufundată în umbră. Bobrov se hotărî s-o aștepte pe Nina și s-o silească cu orice preț să-i dea o explicație. Inima îi zvîcnea, iar degetele pe care și le strîngea convulsiv îi erau reci și umede.

După cinci minute, Nina apăru. Bobrov înaintă din umbră și-i tăie drumul. Ea scoase un strigăt slab și se dădu înapoi.

— De ce mă chinuieşti aşa, Nina Grigorievna ? spuse Andrei Ilici şi, fără să-şi dea seama, îşi împreună mîinile într-un gest de implorare. Oare nu vezi cît mă doare ?... Suferinţa mea te amuză... Îţi baţi joc de mine...

— Nu înţeleg ce vrei. Nici nu m-am gîndit să-mi bat joc de dumneata, răspunse Nina cu încăpăţînare şi aroganţă.

Se trezise în ea spiritul familiei.

— Nu ? întrebă Bobrov, abătut. Dar atunci ce înseamnă purtarea pe care o ai azi faţă de mine ?

— Ce fel de purtare ?

— Eşti rece, aproape duşmănoasă cu mine... Însăşi prezenţa mea îţi este neplăcută.

— Mi-e cu desăvîrşire indiferent...

— Asta e şi mai rău... Simt în dumneata o schimbare pe care n-o pot înţelege şi care mă îngrozeşte... Fii sinceră, Nina ! Fii aşa cum îmi închipuiam că eşti... Oricît de înspăimîntător ar fi adevărul, spune-l ! E mai bine şi pentru dumneata, şi pentru mine s-o sfîrşim dintr-o dată.

— Să sfîrşim ce ? Nu te înţeleg !

— Nu-i adevărat ! Înţelegi foarte bine, nu te preface ! Noi avem ce sfîrşi. Ne-am spus cuvinte duioase care erau aproape o mărturisire, au fost clipe minunate ce ne-au legat unul de altul prin fire gingaşe şi nevăzute... Ştiu ! Vrei să-mi spui că m-am înşelat... Se poate, se poate... Nu mi-ai poruncit oare dumneata să vin la picnic pentru a găsi prilejul să vorbim între patru ochi ?

Ninei i se făcu deodată milă de el.

— Da, te-am rugat să vii... şopti ea, aplecîndu-şi tare capul. Am vrut să-ţi spun... am vrut... că trebuie să ne despărţim pentru totdeauna.

Bobrov se clătină ca şi cum ar fi primit o lovitură în piept. Chiar prin întuneric se vedea cît pălise.

— Să ne luăm rămas bun ?... Nina Grigorievna !... şopti el, cu răsuflarea tăiată. Cuvintele de rămas bun sînt cuvinte grele, amare... nu le rosti...

— Trebuie să le rostesc...

— Trebuie ?

— Da, trebuie. Nu este voinţa mea.

— Dar, atunci, a cui ?

Cineva se apropie de ei. Nina cercetă întunericul cu privirea și spuse în șoaptă :

— Iată a cui !

Era Anna Afanasievna. Examinînd bănuitoare pe Bobrov și pe Nina, ea își luă fiica de mînă :

— De ce ai fugit de la dans, Nina ? spuse ea cu un ton de mustrare. Stai și trăncănești pe întuneric ! Frumoasă treabă, nimic de zis !... Și eu care te caut prin toate ungherele... Iar dumneata, stimate domn, i se adresă ea deodată pe un ton iritat lui Bobrov, dumneata, stimate domn, dacă nu știi sau nu-ți place să dansezi, cel puțin nu împiedica domnișoarele să danseze și nu le compromite cu convorbiri în *tête-à-tête*... prin colțuri întunecoase !... și se depărtă, trăgînd-o pe Nina după dînsa.

— O, nu fiți neliniștită, stimată doamnă ! Pe domnișoara dumneavoastră nimic n-o poate compromite ! strigă în urma ei Bobrov și izbucni într-un rîs amar și atît de ciudat, încît mama și fiica întoarseră capul fără să vrea.

— Eh ! Ți-am spus că e un prost și un bădăran ! și Anna Afanasievna o trase pe Nina de mînă. Poți să-l scuipi în ochi, că el tot rîde... Las' că se consolează... Acum e rîndul doamnelor să-și aleagă cavalerii, adăugă ea pe alt ton, mai liniștit. Du-te și invită-l pe Kvașnin. A terminat chiar acum jocul de cărți. Uite-l ! Stă în ușa chioșcului.

— Bine, mamă, dar cum o să danseze ? El nici de întors nu se poate întoarce bine.

— Eu îți spun să te duci. Era socotit pe vremuri ca unul dintre cei mai buni dansatori din Moscova... În orice caz, are să-i facă plăcere.

Ca printr-un văl de ceață cenușie ce se mișca în depărtare, Bobrov o văzu pe Nina cum străbate în fugă tot luminișul și cum se oprește, zîmbitoare și cochetă, în fața lui Kvașnin, plecîndu-și grațios și rugător capul într-o parte. Vasili Terentievici o asculta, aplecîndu-se ușor spre ea. Deodată, izbucni într-un rîs care făcu să se cutremure toată uriașa lui persoană și dădu din cap a „nu". Nina insistă mult, apoi făcu brusc pe ofensata și, cu un gest capricios, se întoarse să plece. Dar Kvașnin, cu o vioiciune cu totul neobișnuită la el, o ajunse

din urmă și, dînd din umeri, ca și cum ar fi vrut să spună : „Eh, ce să-i faci... trebuie să-i răsfeți pe copii"... îi întinse mîna. Toți dansatorii se opriră, privind plini de curiozitate la noua pereche. Spectacolul „Kvașnin dansînd mazurca" promitea să fie unul dintre cele mai comice.

Vasili Terentievici lăsă să treacă o măsură și, deodată, întorcîndu-se către partenera sa, cu o mișcare plină de o eleganță cam greoaie, dar majestuoasă în felul ei, făcu primul pas cu atîta siguranță și îndemînare, încît, de la început, toți simțiră că au în fața lor un vechi și minunat dansator. Aplecîndu-se puțin spre Nina cu o înclinare mîndră, provocătoare și veselă a capului, el nu dansa, ci pășea doar în tactul muzicii, cu un mers elastic și ușor legănat. Nici statura uriașă, nici grăsimea nu-l stinghereau, ci, dimpotrivă, parcă mai adăugau ceva la grația impresionantă a siluetei lui. Ajungînd la cotitură, el se opri o clipă, își lovi călcîiele unul de altul și o răsuci repede pe Nina-n loc, iar apoi, cu o mișcare lină și cu un zîmbet promițător pe buze, trecu ca un vîrtej chiar prin mijlocul luminișului, susținut de picioarele sale groase, dar flexibile. În dreptul locului de unde o luase pe Nina, Kvașnin o răsuci din nou cu o mișcare repede și frumoasă, iar apoi, pe neașteptate, o așeză pe scaun și rămase nemișcat în fața ei, cu capul adînc plecat.

Pe dată, doamnele făcură cerc în jurul lui, implorîndu-l să mai facă un tur. Dar el, obosit de mișcările mazurcii, sufla greu și-și făcea vînt cu batista.

— Destul, *mesdames*... fie-vă milă de un om bătrîn, spunea el, rîzînd. La vîrsta mea, nu-ți mai arde de dans. Să mergem mai bine la masă...

Toată lumea se așeză la masă, mișcînd zgomotos scaunele... Bobrov tot mai sta pe locul unde îl lăsase Nina. Sentimentul umilinței îndurate, al jignirii ce-i fusese adusă și o deznădăjduită și sfîșietoare tristețe îi frămîntau sufletul. Lacrimile nu veneau, dar ochii îi ardeau, iar în gît i se oprise un nod uscat și usturător. Muzica tot îi mai răsuna în cap, monoton și dureros.

— Dumnezeule, doamne ! Și eu care te caut într-una și nu te găsesc. Ce-i asta ? Unde ai dispărut ? auzi An-

drei Ilici lîngă dînsul glasul voios al doctorului. Cum am sosit, m-au și înșfăcat la *whist* ! Abia am scăpat... Haidem la masă. Am ocupat special două locuri, ca să fim împreună...

— Ah, doctore, du-te singur. Eu nu vin, că n-am chef ! răspunse Bobrov în silă...

— Nu vrei să vii ? Ce mai e și asta ? și doctorul se uită cu atenție la Bobrov. Dar ce-i cu dumneata, dragul meu ? Arăți rău de tot, spuse el pe un ton serios și plin de compătimire. Vrei nu vrei, dar singur tot nu te las... Haide, haide ! Fără multă vorbă !

— Mi-e inima grea, doctore, și mi-e silă ! răspunse încet Bobrov, urmîndu-l mașinal pe Goldberg, care îl trăgea după el.

— Fleacuri, fleacuri ! Să mergem ! Fii bărbat, nu te lăsa copleșit... *„Oare inima te doare ? Oare-n suflet porți furtună ?"* declamă pe neașteptate Goldberg, trecîndu-și brațul cu o mișcare grijulie pe după mijlocul lui Bobrov și privindu-l cu blîndețe. Am să-ți prescriu acum un remediu universal : „Ce-ar fi să bem, Vanea, de frig și de amar ?"... La drept vorbind, eu și cu Andréa am și înghițit destul coniac... strașnic mai bea și ăsta, bată-l norocul ! Parcă toarnă într-un butoi fără fund... Fii bărbat, dragă... Știi, Andréa se interesează mult de dumneata. Haide, haide !...

Tot vorbind așa, doctorul îl trăgea pe Bobrov spre pavilion. Se așezară unul lîngă altul. Celălalt vecin al lui Ilici era Andréa.

Andréa, care de departe îi zîmbise lui Andrei Ilici, se strînse puțin ca să-i facă loc și-l bătu blînd pe spate.

— Încîntat, încîntat, așază-te mai aproape de noi ! spuse el prietenos. Ești un om simpatic... îmi plac astfel de oameni... un om de treabă... Bei coniac ?

Andréa era beat. Fața îi pălise, iar ochii strălucitori și sticloși căpătaseră o mobilitate ciudată. (Mai tîrziu, abia după o jumătate de an, s-a aflat că acest om muncitor, talentat și cu o impecabilă stăpînire de sine, sta în fiecare seară singur și bea pînă cînd își pierdea cunoștința.)

„Poate că, într-adevăr, are să-mi fie mai ușor dacă beau ! se gîndi Bobrov. Dă-o naibii, trebuie să încerc !"

Andréa aştepta, ţinînd sticla aplecată. Bobrov îi întinse paharul.

— Aşa-a ? lungi vorba Andréa, înălţîndu-şi sprîncenele.

— Aşa ! răspunse Bobrov cu un surîs trist şi blînd.

— Bun ! Pînă unde ?

— O să-ţi spună paharul.

— Admirabil. S-ar crede că ai fost în flota suedeză ! Destul ?

— Toarnă, toarnă !

— Dragul meu, dumneata uiţi, probabil, că ăsta e Martel, marca W.S.O.P. — un coniac veritabil, tare şi vechi.

— Toarnă fără grijă !

Şi Bobrov se gîndi cu o satisfacţie răutăcioasă :

„Foarte bine, o să mă-mbăt ca un birjar. Lasă să mă admire"...

Paharul era plin. Andréa puse sticla pe masă şi începu să-şi observe curios vecinul. Bobrov bău coniacul dintr-o înghiţitură şi, cum nu era obişnuit cu băutura, se încrîncenă.

— Băiete, te roade ceva ? întrebă Andréa, privind cu seriozitate în ochii lui Bobrov.

— Da, mă roade ! dădu abătut din cap Andrei Ilici.

— Inima ?

— Da...

— Hm !... Va să zică mai vrei ?

— Toarnă, spuse Bobrov, resemnat şi trist.

Bea coniacul cu lăcomie şi dezgust, căutînd să se ameţească. Dar ciudat ! Băutura nu avea asupra lui nici un efect. Dimpotrivă, se simţea din ce în ce mai trist, iar lacrimile îi ardeau mai tare ochii.

În vremea asta, chelnerii serviră şampania. Kvaşnin se sculă de pe scaun şi ridică cupa între două degete, privind printr-însa la reflexele luminoase ale reflectorului. Toţi tăcură. Se auzea numai fîsîitul reflectoarelor electrice şi ţîrîitul neobositului greiere care umplea văzduhul.

Kvaşnin îşi drese glasul.

— Stimate doamne şi stimaţi domni ! începu el şi făcu o pauză impresionantă. Eu cred că nimeni dintre dumneavoastră nu se îndoieşte de sentimentul sincer de re-

cunoștință cu care ridic paharul. Nu voi uita niciodată primirea caldă ce mi s-a făcut la Ivankovo și nici acest mic picnic care, datorită încîntătoarei amabilități a doamnelor ce l-au animat cu prezența dumnealor, îmi va lăsa pentru totdeauna o amintire dintre cele mai plăcute. Ridic cupa pentru dumneavoastră, *mesdames!*

Ridică paharul, descriind în aer un semicerc larg, apoi, sorbind din el, continuă :

— Mă adresez acum dumneavoastră, colaboratorilor și tovarășilor mei celor mai apropiați. Nu mi-o luați în nume de rău, dacă aceste cuvinte vor avea caracterul unor povețe ; sînt un om bătrîn în comparație cu cei mai mulți dintre cei de față și pe un bătrîn nu te poți supăra cînd caută să te învețe.

Andréa se aplecă la urechea lui Bobrov și îi șopti :

— Privește ce mutră face canalia de Svejevski !

Într-adevăr, pe fața lui Svejevski se citea cea mai slugarnică și mai exagerată atenție. Cînd Vasili Terentievici pomenise despre bătrînețea lui, el se risipi în semne de protest, atît cu mîinile cît și cu capul.

— Mă voi reîntoarce totuși la vechea și mult folosita expresie a articolelor de fond, continuă Kvașnin. Țineți sus flamura noastră ! Nu uitați că noi sîntem sarea pămîntului, că nouă ne aparține viitorul ! Oare nu noi sîntem aceia care am împletit în jurul globului pămîntesc o rețea de căi ferate ? Oare nu noi despicăm pămîntul pînă-n străfunduri și-i prefacem comorile în tunuri, poduri, locomotive, șine și mașini uriașe ? Oare nu noi sîntem aceia care, punînd în mișcare capitaluri de mii de milioane, înfăptuim, prin forța geniului nostru, lucruri aproape de necrezut ? Aflați, domnilor, că preaînțeleapta natură își cheltuiește energia creatoare pentru a da naștere unei națiuni întregi, numai și numai ca să scoată din sînul ei douăzeci, sau treizeci de aleși. Aveți deci curajul și tăria să fiți acești aleși, domnilor ! Ura !

— Ura ! Ura ! strigară oaspeții, iar vocea lui Svejevski le domină pe toate celelalte.

Toți se sculară de la locurile lor și se îndreptară spre Vasili Terentievici, pentru a ciocni paharul cu el.

— Josnic discurs ! spuse doctorul cu vocea scăzută.

După Kvașnin se sculă Șelkovnikov și strigă :

— Domnilor ! Ridic paharul în sănătatea mult respectatului nostru patron, a scumpului nostru dascăl, care în momentul de față este și amfitrionul nostru. În sănătatea lui Vasili Terentievici Kvașnin ! Ura !

— Ura-a ! repetară toți invitații într-un glas și se ridicară din nou ca să ciocnească paharul cu Kvașnin.

Începu apoi o adevărată orgie oratorică. Se rosteau toasturi pentru succesul întreprinderii, în sănătatea acționarilor absenți, în sănătatea doamnelor care au luat parte la picnic și pentru toate doamnele în general. Unele toasturi erau cu două înțelesuri, avînd o nuanță hazlie și indecentă. Șampania, care curgea din belșug, își făcea efectul : un murmur neîntrerupt umplea pavilionul, iar acei care țineau toasturile erau nevoiți de fiecare dată, înainte de a începe să vorbească, să bată cu cuțitul în pahar vreme îndelungată, și, cu toate acestea, de multe ori tot nu reușeau să facă liniște. Într-un colț retras, la o măsuță, frumosul Miller prepara punci într-o cupă mare de argint... Deodată, Kvașnin se ridică din nou și continuă, zîmbind blajin și totodată șăgalnic :

— Mă bucură mult, domnilor, faptul că sărbătoarea noastră coincide cu o altă sărbătoare, cu caracter de familie, de astă dată, spuse el cu o amabilitate fermecătoare. Să felicităm din tot sufletul și să le dorim noroc viitorilor logodnici. În sănătatea Ninei Grigorievna Zinenko și... el se bîlbîi deoarece uitase numele patronimic al lui Svejevski, a scumpului nostru coleg, domnul Svejevski...

Strigătele cu care au fost primite cuvintele lui Kvașnin fură cu atît mai puternice cu cît noutatea anunțată de el era mai neașteptată. Andréa, auzind în preajma sa o exclamație care semăna mai curînd a geamăt sfîșietor, se întoarse și văzu că fața palidă a lui Bobrov era desfigurată de o mare durere sufletească.

— Colega, nu știi încă totul ! șopti Andréa. Ascultă, am să spun cîteva cuvinte potrivite.

Se ridică hotărît, răsturnînd scaunul și vărsînd pe jumătate șampania din cupă, și spuse :

— Domnilor ! Mult stimatul nostru patron, dintr-o generoasă modestie, care e lesne de înțeles, nu și-a terminat toastul... Trebuie să-l felicităm pe scumpul nostru

coleg. Stanislav Xaverievici Svejevski, pentru noua lui numire : începînd de luna viitoare, el va ocupa postul plin de răspundere de administrator al conducerii societății... Această numire va fi, ca să zic așa, darul de nuntă făcut celor doi tineri căsătoriți, de către Vasili Terentievici... Citesc nemulțumirea pe fața preastimatului nostru patron... Probabil că am dezvăluit din greșeală surpriza pregătită de dînsul și de aceea îmi cer scuze. Dar, împins de un sentiment de prietenie și de respect, nu pot să nu-mi exprim urarea ca scumpul nostru coleg, Stanislav Xaverievici Svejevski, în noul său domeniu de activitate la Petersburg, să rămînă un muncitor tot atît de activ și să fie tot atît de iubit ca și aici... Dar sînt sigur, domnilor, că nimeni dintre noi nu-l invidiază pe Stanislav Xaverievici (el se opri și se uită cu o mușcătoare ironie la Svejevski)... pentru că noi toți îi dorim atît de sincer tot binele posibil, încît...

Discursul lui fu întrerupt brusc de un tropot zgomotos. Din desiș se ivi, călare pe un cal înspumat, un om cu capul gol, pe fața căruia încremenise expresia groazei care o desfigura. Era un șef de echipă al antreprenorului Dehterev. El își lăsă în mijlocul luminișului calul care tremura de oboseală, se apropie în fugă de Vasili Terentievici și, aplecîndu-se la urechea lui, începu să-i șoptească ceva... În pavilion se făcu deodată o liniște desăvîrșită și, ca și mai înainte, nu se mai auzi decît fîsîitul reflectorului și țîrîitul monoton al greierului.

Fața lui Kvașnin, înfierbîntată de vin, păli deodată. Cu un gest nervos puse pe masă cupa pe care o ținea în mînă și stropi cu vin fața de masă.

— Dar belgienii ? întrebă el repede cu voce răgușită.

Șeful de echipă făcu „nu" din cap și iar începu să șoptească ceva, chiar la urechea lui Kvașnin.

— Ei, drăcie ! exclamă deodată Kvașnin, sculîndu-se de la locul său și mototolind șervetul în mîini. Tocmai acum trebuia... Așteaptă, ai să duci imediat la gară o telegramă pentru guvernator. Domnilor, se adresă el, cu glas tare și emoționat, celor de față, la uzină a izbucnit o răscoală... Trebuie luate măsuri și... și cred că cel mai

nimerit lucru pentru noi ar fi să plecăm de aici fără întîrziere...

— Am ştiut ! spuse Andréa dispreţuitor şi cu o ură reţinută.

Şi, în timp ce toţi începură să se agite, el scoase încet o nouă ţigară de foi, căută în buzunar chibriturile şi îşi mai turnă un coniac în pahar.

XI

Se iscară o învălmăşeală şi o panică de nedescris. Toţi se ridicară de la locurile lor şi începură să alerge de colo pînă colo prin pavilion, ţipînd şi împiedicîndu-se de scaunele răsturnate. Doamnele îşi puneau în grabă pălăriile, cu mîinile tremurătoare. Se mai dăduse pe deasupra şi dispoziţia de a se stinge luminile electrice, ceea ce mări şi mai mult zăpăceala... În întuneric răsunau ţipetele isterice ale femeilor.

Era aproape de orele cinci. Soarele nu răsărise încă, dar cerul se luminase de-a binelea, prevestind, prin culoarea lui cenuşie şi uniformă, o zi mohorîtă. Această lumină de început de zi, palidă, ştearsă şi uniformă, care luase cu atîta repeziciune şi atît de neaşteptat locul strălucirii vii a luminii electrice, dădu tabloului un aspect înspăimîntător, deprimant şi aproape fantastic. Feţele, pe care noaptea de nesomn le boţise, aveau o expresie de spaimă întipărită pe ele şi erau înfricoşătoare. Siluetele omeneşti păreau nişte năluci coborîte dintr-un basm fantastic, născocit de o închipuire bolnavă. Masa cu vinul vărsat pe ea, cu vasele îngrămădite în dezordine, te făcea să te gîndeşti la un ospăţ monstruos, întrerupt pe neaşteptate.

Pe lîngă trăsuri, învălmăşeala era şi mai mare : caii speriaţi forăiau, ridicîndu-se pe picioarele dinapoi şi nu se lăsau înhămaţi ; roţile se încurcau între ele şi se auzeau trosnind osiile rupte ; inginerii îşi strigau vizitiii, care se certau întărîtaţi între ei. Impresia generală era aceea a unui haos asurzitor, aşa cum se produce numai noaptea la marile incendii. Se auzi un ţipăt ascuţit... Ci-

neva fusese călcat de o trăsură, sau poate strivit în picioare.

Bobrov nu-l putea găsi cu nici un chip pe Mitrofan. De două sau de trei ori, i se păru că aude glasul vizitiului răspunzîndu-i la chemare, de undeva, din mijlocul îngrămădirii de trăsuri. Ca să ajungă acolo, însă, era cu desăvîrşire imposibil, deoarece înghesuiala creştea din ce în ce.

Deodată — înălţîndu-se deasupra mulţimii — îşi făcu apariţia din întuneric o torţă uriaşă cu smoală. Se auziră strigăte : „Faceţi loc ! Faceţi loc ! Daţi-vă la o parte, domnilor ! Faceţi loc !" Un puternic val omenesc, mînat cu forţa din spate, îl înghiţi pe Andrei Ilici, împingîndu-l şi ducîndu-l pe sus tot înainte, pînă cînd îl trînti aproape la pămînt şi îl lăsă înţepenit, prins între partea dinapoi a unei trăsuri şi între oiştea alteia. De aici, Bobrov îl văzu pe Kvaşnin trecînd în goană în caleaşca sa trasă de trei cai suri, croindu-şi cu repeziciune drum printre trăsuri. Torţa, care se legăna deasupra caleştii, scălda silueta masivă a lui Vasili Terentievici într-o lumină tremurătoare, prevestitoare de rele, însîngerată.

În jurul caleştii, mulţimea înnebunită şi înghesuită urla de durere, de spaimă şi de furie...

Bobrov simţi o zvîcnitură în tîmplă. Timp de o clipă, i se păru că cel care trece prin faţa lui nu e Kvaşnin, ci o zeitate însîngerată, diformă şi ameninţătoare, în felul acelor idoli orientali, la a căror trecere — în timpul procesiunilor religioase — fanaticii în extaz se aruncau sub roţile carelor triumfale. Şi el începu să tremure de o furie neputincioasă.

Îndată ce trecu Kvaşnin, strînsoarea mulţimii slăbi puţin şi Bobrov — întorcîndu-se — văzu că oiştea care îl apăsa din spate era chiar aceea a trăsurii lui. Mitrofan stătea lîngă capră şi aprindea o torţă.

— Repede, la uzină, Mitrofane ! strigă Andrei Ilici, urcîndu-se în trăsură. În zece minute să fim acolo, ai auzit ?

— Am auzit ! răspunse Mitrofan mahmur.

El făcu înconjurul trăsurii ca să se urce din dreapta pe capră, aşa cum se cuvine să facă orice vizitiu care

se respectă, desfăcu hățurile și, întorcîndu-se pe jumătate, adăugă :

— Dar dac-om omorî caii, să nu te superi, boierule !

— Ah, mi-e totuna !

Cu multe precauții și cu mare greutate reușiră să se desprindă din masa de cai și de trăsuri îngrămădite la un loc, și să iasă pe drumul îngust de pădure ; Mitrofan dădu drumul la hățuri. Caii, enervați și plictisiți de atîta stat pe loc, porniră într-un galop nebunesc. Trăsura sălta în sus de fiecare dată cînd drumul era străbătut de-a curmezișul de vreo rădăcină lungă și se cutremura la hîrtoape, aplecîndu-se ba pe dreapta, ba pe stînga, și făcînd pe vizitiu și pe Bobrov să se bălăbănească într-una.

Flacăra roșie a torței se clătina într-o parte și în alta, sfîrîind zgomotos. O dată cu ea, în jurul trăsurii jucau umbrele lungi și fantastice ale copacilor. Părea că o mulțime deasă de năluci înalte, subțiri și abia conturate galopa pe lîngă trăsură, într-un dans fără noimă. Nălucile o luau cînd înaintea cailor — căpătînd dintr-o dată o statură gigantică — cînd cădeau brusc la pămînt și se făceau nevăzute în spatele lui Bobrov — micșorîndu-se cu repeziciune sau pierind în desiș, timp de cîteva secunde, ca să-și facă din nou și pe neașteptate apariția lîngă trăsură, cînd se îngrămădeau în șiruri strînse — clătinîndu-se, străbătute de fiori, ca și cum și-ar fi șoptit ceva una alteia... Tufișurile dese de la marginea drumului loviră de cîteva ori în față pe Mitrofan și pe Bobrov cu ramurile lor, ca niște mîini subțiri întinse înainte, cu degetele răsfirate, gata să-i înșface.

Ieșiră din pădure. Caii își înfundară picioarele într-o băltoacă pe luciul căreia începu să joace flacăra purpurie și strălucitoare a torței, iar apoi — pornind în galop — ieșiră pe neașteptate la un dîmb, cu panta abruptă, pe care o urcară în goană. Mai departe, se așternea cîmpul negru și uniform.

— Mînă, Mitrofane ! Așa n-o să ajungem niciodată ! strigă Bobrov, cu toate că trăsura zbura atît de iute, încît simțea că i se taie răsuflarea.

Mitrofan mormăi ceva cu voce nemulțumită de bas și lovi cu biciul pe Farvater, înhămat ca cetlăiaș. Vizitiul

era nedumerit de purtarea stăpînului, care dădea de obicei dovadă de atîta dragoste și milă față de caii lui.

La orizont, cerul se făcuse roșu, aruncînd pîlpîiri mai slabe și mai puternice asupra norilor care se tîrau pe cer. Bobrov privea văzduhul în flăcări, cuprins de o bucurie răutăcioasă și răzbunătoare. Toastul lui Andréa, sarcastic, crud îi deschisese ochii, făcîndu-l să înțeleagă totul : atitudinea plină de răceală a Ninei în tot cursul serii, furia de care fusese cuprinsă maică-sa în timpul mazurcii, apropierea dintre Svejevski și Vasili Terentievici, și toate zvonurile și toate bîrfelile privitoare la curtea pe care Kvașnin i-ar fi făcut-o Ninei... „Așa-i trebuie... așa-i trebuie monstrului roșcovan", șoptea Bobrov, năpădit de un val de ură și chinuit atît de adînc de sentimentul umilinței sale, încît i se uscase cerul gurii. „Oh, dacă m-aș întîlni acum față-n față cu el, aș ști să tulbur pentru multă vreme liniștea și siguranța trufașă a acestui cumpărător de carne fragedă, a acestui sac de bani, murdar, gras și doldora de aur. Aș pune o frumoasă pecete pe fruntea lui de bronz."

Băutura pe care o consumase fără măsură în seara aceea nu-l îmbătase pe Andrei Ilici, dar influența ei se manifesta printr-o neobișnuită sporire a energiei și printr-o nestăpînită nevoie de a se mișca... Cutremurat de fiori, dinții îi clănțăneau atît de tare, încît era nevoit să strîngă convulsiv maxilarele, iar gîndurile i se succedau cu atîta repeziciune și erau atît de pestrițe și de incoherente, de parcă ar fi fost în delir. Fără să-și dea seama, Andrei Ilici vorbea cu voce tare, cînd gemînd, cînd rîzînd tare și sacadat, în vreme ce pumnii i se încleștau singuri.

— Boierule, nu cumva ești bolnav ? Ar trebui să mergem acasă ! spuse timid Mitrofan.

Aceste cuvinte stîrniră deodată în Bobrov o adevărată turbare și începu să țipe cu glas răgușit :

— Lasă vorba, dobitocule !... Mînă !

În curînd, de la înălțimea la care se aflau, putură vedea întreaga uzină, învăluită într-un nor de fum roz-lăptos. În spatele ei, asemenea unui rug uriaș, ardea depozitul de lemne. Pe fondul puternic luminat de incendiu,

se profilau o mulțime de siluete omenești, mărunte și negre, care forfoteau pretutindeni.

De departe, se auzea trosnind în flăcări lemnul uscat. Turnurile rotunde ale cowperelor și ale furnalelor se desprindeau brusc din întuneric, cu formele precis conturate, și apoi se scufundau din nou în beznă, topindu-se parcă într-însa.

Incendiul își oglindea amenințătoarea-i strălucire în apa vînătă a iazului mare și pătrat.

Malul înalt al acestui iaz era acoperit în întregime de o masă compactă de oameni, enormă și neagră, care înainta încet, parcă fierbînd.

Un vuiet neobișnuit, difuz și amenințător — ca zgomotul îndepărtat al mării — venea dinspre această compactă și înspăimîntătoare mulțime omenească, îngrămădită într-un spațiu atît de redus.

— Un-te bagi, diavole ? Nu vezi că dai peste oameni, blestematule ? auzi Bobrov o voce răstită și, în mijlocul drumului, de parc-ar fi ieșit de sub picioarele cailor, apăru un țăran înalt și bărbos, fără căciulă, cu tot capul bandajat cu niște cîrpe albe.

— Mînă, Mitrofane ! strigă Bobrov.

— Boierule, au pus foc ! auzi el vocea tremurătoare a lui Mitrofan.

În aceeași clipă însă, auzi șuieratul unei pietre aruncate de la spate și simți o durere ascuțită, ceva mai sus de tîmpla dreaptă. Mîna, pe care o duse la locul lovit, se umplu de sînge cald și lipicios.

Trăsura porni din nou cu aceeași viteză. Vîlvătaia se întețea din ce în ce mai mult. Umbra lungă a cailor cădea pe o parte și pe alta a drumului. Uneori, lui Bobrov i se părea că gonește pe un povîrniș abrupt și că din clipă în clipă se va prăbuși de la o înălțime amețitoare, cu trăsură și cu cai cu tot, într-o prăpastie adîncă. Pierduse cu desăvîrșire orice simț al orientării și nu reușea de fel să recunoască locurile pe lîngă care trecea. Caii se opriră deodată.

— Hei, de ce te-ai oprit, Mitrofane ? strigă Bobrov, nerăbdător.

— Da' unde să mai înaintez, dacă în față sînt oameni ? răspunse Mitrofan cu glas ursuz, întărîtat.

Cu toate că-şi aţintea privirile în semiîntunericul cenuşiu, care preceda zorile, Bobrov nu vedea nimic în afară de un zid de formă neregulată, deasupra căruia ardea cerul în flăcări.

— Dar unde ai văzut tu oameni, fire-ai al dracului să fii ? înjură el.

Coborî din trăsură şi făcu înconjurul cailor, acoperiţi cu clăbuci de spumă albă, groasă.

Dar abia se depărtase la cinci paşi de cai şi îşi dădu seama că ceea ce luase el drept un zid negru nu era decît mulţimea deasă a muncitorilor, care se mişca încet şi înainte, tăcută, împînzind drumul. După ce făcu maşinal vreo cincizeci de paşi în urma muncitorilor, Andrei Ilici se întoarse ca să-l găsească pe Mitrofan şi să ocolească uzina pe altă parte. Dar nu-l mai găsi nici pe Mitrofan şi nici caii. Andrei Ilici nu mai înţelegea nimic... Sau Mitrofan plecase în direcţia opusă ca să-l caute sau el însuşi se rătăcise. Începu să-l strige pe vizitiu, dar nu-i răspunse nimeni. Atunci, Bobrov se hotărî să-i ajungă din urmă pe muncitorii de care abia se despărţise şi se întoarse iar, dar i se păru că o luase în direcţia unde fusese înainte. Ciudat ! Pe muncitori parcă îi înghiţise pămîntul şi, în locul lor, Bobrov dădu peste un gard de lemn nu prea înalt, de care se lovi în fugă.

Gardul acesta nu se sfîrşea, parcă, nici în dreapta, nici în stînga. Bobrov se strecură printre scîndurile gardului şi începu să se caţere pe un povîrniş înalt şi abrupt, acoperit cu buruieni dese. O sudoare rece îi curgea şiroaie pe faţă, iar limba i se uscase şi-i amorţise de parcă era din lemn. La fiecare răsuflare, simţea în piept o durere ascuţită, iar sîngele îi zvîcnea în ceafă cu lovituri puternice şi dese. Rana din tîmplă îl durea mereu, chinuitor...

I se părea că urcuşul n-are sfîrşit şi, încetul cu încetul, începu să-l cuprindă o deznădejde oarbă. Totuşi, continua să se caţere mereu mai sus, prăbuşindu-se la fiecare pas, zgîriindu-şi genunchii şi agăţîndu-se cu mîinile de tufişurile ţepoase. Uneori, i se părea că doarme şi că totul nu este decît unul din bolnăvicioasele lui vise, provocate de febră. Panica de după picnic, rătăcirea îndelungată, căţăratul nesfîrşit de-a lungul te-

rasamentului — toate erau la fel de dureroase, de absurde și de îngrozitoare, ca și acele coșmaruri.

În sfîrșit, ajunse în vîrful povîrnișului și recunoscu dintr-o dată terasamentul. De pe locul acesta fusese fotografiat în ajun grupul de ingineri și de muncitori. Sleit de puteri, se așeză pe o traversă și, în aceeași clipă, se petrecu un lucru ciudat : picioarele îi fură cuprinse de o slăbiciune dureroasă, în piept și în abdomen simți o sfredelire, ca un cîrcel prelung, iar fruntea și obrajii i se răciră. Apoi, dintr-o dată, totul se învolbură ca o vijelie și se cufundă într-o prăpastie fără fund.

Andrei Ilici se trezi din leșin după cel puțin o jumătate de oră. Jos, la poalele terasamentului, acolo unde nu demult răsuna zi și noapte neîntreruptul bubuit al giganticei uzine, se așternuse o neobișnuită și înfricoșătoare tăcere. Bobrov se ridică cu greutate în picioare și porni în direcția furnalelor. Capul îi era atît de greu încît abia i se mai ținea pe umeri ; tîmpla rănită îi pricinuia la fiecare mișcare o durere de nesuportat. Își pipăi locul și simți din nou pe degete sîngele lipicios și cald. Avea sînge și în gură, și pe buze ; îi simțea gustul sărat și metalic. Nu-și venise încă bine în fire, iar sforțarea ce trebuia s-o facă pentru a-și aminti și a putea să-și explice cele petrecute îi provoca o puternică durere de cap. O sfîșietoare tristețe și o ură fără margini, nelămurită, îi umpleau sufletul...

Se simțea apropierea dimineții. Totul era cenușiu, rece și umed ; pămîntul, cerul, iarba firavă și gălbuie ca și grămezile neregulate de pietriș de la marginea drumului. Bobrov rătăcea fără rost printre clădirile pustii ale uzinei și, așa cum se întîmplă adesea în crize sufletești puternice, vorbea singur, cu glas tare. Gîndurile o luau razna și se risipeau, iar el ar fi vrut să le oprească în loc și să le adune.

— Ei, spune... spune ! Ce să fac ? Pentru dumnezeu, spune ! șoptea el cu patimă, adresîndu-se acelui *străin* pe care îl simțea parcă în adîncul ființei sale. O, ce greu îmi e ! Doamne, cît mă doare ! Nu mai pot îndura ! Mi se pare că o să mă omor. N-am să pot îndura acest chin.

Iar celălalt, *străinul* din adîncuri, îi răspundea și el cu voce *tare*, dar într-un fel brutal și ironic :

— Nu, n-ai să te omori. De ce te amăgești pe tine însuți ?... Iubești prea mult viața ca să te omori. N-ai destulă tărie ca s-o faci ! Te temi prea mult de durerea fizică... Raționezi prea mult !

— Dar ce să fac, ce să fac ? șoptea din nou Andrei Ilici, frîngîndu-și mîinile. Este atît de gingașă, atît de curată, Nina mea ! Ea a fost tot ce am avut pe lume ! Și, deodată... O, ce murdărie ! Să-și vîndă tinerețea, trupul, fecioria !

— Haide, haide, nu mai face pe grozavul, lasă vorbele astea pompoase, împrumutate din vechile melodrame ! spunea ironic *celălalt*. Dacă îl urăști atît de mult pe Kvașnin, du-te și ucide-l pe el.

— Îl voi ucide ! țipă Bobrov, oprindu-se în loc și ridicînd înfuriat pumnii. Îl voi ucide ! Să nu mai otrăvească oamenii cinstiți cu duhoarea lui spurcată. Îl voi ucide !

Dar *celălalt*, cu o ironie veninoasă, replica :

— Nu-l vei ucide... Știi și tu prea bine că n-ai s-o faci. N-ai nici curajul, nici forța necesară pentru asta... Mîine vei fi iarăși cuminte și slab...

În această groaznică stare de dedublare interioară, Bobrov avea și clipe de luciditate, cînd se întreba cu nedumerire ce-i cu el, cum a ajuns acolo, ce trebuie să facă ? Simțea că trebuie neapărat să facă ceva, un lucru mare și important, dar ce anume uitase cu desăvîrșire și se strîmba de durere, silindu-se să-și aducă aminte. Într-un asemenea moment de luciditate, el se văzu stînd deasupra puțului în care se găseau cazanele. În aceeași clipă, se trezi în el amintirea, neobișnuit de vie, a convorbirii avute cu doctorul, chiar în acest loc.

Jos nu mai rămăsese nici un fochist : o luaseră cu toții la fugă. Cazanele se răciseră demult. Numai sub ultimele două mai mocnea roșietic cărbunele de pămînt... Un gînd nebunesc trecu prin mintea lui Andrei Ilici, ca o străfulgerare. Se aplecă repede, lăsîndu-se în jos cu picioarele atîrnate și, sprijinindu-se numai în mîini, sări în groapă.

O lopată rămăsese înfiptă în grămada de cărbuni. Bobrov o apucă și, cu mișcări grăbite, începu să îndese cărbunele în gurile instalației de încălzit. După două minute, o flacără puternică, albă vuia sub cazane, iar apa dinlăuntrul lor începu să fiarbă. Bobrov continua să îndese cărbunele, lopată după lopată ; în același timp zîmbea cu șiretenie și făcea semne cu capul către cineva nevăzut, scoțînd niște exclamații sacadate și lipsite de orice sens. Gîndul bolnăvicios, răzbunător și cumplit, care-i străfulgerase prin minte încă acolo, pe drum, punea din ce în ce mai mult stăpînire pe dînsul. Se uita la corpul cazanului enorm, care vîjîia și se încingea din ce în ce mai mult și care îi părea tot mai viu și mai nesuferit.

Nimeni nu-l stingherea. Apa din tubul de nivel scădea vertiginos. Clocotul din cazane și murmurul din instalația de încălzit deveneau tot mai puternice și tot mai amenințătoare.

Munca neobișnuită, însă, îl obosi curînd. Vinele de la tîmple i se umflaseră și începuseră să zvîcnească ca în febră, iar din rană i se prelingea un șuvoi fierbinte de sînge de-a lungul obrazului. Accesul de energie nebunească trecuse, iar vocea lăuntrică, *străină* se auzi, puternică și batjocoritoare :

— Uite, nu ți-a mai rămas decît o singură mișcare de făcut ! Dar n-ai s-o faci... Basta !... Tot ce ai făcut nu e decît ridicol. Mîine n-ai să ai nici măcar curajul să mărturisești că în timpul nopții ai vrut să arunci în aer cazanele.

Cînd Andrei Ilici ajunse la spitalul uzinei, soarele se și ivise la orizont ca o pată mare, lipsită de strălucire.

Doctorul, care tocmai întrerupsese pentru o clipă pansarea celor răniți și schilodiți, își spăla mîinile la robinetul lavoarului. Sanitarul ședea lîngă el, cu un prosop în mînă. Cînd îl văzu pe Bobrov intrînd, doctorul fu atît de uluit, încît se dădu cîțiva pași înapoi.

— Ce-i cu dumneata, Andrei Ilici ? Ești de nerecunoscut ! rosti el, înspăimîntat.

Bobrov avea, într-adevăr, o înfățișare îngrozitoare. Pe fața lui palidă, mînjită peste tot de praf de cărbune, sîngele se uscase în cheaguri negre. Îmbrăcămintea udă

era zdrențuită la mîneci și la genunchi, iar părul îi cădea pe frunte în șuvițe dezordonate.

— Pentru dumnezeu, Andrei Ilici, spune odată, ce ți s-a întîmplat? repetă Goldberg, ștergîndu-și repede mîinile și apropiindu-se de Bobrov.

— Ah, astea sînt fleacuri, gemu Bobrov. Pentru dumnezeu, doctore, dă-mi morfină! Dă-mi mai repede morfină, că altfel înnebunesc!... Sufăr cumplit!

Goldberg îl luă de mînă, îl duse repede în altă cameră și după ce închise bine ușa, îi spuse:

— Ascultă-mă, eu bănuiesc cauza chinului dumitale... Te rog să mă crezi, mi-e foarte milă de dumneata și sînt gata să te ajut... Dar... dragul meu, doctorul vorbea cu lacrimi în glas, dragul meu Andrei Ilici... N-ai putea să mai rabzi? Amintește-ți numai cît efort a trebuit să depunem pentru a învinge acest obicei dezgustător! Dacă-ți voi face acum o injecție... atunci, niciodată... înțelegi, niciodată n-ai să te mai lași de el.

Bobrov se prăbuși cu fața în jos pe divanul lat acoperit cu mușama și, scuturat ca de friguri, lăsă să-i scape printre dinții încleștați:

— Mi-e egal... mi-e perfect egal, doctore!... Nu mai pot îndura.

Doctorul oftă, dădu din umeri și scoase din dulapul de medicamente cutia cu seringa. După cinci minute, Bobrov — întins pe divan — era cufundat într-un somn adînc. Un zîmbet de fericire îi lumina fața palidă și slăbită peste noapte. Lîngă el — încet, cu băgare de seamă — doctorul îi spăla sîngele de pe față...

1896

OLESIA

I

Pădurarul Iarmola — servitorul, bucătarul și tovarășul meu de vînătoare — a intrat în odaie încovoiat sub povara legăturii de lemne, și-a trîntit cu zgomot sarcina pe podea și a început să-și sufle în degetele înghețate.

— Afară-i un viscol năprasnic, conașule, a zis el, așezîndu-se pe vine în fața sobei. Trebuie să întețim focul. Dați-mi niște chibrituri.

— Prin urmare, mîine n-o să putem merge după iepuri, așa-i ?

— Așa-i... n-o să putem merge... N-auziți ce viforniță e ? Pe-o vreme ca asta iepurele stă pitit în culcuș și nu mișcă nici atîtica... N-o să dați de nici o urmă.

Soarta mă aruncase pentru șase luni într-un sătuc uitat de lume din gubernia Volîn, de la marginea Polesiei, și vînătoarea era singura mea îndeletnicire și plăcere. Mărturisesc că atunci cînd mi s-a propus de la serviciu să mă duc la țară, nu credeam că mă voi plictisi chiar atît de cumplit. Mă și bucuram că plec. „Polesie, văgăună, viață în sînul naturii, mă gîndeam, stînd în vagon, moravuri simple, firi primitive, oameni noi pentru mine, cu obiceiuri ciudate, cu un grai al lor... și, fără îndoială, cu o mulțime de legende poetice, cu o mulțime de datini și de cîntece !" Iar eu pe-atunci (dacă tot am pornit-o pe panta mărturisirilor, hai să spun totul) apucasem să public într-un ziar mărunt o istorioară cu două omoruri și o sinucidere și știam din teorie că un scriitor trebuie să cunoască îndeaproape viața poporului.

Dar, fie că țăranii din Perebrod erau din cale-afară de posaci, fie că eu nu mă pricepeam să mi-i apropii, relațiile mele cu ei se mărgineau numai la atît : cînd mă vedeau, își scoteau de departe căciulile, iar cînd ajungeau în dreptul meu, mormăiau posomorîți : *„Gai bug"*, ceea ce însemna : *„Pomogai bog"* [1]. Dacă încercam să intru în vorbă cu ei, mă priveau mirați, nu voiau să înțeleagă nici cele mai simple întrebări și dădeau mereu să-mi sărute mîna — un vechi obicei, rămășiță de pe vremea cînd erau iobagi la polonezi.

Cărțile aduse cu mine le-am citit foarte repede, așa că, împins de plictiseală, am încercat — la început fără pic de chef — să leg cunoștință cu intelectualii din partea locului : preotul catolic, care locuia la vreo cincisprezece verste, „pan organistul" de pe lîngă el, uriadnicul și contabilul de la o moșie vecină, fost subofițer — dar fără rezultat.

Atunci m-am apucat să-i doftoricesc pe sătenii din Perebrod. Adusesem cu mine : ulei de ricin, creolină, acid boric și iod. Însă, în afară de faptul că aveam cunoștințe medicale foarte reduse, m-am ciocnit și de totala imposibilitate de a pune vreun diagnostic, fiindcă simptomele bolii erau aceleași la toți pacienții mei : „mă dor foalele", și „nu pot să bag nimic în mine — nici mîncare, nici băutură".

Într-o zi, a venit, de pildă, o babă. După ce și-a șters stînjenită nasul cu arătătorul de la mîna dreaptă, a scos din sîn două ouă, dezgolindu-și o clipă cafeniul pielii, și le-a pus pe masă. Apoi a dat să-mi sărute mîna, în timp ce eu mă străduiam s-o conving, ascunzîndu-mi mîinile : „Lasă, băbuțo... nu sînt popă... nu mi se cuvine... Ce te doare ?"

— Mă dor foalele, conașule, din — ca să zic așa — străfundul lor și nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

— Și te ține de mult ?

— Păi, știu și eu ? mi-a răspuns ea tot cu o întrebare. Mă arde, mă arde-ntr-una. Nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

---

[1] Doamne-ajută (n. t.).

Oricît m-am zbătut, nu am izbutit să aflu ceva mai temeinic despre boala ei.

— Nu vă frămîntaţi, m-a sfătuit într-o zi contabilul, adică fostul subofiţer. Ăştia se vindecă singuri. Le trece ca la căţei. Eu unul, de pildă, nu folosesc cu ei decît un singur leac — amoniacul. Vine un ţăran la mine: „Ce ai?" „Sînt bolnav"... Îi vîr de îndată sub nas sticla de amoniac. „Miroase ici!" El miroase... „Trage, trage pe nări!" El mai miroase o dată... „Ţi-e mai bine?" „Parcă, aşa, niţel..." „Ei, acum du-te cu dumnezeu!"

Şi-apoi mă scîrbea şi obiceiul cu sărutatul mîinilor (ba cîte unii cădeau şi în genunchi, dînd să-mi pupe cizmele). Nu era o pornire a inimii lor recunoscătoare, ci numai deprinderea respingătoare, căpătată de-a lungul veacurilor de robie şi asuprire. Mă minunam cînd îi vedeam pe contabil şi uriadnic cu cîtă neclintită îngîmfare îşi vîrau labele roşii şi mari sub nasul ţăranilor, pentru pupat...

Pînă la urmă nu-mi mai rămăsese decît vînătoarea. Dar pe la sfîrşitul lunii ianuarie, vremea s-a stricat atît de rău, încît nu am putut să mă mai bucur nici de ea. Ziua sufla un vînt năprasnic, şi în timpul nopţii zăpada se acoperea cu o pojghiţă de gheaţă pe care iepurele alerga fără să lase urme. Zăvorît în casă, ascultam vuietul viscolului şi mă plictiseam de moarte. Aşa că m-am dedat cu nesaţ plăcerii nevinovate de a-l învăţa carte pe Iarmola, pădurarul.

Lecţiile au început într-un chip destul de neobişnuit. Într-o zi, pe cînd scriam o scrisoare, am simţit că stă cineva în spatele meu; m-am întors şi l-am văzut pe pădurar, care se apropiase de mine ca totdeauna, călcînd fără zgomot cu opincile lui moi.

— Ce vrei, Iarmola? l-am întrebat.

— Păi, mă minunez cînd văd cum scrieţi. Ehe, de-aş putea şi eu... E, nu, nu chiar aşa ca domnia-voastră, a urmat el în grabă, fîstîcit, văzînd că zîmbesc. Măcar numele de-aş putea să-l aştern pe hîrtie...

— Ce nevoie ai tu de aşa ceva? l-am întrebat eu, mirat... (Trebuie să spun că Iarmola era cel mai sărac şi mai leneş ţăran din satul Perebrod. Simbria şi ce mai scotea din gospodăria lui se duceau pe băutură. Boi mai

pricăjiți decît ai lui nu găseai la nimeni altul prin împrejurimi. Oricum, eram convins că unul ca el n-avea ce face cu știința de carte.) Așa că l-am mai întrebat o dată cu îndoială : Ce nevoie ai tu să-ți scrii numele ?

— Păi, să vedeți cum stă treaba, conașule, a răspuns el neobișnuit de domol. La noi în sat nu știe nimeni carte. Cînd e să se iscălească vreo hîrtie, sau are careva fo pricină pe la voloste, ori altceva, nici unul nu se pricepe. Starostele pune el ștampila, da' habar n-are ce scrie pe ea. Așa c-ar fi bine pentru toți dacă ar putea măcar unul să iscălească.

Nu știu de ce, însă m-a mișcat rîvna aceasta a lui în folosul intereselor obștești ale satului, rîvna acestui braconier înrăit, vagabond fără griji, de a cărui părere obștea satului nu s-ar fi gîndit vreodată să țină seama, și i-am propus să-i dau eu lecții. Ei bine, nici nu vă puteți închipui ce trudă a fost să-l învăț să citească și să scrie cu înțeles. Iarmola, care cunoștea fără greș fiecare cărare din pădurea lui, aproape fiece copac, care se orienta ziua și noaptea în orice loc și deosebea după urme lupii, iepurii și vulpile din împrejurimi, nu izbutea în nici un chip să înțeleagă, pentru ce, de pildă, literele „m" și „a" alcătuiesc laolaltă „ma". De obicei, cînd îi puneam o astfel de problemă, se chinuia, gîndindu-se vreo zece minute sau chiar mai mult, iar obrazul lui oacheș și uscățiv, cu ochi negri adînciți în orbite, aproape înecat în barba neagră și aspră și în mustățile-i stufoase, vădea o încordare mintală de neînchipuit.

— Hai, Iarmola, spune „ma". Doar atît, „ma", stăruiam eu. Nu te uita la hîrtie, ci la mine. Așa. Acum zi : „ma"...

Iarmola ofta adînc, punea pe masă rigla cu care-i arătam literele și zicea trist, dar hotărît :

— Nu... nu pot...

— Cum nu poți ? Doar e atît de ușor ! Spune numai atît : „ma", așa cum zic eu.

— Nu... nu pot, conașule... am uitat...

Toate încercările, străduințele și pildele mele se ciocneau de această nemaipomenită lipsă de înțelegere. Dar dorința lui de a învăța carte nu slăbea de loc.

— Numai atîta vreau, să-mi pot scrie numele, se ruga el, sfios. Altceva nu-mi trebuie. Numai numele — Iarmola Poprujuk, atîta. Pînă la urmă, am renunțat la ideea de a-l învăța să-și pună mintea la bătaie și am început să-i arăt cum să facă să semneze mecanic. Spre marea mea mirare, metoda aceasta s-a dovedit a fi cea mai potrivită pentru înțelegerea lui, fiindcă, pe la sfîrșitul lunii a doua, aproape izbutisem să-l aduc pînă acolo, încît să-și aștearnă pe hîrtie numele de familie. În ceea ce privește numele de botez, pentru a-i ușura sarcina, am hotărît amîndoi să renunțăm la el.

Seara, după ce făcea focul în sobe, aștepta cu nerăbdare să-l chem.

— Hai, treci la învățătură, îi spuneam eu.

Atunci, el se apropia de masă cu un umăr înainte, se sprijinea cu coatele de ea, lua condeiul între degetele lui negre, țepene și noduroase, și mă întreba, ridicîndu-și sprîncenele :

— Să scriu ?

— Dă-i drumul !

Scria cu destulă siguranță prima literă, „П", (P) care la noi se numea : „doi pari cu o stinghie deasupra", apoi se uita la mine întrebător :

— Zi-i înainte ! Ce, ai uitat ?

— Am uitat... răspundea el înciudat, clătinînd din cap.

— Măi, măi, măi, cine-mi ești ! Pune roata.

— Aha ! Roata, că bine ziceți ! Acu știu !... se înviora el, și desena cu zel un cerc alungit în sus, care aducea foarte mult cu Marea Caspică. După ce isprăvea munca aceasta, își admira cîtva timp în tăcere opera, privind-o printre gene și aplecîndu-și capul cînd spre dreapta, cînd spre stînga.

— De ce te-ai oprit ? Mai departe.

— Numai să-mi trag suflarea, conașule... Acuși. Stătea vreo două minute pe gînduri, apoi întreba cu sfială : La fel ca și cea dintîi ?

— La fel ! Zi-i !

Așa am ajuns încetul cu încetul la ultima literă — „К" (semnul tare îl lăsasem deoparte), care era numită la noi „un băț frînt la mijloc, sprijinit de altul, drept".

— Ce ziceți, conașule ? Dac-aș mai învăța așa ca la vreo cinci-șase luni, aș ști bine de tot ? Hai ? mă întreba el uneori, după ce-și scria lecția și o privea cu drag și mîndrie. Ce ziceți ?

II

Iarmola, chincit în fața sobei, scormonea tăciunii, iar eu mă plimbam de la un colț la altul al odăii. Din cele douăsprezece camere ale uriașului conac ocupam una singură — fostul salon. Celelalte erau încuiate, și în ele mucegăiau vechea mobilă tapisată, nemișcată și solemnă, niște obiecte stranii de bronz și cîteva portrete din secolul al XVIII-lea.

Afară, vîntul urla ca un diavol bătrîn, gol și rebegit. În urletul lui se împleteau gemete, schelălăit și un rîs sălbatec. Spre seară, viscolul se întețea. Parcă arunca cineva cu furie în geamuri mănunchiuri de zăpadă măruntă și uscată, iar pădurea din apropiere scîrțîia și vuia cu o amenințare ascunsă și surdă.

Vîntul se strecura prin odăile pustii, cînta jalnic prin coșurile sobelor, și casa veche, dărăpănată, crăpată și pe jumătate dărîmată se însufleția deodată de sunete ciudate, pe care le ascultam, fără să vreau, cu neliniște. A oftat oare cineva în sală cea albă ? Un oftat adînc, întretăiat, plin de tristețe. Parcă undeva, departe, scîndurile uscate și putrede ale dușumelelor scîrțîie sub niște pași grei și străini... Apoi mi se năzărea că lîngă odaia mea, pe coridor, cineva apăsa cu fereală, dar stăruitor, clanța unei uși, iar apoi, cuprins de o furie năprasnică, pornea să alerge prin toată casa, zgîlțîind cu turbare obloanele și ușile, sau, vîrît într-un coș, scîncea nespus de jalnic, monoton și fără de oprire, ba subțiindu-și glasul pînă la un scheunat vrednic de milă, ba îngroșîndu-l pînă la urletul unei fiare. Uneori, dumnezeu știe cum, oaspetele acesta înfricoșător năvălea și în odaia mea, prelingîndu-mi-se ca un fior rece de-a lungul șirei spinării și clătinînd flacăra lămpii, care abia mai pîlpîia sub abajurul de hîrtie verde, ars în partea de sus.

M-a cuprins o neliniște ciudată, neînțeleasă. Mă vedeam în noaptea neagră și viforoasă de iarnă, singur, într-o casă șubredă, în mijlocul unui sat pierdut între păduri și troiene, la sute de verste de oraș, de societate, de rîsul femeilor, de vorba omenească... Și mă bătea gîndul că noaptea asta cumplită va dura ani, zeci de ani, va dăinui pînă la moartea mea, că viscolul de afară va urla mereu ca acum, că lampa va pîlpîi la fel de palid sub sărăcăciosul abajur verde, că eu voi măsura odaia în lung și-n lat, cuprins de aceeași neliniște, iar lîngă sobă va ședea mereu, ca astăzi, tăcutul Iarmola, cufundat în gîndurile lui, ființa aceasta ciudată, străină, căreia nu-i pasă de nimic pe lumea asta : nici de ai lui, cei de-acasă, care nu au ce mînca, nici de urletul vîntului, nici de tristețea mea nedefinită, care-mi rodea sufletul.

Pe neașteptate, o dorință nestăpînită m-a îndemnat să tulbur tăcerea apăsătoare măcar cu ceva care să semene a glas omenesc și l-am întrebat :

— De ce o sufla vîntul astăzi atît de tare, Iarmola ?

— Vîntul ? a răspuns el, ridicînd alene capul. Conașul chiar nu știe ?

— Chiar ! De unde să știu ?

— Chiar nu știți ? s-a înviorat el, deodată. Păi să vă spun eu ! a urmat pădurarul cu un glas plin de taină. Să vă spun eu : ori s-a născut o cotoroanță, ori chefuiește necuratul.

— La voi, cotoroanță înseamnă vrăjitoare, nu-i așa ?

— Chiar așa, chiar așa... vrăjitoare.

Abia așteptam să văd ce urmează. Îmi spuneam : „Poate că acum o să izbutesc să storc de la el vreo poveste mai deosebită cu vrăjitori, comori ascunse-n pămînt și cu vîrcolaci".

— Pe la voi, pe-aici, prin Polesie, sînt vrăjitoare ? l-am întrebat eu.

— Ce știu eu !... Poate c-or fi, a răspuns Iarmola cu nepăsarea lui de totdeauna, aplecîndu-se din nou spre sobă. Zic bătrînii cum că ar fi fost cîndva... Da' poate că nu-i adevărat...

Eram dezamăgit. Îl știam pe Iarmola zgîrcit la vorbă, așa că pierdusem speranța să mai scot de la el ceva

în legătură cu lucrurile acestea interesante. Dar, spre mirarea mea, a început să povestească pe neașteptate, domol, parcă vorbind cu soba care duduia, nu cu mine.

— A fost și la noi o cotoroanță, să tot fie fo cinci ani de atunci, da' flăcăii au alungat-o din sat.

— Și unde au alungat-o ?

— Unde !... În pădure, unde altundeva ? I-au dărîmat și cocioaba, ca să nu rămînă nimic din cuibul ei afurisit... Pe ea au scos-o la marginea satului și i-au ars cîteva după ceafă.

— Și de ce s-au purtat așa cu ea ?

— Păi, se ținea numai de rele. Se certa cu toți, făcea tot felul de farmece, vrăjea grînele... Într-o zi, a cerut de la o muiere tînără un zlot (15 copeici). Aia zice : „N-am zlot, lasă-mă în pace !" „Bine, zice ea, o să ții minte că nu mi-ai dat un zlot..." Și ce credeți, conașule ? Din ziua aia, copilul muierii a-nceput să bolească, și a bolit ce-a bolit, pîn-a murit. Atunci au alungat-o flăcăii, sări-i-ar ochii...

— Și vrăjitoarea asta unde-i acum ? l-am descusut eu mai departe.

— Vrăjitoarea ? a repetat Iarmola încet și tărăgănat întrebarea, după cum avea obiceiul. Păi, de unde să știu eu ?

— N-a rămas prin sat vreun neam de-al ei ?

— Nu, că nu era de prin partea locului, ci dintre ruși ori țigani... Eram încă băiețandru cînd a venit la noi în sat. Avea și-o fetiță cu ea — c-o fi fost fie-sa, c-o fi fost vreo nepoată, nu știu... pe amîndouă le-au alungat...

— Și acum nu se mai duce nimeni pe la ea, să-i ghicească sau să-i dea vreo buruiană de leac ?

— Ba muierile se mai duc, a răspuns Iarmola cu dispreț.

— Aha ! Atunci se știe totuși unde locuiește ?

— Eu habar n-am... Zic oamenii c-ar sta pe undeva pe lîngă Smîrcul Dracului... Știți, mlaștina de dincolo de drumul către Irinovka. În mlaștina aia s-a aciuat, arde-o-ar focul.

„La nici zece verste de casa mea locuieşte o vrăjitoare, o vrăjitoare adevărată, vie, din Polesie!" Gîndul acesta m-a pus pe jar.

— Ia ascultă, Iarmola, cum aş face s-o văd şi eu pe vrăjitoarea asta?

— Ptiu! a scuipat el cu indignare. Ceva mai bun n-aveţi de făcut?

— Bun sau nu, eu o să mă duc la ea. De cum s-o încălzi puţin, pornesc. Mă călăuzeşti, nu-i aşa?

Ultimele mele cuvinte l-au uimit atît de mult, încît a sărit în picioare.

— Eu? a strigat el cu indignare. Pentru nimic în lume! Orice mi s-ar întîmpla, acolo nu merg.

— Lasă prostiile, o să mergi.

— Nu, conaşule, nu merg... Nici în ruptul capului nu merg... Să fac eu una ca asta? a strigat el iar, cuprins de un nou val de indignare. Eu... la cuibul cotoroanţei? Ferească-mă dumnezeu! Nici pe dumneavoastră nu vă sfătuiesc, conaşule.

— Cum vrei... Dar eu tot o să mă duc. Sînt tare curios s-o văd.

— N-aveţi ce vedea, mormăi Iarmola, trîntind cu năduf uşiţa de la sobă.

Peste o oră, după ce a strîns samovarul, şi-a băut ceaiul în tinda întunecoasă şi se pregătea să se ducă acasă, l-am întrebat:

— Cum o cheamă pe vrăjitoare?

El a răspuns, aspru şi posomorît:

— Manuiliha.

Deşi nu-şi dăduse niciodată sentimentele în vileag, părea că se legase mult de mine, din pricina patimii noastre comune pentru vînătoare, a felului meu simplu de a mă purta cu el, a ajutorului pe care-l dădeam din cînd în cînd familiei sale veşnic flămînde, şi mai ales fiindcă eram singurul om pe lume care nu-l dojenea pentru beţie, dojană ce nu putea s-o sufere. De aceea, hotărîrea mea de a o cunoaşte pe vrăjitoare îl mîhnise foarte mult, dar îşi arătă nemulţumirea numai printr-un fornăit zgomotos şi printr-o lovitură puternică de picior,

pe care o trase cîinelui său, Reabcik, cînd ieşi în capul scării. Animalul sări într-o parte, schelălăi înfiorător, dar porni numaidecît după stăpînul lui, urlînd mereu.

III

După vreo trei zile, vremea s-a mai încălzit. Într-o dimineaţă, foarte devreme, Iarmola a intrat în odaia mea, zicînd într-o doară :

— Trebuie să curăţim puştile, conaşule.

— De ce ? l-am întrebat eu, întinzîndu-mă sub plapumă.

— Azi-noapte au umblat iepuri cu nemiluita. Sînt urme multe. Nu vreţi să mergem la vînătoare ?

Iarmola ardea de nerăbdare să pornească-n pădure, dar se prefăcea nepăsător, ca să nu-şi arate patima de vînătoare. Într-adevăr, în antreu se şi afla puşca lui cu o singură ţeavă, căreia nu-i scăpase nici o becaţină, cu toate că închizătorul era împodobit cu cîteva petece de cositor, aplicate acolo unde rugina şi gazele de la praful de puşcă mîncaseră fierul.

Abia am intrat în pădure, că am şi dat de urmele unui iepure : două urme alăturate în faţă, şi alte două în spate, una după alta. Iepurele ajunsese la drum, alergase vreo două sute de stînjeni, apoi făcuse un salt uriaş spre un pîlc de pini tineri.

— Acum să-l împresurăm, a zis Iarmola. Cum oboseşte, se culcă jos. Dumneavoastră, conaşule, duceţi-vă — o clipă căzu pe gînduri, încotro să mă-ndrepte după semnele cunoscute numai de el... Dumneavoastră duceţi-vă pînă la cîrciuma cea veche, iar eu îi ies înainte dinspre Zamlîn. De cum l-o stîrni cîinele, vă vestesc cu chiote.

Şi a pierit numaidecît, de parcă l-ar fi înghiţit tufişurile dese şi mărunte. Am ascultat atent. Nici un zgomot nu-i trăda pasul de braconier, nici o crenguţă nu trosnea sub picioarele lui încălţate cu opinci făcute din coajă de tei.

Am mers fără grabă pînă la cîrciuma cea veche — o clădire părăsită și dărîmată — și m-am oprit la marginea pădurii, sub un pin înalt, cu trunchiul drept și golaș. Domnea o liniște desăvîrșită, cum n-o găsești decît în pădure, iarna, într-o zi fără vînt. Găteala bogată de zăpadă, agățată de crengi, le apleca în jos, dîndu-le un aer sărbătoresc și rece. Din cînd în cînd, cîte-o crenguță plăpîndă se rupea din creștetul vreunui copac și o auzeai deslușit cum atinge în cădere alte crengi, cu un trosnet ușor. În soare, zăpada scînteia trandafirie, iar în umbră, părea albastră. Cuprins de farmecul acestei tăceri solemne și înghețate, mi se părea că simt cum se scurge timpul încet și lin...

Deodată, departe, în desiș, a răsunat lătratul lui Reabcik, lătratul caracteristic al cîinelui în urmărirea vînatului : subțire, nervos, aproape un scheunat. Apoi, numaidecît, am auzit și glasul lui Iarmola, care-și îndemna, aprig, animalul : *„U-bî-i ! U-bî-i !"* Prima silabă, într-un falset ascuțit, iar a doua cu o notă sacadată de bas (abia mult mai tîrziu am aflat că strigătul acesta al vînătorilor din Polesie provine de la verbul „a ucide" [1]).

Judecînd după lătrat, mi se părea că Reabcik gonește animalul în stînga mea și am străbătut în goană o poieniță, ca să tai drumul prăzii. Dar n-am apucat să fac nici douăzeci de pași, că un iepure cenușiu, uriaș a sărit de după un ciot, din cîteva salturi mari, cu urechile lui lungi lăsate pe spate, a trecut drumul parcă fără grabă și a pierit printre pinii cei tineri. În urma lui, a țîșnit din desiș Reabcik, care, văzîndu-mă, a dat de vreo două ori din coadă, a hăpăit cîteva guri de zăpadă și a pornit din nou în urmărirea iepurelui.

Apoi a apărut din desiș și Iarmola, fără cel mai mic zgomot, ca-ntotdeauna.

— Păi, de ce nu i-ați tăiat drumul, conașule ? a strigat el, plescăind dojenitor din limbă.

— Era prea departe... Peste două sute de pași.

Văzîndu-mi stînjeneala, Iarmola s-a mai îmblînzit.

— Nu face nimic... Nu ne scapă el. Duceți-vă pe drumul spre Irinovka, că o să iasă acolo.

[1] În rusește — *ubivati* (n. t.).

N-am apucat bine pe drumul arătat că am și auzit iar cîinele urmărind iepurele pe undeva, pe-aproape. Întărîtat, am pornit în goană cu pușca-n cumpănă, prin tufișurile dese, rupînd crengile, fără să iau în seamă loviturile lor destul de puternice. Am fugit cam mult și începusem să gîfîi, cînd lătratul s-a curmat pe neașteptate. Mi-am încetinit fuga. Aveam impresia că dacă voi merge drept înainte, mă voi întîlni cu pădurarul pe drumul spre Irinovka. Însă mi-am dat curînd seama că în timp ce alergam, ocolind tufișurile și cioturile, fără să mă gîndesc de loc la drum, mă rătăcisem și am început să strig, dar n-am primit nici un răspuns.

Mergeam tot înainte, fără nici un gînd. Pădurea se rărea treptat, și terenul presărat cu mușuroaie cobora în pantă. Urma pe care piciorul meu o lăsa în zăpadă se întuneca repede și se umplea cu apă. Adesea, intram pînă la genunchi în apă, iar acum eram silit să sar de pe un mușuroi pe altul, înfundîndu-mi picioarele în mușchiul cafeniu și des, așternut pe ele ca un covor moale.

Curînd, tufărișul s-a terminat. În fața mea a apărut o baltă mare și rotundă, acoperită cu omăt. De sub vălul alb se vedea numai din loc în loc cîte un petec de pămînt. La capătul celălalt al mlaștinii, printre copaci, se zăreau zidurile albe ale unei case. „Pesemne că aici locuiește pădurarul din Irinovka, mi-am zis eu. Ar trebui să mă duc la el, să-l întreb de drum."

Dar nu era chiar atît de ușor să ajungi pînă la casă. Pe fiece clipă mă scufundam tot mai mult în mlaștină. Cizmele mi se umpluseră cu apă, plescăiau la fiecare pas și de grele ce erau aproape că nu le mai puteam duce.

În sfîrșit, am izbutit să străbat mlaștina, am urcat un dîmb, și de acolo am putut să cercetez în voie căsuța. La drept vorbind, nici măcar nu era căsuță, ci o biată cocioabă cocoțată pe piloni, probabil ca să fie ferită de apele primăverii, care inundă de obicei întreaga pădure de la Irinovka. Cocioaba se lăsase cu timpul într-o rînă, ca o ființă jalnică și beteagă. Cele cîteva geamuri lipsă de la ferestre erau înlocuite cu cîrpe murdare, care ieșeau în afară.

Am apăsat pe clanță și am deschis ușa. Înăuntru era un întuneric de nepătruns și ochii mei obișnuiți cu albul zăpezii nu vedeau decît niște cercuri violete. Multă vreme nici nu mi-am putut da seama dacă în odaie se afla cineva.

— Hei, oameni buni, e careva acasă ? am întrebat eu cu glas tare.

Lîngă sobă s-a auzit un foșnet. M-am apropiat și am zărit o babă care ședea pe jos, în fața unui morman de pene de găină. Lua cîte o pană, îi smulgea fulgii și-i punea într-un coș, apoi zvîrlea codițele pe podea.

„Să știi că-i Manuiliha, vrăjitoarea din Irinovka", mi-am zis, după ce m-am uitat mai cu luare-aminte la ea. Avea toate trăsăturile unei cotoroanțe, așa cum o zugrăvesc poeziile populare : obrajii slabi și scofîlciți, bărbia ascuțită și lungă aproape că se întîlnea cu nasul care-i atîrna în jos, gura fără dinți se mișca neobosită, de parcă ar fi mestecat ceva. Ochii spălăciți, odinioară albaștri, acum reci, rotunzi și bulbucați, cu gene roșii foarte scurte, te priveau ca ochii unei păsări sinistre și nemaivăzute.

— Bună ziua, băbuțo ! i-am spus cît am putut de prietenos. Nu te cheamă cumva Manuiliha ?

Mai întîi, în pieptul bătrînei a clocotit și a hîrîit ceva, apoi din gura ei fără dinți au izbucnit niște sunete ciudate, care semănau ba cu croncănitul înăbușit al unei ciori bătrîne, ba se transformau într-un șuierat :

— Pe vremuri, poate că oamenii buni îmi ziceau și Manuiliha... Acum știu numai să mă batjocorească. Ce treabă ai cu mine ? a mormăit ea, morocănoasă, văzîndu-și mai departe de treabă.

— M-am rătăcit, mătușico, n-ai cumva puțin lapte ?

— N-am, mi-a tăiat ea vorba mînioasă. Prin pădure umblă mulți de-alde tine... Nu poți să le dai la toți de băut și de mîncat...

— Văd că nu prea ești bucuroasă de oaspeți.

— Așa-i, nu prea-s bucuroasă. Nu ținem merinde pentru de-alde voi. De ești ostenit, stai și te hodinește, nu te-alungă nimeni. Știi zicătoarea : „Hai la noi la taifas, să ascultați dangătul de sărbătoare, că la masă o să venim noi la voi". Așta-i....

După vorbă, mi-am dat numaidecît seama că bătrîna se trăgea de pe alte meleaguri. Pe aici, oamenilor nu le plăcea vorba tăioasă, presărată cu vorbe de duh, cu care se făleşte locuitorul cel meşter la snoave de prin părţile de miazănoapte. Între timp, fără să se oprească o clipă din lucru, bătrîna bombănea ceva, dar din ce în ce mai încet şi mai nedesluşit. Înţelegeam doar unele cuvinte răzleţe : „Îmi vine cu «tuşa Manuiliha»... Da' cine-i el, nimeni nu ştie... Am o groază de ani în spinare... Şi tot trăncăneşte ca o gaiţă..."

Am ascultat-o tăcut o vreme, şi, la gîndul neaşteptat că femeia era nebună, m-a cuprins un sentiment de teamă amestecat cu dezgust.

Totuşi, apucasem să mă uit bine în jurul meu. Cea mai mare parte a încăperii era ocupată de o sobă uriaşă, cu tencuiala coşcovită. În colţul dinspre răsărit nu se aflau icoane. Pe pereţi, în locul obişnuitelor poze cu vînători, cu mustăţi verzi şi cîini violeţi, şi al portretelor unor generali cu totul necunoscuţi, atîrnau legături de iarbă uscată, de rădăcini zbîrcite şi vase de bucătărie. N-am văzut nici o bufniţă şi nici un cotoi negru, în schimb, doi grauri graşi şi pestriţi se uitau de pe sobă la mine, uimiţi şi temători.

— Bunicuţo, am întrebat eu mai aspru, dar măcar un pic de apă s-o putea bea la dumneata ?

— E colo, în cofă, a răspuns ea, făcînd un semn cu capul.

Apa avea un gust de rugină de baltă. După ce i-am mulţumit (fapt care a lăsat-o nepăsătoare), am întrebat-o cum aş putea ajunge la drum.

Baba a ridicat deodată capul, m-a privit ţintă cu ochii ei reci ca de pasăre şi a murmurat grăbită :

— Du-te, du-te... vezi-ţi, flăcăule, de drumul tău. N-ai ce căuta aici. Oaspetele e bun la sărbătoare... Du-te, taică, du-te...

Într-adevăr, nu mai aveam altceva de făcut decît să plec. Dar mi-a venit pe neaşteptate gîndul să încerc ultimul mijloc, ca s-o mai îmbunez puţin pe bătrîna asta plină de toane. Am scos din buzunar un sfert de rublă de argint şi i-am întins-o. Nu greşisem. Cînd a

văzut banii, bătrîna s-a mișcat și, deschizîndu-și ochii și mai larg, și-a întins după monedă degetele noduroase, închircite și tremurătoare.

— Nu, tușă Manuiliha, degeaba nu ți-o dau, am zădărit-o eu, ascunzînd moneda. Să-mi ghicești întîi.

Pe fața cafenie și smochinită a vrăjitoarei a apărut o strîmbătură de nemulțumire. Părea că șovăie, uitîndu-se nehotărîtă la pumnul meu, în care țineam banul. Însă lăcomia a învins.

— Ei bine, să mergem, a murmurat ea, sculîndu-se greoi de pe jos. Acum, drăguțul babei, nu mai ghicesc la nimeni... Am uitat... Am îmbătrînit, nu mai văd. Numai ție o să-ți mai ghicesc.

S-a apropiat de masă, ținîndu-se de perete și cutremurîndu-și la fiecare pas trupul gîrbovit, a scos o pereche de cărți cafenii, ferfenițite de vreme, le-a amestecat și mi le-a întins.

— Taie-le... Taie-le cu stînga... de la inimă...

După ce a scuipat în degete, a început să dea în cărți. Cînd cădeau pe masă, plescăiau de parcă ar fi fost făcute din aluat. Le așeza în formă de stea cu opt colțuri, și după ce a pus-o și pe ultima peste rigă, și-a întins mîna spre mine.

— Dăruiește-mă, boierule... O să fii fericit, o să fii bogat... a zis ea cu glas cîntat de cerșetoare, cu un puternic accent țigănesc.

I-am pus în mînă moneda pregătită, pe care a vîrît-o în gură cu repeziciune de maimuță.

— Îți cade dar mare la drum lung, a început ea, rostind repede cuvintele cu care se vedea că era deprinsă. Te întîlnești cu o damă de tobă și-auzi vorbe bune într-o casă de vază. Curînd îți vine veste neașteptată de la un bărbat de cruce. Mai cad niscaiva griji și-apoi bani, da' nu prea mulți. Faci o beție cu o droaie de oameni... Nu-i prea cine știe ce petrecerea, da' tot beție se cheamă că e. Trăiești mult și dacă nu mori la șaizeci și șapte de ani, atunci...

Deodată a tăcut, ridicîndu-și capul, ca și cum ar fi ascultat ceva. Am ascultat și eu atent. Cînta un glas de

femeie, proaspăt, plin și puternic, apropiindu-se de casă. Am recunoscut vorbele unui duios cîntec ucrainean:

Cine oare, floarea oare
Ramul îl îndoaie?
Cine oare, visul oare
Capul mi-l împoaie?

— Hai, du-te acuși, du-te, șoimule, spuse bătrîna, îngrijorată, prinzînd deodată viață și îndepărtîndu-mă cu mîna de lîngă masă. N-ai ce căta în case străine. Vezi-ți de drumul tău.

Ba chiar m-a prins de mînecă și m-a tras spre ușă, pe față cu o neliniște de fiară.

La doi pași de casă, glasul a amuțit pe neașteptate. S-a auzit izbitura clanței, ușa s-a deschis cu putere și în prag a apărut o fată înaltă. Rîdea. Își ținea grijulie cu amîndouă mîinile poala șorțului vărgat, din care se iteau trei capete mici de cintezoi, cu gît roșu, cu ochișori negri, strălucitori.

— Vezi, bunicuțo? Iar s-au luat după mine, a strigat ea, rîzînd tare. Uite cît îs de caraghioși... Sînt morți de foame. Și, ca un făcut, tocmai astăzi n-am avut pîine...

Dar cînd m-a zărit, a tăcut deodată, s-a îmbujorat și, încruntîndu-și nemulțumită sprîncenele subțiri și negre, s-a uitat iscoditoare spre bătrînă.

— Ia, un boier s-a abătut pe la noi... Întreabă de drum, a lămurit-o aceasta. Ei, taică, s-a întors ea spre mine cu un aer hotărît, te-ai odihnit destul. Ai băut apă, ai tăifăsuit, e vremea să pleci. Tu nu ești de teapa noastră...

— Ia ascultă, frumoaso, m-am întors eu spre fată. Arată-mi, te rog, cum să ajung pe drumul spre Irinovka, altfel nu mai ies în vecii vecilor din mlaștina voastră.

Pesemne că blîndețea și ruga pe care am pus-o în glas au înduplecat-o pe fată, fiindcă a așezat cu grijă pe sobă cintezoii din poală, a aruncat pe laviță bundița pe care și-o scosese și a ieșit din casă, fără să spună o vorbă.

Am urmat-o.

— Toate păsările astea sînt domesticite? am întrebat-o eu, cînd am ajuns-o din urmă.

— Da, a răspuns ea tăios, fără să-mi arunce măcar o privire. Şi acum uită-te colo, a zis dînsa, oprindu-se lîngă gard. Vezi cărarea aceea dintre pini? Vezi?

— Văd.

— Mergi pe ea, tot înainte. Cînd ajungi la un ciot de stejar, cotești la stînga, apoi o ţii tot drept înainte, prin pădure, pînă dai de drumul spre Irinovka.

În timp ce-mi arăta drumul cu braţul drept întins înainte, am rămas fără să vreau cu ochii la ea. Nu semăna de loc cu fetele de prin partea locului, care se purtau cu basmale legate dizgraţios peste bărbie şi pînă peste ochi, mai toate cu aceeaşi expresie speriată pe chip. Fata aceasta străină era oacheşă, înaltă, de vreo douăzeci-douăzeci şi cinci de ani, cu trupul zvelt şi mlădiu. Cămaşa albă, largă, îi învăluia armonios pieptul tînăr şi sănătos. După ce vedeai o dată frumuseţea ei ciudată n-o mai puteai uita, şi chiar dacă te-ai fi obişnuit cu ea ar fi fost greu s-o descrii. Ochii ei mari, luminoşi, de culoare închisă, cu sprîncene subţiri, arcuite, care-i dădeau o nuanţă de şiretenie, autoritate şi naivitate totodată, erau fermecători. După cum fermecător era trandafiriul mat al pielii şi arcuirea voluntară a buzelor, cea de jos puţin mai plină, ieşind în afară cu un aer hotărît şi capricios.

— Nu vă e frică să staţi singure în pustietatea asta? am întrebat-o eu, oprindu-mă lîngă gard.

A dat nepăsătoare din umăr.

— De ce să ne fie frică? Lupii nu vin pînă la noi.

— Parcă numai de lupi e vorba... S-ar putea să nu mai puteţi ieşi de aici din pricina troienelor, sau să vă ia foc casa... Şi cîte nu se mai pot întîmpla. Sînteţi singure şi n-ar avea cine să vă ajute la nevoie.

— Slavă domnului că n-ar avea, a răspuns ea cu un gest de dispreţ. Ar fi mai bine dacă ne-ar lăsa în pace, pe bunica şi pe mine, că...

— Ce?

— Dacă ştii prea multe, îmbătrîneşti iute. Dar dumneata cine eşti? a urmat ea, neliniştită.

Mi-am dat seama că bătrîna și fata aceasta frumoasă se tem de oameni și m-am grăbit s-o liniștesc.

— Să nu-ți fie frică. Nu sînt nici uriadnic, nici zapciu. Într-un cuvînt, nu-s nici un fel de autoritate.

— Adevărat ?

— Pe cuvîntul meu de cinste. Zău că sînt un om cu totul străin de locurile acestea. Am venit în regiune doar pentru cîteva luni și plec. Dacă vrei, nu spun la nimeni că am fost pe aici și că v-am văzut. Mă crezi ?

Obrazul fetei s-a mai luminat puțin.

— De, poate că nu minți. Ai auzit mai dinainte de noi, ori ai trecut pe-aici din întîmplare ?

— Nu știu nici eu ce să zic. Am auzit eu ceva de voi și voiam chiar să vă calc pragul într-o bună zi, dar astăzi am ajuns aici întîmplător... M-am rătăcit... Spune, pentru ce vă temeți de oameni ? Ce rău vă fac ?

S-a uitat la mine cu o privire cercetătoare, plină de neîncredere, dar aveam conștiința curată și am privit-o în ochi, fără să clipesc. Atunci a început să vorbească tot mai aprins :

— Pătimim destul de pe urma lor... Cu oamenii simpli ne mai înțelegem noi, dar cu stăpînirea... Vine uriadnicul — dă-i, vine zapciul — dă-i. Și înainte de a lua, o mai și ocărăsc pe bunica : ești o vrăjitoare, o diavoliță, o ocnașă... Ce să mai zic !

— Dar de tine nu se leagă ? am întrebat-o eu neprevăzător.

Și-a clătinat capul de jos în sus, cu un aer de siguranță trufașă, iar în ochii ei închiși pe jumătate a licărit o luminiță amenințătoare.

— Nu se leagă... O dată a încercat unul din ăia care măsoară pămîntul... I se făcuse de mîngîiere, vezi doamne ! Da' cred că nici pînă azi nu mi-a uitat mîngîierile.

Din cuvintele acestea batjocoritoare, dar mîndre în felul lor, se desprindea atîta independență dîrză, încît m-am gîndit fără să vreau : „N-ai crescut tu degeaba într-o pădure din Polesie, și chiar că-i primejdios să glumească omul cu tine".

— Ce, noi ne legăm de careva ? a urmat ea cu o încredere din ce în ce mai mare. N-avem nevoie de

oameni. Mă duc doar o dată pe an în tîrgușor să cumpăr săpun, și sare... Mai iau și ceai pentru bunicuța, că-i place ceaiul. Altfel, n-am avea nevoie de nimeni!

— Văd că nici tu, nici bunica ta nu prea iubiți oamenii... Dar eu aș putea să mai trec pe la voi?

Fata a rîs, și chipul ei frumos s-a schimbat pe neașteptate. Din asprimea dinainte nu rămăsese nici o urmă. Pe obrazul care s-a luminat deodată s-a așternut o expresie sfioasă, copilărească.

— Păi, ce să faci la noi? Bunica și cu mine sîntem oameni plictisitori... Dar dacă ești cu adevărat om de treabă, poți să mai treci. Aș vrea doar să te rog... Dacă mai vii pe aici, să nu mai iei pușca...

— Ți-e frică?

— Mie? De ce să-mi fie frică? Nu mi-e frică de nimic, și în glasul ei răsună din nou încrederea în propriile-i forțe. Da' nu-mi place. De ce să omori păsărelele și iepurii? Nu fac rău nimănui, vor să trăiască, așa ca și noi. Mi-s dragi, sînt mici și prostuți... Și-acum, cu bine, a încheiat ea, grăbită. Nu știu cum îți spune... Mi-e teamă să nu mă ocărască bunica.

A pornit în fugă spre casă, cu capul înclinat, ținîndu-și cu mîna părul despletit de vînt.

— Stai, stai puțin! am strigat-o eu. Cum te cheamă? Să facem cunoștință cum trebuie.

S-a oprit o clipă și s-a întors spre mine.

— Mă cheamă Aliona... Ori cum se zice pe-aici — Olesia.

Mi-am luat pușca la umăr și am pornit în direcția indicată de ea. Cînd am ajuns pe un dîmb de unde se așternea o cărare îngustă de pădure, am întors capul. Fusta roșie a Olesiei, înfoiată de vînt, se mai vedea încă pe treptele căsuței, ca o pată strălucitoare pe albul zăpezii.

Peste o oră a venit și pădurarul. Scump la vorbă ca de obicei, nu m-a întrebat cum și unde m-am rătăcit. A spus doar parcă în treacăt:

— Am dus iepurele la bucătărie... Îl frigem sau vreți să-l trimiteți cuiva?

— Știi unde am fost astăzi, Iarmola? l-am întrebat eu, închipuindu-mi cît de mirat va fi cînd va afla.

— Cum să nu știu, a mormăit el, grosolan. Ați fost la vrăjitoare...

— Cum ai aflat ?

— Păi, cum să nu aflu ? Cînd am văzut că nu răspundeți, am luat-o pe urmele dumneavoastră... Ehe, boierule ! a adăugat el, înciudat și dojenitor. N-ar trebui să vă țineți de treburi d-astea... E păcat !

IV

În anul acela, primăvara a început devreme și pe neașteptate, ca totdeauna în Polesie. Pe ulițele satelor au pornit să gîlgîie pîrîiașe cafenii, scînteietoare, spumegînd furioase în jurul bolovanilor din cale și ducînd repede cu ele așchii și pene de gîscă. În băltoacele uriașe se oglindea cerul albastru, pe care pluteau, rostogolindu-se, nori albi și rotunzi. Streșinile au pornit să cînte. Vrăbiile gureșe, adunate în stoluri pe sălciile de lîngă drum, ciripeau asurzitor. Pretutindeni se simțea clocotul voios și nestăpînit al vieții.

Zăpada se topise. Doar prin vîlcele și prin crînguri umbroase mai rămăseseră cîteva petece murdare, mîncate de apă. De sub omăt apăruse pămîntul gol, umed și cald, odihnit peste iarnă, plin de sevă proaspătă și de dorul unui nou rod bogat. Peste ogoarele negre unduia un abur ușor, umplînd văzduhul cu mireasma pămîntului dezghețat, mireasma aceea proaspătă, pătrunzătoare, îmbătătoare a primăverii, pe care chiar și în oraș o recunoști din sute de alte mirosuri. Mi se părea că o dată cu mirosul acesta mi se strecoară în suflet și tristețea primăverii, tristețe dulce și gingașă, plină de așteptări și presimțiri nelămurite, o tristețe poetică, ce te face să vezi toate femeile — frumoase și care e totdeauna amestecată cu o ușoară părere de rău pentru primăverile din trecut. Treptat, nopțile se încălzeau. În bezna lor adîncă și umedă se simțea munca creatoare și nevăzută a naturii.

În zilele acestea de primăvară, chipul Olesiei nu-mi ieșea din minte. Cînd eram singur, îmi plăcea să mă

întind în pat, să strîng tare pleoapele, ca să-mi adun mai bine gîndurile și să chem mereu în fața ochilor chipul ei cînd aspru, cînd viclean, cu zîmbetul luminos și gingaș, trupul ei tineresc, crescut în libertatea bătrînei păduri, tot atît de zvelt și de viguros ca brazii cei tineri, glasul ei proaspăt, cîteodată neașteptat de adînc și de catifelat... „În toate mișcările, în toate vorbele ei se simte o nuanță de noblețe, îmi ziceam (desigur în sensul cel mai bun al acestui cuvînt destul de banal), un fel de cumpătare plină de grație înnăscută..." Mă atrăgeau la Olesia și o oarecare aureolă de mister din jurul ei, și renumele de vrăjitoare, și viața lor în desiș, în mijlocul mlaștinii, dar, mai ales, încrederea plină de mîndrie în propriile sale forțe, pe care o întrezărisem din puținele ei cuvinte.

Așadar, nu-i de mirare că atunci cînd cărările pădurii s-au mai zbicit nițel, am și pornit spre căsuța dărăpănată. Gîndindu-mă că poate va fi nevoie s-o potolesc puțin pe bătrîna cea ursuză, am luat cu mine o jumătate de funt de ceai, și cîteva bucăți de zahăr.

Le-am găsit acasă pe amîndouă. Bătrîna trebăluia pe lîngă soba în care ardea un foc viu, iar Olesia torcea in, stînd pe o bancă foarte înaltă. Cînd am intrat și am izbit ușa, ea s-a întors, firul i s-a rupt în mînă și fusul i s-a rostogolit pe jos.

Bătrîna s-a uitat cîtva timp supărată, cu luare-aminte la mine, ferindu-și cu palma de dogoarea sobei fața zbîrcită.

— Bună ziua, bunicuțo ! am spus eu cu glas tare, plin de voie bună. Văd că nu mă recunoști ? Ți-aduci aminte cînd am trecut pe la tine acum vreo lună și te-am rugat să-mi arăți drumul ? Ba mi-ai și ghicit.

— Nu-mi aduc aminte, maică, a bombănit bătrîna, clătinînd nemulțumită din cap. Nu-mi aduc aminte. Și nu înțeleg ce cauți tu la noi ? Ce ai tu de vorbit cu oameni de felul nostru ? Sîntem oameni simpli, prizăriți... Ce treabă ai cu noi ? Pădurea e mare, e loc destul... Așa că...

Buimăcit de primirea ei dușmănoasă, m-am pierdut cu firea și mă simțeam ca omul care nu știe ce să facă — să ia grosolănia drept glumă, sau să se supere, să

întoarcă spatele și să plece fără să mai spună o vorbă. M-am uitat la Olesia, fără să vreau, cu un aer descumpănit. Ea a zîmbit ușor, cu bunăvoință, s-a sculat de la furca de tors și s-a apropiat de bătrînă.

— Nu-ți fie frică, bunico, a zis ea, împăciuitoare. Nu e om rău. N-o să ne facă nimic. Șezi, te rog, m-a poftit fata, arătîndu-mi lavița dintr-un colț al odăii, fără să mai țină seama de bombănelile bătrînei.

Încurajat de bunăvoința ei, m-am hotărît să folosesc argumentul hotărîtor.

— Dar rea mai ești, mătușă... Cum îți calcă cineva pragul, începi să ocărăști. Și eu, care îți aduceam un dar, am zis, scoțînd pachețelele din tolbă.

Bătrîna s-a uitat repede la ele, dar în aceeași clipă și-a întors capul spre sobă.

— N-am trebuință de darurile tale, a mormăit ea, scormonind îndîrjită tăciunii din sobă. Îi cunosc eu pe oaspeții ăștia. Întîi ți se vîră-n suflet, și-apoi... Dar ce ai acolo ? m-a întrebat în cele din urmă.

I-am dat numaidecît ceaiul și zahărul, ceea ce a îmbunat-o și, cu toate că bombănea mereu, dușmănia de mai înainte pierise.

Olesia a început iar să toarcă, și eu m-am așezat lîngă dînsa pe o băncuță scundă, scurtă și foarte șubredă. Cu mîna stîngă fata răsucea repede fuiorul alb și moale ca mătasea, iar în dreapta i se învîrtea, cu un zumzet ușor, fusul ; ea ba-i dădea drumul să alunece domol pînă aproape de pămînt, ba-l prindea cu îndemînare, silindu-l cu o mișcare iute a degetelor să se-nvîrtească din nou. Făcea cu o mare iuțeală treaba aceasta atît de simplă la prima vedere, dar care cere în realitate o mare deprindere și iscusință, moștenită de veacuri. Mă uitam fără să vreau la mîinile ei : din pricina muncii erau aspre și negricioase, dar destul de mici și cu o formă atît de frumoasă că i-ar fi invidiat-o multe fete din familiile înstărite.

— Atunci nu mi-ai spus că bunica ți-a dat în cărți, a zis Olesia, și cînd a văzut că întorc cu teamă privirile spre bătrînă a adăugat : Lasă, nu-i nimic, e cam tare de ureche și n-aude. Numai vocea mea o deslușește bine.

— Da, mi-a dat în cărți. Dar de ce mă-ntrebi ?

— Așa, într-o doară... Dar dumneata crezi ? m-a întrebat ea, aruncîndu-mi o privire cu coada ochiului.

— Ce să cred ? Ce mi-a spus bunica ta, sau în ghicit în general ?

— Așa, în general...

— Cum să-ți spun ? De fapt, nu cred, dar mai știi ? Se zice că se întîmplă uneori... Chiar și prin cărți scrie. Însă în ce mi-a spus bunica ta nu cred de loc. Așa ghicește orice muiere de la țară.

Olesia a zîmbit.

— Da, e drept că acum ghicește prost. A îmbătrînit și-i mai e și tare frică. Ce ți-au arătat cărțile ?

— Nimic deosebit. Am și uitat. Ce arată de obicei : drum lung, damă de cruce... Nu-mi mai aduc aminte.

— Da, da ! Acum ghicește prost. Din pricina bătrîneții a uitat și multe cuvinte. Și se mai și teme. Numai cînd vede bani se hotărăște să ghicească.

— De ce se teme ?

— De bună seamă de stăpînire... Uriadnicul vine și-o amenință mereu : „Te bag la gherlă cît ai zice pește. Ai aflat cum sînt pedepsite de lege vrăjitoarele de teapa voastră ? Cu deportarea la muncă silnică pe viață, pe insula Sokolinîi". Ce zici ? Minte ori nu ?

— Nu minte. E adevărat că ghicitul se pedepsește, dar nu chiar atît de aspru. Tu știi să ghicești, Olesia ?

Fata a tăcut o clipă, încurcată, însă numai o clipă.

— Știu... Numai că eu nu ghicesc pentru bani, a adăugat apoi repede.

— Vrei să-mi dai și mie în cărți ?

— Nu vreau, a răspuns ea încet, dar hotărît, clătinînd din cap.

— De ce ? Dacă nu acum, altă dată... Nu știu de ce mi se pare că tu-mi vei spune adevărul.

— Nu, n-o să-ți ghicesc. Pentru nimic în lume.

— Nu-i frumos din partea ta. Ar trebui s-o faci de dragul cunoștinței noastre... De ce nu vrei ?

— Fiindcă am dat o dată în cărți pentru dumneata fără să știi și a doua oară nu se poate...

— Nu se poate ? De ce ? Nu înțeleg.

— Nu, nu, nu se poate... Nu se poate, a repetat ea cu o teamă superstiţioasă. Nu trebuie să pui soarta la încercare de două ori... Nu se cuvine... Soarta trage cu urechea, stă la pîndă... Nu-i place să se lase iscodită. De aceea toate ghicitoarele sînt nefericite.

Am vrut să-i răspund cu o glumă, dar am şovăit. Prea era convinsă de ceea ce spunea. Cînd amintise de soartă, chiar se uitase cu o teamă stranie spre uşă şi, fără să vreau, am întors şi eu capul în aceeaşi direcţie.

— Dacă nu vrei să-mi ghiceşti, spune-mi cel puţin ce ai văzut atunci, am rugat-o eu.

Olesia şi-a aruncat pe neaşteptate fusul şi şi-a aşezat mîna pe mîna mea.

— Nu... Mai bine nu, a zis ea, privindu-mă cu ochi rugători ca de copil. Te rog să nu-mi ceri asta... Ţi-a căzut rău... Mai bine să nu-mi ceri...

Totuşi, am stăruit. Nu puteam să-mi dau seama dacă refuzul şi vorbele ei nelămurite cu privire la soartă erau numai tertipurile unei ghicitoare încercate sau dacă credea într-adevăr în ceea ce spunea. În orice caz, nu mă simţeam la largul meu, ba chiar eram aproape înfricoşat.

— Bine, să-ţi spun, s-a învoit ea în cele din urmă. Dar, să nu te superi dacă n-o să-ţi placă. Iată ce ţi-a căzut : eşti un om bun, dar slab. Bunătatea dumitale nu-i firească, nu-i pornită din inimă. Nu eşti stăpîn pe cuvîntul dumitale. Îţi place să te arăţi mai tare decît ceilalţi, dar cu ori fără vrerea dumitale te supui lor. Îţi place băutura şi... dacă-i să spun, apoi spun tot... tare-ţi plac şi femeile şi din pricina lor o să ai multe necazuri în viaţă... Banii nu-i preţuieşti şi nu ştii să-i strîngi. N-o să fii bogat niciodată... Să spun mai departe ?

— Spune, spune ! Spune tot !

— A mai căzut că n-o să-ţi fie viaţa prea veselă. Pe nimeni n-o să îndrăgeşti din toată inima, fiindcă ai o inimă rece şi leneşă. Iar celor ce te-or iubi o să le pricinuieşti multă durere. N-o să te însori niciodată. Mori burlac. Bucurii mari în viaţă n-o să ai, ci doar mult urît

și multe greutăți... O să vină o zi cînd o să vrei să-ți iei și viața, așa ai să fii de încurcat... Dar n-ai să-ndrăznești s-o faci și o să te supui soartei... O să înduri sărăcie mare, da' spre sfîrșitul vieții o să ți se schimbe destinul cu totul pe neașteptate, datorită morții unui om apropiat. Însă toate astea o să-se întîmple după mulți ani. În schimb, în anul ăsta... Nu știu cînd anume, cărțile spun că foarte curînd... poate chiar luna asta...

— Ce o să se întîmple în anul ăsta? am întrebat-o eu, cînd am văzut că tace.

— Mi-e frică să spun mai departe. Îți cade o mare dragoste de la o damă de cruce. Nu pot să-mi dau seama dacă-i măritată ori nu. Știu doar că are părul întunecat...

Am aruncat fără să vreau o privire asupra părului ei.

— De ce te uiți la mine? a întrebat Olesia, înroșindu-se deodată. Îmi simțise privirea, cu o înțelegere pe care o au doar unele femei. Da, cam ca al meu, a urmat ea, îndreptîndu-și părul cu o mișcare obișnuită și înroșindu-se și mai tare.

— Spui că o mare dragoste de la o damă de cruce? am întrebat-o eu, glumeț.

— Nu rîde, nu trebuie să rîzi, a zis ea, serioasă, aproape poruncitoare. Nu spun decît adevărul.

— Bine, n-o să mai rîd. Și mai departe?

— Mai departe... O să fie tare rău de dama asta de cruce, așa-i cade, mai rău ca moartea. Din pricina dumitale o să îndure o rușine mare. O rușine care nu se uită niciodată... și tristețe multă... Da' dumitale nu-ți cade nimic rău din pricina ei.

— Ia spune, Olesia, dar dacă te-au înșelat cărțile? De ce i-aș aduce atîtea necazuri damei de cruce? Sînt un om liniștit, modest, și tu spui de mine atîtea lucruri îngrozitoare.

— Asta nu mai știu. De altfel, n-a căzut că dumneata o să-i aduci necazuri cu voia dumitale, dinadins, ci doar că nenorocirea o să se întîmple din pricina dumitale... Cînd or să mi se-mplinească vorbele, o să-ți amintești de mine.

— Și toate astea ți le-au spus cărțile ?

Mi-a răspuns abia după cîteva clipe de tăcere, evaziv și parcă împotriva vrerii ei :

— Și cărțile... Da' și fără ele aflu multe, de pildă, după obrazul omului. Dacă-i e scris cuiva să moară curînd de moarte năprasnică, văd asta de îndată pe fața lui. Nici nu trebuie să stau de vorbă cu el.

— Și ce vezi ?

— Nu știu nici eu. Mă apucă deodată groaza, ca și cum ar zace mort dinaintea mea. Întreab-o pe bunica, o să-ți spună că-i adevărat. Acum doi ani, Trofim, morarul, s-a spînzurat în hambarul lui. Eu îl întîlnisem cu două zile înainte și-i spusesem de îndată bunicii : „Ai să vezi, bunicuțo, că în cîteva zile Trofim o să moară de moarte năprasnică. Și-așa a fost. De cîșlegi, trece pe la noi hoțul de cai, Iașka, și o roagă pe bunica să-i ghicească. Ea s-apucă să-i dea în cărți și el o-ntreabă în glumă : „Spune, băbuțo, de ce moarte o să mor ?" și rîde. Da' eu, cînd m-am uitat la el, am încremenit. Ședea acolo cu un obraz fără viață, verde. Își ținea ochii închiși, și buzele îi erau negre. După o săptămînă, am auzit că l-au prins țăranii furînd cai... L-au bătut toată noaptea... Oamenii sînt răi pe-aici, pe la noi, nu știu ce-i mila... I-au bătut cuie-n tălpi, i-au rupt coastele cu parii, și spre dimineață și-a dat duhul.

— Și pentru ce nu i-ai spus că-l pîndește nenorocirea ?

— De ce să-i fi spus ? îmi întoarse vorba Olesia. De ce ți-e scris nu scapi. Degeaba i-aș fi amărît omului cele din urmă zile... Și-apoi, nici mie nu-mi place că văd asta, m-apucă scîrba de mine... Da' ce să fac ? Așa-s eu făcută. Cînd era mai tînără, și bunica presimțea moartea, ca și mama și mama bunicii... Asta ne e în sînge.

Nu mai torcea. Stătea nemișcată, cu capul plecat, cu mîinile în poală. În ochii ei ficși, cu pupilele mărite, se vedeau un fel de groază și de supunere în fața puterii supranaturale hărăzite sufletului ei de a pătrunde tainele destinului.

V

În timpul acesta, bătrîna întinsese pe masă un ștergar curat, cu marginile brodate, și pusese pe el o strachină din care ieșeau aburi.

— Hai la masă, Olesia, și-a chemat ea nepoata, iar după un minut de șovăială, a adăugat, întorcîndu-se spre mine : Poate mănînci și dumneata cu noi, domnule ? Poftim la masă... Numai că n-avem bucate prea de soi. Supă nu gătim, ci doar o fiertură din crupe de cîmp.

N-aș putea spune că mă invita cu prea mare stăruință și tocmai voiam s-o refuz, cînd Olesia m-a rugat și ea cu atîta simplitate prietenoasă să poftesc la masă și cu un zîmbet atît de îmbietor, încît am primit fără să vreau. Mi-a umplut chiar ea o farfurie cu o fiertură de hrișcă cu slănină, ceapă, cartofi și carne de găină, o mîncare foarte gustoasă și hrănitoare. Cînd s-au așezat la masă, nici bunica, nici nepoata nu și-au făcut cruce. În vreme ce mîncam, le cercetam mereu pe ascuns fiindcă sînt încredințat că în nici o altă împrejurare nu poți să afli mai bine felul de a fi al omului ca în timpul mesei. Bătrîna înghițea lacom și cu grabă, plescăia tare și-și îndesa în gură bucăți atît de uriașe de pîine, încît obrajii ei scofîlciți se umflau tot mestecînd fără istov. Fata, în schimb, avea un fel de cumpătare înnăscută chiar și în felul de a mînca.

La un ceas după cină, mi-am luat rămas bun de la stăpînele căsuței părăginite.

— Vrei să te conduc puțin ? mi-a propus Olesia.

— Asta ce-o mai fi ? ! a bombănit bătrîna, supărată. Nu poți să mai stai locului, sfîrlează ? !...

Dar Olesia și-a pus pe cap basmaua roșie de cașmir și a dat fuga la bunica ei, pe care a îmbrățișat-o și a sărutat-o zgomotos, zicînd :

— Bunicuțo, draga mea, scumpa mea, iubita mea... Într-o clipă mă-ntorc.

— Bine, bine, neastîmpărato, a zis bătrîna, îndepărtînd-o ușor cu mîna. Să nu ne judeci rău, domnule, e tare prostuță.

După ce am străbătut o cărare îngustă, am ajuns la drumul din pădure, negru de noroi, cu multe urme de copite și roți de căruță, pline de apă, în care se oglindea pojarul asfințitului. Mergeam pe marginea drumului acoperit cu frunzele cafenii din anul trecut, care nu apucaseră încă să se usuce după ce se topise zăpada. Pe alocuri, din frunzele galbene și moarte își ridicau căpșoarele clopoțeii liliachii — primele flori din Polesie.

— Aș vrea foarte mult să te-ntreb ceva, Olesia, dar mi-e teamă să nu te superi... E adevărat ce se spune de bunica ta că ar fi... Nu știu cum să spun mai bine...

— Că e vrăjitoare ? m-a ajutat fata, liniștită, să-mi termin gîndul.

— Nu... nu vrăjitoare... am urmat eu, încurcat. Sau, hai să-i zicem vrăjitoare... Fără îndoială că nu poți să astupi gura lumii. Poate că se pricepe numai la ierburi de leac și descîntece... Dar dacă te supără, poți să nu-mi răspunzi.

— Ba nu, ce-ar putea să mă supere ? E într-adevăr vrăjitoare. Numai că de cînd a îmbătrînit nu mai poate să facă ce făcea înainte.

— Și ce făcea ? am întrebat-o eu, curios.

— Tot felul de lucruri. Vindeca bolile, îți lua durerea de gîlci, îl descînta pe cel mușcat de cîine turbat ori de șarpe, descoperea comori... Și cîte și mai cîte.

— Știi ceva, Olesia ? Te rog să mă ierți, dar eu nu cred în toate astea. Hai, spune drept, că nu suflu o vorbă nimănui. Nu-i așa că toate astea sînt doar prefăcătorii pentru prostirea oamenilor ?

Ea a dat nepăsătoare din umeri.

— Crede ce vrei. Nici vorbă că nu-i mare lucru să prosteşti o muiere de la țară, dar pe dumneata nu te-aș minți.

— Prin urmare, tu crezi cu tărie în puterea ei de vrăjitoare ?

— Cum să nu cred ? În neamul nostru, toți fac farmece... Și eu fac multe...

— Olesia, draga mea... Dacă ai ști cît de tare mă interesează toate astea. Mi-arăți și mie ?

— Da, dacă vrei, s-a învoit ea numaidecît. Vrei chiar acuși ?

— Dacă se poate, chiar acum.

— Și n-o să-ți fie frică ?

— Prostii. Poate că noaptea mi-ar fi frică, dar acum e încă lumină.

— Bine. Dă-mi mîna.

M-am supus. Mi-a suflecat repede mîneca de la palton, mi-a desfăcut butonul de la manșetă, apoi a scos din buzunar un cuțit nu prea mare, cam de-o șchioapă pe care-l purta într-o teacă de piele.

— Ce-ai de gînd ? am întrebat-o eu, cuprins deodată de neliniște.

— O să vezi numaidecît... Doar ai spus că n-o să-ți fie frică.

Mîna ei a schițat pe neașteptate o mișcare abia întrezărită, și în braț, ceva mai sus de locul unde se ia pulsul, am simțit atingerea înfiorătoare a tăișului. În aceeași clipă, sîngele a țîșnit pe toată întinderea tăieturii, s-a prelins pe braț și a început să cadă jos în picături dese. M-am stăpînit cu greu să nu țip și cred că am pălit.

— Nu te teme, din asta nu mori, a zis Olesia, zîmbind, cu o ușoară batjocură.

Mi-a apucat brațul mai sus de rană, a strîns tare, și-a aplecat fața spre tăietură și a început să șoptească repede ceva, atît de aproape că-i simțeam pe piele respirația fierbinte. Cînd a ridicat capul și și-a desfăcut degetele de pe braț, în locul rănii nu se mai vedea decît o urmă roșie.

— Ce zici ? Ți-ajunge ? a întrebat ea cu un zîmbet șiret, băgîndu-și cuțitul în buzunar. Mai vrei și altceva ?

— Nici vorbă. Numai dacă s-ar putea, să nu fie tot atît de înfricoșător și, te rog, fără vărsare de sînge.

— Ce să-ți mai arăt ? a întrebat ea, îngîndurată. Bine. Mergi înaintea mea pe drum... Dar bagă de seamă, să nu-ntorci capul.

— Dar n-o să fie nimic de groază ? am întrebat-o eu, străduindu-mă să maschez cu un zîmbet nepăsător teama unei surprize neplăcute.

— Nu, nu... Fleacuri... Hai, pornește,

Am luat-o înainte, foarte curios de ce se va întîmpla, simțind în spatele meu privirea încordată a Olesiei. Dar după ce am mers vreo douăzeci de pași, m-am poticnit deodată pe loc neted și am căzut cît eram de lung.

— Mergi înainte, mergi înainte ! mi-a strigat Olesia. Nu întoarce capul ! Nu-i nimic, o să-ți treacă pînă la nuntă... Cînd cazi, ține-te mai tare de pămînt.

Am pornit mai departe. După alți zece pași, m-am întins din nou cît eram de lung.

Olesia rîdea tare, bătînd din palme.

— Ei, ce zici ? Ești mulțumit ? a strigat ea, arătîndu-și dinții albi și strălucitori. Acuma crezi ? Nu-i nimic, nu-i nimic ! Doar n-ai zburat în sus, ci-n jos.

— Cum ai făcut asta ? am întrebat-o eu, uimit, scuturîndu-mi de pe haină cîteva crenguțe și niște fire uscate de iarbă. E o taină ?

— Nu-i nici o taină. O să te lămuresc cu plăcere. Numai mi-e teamă că n-o să mă-nțelegi... Nu știu dacă m-oi pricepe să-ți dau lămuriri...

Într-adevăr, n-am înțeles-o prea bine. În orice caz, dacă nu mă-nșel, scamatoria aceasta constă în faptul că, urmărindu-mă pas cu pas, călcînd la fel ca mine și privindu-mă neîncetat, ea se străduiește în același timp să imite chiar și cea mai neînsemnată mișcare a mea, ca să zic așa, se identifică pur și simplu cu mine. După ce străbate astfel cîțiva pași, începe să-și închipuie că la o oarecare distanță în fața mea se află o frînghie întinsă de-a curmezișul drumului, la o înălțime de vreo jumătate de metru deasupra pămîntului. În clipa cînd sînt gata să ating cu piciorul această frînghie imaginară, ea face o mișcare, ca și cum s-ar poticni deodată, și atunci, după spusele ei, chiar și omul cel mai tare trebuie să cadă neapărat... Mi-am adus aminte de explicațiile confuze ale fetei abia mult timp mai tîrziu, cînd am citit un articol al doctorului Charcot despre experiențele pe care le-a făcut cu două paciente de la Salpetrière, vrăjitoare de profesie, bolnave de isterie. Am fost tare uimit cînd am aflat că vrăjitoarele franțuzoaice, femei din popor, foloseau în astfel de cazuri aceleași metode ca și frumoasa vrăjitoare din Polesie.

— Ô ! Mă mai pricep la multe, a zis ea, plină de mîndrie. De pildă, pot să te sperii.

— Cum adică ?

— Fac așa ca să te-apuce groaza. Să zicem că te găsești seara în odaia dumitale. Deodată, te cuprinde frica, fără nici o pricină, o frică atît de mare că începi să tremuri și nu-ndrăznești nici să-ntorci capul. Numai că pentru asta trebuie să știu unde locuiești și să-ți văd dinainte camera.

— Cred că-i vorba de o treabă foarte simplă, am spus eu, cu un ton de îndoială. Te apropii de fereastră, bați în geam ori strigi ceva.

— Nu, nu... În clipa aceea o să mă aflu în pădure și nici n-o să ies din coliba mea... Da' șed și mă gîndesc tot timpul că merg pe stradă, că mă apropii de casa dumitale, că deschid ușa, intru în odaie... Să zicem că stai la masă... Mă furișez încet în spatele dumitale... Nu mă auzi... Îți pun mîna pe umăr și încep să apăs... Tot mai tare, mai tare, și mai tare... Între timp te privesc... iacașa, vezi...

Și-a încruntat sprîncenele subțiri, s-a uitat la mine țintă, cu o căutătură amenințătoare, dar și atrăgătoare, iar irisul i s-a mărit, făcîndu-se parcă mai albastru. În clipa aceea mi-am amintit de capul Meduzei pictat de nu știu care artist, pe care l-am văzut la galeria Tretiakov din Moscova. Țintuit de privirea aceasta ciudată și stăruitoare, m-a cuprins un fior rece în fața supranaturalului.

— Destul, destul, am spus eu cu un rîs prefăcut. Îmi placi mult mai mult cînd zîmbești. Atunci ai o față atît de drăguță ! Ca de copil.

Am pornit mai departe, cînd mi-am dat deodată seama că Olesia vorbea foarte sugestiv, ba chiar prea frumos pentru o fată simplă, și i-am spus :

— Știi ce mă miră la tine ? Ai crescut în pădure, n-ai văzut oameni aproape de loc... Desigur că nici n-ai citit mare lucru...

— Nici nu știu să citesc.

— Cu atît mai mult... Totuși, vorba nu ți-e mai prejos de a unei domnișoare adevărate. Cum de ai ajuns la asta ? Înțelegi ce vreau să spun ?

— Da, bunica m-a învățat... Nu te uita că arată așă. E tare deșteaptă. Cînd s-o mai obișnui cu dumneata, o să-și dea și ea drumul la gură... Știe tot ce vrei, poți s-o întrebi de orice se află pe lume. E drept că acum a îmbătrînit.

— Înseamnă că a văzut multe în viața ei. De unde e de fel ? Unde a trăit mai înainte ?

Mi s-a părut că întrebările mele nu i-au plăcut. Mi-a răspuns după o pauză lungă, vag și cam în silă :

— Nu știu... De altfel, nici ei nu-i place să vorbească de lucrurile astea. Chiar dacă spune uneori cîte ceva, mă roagă totdeauna să uit ce-am auzit... Dar e timpul să mă-ntorc. O să se supere bunica. La revedere... Te rog să mă ierți, însă aș vrea să știu cum te cheamă.

I-am spus.

— Ivan Timofeevici ? Foarte bine. Atunci, la revedere, Ivan Timofeevici ! Să mai treci pe la noi, să nu disprețuiești coliba noastră.

La despărțire, i-am întins mîna, și mîna ei mică și puternică mi-a răspuns cu o strîngere tare, prietenească.

VI

Din ziua aceea, am devenit un oaspete obișnuit în căsuța din pădure. Ori de cîte ori mă duceam acolo, Olesia mă întîmpina cu mîndria stăpînită pe care i-o cunoșteam. Dar de fiecare dată, după tresărirea ei involuntară cînd mă vedea, îmi dădeam seama că o bucură venirea mea. Bătrîna bombănea ca înainte, însă nu-și mai arăta dușmănia pe față, pesemne unde-mi lua nepoata ei apărarea. O înduplecau de asemenea, vădit, și darurile pe care i le aduceam din cînd în cînd : ba o basma de lînă, ba un borcan cu dulceață, ba o sticlă de vișinată. Printr-o înțelegere tacită între noi, Olesia își luase obiceiul să mă conducă la plecare pînă la drumul spre Irinovka. Și totdeauna, tocmai atunci se lega între noi o convorbire atît de vie și de interesantă, încît, fără să vrem, căutam amîndoi să lungim drumul, încetinind cît mai mult pasul de-a lungul cărărilor tăcute de la marginea pădurii. După ce ajungeam la drumul spre

Irinovka, o mai conduceam eu înapoi cam o jumătate de verstă, şi înainte de a ne lua rămas bun tot mai stăteam de vorbă multă vreme sub acoperămîntul înmiresmat al crengilor de pin.

Nu numai frumuseţea Olesiei mă fermeca, ci şi firea ei echilibrată, originală şi liberă, mintea ei limpede, deşi îmbibată de superstiţii moştenite, nevinovăţia ei ca de copil, care purta însă totodată şi pecetea cochetăriei şirete de femeie frumoasă. Mă întreba, setoasă, de tot felul de lucruri care-i atrăgeau imaginaţia primitivă şi vie : de ţări şi popoare, de fenomenele naturii, de cum erau organizate pămîntul şi universul, de oameni învăţaţi, de oraşele mari... Multe din ceea ce afla i se păreau uimitoare, neverosimile, de basm. Dar fiindcă folosisem de la începutul cunoştinţei noastre un ton foarte serios, sincer şi simplu, credea fără nici o rezervă tot ce-i spuneam. Uneori, mi-era greu să-i explic unele lucruri, care mi se păreau prea adînci pentru mintea ei pe jumătate sălbatecă (de altfel, cîteodată, mă întreba unele lucruri care nici pentru mine nu erau tocmai clare), şi răspundeam la întrebările ei stăruitoare : „Vezi tu... Asta n-o să pot să-ţi spun... N-o să mă înţelegi."

Atunci mă implora :

— Te rog, te rog, o să mă străduiesc... Spune-mi... chiar dac-o fi de neînţeles...

Mă silea să fac comparaţii surprinzătoare, să dau exemplele cele mai îndrăzneţe şi, cînd mi-era greu să găsesc expresia potrivită, mă ajuta cu o adevărată ploaie de întrebări nerăbdătoare, ca acelea pe care le punem, de pildă, unui bîlbîit care s-a poticnit la un cuvînt. Şi, într-adevăr, mintea ei mlădioasă şi vie, imaginaţia ei proaspătă învingeau pînă la urmă neputinţa mea pedagogică. Fără să vreau, mă convingeam tot mai mult că pentru mediul şi educaţia ei (sau mai bine zis pentru lipsa ei de educaţie) fata avea aptitudini uimitoare.

Într-o zi, cînd i-am spus în treacăt ceva despre Petersburg, curiozitatea Olesiei s-a trezit imediat.

— Ce e Petersburgul ? Un tîrguşor ?

— Nu, nu, e cel mai mare oraş din Rusia.

— Cel mai mare ? Chiar mai mare decît toate ? Mai mare decît el altul nu-i ? a stăruit ea, cu naivitate.

— Nu... Acolo se află toți șefii cei mari... Toți domnii... Acolo, casele sînt toate de piatră, nu-i nici una de lemn.

— Atunci, nici vorbă că-i mai mare decît Stepani al nostru, a zis ea cu convingere.

— O, da... Mai mare... Cam de vreo cinci sute de ori. În unele case din Petersburg trăiesc de două ori mai mulți oameni decît în tot Stepani.

— O, doamne ! Dar ce fel de case or fi astea ? a întrebat Olesia, aproape speriată.

Ca de obicei, a trebuit să mă folosesc de comparații.

— Niște case grozave. De cîte cinci, șase și chiar șapte caturi. Vezi tu pinul acela de colo ?

— Cel mai mare ? Îl văd.

— Atît de înalte sînt casele. Și sînt pline de sus pînă jos cu oameni, care trăiesc în niște cămăruțe mici ca păsările-n colivie, cîte zece-n fiecare, de nu le ajunge nici aerul la toți. Iar alții locuiesc jos, sub pămînt, în umezeală și frig, și în unele din ele nu pătrunde niciodată o rază de soare.

— Nu mi-aș da pădurea pentru orașul vostru, a zis Olesia, clătinînd din cap. Cînd mă duc la Stepani, la piață, mi se face scîrbă, nu alta. Oamenii se îmbrîncesc, sînt gălăgioși, se ocărăsc... Și m-apucă un dor atît de mare de pădure, că aș lăsa totul baltă și-aș fugi de-acolo fără măcar să-ntorc capul... Dă-l încolo de oraș, că eu n-aș putea să stau în el niciodată.

— Dar dacă bărbatul tău o să fie un orășean ? am întrebat-o eu, zîmbind ușor.

S-a încruntat, iar nările subțiri i-au tresărit.

— Nici prin gînd nu-mi trece, a zis ea, disprețuitoare. Mie nu-mi trebuie nici un fel de bărbat.

— Asta o spui acum, Olesia. Aproape toate fetele vorbesc așa, totuși se mărită. Mai așteaptă puțin. O să întîlnești un bărbat pe care o să-l îndrăgești și-o să te duci după el nu numai la oraș, ci și la capătul lumii.

— Nu, nu... Te rog să nu vorbești așa, a zis ea, necăjită. Ce rost are ? Te rog, nu trebuie.

— Ce ciudată ești tu, Olesia. Crezi oare că n-o să iubești niciodată un bărbat ? Ești tînără, frumoasă, plină

de vigoare. Cînd o să ţi se aprindă sîngele, o să uiţi de tot ce-ai spus acum.

— Ei şi ce dac-o să iubesc ? a răspuns ea provocătoare cu ochii scînteietori. N-am să cer voie la nimeni...

— Atunci o să te şi măriţi, am necăjit-o eu.

— Vrei să spui de cununie, la biserică ? se dumiri ea, în sfîrşit.

— Nici vorbă, şi la biserică... Preotul o să vă pună să ocoliţi masa cu icoane, diaconul o să cînte „Isaiia dănţuieşte", o să-ţi aşeze cununa pe cap...

Olesia şi-a lăsat ochii în jos, a zîmbit uşor şi a clătinat din cap.

— Nu, dragul meu... Poate că n-o să-ţi placă ce-ţi spun acum, dar să ştii că-n neamul nostru nimeni nu s-a cununat. Şi mama, şi bunica au trăit fără cununie... De altfel, noi nu putem intra în biserică...

— Tot din pricina vrăjitoriei ?

— Da, din pricina ei, a răspuns ea, calmă şi serioasă. Cum aş putea îndrăzni să intru în biserică, dacă sufletul meu îi e vîndut *lui*, de la naştere ?

— Olesia... draga mea... te înşeli... E caraghios ceea ce spui ! N-are nici o noimă !

Pe chipul Olesiei a apărut aceeaşi expresie stranie pe care o mai văzusem o dată, a unei supuneri pline de convingere şi mîhnire faţă de o predestinare tainică.

— Nu, nu... dumneata nu poţi să înţelegi, dar eu simt... aici, a rîs ea, punîndu-şi mîna pe piept. Simt asta în sufletul meu. Tot neamul nostru e blestemat în vecii vecilor. Judecă şi dumneata — cine ne ajută, dacă nu *el* ? Un om oarecare ar putea să facă ce fac eu ? Toată puterea noastră vine de la *el*.

Ori de cîte ori atingeam subiectul acesta neobişnuit, discuţia noastră se termina în acelaşi fel. Zadarnic foloseam toate dovezile pe care credeam că o să le înţeleagă, îi vorbeam zadarnic în cuvinte simple despre hipnotism, sugestie, medici psihiatri, fachiri indieni, mă străduiam fără nici un folos să-i explic pe cale ştiinţifică unele din experienţele ei, ca, de pildă, oprirea sîngelui dintr-o rană, la care ajungi atît de uşor printr-o apăsare îndemînatică a venelor. Ea, care primea cu foarte mare încredere lămuririle mele în orice alte pro-

bleme, în chestiunea aceasta respingea cu încăpățînare toate argumentele și explicațiile mele... „Bine, bine, să zicem că ai dreptate cînd e vorba de oprirea sîngelui, spunea ea, ridicînd glasul în focul discuției. Dar celelalte? Parcă eu știu numai să opresc sîngele? Dacă vrei, îți scot dintr-o casă într-o singură zi toți șoarecii și gîndacii. Numai cu apă de izvor îți vindec în două zile boala cea mai rea, chiar dacă doctorii voștri spun că bolnavul e pierdut. Pot, dacă vrei, să te fac să uiți cu desăvîrșire un anumit cuvînt. Și de ce mă pricep să tălmăcesc visele? Și să ghicesc viitorul?"

Totdeauna încheiam discuția prin a nu mai spune nici *un cuvînt, ușor porniți unul împotriva celuilalt.* E adevărat că din cauza cunoștințelor mele științifice reduse nu găseam explicația multor elemente ale magiei practicate de ea. Nu știu și n-aș putea spune dacă Olesia *stăpînea măcar jumătate din tainele despre care vorbea* cu o încredere atît de naivă, dar unele lucruri, cărora le fusesem și eu martor, de multe ori, mă convinseseră pe deplin că ea poseda acel soi de cunoștințe bizare, *inconștiente, instinctive, nebuloase, dobîndite printr-o* experiență întîmplătoare, care, depășind cu secole știința exactă, dăinuiesc împletite cu credințe ridicole și barbare în masa întunecată și închisă a poporului, transmițîndu-se, drept cea mai mare taină, din generație în generație.

În ciuda neînțelegerilor noastre destul de adînci în acest domeniu, ne legam tot mai mult unul de celălalt. Nu se rostise încă nici un cuvînt de dragoste, dar a fi împreună era pentru noi o necesitate și, de multe ori, în clipele de tăcere, cînd privirile noastre se întîlneau, ochii ei se umezeau, și vinișoara albastră de pe tîmplă începea să-i pulseze vizibil...

În schimb, legăturile mele cu Iarmola se înrăutățiseră de tot. Aflase pesemne că mă duc în coliba din pădure și că mă plimb seara cu Olesia. Știa totdeauna cu o uimitoare exactitate tot ceea ce se petrecea în pădurea *lui.* De cîtva timp, observasem că mă ocolea. Cînd mă pregăteam să mă duc în pădure, ochii lui negri, plini de mustrare și nemulțumire, mă urmăreau de departe, deși nu-și exprima nemulțumirea prin nici o vorbă. Întrerup-

sesem și lecțiile noastre hazlii, dar și temeinice. Iar dacă-l chemam uneori seara să învețe, făcea doar a lehamite cu mîna.

— Ce rost are ? Nu-i treabă serioasă, conașule, zicea el, alene și disprețuitor.

Nici la vînătoare nu mai mergeam. Ori de cîte ori aduceam vorba despre vînătoare, găsea cîte un pretext să nu se ducă. Ba că pușca îi e stricată, ba că-i cîinele bolnav, ba că n-are timp. „N-am timp, conașule... astăzi ar ogorul", răspundea el de cele mai multe ori la invitația mea, deși eu știam foarte bine că n-o „să-și are ogorul", ci o să dea tîrcoale cît e ziua de lungă prin preajma cîrciumii, cu nădejdea destul de nesigură că doar-doar l-o cinsti careva. Dușmănia asta ascunsă, tăcută mă cam obosea și chiar mă gîndeam să mă lipsesc de serviciile sale, la primul prilej potrivit... dar mă oprea un sentiment de milă pentru familia lui numeroasă, care trăia în sărăcie și căreia simbria de patru ruble a lui Iarmola îi ajuta să nu moară de foame.

VII

Într-o seară, m-am dus ca de obicei la coliba din pădure și am băgat de seamă că cele două femei erau amărîte. Bătrîna ședea în pat, gîrbovită, cu capul în palme, legănîndu-se înainte și înapoi și bombănind cuvinte neînțelese. Cînd i-am dat bineț, nici nu m-a luat în seamă. Olesia mi-a spus bună ziua, prietenoasă ca întotdeauna, dar convorbirea noastră lîncezea. Fata părea neatentă și-mi răspundea cu gîndul aiurea. Pe chipul ei frumos se așternuse o umbră de îngrijorare.

— Vi s-a întîmplat ceva rău, Olesia, am spus eu, atingîndu-i ușor mîna întinsă pe bancă.

Ea s-a întors repede spre fereastră, de parcă voia să se uite neapărat la ceva. Se străduia să pară liniștită, dar sprîncenele încruntate îi tremurau și-și mușca tare buza de jos.

— Nu... Ce ni se poate întîmpla ? a zis ea cu glas surd. Toate sînt cum le știi.

— De ce mă minți, Olesia ? Nu-i frumos din partea ta... și eu care credeam că sîntem adevărați prieteni.

— Zău, nu-i nimic... Așa... Grijile noastre obișnuite... Fleacuri...

— Nu cred că-s fleacuri. Arăți cu totul schimbată.

— Ți se pare.

— Fii sinceră, Olesia. Nu știu dacă voi fi în stare să te ajut, dar poate că aș putea să-ți dau măcar un sfat... Și-apoi, o să te mai ușurezi dacă-mi împărtășești necazul.

— Zău că nu merită să vorbim de asta, s-a împotrivit ea cu nerăbdare. Nu mă poți ajuta cu nimic.

Însă bătrîna s-a amestecat pe neașteptate în convorbirea noastră cu o violență surprinzătoare :

— Ce te grozăvești așa, prostuțo ? ! Omul îți vorbește serios, și tu umbli cu nasul pe sus. Ca și cum nimeni pe lume n-ar fi mai deștept ca tine. Dă-mi voie, domnule, să-ți spun eu toată povestea, așa cum s-a întîmplat, a încheiat ea, întorcîndu-se spre mine.

Ceea ce se întîmplase era mult mai grav decît aș fi putut să presupun din vorbele mîndrei Olesia. În seara din ajun, se pomeniseră în căsuța lor cu uriadnicul.

— Mai întîi s-a așezat jos ca omul și mi-a cerut votcă, mi-a povestit Manuiliha, dar apoi s-a pornit : „Să vă cărați de-aici în douăzeci și patru de ore cu toate boarfele voastre ! De mai vin prin partea locului și dau de tine, să știi că te-ai ars. Te trimit la urmă cu doi soldați de pază." Și eu, boierule, sînt de departe, din orașul Amcensk... Acum nu mai cunosc acolo pe nimeni. Și-apoi și actele noastre sînt expirate de mult, așa că nu-s în regulă. O, doamne, ce nenorocire !

— Dar de ce te-a lăsat în pace pînă astăzi, și-acum s-a hotărît deodată să te-alunge ? am întrebat-o eu.

— Păi nu ? Poftim de vezi !... A înșirat el verzi și uscate, da' mărturisesc că n-am înțeles lucru mare. Cică bordeiul ăsta n-ar fi al nostru, ci al moșierului. Mai înainte am stat cu Olesia în sat, și pe urmă...

— Știu, știu, mătușă, am aflat... S-au supărat țăranii pe tine.

— Da, asta este. Atunci l-am rugat pe moșierul cel bătrîn, domnul Abrosimov, să-mi dea coliba asta.

Și-acuși cică pădurea ar fi cumpărat-o un alt moșier și vrea să sece mlaștinile. Da' cu ce l-oi stingheri eu ?

— Mătușă, nu cumva o umbla cu minciuni ? am întrebat-o eu. Poate că uriadnicul vrea să pună mîna pe-o hîrtie de zece ruble ?

— I-am dat, drăguțule, i-am dat. Da' nu vrea să ia ! Ce bucluc !... I-am dat și una de douăzeci și cinci de ruble și tot n-a vrut... S-a repezit la mine de mi s-a făcut negru înaintea ochilor. O ținea morțiș : „Să vă cărați, să vă cărați !" Acu ce ne facem, singure și nenorocite ? ! Boierule, măcar de ne-ai ajuta, de i-ai spune să ne lase-n pace, de i-ai închide gura nesățioasă. Toată viața ți-aș fi recunoscătoare.

— Bunico ! a sărit Olesia, dojenitoare.

— Ce-i tot dai zor cu bunico ? ! s-a înfuriat bătrîna. De mai bine de douăzeci și patru de ani îți tot sînt bunică. Tu crezi că-i mai potrivit să mergem cu traista la cerșit ? Nu, domnule, n-o lua în seamă. Milostivește-te. și, de poți, fă ceva.

Am făgăduit vag să intervin, deși, la drept vorbind, nu prea aveam speranțe mari. Faptul că uriadnicul nu primise bani însemna că-i o treabă foarte serioasă. În seara aceea, Olesia și-a luat rămas bun de la mine cu răceală și, împotriva obiceiului, nu m-a condus. Mi-am dat seama că, mîndră cum era, se supărase din cauza amestecului meu în treburile lor și se simțea stînjenită și din pricina văicărelilor bunicii sale.

VIII

Era o dimineață călduță, înnourată. De cîteva ori, dăduse cîte-o răpăială scurtă, binefăcătoare, cu picături mari, care face ca iarba fragedă să crească văzînd cu ochii și să răsară lăstari noi. După ploaie apărea o clipă soarele, îmbăind în strălucire veselă verdele proaspăt, încă gingaș, al liliacului ud, care-mi umplea grădinița. Vrăbiile ciripeau și mai țipător pe straturile umede din grădina de zarzavat, iar mireasma mugurilor de plop, cafenii și cleioși, se simțea și mai puternică. Stăteam

la masă și desenam planul unei vile proiectate în mijlocul pădurii, cînd a apărut Iarmola.

— Vine uriadnicul, a zis el, posomorît.

În clipa aceea uitasem cu totul de porunca pe care i-o dădusem cu două zile mai-nainte să mă înștiințeze cînd o trece uriadnicul, și nu înțelegeam ce treabă avea cu mine reprezentantul acesta al puterii de stat.

— Ce-ai spus ? am întrebat eu, nedumirit.

— Am zis că vine uriadnicul, a repetat Iarmola cu același glas dușmănos cu care-mi vorbea în ultimele zile. L-am văzut chiar acum pe stăvilar. Se-ndreaptă-ncoace.

Pe drum a răsunat huruit de roți. M-am grăbit spre fereastră și am deschis-o. Un cal mare, slăbănog, de culoarea ciocolatei, cu buza de jos lăsată și cu o căutătură supărată, trăgea în trap măsurat o trăsurică înaltă și șubredă, împletită din crengi, cu o singură hulubă, la care era înhămat. Cealaltă hulubă era înlocuită cu o funie groasă. (Gurile rele de la centrul județean spuneau că uriadnicul își făcuse dinadins trăsurica asta de loc arătoasă, ca să curme zvonurile care ar fi putut circula pe seama lui.) Omul mîna singur. Trupul lui monstruos de gras, îmbrăcat într-o manta cenușie făcută din postav ofițeresc elegant, ocupa întreaga banchetă.

— Am onoarea, Evpsihi Afrikanovici ! am strigat eu, scoțînd capul pe fereastră.

— Aha, am onoarea ! Voinic, sănătos ? mi-a răspuns el prietenos, cu glasul lui puternic de bariton.

A oprit calul și, ducîndu-și palma la cozoroc, s-a înclinat cu o grație greoaie.

— Intrați o clipă. Am treabă cu dumneavoastră.

El a desfăcut brațele a neputință, clătinînd din cap.

— Nu pot ! Am plecat în interes de serviciu. Mă duc la Voloșa să văd un înecat.

Dar eu îi cunoșteam slăbiciunile, așa că i-am spus cu o nepăsare prefăcută :

— Păcat, tare păcat... Tocmai făcusem rost de la moșia contelui Vorțel de vreo două sticluțe...

— Nu pot. Datoria...

— Mi le-a vîndut chelarul, care mă cunoaşte. Le-a ţinut la pivniţă şi le-a îngrijit ca pe copiii lui... Intraţi o clipă.... Dau poruncă să se pregătească între timp fîn calului.

— Zău, cum sînteţi, a zis el, mustrător. Parcă n-aţi şti că datoria trece înainte de orice. Şi ce-i în sticlele alea ? Rachiu de prune ?

— Ce rachiu de prune ! am răspuns eu cu dispreţ. Vin vechi, frăţioare, asta e !

— Mărturisesc că am şi luat o gustare, a zis el, scărpinîndu-şi cu părere de rău falca, în timp ce-şi zbîrcea tot chipul.

Am urmat tot atît de calm :

— Nu ştiu dac-o fi adevărat, dar chelarul s-a jurat că e un vin de două sute de ani. Are un buchet, parcă-i coniac, şi e galben ca chihlimbarul.

— Uf ! Ce v-aţi pus în gînd cu mine ? ! a strigat el cu o disperare comică. Şi cine-o să vadă de calul meu ?

Aveam într-adevăr cîteva sticle de vin, deşi nu chiar atît de vechi cum îl lăudam, dar nădăjduiam că puterea sugestiei îi va mai adăuga cîteva zeci de ani la vechime... În orice caz, era un vin într-adevăr bine păstrat. Mîndria pivniţei unui magnat ruinat. (Evpsihi Afrikanovici, care se trăgea dintr-o familie de popi, m-a rugat pe dată să-i dau o sticlă şi pentru acasă, ca s-o aibă la-ndemînă dac-o răci...) S-a găsit şi o gustare grozavă — ridichi tinere, cu unt proaspăt abia atunci scos din putinei.

— Şi ce treabă aveţi cu mine ? a zis uriadnicul după al cincilea păhărel, lăsîndu-se pe speteaza vechiului fotoliu, care a pîrîit sub greutatea lui.

Am început să-i vorbesc de biata bătrînă, pomenind de neajutorarea şi deznădejdea ei şi spunînd în treacăt cîteva cuvinte şi în legătură cu formalismul inutil. El m-a ascultat, cu capul plecat, curăţind grijuliu o ridiche roşie şi tare, pe care a început apoi s-o ronţăie îmbietor. Din cînd în cînd, îmi arunca o privire fugară, nepăsătoare, cu ochii lui tulburi, caraghios de mici şi de albaştri, fără ca după mutra sa lată şi roşie să pot citi dacă încuviinţează sau nu ceea ce-i spuneam. În sfîrşit, cînd am tăcut, m-a întrebat :

— Şi ce vreţi de la mine ?

— Cum ce vreau ? am zis eu cu înflăcărare. Vă rog să vă gîndiţi la situaţia lor. Două femei sărmane, lipsite de apărare trăiesc...

— Dintre care una e o adevărată floare de grădină, m-a întrerupt el, ironic.

— Floare sau nu, asta-i altă treabă. Dar de ce nu v-aţi milostivi de ele ? De ce vă grăbiţi să le alungaţi ? *Mai aveţi puţină răbdare să vorbesc cu moşierul.* Ce pierdeţi dacă mai aşteptaţi o lună ?

— Cum adică, ce pierd ? ! a strigat el. Pierd tot, şi în primul rînd, slujba. Dumnezeu ştie ce om o fi şi domnul Iliaşevici, noul moşier. Poate c-o fi unul care-ţi caută nod în papură... Din cei care, de cum îi nemulţumeşte ceva, pun mîna pe pană şi trimit o jalbă la Petersburg. Că doar sînt şi d-ăştia pe la noi !

M-am străduit să-l liniştesc.

— Daţi-o-ncolo, Evpsihi Afrikanovici. În toată povestea asta faceţi din ţînţar armăsar. Şi la urma urmei, ce se poate întîmpla ? Risc poate e, poate nu e. dar recunoştinţa e totuşi recunoştinţă.

Uriadnicul a fluierat prelung, vîrîndu-şi adînc mîinile în buzunarele pantalonilor lui bufanţi.

— Asta se cheamă recunoştinţă ? ! Credeţi că pentru nişte pîrlite de douăzeci şi cinci de ruble o să-mi primejduiesc serviciul ? Nu, nu mă cunoaşteţi bine.

— De ce vă pierdeţi cumpătul, Evpsihi Afrikanovici ? Aici nu-i vorba de bani, ci de altceva... Să zicem, de omenie...

— De o-me-nie ? a silabisit el, ironic. Oamenii ăştia îmi stau uite ici !

Şi s-a lovit cu putere peste ceafa viguroasă, ca de bronz, care i se revărsa peste guler cu o cută de grăsime.

— Cred că exageraţi, Evpsihi Afrikanovici.

— Nu exagerez de loc. Femeile astea-s „plaga meleagurilor noastre", după expresia vestitului fabulist, domnul Krîlov. Asta sînt cele două doamne ! Aţi citit minunata carte a înălţimii-sale, prinţului Urusov, intitulată *Uriadnicul ?*

— Nu, n-am avut prilejul.

— Foarte rău. E o operă minunată, de înaltă ținută morală. Vă sfătuiesc s-o citiți cînd aveți timp...

— Bine, bine, o s-o citesc cu plăcere. Dar nu înțeleg ce legătură poate avea cartea asta cu bietele femei ?

— Ce legătură ? Foarte strînsă. Punctul unu (Evpsihi Afrikanovici își îndoi degetul arătător, gros și păros de la mîna stîngă) : „Uriadnicul trebuie să urmărească neostenit ca toți să se ducă plini de rîvnă la biserică de bunăvoie și nesiliți de nimeni..." Dați-mi voie să vă-ntreb : Asta... Cum îi zice... Manuiliha ? Se duce ea vreodată la biserică ?

Amuțisem, uimit de întorsătura neașteptată a discuției. El m-a privit triumfător, îndoindu-și al doilea deget.

— Punctul doi : „Se interzic pretutindeni prezicerile mincinoase și tălmăcirea semnelor..." Pri-ce-peți ? Acum vine punctul trei : „Se interzice ca cineva să se dea drept vrăjitor și să folosească astfel de înșelăciuni". Ce mai zi-ceți ? Dacă ies deodată în vileag toate astea și ajung pe ocolite la urechile superiorilor mei ? Cine răspunde ? Eu. Cine e dat afar' din slujbă ? Eu. Vedeți cam cum devine cazul ?

S-a instalat din nou în fotoliu. În timp ce privirea îi rătăcea distrată de-a lungul pereților, cu degetele bătea darabana în masă.

— Și dacă vă rog eu, Evpsihi Afrikanovici ? am început iar cu rugă-n glas. Desigur, îndatoririle dumneavoastră sînt complicate și vă dau multă bătaie de cap, dar știu că aveți o inimă de aur. Ce vă costă să-mi promiteți că n-o să vă atingeți de femeile astea ?

Ochii lui s-au oprit pe neașteptate undeva deasupra capului meu.

— Aveți o pușcă pe cinste, a zis el ca în treacăt, bătînd mereu darabana în masă. Frumoasă pușcă. Mai acum cîteva zile, cînd am fost pe la dumneavoastră — nu erați acasă — am admirat-o mult. Grozavă pușcă !

Am întors capul și m-am uitat la pușcă.

— Da, nu-i rea, am lăudat-o și eu. E de tip vechi, marca Gastine-Rennet. Am transformat-o abia anul trecut. Ia uitați-vă bine la țevi.

— Nici vorbă, nici vorbă... Atunci am admirat mai ales ţevile. Grozavă puşcă... o adevărată comoară, nu alta.

Privirile noastre s-au întîlnit şi în colţul buzelor uriadnicului am zărit un zîmbet uşor, dar plin de înţeles. M-am ridicat de la locul meu, am scos puşca din perete şi m-am apropiat cu ea de Evpsihi Afrikanovici.

— Muntenii din Caucaz au obiceiul foarte frumos de a dărui oaspetelui obiectul pe care acesta îl laudă, i-am spus eu, prietenos. Deşi nu sîntem munteni din Caucaz, vă rog să primiţi puşca aceasta ca amintire.

Uriadnicul s-a prefăcut ruşinat.

— Vai de mine, un lucru atît de minunat! Nu, nu, e un obicei prea generos!

Nu mi-a trebuit însă multă vreme ca să-l conving. A privit puşca, a pus-o cu grijă între genunchi şi a şters drăgăstos cu batista curată praful de pe trăgaci. M-am mîngîiat întrucîtva cu gîndul că arma a încăput cel puţin pe mîna unui amator şi cunoscător. Evpsihi Afrikanovici s-a ridicat grăbit să plece.

— Treaba n-aşteaptă, iar eu m-am cam întins la vorbă, a zis el, izbind tare cu piciorul în podea, ca să-şi pună galoşii. Cînd vă găsiţi pe aproape, vă rog mult să treceţi şi pe la mine.

— Şi cu Manuiliha cum rămîne, domnule şef? i-am amintit eu cu delicateţe.

— O să vedem, o să vedem... a mormăit el în doi peri. Uite ce am vrut să vă mai rog. Aveţi nişte ridichi excelente.

— Le-am cultivat chiar eu.

— Minunate ridichi! Hm, nevastă-mea, ştiţi, adoră legumele. Dacă s-ar putea... o legăturică...

— Cu plăcere, Evpsihi Afrikanovici. Socot că e de datoria mea... O să vă trimit chiar astăzi un coşuleţ şi daţi-mi voie să mai adaug şi nişte untişor... Am un unt minunat.

— Mă rog, şi untişor... mi-a îngăduit uriadnicul. Iar muierilor ălora spuneţi-le că deocamdată le las pe loc. Numai să ştie, a ridicat el deodată glasul, că doar cu un bogdaproste nu scapă de mine. Iar acum, cu bine. Vă mulţumesc încă o dată pentru dar şi ospătare.

Şi-a ciocnit călcîiele milităreşte şi cu mersul greoi al omului sătul şi demn a pornit spre trăsurica lui, lîngă care îl aşteptau respectuoşi şi cu căciula-n mînă vătăşelul, primarul satului şi Iarmola.

IX

Evpsihi Afrikanovici s-a ţinut de cuvînt şi le-a lăsat în pace pentru un timp pe locatarele colibei din pădure. Dar între Olesia şi mine lucrurile s-au schimbat într-un mod brusc şi ciudat. În purtarea ei nu mai rămăsese nici urmă din duioşia încrezătoare şi naivă de mai înainte, în care se îmbinau cu atîta drăgălăşenie cochetăria unei fete frumoase cu ştrengăria vioaie de copil. Acum, în discuţiile noastre apărea un fel de stînjeneală... Ea se ferea cu un fel de teamă de subiectele interesante care oferiseră pînă atunci un orizont atît de larg curiozităţii ei.

Cînd mă duceam pe acolo, se apuca de lucru şi muncea cu încordare, cu o preocupare dîrză, însă observam adesea că braţele i se lăsau deodată neputincioase de-a lungul genunchilor, iar ochii i se aţinteau în podea. Dacă în clipele acestea o strigam pe nume sau o întrebam ceva, tresărea, întorcîndu-şi spre mine faţa pe care citeam spaima şi străduinţa de a-mi înţelege cuvintele. Uneori, mi se părea că prezenţa mea o apasă şi o stinghereşte. Ceea ce nu se prea potrivea cu interesul atît de mare pe care-l stîrnea numai cu cîteva zile mai înainte orice observaţie, orice frază a mea... Nu-mi mai rămînea să cred decît că Olesia nu-mi ierta amestecul în povestea cu uriadnicul, care tulburase firea ei independentă. Dar nici presupunerea aceasta nu mă satisfăcea. Cum se putea ca o fată simplă, crescută în mijlocul pădurii, să fie atît de orgolioasă?

Aveam nevoie de o explicaţie, dar ea se ferea cu încăpăţînare de orice prilej prielnic pentru o discuţie sinceră. Plimbările noastre, pe care le făceam seara, încetaseră. În zadar îi aruncam, ori de cîte ori mă pregăteam să plec, priviri pline de înţeles şi implorare. Se

prefăcea că nu le înțelege. Prezența bătrînei, în ciuda urzeniei sale, mă stingherea.

Uneori, mă răzvrăteam împotriva propriei mele neputințe și împotriva obișnuinței care mă îndemna s-o văd în fiecare zi. Nici nu bănuiam ce fire nevăzute, gingașe, dar tari, îmi legau inima de fata aceasta fermecătoare, pe care nu o înțelegeam. Nu mă gîndeam încă la dragoste, dar treceam prin starea de neliniște premergătoare dragostei, plină de tot felul de senzații puternice, chinuitoare, de o tristețe nelămurită. Oriunde mă aflam, orice făceam pentru a mă distra într-un fel sau altul, gîndul îmi era la Olesia, întreaga mea ființă năzuia spre ea, amintirea glasului ei îmi strîngea inima cu o durere ușoară și dulce. Iar cînd venea seara, ședeam multă vreme lîngă ea pe băncuța scundă și șubredă, simțind cu ciudă că sînt tot mai timid și mai stîngaci.

O dată, am stat astfel lîngă Olesia aproape o zi întreagă. Îmi fusese rău de dimineață, dar nu-mi dădusem seama ce am. Spre seară, m-am simțit mai prost. Mi-era capul greu, îmi vîjîiau urechile, iar în creștet simțeam o durere surdă, neîntreruptă, de parcă mă apăsa mereu o mînă moale, dar viguroasă. Gura mi se uscase și prin tot trupul mi se revărsa un fel de slăbiciune care mă predispunea la lenevie și mă făcea să simt în fiece clipă dorința de a căsca și de a mă întinde. Ochii mă dureau, ca și cum m-aș fi uitat țintă, de aproape, la un obiect strălucitor.

În seara aceea, pe cînd mă întorceam tîrziu acasă, pe la jumătatea drumului m-au apucat deodată niște frisoane îngrozitoare. De rău ce-mi era, aproape că nu vedeam drumul și nu-mi dădeam seama încotro merg, clănțănind din dinți și clătinîndu-mă ca un om beat.

Nici acum nu știu cine m-a adus acasă. Șase zile am zăcut scuturat de friguri cumplite, caracteristice acestei regiuni. În timpul zilei boala parcă se mai potolea și-mi recăpătam cunoștința. Istovit, abia mă tîram prin odaie. Genunchii mă dureau și simțeam o slăbiciune cumplită. La orice mișcare mai bruscă, sîngele îmi năvălea, fierbinte, la cap, și toate obiectele din fața ochilor mei se cufundau în beznă. Seara, însă, de obicei pe la ora șapte, accesele bolii se năpusteau asupra mea

ca o furtună ; culcat în pat, petreceam o noapte îngrozitoare, lungă cît un secol, ba tremurînd de frig sub plapumă, ba cuprins de călduri insuportabile. De îndată ce aţipeam puţin, creierul meu înfierbîntat era cuprins de fel de fel de visuri chinuitoare, ciudate şi absurde. În toate aceste năluciri vedeam lucruri mărunte, microscopice, care se îngrămădeau, agăţîndu-se unele de altele, într-un talmeş-balmeş îngrozitor. Ba mi se năzărea că desfac nişte lăzi multicolore, cu forme stranii, şi scot cutii mici din altele mai mari, iar din cele mici altele şi mai mici, fără să pot pune capăt acestei munci nesfîrşite, care mi se părea din ce în ce mai respingătoare. Ba pe dinaintea ochilor îmi treceau cu o iuţeală ameţitoare dungile lungi, viu colorate, ale tapetelor, pe care, în locul desenelor, vedeam cu o claritate uimitoare ghirlande întregi de chipuri omeneşti, uneori frumoase, blînde şi zîmbitoare, dar alteori îngrozitor de schimonosite, cu limbile scoase, cu dinţii rînjiţi şi rotindu-şi albul uriaş al ochilor. Apoi începeam cu Iarmola o discuţie abstractă, neobişnuit de încurcată. Argumentele pe care le aduceam şi unul şi altul erau tot mai subtile şi mai adînci. Diferitele cuvinte şi chiar literele căpătau pe neaşteptate o semnificaţie misterioasă, neînchipuit de profundă, şi mă cuprindea o teamă tot mai mare şi plină de dezgust în faţa forţei tainice şi supranaturale ce-mi storcea din creier, unul după altul, sofisme monstruoase, nelăsîndu-mă să curm discuţia de care mi-era de mult lehamite...

Era ca un vîrtej clocotitor, alcătuit din siluete de oameni şi fiare, din peisaje, obiecte cu cele mai uluitoare forme şi culori, din cuvinte şi fraze, a căror semnificaţie o percepeam cu toate simţurile... Dar, ciudat, în acelaşi timp vedeam fără întrerupere şi cercul luminos pe care-l făcea pe tavan lampa cu abajurul verde ars pe margine. Şi nu ştiu de ce credeam că în cercul acesta nemişcat, cu marginile sinuoase, se ascunde o viaţă tăcută, monotonă, misterioasă şi înfricoşătoare, mai înfricoşătoare şi mai apăsătoare decît haosul înnebunitor al viselor mele.

Apoi mă trezeam, sau mai bine zis constatam deodată că sînt treaz, cunoştinţa îmi revenea aproape complet.

Îmi dădeam seama că sînt în pat, că delirasem cu puțin mai înainte, însă cercul luminos de pe tavanul întunecat continua să mă sperie, ca o amenințare sinistră și ascunsă. Îmi întindeam mîna slăbită spre ceas și descopeream cu nedumirire că toată succesiunea viselor mele hidoase nu durase mai mult de două-trei minute. „Doamne ! Vor mai veni oare zorile ?" mă gîndeam cu disperare, mișcînd capul pe pernele fierbinți încoace și-ncolo, cu buzele care-mi ardeau și cu respirația grea și întretăiată... Și iar mă cuprindea moleșeala, creierul meu cădea iar pradă unui coșmar absurd și după două minute mă trezeam din nou copleșit de o tristețe de moarte.

După șase zile, trupul meu viguros, ajutat de chinină și de infuzie de patlagină, a biruit boala. Cînd m-am sculat din pat, abia mă țineam pe picioare. Sănătatea, însă, îmi revenea cu o rapiditate parcă plină de nerăbdare. În creierul meu, obosit de cele șase zile de delir, lipsa gîndurilor aducea o stare de lenevie plăcută. Mîncam cu o poftă de lup, și trupul meu se întărea văzînd cu ochii, sorbind prin toți porii sănătate și bucurie de viață. Pe zi ce trecea mă simțeam atras de coliba singuratecă din pădure mai mult decît oricînd și fiindcă nervii mei încă nu se vindecaseră pe deplin, ori de cîte ori îmi aminteam de fața și glasul Olesiei, mă năpădea o înduioșare atît de mare, încît îmi venea să plîng.

X

Au mai trecut cinci zile și mi-am revenit atît de mult, încît am putut să mă duc pe jos pînă la colibă, fără să obosesc. Cînd am ajuns în pragul ușii, inima a început să-mi bată, cuprinsă de teamă și frămîntare. Nu o mai văzusem pe Olesia de aproape două săptămîni și-mi dădeam seama foarte bine cît îmi era de apropiată și de dragă. Am rămas cîteva clipe cu mîna pe clanță, abia stăpînindu-mi bătăile inimii, și înainte de

a împinge ușa, am închis chiar nehotărît ochii și am stat cîtva timp nemișcat.

E cu neputință să analizezi impresiile de felul acelora pe care le-am avut după ce am intrat în casă... Oare ești în stare să-ți aduci aminte de cuvintele rostite în primele clipe de întîlnire dintre mamă și fiu, dintre soț și soție, sau dintre doi îndrăgostiți ? Dacă le-ai așterne întocmai pe hîrtie, ai vedea că sînt frazele cele mai simple, cele mai obișnuite, ba chiar caraghioase. Dar fiecare cuvînt își are rostul lui și ți-e neînchipuit de scump, fiindcă e rostit de glasul cel mai drag din lume.

Mi-aduc aminte, da, mi-aduc aminte foarte limpede că Olesia și-a întors repede fața palidă spre mine, și pe chipul ei fermecător, care-mi apărea cu totul nou, s-au oglindit într-o frîntură de clipă : nedumirirea, spaima, neliniștea și un zîmbet delicat, luminos, de dragoste... Bătrîna bombănea ceva, învîrtindu-se în jurul meu, dar nu-i auzeam cuvintele de bun venit. Doar glasul Olesiei, ca o muzică plăcută, îmi vibră în urechi :

— Ce ți s-a întîmplat ? Ai fost bolnav ? O, ce mult a slăbit, bietul de el !

Nu am fost multă vreme în stare să-i răspund. Stăteam tăcuți, unul în fața celuilalt, ținîndu-ne de mînă și privindu-ne în ochi, plini de bucurie. Am socotit totdeauna că aceste cîteva clipe de tăcere au fost cele mai fericite din viața mea. Niciodată, nici mai înainte, nici după aceea nu m-am bucurat de o încîntare atît de curată, de plină, de copleșitoare. Și cîte n-am citit în ochii mari și întunecați ai Olesiei ! Emoția întîlnirii, mustrarea pentru lipsa mea îndelungată, mărturisirea plină de înflăcărare a dragostei... Am simțit că o dată cu această privire, ea îmi dăruia din toată inima, fără nici o condiție și fără nici o șovăială, întreaga ei ființă.

Ea a rupt cea dintîi farmecul care ne cuprinsese, arătîndu-mi-o pe Manuiliha cu o mișcare ușoară a pleoapelor. Ne-am așezat alături și Olesia a început să mă întrebe amănunțit, îngrijorată, de mersul bolii mele, de medicamentele pe care le luasem, de părerea doctorului (care venise de două ori din tîrgușor ca să mă vadă). Mi-a cerut în repetate rînduri să-i vorbesc de medic și, din cînd în cînd, pe buzele ei apărea un zîmbet ironic.

— O, dac-aș fi știut că ești bolnav ! a exclamat ea cu o neînchipuită părere de rău, te-aș fi pus pe picioare într-o singură zi... Cum poți să te dai pe mîna lor, cînd ei n-au habar de nimic ? De ce n-ai trimis după mine ?

M-am simțit stînjenit.

— Vezi tu... boala m-a pălit pe negîndite... Și-apoi n-am vrut să te necăjesc. În ultimul timp te-ai purtat atît de ciudat, de parcă ai fi fost mereu supărată pe mine, sau te-aș fi plictisit... Ascultă-mă, Olesia, am adăugat eu în șoaptă, ar trebui să stăm mai mult de vorbă... numai noi... mă înțelegi ?

Ea și-a coborît pleoapele în semn de încuviințare, apoi a aruncat o privire temătoare spre bunica ei, șoptind repede :

— Da... Am vrut și eu... Dar mai pe urmă... Ai puțină răbdare...

După apusul soarelui, Olesia m-a grăbit să plec.

— Hai mai repede, mai repede, mi-a spus ea, trăgîndu-mă de mînecă. Dacă te prinde umezeala, ți se întoarce boala.

— Dar tu unde te duci ? a întrebat-o Manuiliha, văzîndu-și nepoata că se leagă grăbită la cap cu o basma cenușie și mare.

— Îl petrec puțin, a răspuns ea.

Vorbise cu un ton nepăsător, uitîndu-se pe fereastră, și nu la bunica ei, dar în glasul ei am prins o ușoară enervare.

— Chiar te duci ? a întrebat-o bătrîna, accentuînd cuvintele.

Ochii scînteietori ai Olesiei s-au oprit pe fața bătrînei.

— Da, mă duc ! a răspuns ea, cu sfruntare. Cred că ne-am lămurit o dată... E treaba mea și eu răspund.

— E-eeh ! a exclamat bătrîna, cu năduf și dojană.

A mai vrut să adauge ceva, dar a făcut un gest de lehamite, s-a îndreptat cu pașii ei tremurători spre colțul odăii și s-a aplecat, gemînd, deasupra unui coș.

Mi-am dat seama că discuția aceasta scurtă era urmarea unor îndelungate certuri și nemulțumiri. Pe cînd coborîm pe cărarea spre pădure, am întrebat-o :

— Bunicii tale nu-i place că te plimbi cu mine ? Nu-i așa ?

Ea a dat din umeri, necăjită.

— Te rog să nu te superi. Nu vrea... dar ce, nu pot să fac ce-mi place ?

M-a cuprins deodată o dorință nestăpînită s-o dojenesc pentru asprimea ei din trecut.

— Așadar, ai fi putut să rămîi singură cu mine și înainte de boala mea, dar nu ai vrut... Dac-ai ști cît m-ai chinuit... Așteptam, așteptam cu atîta ardoare în fiecare seară că o să mă însoțești, iar tu păreai totdeauna distrată, plictisită, supărată... M-ai chinuit mult, Olesia !

— Destul, dragul meu... Hai să nu ne mai gîndim la asta, m-a rugat ea, și glasul ei îmi cerea parcă iertare.

— N-am vrut să-ți aduc nici o învinuire, am spus doar așa... Acum înțeleg tot ce s-a întîmplat... Chiar că-mi vine să rîd cînd îmi aduc aminte ! La început, credeam că te-ai supărat pe mine din cauza uriadniculuși, și m-am întristat foarte mult. Mi se părea că-ți sînt atît de străin, încît ți-e greu să primești de la mine chiar și un simplu serviciu prietenesc... Asta m-a amărît cum nu-ți închipui... Nici prin gînd nu-mi trecea că toate astea se datorau bunicii tale...

Chipul Olesiei s-a îmbujorat.

— Ba nu se datora nicidecum bunicii ! Eu n-am vrut-o ! a strigat ea cu aprindere.

I-am privit dintr-o parte capul ușor înclinat, cu profilul pur și gingaș, și abia atunci mi-am dat seama că și ea a slăbit în timpul acesta, și în jurul ochilor i s-au așternut umbre albăstrii. Simțindu-mi privirea, Olesia și-a ridicat ochii spre mine, dar în aceeași clipă i-a coborît iar, întorcîndu-și fața cu un zîmbet rușinat.

— De ce nu voiai, Olesia ? Spune, am întrebat-o eu cu glasul sugrumat, apucînd-o de mînă și silind-o să se oprească.

Tocmai ne aflam pe o cărare lungă, îngustă și dreaptă ca o săgeată. Pini înalți și zvelți se înălțau de ambele părți, alcătuind un coridor uriaș ce se pierdea departe, sub bolta de crengi împletite și înmiresmate. Trunchiurile golașe, scorojite, sclipeau în reflexele purpurii ale soarelui ce se stingea în apus...

— Spune, de ce nu voiai să mă petreci, Olesia, de ce ? repetam eu în șoaptă, strîngîndu-i mîna cu tot mai multă putere.

— Nu puteam... Mi-era teamă, a zis ea atît de încet, încît abia am auzit-o. Credeam că pot să scap de soarta mea... Dar acum... acum...

S-a oprit cu respirația tăiată, și-a aruncat brațele pe neașteptate în jurul gîtului meu, m-a strîns tare, și pe buze am simțit arsura dulce a șoaptelor ei grăbite și întretăiate.

— Acum mi-e totuna, mi-e totuna ! Fiindcă te iubesc, dragul meu, fericirea mea, scumpul meu !

Se lipea de mine tot mai strîns și sub mîinile mele simțeam freamătul trupului ei viguros și fierbinte, iar pe piept, bătăile puternice ale inimii ei. Sărutările ei pătimașe îmi pătrundeau în creierul încă slăbit de boală ca un vin amețitor, și începeam să-mi pierd cumpătul.

— Pentru numele lui dumnezeu, Olesia, destul... Lasă-mă, spuneam eu, străduindu-mă să-i desfac brațele din jurul gîtului meu. Acum m-a cuprins și pe mine teama. Mă tem de mine însumi, lasă-mă.

Atunci și-a ridicat spre mine fața luminată de un zîmbet galeș.

— Nu te teme, dragul meu, a zis ea, cu o gingășie și îndrăzneală mișcătoare, care nu pot fi descrise. N-o să te învinuiesc niciodată de nimic. Nu voi fi geloasă, ori cu cine ai fi... Spune-mi doar atît : mă iubești ?

— Te iubesc, da, te iubesc de multă vreme și nespus de mult. Dar... nu mă mai săruta... N-o să mă mai pot stăpîni, amețesc și nu mai sînt în stare să răspund de faptele mele...

Dar buzele ei s-au lipit iar de buzele mele, îndelung și chinuitor de dulce, și mai mult i-am ghicit decît i-am auzit vorbele :

— Nu te teme și nu te mai gîndi la nimic... Ziua de azi e a noastră și nimeni n-o să ne-o poată lua.

. . . . . .

Noaptea aceea a fost ca un basm încîntător și fermecat. Răsărise luna și smălțase în chip straniu pădurea, așternînd în beznă pete palid-albăstrii pe trunchiurile

noduroase, pe crengile răsucite și pe mușchiul moale ca un covor de pluș. Mestecenii albi și subțiri se vedeau clar în noapte, cu frunzișul lor rar parcă acoperit cu văluri argintii și străvezii. Pe alocuri, lumina nu pătrundea de loc sub acoperămîntul des al crengilor de pin. Acolo domnea o beznă de nepătruns și doar în mijlocul ei, prelingîndu-se de cine știe unde, o rază strălucea în chip neașteptat pe un șir de copaci, întinzînd pe pămînt o cărăruie îngustă, dreaptă, atît de luminoasă și de frumoasă, de parcă ar fi fost aleea împodobită de zîne pentru marșul triumfal al lui Oberon și al Titaniei. Înaintam îmbrățișați prin legenda aceasta vie, plină de zîmbet, fără să scoatem o vorbă, copleșiți de fericirea noastră și de tăcerea pădurii care te înfiora.

— Dragul meu, am uitat de tot că trebuie să te grăbești spre casă. Ce rea sînt! Abia te-ai făcut bine și eu te țin atît de tîrziu în pădure.

Am îmbrățișat-o, am îndepărtat basmaua de pe părul ei negru, des, și m-am aplecat spre urechea ei, șoptind.

— Nu-ți pare rău, Olesia? N-o să te căiești?

Ea a clătinat încet din cap.

— Nu, nu... Orice s-ar întîmpla, n-o să-mi pară rău. Mă simt atît de bine...

— Dar trebuie să se întîmple neapărat ceva rău?

Am citit în ochii ei, o clipă, groaza mistică pe care o cunoșteam atît de bine.

— O, da, neapărat... Îți amintești de dama de cruce de care ți-am vorbit? Ei bine, dama aceea de cruce sînt eu. Mie mi se va întîmpla nenorocirea prezisă de cărți... Știi, tocmai voiam să te rog să nu mai vii pe la noi, însă te-ai îmbolnăvit și nu te-am mai văzut două săptămîni... Și-n vremea asta m-au cuprins un dor și o tristețe atît de mare, că aș fi dat orice numai să fiu lîngă tine măcar o clipă... Atunci m-am hotărît. Mi-am zis că orice s-ar întîmpla, n-o să renunț pentru nimic în lume la fericirea mea...

— Într-adevăr, Olesia, același lucru s-a întîmplat și cu mine, am șoptit eu, sărutîndu-i ușor tîmpla. Nu mi-am dat seama că te iubesc, pînă nu m-am îmbolnăvit și nu te-am mai putut vedea. Se vede că a avut dreptate cel care a spus că despărțirea este pentru dragoste ca

vîntul pentru foc. Dragostea mică o stinge, dar pe cea mare o întețește și mai mult.

— Cum ai spus ? Mai zi o dată, te rog, încă o dată, m-a rugat ea, foarte atentă.

Am repetat dictonul spus de nu știu cine. Ea a stat cîteva clipe gînditoare și după mișcarea buzelor am ghicit că îmi repeta cuvintele.

M-am uitat îndelung la obrazul ei palid, lăsat pe spate, la ochii ei mari, negri, în care licăreau reflexele razelor lunii și presimțirea nelămurită a unei nenorociri apropiate mi s-a furișat pe neașteptate în suflet ca un fior rece.

XI

Povestea naivă și fermecătoare a dragostei noastre a durat aproape o lună și chiar și astăzi, pe lîngă chipul încîntător al Olesiei, în sufletul meu trăiesc la fel de viu înserările singerii, scăldate în razele asfințitului, diminețile înrourate, cu mireasma lor de ghiocei și de miere, pline de prospețime și de ciripit răsunător de păsări, zilele calde, toropitoare de iunie... În toată vremea asta nu am știut ce-i plictiseala, nu am simțit nici oboseală și nici veșnica mea pasiune pentru viața de hoinar. Lumina, căldura, bucuria conștientă a vieții și dragostea liniștită, sănătoasă, senzuală, mă desfătau ca pe un zeu păgîn sau ca pe un animal tînăr și viguros.

După însănătoșirea mea, bătrîna Manuiliha se făcuse atît de nesuferită, mă întîmpina cu atîta mînie fățișă și zdrăngănea cu atîta înverșunare oalele de pe sobă cît timp mă aflam în colibă, încît preferam să ne întîlnim seara în pădure... Farmecul verde, majestos, al codrului împodobea ca un cadru prețios dragostea noastră lipsită de griji.

Pe zi ce trecea, descopeream cu tot mai multă uimire că Olesia — care crescuse în mijlocul pădurii și nici nu știa măcar să citească — dovedește în multe împrejurări sensibilitate, delicatețe și un tact deosebit, înnăscut. Dragostea — în sensul ei direct, grosolan, are totdeauna laturi urîte, care constituie chinul și rușinea firilor sensibile, înclinate spre frumos. Dar Olesia știa

să le evite cu atîta virtuoasă simplitate, încît legătura noastră nu a fost pîngărită niciodată de vreo asociere nelalocul ei sau de vreo clipă de cinism.

Treptat, se apropia timpul plecării mele. La drept vorbind, îmi terminasem obligațiile de serviciu la Perebrod și amînam cu bună știință ziua întoarcerii mele în oraș. Olesiei nu-i spusesem încă nici o vorbă, temîndu-mă chiar să-mi închipui cum va primi vestea plecării mele. În general, mă aflam într-o situație grea. Obișnuința prinsese în mine rădăcini foarte adînci. S-o văd zilnic pe Olesia, să-i aud glasul drag și rîsul voios, să simt farmecul duios al mîngîierilor ei, devenise pentru mine mai mult decît o necesitate. În puținele zile, cînd vremea proastă nu ne îngăduia să ne vedem, mă simțeam parcă pierdut, lipsit de tot ceea ce era mai important în viața mea. Orice treabă mă plictisea, mi se părea inutilă, și întreaga mea ființă năzuia spre pădure, căldură, lumină, spre chipul drag al Olesiei.

Mă gîndeam tot mai des s-o iau de nevastă, deși la început căsătoria cu ea îmi apărea doar arareori ca singura soluție posibilă și cinstită a legăturii noastre. Un singur amănunt mă speria și mă oprea : nu îndrăzneam nici măcar să-mi închipui cum va arăta Olesia îmbrăcată într-o rochie la modă, stînd de vorbă în salon cu soțiile colegilor mei, smulsă din cadrul de vrajă al bătrînei păduri pline de legende și de puteri tainice.

Dar cu cît se apropia ziua plecării mele, cu atît mai mult mă cuprindeau tristețea și groaza de singurătate. Hotărîrea de a mă căsători cu ea mi se întărea pe fiecare zi în suflet și pînă la urmă nu mai vedeam în ea o provocare cutezătoare a societății. „Nu s-au însurat oare oameni onorabili și învățați cu croitorese, cu servitoare, și au trăit minunat, binecuvîntînd pînă la sfîrșitul zilelor lor soarta care-i îndemnase să ia această hotărîre ? încercam eu să mă consolez. De ce să fiu eu mai nefericit decît alții ?"

O dată, pe la mijlocul lui iunie, pe seară, o așteptam ca de obicei la cotitura cărării din pădure, lîngă niște tufișuri de păducel înflorit. I-am recunoscut de departe pasul ușor și iute.

— Bună ziua, iubitul meu, a zis ea, îmbrățișîndu-mă și respirînd greu. Pesemne că mă aștepți de mult ? Abia am izbutit să scap... M-am războit cu bunica.

— Tot nu s-a potolit ?

— Nici gînd ! „O să te nenorocești din pricina lui, zice ea... Se satură de tine și te părăsește. Nu te iubește de loc..."

— De mine vorbea ?

— De tine, dragul meu... Dar eu n-o iau în seamă.

— Știe totul ?

— Nu sînt sigură... Cred că știe. De altfel, nu vorbesc niciodată cu ea de asta, dar pesemne că bănuiește. Hai s-o lăsăm în plata domnului și să mergem.

A rupt o crenguță cu flori bogate, albe, și-a înfipt-o în păr și am pornit încet pe cărarea trandafirie sub razele soarelui ce sta să apună.

În ajun, noaptea, hotărîsem ca în ziua aceea să-mi descarc sufletul. Dar o sfială ciudată îmi încleștase gura. Mă întrebam dacă Olesia o să mă creadă cînd îi voi spune de plecarea mea și de căsătorie. N-o să i se pară că propunerea mea țintea doar să domolească prima durere pe care i-o pricinuiam ? „Cînd ajungem la arțarul cu trunchiul zdrelit, o să-i vorbesc", m-am hotărît eu. Dar cînd am ajuns acolo și, palid de emoție, îmi trăgeam suflarea ca să-i vorbesc, mi-am pierdut curajul, m-au apucat niște bătăi de inimă iuți și dureroase și mi-am simțit gura încleștată. „Douăzeci și șapte este numărul meu norocos, mi-am zis după cîteva minute. Să număr pînă la douăzeci și șapte și..." Număram în minte, dar cînd ajungeam la douăzeci și șapte, nu mă puteam hotărî. „Nu, mi-am spus eu în cele din urmă, e mai bine să număr pînă la 60. O să fie un minut întreg și atunci neapărat că, neapărat că..."

— Ce ai astăzi ? m-a întrebat Olesia. Te gîndești la ceva neplăcut ? Ce s-a întîmplat ?

Atunci am început să vorbesc, dar cu un ton de care-mi era și mie scîrbă, cu o nepăsare artificială, nefirească, de parcă ar fi fost vorba de un lucru de nimic.

— Într-adevăr, e o mică neplăcere... Ai ghicit, Olesia... Vezi tu, am terminat ce aveam de făcut aici, și șefii mei mă cheamă la oraș.

I-am aruncat o privire piezișă. A pălit, și buzele au început să-i tremure, dar nu a spus nimic. Cîteva minute am mers alături, tăcuți. Greierii țîrîiau pătrunzător în iarbă, iar de undeva, de departe, se auzea scîrțîitul monoton și aspru al unui cristei.

— Tu înțelegi, sînt convins, Olesia, că nu pot rămîne aici și nici slujbei nu-i pot da cu piciorul, am început eu iar.

— Nu... Nici vorbă... Ce pot să spun, a zis ea, liniștită în aparență, însă cu o voce atît de surdă și fără de viață, încît m-am îngrozit. Dacă-i vorba de serviciu, negreșit... Trebuie să pleci.

S-a oprit lîngă un copac și s-a sprijinit cu spatele de el. Stătea, palidă, cu brațele atîrnînd fără vlagă de-a lungul trupului, pe buze cu un zîmbet jalnic, chinuitor. Paloarea ei m-a înspăimîntat. M-am apropiat de ea repede și i-am strîns mîinile cu putere.

— Olesia... Ce-i cu tine ? Olesia... draga mea !

— Nu-i nimic... Iartă-mă... O să-mi treacă. Așa... Mi-a venit ameteală...

A făcut un efort și a pornit mai departe, fără să-și retragă mîna dintr-a mea.

— Olesia, de ce mă crezi atît de rău ? am mustrat-o eu. Să-ți fie rușine ! Crezi că aș putea într-adevăr să plec și să te părăsesc ? Nu, draga mea. Ți-am vorbit de asta, tocmai din cauză că vreau să mă duc chiar astăzi la bunica ta să te cer de soție.

Împotriva tuturor așteptărilor, Olesia nu s-a mirat aproape de loc.

— Soția ta ? a clătinat ea încet și cu tristețe din cap. Nu, Vanecika, dragul meu, asta nu e cu putință.

— De ce, Olesia ? Spune, de ce ?

— Nu, nu... Doar îți dai și tu seama că ar fi caraghios chiar și numai să ne gîndim la așa ceva. Ce nevastă ți-aș fi eu ? Tu ești boier, om deștept, cu carte, pe cînd eu ? Nu știu nici măcar să citesc, nu știu să mă port... O să te fac doar de rîs...

— Astea-s prostii ! i-am întors eu vorba cu înflăcărare. Peste șase luni nici n-o să te mai recunoști. Nici nu bănuiești cîtă inteligență înnăscută și cît spirit de observație ai. O să citim împreună multe cărți bune,

o să cunoaștem oameni cumsecade, deștepți, o să vedem împreună toată lumea asta largă, Olesia... O să mergem pînă la bătrînețe, pînă la moarte mînă în mînă, așa cum mergem acum și n-o să-mi fie rușine cu tine, ba chiar o să mă mîndresc cu tine și-o să-ți fiu recunoscător !

La vorbele mele înflăcărate, Olesia a răspuns cu o strîngere de mînă recunoscătoare, dar a stăruit în hotărîrea ei.

— Dac-ar fi numai atît ! Poate că nu știi încă, nu ți-am spus niciodată... N-am tată... Sînt copil din flori...

— Destul, Olesia... Asta mă interesează mai puțin decît orice. Cum să-mi pese de familia ta, cînd tu-mi ești mai dragă decît tatăl și mama mea, mai dragă decît lumea întreagă ? Astea-s fleacuri, vorbe fără temei !

Ea și-a lipit, plină de tristețe, umărul de umărul meu.

— Iubitul meu... Ar fi fost mai bine dacă nu am fi vorbit de asta... Ești tînăr, liber... Crezi că m-ar răbda inima să te leg de mîini și de picioare pe toate viața ? Dacă mai tîrziu o să-ți placă alta ? O să mă urăști, o să blestemi ziua și ceasul cînd m-am învoit să te urmez. Nu te supăra, dragul meu ! a exclamat ea, rugătoare, văzînd după fața mea că nu-mi plăceau vorbele ei. Nu vreau să te jignesc, mă gîndesc numai la fericirea ta. Și-apoi, ai uitat-o pe bunica. Gîndește-te și tu, ar fi frumos din partea mea s-o părăsesc ?

— La urma urmei... o să se găsească un loc la noi și pentru ea, am zis eu (mărturisesc că la gîndul bunicii nu m-am simțit de loc în apele mele). Și dacă n-o vrea să stea cu noi, nu-i nimic, în orice oraș există niște case... care se cheamă aziluri... unde bătrînii se bucură de liniște și sînt bine îngrijiți...

— Cum te poți gîndi la așa ceva ? Ea n-o să-și părăsească pădurea în ruptul capului. Se teme de oameni.

— Atunci, Olesia, fă cum crezi tu că e mai bine. Ai de ales între mine și bunica ta. Dar să știi că fără tine o să-mi fie scîrbă de viață.

— Dragostea mea ! a zis ea, cu o duioșie de nedescris. Îți mulțumesc pentru cuvintele acestea... Mi-ai încălzit inima... Dar n-o să te iau de bărbat... Mai bine vin să stau așa cu tine, dacă nu m-alungi... Însă nu te grăbi,

și, te rog, să nu mă grăbești nici pe mine. Dă-mi răgaz două zile, să mă gîndesc... Trebuie să vorbesc și cu bunica.

— Ascultă, Olesia, nu cumva te temi iar... de biserică? am întrebat-o eu, bănuind că asta ar putea s-o rețină.

Poate că ar fi trebuit, de fapt, să încep cu întrebarea aceasta. Aproape în fiecare zi o mustram, străduindu-mă s-o fac să înțeleagă absurditatea convingerii sale, că neamul ei ar fi blestemat pentru puterea iluzorie de a face vrăji. În fond, în fiecare intelectual rus există dorința de a lumina oamenii din popor. Obiceiul acesta îl avem în sînge, ni l-a insuflat întreaga literatură rusă din ultimele decenii. Cine știe, poate dacă Olesia ar fi fost o habotnică, ar fi respectat cu scrupulozitate posturile și nu ar fi lipsit de la nici o slujbă, aș fi ironizat-o (într-o oarecare măsură, fiindcă am fost totdeauna un om credincios) pentru religiozitatea ei și aș fi încercat să dezvolt în ea simțul critic. Dar ea mărturisea cu o naivitate și cu o convingere de neclintit legătura ei cu forțele oculte și înstrăinarea de dumnezeu, pe care chiar se temea să-l pomenească.

Mă străduiam în zadar să-i zdruncin superstițiile. Toate argumentele logice, toate ironiile mele, uneori brutale și răutăcioase, se sfărîmau de convingerea ei supusă că are o menire misterioasă și fatală.

— Te temi de biserică, Olesia? am întrebat-o eu încă o dată.

Ea și-a aplecat, tăcută, capul.

— Crezi că dumnezeu nu te va primi? am urmat eu tot mai înflăcărat. Crezi că n-o să fie milostiv cu tine? Cel care, deși cîrmuia milioane de îngeri, a coborît pe pămînt ca să moară de o moarte îngrozitoare, rușinoasă, pentru izbăvirea tuturor oamenilor? Cel care n-a disprețuit căința ultimei dintre femei și a făgăduit unui tîlhar și ucigaș că va fi în aceeași zi cu el în rai?

Toate acestea i le mai spusesem Olesiei, dar în ziua aceea nici n-a vrut să m-asculte. Cu o mișcare iute, și-a scos basmaua de pe cap, a făcut-o ghem și mi-a aruncat-o în obraz. Am început să ne hîrjonim. Am încercat să-i iau din păr crenguța înflorită, ea s-a îm-

potrivit, a căzut, trăgîndu-mă după ea, rîzînd plină de bucurie și întinzîndu-mi buzele umede și dragi...

Tîrziu, noaptea, după ce ne-am luat rămas bun și ne-am îndepărtat unul de celălalt, i-am auzit deodată glasul :

— Vanecika ! Stai o clipă... Vreau să-ți spun ceva !

Am pornit în întîmpinarea ei. Olesia a venit în fugă la mine. Pe cer plutea secera subțire și argintie a craiului nou, și la lumina lui palidă am văzut ochii Olesiei plini de lacrimi mari.

— Ce-i cu tine ? am întrebat-o neliniștit.

Mi-a apucat mîinile și a început să le sărute, pe rînd.

— Dragul meu, cît ești de bun ! Cît ești de bun ! a zis ea cu voce tremurătoare. Mergeam și mă gîndeam la tine că mă iubești atît de tare. Și-atunci m-a copleșit dorința să fac ceva care să te bucure foarte, foarte mult.

— Olesia... Fetița mea scumpă, liniștește-te...

— Spune-mi, a urmat ea, ai fi mulțumit dacă m-aș duce o dată la biserică ? Dar să-mi spui adevărul, adevărul adevărat.

Am rămas cîteva secunde pe gînduri. În minte mi-a răsărit deodată un gînd superstițios : dar dacă din pricina asta o să se întîmple o nenorocire ?

— Pentru ce taci ? Spune mai repede, te-ar bucura sau ți-ar fi totuna ?

— Ce să zic, Olesia ? am început eu, tărăgănat. Cred că mi-ar face plăcere. Doar ți-am spus de atîtea ori că nu-i nimic dacă un bărbat nu crede în dumnezeu, are îndoieli, ba chiar rîde pe socoteala religiei... dar o femeie... O femeie trebuie să fie evlavioasă, să creadă, fără să întrebe. În încrederea plină de simplitate și duioșie cu care ea cere ocrotirea lui dumnezeu găsesc totdeauna ceva mișcător, feminin și frumos.

Am tăcut. Olesia tăcea și ea, cu capul alipit de pieptul meu.

— Dar pentru ce m-ai întrebat ? am iscodit-o eu, curios.

Ea a tresărit.

— Așa... Fără pricină... Nu mă lua în seamă. La revedere, scumpul meu. Te aștept mîine.

A dispărut. Am mai rămas multă vreme cu ochii aţintiţi în întuneric, ascultînd zgomotul paşilor ei iuţi, care se tot îndepărtau. În clipa aceea m-a cuprins o presimţire îngrozitoare. M-a năpădit dorinţa nestăvilită să fug după ea, s-o ajung din urmă şi s-o rog, s-o implor, iar dacă va fi nevoie chiar să-i pretind să nu se ducă la biserică. Însă mi-am stăpînit pornirea neaşteptată şi-mi amintesc că, pe cînd mă îndreptam spre casă, chiar am zis cu glas tare :

„Dragul meu Vanecika, mi se pare că te-ai molipsit şi tu de superstiţii".

O, doamne ! Pentru ce nu am dat atunci ascultare acestei porniri nedeslușite a inimii, care — acum sînt ferm convins — nu greşeşte niciodată în presimţirile ei tainice.

XII

A doua zi tocmai se sărbătorea sfînta treime, care în anul acela cădea în ziua marelui martir Timofei, cînd, potrivit legendelor populare, dacă va fi secetă, apar semne prevestitoare. Satul Perebrod avea biserică, dar nu avea parohie. Din cînd în cînd, în timpul postului şi de marile sărbători, venea să slujească aici preotul din satul Volcie.

În ziua aceea am fost nevoit să plec pentru nişte treburi de serviciu într-un tîrguşor din apropiere. Am pornit călare, dimineaţa pe la ora opt, pe vreme răcoroasă. Pentru astfel de drumuri îmi cumpărasem mai demult un armăsar scund, de vreo şase-şapte ani, din rasa locală, nu prea arătoasă, care fusese însă îngrijit cu foarte multă dragoste de vechiul său proprietar, hotarnicul judeţului. Armăsarul se numea Tarancik. Mă ataşasem mult de animalul acesta simpatic, cu picioare subţiri, dar viguroase, cu o coamă lăţoasă, de sub care apăreau, supăraţi şi neîncrezători, doi ochişori scînteietori, şi cu nişte buze puternice şi energice. Culoarea lui era destul de rară şi de caraghioasă : avea trupul cenuşiu ca de şoarece şi numai pe crupă nişte pete albe şi negre...

Trebuia să străbat tot satul. Piața mare, plină de verdeață, care se întindea de la biserică la cîrciumă, era înțesată de șiruri de căruțe ale țăranilor din satele dimprejur — Voloșa, Pecealovka și Zulna, care-și aduseseră cu prilejul sărbătorii nevestele și copiii. Printre ele mișunau o mulțime de oameni. În ciuda orei timpurii și a dispozițiilor stricte, unii se și îmbătaseră (în zilele de sărbătoare și în timpul nopții, fostul cîrciumar Strul vindea rachiu într-ascuns). După zăpușeala fără o adiere de vînt îți dădeai seama că o să fie o căldură înăbușitoare. Pe cerul încins, parcă acoperit cu o pîclă argintie, nu vedeai un nor.

După ce mi-am terminat treburile în tîrgușor, am luat în grabă o gustare la han. Am mîncat știucă umplută, am băut o bere tulbure foarte proastă și am pornit spre casă. Dar cînd am trecut pe lîngă fierărie, mi-am amintit că pe Tarancik îl bătea de mult potcoava de la piciorul stîng din față și m-am oprit să i-o prindă, ceea ce mi-a mai răpit un ceas și jumătate. Așa că atunci cînd m-am apropiat de satul Perebrod, se făcuse ora patru sau cinci după-amiază.

Piața era plină de oameni beți, care țipau pe întrecute. Curtea și treptele de la intrarea cîrciumii erau înțesate de lume; clienții se îmbrînceau și se striveau între ei. Țăranii din Perebrod se amestecaseră cu cei veniți din alte sate, care ședeau pe iarbă, în umbra căruțelor. Pretutindeni se zăreau capete lăsate pe spate și sticle ridicate în sus. Nu mai era nici unul treaz. Beția ajunsese la limita la care țăranul își arată bucuros și plin de mîndrie starea lui de amețeală, cînd toate mișcările sale devin greoaie și exagerate, cînd, de pildă, în loc să dea afirmativ din cap, se apleacă, lăsîndu-se cu totul pe vine, și, pierzîndu-și deodată echilibrul, se prăvale neputincios înapoi. Copiii se hîrjoneau și se jucau printre picioarele cailor, care-și mestecau nepăsători fînul. Ici-colo, cîte o muiere, și ea abia ținîndu-se pe picioare, își trăgea de mînecă, plîngînd și înjurînd, bărbatul ce se opintea din răsputeri, beat criță... Lîngă un gard, vreo douăzeci de țărani și de muieri îl înconjuraseră pe un cîntăreț orb, și glasul tremurător și fonf, de

tenor, al acestuia, însoțit de bîzîitul monoton al instrumentului său, se desprindea din vuietul mulțimii. Încă de departe am auzit cuvintele cunoscute ale cîntecului :

Alelei cum ard în zare
Norii sîngerii,
Alelei că mulți s-adună
Turcii osmanlîi.

Mai departe cîntecul spunea că turcii, cînd au văzut că nu pot lua cu asalt mînăstirea din Pociaiev, s-au hotărît s-o cucerească prin șiretlic. În acest scop, au trimis, chipurile, ca dar, mînăstirii, o lumînare uriașă, umplută cu praf de pușcă. Lumînarea a fost adusă cu douăsprezece perechi de boi. Călugării, bucuroși, au vrut s-o aprindă în fața icoanei maicii domnului din Pociaiev, dar dumnezeu nu a îngăduit să se săvîrșească mișelia pusă la cale.

Au văzut în vis poruncă
Să nu ia lumînarea,
Ci s-o ducă hăt în luncă,
Să pună pe ea securea.

Și astfel călugării :

Au dus lumînarea-n luncă
Și au pus pe ea securea ;
Hăt zbura praful de pușcă,
Risipindu-se aiurea...

Văzduhul încins duhnea a rachiu, ceapă, cojoace de oaie, mahorcă tare și a sudoare de trupuri murdare. Deși mă strecuram cu greu prin mulțime, abia stăpînindu-l pe Tarancik, care-și smucea mereu capul, am băgat de seamă că de peste tot mă petreceau priviri obraznice, curioase și dușmănoase. Împotriva obiceiului, nici unul nu-și scotea căciula din cap, iar zarva parcă se potolise o dată cu apariția mea. Pe neașteptate, chiar în mijlocul mulțimii, a izbucnit strigătul răgușit al unui bețiv. Nu am înțeles ce spunea, dar, ca răspuns, am auzit hohote de rîs înfundate. Speriată, o femeie a încercat să-l potolească pe scandalagiu :

— Mai încet, dobitocule... Ce urli așa ! O s-audă...

— Și dac-aude, ce-i ? a zis cu îndrăzneală țăranul. Ce, mi-e șef mie ? Numai în pădure, la... aia a lui...

. . . . . .

Fraza dezgustătoare, lungă și îngrozitor de murdară, urmată de o explozie de rîs, a rămas parcă suspendată în aer. Am întors repede calul, strîngînd mînerul biciului, cuprins de furia aceea turbată, care nu-ți mai îngăduie să vezi nimic, să te gîndești la nimic, să te temi de nimic. În clipa aceea m-a fulgerat un gînd chinuitor. „Asta mi s-a mai întîmplat cîndva, cu mulți ani în urmă... Soarele dogorea ca și astăzi... Piața uriașă era tot atît de plină de oameni zgomotoși... Tot așa m-am sucit pe loc, cuprins de furie turbată... Dar unde s-a întîmplat ? Cînd ? Cînd ?" Am lăsat biciul în jos și am pornit în galop spre casă.

Iarmola a ieșit agale din bucătărie și a luat calul în primire, zicîndu-mi grosolan :

— În odaie așteaptă conțopistul de la moșia Marinovka.

Mi s-a părut că vrea să mai spună ceva neplăcut și foarte însemnat pentru mine. Ba chiar mi s-a părut că descopăr pe chipul lui un zîmbet răutăcios. M-am oprit dinadins în ușă, aruncîndu-i o privire provocătoare, însă el nu se mai uita la mine, ci se îndepărta, trăgînd de căpăstru calul care pășea ușor înainte cu gîtul întins.

În odaia mea l-am găsit pe conțopistul de la moșia învecinată, Nikita Nazarîci Mișcenko. Era îmbrăcat cu o haină gri cu carouri roșii, uriașe, cu pantaloni strîmți de culoarea albăstrelelor, și la gît avea o cravată de un roșu aprins. Părul lui pomădat, cu cărarea la mijloc, mirosea atît de tare a liliac că te trăsnea. Cînd m-a văzut, a sărit de pe scaun și a început să se încline cu un zîmbet care-i dezgolea gingiile palide.

— Am onoarea să vă salut, a început el prietenos. Mă bucur foarte mult că vă văd... Vă aștept de cînd s-a terminat slujba. Nu v-am mai întîlnit de mult. Chiar că mi se făcuse dor de dumneavoastră. Pentru ce nu mai treceți pe la noi ? Domnișoarele noastre din Stepani cam rîd pe socoteala dumneavoastră.

Şi parcă amintindu-şi pe neaşteptate de ceva, a izbucnit într-un hohot de rîs.

— Ce mai haz a fost astăzi ! a exclamat el, înăbuşindu-se de rîs. Ha — ha — ha — ha... Credeam că mor de rîs !...

— Ce s-a întîmplat ? Ce haz a fost ? l-am întrebat eu brutal, fără să-mi ascund nemulţumirea.

— După slujbă, s-a stîrnit aici un scandal grozav, a urmat Nikita Nazarîci, înecîndu-se în hohote de rîs. Fetele din Perebrod... Zău că nu mai pot... Fetele din Perebrod au prins în piaţă o vrăjitoare... Bineînţeles că aşa o socot ele, din prostie... Şi i-au tras o papară !... Au vrut s-o ungă cu catran, dar le-a scăpat din mîini şi-a şters-o...

Prin minte mi-a fulgerat un gînd înfricoşător. M-am repezit la conţopist şi fără să-mi dau seama de ce fac, mi-am înfipt mîna în umărul lui.

— Ce tot bîigui ? ! am urlat eu. Nu mai necheza aşa, lua-te-ar dracul ! Despre ce vrăjitoare vorbeşti ?

El a amuţit deodată şi s-a holbat la mine cu ochii mari şi speriaţi.

— Eu... eu... zău că nu ştiu, a îngăimat el, fîstîcit. Mi se pare, una Samuiliha... Manuiliha... sau... daţi-mi voie... fata uneia Manuiliha. Ţăranii flecăreau, dar mărturisesc că n-am reţinut...

L-am silit să-mi povestească din fir în păr tot ce auzise şi văzuse. Vorbea fără şir, încurcîndu-se în amănunte, şi eu îl întrerupeam în fiecare clipă cu întrebări nerăbdătoare, cu exclamaţii, aproape cu ocări. Din povestirea lui nu am înţeles mare lucru ; abia după două luni am reconstituit întîmplarea aceea blestemată din spusele soţiei şefului ocolului silvic care fusese şi ea în ziua aceea la liturghie şi văzuse totul cu ochii ei.

Presimţirea nu mă înşelase. Olesia îşi biruise teama şi se dusese la biserică. Deşi ajunsese abia pe la jumătatea slujbei şi se oprise lîngă uşă, venirea ei fusese observată numaidecît de toţi ţăranii aflaţi înăuntru. În tot timpul slujbei, femeile şoptiseră între ele, uitîndu-se mereu înapoi.

Totuşi, Olesia avusese destulă tărie să rămînă pînă la sfîrşit. Poate că nu-şi dăduse seama de adevăratul înţe-

les al privirilor dușmănoase, poate că le nesocotise din mîndrie. Oricum, cînd a ieșit afară, lîngă gard au înconjurat-o o mulțime de muieri care strîngeau tot mai mult cercul în jurul ei. La început, s-au mulțumit s-o privească tăcute pe fata lipsită de apărare, care se uita speriată în jur, apoi au împroșcat-o cu batjocuri grosolane, cu ocări însoțite de rîsete, și, mai la urmă, vorbele lor se contopiseră într-un urlet nestăvilit din care nu mai puteai să deslușești nimic, dar care atîța și mai mult mulțimea dezlănțuită. De cîteva ori, Olesia a încercat să răzbată prin cercul acesta viu și înfricoșător, însă fusese mereu împinsă îndărăt, în mijlocul lui. Și, deodată, vocea stridentă a unei bătrîne a urlat din spatele mulțimii: „S-o ungem cu catran, tîrfa!" (Se știe că în Ucraina, dacă ungi cu catran chiar și numai poarta casei unei fete, este cea mai mare ocară care i se poate aduce și care nu se șterge niciodată.) Aproape în aceeași secundă, pe deasupra capetelor muierilor turbate a apărut o găleată cu catran și o bidinea, care treceau din mînă în mînă.

Atunci, Olesia, cuprinsă de furie, groază și disperare, s-a năpustit atît de năprasnic asupra celei dintîi dintre femeile care-i tăiau calea, încît a doborît-o la pămînt. S-a iscat pe loc o înghesuială neînchipuită și zeci de trupuri s-au rostogolit într-un vălmășag turbat. Olesia a izbutit ca prin minune să scape de acolo și s-o ia la fugă pe drum, fără basma, cu îmbrăcămintea zdrențuită, prin care i se întrezărea pe alocuri trupul gol. O dată cu ocările, huiduielile și hohotele de rîs, zburau după ea și pietre. Ba, destul de mulți au pornit chiar în urmărirea ei, dar s-au lăsat curînd păgubași... După ce a alergat vreo cincizeci de pași, Olesia s-a oprit, și-a întors fața palidă și însîngerată spre mulțimea sălbăticită și a strigat atît de tare, încît în piață s-a auzit răspicat fiecare cuvînt:

— Bine...! N-o să uit asta! O să mi-o plătiți voi cu vîrf și-ndesat!

După cum îmi povestea mai tîrziu soția șefului silvic, amenințarea fusese rostită cu o ură atît de sălbatecă și cu un glas atît de hotărît și de profetic, încît mulțimea

a înmărmurit o clipă, dar numai o clipă, fiindcă ocările au izbucnit din nou.

Repet că multe amănunte ale acestei întîmplări le-am aflat abia mai tîrziu. Atunci nu am avut putere și nici răbdare să ascult pînă la capăt istorisirea lui Mișcenko. Mi-a venit în minte pe neașteptate că Iarmola nu apucase încă să scoată șaua de pe cal, și, fără să-i mai spun o vorbă conțopistului înmărmurit, m-am repezit în curte. Într-adevăr, Iarmola îl ducea pe Tarancik de-a lungul gardului. I-am pus repede zăbala, am strîns chingile și, pe ocolite, ca să nu mai trec din nou prin mulțimea de oameni beți, am pornit în galop spre pădure.

XIII

Nu pot să descriu starea în care mă aflam în timpul acestul galop nebunesc. În unele clipe uitam cu totul unde mă găsesc și pentru ce alerg așa în goana calului. Nu mai aveam decît conștiința tulbure că se petrecuse ceva ireparabil, absurd și îngrozitor, conștiință asemănătoare cu neliniștea grea și lipsită de temei, care-l cuprinde uneori pe om, cînd se zbate într-un coșmar pricinuit de friguri. În același timp, oricît ar părea de ciudat, nu-mi ieșea din minte glasul fonf, dogit al cîntărețului orb care cînta în tact cu ropotul calului :

Alelei că mulți s-adună
Turcii osmanlîi.

Cînd am ajuns pe cărarea ce ducea drept spre coliba Manuilihăi, am descălecat de pe calul înspumat și l-am luat de căpăstru. Din pricina căldurii și a goanei mele, sîngele îmi vîjîia în urechi, împins parcă de o pompă uriașă, nevăzută.

L-am legat pe Tarancik de gard și am intrat în colibă. Întîi mi s-a părut că Olesia nu era acasă și un fior m-a trecut din creștet pînă-n tălpi, dar după o clipă, am văzut-o întinsă pe pat, cu fața spre perete, cu capul ascuns în perne. Cînd a auzit ușa deschizîndu-se, nici nu a întors capul.

Manuiliha, care ședea lîngă ea, s-a ridicat cu greu în picioare, făcîndu-mi semne furioase cu mîna.

— Mai încet ! Potolește-te, afurisitule ! a șoptit ea, amenințătoare, apropiindu-se de mine. Apoi, ațintindu-mă cu ochii ei spălăciți și reci, a șuierat furioasă : Ce zici ? Ești mulțumit de ce-ai făcut ?

— Ascultă, bătrîno, i-am răspuns eu cu asprime. Acum nu-i timpul de mustrări. Ce-i cu Olesia ?

— Sst... Mai încet ! E leșinată, asta-i cu Olesia... Dacă nu te băgai unde nu-ți fierbea oala și nu-i vîrai în cap tot felul de prostii, nu i se-ntîmpla nimic. Și eu, bătrînă proastă, mă uitam și închideam ochii... Deși inima mea presimțea nenorocirea... A simțit chiar din ziua cînd ai intrat în casa noastră cu de-a sila. Ce ? Vrei să spui că nu tu ai îndemnat-o să se ducă la biserică ? s-a repezit bătrîna la mine, cu fața schimonosită de ură. Nu tu, boiernaș blestemat ? Să nu minți, să n-o-ntorci, neobrăzatule ! Ce te-a făcut s-o ispitești să se ducă la biserică ?

— N-am ispitit-o... Îți dau cuvîntul meu. Ea a vrut să se ducă.

— Of, vai de capul meu și de zilele mele ! se văita Manuiliha. Cînd a venit de-acolo, era galbenă ca turta de ceară, cu cămașa zdrențe, cu părul despletit... Mi-a spus ce i s-a întîmplat, ba rîzînd, ba plîngînd... Parcă era nebună... S-a trîntit pe pat, bocindu-se, și apoi credeam c-a ațipit. Eu, bătrînă proastă, mă bucuram. Gîndeam că după ce o dormi, o să-i treacă. O mînă îi atîrna în jos și mi-am zis : să-i ridic mîna, să nu-i amorțească. Dar cînd am atins-o, am văzut că porumbița mea avea fierbințeli. Asta înseamnă că o apucaseră frigurile... Vreun ceas a vorbit fără șir, cu un fel de durere în glas. Numai acum de curînd a tăcut. Ce-ai făcut ? Ce-ai făcut cu ea ? a strigat bătrîna, cuprinsă iar de disperare.

În clipa aceea, pe obrazul ei cafeniu a apărut o grimasă de plîns monstruoasă și respingătoare. Buzele i s-au întins lăsîndu-și colțurile în jos, toți mușchii feței i s-au încordat și au prins să tremure, sprîncenele i s-au ridicat în sus, făcîndu-i pe frunte brazde adînci, iar din ochi au început să-i picure lacrimi mari ca boabele de mazăre. Și-a prins capul în mîini, și-a proptit coatele

de masă și a pornit să-și legene trupul înainte și înapoi, tînguindu-se cu jumătate glas :

— Fetița mea ! Nepoțica mea dragă ! Vai de mine și de mine !

— Nu mai urla așa, bătrîno ! am întrerupt-o eu brutal. Ai s-o trezești.

Bătrîna a tăcut, dar a continuat să-și legene trupul cu aceeași grimasă înfricoșătoare, în timp ce din ochi lacrimi mari îi picurau mereu pe masă... Au trecut așa vreo zece minute. Eu ședeam lîngă Manuiliha, ascultînd plin de tristețe bîzîitul monoton al unei muște care se izbea de geam.

— Bunico, s-a auzit deodată vocea slabă a Olesiei. Bunico, cine e la noi ?

Bătrîna s-a grăbit șontîc-șontîc spre pat și a început iar să se bocească :

— Vai, vai, nepoțica mea dragă ! Vai și-amar de mine, bătrîna...

— Destul, bunico, a zis Olesia, cu glas rugător, plin de suferință. Cine e la noi ?

M-am apropiat încet de pat, în vîrful picioarelor, cu acea rușine involuntară și stîngace pentru sănătatea și puterea mea, pe care o ai totdeauna cînd te afli lîngă un bolnav.

— Eu sînt, i-am spus încet. Am venit chiar acum călare din sat... Toată dimineața am fost în oraș... Ți-e rău, Olesia ?

Și-a întins mîna de parcă ar fi căutat ceva, fără să-și ridice fața îngropată în pernă. Mi-am dat seama ce căuta și i-am cuprins cu palmele mîna fierbinte. Două pete vinete, uriașe, una deasupra mîinii, cealaltă mai sus de cot, îți săreau în ochi pe pielea ei albă și gingașă.

— Iubitul meu, a șoptit ea, alegînd vorbele cu greutate. Aș vrea... să mă uit la tine... dar nu pot... toată... m-au urîțit... Ții minte ?... Îți plăcea fața mea. Așa-i că-ți plăcea, dragul meu ? Și cît de bucuroasă eram... Și-acum o să-ți fie scîrbă... să te uiți la mine... din cauza asta... nu vreau...

— Olesia, iartă-mă, am șoptit eu, aplecîndu-mă spre urechea ei.

Mîna ei fierbinte mi-a strîns tare și îndelung mîna.

— Cum poți să vorbești așa, iubitul meu? Nu ți-e rușine chiar și numai să te gîndești la așa ceva? Ce vină ai tu? Eu sînt vinovată, proasta de mine... De ce m-am băgat? Nu, sufletul meu, să nu te simți vinovat.

— Olesia, dă-mi voie... Numai făgăduiește-mi de la bun început c-o să-mi dai voie...

— Îți făgăduiesc, iubitule... Îți făgăduiesc tot ce vrei...

— Te rog, dă-mi voie să trimit după doctor... Te rog! Dacă nu vrei, nu urmezi tratamentul lui. Dar lasă-mă să-l chem, pentru liniștea mea, Olesia.

— O, dragul meu... În ce capcană m-ai prins! Mai bine lasă-mă să nu-mi țin făgăduiala. Chiar dacă aș fi într-adevăr bolnavă, dacă aș fi pe moarte, n-aș lăsa un doctor să se apropie de mine. Dar parcă eu sînt bolnavă? Spaima, numai ea m-a adus în halul ăsta, și pînă seara îmi trece. Iar dacă nu, să-mi dea bunica o fiertură de ghiocei sau un ceai cu zmeură. Ce nevoie am eu de doctor? Tu ești cel mai bun doctor al meu. De cum ai venit, parcă mă simt mai bine... Numai îmi pare rău, că aș vrea să te privesc măcar cu un singur ochi, dar mi-e teamă...

I-am desprins cu blîndețe fața din pernă. Chipul ei era îmbujorat de friguri, ochii de culoare închisă străluceau nefiresc, buzele uscate se mișcau în tresăriri nervoase. Fruntea, obrajii și gîtul îi erau brăzdate de zgîrieturi lungi, roșii. Pe frunte și sub ochi avea cîteva vînătăi.

— Nu te uita la mine... Te rog... Acum sînt urîtă, a șoptit ea, rugătoare, încercînd să-mi acopere ochii cu palma.

Mi se rupea inima de milă. Mi-am lipit buzele de mîna ei care zăcea nemișcată pe plapumă și am început s-o sărut îndelung. Și înainte îi sărutasem uneori mîinile, dar de fiecare dată și le retrăgea repede, cu o spaimă timidă. Acum, însă nu s-a mai împotrivit acestei mîngîieri, și cu cealaltă mînă mă dezmierda ușor pe păr.

— Ai aflat tot ce s-a întîmplat? m-a întrebat ea în șoaptă.

Am dat din cap. E drept că nu înțelesesem tot ceea ce-mi povestise Nikita Nazarîci, dar nu voiam ca Olesia să se frămînte, amintindu-și de ceea ce se petrecuse

în dimineaţa aceea. Dar, gîndindu-mă la jignirea care-i fusese adusă, m-a cuprins deodată un val de furie nestăpînită.

— O! Dac-aş fi fost acolo! am strigat eu, ridicîndu-mă de jos cu pumnii strînşi. Aş fi... Aş fi...

— Lasă... lasă... Nu te necăji, iubitule, m-a întrerupt ea cu blîndeţe.

Nu mi-am mai putut stăpîni lacrimile, care mă sufocau de mult şi-mi ardeau ochii. Mi-am lipit faţa de umărul ei şi am început să plîng amarnic, tremurînd din tot trupul.

— Plîngi? Plîngi? În glasul ei se simţea uimirea, duioşia şi compătimirea. Dragul meu... destul... destul... Nu te mai chinui, iubitul meu... Mă simt atît de bine lîngă tine. Să nu mai plîngem cît timp sîntem împreună. Să fim veseli măcar ultimele zile pe care le mai petrecem împreună, pentru ca despărţirea să nu mai fie atît de grea.

Am ridicat capul, uimit. O presimţire nelămurită mi-a strîns deodată inima.

— Ultimele zile, Olesia? De ce ultimele? De ce să ne despărţim?

Olesia a închis ochii şi a tăcut cîteva clipe.

— Trebuie să ne despărţim, Vanecika, a zis ea, cu hotărîre. Cum mă voi întrema puţin, plec cu bunica. Nu mai putem rămîne aici...

— Ţi-e frică de ceva?

— Nu, dragul meu, nu mi-e frică de nimic. Dar de ce să-i duc pe oameni în ispită? Poate n-ai aflat încă... Acolo... la Perebrod... de furie şi de ruşine m-am apucat să-i ameninţ şi-acum, dacă se va întîmpla ceva — dacă le moare vreo vită, ori se aprinde casa cuiva — o să ne facă de îndată pe noi vinovate. E adevărat, bunico? s-a întors ea spre Manuiliha, ridicînd glasul.

— Ce-ai spus, nepoţico? N-am auzit, a bîlbîit bătrîna, apropiindu-se cu palma la ureche.

— Spun că acum, dac-o să se-ntîmple vreo nenorocire la Perebrod, or să arunce vina pe noi.

— Aşa-i, aşa-i, Olesia. Noi o să tragem ponosul, amîritele de noi... Nu mai avem loc pe lumea asta, o să ne omoare, blestemaţii... Parcă atunci, cînd m-au alungat

din sat... n-a fost la fel ? Tot așa, cuprinsă de furie, am amenințat-o pe o proastă și uite că i-a murit copilul. N-am avut nici o vină, dar era cît p-aci să mă omoare, afurisiții. Au aruncat cu pietre după mine... Fugeam și te feream pe tine, că erai micuță... Las' să mă nimerească pe mine, gîndeam eu. Da' de ce să lovească un copil nevinovat ? Sînt adevărate fiare !

— Și unde-o să vă duceți ? N-aveți nicăieri nici rude, nici cunoștințe... Și-apoi, ca să te statornicești într-altă parte, ai nevoie de bani.

— Ne descurcăm noi, a zis nepăsătoare, Olesia. Bunica a strîns ceva bani.

— Ăia-s bani ?! a mormăit, nemulțumită, bătrîna, îndepărtîndu-se de pat. Bănuți amărîți, stropiți cu lacrimi...

— Și cu mine cum rămîne, Olesia ? La mine nu vrei să te gîndești ? am exclamat eu cu un simțămînt amar și nedrept de nemulțumire.

Atunci, ea s-a ridicat în capul oaselor și, fără s-o ia în seamă pe bătrînă, mi-a cuprins capul cu mîinile și m-a sărutat de cîteva ori pe frunte și pe obraz.

— La tine mă gîndesc mai mult decît la oricine, dragul meu. Numai că... vezi tu... nu ne este hărăzit să fim împreună... Ți-amintești cînd ți-am dat în cărți ? S-a întîmplat tocmai așa cum s-a arătat. Înseamnă că nu ne-ngăduie soarta să fim fericiți... Dacă n-ar fi fost asta, crezi că ar fi putut să mă sperie ceva ?

— Iar vorbești de soarta aceea, Olesia ! am exclamat eu nerăbdător. Nu vreau să cred în ea... Nu voi crede niciodată !

— O, nu, nu... Să nu spui asta, a șoptit ea, speriată. Nu mă tem pentru mine, ci pentru tine, dragul meu. Mai bine nici nu mai aduce vorba de asta.

Am încercat zadarnic s-o întorc de la gîndul ei, i-am zugrăvit zadarnic tabloul unei fericiri desăvîrșite pe care n-o vor tulbura nici soarta invidioasă, nici oamenii răi și grosolani. Ea doar îmi săruta mîinile, clătinînd din cap.

— Nu... nu... nu... Știu, văd, spunea ea, cu stăruință. De nimic n-o să avem parte în afară de durere, de nimic... de nimic...

Pînă la urmă, descumpănit de încăpăţînarea aceasta superstiţioasă, am întrebat-o :

— Dar cred c-o să mă înştiinţezi de ziua plecării ?

Olesia a căzut pe gînduri, şi pe buze i-a fluturat un zîmbet.

— O să-ţi răspund printr-o poveste... Într-o zi, pe cînd un lup gonea prin pădure, a zărit pe neaşteptate un iepuraş şi i-a spus : „Iepuraşule, iepuraşule, o să te mănînc !" Acesta s-a rugat de el : „O, lupule, fie-ţi milă de mine, aş vrea să mai trăiesc, că am acasă copii mici". Dar lupul nu s-a înduplecat. Atunci iepurele a zis : „Lasă-mă să mai trăiesc măcar trei zile, după aceea poţi să mă mănînci. Atunci o să-mi fie mai uşor să mor." Lupul l-a îngăduit pe trei zile, dar în timpul ăsta nu l-a scăpat din ochi. A trecut o zi, au trecut două, s-apropia şi sfîrşitul celei de-a treia. „Acum pregăteşte-te, a zis lupul, c-o să te mănînc." Iepurele s-a pornit pe un plîns amarnic : „De ce mi-ai dăruit cele trei zile ? Mai bine m-ai fi mîncat chiar în clipa cînd ţi-am ieşit în cale. Că-n aste trei zile n-am trăit, ci doar m-am chinuit !" Nu-i aşa, dragul meu, că iepurele a spus adevărul ? Tu ce crezi ?

Tăceam, cuprins de presimţirea tristă a apropiatei singurătăţi. Olesia s-a sculat şi s-a aşezat pe pat, pe faţă cu o seriozitate neaşteptată.

— Ascultă-mă, Vanea... a zis ea, rar. Spune, ai fost fericit cu mine ? Ţi-a fost bine cu mine ?

— O, cum poţi să mai întrebi ? !

— Ascultă... Ţi-a părut vreodată rău că m-ai cunoscut ? Cît timp ai fost legat de mine te-ai gîndit vreodată la altă femeie ?

— Niciodată ! Şi nu numai cînd eram cu tine, dar chiar şi cînd rămîneam singur nu mă gîndeam decît la tine.

— Te-am făcut vreodată gelos ? Te-am nemulţumit cu ceva ? Te-ai plictisit vreodată cu mine ?

— Niciodată, Olesia ! Niciodată !

Mi-a pus mîinile pe umăr, uitîndu-se în ochii mei cu dragoste nepărmurită.

— Atunci să ştii, dragul meu, că niciodată n-ai să gîndeşti despre mine ceva urît sau rău, a zis ea atît

de convinsă de parcă ar fi citit în ochii mei viitorul. Cînd ne vom despărți, la-nceput o să-ți fie tare greu, da, tare greu... O să plîngi și nicăieri n-o să-ți găsești locul. Dar, treptat, o să-ți treacă, toate or să s-așeze pe vechiul lor făgaș. Și n-o să te mai gîndești cu durere la mine, ci cu bucurie, cu inima ușoară.

Și-a lăsat iar capul pe pernă și a șoptit cu voce mai slabă :

— Acum du-te, dragul meu... Du-te acasă, iubitule... Am obosit puțin. Stai un pic... Sărută-mă... Nu te teme de bunica... Ne dă voie. Nu-i așa că ne dai voie, bunico ?

— Hai, fie ! Luați-vă rămas bun cum trebuie, a bombănit, nemulțumită, bătrîna. Ce să vă mai ascundeți de mine ? Știu de mult...

— Sărută-mă aici, și aici... și aici, a zis Olesia, arătîndu-mi cu degetul ochii, obrajii și gura.

— Olesia ! Îți iei rămas bun de la mine, ca și cum nu ne vom mai vedea niciodată ! am spus eu, speriat.

— Nu știu, nu știu, dragul meu. Nu știu nimic. Hai, du-te cu dumnezeu. Nu, stai puțin... Încă o clipă... Apleacă-ți urechea... Îmi pare rău de ceva, a șoptit ea, atingîndu-mi obrazul cu buzele, că nu am un copil de la tine. Cît m-ar fi bucurat !

Am ieșit din casă, însoțit de Manuiliha. Jumătate din cer era acoperit cu un nor negru, cu marginile zdrențuite, dar soarele mai lumina, coborînd spre asfințit. Îmbinarea aceasta de lumină și beznă avea în ea ceva sinistru. Bătrîna s-a uitat în sus, cu palma streașină la ochi și, dînd din cap cu înțeles, a zis cu voce aspră :

— Azi o să fie furtună la Perebrod. Poate chiar și grindină.

XIV

Tocmai mă apropiasem de sat, cînd un vîrtej a prins să gonească pe drum coloane de praf. Apoi au căzut primele picături de ploaie, rare și grele.

Manuiliha nu greșise. Furtuna, care se pregătise încet în tot timpul acelei zile îngrozitor de fierbinți și plină

de zăpușeală, se dezlănțuise cu o putere neobișnuită peste satul Perebrod. Fulgerele se țineau lanț, și tunetele bubuiau, zgîlțîind geamurile de la ferestrele odăii mele. Pe la opt seara, furtuna s-a potolit pentru cîteva minute, dar numai ca s-o ia de la-nceput cu o nouă înverșunare. Deodată, am auzit niște lovituri asurzitoare pe acoperișul și zidurile casei vechi. M-am repezit la fereastră. O grindină cît nuca lovea cu repeziciune pămîntul, sărind apoi în sus. Dudul de lîngă casă rămăsese golaș, toate frunzele îi fuseseră smulse de loviturile înfricoșătoare ale grindinei... Sub fereastră, a apărut silueta abia întrezărită a lui Iarmola, care ieșise în fugă din bucătărie, cu sumanul pe cap, ca să închidă obloanele. Dar era prea tîrziu. O bucată foarte mare de gheață a izbit cu atîta putere geamul, încît l-a spart și zeci de cioburi au căzut cu zgomot pe podea.

Mă simțeam obosit și m-am întins pe pat fără să mă dezbrac. Credeam că n-o să pot dormi de loc în noaptea aceea și că mă voi zvîrcoli pînă dimineața, frămîntat de dorul Olesiei. De aceea mă și hotărîsem să rămîn îmbrăcat, ca mai tîrziu să mă plimb puțin prin odaie, să obosesc și să pot adormi. Însă mi s-a întîmplat ceva foarte ciudat. Mi s-a părut că abia am închis ochii, și cînd i-am deschis iar, prin crăpăturile obloanelor se strecurau raze lungi de soare, în care se roteau nenumărate firicele de praf auriu.

La căpătîiul meu stătea Iarmola, nerăbdător, pe față cu o neliniște aspră. Pesemne că aștepta de mult să mă trezesc.

— Conașule, a zis el cu un glas surd, neliniștit. Conașule, trebuie să plecați de-aici...

M-am dat jos din pat, privindu-l uimit.

— Să plec ? Unde să plec ? De ce să plec ? Ai înnebunit ?

— N-am înnebunit de loc, mi-a tăiat el vorba. Știți ce bucluc a făcut grindina de ieri ? La jumătate din oamenii satului grînele parc-au fost călcate-n picioare. La Maxim cel chior, la Kozel, la Muta, la Prokopciuk, la Gordei Olefir... A trimis pacostea peste oameni vrăjitoarea dracului... Arde-o-ar focul !

Într-o clipă mi-am amintit de tot ceea ce se întîmplase în ajun, de amenințarea pe care le-o strigase în față Olesia, în biserică, și de temerile ei.

— Tot satul clocotește, a urmat Iarmola. Au luat-o iar de dimineață cu beția și urlă... Și de dumneavoastră, conașule, spun vorbe urîte... Doar cunoașteți satul nostru. Dac-or judeca-o pe vrăjitoare, o să fie pe drept, da' dumneavoastră, conașule, vă spun un lucru : plecați cît mai repede.

Așadar, temerile Olesiei se adeveriseră. Trebuia s-o previn fără întîrziere de primejdia care le amenința pe ea și pe Manuiliha. M-am îmbrăcat în grabă, mi-am spălat în fugă fața și peste o jumătate de oră mă îndreptam spre Smîrcul Dracului.

Cu cît mă apropiam mai mult de coliba părăginită, cu atît mai puternice erau neliniștea și mîhnirea care puseseră stăpînire pe mine. Eram încredințat că în curînd o să mă lovească o altă durere neașteptată.

Am străbătut aproape în fugă cărarea șerpuitoare de pe dîmbul nisipos. Ferestrele colibei erau deschise, și ușa dată de perete.

— Doamne ! Ce s-o fi întîmplat ? am îngăimat eu, pășind în tindă cu inima strînsă.

Coliba era goală. Înăuntru domnea dezordinea plină de tristețe pe care o lasă în urmă o plecare pripită. Un maldăr de gunoi și de cîrpe zăcea pe jos, iar într-un colț se vedea scheletul de lemn al patului...

Cu inima îndurerată, înecat de lacrimi, tocmai voiam să ies din colibă, cînd deodată mi-a atras atenția un obiect viu colorat, atîrnat pesemne dinadins de colțul ferestrei. Era un șirag de mărgele roșii, ieftine, care se cheamă în Polesie salbă, singurul lucru care mi-a rămas ca amintire de la Olesia și ca mărturie a dragostei sale gingașe și mărinimoase.

DUELUL

Lui Maxim Gorki, cu sinceră prietenie și adînc respect, îi dedică autorul povestirea aceasta.

I

Instrucția de după-amiază a companiei a șasea se apropia de sfîrșit și ofițerii inferiori se uitau tot mai des și mai nerăbdători la ceasornice. Compania făcea exerciții practice după regulamentul serviciului în garnizoană... Soldații erau împrăștiați pe tot terenul de instrucție : unii de-a lungul plopilor din marginea șoselei, alții în fața ușii de la pavilionul regimentului, iar alții în apropierea aparatelor de gimnastică sau a celor de ochire. Toate acestea închipuiau posturi de strajă, fie la depozitul de muniții, la drapel, la corpul de gardă sau la casieria regimentului... Printre ele, circulau caporalii de schimb și puneau santinelele. Se schimba garda, iar subofițerii inspectau posturile și controlau cunoștințele soldaților, căutînd prin șiretlicuri, ba să ia arma din mîna santinelei, ba s-o silească să-și părăsească locul, ba să-i dea în păstrare vreun obiect, de cele mai multe ori chiar chipiul subofițerului... Soldații mai vechi în serviciu, care cunoșteau bine vicleniile acestea cazone, răspundeau atunci cu glas neobișnuit de aspru : „În lături ! N-am voie să-mi dau arma din mînă, decît dacă primesc ordin de la majestatea-sa țarul." Dar cei mai tineri se încurcau. Nu știau încă să deosebească glumele și încercările de adevăratele îndatoriri ale serviciului, și cădeau dintr-o extremă într-alta.

— Hlebnikov ! Diavole neîndemînatic ! răcnea caporalul Șapovalenko, mic de stat, grăsuț și vioi, în glasul căruia se deslușea suferința șefului nemulțumit de subalternii lui. Nu te-am învățat eu, mă nătărăule ? Cine ți-a dat ordinul pe care l-ai executat acuma ? Un ares-

tat ! Lua-te-ar dracu !... De ce-ai fost pus în post ? Răspunde... În plutonul al treilea se întîmplă o încurcătură serioasă. Tînărul soldat Muhamedjinov, un tătar ce abia îndruga rusește, era cu desăvîrșire zăpăcit de cursele pe care i le întindeau șefii, atît cei adevărați, cît și cei închipuiți. Înfuriindu-se deodată, ținea arma în poziția de luptă și, la toate lămuririle sau ordinele ce i se dădeau, răspundea hotărît :

— Bag baioneta !

— Stai mă... da' prost mai ești !... încercă să-l dumirească sergentul Bobîliov. Cine sînt eu ? Eu sînt comandantul tău de gardă, nu-i așa ?...

— Bag baioneta ! răcni cu glas înfricoșat și amenințător tătarul și, cu ochii însîngerați de furie, îndrepta nervos baioneta spre toți cei care se apropiau de el. În jurul lui se adunară cîțiva soldați, bucuroși de întîmplarea aceasta caraghioasă care le îngăduia un scurt răgaz în ceasurile de instrucție plictisitoare.

Comandantul companiei, căpitanul Sliva, se duse să vadă ce se întîmplă. Pînă să-ajungă agale, gheboșîndu-se și tîrîndu-și picioarele spre celălalt capăt al terenului de instrucție, ofițerii inferiori se strînseră la un loc, să mai flecărească un pic și să fumeze o țigară. Erau trei : locotenentul Vetkin, bărbat de vreo treizeci și trei de ani, chel, mustăcios, vesel și vorbăreț, mare iubitor de cîntece și de băutură, sublocotenentul Romașov care servea numai de doi ani în regiment și stegarul [1] Lbov, băiețandru vioi și subțirel, cu ochi șireți, cam prostălăi, și cu un veșnic zîmbet pe buzele-i cărnoase de copil. Știa o mulțime de anecdote ofițerești învechite...

— Ce măgărie ! zise Vetkin, aruncîndu-și privirea pe ceasornicul său de alpaca și închizîndu-i zgomotos capacul. La ce dracu mai ține compania pînă la ora asta ? Tîmpitul !

— Ce-ar fi să-l lămurești, Pavel Pavlîci ? îl sfătui Lbov cu o înfățișare șmecheră.

— Ei, pe dracu ! Du-te tu și lămurește-l... Sigur este că totu-i de prisos ! Totdeauna se zbat înainte de in-

[1] Aspirant la gradul de sublocotenent (n. r.).

specție și regulat sar peste cal... Înnebunesc soldatul, îl întărîtă și-l zăpăcesc, iar la inspecție stă omul ca un buștean. Știi povestea celor doi comandanți de companie care au făcut prinsoare să vadă al cui soldat o să mănînce mai multă pîine ? Au ales pe cei mai strașnici mîncăi și au pus rămășag pe o sumă mare... cam vreo sută de ruble ! Unul din soldați s-a dat bătut după patru pîini... Nu putea mai mult ! Atunci căpitanul se năpusti asupra sergentului-major : „Bine, mă gură-cască... așa și pe dincolo... de ce m-ai tras pe sfoară ?" Sergentul-major înghiți în sec și se încruntă : „Nu știu nici eu, s'trăiți, ce-o fi pățit ! Azi dimineață am făcut repetiție cu el și a înfulecat cinci pîini, pe nerăsuflate !"... Așa și cu ai noștri... Repetă fără rost, iar la inspecție au să se facă de rușine.

Lbov pufni deodată de rîs :

— Ieri, după ce se isprăvise instrucția la toate companiile, mă-ntorceam acasă pe la opt, și se întunecase de-a binelea. Cînd colo, ce să vezi ? În compania a opta învățau semnalele... toți în cor. Întreb pe locotenentul Andrusevici : „Ce-nseamnă muzica asta la voi, așa de tîrziu ?" Iar el îmi răspunde : „Ia urlăm și noi cum urlă cîinii la lună."

— M-am plictisit de toate, la naiba ! zise Vetkin, căscînd. Ia stați. Cine o fi călărețul de colo ? Parcă-i Bek !

— Da, chiar Bek-Agamalov ! întări Lbov care avea vederea ageră. Ce frumos se ține în șa...

— Foarte frumos ! încuviință Romașov. După părerea mea, călărește mai bine decît orice ofițer de cavalerie. Ho ! ho ! ho !... Calul a început să-i joace... Bek face pe grozavul.

Pe șosea trecea încet un ofițer călare, cu mănuși albe și uniformă de aghiotant. Roibul său înalt și cu coama tăiată scurt, englezește, dădea semne de nerăbdare, sucindu-și în toate părțile gîtul încordat, îndoit ca o lulea, și lăsîndu-se la rînd pe picioarele-i subțiri.

— Pavel Pavlîci, oare Bek o fi într-adevăr cerchez ? întrebă Romașov pe Vetkin.

— Cred că da... Nu-i vorbă, armenii se dau uneori drept cerchezi sau lezghini, dar mi se pare că Bek nu minte... Ia te uită cum se ține în șa !

— Stați, c-o să-l chem ! zise Lbov.

Își făcu mîinile pîlnie la gură și strigă cu glas înăbușit, ca să nu-l audă comandantul companiei :

— Locotenent Agamalov ! Bek !

Călărețul strînse frîul și se opri o clipă, privind spre dreapta... Apoi, întorcîndu-și calul și încovoindu-se ușor, sări mlădios peste un șanț și se îndreptă la trap către ofițeri.

Era mai mult scund, uscățiv, mușchiulos și foarte puternic. Fața lui, cu fruntea teșită, nasul subțire acvilin, buzele pline și bine arcuite, era bărbătească și frumoasă, fără să-și fi pierdut încă paloarea orientală smeadă și totuși oacheșă.

— Bună ziua, Bek, spuse Vetkin. Pentru cine-ți jucai roibul ? Pentru fete ?

Bek-Agamalov dădu mîna cu ofițerii, plecîndu-se mult cu o mișcare firească. Zîmbi, iar dinții lui albi și strînși parcă-i aruncară o fîșie de lumină pe toată partea de jos a feței și pe mustăcioara neagră, bine îngrijită...

— Erau acolo două ovreicuțe frumușele... Da' ce-mi pasă mie ? Nici nu le-am băgat în seamă.

— Las' că știm noi ce prost joci dame ! zise Vetkin, dînd din cap.

— Ascultați, domnilor ! începu Lbov, rîzînd iar. Știți ce-a spus generalul Dohturov despre aghiotanții de infanterie ? Bek, asta-i pentru tine... A spus că sînt cei mai îndrăzneți călăreți din lume...

— Nu minți, puștiule ! îi tăie vorba Bek-Agamalov, strîngînd calul între pulpe și făcîndu-se că vrea să se repeadă la el.

— Pe cuvîntul meu ! Ei n-au cai, susține Dohturov, ci niște mîrțoage, niște gloabe... cai cu tignafes, șchiopi, chiori... Și totuși, dacă dai ordin unui aghiotant din ăștia, zboară ca vîntul de te minunezi... Nimic nu-l oprește, nici gard, nici șanț... Trece-n goană peste tufișuri, dîrlogii îi scapă din mînă, scările-i fug din picioare și chipiul i se duce dracului ! Straşnici călăreți !

— Ce mai nou, Bek ? întrebă Vetkin.

— Ce să fie ? Nimic, afară doar că deunăzi comandantul regimentului l-a luat la rost pe locotenent-colo-

nelul Leh, la cercul militar. Răcnea așa de tare la el, de se auzea pînă-n piața catedralei. Leh era beat turtă și nu putea să spună nici mamă, nici tată. Rămăsese locului și se clătina pe picioare, cu mîinile la spate. Șulgovici numai ce urlă o dată la el: „Cînd vorbești cu comandantul regimentului, fă bine să nu-ți mai ții mîinile pe fund!" Era de față și ordonanța.

— Bine i-a mai zis-o! zîmbi Vetkin în batjocură sau cu încuviințare. Merge vorba că ieri, în compania a patra, ar fi strigat: „Ce-mi tot bateți capul cu regulamentul? Eu sînt regulamentul vostru și gata socoteala! Aici eu sînt și țar și Dumnezeu!"

Amintindu-și nu știu ce, Lbov începu iar să rîdă.

— Să vedeți, domnilor, ce s-a întîmplat unui aghiotant din regimentul X...

— Mai ține-ți gura, Lbov! i-o curmă Vetkin grav. N-ai astîmpăr astăzi!

Bek-Agamalov își întoarse iar calul spre Lbov și se prefăcu din nou că dă peste el. Calul scutura din cap și sforăia, împroșcînd cu spumă pe cei din jur.

— Mai este o noutate! urmă el. Colonelul cere ca, în toate companiile, ofițerii să facă exerciții cu sabia pe manechine. La compania a noua, le-a tras o săpuneală să-ți vină rău, nu alta. Pe Epifanov l-a băgat la arest, că n-avea sabia destul de ascuțită... Ce, ți-e frică, puștiule? strigă el deodată, întorcîndu-se către stegar. Trebuie să te obișnuiești. Ai să fii și tu odată aghiotant și-o să stai pe cal ca cioara-n par...

— Ei, asiaticule! Dă-te la o parte cu gloaba ta, strigă Lbov, ferindu-se de botul calului. Ai auzit ce-a pățit aghiotantul regimentului X... care și-a cumpărat un cal de la circ? Cică era călare la trecerea în revistă, iar animalul a început să defileze în fața comandantului de corp de armată în pas spaniol, știi cum... Ridica în sus picioarele și apoi se legăna într-o parte și-ntr-alta. Pînă la urmă a intrat drept în rîndul companiei din frunte... Ce învălmășeală, ce țipete și ce înjurături au mai fost! Dar calul nu voia să știe de nimic și-i dădea înainte cu pasul spaniol... Atunci, Dragomirov și-a dus mîinile pîlnie la gură — uite-așa — și a strigat: „Locotenente!

Șterge-o tot în pasul ăsta la arest, pe douăzeci și una de zile... Înainte, ma-rrș !"...

— Ei, fleacuri ! se strîmbă Vetkin. Ascultă, Bek, vestea ta despre exercițiile cu sabia e într-adevăr o bombă !... Ce înseamnă asta ? Nu ne mai rămîne timp liber de loc ! De altfel, ieri au adus și la noi o asemenea dihanie — și arătă cu mîna în mijlocul terenului o momîie de lut umed, care de departe semăna oarecum a om, dar n-avea nici mîini, nici picioare.

— Și ce-ați făcut ? Ați început exercițiile ? întrebă Bek-Agamalov, curios. Romașov, ai încercat ?

— Încă nu !

— Nici eu ! Ce să-mi pierd vremea cu bazaconiile astea, bombăni Vetkin. Cînd mai am eu timp să spintec ? De la nouă dimineața și pînă seara la șase, ești țintuit aici... Abia mai ai cînd să îmbuci cîte ceva și să dai de dușcă un păhărel de votcă ! Slavă Domnului, nu mai sînt elev la școala militară...

— Caraghiosule ! Un ofițer trebuie să știe a mînui sabia.

— Și pentru ce, mă rog ? Pentru război ? Cu armele de foc de astăzi, nu izbutești să te apropii nici la o sută de pași de dușman. Atunci, ce dracu să fac eu cu sabia asta ? Doar nu-s cavalerist ! La nevoie, mai bine pun mîna pe pușcă și cu patul ei — pleosc, trosc... la căpățînă. E mai sigur !

— Bine, bine, dar în timp de pace ? Parcă știi ce se mai întîmplă ? O răscoală, o răzvrătire, sau poate...

— Ei și ? La ce mi-ar folosi sabia ? Doar n-am să tai capetele oamenilor ca un măcelar. Ajunge să comand : „Companie... fo-oc !" și gata !...

Bek-Agamalov luă o înfățișare nemulțumită.

— Ei, Pavel Pavlîci, ca totdeauna spui prostii. Răspunde-mi și tu o dată serios. Închipuie-ți că la o serbare sau la teatru sau într-un restaurant, te insultă vreun țivil sau, și mai grav — îți trage chiar o palmă !... Ce te faci ?

Vetkin dădu din umeri, strîngîndu-și buzele cu dispreț.

— Ehei ! Mai întîi, n-o să mă lovească nici un țivil, fiindcă mănîncă bătaie numai cel care se teme de ea. În al doilea rînd... ei, ce-am să fac ? Îl curăț cu revolverul.

— Și dacă ți-ai lăsat revolverul acasă ? întrebă Lbov.

— Ei, drace... mă duc să mi-l iau ! Ce tîmpenie... Doar a mai fost insultat un ofițer de cavalerie la șantan. S-a dus acasă cu birja, și-a luat revolverul și a ucis doi țivili. Și atîta tot !...

Bek-Agamalov dădu din cap nemulțumit.

— Știu ! Am auzit... Totuși, consiliul de război a găsit că era crimă cu premeditare și l-a condamnat. Bine-i asta ? Ei, nu ! Dacă m-ar insulta sau m-ar lovi cineva...

Nu isprăvi vorba, dar mîna-i mică în care ținea dîrlogii se încleștă cu atîta putere, încît începu să tremure.

Deodată, Lbov se strică de rîs.

— Iarăși... zise Vetkin cu asprime.

— Domnilor... vă rog... Ha, ha, ha ! La regimentul M... s-a întîmplat o istorie. Stegarul Krause a făcut scandal la clubul nobilimii... Atunci bufetierul l-a apucat de epolet și numai că nu i l-a smuls... Krause a scos îndată revolverul, i-a tras una drept în cap și l-a ucis pe loc. S-a mai amestecat și un avocat oarecare — poc — l-a lichidat și pe el ! Firește că toată lumea a luat-o la goană... Krause s-a întors liniștit în tabără și s-a îndreptat spre drapel. Santinela i-a strigat : „Cine-i ? Stai !" „Stegarul Krause vine să moară sub drapel !" S-a culcat, apoi și-a tras un glonte în mînă... La judecată, a fost achitat !

— Halal să-i fie ! zise Bek-Agamalov.

Începu atunci discuția obișnuită, atît de scumpă ofițerilor tineri, despre feluritele răfuieli sîngeroase care mai totdeauna rămîneau nepedepsite. Într-un orășel oarecare, un june ofițer de cavalerie, beat, se năpustise cu sabia într-o mulțime de evrei, după ce mai întîi le dăduse jos tradiționalele „cuști de paști". La Kiev, într-o sală de dans, un sublocotenent de infanterie spintecase cu sabia un student care-l ghiontise cu cotul la bufet. Într-un oraș mare — nu se știe anume dacă la Moscova sau la Petersburg — un ofițer împușcase „ca pe un cîine" un civil, fiindcă-i atrăsese atenția că la restaurant, un om binecrescut nu se leagă de doamne pe care nu le cunoaște.

Romașov, care pînă atunci tăcuse, se înroși deodată, își îndreptă fără nici un rost ochelarii și, după ce-și drese glasul, se amestecă în vorbă :

— Cît despre mine, domnilor, iată ce-aș mai adăuga : Să zicem că pe bufetier nu-l mai pun la socoteală... da... Dacă-i vorba însă de un civil... cum să spun ?... Da... Ei, dacă-i un om de treabă, nobil și așa mai departe... de ce să mă reped cu sabia asupra unui ins dezarmat. De ce să nu-i cer satisfacție pe calea armelor ? Doar sîntem oameni civilizați, cum s-ar spune...

— Eh, vorbești prostii, Romașov ! îl opri Vetkin. O să-i ceri satisfacție, iar el are să-ți răspundă, schimonosindu-se : „Nu... he, he, he. Eu... știți, eu în principiu... nu admit duelul. Sînt împotriva vărsărilor de sînge... Și afară de asta, he, he... avem o judecătorie de pace"... Și așa, ai să rămîi pălmuit pe toată viața.

Bek-Agamalov zîmbi iar cu zîmbetu-i larg și luminos.

— Aha ! Ești de părerea mea ? Ascultă-mă pe mine, Vetkin... Învață să mînuiești sabia ! La noi, în Caucaz, toată lumea se exercită din copilărie, pe nuiele, pe berbeci morți, pe apă...

— Da' pe oameni ? se amestecă Lbov.

— Și pe oameni, răspunse liniștit Bek-Agamalov. Și ce bine-i mai spintecă ! Dintr-o singură lovitură, ți-l despică de-a curmezișul de la umăr pînă la șold. Asta zic și eu că-i lovitură ! Altminteri, păcat să te mai murdărești.

— Dar tu, Bek, poți să faci una ca ăsta ?

Bek-Agamalov oftă cu părere de rău.

— Nu, nu pot... Un berbec tînăr, ți-l tai în două... ! Am încercat chiar și pe un vițel mort... Dar un om, nu, zău... nu cred c-aș putea. Capul i-l zbor la mama dracului, știu bine, dar așa, de-a curmezișul... nu. Taică-meu o făcea cu ușurință...

— Haideți, domnilor, să încercăm ! se rugă stăruitor Lbov și ochii i se aprinseră. Bek, dragul meu, să mergem, te rog...

Se apropiară cu toții de momîia de lut. Vetkin lovi cel dintîi. Chipu-i blînd și naiv luă o înfățișare fioroasă, și ofițerul ridică brațul cu o mișcare largă și neîndemînatică, izbind din răsputeri momîia. În același timp, îi

ieşi fără voie din gîtlej sunetul caracteristic — hrrşş — pe care-l scot măcelarii cînd hăcuie carnea. Tăişul pătrunse în lut pînă la o adîncime de un sfert de arşin şi Vetkin izbuti anevoie să-l tragă îndărăt.

— Prost ! găsi Bek-Agamalov, clătinînd din cap. E rîndul dumitale, Romaşov.

Romaşov trase sabia din teacă şi, stingherit, îşi îndreptă cu mîna ochelarii. De statură mijlocie, uscăţiv, dar destul de puternic, era totuşi neîndemînatic din pricina marii lui sfieli. Nici în şcoală nu fusese prea tare la scrimă, iar de un an şi jumătate, de cînd servea la regiment, uitase cu desăvîrşire arta aceasta. Ridică arma sus deasupra capului şi, totodată, printr-o mişcare firească, întinse înainte braţul stîng.

— Braţul ! îi strigă Bek-Agamalov.

Era însă prea tîrziu... Vîrful săbiei mai că nici n-atinse lutul. Cum Romaşov se aşteptase la o mare împotrivire, îşi pierdu echilibrul şi se clătină. Tăişul săbiei, lovindu-i mîna întinsă, îi rupse o mică fîşie de piele la baza degetului arătător. Sîngele ţîşni.

— Ei ! Ai văzut ? strigă supărat Bek-Agamalov, sărind de pe cal. Aşa nu-i greu să-ţi retezi braţul. Dar cum se poate să mînuieşti în halul ăsta o sabie ? În sfîrşit, nu-i nimic ! Un fleac... leagă-te strîns cu batista, domnişoară de pension ce eşti... Ţine-mi calul, puştiule ! Acuma, uită-te aici. La o lovitură cu sabia, lucrul de căpetenie nu-i nici umărul, nici cotul, ci încheietura mîinii. Îşi învîrti iute de cîteva ori mîna dreaptă ridicată deasupra capului, iar tăişul săbiei se prefăcu într-un cerc necurmat şi scînteietor. Şi acuma, priveşte ! Duc mîna stîngă la spate... Cînd loveşti, nu trebuie nici să ciopîrţeşti, nici să spinteci obiectul, ci să-l retezi, trăgînd sabia înapoi, ca şi cum l-ai pili... Înţelegi ? Şi mai ales, nu uita că latul săbiei trebuie numaidecît să fie înclinat faţă de suprafaţa pe care o vei lovi... Asta negreşit ! Unghiul e astfel mai ascuţit... Poftim, uită-te...

Bek-Agamalov se trase doi paşi îndărăt de momîia de lut, aţinti asupra ei o privire pătrunzătoare, neclintită, parc-ar fi vrut să măsoare ceva şi, deodată, plecîndu-şi tot trupul înainte, cu o mişcare înfricoşătoare şi grăbită, pe care ochii abia puteau s-o urmărească,

spintecă aerul cu luciul săbiei, deasupra capului, și apoi lovi. Romașov auzi numai șuieratul ascuțit al aerului și, îndată, jumătatea de sus a momîiei se prăbuși greoaie și moale, turtindu-se, la pămînt. Tăișul lăsase în urmă o suprafață netedă, ca șlefuită.

— Ei, drace ! Asta zic și eu lovitură ! exclamă Lbov entuziasmat. Bek, dragul meu, te rog mai trage-i o dată.

— Haide, Bek, încă o dată ! stărui și Vetkin.

Dar Bek-Agamalov, ca și cum s-ar fi temut să nu strice impresia făcută, își puse zîmbind sabia în teacă. Răsufla zgomotos, și-n clipa aceea, cu ochii lui plini de ură, larg deschiși, nasul coroiat și dinții rînjiți, semăna cu o pasăre de pradă, crudă și mîndră.

— Parcă asta înseamnă spintecat ? zise el cu prefăcut dispreț. În Caucaz, taică-meu, la șaizeci de ani, reteza dintr-o dată capul unui cal ! Trebuie să te exercitezi într-una. Uite cum se face la noi... Înțepenești o nuia de salcie să stea dreaptă și o spinteci cu o lovitură de sabie, sau lași să curgă de la oarecare înălțime un șuvoi subțire de apă și pe urmă îl tai... Dacă nu te împroașcă stropii, se cheamă c-ai lovit bine. Ei, Lbov, acuma treci tu la rînd !

Sergentul Bobîliov se apropie în goană de Vetkin, cu o înfățișare speriată.

— Să trăiți, dom' locotenent... Vine domnul colonel !

— Drre-e-e-pți ! strigă, tărăgănînd aspru și tulburat, căpitanul Sliva, din celălalt capăt al terenului.

Ofițerii se îndreptară în grabă spre companiile lor.

O trăsură mare și greoaie coti încet din șosea pe terenul de exerciții și se opri. Colonelul coborî pe o parte, și trăsura se aplecă sub greutatea lui, iar pe cealaltă parte sări sprinten aghiotantul comandantului, locotenentul Feodorovski, un ofițer înalt și fercheș.

— Noroc, a șasea ! răsună glasul plin și liniștit al comandantului.

Soldații, risipiți prin toate colțurile terenului de instrucție, strigară asurzitor :

— Să trăiți !

Ofițerii duseră mîinile la chipiuri.

— Vă rog, urmați instrucția ! zise comandantul regimentului și se îndreptă spre cel mai apropiat pluton.

Colonelul Șulgovici era în toane rele. Se oprea la toate grupele, punea soldaților întrebări cu privire la serviciul în garnizoană și, din cînd în cînd, îi înjura birjărește cu măiestria semeață, firească ofițerilor îmbătrîniți sub arme, în regimentele de frontieră. Soldații, ca hipnotizați de cătătura neclintită și stăruitoare a ochilor lui de bătrîn, spălăciți și aspri, îl priveau fără să clipească, abia răsuflînd, cu trupul încordat de groază. Colonelul era un bătrîn uriaș, gras și impunător. Fața-i plină, cu umerii obrajilor foarte lați, se îngusta spre frunte, prelungindu-se în jos cu o barbă deasă, argintie, în formă de lopată, ceea ce o făcea să semene cu un romb mare și neregulat. Avea sprîncene cărunte, zbîrlite și amenințătoare. Vorbea aproape fără să ridice tonul, dar fiecare sunet al glasului său neobișnuit, vestit în toată divizia — datorită căruia, fie zis în treacăt, își făcuse cariera — se auzea deslușit pînă în colțurile cele mai îndepărtate ale întinsului teren de instrucție și chiar pînă la șosea.

— Tu ce ești ? întrebă aspru colonelul, oprindu-se pe neașteptate în fața tînărului soldat Șarafutdinov, care sta lîngă porticul de gimnastică.

— Să trăiți, dom' colonel, sînt soldatul Șarafutdinov, din compania șasea ! strigă tătarul, răgușit și plin de rîvnă...

— Dobitocule ! Te întreb în ce post ești de santinelă ?

Înjurătura și înfățișarea furioasă a colonelului zăpăciră soldatul care tăcea, clipind din ochi.

— Ei ! ridică glasul Șulgovici.

— Santinela-i... invi...olabilă... bîigui tătarul la întîmplare. Nu pot ca să știu, s'trăiți ! zise el deodată, fără grabă, dar cu hotărîre.

Fața puhavă a colonelului se făcu atunci cărămizie ca a unui bătrîn, iar sprîncenele stufoase i se zbîrliră de mînie. Aruncîndu-și privirea în jur, întrebă răstit :

— Cine-i aici ofițerul instructor ?

Romașov făcu un pas înainte și duse mîna la chipiu.

— Eu, domnule colonel.

— Aha ! Sublocotenentul Romașov ! După cît se vede, ai mare grijă de oamenii dumitale... Lipește călcîiele ! zbieră pe neașteptate Șulgovici cu glas răgușit, holbîn-

du-şi ochii. Cum stai înaintea colonelului dumitale ? Căpitan Sliva, îţi atrag atenţia că subalternul dumitale n-are ţinută corespunzătoare faţă de şefi, în timpul serviciului... Şi tu, porc de cîine, se întoarse el spre Şarafutdinov, cum îl cheamă pe colonelul tău ?

— Nu pot ca să ştiu ! răspunse tătarul abătut, dar cu hotărîre şi fără să mai stea la gînduri.

— He !... Te întreb cum îl cheamă pe colonelul tău ? Cine sînt... eu ? Înţelegi ? Eu, eu, eu !... şi Şulgovici se bătu de cîteva ori din răsputeri cu palma în piept.

— Nu pot ca să ştiu !...

— ...înjură colonelul cu o frază întortocheată de vreo douăzeci de vorbe grele. Căpitan Sliva, fă bine să-l pui îndată pe măgarul ăsta... să putrezească la carceră, ticălosul ! Cît despre dumneata, sublocotenente, te ţii mai mult de fuste decît de serviciu... Joci vals, citeşti romane de Paul de Kock... După dumneata, ăsta-i soldat ? zise el, înfigîndu-şi degetul în buzele lui Şarafutdinov. Asta-i o ruşine, o batjocură, o porcărie, dar nu-i soldat. Nu cunoaşte numele colonelului său... mă mi-i-r de dumneata, sublocotenente !...

Romaşov se uita la faţa lui roşie şi mînioasă cu barbă cărunţă, simţind cum i se bate inima să-i spargă pieptul şi începe să vadă negru pe dinaintea ochilor... Deodată, aproape fără voie, zise cu glas înăbuşit :

— E tătar, domnule colonel ! Nu ştie ruseşte şi, afară de asta...

Şulgovici se îngălbeni pe loc, obrajii fleşcăiţi prinseră a-i tremura, iar ochii i se făcură sălbatici şi înspăimîntători.

— Cum ? urlă el cu glas atît de nefiresc şi de asurzitor, încît puştii cocoţaţi pe gardul dinspre şosea se împrăştiară în toate părţile, ca un stol de vrăbii. Cum ? Răspunzi ? Să ta-a-ci ! Un ţîncău, un sublocotenent, îşi îngăduie... Locotenent Feodorovski, să comunici prin ordin confidenţial că-i dau sublocotenentului Romaşov patru zile de arest, pentru lipsă de disciplină militară, iar căpitanul Sliva o să primească o mustrare scrisă, pentru că n-a ştiut să insufle subalternilor săi adevăratele principii ale îndatoririlor în serviciu.

Aghiotantul salută cu o înfățișare respectuoasă și rece. Sliva, care se încovoiase, sta cu fața încremenită, fără expresie, ținîndu-și mereu mîna tremurătoare la chipiu.

— Rușine, căpitan Sliva, bombăni Șulgovici, liniștindu-se cu încetul. Dumneata, unul dintre cei mai buni ofițeri din regiment, îmbătrînit în serviciu, îngădui ca tineretul să-și facă de cap... Mai strînge șurubul, mai scutură-i, nu te sfii ! N-are rost să te sfiești ! Doar nu-s domnișoare să leșine...

Colonelul se întoarse deodată pe călcîie și porni spre trăsură, urmat de aghiotant. Cît timp se așeză și pînă s-ajungă trăsura la șosea, pierind după clădirea pavilionului de companie, domni pe terenul de instrucție o tăcere adîncă și nedumerită.

— Ei, poftim ! zise Sliva scurt și nu tocmai prietenos, cînd, după cîteva clipe, ofițerii plecară acasă. Te-a mîncat limba să răspunzi... Trebuia să taci din gură, chiar dacă ți-a căzut năpasta pe cap. Uite, din pricina dumitale, m-am pomenit acuma cu o mustrare scrisă. Cine dracu te-a trimis în compania mea ? Îmi lipseai cum îi lipsește chelului tichia de mărgăritar. Ar trebui să mai sugi la doică, iar nu să...

Nu isprăvi vorba, ci dădu doar obosit din mînă, apoi, întorcînd spatele tînărului ofițer și încovoindu-se ca sub o povară, se îndreptă cu pași greoi spre locuința lui neîngrijită, de burlac bătrîn. Romașov îi urmări cu privirea spinarea îngustă și gîrbovită de om ce nu cunoaște bucurii și, cu toată amărăciunea jignirii și a rușinii îndurate în public, simți deodată cum i se trezește în inimă mila față de omul acesta înăsprit și retras, lipsit de orice dragoste și pentru care nu mai rămăseseră decît două lucruri de preț pe lume : să aibă o companie bine ținută, și-n fiecare seară să-i tragă, liniștit și singur, o dușcă, „înainte de culcare", cum spuneau bețivii cei vechi și fără leac din regiment.

Ca atîția oameni tineri, Romașov avea obiceiul naiv și cam ridicol de a vorbi despre el la persoana a treia, folosind expresii din romane foiletoane...

Și de data aceasta, rosti în gînd :

„Ochii lui blînzi și expresivi se învăluiră într-un nor de tristețe !"

II

Soldaţii se îndreptară pe plutoane spre cazarmă şi terenul de instrucţie rămase pustiu. Romaşov se opri o clipă, nehotărît, pe şosea. Nu era întîia dată, după un an şi jumătate de serviciu, cînd, cuprins de simţămîntul chinuitor al singurătăţii lui printre străini răuvoitori şi reci, se întreba cu nelinişte unde şi cum să-şi petreacă seara. Îl scîrbea chiar numai gîndul de a se întoarce acasă sau de a merge la cercul militar... La ora asta trebuie să fie gol... Fără îndoială că vreo cîţiva ofiţeri inferiori beau bere, fumează şi joacă biliard pe o masă mică şi jerpelită, însoţind fiecare bilă de înjurături şi vorbe murdare, iar prin încăperi pluteşte mirosul acru de mîncare proastă de popotă. Ce plictiseală !...

„Mă duc la gară, îşi zise Romaşov. Mi-e totuna !"

În sărăcăciosul tîrguşor evreiesc nu era nici un restaurant. Cluburile, atît cel militar, cît şi cel civil, se găseau într-o jalnică stare de părăsire. De aceea gara era singurul loc unde locuitorii se întîlneau să mai tragă un chefuşor, să-şi mai piardă vremea, sau chiar să joace cărţi. Veneau şi doamnele acolo la ora cînd treceau trenurile, ceea ce aducea o mică distracţie în adînca monotonie a vieţii de provincie.

Romaşov mergea şi el cu plăcere la gară seara, cînd sosea expresul care se oprea aici pentru ultima oară, înainte de a trece graniţa în Prusia. Încerca o ciudată încîntare cînd se uita tulburat cum se iveşte în goană de după o cotitură, năpustindu-se vijelios spre gară, trenul ăsta alcătuit numai din vreo cinci vagoane noi-nouţe şi strălucitoare, cu locomotiva ai cărei ochi de jar se făceau tot mai mari şi mai orbitori, aruncînd înaintea lor pete luminoase pe şine. Cînd ţi se părea că-i gata să iasă în goană din staţie, se oprea năprasnic, şuierînd şi duduind, „ca un uriaş, care-n fuga lui s-a agăţat de o stîncă", gîndea Romaşov. Din vagoanele luminate ca de sărbătoare, coborau doamne frumoase şi distinse, foarte elegante, cu pălării uimitoare şi rochii neobişnuit de luxoase... Coborau şi civili, îmbrăcaţi fără cusur, care vorbeau tare, franţuzeşte şi nemţeşte, cu aroganţă boierească şi mişcări firesti, rîzînd cu îngăduinţă. Nici unul

dintre ei nu-l băga vreodată în seamă pe Romașov, nici măcar în treacăt. Dar el vedea într-înșii un crîmpei dintr-o lume de care nu te poți apropia, o lume rafinată și orbitoare, unde viața-i o neîncetată bucurie.

Treceau opt minute... Clopotul suna, locomotiva fluiera și strălucitorul tren pleca din stație. Luminile de la peron și de la bufet se stingeau în grabă... Întunericul de toate zilele domnea din nou. Romașov urmărea totdeauna cu ușoară și visătoare melancolie micul felinar roșu care se legăna lin în spatele vagonului din urmă, mistuindu-se în noaptea neagră și prefăcîndu-se treptat într-o scînteie ce abia se mai zărea...

„Mă duc la gară", își zise Romașov. Aruncîndu-și însă privirea asupra galoșilor lui, simți că i se înroșesc obrajii de rușine. Erau galoși greoi și înalți de cauciuc — cum purtau toți ofițerii din regiment — plini pînă sus de noroi negru și lipicios ca o cocă. Se uită apoi la mantaua lui scurtă pînă la genunchi, tot din pricina noroiului, iar pe deasupra și zdrențuită la poale, cu cheutorile unsuroase căscate... Și oftă! Săptămîna trecută, pe cînd se plimba prin fața expresului, văzuse, la ușa unui vagon de clasa întîi, o doamnă înaltă, zveltă și foarte frumoasă, îmbrăcată în negru. Era fără pălărie și Romașov avu timp să-i zărească în grabă, dar foarte deslușit, nasul subțire și drept, buzele încîntătoare mici și pline, părul negru ondulat și lucios, pieptănat cu cărare la mijloc, care cădea în bucle peste tîmple, acoperindu-i coada sprîncenelor și urechile. La spatele ei, se ivea un tînăr voinic, într-un surtuc de culoare deschisă, cu înfățișarea semeață și mustața în furculiță ca a lui Wilhelm al II-lea, cu care și semăna puțin. Doamna îl zări și ea pe Romașov, ba chiar i se păru că-l privește cu luare-aminte, așa că, trecînd prin fața ei, sublocotenentul își zise după obicei: „Ochii necunoscutei se opriră cu plăcere asupra staturii zvelte a tînărului ofițer". Dar cînd, după zece pași, întoarse capul să mai întîlnească o dată privirea frumoasei doamne, băgă de seamă că atît ea, cît și tovarășul ei de călătorie rîdeau cu poftă, uitîndu-se în urma lui. Atunci se văzu deodată ca într-o oglindă, cu o limpezime uimitoare, parcă l-ar fi privit un străin care i-ar

fi cercetat galoșii, mantaua, fața palidă, ochii miopi și sfiala plină de stîngăcie... Amintindu-și frumoasa frază pe care o ticluise cu o clipă mai înainte, se îmbujoră dureros, chinuit de o rușine usturătoare și de neîndurat... Și chiar acum, pe cînd mergea singur în amurgul de primăvară, se înroși iar de rușine, gîndindu-se la umilința din trecut.

— Nu, hotărît ! Ce să mai caut la gară ? murmură el cu amară deznădejde. Mă mai plimb un pic și mă întorc acasă...

Era la începutul lui aprilie. Întunericul se lăsa pe nesimțite. Plopii din marginea șoselei, căsuțele albe și joase cu acoperișuri de olane, așezate de amîndouă părțile drumului, cei cîțiva trecători, toate se învăluiră în ceață, pierzîndu-și treptat culoarea și forma. Obiectele se prefăcură în siluete negre fără relief, dar contururile lor se mai desprindeau minunat de limpede, în văzduhul întunecat. Spre apus, dincolo de oraș, zarea mai ardea în vîlvătaia asfințitului. În craterul unui vulcan încins din care se revărsa lavă de aur topit parcă, se aruncau nori grei și cenușii, sclipind cu flăcări purpurii, galbene și violete, iar deasupra vulcanului, se înălța ca o boltă de peruzea și de smaragd cerul blînd al serii de primăvară.

Umblînd încet pe șosea, tîrîndu-și anevoie picioarele încălțate cu galoșii uriași, Romașov nu-și lua o clipă ochii de la focul acesta uimitor. Totdeauna, încă din copilărie, i se părea că, dincolo de nori și de zarea amurgului, vede altă viață, tainică și luminoasă, ca și cum acolo, departe, foarte departe, sub razele arzătoare ale unui soare nevăzut pămîntenilor, ar fi scînteiat un oraș minunat și strălucitor pe care nori străbătuți de flăcări îl ascundeau vederii. Străzile lui, poleite cu aur, luceau orbitor, cupole ciudate și turnuri cu acoperișuri de purpură se înălțau spre ceruri, diamante străluceau la ferestre și steaguri de culori vii fîlfîiau în văzduh... I se mai părea că-n orașul acela îndepărtat și de basm trăiau oameni veseli, a căror viață era ca o muzică îmbătătoare, ba chiar melancolia și tristețea lor erau fermecătoare și gingașe. Se plimbau prin piețe largi scăldate în lumină, prin grădini umbroase, printre flori și fîntîni

cu jocuri de apă, ca niște zei senini și plini de o negrăită bucurie, care nu întîlneau nici o piedică în calea dorințelor și a fericirii lor și nu știau ce-i tristețea chinuitoare, nici rușinea sau grijile...

Deodată, Romașov își aminti de întîmplarea cu colonelul, de vorbele lui răstite și grosolane și de simțămîntul de jignire cumplită și totodată copilărească care-l cuprinsese atunci în fața soldaților. Mai mult decît orice îl durea că strigase cineva la el, întocmai cum striga și el uneori la martorii aceștia tăcuți ai rușinii lui de astăzi... Vedea în asta ceva care ștergea deosebirile de grad, ceva care-i înjosea demnitatea de ofițer și, socotea el, chiar și pe cea de om.

Îndată, ca și cum ar fi fost un băiețandru — la drept vorbind, mai păstra multe apucături copilărești — începură să-i clocotească în minte gînduri de răzbunare, îndrăznețe și amețitoare. „Astea-s fleacuri ! Doar am toată viața înaintea mea !" își zicea el, și, însuflețit de gîndurile lui, pășea cu mai multă siguranță și răsufla mai adînc. „Uite, în ciuda tuturor, chiar de mîine dimineață mă pun pe învățătură și mă pregătesc să intru la Academia militară. Munca ! Da, prin muncă, poți înfăptui tot ce dorești... Trebuie numai să ai voință ! Am să tocesc ca un nebun și... spre mirarea tuturor, am să trec un examen strălucit... Fără îndoială, că toți au să spună : «Ei, și adică de ce vă miraţi ? Eram siguri de mai înainte c-o să reușească... E un tînăr atît de vrednic, atît de fermecător și de înzestrat !»"

Și nemaipomenit de limpede, Romașov se și văzu savant ofițer de stat-major, cu viitor strălucit... Numele lui e înscris pe tabloul de onoare al Academiei... Profesorii îi prevestesc o carieră excepțională și-i propun să rămînă la Academie, dar el vrea mai bine să se întoarcă la regiment... Trebuie să-și facă stagiul de comandant de companie și ține neapărat să-l îndeplinească în fostul său regiment. Iată-l că se prezintă aici, elegant, îngăduitor, cu oarecare dispreț și o trufașă politețe, ca toți ofițerii de stat-major pe care-i văzuse la marile manevre de anul trecut și la ridicările topografice. Se ferește de societatea ofițerilor. Grosolanele obiceiuri cazone, familiaritatea, jocul de cărți, bețiile... nu, toate

acestea nu-i mai sînt îngăduite ! Nu uită nici o clipă că serviciul de aici nu-i decît o etapă a carierei lui, a drumului care-l duce spre glorie.

Încep manevrele... Se dă o mare bătălie între cele două tabere potrivnice... Colonelul Șulgovici nu înțelege ordinele, se încurcă și se frămîntă fără rost, hărțuindu-i și pe ceilalți... Pînă acum comandantul de corp de armată i-a și trimis două mustrări prin ofițerii de legătură. „Hei, căpitane, scapă-mă din încurcătură ! se întoarce el către Romașov. Sîntem doar vechi prieteni... Îți mai amintești — he ! he ! he ! — cum ne mai ciorovăiam ? Haide, te rog." Are o înfățișare stingherită și lingușitoare. Atunci Romașov, salutîndu-l reglementar, se pleacă ușor în șa și-i răspunde demn și rece : „Îmi pare rău, domnule colonel ! Datoria dumneavoastră este să conduceți operațiile regimentului... Datoria mea este să vă primesc ordinele și să le execut." Dar în răstimp, sosește în galop un al treilea ofițer de legătură al comandantului, care aduce colonelului o nouă mustrare...

Strălucitul ofițer de stat-major Romașov urcă mereu alte trepte pe drumul gloriei... Iată c-a izbucnit o grevă a muncitorilor la o mare turnătorie. Compania lui Romașov e trimisă în grabă acolo... E noapte, cerul s-a înroșit de foc, mulțimea urlă și azvîrle cu pietre... Un căpitan zvelt și frumos înaintează în fruntea companiei lui... E Romașov. „Fraților, declară el muncitorilor, pentru a treia și cea din urmă oară, vă pun în vedere că voi trage !" Strigăte, fluierături, hohote de rîs... O piatră îl lovește pe Romașov în umăr, dar fața-i bărbătească și senină rămîne liniștită. Se întoarce spre soldați, ai căror ochi strălucesc de mînie că mult iubitul lor comandant a fost insultat. „Trageți în plin ! Companie... foc !"... O sută de împușcături se contopesc într-una singură... Un urlet de groază... Zeci de morți și de răniți se prăbușesc... Ceilalți fug în neorînduială, iar unii cad în genunchi, cerînd îndurare. Greva a fost înăbușită. Romașov primește felicitările șefilor și o decorație pentru neîntrecuta lui vitejie.

Pe urmă vine războiul... Nu !... Înainte de război, e mai bine ca Romașov să învețe întîi nemțește și să plece în Germania ca spion militar. Ce curaj grozav ! Singur, cu

desăvîrşire singur, numai cu paşaportul german în buzunar şi cu flaşneta în spinare — trebuie neapărat o flaşnetă ! — merge din oraş în oraş, învîrte mînerul flaşnetei, adună pfenigi, face pe prostul şi-n acelaşi timp, fără ca nimeni să-l bănuiască, schiţează planuri de fortăreţe, depozite de muniţii, cazărmi şi tabere militare. E înconjurat de primejdii neîncetate... Guvernul ţării lui nu-l recunoaşte, e în afară legii... Dacă izbuteşte să culeagă informaţii de preţ, va fi răsplătit cu bani, va fi înaintat în grad şi va dobîndi o situaţie socială şi mare faimă !... De nu, va fi împuşcat fără judecată şi fără nici o formalitate, în zorii zilei în vreun şanţ de fortăreaţă. Din compătimire, i-au propus să-i lege ochii cu o basma, dar el o azvîrle cu mîndrie la pămînt : „Credeţi oare că un adevărat ofiţer se teme să privească moartea în faţă ?" Un colonel bătrîn îi zice atunci mişcat : „Ascultă, tinere, am şi eu un fiu de vîrsta dumitale... Spune-ţi numai numele şi naţionalitatea, şi-ţi vom schimba pedeapsa cu moarte, în puşcărie." Romaşov îl opreşte însă cu o politeţe rece : „E în zadar, domnule colonel, vă mulţumesc ! Făceţi-vă datoria." Pe urmă, întorcîndu-se către plutonul de execuţie : „Soldaţi ! rosteşte el cu glas hotărît şi, bineînţeles, pe nemţeşte, vă cer un serviciu de camarad ! Ochiţi drept în inimă !" Un locotenent sentimental, stăpînindu-şi anevoie lacrimile, flutură o batistă albă. O salvă...

Tabloul acesta închipuit i se arătă aşa de viu şi de limpede, încît Romaşov care mergea cu paşi mari şi grăbiţi, gîfîind, se înfioră deodată cuprins de groază şi încremeni locului cu pumnii strîns încleştaţi, iar inima-i bătea puternic... Dar îndată, îşi zîmbi în umbră cu o înfăţişare sfioasă şi vinovată, apoi, cu capul între umeri, îşi văzu de drum.

Curînd însă visuri năvalnice puseră iar stăpînire pe el ca un puhoi nestăvilit. Un război sîngeros şi înverşunat a izbucnit împotriva Austriei şi a Prusiei ! Iată un uriaş cîmp de bătălie, cadavre, şrapnele, sînge, moarte...

E bătălia hotărîtoare pentru soarta întregii campanii. Sosesc cele din urmă rezerve, iar din minut în minut se aşteaptă să se ivească în spatele inamicului o coloană rusă de încercuire. Armata trebuie să ţină piept cu orice

preț îngrozitorului atac al dușmanului. Cel mai cumplit foc, cele mai înverșunate sforțări ale inamicului se îndreaptă împotriva regimentului Kerenski. Soldații luptă ca niște lei și nici o clipă nu și-au pierdut avîntul, cu toate că rîndurile lor se răresc mereu, sub ploaia de gloanțe dușmane. Clipă istorică! Să mai țină un minut sau două și a lor e victoria... Dar colonelul Șulgovici se zăpăcește... E viteaz, fără îndoială, nervii lui însă nu pot îndura această grozăvie. Închide ochii, tremură și se îngălbenește... Iată, a și făcut un semn gornistului să sune retragerea... Soldatul a și dus goarna la gură, dar tocmai atunci, de după un deal, se năpustește în goană pe un cal arab, alb de spumă, colonelul Romașov, șeful statului-major al diviziei: „Domnule colonel, nici un pas îndărăt! Aici se hotărăște soarta Rusiei!"... Șulgovici se aprinde: „Colonele, aici comand numai eu! Eu singur răspund în fața lui dumnezeu și a țarului! Gornist, retragerea!" Romașov însă a și apucat goarna din mîinile soldatului: „Înainte, băieți! Țarul și patria vă privesc! Ura-a!" Urlînd înspăimîntător, soldații se reped înainte ca turbați, urmîndu-l pe Romașov... Totul se învălmășește și se învăluie în fum, prăbușindu-se parcă într-o prăpastie. Rîndurile dușmanului se clatină, dau îndărăt și fug în neorînduială. În spatele dușmanului, pe dealurile îndepărtate, strălucesc acum baionetele coloanei de încercuire. „Ura, fraților, a noastră-i biruința!..."

Romașov care acum nu mai mergea, ci alerga, dînd din mîini cu însuflețire, se opri deodată, venindu-și anevoie în fire. I se părea că pe sub haine i se plimbă o mînă rece, de-a lungul spinării, a brațelor și a picioarelor; simțea cum i se ridică părul măciucă, iar lacrimi de bucurie îi umezesc ochii. Nici nu băgase de seamă că ajunsese în dreptul locuinței lui... Trezindu-se din înflăcăratele-i visuri, se uită cu mirare la poarta bine cunoscută care dădea în livada sărăcăcioasă și la căsuța albă din fundul ei.

— Ce prostii îți mai trec uneori prin minte, șopti el rușinat, vîrîndu-și cu sfială capul între umeri.

III

Întors acasă, Romașov se trînti pe pat, fără să-și mai scoată mantaua și nici chiar sabia, rămînînd multă vreme nemișcat, cu privirea neclintită și pierdută în tavan. Îl durea capul și spatele, iar sufletu-i era gol, ca și cum niciodată n-ar fi avut vreun gînd, vreo amintire, sau vreun sentiment... Nu simțea nici măcar mînie sau plictiseală, ci numai o nepăsare adîncă și întunecată.

La fereastră, trist și duios, se stingea domol amurgul verzui de aprilie. În antret, ordonanța își făcea de lucru, zăngănind încet un obiect de metal.

„Ciudat, își zise Romașov, am citit undeva că omul nu poate să stea nici o clipă fără să gîndească. Și totuși sînt culcat și nu cuget la nimic. Să fie oare într-adevăr așa ? Nu... Deoarece m-am gîndit că nu mă gîndesc la nimic, înseamnă că tot s-a învîrtit o rotiță din creierul meu. Uite, acuma iar mă analizez, deci mă mai gîndesc la ceva"...

Și se împotmoli pînă într-atîta în gîndurile acestea chinuitoare și încurcate, încît deodată simți un dezgust aproape fizic, de parcă sub craniu i s-ar fi întins o plasă de păianjen cenușie și murdară, din care nu putea să scape cu nici un chip. Ridicîndu-și capul de pe pernă, strigă :

— Gainan !

În antret se auzi cum cade și se rostogolește ceva, pesemne burlanul de la samovar. Ordonanța se repezi în odaie, deschizînd ușa așa de iute și de zgomotos ca și cum l-ar fi urmărit cineva.

— Ordonați ! strigă el speriat.

— N-a venit nimeni din partea locotenentului Nikolaev ?

— Nu, să trăiți ! strigă iar Gainan.

Între ofițer și ordonanță se stabiliseră încă de mult raporturi de încredere, simple și chiar oarecum afectuoase și familiare. Dar cînd era vorba de vreuna din formulele reglementare ca : „am înțeles", „ordonați", „da, să trăiți", „nu știu, să trăiți"... Gainan le rostea mașinal, cu glasul sugrumat cu care soldații răspund în front ofițerilor. Era un obicei nesăbuit care se înrădă-

cînase adînc în el chiar din primele zile ale recrutării lui şi, după cum se arăta, avea să-i rămînă pe toată viaţa.

Gainan era ceremis de felul lui şi de religie păgînă, cêea ce-l măgulea mult pe Romaşov, dumnezeu ştie de ce. La regiment, ofiţerii tineri răspîndiseră jocul copilăresc şi caraghios de a-şi învăţa ordonanţele să răspundă la tot felul de lucruri ciudate şi neobişnuite. Vetkin, de pildă, cînd veneau la el camarazii, îşi întreba totdeauna ordonanţa, un moldovean : „Ia spune, Buzescule, mai avem noi şampanie în pivniţă ?" Iar Buzescu răspundea fără să crîcnească : „Nu mai avem de loc, să trăiţi, că aţi binevoit să beţi aseară cea din urmă duzină". Alt ofiţer, sublocotenentul Epifanov, făcea haz, punînd ordonanţei lui întrebări încurcate pe care nici el pesemne nu le înţelegea. „Ce părere ai, camarade, despre restaurarea principiilor monarhice în Franţa de astăzi ?" Şi ordonanţa răspundea fără să clipească măcar : „Taman aşa, să trăiţi, o să iasă tare bine". Locotenentul Bobetinski îl învăţase catehismul pe ordonanţa lui, care răspundea fără a şovăi la întrebările cele mai ciudate, cu totul rupte de viaţa adevărată : „Care-i în al treilea rînd însemnătatea acestui lucru ?" „În al treilea rînd, lucrul acesta n-are nici o însemnătate." Sau : „Ce părere are sfînta biserică despre faptul ăsta ?" „Sfînta biserică nu pomeneşte nimic despre faptul ăsta." Ordonanţa aceluiaşi ofiţer declama cu gesturi tragice şi nesăbuite monologul călugărului Pimen din Boris Godunov. De asemenea, mai era răspîndit obiceiul de a sili ordonanţele să vorbească franţuzeşte : *„Bonjour, mousié"... „Bonne nuit, mousié"... „Voulez-vous du thé, mousié ?"* [1] şi cîte şi mai cîte. Toate născocirile acestea erau un fel de leac împotriva plictiselii, o distracţie în viaţa aceasta fără orizont şi aveau la bază lipsa oricăror alte interese, în afara celor legate de serviciu.

Romaşov vorbea adesea cu Gainan despre idolii lui, despre care, de altfel, chiar ceremisul avea noţiuni foarte greu de înţeles şi nedesluşite, dar mai ales despre chipul într-adevăr ciudat în care ordonanţa depusese jurămîn-

[1] Bună ziua, domle... (corect *monsieur*). Noapte bună, domle... Vreţi ceai, domle ? (N. t.)

tul de credință pentru patrie și tron. În timp ce formulele de jurămînt erau citite ortodocșilor de un preot, evreilor de un rabin, catolicilor de un preot polonez, iar protestanților, în lipsa unui pastor, de către căpitanul Ditz și mahomedanilor, de locotenentul Bek-Agamalov — cu Gainan lucrurile se petrecuseră într-un fel cu totul deosebit. Aghiotantul regimentului întinsese pe rînd, atît lui cît și altor doi compatrioți și corelegionari de-ai săi, cîte o bucată de pîine presărată cu sare și înfiptă în vîrful săbiei. Toți trei, fără s-atingă pîinea cu mîna, o apucaseră cu gura, mîncînd-o pe loc. Pe cît se pare, înțelesul simbolic al ceremoniei era următorul : „Acuma, după ce am mîncat pîine și sare în slujba noului stăpîn, să fiu pedepsit prin fier, dacă nu voi fi credincios". Gainan era se vede mîndru de ceremonialul acesta neobișnuit și-i făcea plăcere să și-l amintească. Dar, cum de fiecare dată, adăuga mereu noi amănunte, ajunsese pînă la urmă un fel de basm fantastic, uluitor și cu adevărat caraghios care-l înveselea mult pe Romașov și pe sublocotenenții care veneau la el.

Și de data aceasta, Gainan credea că locotenentul va începe, ca de obicei, să-i vorbească despre idoli și despre jurămînt și aștepta, zîmbind cu șiretenie. Dar Romașov zise cu glas moale :

— Bine... poți pleca...

— Pregătim tunica cel nou, dom' sublocotenent ? întrebă, grijuliu, Gainan.

Romașov tăcea, șovăind. Ar fi vrut să spună, da... apoi, nu, pe urmă iar da. Oftă adînc și de mai multe ori la șir, ca un copil, și răspunse abătut :

— Nu, Gainan... Nu-i nevoie... O să-i mai las în plata domnului... Pune samovarul și pe urmă dă fuga la popotă și adu-mi masa de seară.

„Înadins n-am să mă duc astăzi... gîndi el cu un fel de îndărătnicie șovăitoare. Nu se poate să plictisești oamenii în fiecare zi... De altfel, mi se pare că nici ei nu se prea bucură de venirea mea."

Credea că hotărîrea lui era nestrămutată, dar undeva în adîncurile tăinuite ale sufletului își făcea loc aproape inconștient siguranța, de care abia-și dădea seama, că și în seara asta, ca și în ajun, ca în mai toate serile de

aproape trei luni încoace, se va duce totuși la Nikolaevi. În fiecare seară, plecînd de la ei către miezul nopții, rușinat și mînios de lipsa lui de voință, jura să nu mai dea pe la ei o săptămînă sau două, ba chiar să nu mai meargă de loc pe acolo. Tot drumul și pînă cînd se culca și adormea, credea c-o să-și poată ține cu ușurință cuvîntul... Noaptea însă trecea, venea o zi nouă, nesfîrșită, plicticoasă și se simțea iar atras de casa aceea curată și luminoasă, de odăile plăcute și primitoare, de oamenii aceia liniștiți și veseli, dar mai ales de farmecul dulce al frumuseții, al gingășiei și al cochetăriei feminine...

Romașov se ridică pe pat. Afară se întuneca, totuși mai putea deslușI destul de bine toată odaia. Ah, cum i se mai urîse să tot vadă în fiecare zi mereu aceleași cîteva lucruri sărăcăcioase care-i alcătuiau „mobilierul" : pe o măsuță de scris o lampă cu abajur trandafiriu, în formă de lalea, lîngă un deșteptător rotund cu tictacul grăbit și o călimară în chip de mops ; la perete, de-a lungul patului, un covor de lînă reprezentînd un tigru și un negru călare, înarmat cu o suliță ; într-un colț, o poliță cam șubredă cu cărți, iar în alt colț, silueta fantastică a unei cutii de violoncel ; deasupra singurei ferestre atîrna un stor de paie răsucit sul, iar lîngă ușă, un cearceaf care acoperea cuierul de haine. La fiecare ofițer și la fiecare subofițer neînsurat, găseai exact aceleași lucruri, afară de violoncel, firește, pe care Romașov îl luase de la orchestra regimentului, unde nimeni n-avea nevoie de el. Dar încă de anul trecut, înainte să fi învățat măcar gama, părăsise atît violoncelul, cît și muzica.

Cu un an și ceva în urmă, Romașov, proaspăt ieșit din școala militară, ajunsese posesorul fericit și mîndru al acestor lucruri mărunte. Să ai locuința ta, chiar mobilele tale, putința de-a cumpăra, de-a alege, așezîndu-le după gustul tău, toate acestea încîntaseră sufletul unui băiețandru de douăzeci de ani, care mai sta ieri în bancă și mergea încolonat la sala de mese împreună cu colegii lui. Ce de speranțe, ce de planuri nu-și făcuse pe vremea cînd cumpăra aceste păcătoase obiecte de lux !... Și ce program aspru de viață nu-și întocmise el atunci ! În pri-

mii doi ani, avea să studieze temeinic literatura clasică şi să înveţe metodic franceza şi germana, cît şi muzica. În anul următor, ar fi început pregătirea pentru Academie. Trebuia să fie la curent cu viaţa de toate zilele, cu literatura şi cu ştiinţa, aşa că se abonase la un ziar şi la o revistă lunară foarte răspîndită. Pentru a-şi desăvîrşi cunoştinţele, cumpărase *Psihologia* de Wundt, *Fiziologia* de Lewis şi *Ajută-te singur* de Smiles.

Dar vai ! Cărţile acestea zac de nouă luni pe poliţă, iar Gainan uită să le mai şteargă de colb, ziarele stau sub masa de scris, cu banderola nedesfăcută, revista nu i se mai trimite că n-a mai plătit abonamentul pe semestrul următor, iar sublocotenentul Romaşov bea votcă la cercul militar, are o legătură veche, murdară şi plictisitoare cu soţia unui ofiţer care-şi înşală soţul gelos şi ofticos, joacă cărţi şi se simte tot mai dezgustat de serviciu, de camarazi şi chiar de viaţa lui...

— Iertaţi, să trăiţi !... strigă ordonanţa, dînd buzna pe neaşteptate în odaie, dar îndată urmă cu glas prietenos şi blînd : Am uitat spunem că ai primit scrisoare de la coniţa Peterson... Ai adus ordonanţa şi ai cerut răspuns !

Încruntîndu-se, Romaşov rupse plicul lung, trandafiriu, pe marginea căruia zbura un porumbel cu o scrisoare în cioc.

— Aprinde lampa, Gainan ! porunci el.

„Scumpul, dragul şi mustăciosul meu Jorjik, citi Romaşov scrisul cunoscut, cu rîndurile ce se lăsau neîngrijit în jos. N-ai mai fost la noi de o săptămînă întreagă şi mi-e aşa dor de tine, c-am plîns ieri toată noaptea. Dacă vrei să-ţi rîzi de mine, să ştii că nu voi putea îndura trădarea aceasta. O singură înghiţitură din sticluţa cu morfină şi voi înceta pe vecie să mai sufăr, iar pe tine te va mustra conştiinţa. Vino neapărat diseară la şapte şi jumătate. *El* n-are să fie acasă, va fi dus la exerciţii practice şi eu am să te sărut tare, tare, tare, cît pot de tare. Aşa că, vino. Te sărut de un miliard de ori. Toată a ta, Raisa.

P. S.

Iubito, mai ştii salcia plîngătoare,
Ce-şi oglindeşte-n rîu plecatu-i ram,

Tu-mi dădeai sărutări arzătoare
Și fericirea-n doi o împărțeam.

P.P.S. Trebuie neapărat, neapărat să vii la serata de sîmbăta viitoare. Te invit dinainte la cadrilul al treilea. După considerație ! ! ! ! !

R. P."

În sfîrșit, jos de tot, pe pagina a patra, era scris într-un chenar frumos :

Aici

am depus o sărutare...

Scrisoarea mirosea a liliac persan, parfumul binecunoscut din care cîteva picături se uscaseră pe hîrtie, întinzîndu-se ca niște pete galbene sub care literele își pierduseră forma. Parfumul ăsta dulceag, tonul de ieftină cochetărie al scrisorii și chipul ce i se arătă deodată — cap mic, păr roșu și față sulemenită — treziră pe loc în sufletul lui Romașov un dezgust de neînvins. Cu o plăcere furioasă, rupse scrisoarea în două, o împături, apoi o rupse în patru și tot așa mereu, în bucățele din ce în ce mai mici. Pînă la urmă, cînd erau prea mici să le distrugă, le aruncă sub masă, scrîșnind din dinți. Dar și-n clipa aceea nu-și uită obiceiul de a declama, vorbind de el la persoana a treia, în cuvinte bine alese :

„Și izbucni într-un rîs amar și disprețuitor".

În același timp, își dădu seama că se va duce cu siguranță la Nikolaevi. „Va fi însă pentru cea din urmă oară... cu adevărat cea din urmă oară", încercă el să se amăgească singur și îndată se simți voios și liniștit :

— Gainan, dă-mi hainele să mă-mbrac !

Se spălă în grabă, își puse tunica cea nouă, parfumîndu-și apoi batista curată cu apă de colonie. Chiar în clipa cînd se pregătea să iasă, Gainan îl opri pe negîndite :

— Trăiți dom' sublocotenent ! zise ceremisul cu glas neobișnuit de blînd și de rugător, începînd deodată să țopăie pe loc.

Totdeauna se fîțîia așa cînd era tulburat sau stingherit : scotea înainte cînd un genunchi, cînd celălalt, dădea din umeri, întindea gîtul și-l trăgea înapoi, lăsîndu-și brațele în jos și mișcîndu-și nervos degetele.

— Ei, ce mai vrei ?

— Dom' sublocotenent, nu supărați, vrem rugăm foarte mult. Dă la mine domnul alb.

— Ce ? Care domn alb ?

— Care ai poruncit aruncăm pe el. Uite, colo...

Și arătă cu degetul pe podea după sobă, un bust al lui Pușkin, pe care Romașov îl cumpărase cîndva de la un vînzător ambulant. În ciuda inscripției, bustul, grosolan lucrat și murdărit tot de muște, nu reprezenta, fie zis în treacăt, pe marele poet rus, ci vreun bătrîn misit evreu. Ofițerul nu-l mai putea vedea în ochi și, într-adevăr, îi ordonase cu cîteva zile în urmă să-l arunce...

— Ce vrei să faci cu el ? întrebă rîzînd sublocotenentul. Poftim, ia-ți-l. Îmi pare bine că-ți face plăcere... Mie tot nu-mi trebuie ! Dar ce nevoie ai de el ?

Gainan tăcea, lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe celălalt.

— Bine, lasă ! zise Romașov. Dar știi măcar cine-i ăsta ?

Gainan zîmbi blînd și tulburat, începînd să țopăie și mai dihai.

— Nu știi... Și-și șterse buzele cu mîneca.

— Dacă nu știi, să-ți spun eu ! Ăsta-i Pușkin... Alexandr Sergheevici Pușkin. Ai înțeles ? Hai, spune după mine : Alexandr Sergheevici...

— Besiev, repetă hotărît Gainan.

— Besiev ? Ei, fie și Besiev ! se învoi Romașov. Am plecat... Dacă vine cineva de la Petersoni, să spui că

sublocotenentul a ieşit, dar că nu ştii unde s-a dus... Ai înţeles ? Dacă se întîmplă ceva în legătură cu serviciul, să vii fuga după mine la locotenentul Nikolaev ! Rămîi cu bine ! Adă de la popotă masa mea de astăseară şi poţi s-o mănînci.

Îl bătu prietenește pe umăr şi ceremisul îi răspunse numai cu un zîmbet larg, vesel şi cald.

IV

Afară noaptea era aşa de întunecoasă şi de adîncă, încît la început Romaşov fu nevoit să-şi găsească drumul bîjbîind ca orbii. Picioarele, încălţate tot cu galoşi uriaşi, i se înfundau adînc în noroiul cleios ca o peltea şi abia ieşeau anevoie, plescăind lung. Uneori, cîte un galoş i se împotmolea atît de tare, de-i rămînea piciorul afară şi Romaşov era nevoit să se cumpănească numai într-un picior, iar cu celălalt să-şi dibuiască în beznă şi la întîmplare galoşul pierdut.

Tîrguşorul părea mort şi nici măcar cîinii nu lătrau. Pe alocuri, de la ferestrele caselor joase şi albe răzbeau raze de lumină ceţoasă, care cădeau pieziş în fîşii drepte şi lungi pe pămîntul lucios, galben-cafeniu. Totuşi, gardurile jilave şi năclăite de-a lungul cărora mergea Romaşov, scoarţa udă a plopilor bătrîni şi glodul de pe drum, toate răspîndeau o mireasmă puternică şi îmbătătoare, primăvăratică, ce te înviora, dîndu-ţi parcă puteri noi. Pînă şi vîntul mare ce răbufnea vijelios pe străzi sufla ca primăvara, năvalnic şi zbenguindu-se sprinţar, înfiorat.

În faţa casei unde locuiau Nikolaevii, sublocotenentul se opri o clipă, pradă slăbiciunii şi nehotărîrii... Ferestrele mici erau acoperite cu perdele groase cafenii, prin care se ghicea o lumină egală şi vie. Într-un loc perdeaua se îndoise, lăsînd o crăpătură îngustă. Romaşov îşi lipi capul de geam, foarte tulburat, căutînd să-şi ţină răsuflarea, ca şi cum cei din odaie ar fi putut să-l audă.

Zări fața și umerii Alexandrei Petrovna care ședea cu spatele ușor încovoiat pe canapeaua de rips verde, binecunoscută ofițerului. Atitudinea ei, mișcările ușoare ale trupului, cît și capul foarte plecat arătau că lucra ceva.

Deodată, se îndreptă, ridică fruntea și oftă adînc... Buzele i se mișcară... „Ce-o fi spunînd ? gîndi Romașov, uite-o că zîmbește... Ce ciudat e să privești pe fereastră un om care vorbește și să nu-l auzi !"

Zîmbetul i se șterse pe neașteptate de pe față și fruntea i se încreți. Buzele prinseră iar să se miște repede, cu o expresie stăruitoare, apoi alt surîs șăgalnic și batjocoritor îi lumină chipul. Pe urmă, dădu încetișor din cap, de parc-ar fi negat ceva... „Poate că-i vorba de mine ?" își zise cu sfială Romașov. Femeia asta tînără la care se uita acum ca la un scump tablou viu, de mult știut, răspîndea în juru-i un fel de seninătate curată și liniștită care-l cuprindea și pe el. „Șurocika", murmură Romașov cu duioșie...

Deodată, Alexandra Petrovna lăsă lucrul și, ridicînd capul, își întoarse repede privirea îngrijorată spre fereastră. Romașov crezu că se uită drept în ochii lui. Inima i se strînse și-i îngheță de frică... Sări ars, ascunzîndu-se după un colț al zidului. O clipă se rușină, cît pe ce să se întoarcă acasă, dar se stăpîni și, deschizînd portița grădinii, se îndreptă spre bucătărie.

În timp ce ordonanța Nikolaevilor îi scotea galoșii plini de glod și-i curăța cizmele cu o cîrpă, iar el își ștergea cu batista ochelarii ce se aburiseră la căldură, apropiindu-i de fiecare dată de ochii lui de miop, se auzi din salon glasul sonor al Alexandrei Petrovna :

— Stepan, a venit cineva cu vreun ordin ?

„Înadins spune așa ! gîndi sublocotenentul, chinuindu-se singur. Doar știe că vin totdeauna pe la ora asta."

— Nu... eu sînt, Alexandra Petrovna ! strigă el prin ușă, cu voce nefirească.

— A ! Romocika ! Ei, poftim intră... intră ! Ce ai încremenit acolo ? Volodea, a venit Romașov !

Ofițerul intră, tulburat, plecîndu-se sfios și frecîndu-și mîinile fără rost.

— Îmi închipui cît v-aţi plictisit de mine, Alexandra Petrovna.

O spunea, nădăjduind că va izbuti să se exprime cu ton voios şi nesilit, dar vorbea dimpotrivă cu stîngăcie şi, după cum singur băgă de seamă, foarte puţin firesc.

— Iar începi cu prostiile ! exclamă Alexandra Petrovna. Stai jos, o să luăm ceaiul...

Aţintindu-şi privirea atentă şi senină în ochii lui, îi strînse tare, ca de obicei, mîna rece în mîna ei mică, moale şi caldă.

Nikolaev şedea cu spatele spre ei, la o masă plină de cărţi, de atlase de geografie şi de schiţe. Trebuia să-şi treacă în curînd examenul de admitere la Academia militară şi tot anul se pregătise, muncind cu îndîrjire, fără o clipă de răgaz. Se prezenta acum pentru a treia oară fiindcă doi ani de-a rîndul căzuse la examen.

Fără să se întoarcă şi fără să-şi ridice ochii de pe cartea deschisă în faţa lui, Nikolaev întinse lui Romaşov mîna peste umăr cu glas liniştit şi plin :

— Bună seara, Iuri Alexeici ! Ce mai nou ? Şurocika, dă-i un ceai... Pe mine, te rog să mă ierţi, am de lucru !

„Sigur că nu trebuia să vin, îşi zise cu deznădejde Romaşov. Ah, că prost mai sînt !"

— Nimic nou... Doar că Centaurul l-a repezit la cerc pe locotenent-colonelul Leh, care cică era beat turtă. Cere ca-n toate companiile să se facă exerciţii cu sabia pe manechine. Pe Epifan l-a băgat la arest.

— Da ? întrebă Nikolaev cu gîndul aiurea. Nu mai spune ? !

— Şi eu m-am ales cu patru zile... Pe scurt, numai noutăţi vechi...

Lui Romaşov i se părea că vocea-i era străină şi suna înăbuşit, ca şi cum vorbele i s-ar fi oprit în gît. „Ce caraghios m-or fi găsind !" îşi spuse el, dar se linişti singur prin raţionamentul la care adesea recurg oamenii sfioşi : totdeauna cînd eşti prea tulburat îţi închipui că toţi o văd, de fapt însă numai tu singur îţi dai seama.

Se aşează într-un fotoliu lîngă Şurocika. Împletea o dantelă, mînuind repede croşeta. Nu sta niciodată de-

geaba și fețele de masă, șervețelele, abajururile și perdelele din casă, toate erau făcute de mîna ei.

Romașov luă cu grijă între degete ața care se întindea de la ghem la mîna ei, și întrebă :

— Cum se numește dantela asta ?

— Ghipiură... Mă întrebi pentru a zecea oară !

Șurocika aruncă o privire grăbită și atentă sublocotenentului și apoi, tot așa de iute, lăsă iar ochii în jos pe dantelă... Dar îndată, începu să rîdă :

— Lasă, Iuri Alexeici... Stai și te odihnește un pic. „Pe loc repaus !" cum se comandă la voi.

Romașov oftă, uitîndu-se cu coada ochiului la ceafa vînjoasă a lui Nikolaev, care părea și mai albă alături de gulerul bluzei cenușii.

— Ce fericit e Vladimir Efimîci, zise el. O să plece la vară la Petersburg... Și-o să intre la Academie...

— Ei, asta rămîne de văzut ! exclamă Șurocika, sfidîndu-și oarecum soțul. Doar ne-am mai întors de două ori cu rușine la regiment... Acum e ultima oară !

Nikolaev se răsuci. Fața-i energică, dar blîndă, cu mustăți stufoase, se înroși, iar ochii lui mari, negri și bovini scînteiară mînioși.

— Nu vorbi prostii, Șurocika ! Am spus că voi trece examenul și-l voi trece. Bătu tare cu palma în masă. Știi numai să cobești... Asta-i !...

— Asta-i ! îl îngînă nevastă-sa și se lovi și ea peste genunchi cu mîna-i mică și negricioasă. Ia spune-mi, mai bine, ce condiții trebuie să îndeplinească formațiunea de luptă a unei unități ? Știi, urmă ea, uitîndu-se la Romașov cu un zîmbet șiret și vioi în ochi, eu sînt mai tare decît el la tactică. Ei, Volodea, ofițer de statmajor general, care sînt acele condiții ?

— Prostii, Șurocika... Lasă-mă în pace ! mormăi Nikolaev, nemulțumit.

Dar deodată se întoarse cu scaun cu tot spre nevastăsa, iar în ochii larg deschiși, frumoși și cam nerozi, i se citea nedumerirea și aproape spaima.

— Stai, fetițo, într-adevăr, nu-mi amintesc tocmai bine. Formațiunea de luptă ? Formațiunea de luptă trebuie să fie alcătuită în așa fel, încît să sufere cît mai

puțin sub focul inamicului, apoi să fie ușor de comandat... Apoi... stai...

— Pentru „stai"... se plătesc parale ! îl opri Șurocika, biruitoare.

Și începu să spună pe dinafară, cu o iuțeală uluitoare, plecîndu-și ochii și legănîndu-se ușor, ca o școlăriță premiantă care răspunde la lecție :

— Formațiunea de luptă trebuie să îndeplinească următoarele condiții : repeziciune, mobilitate, mlădiere pentru înlăturarea obstacolelor, ușurință în comandă, adaptare la teren... Unitatea trebuie să sufere cît mai puțin sub focul inamicului, să-și desfășoare și să-și strîngă lesne rîndurile și să treacă repede în formație de marș... Asta-i tot !...

Deschise ochii, răsuflă adînc și, întorcîndu-și spre Romașov fața zîmbitoare și expresivă, întrebă :

— E bine ?

— Ei, drăcie, ce memorie ! făcu Nikolaev cu invidie și admirație, cufundîndu-se iar în caietele lui.

— Doar învățăm totdeauna împreună, lămuri Șurocika. Eu aș putea să reușesc chiar acum la examen... Lucrul de căpetenie, zise ea, despicînd aerul cu croșeta, e să ai metodă. Metoda noastră eu am născocit-o și sînt mîndră de ea. În fiecare zi, puțină matematică, puțină strategie militară — artileria, ce-i drept, nu se prea prinde de mine, că sînt formule plictisitoare la culme, mai ales în balistică — apoi cîteva articole din regulamentele militare... În sfîrșit, o dată la două zile, amîndouă limbile — franceză și germană — iar a doua zi, geografia și istoria...

— Dar limba rusă ? întrebă Romașov din politețe.

— Limba rusă ? Un fleac... Am și isprăvit ortografia după Grot. Tezele se cunosc ! Totdeauna același subiect în fiecare an : *„Si vis pacem, para bellum"* [1] și „Caracterizarea lui Oneghin în legătură cu epoca lui"...

Deodată, însuflețindu-se tot mai mult, trase ața din mîinile sublocotenentului, ca și cum ar fi vrut ca nimic să nu împrăștie gîndurile lui, și începu să vorbească

[1] Dacă vrei pace, pregătește-te de război (lat.) (n. t.).

pătimaș despre ceea ce alcătuia tot interesul, însăși rostul vieții ei de astăzi :

— Nu pot, nu pot să mai rămîn aici, Romocika ! Înțelege-mă ! Să rămîi aici, înseamnă să te tîmpești, s-ajungi ca toate ofițeresele, să mergi la seratele voastre plictisitoare, să bîrfești, să te ții de intrigi și să te înfurii din pricina unor indemnizații de deplasare sau diurne, sume cu totul neînsemnate !... Brr... să organizezi pe rînd cu prietenele banale sindrofii dansante, să joci *whist*... Și mai spui că la noi în casă e plăcut ! Te rog, uită-te la bunăstarea asta de mic-burghezi... Dantelele și ghipiurile le-am lucrat eu, rochia asta mi-am prefăcut-o singură, covorul ăsta înfiorător, făcut numai din bucățele... toate acestea sînt dezgustătoare și meschine ! Înțelege, dragă Romocika... Mie-mi trebuie societate adevărată, înalta societate, îmi trebuie lumină, muzică, adorație, complimente subțiri și oameni inteligenți cu care să stau de vorbă ! Știi că Volodea n-a descoperit praful de pușcă, dar e un om cinstit, curajos și muncitor... Numai s-ajungă ofițer de stat-major și jur să-i fac o carieră strălucită. Vorbesc limbi străine, știu să mă port în orice societate și am — cum să spun ? — o fire atît de mlădioasă, încît mă voi descurca oriunde și voi ști să mă adaptez la orice... În sfîrșit, Romocika, uită-te la mine, uită-te cu luare-aminte... Sînt eu oare o ființă așa de puțin interesantă și o femeie așa de urîtă, ca să mucezesc toată viața în colțul ăsta uitat de lume, în tîrgușorul ăsta înfiorător care nici măcar nu figurează pe vreo hartă ?

Cu o mișcare grăbită, își acoperi fața cu batista și izbucni deodată într-un plîns de femeie, ambițioasă și mîndră, care varsă lacrimi de ciudă. Nikolaev, îngrijorat, se apropie repede de ea, cu o înfățișare nedumerită și pierdută. Dar Șurocika izbutise acum să se stăpînească și-și luase batista de pe față. Nu mai plîngea, în ochii ei însă mai dăinuia totuși o licărire de mînie pătimașă.

— Nu-i nimic, Volodea, nu-i nimic, dragul meu ! zise ea, îndepărtîndu-l cu mîna.

Pe urmă începu să rîdă din nou, se întoarse către Romașov și, luîndu-i iar din mînă ghemul de ață, întrebă cu un zîmbet ciudat și cochet :

— Romocika, stîngaciule, ia răspunde-mi, sînt eu frumoasă ori nu ? Cînd o femeie îţi cere un compliment, să ştii că-i culmea necuviinţei să nu-i răspunzi !

— Şurocika, nu ţi-e ruşine ? zise Nikolaev, de la locul său.

Romaşov zîmbi sfios, apoi răspunse deodată, grav şi trist, cu glas tremurător :

— Foarte frumoasă !...

Şurocika făcu ochi mici, scuturîndu-şi capul aşa de strengăreşte, încît părul răvăşit începu să-i joace pe frunte.

— Ah, Romo-o-cika, ce caraghio-os mai eşti ! tărăgănă ea cu glăscior subţirel de copil.

Sublocotenentul se înroşi, spunîndu-şi ca de obicei : „Inima-i era crunt rănită".

Tăcură tustrei. Şurocika lucra, dînd repede din croşetă. Vladimir Efimovici mormăia încet fraze din metoda Toussaint şi Langenscheidt pe care le traducea în nemţeşte. Se auzea pocnind şi fîşîind flacăra în lampa acoperită cu un abajur de mătase galbenă, în formă de cort. Romaşov pusese iar stăpînire pe aţă şi, încetişor, aproape fără să bage nici el de seamă, o trăgea din mîinile femeii. Încerca o dulce şi gingaşă fericire, simţind cum mîinile Şurocikăi se împotriveau, fără voie, sforţărilor lui sfioase. I se părea că de-a lungul firului curgea un tainic şi tulburător fluid, care-l lega de ea.

În acelaşi timp, se uita dintr-o parte, pe furiş, dar cu stăruinţă, la capul ei plecat şi se gîndea, abia mişcîndu-şi buzele şi rostind cuvintele doar pentru el într-o şoaptă liniştită, ca şi cum ar fi vorbit intim şi sentimental cu Şurocika.

„Cu ce îndrăzneală m-a întrebat... Sînt frumoasă ? O, da, eşti minunată, draga mea ! Ce fericire să mă uit aşa la tine ! Ascultă-mă şi am să-ţi spun ce frumoasă eşti... Ascultă ! Ai faţa palidă şi oacheşă... O faţă pătimaşă, cu buze roşii, arzătoare — o, cum trebuie să sărute buzele astea ! — iar ochii tăi au cearcăne viorii... Cînd priveşti drept înainte, albul ochilor ţi se albăstreşte un pic, iar pupilele mari sînt de un albastru-închis şi adînc. Nu eşti brună, dar ai în tine ceva de ţigancă... Totuşi, părul tău e aşa de subţire şi de des-

chis... şi-i strîns la spate într-un coc aşa de copilăresc, de cuminte şi de aşezat, că-ţi vine să-l atingi încetişor cu degetele. Eşti mică şi uşoară de te-aş ridica în braţe ca pe un copil. Dar eşti puternică şi mlădioasă, ai un piept de fată şi eşti plină de viaţă şi de avînt. Jos, pe urechea stîngă, ai o aluniţă ca urma unui cercel — şi-i încîntător..."

— N-ai citit în ziare un articol despre un duel între ofiţeri ? întrebă pe neaşteptate Şurocika.

Romaşov tresări, întorcîndu-şi anevoie ochii de la ea.

— Nu, n-am citit, dar am auzit vorbindu-se. De ce mă-ntrebi ?

— Firește, ca de obicei nu citeşti nimic. Zău, Iuri Alexeici, ai început să decazi. După părerea mea, s-a întîmplat ceva absurd. Înţeleg bine că duelurile între ofiţeri sînt cîteodată necesare şi de neînlăturat. Şurocika îşi strînse la piept dantela cu o mişcare convingătoare. De ce însă atîta lipsă de tact ? Gîndeşte şi dumneata că un locotenent a insultat un camarad... Insulta a fost gravă şi consiliul hotărăşte duelul. Dar aici începe prostia şi absurditatea... Condiţiile duelului seamănă într-adevăr cu un fel de osîndire la moarte... Se va trage la o depărtare de cincisprezece paşi pînă la rănire gravă. Dacă cei doi adversari se mai pot ţine pe picioare, vor redeschide focul... Asta-i căsăpie, asta-i... ceva de neînchipuit ! Dar aşteaptă... Pînă acum a fost numai floare la ureche... La locul duelului sosesc toţi ofiţerii regimentului, pare-se că şi nevestele lor şi chiar un fotograf care se aşază prin tufişuri. Nu-i înfiorător, Romocika ? Bietul sublocotenent, un puşti, cum spune Volodea, un băiat ca dumneata, şi care pe deasupra-i insultatul şi nu insultătorul, se alege după a treia împuşcătură cu o rană groaznică în burtă şi moare spre seară în chinuri cumplite... După cît s-a aflat, avea, ca şi Mihin al nostru, o mamă în vîrstă şi o soră fată bătrînă, care locuiau împreună cu el. Ia spune-mi acuma te rog, din ce pricină era oare nevoie să se facă din duelul acesta un caraghioslîc sîngeros ? Bagă de seamă că asta s-a întîmplat chiar în primele zile după ce au fost îngăduite duelurile... Uite, poţi să mă crezi, te asigur, exclamă Şurocika şi-i sclipeau ochii, au şi în-

ceput să se ivească duşmani ai duelurilor între ofiţeri... A, îi cunosc eu pe liberalii ăştia mişei, vrednici de tot dispreţul, care desigur vor zbiera: „Ah, ce barbarie! Ce rămăşiţă a vremurilor sălbatice! Ah, ce fratricid!"

— După cum văd, eşti însetată de sînge, Alexandra Petrovna? întrebă Romaşov.

— Nu, nicidecum! răspunse ea scurt. Dimpotrivă, sînt miloasă... Cînd mă gîdilă un gîndăcel pe gît, îl iau cît pot mai uşurel să nu-i fac vreun rău. Dar încearcă să mă înţelegi, Romaşov! E o simplă chestiune de logică... De ce sînt ofiţeri? Pentru război! Ce se cere înainte de toate la război? Curaj, mîndrie şi nepăsare faţă de moarte. În timp de pace, în ce împrejurări anume se vădesc cel mai bine calităţile acestea? În dueluri... Asta-i tot! Mi se pare că-i destul de limpede... Ofiţerii francezi se pot lipsi de dueluri, fiindcă orice francez are în sînge noţiunea de onoare — ba chiar în prea mare măsură! Tot aşa şi nemţii, fiindcă sînt disciplinaţi şi cuminţi din născare! Dar noi, noi, noi? Datorită duelului, nu vor mai fi niciodată printre ofiţerii noştri măsluitori de cărţi ca Arceakovski, sau beţivi fără leac în felul lui Nazanski al dumitale... Atunci vor pieri de la sine falsa camaraderie, familiaritatea, glumele nesărate la cerc faţă de ordonanţe, înjurăturile reciproce şi obiceiul de a vă arunca unul altuia sticle în cap, avînd totuşi grijă să nu vă nimeriţi, ci să daţi pe alături... Atunci n-o să vă mai ponegriţi unul pe altul, pe la spate. Un ofiţer trebuie să-şi cîntărească fiecare cuvînt... Ofiţerul e un model de corectitudine! Şi apoi, la urma urmei, ce-s mofturile astea să-ţi fie teamă de-o împuşcătură? Profesiunea voastră e doar să vă primejduiţi viaţa... Dar ce să mai vorbim!

Se opri deodată şi, supărată, se cufundă iar în lucru. Şi iar urmă o tăcere.

— Şurocika, cum se spune pe nemţeşte rival? întrebă Nikolaev, ridicîndu-şi ochii de pe carte.

— Rival? repetă Şurocika, apăsîndu-şi gînditoare croşeta pe cărarea ce-i despărţea în două părul moale. Spune-mi toată fraza.

— Fraza ?... o clipă, iat-o... „Rivalul nostru de peste hotare"...

— *Unser ausländischer Nebenbühler,* traduse ea îndată.

— *Unser,* reluă în șoaptă Romașov, uitîndu-se visător la lumina lămpii. „Cînd se frămîntă, își zise el, vorbele-i cad din gură așa de grăbite, de sonore și de limpezi, ca niște alice pe-o tavă de argint." *Unser* — ce cuvînt nostim... *Unser, unser, unser...*

— Ce șoptești acolo, Romocika ? întrebă deodată cu asprime Alexandra Petrovna. Nu-ți dau voie să aiurezi în fața mea...

El zîmbi cu gîndul în altă parte.

— Nu aiurez... Repetam pentru mine : *unser, unser,* ce cuvînt caraghios...

— Ce prostii... *Unser ?* De ce-l găsești caraghios ?

— Uite... Îi venea greu să-și lămurească gîndul. Dacă repeți multă vreme același cuvînt, cugetînd la ce înseamnă, el își pierde deodată înțelesul și se face... cum să-ți spun ?

— A, știu, știu ! îl opri Șurocika fără veste, cu glas voios. Acuma nu mai e așa ușor de făcut, dar înainte, în copilărie... Ah ! ce vesel mai era !...

— Da, da, chiar așa... în copilărie ! Ai dreptate...

— Cum să nu : îmi amintesc foarte bine chiar și cuvîntul care mă uimea mai mult. Cuvîntul *„poate" !* Mă legănam cu ochii închiși, repetînd mereu *„poate... poate..."* Și, deodată, uitam cu desăvîrșire ce înseamnă... Mă trudeam să-mi amintesc și nu izbuteam ! Mi se părea că-i o pată roșcată, cafenie, cu două codițe. Nu-i așa ?

Romașov o privea cu duioșie.

— Ciudat ! Avem amîndoi aceleași gînduri, zise el încet. Cuvîntul *unser,* înțelegi, mi se pare ceva foarte înalt, uscățiv și cu un ac de albină, un fel de insectă lungă, subțire și rea tare.

— *Unser ?* Șurocika ridică fruntea și, făcînd ochi mici, se uită în depărtare spre colțul întunecat al odăii, încercînd să-și închipuie lucrul despre care vorbea Romașov. Nu, stai ! E ceva verde și ascuțit... Ei da... da... ai dreptate ! E o insectă ! Un fel de lăcustă, dar mai

scîrboasă și mai rea... Ah, ce proști mai sîntem amîndoi, Romocika.

— Cîteodată mi se întîmplă să-mi mai vină în minte și altceva, începu în taină Romașov, dar și asta era mult mai viu în copilărie. Rostesc un cuvînt oarecare și încerc să-l întind cît mai mult, tărăgănînd la nesfîrșit fiecare literă. Atunci, simt că, o clipă, mă cuprinde un simțămînt ciudat, foarte ciudat... ca și cum totul ar fi pierit în jurul meu... Și atunci mă mir cum de mai pot să vorbesc, să cuget, să trăiesc...

— A, da, și eu cunosc asta! reluă vesel Șurocika. Dar nu chiar la fel... Se întîmpla să-mi țin răsuflarea cît puteam răbda și-mi ziceam: uite, acum nu mai respir... nici acum nu mai respir... nici acum... nici... Atunci se producea senzația aceea ciudată... Simțeam cum fuge timpul pe lîngă mine! Nu, nu-i chiar așa: poate că timpul nici nu mai exista de loc... Vezi, asta nu se poate lămuri...

Romașov o sorbea din ochi și repeta cu glas scăzut și fericit:

— Da, da... nu se poate lămuri... Ce ciudat e... De neînțeles....

— Ei, psihologilor, sau cum să vă mai spun, ajunge... E vremea să mîncăm! zise Nikolaev, sculîndu-se de pe scaun.

Șezuse atîta că-i amorțiseră picioarele și-l durea spatele. Ridicîndu-se cît era de înalt, își întinse brațele în sus, scoțînd pieptul în afară, cu o mișcare așa de puternică, încît trupul mare și mușchiulos îi trosni din toate încheieturile.

O gustare rece era pregătită în sufrageria micuță, dar plăcută și bine luminată cu o lampă de porțelan alb, mat, atîrnată de tavan. Nikolaev nu era băutor, pentru Romașov însă se găsi o sticluță cu votcă. Strîngîndu-și fața drăgălașă într-o strîmbătură de dezgust, Șurocika întrebă cu nepăsare după obiceiul ei:

— N-ai să te mai lași odată de porcăria asta?

Romașov zîmbi cu o înfățișare vinovată. Încurcat, se înecă, bîndu-și votca, și începu să tușească.

— Mă mir cum de nu ți-e rușine! îl dojeni gazda. Nici nu știi încă să bei dar nu te lași... Înțeleg să i se

mai treacă iubitului dumitale Nazanski ! El, cel puțin, e un om sfîrșit, dar dumneata, de ce bei ? Un băiat așa de tînăr, drăguț și capabil care nu se poate așeza la masă fără votcă... Ei, spune, de ce ? Mi se pare că Nazanski acela te strică...

Nikolaev, care în timpul ăsta citea un ordin ce i se adusese ceva mai înainte, exclamă deodată :

— A, bine că veni vorba... Știți că Nazanski a cerut un concediu de o lună, în interese de familie ! He, he, he ! Înseamnă că iar s-a pus pe băut. Dumneata, Iuri Alexeici, l-ai văzut desigur. Ce-i cu el ? I s-a întîmplat ceva ?

Romașov se zăpăci și clipi din ochi.

— Nu, nu știu nimic... Adică, mi se pare că... bea !

— Nazanski al dumitale e dezgustător, zise Șurocika și în glasu-i stăpînit se deslușea ura. Dac-ar fi în puterea mea, aș împușca oamenii de felul ăsta ca pe niște cîini turbați. Astfel de ofițeri sînt o rușine pentru regiment... O pacoste !

Îndată după gustare, Nikolaev, care mînca mult și cu aceeași rîvnă ca pentru studiul științelor militare, începu să caște și, pînă la urmă, declară cu sinceritate :

— Ei, domnilor, ce-ar fi dacă ne-am duce la culcare ? „Să-i tragem un pui de somn", cum se spunea în bunele romane de odinioară.

— Ai toată dreptatea, Vladimir Efimîci ! răspunse grăbit Romașov cu glas firesc, pe care-l găsi cam lingușitor. Și, sculîndu-se de la masă, își zicea abătut : „Hotărît lucru, aici nu prea se umblă cu mănuși față de mine... Dar cine mă pune să vin ?"

I se părea că Nikolaev era bucuros să-l vadă ieșind din casa lui. Totuși, salutîndu-l anume întîi pe el, înainte de a-și lua rămas bun de la Șurocika, se gîndea cu nespusă bucurie c-o să simtă îndată strîngerea puternică și mîngîietoare a drăgălașei mîini de femeie. De cîte ori se pregătea să plece, avea același gînd. Și cînd clipa aceasta se apropia, era atît de absorbit de farmecul încîntătoarei atingeri, încît nici n-auzi că Șurocika-i spune :

— Să nu ne uiți... Ne faci totdeauna plăcere ! Decît să te îmbeți cu Nazanski al dumitale, vino mai bine

la noi. Numai să știi că nu ne prea sfiim față de dumneata.

El nu-și dădu seama de vorbele acestea și nu le înțelese decît abia cînd ajunse în stradă.

— Da, cu mine nu se sfiește nimeni ! murmură el cu simțămîntul amar al jignirii, spre care sînt bolnăvicios de porniți tinerii de vîrsta lui, plini de amor propriu.

V

Romașov ieși în prag. Noaptea se făcuse parcă și mai întunecoasă, mai caldă și mai adîncă. Sublocotenentul mergea dibuind și ținîndu-se cu mîinile de gardul de nuiele, așteptînd ca ochii să i se deprindă cu întunericul. Chiar atunci, ușa de la bucătăria Nikolaevilor se deschise fără veste, aruncînd o clipă în bezna din jur o fîșie largă de lumină, cețoasă și galbenă. Cineva tropăi prin glod și Romașov auzi glasul supărat al lui Stepan, ordonanța Nikolaevilor.

— Vine în fiecare zi... în fiecare zi ! Dracu știe de ce vine !

Alt glas de soldat, necunoscut sublocotenentului, răspunse nepăsător, căscînd lung și alene :

— Auzi vorbă !... N-au ce face ! De aceea ! Ei, la revedere, Stepan.

— La revedere, Baulin ! Mai treci pe aici...

Romașov se lipi de gard. Se înroși de rușine, cu tot întunericul... Îl trecură nădușelile și simțea că mii de ace îl înțeapă în spate și-n picioare. „Sigur ! pînă și ordonanțele își bat joc de mine", își zise el cu deznădejde. Toată seara i se perindă în minte, și-n unele vorbe, în tonul frazelor, în unele priviri schimbate între gazde, descoperi o sumedenie de amănunte pe care mai înainte nu le băgase în seamă, iar acum i se păreau dovada nepăsării, a batjocurii și a unei vădite enervări față de un musafir plictisitor.

— Ce rușine, ce rușine ! murmură sublocotenentul, rămînînd pironit locului. S-ajungi pînă acolo, încît abia

să te mai rabde cînd vii... Nu, destul ! Acum știu sigur că-i destul !

Lumina se stinse în salonul Nikolaevilor. „Au trecut în dormitor", gîndi Romașov și, cu o limpezime uimitoare, și-i închipui cum se pregătesc de culcare, dezbrăcîndu-se unul lîngă altul, cu obișnuita nepăsare și lipsă de rușine a celor căsătoriți de multă vreme, și vorbesc despre el. Ea, numai în fustă, se piaptănă pentru noapte în fața oglinzii. Vladimir Efimovici stă pe pat în cămașă, își scoate cizmele și, înroșindu-se de sforțare, spune cu glas supărat și somnoros : „Știi, Șurocika, m-am săturat pînă-n gît de Romașov al tău. Mă mir de ce-i dai atîta atenție." Iar ea, cu spelca în gură și fără să se întoarcă, îi răspunde prin oglindă, cu glas nemulțumit : „Ba nu-i de loc al meu, ci al tău !"

Mai trecură cinci minute pînă cînd Romașov, chinuit de cugetările-i amare, se hotărî s-o pornească mai departe. Trecu furișîndu-se de-a lungul gardului de nuiele care împrejmuia casa Nikolaevilor, trăgîndu-și cu băgare de seamă picioarele din noroi, ca și cum ar fi putut să-l audă cineva și să-l prindă asupra unei fapte urîte. N-avea chef să se întoarcă acasă, îl cuprindea un fel de spaimă, aproape un dezgust, cînd se gîndea la odaia lui îngustă și lungă, cu o singură fereastră și la toate lucrurile din ea, de care se plictisise de moarte. „Uite, numai ca să-i fac în ciudă, am să mă duc la Nazanski, se hotărî el pe loc și îndată simți oarecare mulțumire de răzbunare. M-a certat pentru prietenia mea cu Nazanski, dar, ca să-i arăt că nu-mi pasă de ce spune, mă duc la el ! Iaca așa !"...

Ridicînd ochii spre cer și strîngîndu-și cu putere mîinile la piept, își zise cu căldură : „Jur, da, jur că astăzi am fost pentru ultima oară la ei... Nu vreau să mai îndur asemenea umilință. Jur !"

Apoi, după obicei, adăugă în minte :

„Ochii lui negri și vii scînteiau de hotărîre și de dispreț", cu toate că n-avea ochi negri, ci foarte obișnuiți, căprui, încercuiți cu o dungă verzuie.

Nazanski locuia într-o cameră închiriată la camaradul său, locotenentul Zegrjt, care pesemne, era cel mai bătrîn locotenent din toată armata rusă, deși își făcea

serviciul într-un mod exemplar și luase parte la campania împotriva turcilor. O soartă vitregă și de neînțeles îl împiedicase să înainteze în grad. Văduv cu patru copii mici, izbutea totuși, de bine de rău, s-o scoată la capăt cu solda lui de patruzeci și opt de ruble. Lua locuințe mari, subînchiriind apoi camere ofițerilor necăsătoriți, ținea o pensiune, creștea găini și curci și se pricepea să cumpere lemne foarte ieftin și totdeauna la vreme. Singur își scălda copiii în albie, singur îi îngrijea cu doctoriile pe care le avea în casă și singur le cosea la mașină bluze, pantalonași și cămășuțe. Încă înainte de a se căsători, ca de altfel mulți ofițeri burlaci, Zegrjt încercase de plăcere să brodeze ori să coasă, ca o femeie ; acum însă îl silea crunta nevoie. Gurile rele spuneau chiar că lucrușoarele acestea le trimitea la vînzare, în mare taină și pe sub mînă.

Dar toate măruntele îndeletniciri gospodărești nu-i prea foloseau lui Zegrjt. Păsările din curte mureau de molimi, camerele rămîneau neînchiriate, abonații la pensiune se plîngeau că mîncarea nu-i bună și nu plăteau. Așa că aproape regulat, de vreo patru ori pe an, puteai să-l vezi pe Zegrjt, deșirat și bărbos, cu fața răvășită și asudată, alergînd prin oraș cu nădejdea de a face rost de ceva bani... Atunci, șapca, turtită ca o clătită, îi luneca pe o ureche, iar mantaua străveche, de pe vremea lui Nicolae I, încă dinainte de război, se umfla și poalele-i filfîiau la spate ca două aripi.

De data aceasta, odăile lui erau luminate. Romașov se apropie de fereastră și-l văzu pe Zegrjt stînd la o masă rotundă, sub lampa atîrnată de tavan. Aplecîndu-și capul chel, cu fața blîndă, murdară și zbîrcită, broda cu arnici o bucată de pînză pe care era un model de hîrtie roșie — fără îndoială piepții unei cămăși ucrainene. Romașov bătu cu degetul în geam. Zegrjt tresări, își lăsă lucrul deoparte și se apropie de fereastră.

— Eu sînt, Adam Ivanovici. Deschide-mi o clipă, zise ofițerul.

Zegrjt se cățără pe pervaz, trecîndu-și prin oblon capul pleșuv și barba rară care-i atîrna într-o parte.

— Dumneata ești, sublocotenent Romașov ? Ce este ?

— Nazanski e acasă ?

— Acasă... acasă ! Unde ar putea să se ducă ? Ah, dumnezeule ! (Barba lui Zegrjt începu să fluture la fereastră.) Nazanski al dumitale își bate joc de mine... E a doua lună de cînd îi trimit masa la prînz, iar el numai îmi făgăduiește c-o să-mi plătească, și atît. Cînd s-a mutat la mine, l-am rugat stăruitor, pentru a înlătura orice fel de neînțelegeri...

— Da, da, da... într-adevăr... îl opri Romașov cu gîndul aiurea. Dar ia spune-mi, în ce stare-i ? Pot să-l văd ?

— Cred că da... Se plimbă într-una prin odaie. Zegrjt trase o clipă cu urechea. Uite... și-acuma umblă ! Înțelegi, i-am spus limpede : „Pentru a înlătura orice fel de neînțelegeri, stabilim ca plata...

— Iartă-mă, Adam Ivanovici, îl opri iar Romașov, dacă-mi dai voie, o să vin altă dată ! Astăzi sînt tare grăbit...

Trecu mai departe și coti după colț. În fundul grădiniței, la odaia lui Nazanski era luminată și una din ferestre, larg deschisă. Nazanski, fără tunică, numai în cămașă, cu gulerul descheiat, se plimba de colo pînă colo cu pași repezi prin odaie... Fața-i albă și capul cu păr bălai, cînd se iveau în dreptul ferestrelor, cînd piereau după zid... Romașov sări gardul grădiniței și-l strigă.

— Cine-i ? întrebă Nazanski, plecîndu-se pe fereastră, foarte liniștit, parcă s-ar fi așteptat să fie strigat. A, dumneata ești, Gheorghi Alexeici ? Stai ! Ușa-i departe și-i tare întuneric. Mai bine urcă-te pe fereastră... Dă-mi mîna !

Odaia lui Nazanski era și mai sărăcăcioasă decît a lui Romașov. La peretele de lîngă fereastră, un pat de fier îngust și scund, cu somiera lăsată, iar drept așternut parcă n-avea decît o învelitoare de pichet trandafirie deasupra. La celălalt perete, o masă simplă de lemn nevopsit și două scăunele grosolan cioplite. Într-un colț al odăii era prins în cuie un dulăpior îngust de lemn. La picioarele patului, un geamantan roșcat de piele, acoperit tot cu etichete de hoteluri. Afară de lucrurile

acestea și de lampa de pe masă, nu mai era nimic în odaie.

— Bună seara, dragul meu, zise Nazanski, scuturînd puternic mîna lui Romașov și pironindu-și asupra lui minunații ochi albaștri, gînditori. Stai colea, pe pat! Ai auzit c-am cerut un concediu de boală?

— Da!... Mi-a spus mai adineauri Nikolaev!

Romașov își aminti iar de cuvintele cumplite ale ordonanței, și fața i se strîmbă dureros.

— Aha! Ai fost la Nikolaevi? întrebă deodată Nazanski cu vioiciune și cu vădit interes. Te duci des pe la ei?

Un nedesluşit instinct de prevedere, stîrnit de tonul neobișnuit al întrebării, îl făcu pe Romașov să mintă și răspunse cu nepăsare:

— Nu, foarte rar! Am trecut numai din întîmplare...

Nazanski, care umbla în lung și-n lat prin odaie, se opri în fața dulăpiorului și-l deschise. Pe un raft era o sticlă de votcă și lîngă ea, un măr tăiat cu grijă în felioare subțiri. Stînd cu spatele la musafirul său, își umplu în grabă un păhărel și-l bău. Romașov văzu cum spatele i se înfioară ca-n spasme sub cămașa subțire de pînză.

— Nu vrei să iei ceva? întrebă Nazanski, arătînd dulăpiorul. Gustarea nu-i prea bogată, dar dacă ți-e foame, pot să-ți fac niște ochiuri. Am putea să-l mai înduplecăm pe strămoșul nostru Adam!

— Mulțumesc, am să mănînc mai tîrziu.

Nazanski, cu mîinile în buzunare, își reluă plimbarea. După ce făcu de două ori ocolul odăii, prinse a vorbi, ca și cum ar fi urmat o conversație întreruptă cu o clipă mai înainte:

— Da, uite, umblu mereu și mă tot gîndesc... Știi, Romașov, sînt fericit! Mîine la regiment, or să spună toți că iar m-am pus pe băut... Ei, da, oarecum e adevărat, și totuși nu-i chiar așa! În clipa aceasta, sînt fericit, nu-s bolnav și nici nu sufăr de nimic... În zilele obișnuite, mintea și voința-mi sînt înăbușite. Atunci mă pierd în mediocritatea lașă, flămîndă, și ajung vulgar și plicticos chiar față de mine însumi, prevăzător și chibzuit. Așa, de pildă, urăsc serviciul militar, și totuși sînt în armată. De ce mai sînt oare în armată? Numai dracu

știe de ce ! Fiindcă din copilărie mi s-a spus într-una, și acum toți cei din jurul meu repetă că în viață lucrul de căpetenie e să ai slujbă, să mănînci bine și să fii bine îmbrăcat... Cît despre filozofie, spun ei, e o prostie, bună doar pentru cel care n-are ce face sau a moștenit avere de la maică-sa. Așa că, de frică să nu mor de foame, fac lucruri străine de sufletul meu și execut ordine ce mi se par uneori aspre, iar alteori tîmpite... Existența mea e monotonă ca un zăplaz și cenușie ca postavul cazon ! N-am curaj să gîndesc — de discutat cu cineva nici nu poate fi vorba — dar numai să meditez asupra dragostei, a frumuseților naturii, a relațiilor dintre oameni, asupra egalității și a fericirii oamenilor, asupra poeziei și a lui dumnezeu... Toți rîd de mine : „Ha-ha-ha, ce tot atîta filozofie !"... E neîngăduit, e chiar ridicol și nesăbuit pentru un ofițer de infanterie să se gîndească la lucruri înalte. Asta-i filozofie, ce dracu !... și deci prostii și pălăvrăgeală zadarnică, fără nici un rost...

— Și totuși e lucrul de căpetenie în viață ! declară Romașov, dus pe gînduri.

— Uite că am și eu uneori perioade pe care ei le judecă atît de crud ! urmă Nazanski, fără să-l asculte.

Umbla mereu în lung și-n lat și făcea din cînd în cînd gesturi convingătoare, nu spre Romașov, ci spre cele două colțuri opuse ale odăii, spre care se îndrepta pe rînd.

— Acesta-i timpul libertății mele, Romașov, al libertății sufletului meu, a voinței și a minții mele ! Atunci trăiesc o viață lăuntrică, ciudată poate, dar adîncă și minunată... O viață așa de plină ! Tot ce-am văzut, tot ce am citit sau am auzit, totul se însuflețește în mine și capătă o strălucire puternică și un înțeles adînc și nemărginit ! Memoria mea ajunge ca un muzeu cu lucruri de preț... Înțelegi ? Atunci sînt un adevărat Rotschild ! Iau cel dintîi subiect ce-mi vine la îndemînă și-l cercetez îndelung, adînc, cu voluptate... Mă gîndesc la chipurile oamenilor, la felurite întîlniri, la caractere, la cărți, la femei... A, mai ales la femei și la iubire !... Uneori îmi fuge gîndul la oamenii mari din trecut, la martirii științei, la înțelepți și la eroi, cît și la cuvintele

uimitoare pe care le-au rostit. Cîteodată, deşi nu cred în dumnezeu, cuget la sfinţii făcători de minuni, la pustnici, la martiri şi-mi aduc aminte de canoane şi de rugăciuni înduioşătoare... Doar am învăţat şi la seminar, dragul meu, şi am o memorie uimitoare ! Ei bine, cînd mă gîndesc la toate acestea, mi se-ntîmplă uneori să simt cu atîta putere bucuria sau durerea altuia, ori frumuseţea nemuritoare a unei fapte mari, încît încep să umblu aşa, singuratic... şi plîng... plîng cu lacrimi fierbinţi...

Romaşov se ridică încetişor de pe pat şi se aşează pe marginea ferestrei deschise, cu spatele şi cu tălpile sprijinite de laturile pervazului. De-aici, din odaia luminată, noaptea părea mai întunecoasă, mai adîncă şi mai tainică. Un vînt cald, cu toane, dar ce abia se auzea, legăna sub fereastră frunzişul negru al tufişurilor scunde. În văzduhul molcom, plin de ciudate miresme primăvăratice, în tăcerea întunecată şi-n strălucirea puternică, aproape caldă a stelelor, simţeai o nelinişte tainică şi pătimaşă, ghiceai setea de zămislire şi darnica voluptate a pămîntului, a plantelor, a copacilor şi a lumii întregi.

Nazanski se plimba într-una şi vorbea, fără să se uite la Romaşov, adresîndu-se parcă pereţilor şi colţurilor odăii.

— În ceasurile acestea, gîndurile mele aleargă capricioase, nespus de felurite şi de neaşteptate. Judecata parcă mi se ascute şi se luminează, iar închipuirea mea se preface într-un adevărat şuvoi ! Toate lucrurile, toate fiinţele pe care le rechem în minte mi se arată în adevărata lor înfăţişare şi cu atîta limpezime, de parcă le-aş vedea într-o cameră de proiecţie. Ştiu, ştiu, dragul meu, că această ascuţire a simţurilor şi toată lumina asta spirituală nu este, vai ! decît acţiunea fiziologică a alcoolului asupra sistemului nervos... La început, cînd am simţit pentru întîia dată această minunată încîntare a vieţii lăuntrice, am crezut că-i însăşi inspiraţia... Dar nu ! Starea aceasta nu-i nici creatoare şi nici măcar nu ţine mult. E numai un proces bolnăvicios, un aflux trecător care, de fiecare dată, te roade tot mai mult din temelie ! Da... Totuşi, nebunia asta mă încîntă şi... ducă-se dracului orice prevedere salvatoare şi, o dată cu

ea, şi nădejdea prostească de a trăi o sută zece ani şi de a fi semnalat în ziare, la rubrica faptelor diverse, ca un neobişnuit exemplu de longevitate... Sînt fericit şi asta-i tot !

Nazanski se apropie iar de dulăpior, îşi umplu un pahar şi, după ce-l bău, închise la loc dulapul cu grijă. Alene şi aproape fără să-şi dea seama, Romaşov se ridică şi făcu acelaşi lucru.

— Şi la ce te gîndeai cînd am venit, Vasili Nilîci ? întrebă el, aşezîndu-se iar pe marginea ferestrei.

Dar Nazanski mai că nu-i auzi întrebarea :

— Aşa, de pildă, ce fericire-i să te gîndeşti la femei ! exclamă el, făcînd un gest larg spre colţul cel mai îndepărtat, unde ajunsese în plimbarea lui. Să nu cugeţi la ele cu gînduri rele... Ce rost are ? Nu trebuie niciodată — nici chiar în gînd — să-l faci pe om părtaş la o răutate şi, cu atît mai mult, la o murdărie... Mă gîndesc adesea la femeile gingaşe, neprihănite şi graţioase, la lacrimile lor senine şi la zîmbetele lor încîntătoare, la mamele tinere şi virtuoase, la îndrăgostitele care înfruntă moartea din iubire, la minunatele fete nevinovate şi mîndre cu suflete neîntinate care ştiu tot şi nu se tem de nimic. Nu există asemenea femei ! Sau poate că mă-nşel... Pesemne că totuşi există, Romaşov, dar nici eu, nici dumneata nu le vom cunoaşte niciodată. Poate dumneata să le mai vezi, dar eu, niciodată.

Nazanski sta înaintea lui Romaşov, privindu-l ţintă ; dar după expresia visătoare a feţei lui şi după zîmbetul nelămurit ce-i flutura pe buze, îţi dădeai seama că nu-l vedea... Niciodată pînă acum, nici chiar în clipele cele mai bune, cînd Nazanski era treaz, chipul său nu i se păruse lui Romaşov atît de frumos şi de fermecător. Părul bălai cădea în bucle mari în jurul frunţii înalte şi senine, barba roşcată, pătrată şi potrivit de mare se lăsa în valuri regulate, parc-ar fi fost ondulată ; capul mîndru şi puternic, cu liniile distinse ale gîtului descoperit, amintea de eroii sau înţelepţii greci, ale căror busturi minunate Romaşov le admirase cîndva în gravuri. Ochii albaştri, luminoşi şi cam umezi sclipeau de inteligenţă şi de bunătate. Pînă şi gingaşa culoare trandafirie a feţei lui frumoase şi cu trăsături regulate te

uimea prin netezimea ei și numai un ochi foarte încercat ar fi putut deosebi în această aparentă frăgezime, ca și în ușoara congestionare a trăsăturilor, efectul alcoolului.

— Iubirea ! Ce taină de nepătruns ! Ce încîntare, ce suferință arzătoare și dulce totodată ! se înflăcără fără veste Nazanski.

În tulburarea lui, își trecu mîinile prin păr și se îndreptă iar cu pași grăbiți spre colțul odăii, dar, înainte de-a ajunge, se opri și, întorcîndu-se către Romașov, izbucni într-un rîs vesel. Sublocotenentul îl urmărea cu neliniște.

— Mi-am adus aminte de o întîmplare nostimă ! reluă Nazanski cu glas blînd și simplu. Ah, cum îmi mai fug gîndurile de la una la alta. Mă aflam o dată la Riazan, în portul „Oka", și trebuia s-aștept vaporul mai bine de o zi ! Era primăvară, pe timpul revărsării apelor, iar eu, după cum ți-ai închipuit desigur, m-am așezat în tihnă la bufet. La tejghea ședea o fată de vreo optsprezece ani. Fata, cum să-ți spun, nu prea frumoasă, ciupită de vărsat, părea vioaie, cu ochi negri și un zîmbet fermecător, într-un cuvînt grozav de drăguță. În sală eram numai eu, fata și un tînăr telegrafist, băiat și mărunțel. Ba mai era și tatăl ei, o mutră obișnuită de negustor, roșu la față și gras, care semăna cu un dulău de vînătoare bătrîn și arțăgos. Tatăl însă parcă sta în culise... Se ivea o clipă după tejghea, căsca într-una, scărpinîndu-și burta pe sub haină și abia deschizîndu-și ochii de somn, apoi se ducea iar să moțăie. Telegrafistul se apropia mereu de tejghea... Parcă-l văd cum se rezema acolo cu coatele și tăcea... Tăcea și ea, uitîndu-se pe fereastră la apele revărsate... Din cînd în cînd, băiatul începea să cînte, repede, mai mult declamînd :

Ce este iubirea ?
E un dar ceresc
Și ne aprinde simțuri
Ce ne zăpăcesc !

Și tăcea din nou. Peste cinci minute, îngîna la rîndul ei : „Ce este-e iubi-i-rea ? E un dar cer-e-esc..." Știi, o melodie cum nu se poate mai banală. Pesemne c-o

auziseră amîndoi la operetă sau la vreun spectacol de estradă... Sau or fi fost împreună — poate pe jos — anume s-o audă la oraş. Da... Mai cîntau puţin şi apoi iar tăceau... Pe urmă, în timp ce privea pe geam, ea-şi uita ca din întîmplare mîna pe tejghea, iar el i-o lua în mîinile lui şi-i dezmierda degetele, unul după altul... Şi din nou : „Ce este-e iubi-i-rea"... Afară era primăvară, apele se revărsau şi peste tot simţeai o neliniştе voluptoasă... Aşa şi-au petrecut toată ziua ! Atunci, această „iubire" m-a plictisit rău de tot, dar acuma îmi amintesc de ea cu duioşie. Pesemne că-n felul ăsta au dus-o vreo două săptămîni înaintea sosirii mele şi poate tot aşa încă o lună după plecarea mea... Abia mult mai tîrziu am înţeles ce mare le era fericirea, care răsărea ca o rază de lumină în sărăcăcioasa şi atît de mărginita lor viaţă, de o sută de ori mai neînsemnată chiar decît amărîtul nostru trai !... De altfel... stai puţin, Romaşov ! Mi se încurcă gîndurile... Cum de-am ajuns la telegrafistul ăsta ?

Nazanski se apropie din nou de dulăpior, dar de data aceasta nu bău ci, întorcîndu-se cu spatele la Romaşov, îşi frecă fruntea şi-şi strînse tare tîmplele cu degetele mîinii drepte. În această mişcare nervoasă de neputinţă era ceva vrednic de milă şi înjositor.

— Vorbeai despre iubire, despre nemărginirea, despre tainele şi bucuriile ei... îi aminti Romaşov.

— Da, iubirea ! se aprinse Nazanski cu vioiciune. Dădu de duşcă un păhărel şi se întoarse de la dulăpior cu ochi înflăcăraţi, ştergîndu-şi grăbit buzele cu mîneca de la cămaşă. Iubirea ! Cine o înţelege ? A ajuns subiect de operete murdare şi josnice, de ilustraţii pornografice, de anecdote necuviincioase şi de poezii scîrboase. Asta am făcut-o noi, ofiţerii ! Ieri a fost la mine Ditz ! Chiar de pe locul unde stai acum, vorbea despre femei, jucîndu-se cu *pince-nez*-ul lui de aur. Romaşov, dragul meu, dacă animalele, cîinii, de pildă, ar avea darul să înţeleagă vorba omenească şi dacă unul dintre ei l-ar fi auzit ieri pe Ditz, te asigur c-ar fi fugit de ruşine... Ştii că Ditz e băiat bun. De altfel, toţi oamenii sînt buni, nu există oameni răi... Dar el se sfieşte să vorbească altfel despre femei, de frică să nu-şi piardă

renumele de cinic, de desfrînat și de cuceritor... E o înșelătorie generală, un fel de fanfaronadă a bărbaților, un dispreț îngîmfat față de femeie. Și totul numai fiindcă cei mai mulți dintre noi văd în dragoste, în posesiune, da... înțelegi... în definitiva posesiune a femeii, ceva grosolan, bestial și egoist, ceva tăinuit și josnic... o rușinoasă desfrînare. Ei, drăcie! Nu prea știu cum să mă exprim... De aceea, în cele mai multe cazuri, după posesiune, urmează răceala, dezgustul, dușmănia... De aceea oamenii au și ales noaptea pentru dragoste, ca pentru hoții și pentru omoruri... Aici, dragul meu, natura le întinde o cursă, o momeală și un streang!

— E adevărat! încuviință încet și cu tristețe Romașov.

— Ba nu-i adevărat! se mînie Nazanski. Îți spun eu că nu-i adevărat... Natura a fost genială în tot ce-a orînduit! Tocmai de aceea pentru locotenentul Ditz, după dragoste, vine dezgustul și saturația, în timp ce pentru Dante dragostea-i numai farmec, încîntare și primăvară! Să nu mă înțelegi greșit! Vorbesc despre dragoste în înțelesul propriu al cuvîntului, numai despre dragostea fizică... Chiar și ea-i partea celor aleși! Să-ți dau un exemplu... Toată lumea are — mai mult sau mai puțin — simț muzical, dar la milioane de oameni simțul ăsta e la fel cu al peștelui sau cu al căpitanului Vasilcenko, iar printre ei nu se găsește decît un singur Beethoven... Așa-i în toate, în poezie, în artă, în înțelepciune... Și dragostea, te asigur, are culmile ei la care pot s-ajungă numai cîțiva aleși, între milioane de oameni...

Nazanski se apropie de fereastră, își rezemă fruntea de colțul peretelui lîngă Romașov și, cu privirea pierdută în calda întunecime a nopții de primăvară, urmă cu glas tremurător, adînc și inspirat:

— O, cum nu știm noi, oameni grosolani, leneși și mărginiți să prețuim farmecul delicat și inefabil al iubirii... Înțelegi oare ce nenumărate bucurii și ce încîntătoare suferințe se ascund într-o iubire neîmpărtășită, o iubire fără speranță? Cînd eram mai tînăr, n-aveam decît un singur vis: să mă îndrăgostesc de o femeie neobișnuită, de care să nu mă pot apropia, o femeie, știi, cu care niciodată n-aș putea să am nimic comun. Să mă îndrăgostesc de ea și întreaga viață să-i

închin toate gîndurile mele. Puțin îmi pasă, dacă m-aș fi tocmit argat, lacheu, vizitiu, dacă m-aș fi travestit ori aș fi recurs la tot felul de șiretlicuri ca s-o văd din întîmplare o dată pe an, să pot săruta urmele pașilor ei pe scară, și ah ! neînchipuită fericire, să-i ating rochia măcar o singură dată în viața mea !

— Și să sfîrșești la casa de nebuni, zise trist Romașov.

— Ah, dragul meu, oare nu-i totuna ? se înflăcără Nazanski și iar începu să se plimbe nervos prin odaie. Cine știe ? Poate că abia atunci vei cunoaște o viață de basm și pe deplin fericită... Fie, poate că dumneata vei înnebuni din pricina acestei iubiri unice și de necrezut, pe cîtă vreme locotenentul Ditz își va pierde mințile de pe urma paraliziei progresive și a bolilor venerice... Ce-i de ales ? Închipuie-ți numai ce fericire-i să stai o noapte întreagă în beznă, de cealaltă parte a străzii, și să te uiți la ferestrele iubitei... Ele se luminează deodată și o umbră se mișcă după perdea. O fi ea ? Ce face ? La ce se gîndește ? Lumina se stinge... Dormi în pace, dormi, bucuria mea, dormi iubita mea !... Și toată ziua ți-e plină. E o victorie ! Zile, luni, ani întregi, îți încordezi toate puterile, toată imaginația și stăruința și... în sfîrșit, iată măreața, suprema încîntare ! Ai în mîinile tale batista ei, o hîrtiuță în care a învelit o bomboană, un program scăpat pe jos... Ea nu știe nimic despre tine și nici nu va ști vreodată... Privirile ei lunecă asupra ta fără să te vadă, dar tu ești acolo, alături, o adori, gata oricînd să-ți jertfești pentru ea — nu, de ce pentru ea ? — pentru un capriciu de-al ei, pentru soțul, pentru amantul, pentru cățelușul ei drag, ești gata să-ți dai și viața și onoarea și tot ce se poate dărui ! Romașov, astea-s bucurii pe care nu le cunosc seducătorii obișnuiți.

— O, ce adevărat e ! Ce minunat e tot ce spui ! exclamă Romașov mișcat. De cîtva timp, nu mai ședea pe fereastră, ci se plimba ca Nazanski prin odaia lungă și îngustă, izbindu-se în fiecare clipă de el și oprindu-se locului. Ce de gînduri îți mai vin în minte ! Am să-ți vorbesc și eu despre mine ! Eram îndrăgostit de o femeie... A, nu-i de aici ! Nu... locuia la Moscova, pe cînd...

eram încă... iuncher. Ea habar n-avea, și simțeam o minunată bucurie să stau în preajma-i cînd lucra cîte ceva, să-i iau ghemul de ață și să-l trag încetișor spre mine. Numai atît... Ea nu băga de seamă nimic, iar eu ameţeam de fericire.

— Da, da, înțeleg, dădea din cap Nazanski, zîmbind voios și blînd. Te înțeleg ! E ca un fel de fir electric, ca un fluid, nu-i așa ? Ca o legătură sufletească dulce și gingașă... Ah, dragul meu, ce frumoasă-i viața !...

Nazanski tăcu, mișcat de gîndurile lui, iar ochii albaștri i se umplură de lacrimi strălucitoare. Romașov fu și el cuprins de o mare duioșie și de-o încîntare cam exaltată. Sentimentele acestea le nutrea în aceeași măsură pentru Nazanski și pentru el însuși.

— Vasili Nilîci, mă mir de dumneata ! zise el, luînd mîinile lui Nazanski și strîngîndu-i-le cu putere. Ești un om așa de deștept, așa de talentat și de simțitor... Ai un suflet atît de mare și uite că... parcă înadins te nenorocești. O, nu, nu, nu îndrăznesc să-ți fac morala obișnuită... Eu însumi sînt... Dar dac-ai întîlni în viață o femeie care ar ști să te prețuiască și ar fi vrednică de dumneata ? E un lucru la care mă gîndesc adesea !...

Nazanski se opri din mers și privi multă vreme pe fereastra larg deschisă.

— O femeie... zise el dus pe gînduri. Da, am să-ți povestesc ! exclamă el deodată cu hotărîre. Am întîlnit o singură dată în viața mea o femeie minunată și neobișnuită. O fată... Dar știi, așa cum spune Heine : „Ea era demnă de dragoste și el o iubea, dar el nu era demn de dragoste și ea nu-l iubea". Ea a încetat să mă iubească fiindcă beau... De altfel, nu știu, poate că dimpotrivă... am început să beau fiindcă ea nu m-a mai iubit. Ea... nici ea nu-i de aici... asta s-a petrecut demult ! Știi că, după ce-am făcut trei ani de serviciu, am trecut apoi patru ani în rezervă, și acum trei ani am intrat iar în armată. N-a fost nici un roman de dragoste între noi... Am avut în totul numai zece sau cincisprezece întîlniri și cinci sau șase convorbiri intime. Te-ai gîndit însă vreodată la puterea de atracție și la farmecul de neînvins al trecutului ? Uite, nimicurile acestea nevinovate sînt acum toată bogăția mea. O mai iubesc și astăzi ! Așteaptă, Romașov... Ești

vrednic să-ți citesc singura scrisoare, prima și ultima pe care mi-a scris-o.

Se aplecă în fața geamantanului și începu să scotocească fără grabă printre hîrtii, în timp ce vorbea mai departe.

— Cred că n-a iubit niciodată pe nimeni decît pe ea însăși. O roade o nemărginită ambiție și-i stăpînită de nu știu ce putere crudă și mîndră... Dar totodată-i bună, plină de feminitate și de afecțiune... Parc-ar fi în ea două ființe : una cu inteligență aspră și egoistă, cealaltă, cu inimă duioasă și pătimașă. Iată scrisoarea, citește-o, Romașov ! Începutul n-are însemnătate. Nazanski îndoi cîteva rînduri de sus. Citește de-aici înainte.

Ca lovit cu măciuca în cap, Romașov simți că totul din jur se învîrte o dată cu el. Scrisul mare, nervos și fin nu putea fi decît al Alexandrei Petrovna, atît era de personal, de neregulat și de elegant. Cum primea adesea bilețele de la ea cu invitații la masă sau la o partidă de *whist,* l-ar fi putut recunoaște dintr-o mie de scrisuri felurite.

„...E și dureros și greu pentru mine s-o spun, citi el sub mîna lui Nazanski, dar singur ai făcut totul ca relațiile noastre să aibă un sfîrșit așa de trist. Mai mult decît orice pe lume nu pot suferi minciuna, care-i totdeauna urmarea lașității și a slăbiciunii, încît n-am să te mint. Te-am iubit și te mai iubesc încă, și știu că n-o să-mi pot înăbuși sentimentul ăsta nici prea ușor și nici prea repede. Dar pînă la urmă tot îl voi învinge. Ce s-ar întîmpla dac-aș face altceva ? Ce-i drept, aș fi avut destulă putere și abnegație să fiu călăuza, îngrijitoarea, sora de caritate a unui om lipsit de voință, decăzut și pierdut moralmente. Urăsc însă mila și veșnica, umilitoarea iertare a tuturor păcatelor și nu vreau să trezești în mine asemenea sentimente. Nu vreau să trăiești din pomana compătimirii și a unui devotament de cîine. Dar știu că nu poți să te schimbi, cu toată inteligența și sufletu-ți minunat. Mărturisește cinstit și sincer că nu poți ! Ah, dragul meu Vasili Nilîci, dac-ai putea ! Dac-ai putea ! La dumneata năzuiește inima mea și mi se îndreaptă toate dorințele... Te iubesc ! Dar nu m-ai vrut. Pentru ființa pe care-o iubești, poți răsturna lumea

întreagă, și eu ți-am cerut așa de puțin... Nu poți ? Adio ! Te sărut în gînd pe frunte... ca pe un mort, fiindcă pentru mine ai murit. Te sfătuiesc să distrugi scrisoarea aceasta, nu că m-aș teme de ceva, dar fiindcă ți-ar fi cu timpul un prilej de tristețe și de chinuitoare amintiri. Încă o dată, repet..."

— Urmarea nu te mai poate interesa ! zise Nazanski, luînd hîrtia din mîinile lui Romașov. Asta-i singura scrisoare pe care mi-a trimis-o.

— Și ce s-a mai întîmplat pe urmă ? îngăimă Romașov.

— Pe urmă ? Pe urmă nu ne-am mai văzut. Ea... ea a plecat nu știu unde și mi se pare că s-a măritat cu... un inginer. Nu mai are nici o însemnătate...

— Și nu te mai duci niciodată pe la Alexandra Petrovna ?

Romașov rosti cuvintele acestea în șoaptă... Amîndoi tresăriră auzindu-le, și multă vreme nu-și putură lua ochii unul de la altul. În aceste cîteva clipe, pieriră dintre ei toate stavilele pe care le ridică șiretenia, prefăcătoria, tot ce-l face pe om de nepătruns, și, nestingheriți, își citiră în suflete. Înțeleseră numaidecît mii de lucruri pe care pînă atunci le tăinuiseră, și toată convorbirea lor din ziua aceea căpătă un înțeles cu totul aparte, adînc și aproape tragic.

— Cum ? Și... dumneata ? zise, în sfîrșit, foarte încet Nazanski, cu o expresie de spaimă nebună în ochi. Dar îndată își veni în fire și izbucni într-un rîs nefiresc : Ia te uită ce încurcătură ! Ne-am îndepărtat cu totul de subiect... Scrisoarea pe care ți-am arătat-o a fost scrisă acum o sută de ani, iar femeia asta trăiește astăzi tare departe... în Transcaucazia, mi se pare !... Așadar, unde am rămas ?

— E timpul să mă duc acasă, Vasili Nilîci... E tîrziu ! făcu Romașov, ridicîndu-se.

Nazanski nu încercă să-l oprească. Se despărțiră liniștiți, dar rușinîndu-se parcă unul de altul. Romașov era acum și mai sigur că scrisoarea-i de la Șurocika. Întorcîndu-se acasă, se gîndea mereu la scrisoarea aceasta și nu înțelegea nici el natura sentimentelor pe care i le trezise. Era gelos pe Nazanski, gelos pe trecut, și sim-

ţea un fel de victorioasă şi răutăcioasă compătimire faţă de Nikolaev, dar, în acelaşi timp, nutrea şi o nouă nădejde, nedesluşită, dulce însă şi ademenitoare. Scrisoarea parcă-i întindea şi lui un fir tainic, nevăzut, care-l călăuzea spre viitor.

Vîntul se potolise.

O tăcere adîncă umplea noaptea, iar întunecimea ei părea caldă şi catifelată. Dar în văzduhul neadormit, în liniştea copacilor nevăzuţi şi-n mireasma pămîntului, ghiceai o viaţă ascunsă, creatoare. Romaşov mergea fără să vadă drumul şi aştepta mereu ca o suflare puternică, măreaţă şi blîndă să-i mîngîie faţa cu adierea ei fierbinte. În sufletul lui, îşi amintea cu părere de rău de primăverile luminoase şi pentru totdeauna apuse ale copilăriei, şi tînjea cu duioşie după trecutul lui curat şi scump...

Cînd ajunse acasă, găsi alt bileţel de la Raisa Alexandrovna Peterson. Într-un stil pompos şi nesăbuit, îi imputa trădarea crudă, spunea c-a înţeles tot şi-l ameninţa cu grozăviile răzbunării, de care-i în stare o inimă zdrobită de femeie.

„Ştiu ce-mi rămîne de făcut! scria ea. Dacă nu mor de oftică din pricina ticăloasei dumitale purtări, fii sigur c-am să mă răzbun cumplit. Poate crezi că nimeni nu ştie unde-ţi petreci toate serile? Ce orb eşti! Şi pereţii au urechi. Te urmăresc pas cu pas. De altfel, cu fizicul şi elocvenţa dumitale, n-ai să te alegi cu nimic acolo, decît doar că N. te va da pe uşă afară ca pe un cîine. Iar cu mine te sfătuiesc să fii mai cu băgare de seamă. Nu-s din femeile care iartă jignirile ce li se aduc.

Pumnalul ştiu să-l mînuiesc,
Doar sînt născută în Caucaz.
Odinioară a dumitale, iar acum a nimănui,

Raisa

P. S. Să vii neapărat sîmbăta viitoare la club. Trebuie s-avem o explicaţie. Îţi rezerv al treilea cadril, dar, de data aceasta, nu după consideraţie! R. P."

Romașov simți cum din paginile acestea timpite, scrise ca de un analfabet, se desprindeau prostia și josnicia, iar miasmele mocirlei de provincie, cu bîrfelile ei pline de răutate, parcă-l învăluiau și pe el. Se văzu împroșcat din cap pînă-n picioare cu noroiul lipicios și de nespălat al unei legături cu o femeie pe care n-o iubea, legătură ce se prelungea de aproape șase luni. Se culcă abătut, oarecum zdrobit de greutatea acestei zile, și, cîteva clipe înainte de-a adormi, își spuse, folosind cuvintele pe care le rostise în seara aceea Nazanski: „Gîndurile lui erau cenușii ca postavul cazon".

Se cufundă curînd într-un somn greu. În vis, se văzu copil, așa cum i se întîmpla totdeauna în vremea din urmă de cîte ori avea necazuri mari. Mizeriile, mîhnirea, monotonia vieții piereau, trupu-i era puternic, iar sufletul luminos și curat îi tresărea de o neînțeleasă bucurie. Lumea întreagă era și ea luminoasă și curată, iar în mijlocul ei, străzile dragi și binecunoscute ale Moscovei aveau minunata strălucire pe care o poți vedea numai în vis. Dar undeva, la capătul acestei lumi pline de bucurii, departe în zare, dăinuia o pată întunecoasă, rău prevestitoare... Acolo era un orășel cenușiu și mort, cu serviciu obositor și plicticos, cu ore de teorie, beții la cercul militar, cu povara unei legături dezgustătoare, cu tristețe și singurătate... Toată viața cînta și scînteia de bucurie, dar pata aceea întunecată, ca o nălucă neagră, dușmănoasă îl pîndea în taină pe Romașov, așteptîndu-și rîndul. Și un Romașov, copil nevinovat și fără nici o grijă, își plîngea cu lacrimi amare celălalt eu al său, mai în vîrstă, care se îndepărta mereu, destrămîndu-se parcă în bezna aceasta vicleană.

În mijlocul nopții se trezi și văzu că perna-i era udă de lacrimi. Nu izbutea să și le stăpînească și multă vreme-i mai curseră șiroaie calde și repezi pe obraji.

VI

Afară de cîțiva ambițioși și carieriști, toți ofițerii își făceau serviciul ca pe o corvoadă chinuitoare și nesuferită care-i obosea și-i dezgusta. Ofițerii inferiori în-

tîrziau la exerciţii, ca şcolarii, şi fugeau în ascuns, cînd ştiau că nu vor păţi nimic. Comandanţii de companie, cei mai mulţi însuraţi şi cu familie numeroasă, absorbiţi de grijile casnice şi de aventurile soţiilor lor, copleşiţi de o cruntă sărăcie şi de greutăţile unei vieţi care depăşea mijloacele lor de trai, gemeau sub povara cheltuielilor covîrşitoare şi a poliţelor. Căutau să-şi plătească datoriile, luînd bani dintr-o parte, ca să astupe într-alta... Mulţi dintre ei se hotărau — şi de obicei la stăruinţa soţiilor — să ia bani din casa companiei sau din plata ce se cuvenea soldaţilor pentru munci suplimentare. Alţii opreau cu lunile şi chiar cu anii scrisorile cu bani, adresate soldaţilor şi pe care, conform regulamentului, trebuiau să le deschidă. Cîţiva trăiau numai din cîştigul de la *whist* şi de la alte jocuri de cărţi, ca *stos* şi *landsknecht*. Unii înşelau la joc şi lucrul era cunoscut, dar li se trecea cu vederea. Afară de asta, toţi se îmbătau regulat, atît la cercul militar, cît şi pe la petreceri, cînd la unul cînd la altul, iar cîţiva beau de unul singur ca Sliva.

În felul acesta, ofiţerii nici nu mai aveau vreme să-şi îndeplinească bine îndatoririle de serviciu. De obicei, tot mecanismul interior al companiei era pus în mişcare şi orînduit de sergentul-major, şi tot el ducea şi întreaga muncă de birou, aşa că, pe nesimţite, dar sigur, îl avea pe comandantul companiei în mîinile lui iscusite. Căpitanii îşi făceau serviciul cu acelaşi dezgust ca şi ofiţerii inferiori, şi „ţineau puştii din scurt", numai ca să-şi păstreze prestigiul, iar uneori, din plăcerea de a-şi arăta autoritatea.

Comandanţii de batalioane nu făceau cu desăvîrşire nimic, mai ales iarna. Sînt în armată două funcţii intermediare, cea de comandant de batalion şi cea de comandant de brigadă, ai căror şefi titulari au totdeauna situaţia cea mai nedefinită şi nu fac niciodată nimic. Ce-i drept, vara, şefii de batalion tot mai erau nevoiţi să facă instrucţia unităţii lor, să ia parte la exerciţiile regimentului şi ale diviziei şi să îndure oboseala manevrelor. Iar timpul liber şi-l petreceau la club, citind cu sîrguinţă *Invalidul*, discutînd despre avansări şi jucînd cărţi. Primeau bucuros să le facă cinste ofiţerii inferiori, în-

jghebau la ei acasă mici sindrofii și se străduiau să-și mărite cîrdul de fete...

Dar în ajunul marilor parăzi și al inspecției trupelor, toți ofițerii, de la mic la mare, căutau să întărească disciplina, scuturîndu-se unii pe alții. Atunci nu mai știau ce-i odihna și recîștigau timpul pierdut, sporind numărul orelor de instrucție și desfășurînd o energie pe cît de încordată și de dezorganizată, pe atît de rău înțeleasă. Nu se ținea seama de puterea fizică a soldatului, oamenii fiind aduși la istovire. Comandanții de companie se purtau aspru și grosolan cu ofițerii inferiori ; aceștia înjurau trivial și peste măsură de murdar, în timp ce subofițerii, răgușiți de atîtea răcnete, băteau fără milă oamenii. De altfel, nu erau singurii care ridicau mîna asupra soldaților.

Asemenea zile erau un adevărat chin și tot regimentul, de la comandant și pînă la cea mai istovită și mai păcătoasă ordonanță, năzuia ca la o fericire cerească la odihna de duminică, cu cele cîteva ceasuri de somn mai mult.

În primăvara aceasta, regimentul se pregătea cu deosebită rîvnă pentru parada din mai. Se știa cu siguranță că trecerea în revistă o va face comandantul corpului de armată, general foarte exigent, cu un trecut de lupte și cunoscut în literatura militară mondială prin însemnările lui despre războiul carliștilor [1] și despre campania franco-germană din 1870, la care luase parte ca voluntar. De o și mai mare faimă se bucurau ordinele lui, întocmite în felul lapidar al lui Suvorov. Aici, mustra pe subalternii vinovați cu o batjocură amară, biciuitoare și brutală, de care ofițerii se temeau mai mult ca de oricare altă pedeapsă disciplinară.

Așa că, de două săptămîni, se muncea cu înfrigurare în companii, iar duminica era așteptată cu aceeași nerăbdare atît de ofițeri, cît și de soldații uluiți și îndobitociți.

Dar pentru Romașov, care era la arest, pierise tot farmecul acestei dulci odihne. Se trezi foarte devreme și, oricît se strădui, nu mai putu s-adoarmă. Se îmbrăcă

[1] Partizanii lui Carol al X-lea al Franței (n. r.).

alene, își bău ceaiul cu dezgust și chiar se răsti aspru la Gainan care, ca de obicei, era vesel, neastîmpărat și stîngaci ca un cățelandru.

Cu bluza cenușie descheiată, Romașov se învîrtea prin odăița lui, împiedicîndu-se de picioarele patului și lovindu-se cu coatele de polița șubredă și plină de colb. Pentru întîia dată, după un an și jumătate — și datorită unei împrejurări nenorocite și neprevăzute — se găsea singur cu el însuși. Pînă atunci fusese împiedecat de instrucție, de serviciu, de serile petrecute la cercul militar, de partidele de cărți, de legătura cu Raisa și de timpul petrecut la Nikolaevi. Uneori, chiar dacă i se întîmpla să aibă cîte un ceas liber cînd n-avea ce face, Romașov, copleșit de plictiseală și de trîndăvie, se temea parcă de el însuși și alerga în grabă la cerc, sau la prieteni, sau o pornea pe stradă, pînă ce întîlnea vreun camarad neînsurat, cu care făcea totdeauna vreo beție. Acum se gîndea amărît că-l așteaptă o zi întreagă de singurătate și-i treceau prin minte tot felul de gînduri ciudate, plicticoase, fără rost.

În oraș sunară clopotele pentru liturghie. Prin al doilea rînd de ferestre puse pe iarnă și încă nescoase, dangătul clopotelor pătrundea pînă la el, tremurător, izvorînd parcă unul din altul și răsunînd de o încîntătoare și primăvăratică tristețe. Fereastra dădea într-o livadă de cireși, ninși cu flori albe, rotunzi și creți, ca o turmă de oi albe ca zăpada, sau ca un stol de fetițe îmbrăcate în alb. Printre ei se înălțau ici, colo, plopi zvelți și drepți, cu ramuri ce se ridicau spre cer ca pentru rugăciune, iar castanii bătrîni și puternici își desfășurau coroanele largi în formă de cupolă. Copacii erau încă desfrunziți, cu crengi negre și despuiate, dar, din loc în loc, începea să se ivească cea dintîi verdeață, ca un puf gălbui și vesel, ce abia se vedea. Ramurile tresăreau, se înfiorau ușor și se legănau încet. Simțeai că le alintă un vîntișor blînd și răcoros care se juca printre ele și le scutura florile la pămînt, sărutîndu-le...

Pe fereastră, Romașov zărea la dreapta, dincolo de poartă, o parte din strada neagră, plină de glod, și gardul de peste drum. De-a lungul acestei îngrădituri, oamenii treceau încet, pășind cu băgare de seamă și numai

pe locurile uscate. „Au o zi întreagă înaintea lor", gîndea ofițerul, uitîndu-se cu invidie în urma lor, de aceea nici nu se grăbesc... O zi întreagă de libertate!"

Deodată, îl cuprinse o dorință de neînvins, pătimașă, chinuitoare pînă la lacrimi, de a se îmbrăca îndată și de a ieși din odaie. Nu se simțea atras ca de obicei de cercul militar, ci voia numai să se plimbe pe stradă la aer. I se părea că nu cunoscuse pînă acum prețul libertății și se mira singur de fericirea pe care poate s-o dea chiar numai putința de a merge unde vrei, de a coti pe orice stradelă, de a te plimba prin piață sau de a intra într-o biserică, fără teamă și fără să te gîndești la urmările faptelor tale. Această libertate de mișcări i se arătă deodată drept una din cele mai mari bucurii sufletești.

Își aduse aminte că-n primii ani ai copilăriei, înainte de a intra în corpul de cadeți, maică-sa îl pedepsea legîndu-l de piciorul patului cu o ață subțire, apoi pleca singură.

Și micul Romașov ședea cuminte ceasuri întregi...

Altminteri, n-ar fi șovăit o clipă să fugă de acasă toată ziua, chiar dac-ar fi trebuit să coboare de la etajul al doilea pe un burlan. De multe ori scăpase în felul ăsta din odaie și, luîndu-se după muzica militară sau după vreo înmormîntare, ajunsese pînă la celălalt capăt al Moscovei. Adesea îndrăznise să șterpelească de la maică-sa dulceață, zahăr și țigări pentru colegii mai mari, dar ața aceasta... ața avea asupra lui o înrîurire ciudată! Era ca hipnotizat și se temea chiar s-o întindă ceva mai tare ca nu cumva să se rupă... N-o făcea de frica pedepsei și cu atît mai puțin din cinste sau sub imboldul pocăinței, ci numai sub stăpînirea sugestiei: un fel de spaimă superstițioasă față de faptele atotputernice și de neînțeles ale persoanelor mari, ceva asemănător cu teama respectuoasă a sălbaticului înaintea cercului vrăjit al șamanului. „Și iată-mă acum ca un școlar, ca un băiețel, legat de picior, gîndea Romașov, plimbîndu-se în lung și-n lat prin odaie. Ușa-i deschisă... Aș vrea să mă duc unde-mi place, să fac ce vreau, să vorbesc, să rîd, dar sînt legat cu o ață... *Eu* sînt legat.

Eu ! Da, chiar *eu !* Dar asta a hotărît-o numai *el*... *Eu* nu mi-am dat consimțămîntul."

— *Eu !*... Romașov se opri în mijlocul odăii cu picioarele îndepărtate și capul lăsat în jos, cufundat în gînduri. *Eu ! Eu ! Eu !* rosti el deodată cu glas tare, cu mirare, de parcă acum ar fi priceput pentru întîia oară înțelesul acestui cuvînt scurt. Cine stă pironit locului aici și se uită la o crăpătură neagră din podea ? *Eu* sînt acela... O, cît e de ciudat !... *Eu-u,* rosti el tărăgănat, căutînd să pătrundă adînc înțelesul acestui cuvînt.

Pe urmă, zîmbi stingherit și cu gîndul aiurea, dar încordarea minții îl făcu iar să se încrunte și să se îngălbenească. În cei din urmă cinci, șase ani, lucrul acesta i se întîmpla adesea, ca mai tuturor tinerilor în perioada maturizării lor sufletești. Un adevăr din cele mai simple, un proverb obișnuit, o maximă răspîndită al cărei înțeles îl cunoștea cu totul mașinal și de multă vreme, căpătau fără veste, datorită unei neașteptate lumini lăuntrice, o adîncă însemnătate filozofică, și i se părea atunci că le aude pentru întîia dată, ba și mai mult, că le născocește el singur. Își amintea chiar cum i se întîmplase asta la început... Era la corpul de cadeți, în ora de religie... Preotul tălmăcea parabola muncitorilor care cărau pietre. Unul din ei le duse întîi pe cele mai mărunte și trecu apoi la cele mai grele, dar nu mai putu să le care ; celălalt făcu tocmai pe dos, isprăvindu-și cu bine munca. Romașov înțelese îndată nemărginita înțelepciune practică, ascunsă în această simplă parabolă pe care o cunoștea și o înțelegea de cînd învățase să citească.

Peste puțin, i se întîmplă același lucru cu binecunoscuta zicătoare : „Măsoară de șapte ori și taie numai o dată". Fără veste, ca într-o străfulgerare, pătrunse tot înțelesul ei : *cumințenie, istețime, prevedere, socoteală.* În aceste cîteva cuvinte, era cuprinsă o nemărginită experiență de viață.

În același fel îl uimi și-l zgudui și de astă dată conștiința neașteptat de puternică a individualității lui...

„Eu! — e ceva lăuntric — gîndea Romașov — iar tot restul e ceva străin de mine ! Uite, de pildă, odaia aceasta, strada, copacii, cerul, comandantul regimentului,

locotenentul Andrușievici, serviciul, steagul, soldații, toate acestea nu-s *eu*. Nu, nu sînt *eu*! Iată mîinile și picioarele mele — își ridică mîinile la înălțimea obrazului și se uită cu mirare la ele ca și cum le-ar fi văzut pentru întîia dată — nu... nici mîinile și nici picioarele mele nu sînt *eu*. Dacă însă mă pișc acum de braț... uite așa... atunci *eu* fac asta. Văd mîna mea și o ridic în sus — tot *eu* o fac... Și ceea ce gîndesc acum — tot *eu* o gîndesc! Iar cînd vreau să umblu sau să mă opresc — tot *eu* sînt. A, ce lucru ciudat și uimitor. Oare toți oamenii au și ei un *eu*? Sau unii nu l-or fi avînd? Poate că numai eu îl am! Dar dacă-l au și ei? Cînd comand celor o sută de soldați din compania mea: «Capul la dreapta!» toți oamenii ăștia, fiecare cu *eul* lui și care mă socotesc ca pe ceva străin și în afară de *eul* lor, întorc toți în același timp capul la dreapta. Dar nu-i deosebesc unul de altul... Pentru mine, ei sînt masa, mulțimea... Atunci, poate că și pentru colonelul Șulgovici, eu, Vetkin, Lbov și toți locotenenții și căpitanii se contopesc de asemenea într-un singur chip și toți îi sîntem străini, el neputînd să ne deosebească unul de altul?"

Ușa se deschise zgomotos și Gainan dădu buzna în odaie, tropăind pe loc și ridicîndu-și umerii ca și cum ar fi jucat.

— Trăiți dom'sublocotenent, nu dat țigări... Spus că locotenentul Scriabin oprit să mai dai pe datorie, răcni el cît îl ținea gura.

— Ei la dracu! exclamă Romașov. Bine, du-te, du-te... Ce mă fac fără țigări?... Poți pleca acum, Gainan.

„Oare la ce mă gîndeam? se întrebă Romașov, cînd rămase singur. Pierduse firul gîndirii și, din neobișnuința de a cugeta cu rost, nu izbuti să-l regăsească îndată. Ei, așta-i... la ce mă gîndeam acuma? La ceva însemnat... Stai, stai... trebuie s-o iau de la început... Sînt la arest... lumea se plimbă pe stradă... Cînd eram copil, mama mă lega... *Eu* eram legat... Da, da... Și soldatul are *eul* lui... Colonelul Șulgovici... A, mi-aduc aminte! Hai să mergem mai departe... Stau în odaie! Ușa nu-i încuiată... Vreau să plec și totuși nu îndrăznesc! De ce? Am săvîrșit oare vreo crimă? Vreun furt? Vreun omor? Nu!

În timp ce vorbeam cu alt om, străin de mine, nu mi-am lipit călcîiele și am răspuns ceva... Dar poate că era de datoria mea să mi le lipesc ! De ce ? Oare-i, într-adevăr, atît de însemnat ? E un lucru de căpetenie în viață ? Vor mai trece douăzeci sau treizeci de ani. O clipă față de timpul care s-a scurs înainte de nașterea mea și se va mai scurge după moartea mea. O clipă ! *Eul* meu se va stinge ca o lampă, cînd îi cobori fitilul... Dar poți oricînd să mai aprinzi lampa, pe cînd eu voi fi încetat de a mai fi pe veci. Nu va mai fi nici odaia asta, nici cerul, nici regimentul, nici toată armata, nici stelele, nici globul pămîntesc *și nici mîinile și picioarele mele*... Pentru că *eul* meu nu va mai fi...

Da, da... chiar asta-i !... Ei bine... stai puțin, trebuie să înaintez treptat ! Și mai departe... Va să zică, eul meu nu mai există ! Era întuneric și cineva mi-a aprins făclia vieții, ca *s-o stingă aproape îndată* și iar s-a lăsat întunericul, pentru totdeauna, în vecii vecilor... Ce-am făcut eu în timpul acestei clipe scurte ? Am stat cu mîinile de-a lungul vipuștii pantalonilor și cu călcîiele lipite, am ținut vîrful piciorului în jos la parăzi, am *strigat ca un bezmetic* : «Pe umăr... arm' !», am înjurat, m-am înfuriat din pricina unui pat de armă «ținut prea departe de trup» și am tremurat în fața a sute de oameni... De ce ? Nălucile acestea, care vor pieri o dată cu *eul* meu, m-au silit să fac sute de lucruri neplăcute și zadarnice, și de aceea mi-au jignit și mi-au umilit *eul*... *Eul* meu ! De ce oare s-a supus *eul* meu unor «năluci ?»"

Romașov se rezemă cu coatele pe masă și cu capul în palme. Își stăpînea anevoie gîndurile acestea neobișnuite pentru el.

„Hm... cum de ți-ai uitat oare patria ? Căminul ? Cenușa strămoșilor ? Altarele ?... Și onoarea, și disciplina militară ? Cine o să-ți apere țara dacă-i cotropită de dușmani ? Da, eu însă voi muri și n-o să mai fie nici *patrie, nici dușmani și nici onoare*... Toate acestea nu trăiesc decît atîta vreme cît trăiește conștiința mea ! Dac-ar pieri însă patria, onoarea, uniforma și toate cuvintele mari, *eul* meu ar rămîne neatins. Va să zică *eul* meu e totuși mai presus de toate concepțiile acestea

despre datorie, despre onoare și despre dragoste... Uite, sînt militar... Deodată, *eul* meu spune : «nu vreau !» Și nu numai *eul* meu, ci milioane de *eu*-uri care alcătuiesc armata... Nu, chiar și mai mulți, toți acei *eu* care trăiesc pe pămînt spun laolaltă : «nu vreau !» Atunci războiul va fi cu neputință și niciodată, niciodată n-o să se mai audă «rupeți rîndurile» și «la dreapta», fiindcă nu va mai fi nevoie de ele... Da, da, da ! Asta-i sigur, asta-i sigur, strigă în Romașov un glas lăuntric biruitor. Vitejia militară, disciplina, respectul gradelor, onoarea uniformei și toată știința militară, toate acestea există numai pentru că omenirea nu vrea, sau nu știe, sau nu îndrăznește să spună : «nu vreau !» Ce reprezintă atunci toată năstrușnica întocmire a meșteșugului militar ? Nimic... O gogoriță, un edificiu atîrnat în văzduh, care mai dăinuie, nu datorită celor două cuvinte scurte : «nu vreau», ci numai fiindcă nimeni nu le-a rostit pînă acum. Bineînțeles că *eul* meu n-o să spună niciodată «nu vreau să mănînc, nu vreau să răsuflu, nu vreau să văd». Dacă însă i se va propune să moară, va răspunde negreșit : «nu vreau». Ei, dar ce este atunci războiul, cu toate morțile lui de neînlăturat și cu toată arta militară, care studiază cele mai desăvîrșite mijloace de a ucide ? O greșeală universală ? Sau poate o orbire ?

Nu... o clipă... stai... Se vede că mă înșel ! Nu se poate să nu greșesc, fiindcă acest «nu vreau» e atît de simplu, atît de firesc, încît ar trebui să le vină în minte tuturor... Ei bine, fie ! Să ne gîndim... Să presupunem că mîine, sau chiar în clipa de față, gîndul ăsta le vine în minte tuturor rușilor, nemților, englezilor, japonezilor... Nu va mai fi război, nu vor mai fi nici ofițeri și nici soldați. Toți se vor întoarce la casele lor ! Ce se va întîmpla ? Da, ce se va întîmpla atunci ? Știu că Șulgovici îmi va răspunde : «Atunci dușmanii vor năvăli la noi pe neașteptate, ne vor lua pămîntul și casele, ne vor călca în picioare lanurile și ne vor răpi soțiile și surorile...» Dar răzvrătiții ? Dar socialiștii și revoluționarii ?... Totuși, nu-i așa ! Cînd toată omenirea va fi spus : «Nu mai vreau vărsare de sînge», cine va mai recurge oare la arme și la silnicie ? Nimeni ! Ce se va întîmpla atunci ? Se va împăca toată lumea ? Își vor face hatîruri unul altuia ? Își vor împărți

bunurile între ei ? Se vor ierta ? Doamne, doamne, oare ce se va întîmpla ?"

Cufundat în gîndurile lui, Romaşov nu băgase de seamă că Gainan se apropiase încetişor de el pe la spate, întinzîndu-şi fără veste mîna peste umărul lui. Tresări cu un uşor strigăt de spaimă :

— Ce vrei, mă diavole ?...

Gainan puse pe masă un pachetel învelit în hîrtie cafenie.

— Pentru tine ! zise el cu glas familiar şi blînd, iar ofiţerul ghici că ordonanţa zîmbea prietenos în spatele lui. Iaca ţigări pentru tine. Fumezi !

Romaşov se uită la pachetel şi citi : Ţigări *Gornistul*, preţul 3 copeici — 20 bucăţi.

— Ce-i asta ? întrebă el cu mirare. De unde le-ai luat ?

— Am văzut tu n-are ţigări. Am cumpărat pe banii mei. Fumezi, te rog, fumezi. Nu-i nimic. Eu dau la tine !

Gainan se ruşină şi fugi în goană, trîntind uşa zgomotos. Sublocotenentul aprinse o ţigară. Un miros de ceară roşie şi de pene arse se răspîndi prin odaie.

„Ce băiat bun ! gîndi Romaşov, foarte mişcat. Mă înfurii şi strig la el, îl pun să-mi scoată seara cizmele, ba chiar şi ciorapii şi pantalonii, şi uite-l că-mi cumpără ţigări cu cele din urmă copeici din solda lui. «Fumezi te rog !» Merit eu să se poarte astfel cu mine ?"

Se sculă iar şi începu să se plimbe prin odaie cu mîinile la spate.

„În compania noastră sînt o sută de oameni şi fiecare cugetă, simte şi are firea lui proprie, oarecare experienţă de viaţă, simpatiile şi antipatiile lui personale...

Ce ştiu eu despre oamenii ăştia ? Nimic ! Le cunosc doar chipurile... Iată-i, începînd din flancul drept : Soltîs, Riaboşapka, Vedeneev, Egorov, Iaşcişin... feţe cenuşii care seamănă între ele. Ce-am făcut eu ca să-mi apropii sufletul de sufletele lor şi *eul* meu de *eul* lor ? Nimic !"...

Deodată, Romaşov îşi aminti de o seară ploioasă, într-o toamnă tîrzie. Cîţiva ofiţeri, printre care şi el, Romaşov, şedeau la popotă şi beau votcă la o masă, cînd intră în

goană, găfîind, sergentul-major Gumeniuk din compania a 9-a și strigă comandantului său de companie :

— Să trăiți, dom' căpitan — au adus recruții !...

În adevăr, fuseseră *aduși* ca o turmă de vite și stăteau îngrămădiți cu toții laolaltă în curtea cazărmii, în ploaie, ca niște animale speriate și supuse, cu priviri piezișe și neîncrezătoare. Dar fiecare avea înfățișarea lui deosebită sau poate că numai părea așa, fiindcă purtau haine felurite. „Ăsta-i desigur lăcătuș, gîndi atunci Romașov, trecînd pe lîngă ei și cercetîndu-le fețele, iar ăsta trebuie să fie un om foarte vesel și mare meșter la armonică. Celălalt știe carte, e mai vioi, vorbește repezit, alegîndu-și cuvintele și pare cam șmecher... N-o fi vreun chelner ?" Se vedea că fuseseră într-adevăr aduși cu sila, că, numai cu cîteva zile mai înainte, femeile și copiii lor îi petrecuseră la drum cu văicăreli și cu bocete, în timp ce ei făceau pe vitejii și se țineau să nu izbucnească în lacrimi, mahmuri încă după beția tradițională, cu prilejul recrutării...

A trecut abia un an și iată-i aliniați în șirul lung și nemișcat, toți la fel de țepeni și de cenușii, într-un cuvînt, *soldați !* Nu voiau să vină la regiment. *Eul lor se împotrivea.* Dumnezeule, care să fie pricina acestei neînțelegeri ? Unde începe răul ? Care-i cheia tainei ? Sau poate că toate acestea seamănă cu binecunoscuta experiență : dacă pui capul unui cocoș pe o masă, el se zbate, dacă însă-i tragi o linie cu creta pe cioc și o prelungești mai departe pe masă, crede c-a fost legat și stă neclintit cu ochii ațintiți, cuprins de o spaimă neînchipuită.

Romașov merse să se trîntească pe pat.

„Atunci, ce-mi rămîne de făcut ? se întrebă el cu asprime, aproape cu ură. Da !... Ce să fac ? Să părăsesc serviciul ? Dar ce știu eu să fac ? De ce m-aș putea apuca ? Întîi, am urmat la școală, apoi la corpul de cadeți și la școala militară, iar pe urmă am dus viață de ofițer într-un cerc strîmt. Am cunoscut oare lupta ? Nevoia ? Nu !... Am trăit totdeauna scutit de orice griji, ca o fată de pension care-și închipuie că franzelele cresc calde pe copaci... Dacă încerc să părăsesc serviciul, o să rămîn în urma tuturor, ajung un bețiv și-o să mă poticnesc de la cei dintîi pași de viață liberă... Ia stai ! Este vreunul, prin-

tre ofițerii pe care-i cunosc, care să fi părăsit de bunăvoie serviciul ? Nu, nici unul ! Toți se agață de epoleții lor, fiindcă nu știu nimic altceva și nu-s buni de nimic. Dacă li se întîmplă să părăsească armata, încep să umble cu o șapcă slinoasă cu cozoroc și spun ca cerșetorii «*Ayez la bonté* [1]... sînt un nobil ofițer rus... *Comprenez-vous ?* [2]» Ah, ce să mă fac... ce să mă fac ?"

— Ei, arestatule ! Arestatule ! strigă sub fereastră un glas cristalin de femeie.

Romașov sări jos din pat și alergă la fereastră. Șurocika era în curte... Cu mîinile streașină la ochi, apărîndu-se de lumină, își lipi de geam fața fragedă, zîmbitoare și zise cu glas tărăgănat :

— „Fa-a-ceți-vă mi-i-lă de un biet arestat !"

Romașov puse mîna pe mînerul ferestrei, dar își aduse aminte că fereastra mai era lipită pentru iarnă. Atunci, cuprins pe loc de o neașteptată și voioasă îndrăzneală, trase din răsputeri cerceveaua care se desfăcu și se deschise larg, pîrîind, în timp ce peste capul lui cădea o ploaie de var și de chit uscat.

Aerul răcoros, cu mireasma gingașă și înviorătoare a florilor albe, năvăli ca un șuvoi în odaie.

„Uite cum găsești o ieșire !" răsună în sufletul lui un glas rîzător și voios.

— Romocika ! Ești nebun ? Ce faci ?

El îi luă mîna mică, strînsă într-o mănușă cafenie, pe care i-o întindea pe fereastră și o sărută cu îndrăzneală întîi sus, apoi mai jos la încheietură, în deschizătura rotundă de deasupra nasturilor. N-o mai făcuse niciodată pînă atunci, iar ea, supunîndu-se parcă fără să-și dea seama valului de înflăcărată cutezanță care-l cuprinsese pe neașteptate, nu se împotrivea sărutărilor lui și-l privea numai, zîmbind ușor încurcată și uimită.

— Alexandra Petrovna ! Cum să-ți mulțumesc ? Ce drăguță ești !

— Romocika, dar ce ai ? De ce te bucuri ? întrebă ea, rîzînd și ațintindu-și asupra lui căutătura plină de cu-

[1] Aveți bunătatea... (Fr.) (N. t.)

[2] Înțelegeți ? (Fr.) (N. t.)

riozitate. Îți strălucesc ochii... Uite ! Ți-am adus colăcei, ca unui arestat... Astăzi, avem plăcintă cu mere, o bunătate ! Stepan, dă-mi coșul !

Romașov o privea cu ochi scînteietori de îndrăgostit, ținîndu-i strîns mîna într-a lui, fără ca ea să se împotrivească, și apoi zise grăbit :

— Ah, dac-ai ști la ce m-am gîndit azi toată dimineața !... Dac-ai ști ! Am să-ți spun mai tîrziu...

— Da, mai tîrziu... Iată că vine soțul și stăpînul meu... Lasă-mi mîna ! Ce ciudat ești astăzi, Iuri Alexeevici... Te-ai făcut chiar mai frumos !

Nikolaev se apropie și el de fereastră. Era încruntat și-l salută cu o înfățișare nu tocmai binevoitoare.

— Hai, Șurocika, vino ! își zori el nevasta. Ce dumnezeu mai e și asta ? ! Pe cinstea mea, sînteți nebuni amîndoi ! Dac-ar afla colonelul, bună treabă ar mai fi... Doar e la arest ! Rămîi cu bine, Romașov... Mai treci pe la noi !

— Da, mai treci pe la noi, Iuri Alexeevici ! repetă și Șurocika.

Plecă de la fereastră, dar se întoarse îndată și murmură repede, în șoaptă :

— Ascultă, Romocika ! Zău, nu ne da uitării ! Te socot drept singurul meu prieten... M-auzi ? Numai, nu te mai uita la mine cu ochii ăștia de berbec, că de nu, nici nu vreau să te mai văd. Te rog, Romocika, să nu te crezi și să nu-ți dai aere... Nici nu ești încă un adevărat bărbat !

VII

La ora trei și jumătate, locotenentul Feodorovski, aghiotantul regimentului, intră la Romașov. Era un tînăr înalt și, cum spuneau soțiile ofițerilor, impunător, cu ochi reci și mustăți lungi și stufoase.

Era de o curtenie exagerată, dar numai oficială față de ofițerii inferiori. Nu se împrietenea cu nici unul din ei și era foarte mîndru de funcția lui. Comandanții de companie se lingușeau toți pe lîngă el...

Cînd intră în odaie, își aruncă în treacăt o privire printre gene asupra mobilierului sărăcăcios al lui Romașov. Sublocotenentul care, în clipa aceea, era întins pe pat, se ridică repede, înroșindu-se, și se grăbi să-și încheie nasturii de la bluză.

— Am venit după dumneavoastră, din ordinul colonelului, zise Feodorovski cu glas nepăsător. Vă rog să vă îmbrăcați și să mă urmați.

— Iertați-mă... îndată ! Să-mi pun ținuta de serviciu. Sînt ca acasă...

— Vă rog, nu vă sfiiți ! Puneți-vă tunica. Îmi dați voie să stau jos ?

— Iertați-mă, vă rog... Nu doriți un ceai ? întrebă repede Romașov.

— Nu, mulțumesc... Vă rog, grăbiți-vă !

Aghiotantul se așează pe scaun, fără să-și scoată mantaua și mănușile, în timp ce Romașov se îmbrăca, încurcat, frămîntîndu-se mai mult decît era nevoie și rușinat de cămașa lui nu tocmai curată. Locotenentul Feodorovski rămase într-una drept și nemișcat, cu fața încremenită și cu mîinile pe mînerul săbiei.

— Nu știți de ce mă cheamă ?

Aghiotantul dădu din umeri :

— Ciudată întrebare... De unde să știu ? Fără îndoială că știți mai bine decît mine... Sînteți gata ? Vă sfătuiesc să vă treceți diagonala pe sub epoleți și nu deasupra lor. Nu uitați că asta nu-i place colonelului. Da, așa... Să mergem !

În fața porții aștepta o trăsură de-a regimentului cu doi cai înalți și bine hrăniți. Ofițerii se suiră și trăsura porni. Din politețe, Romașov se străduí să stea într-o parte, ca să nu-l stingherească pe aghiotant, el însă parcă nici nu băgă de seamă. Pe drum, îl întîlniră pe Vetkin care salută aghiotantul, dar, după ce trecu trăsura, Romașov întoarse capul și-l văzu că-i face un semn hazliu, cu neputință de redat în cuvinte ce parcă spunea : „Ehei, frate, te duce la săpuneală !" Mai întîlniră și alți ofițeri. Unii se uitau cu luare-aminte, alții cu mirare, iar cîțiva cu un fel de batjocură la Romașov care, fără voie, se strîngea tot sub privirile lor.

Colonelul Şulgovici nu-l primi îndată... Mai avea pe cineva în birou. Sublocotenentul fu nevoit s-aştepte în vestibulul pe jumătate întunecos, ce mirosea a mere, a naftalină, a mobilă proaspăt lustruită, unde stăruia mirosul acela special şi oarecum plăcut pe care-l răspîndesc hainele şi lucrurile în familiile nemţeşti cu stare şi îngrijite. Plimbîndu-se prin încăpere, Romaşov se uită de cîteva ori în oglinda din perete, prinsă într-o ramă de frasin şi, de fiecare dată, faţa lui i se păru dezgustător de galbenă, de urîtă şi de nefirească, iar tunica prea roasă şi epoleţii prea mototoliţi.

La început, nu răzbătea din birou decît glasul monoton de bas al colonelului. Cuvintele nu se desluşeau, dar din vorba răsunătoare şi întărîtată ghiceai că ceartă pe cineva cu o furie nestăpînită.

Aşa ţinu cam cinci minute. Apoi Şulgovici tăcu pe neaşteptate... Atunci se auzi o voce tremurătoare ce se ruga, iar după o clipă de linişte, Romaşov desluşi limpede, fără să piardă o iotă, cuvintele rostite cu îngrozitoare aroganţă, indignare şi dispreţ:

— Ce-mi tot îndrugi acolo? Copiii? Nevasta? Puţin îmi pasă de copiii dumitale! Înainte de a-i face, trebuia să te întrebi cu ce-o să-i hrăneşti... Hai? Acuma parcă te aud spunîndu-mi: „Iertaţi-mă, domnule colonel!" Dar domnul colonel nu-i vinovat de ceea ce ţi se întîmplă dumitale! Să ştii, căpitane, că dacă eu, colonelul, nu te trimit în faţa consiliului de război, săvîrşesc o crimă împotriva serviciului! Ce-e-e? Să ta-a-ci din gură! Nu o greşeală, ci un delict... Locul dumitale nu-i la regiment, ci acolo unde singur ştii prea bine... Hai?

Şi din nou răsună glasul tremurător, sfios, plin de rugă fierbinte şi atît de jalnic, de parcă nu mai avea nimic omenesc.

„Dumnezeule, ce-i asta? gîndi Romaşov care rămăsese lipit de oglindă, privindu-şi faţa palidă, fără s-o vadă, şi simţind cum i se strînge inima, bătînd dureros în piept. Doamne, ce grozăvie!"...

Glasul plîngător mai vorbi vreme destul de îndelungată...

Cînd tăcu, bombăni iar, vocea adîncă de bas a colonelului, dar de data aceasta mai liniştită şi ceva mai

blîndă, ca și cum Șulgovici și-ar fi domolit furia, răcnind, sau poate că umilința celuilalt i-ar mai fi potolit setea de autoritate.

Vorbea întretăiat :

— Fie... Dar e pentru ultima oară ! Nu uita că-i pentru ultima oară... Auzi ? Înseamnă-ți-o bine pe nasul roșu de bețiv. Dacă mai aflu vreodată că te-ai îmbătat... Hei ? Lasă... lasă că-ți cunosc eu făgăduielile... Pregătește-ți compania pentru inspecție ! Asta nu-i companie, ci... adunătură ! Am să vin chiar eu s-o inspectez peste o săptămînă... Ei, și acuma-ți dau un sfat : Restituie banii pe care i-ai luat din solda trupei și pune rînduială în scriptele companiei ! Auzi ? Asta s-o faci chiar mîine... Hai ? Nu mă privește că n-ai bani ! Să-i scoți din piatră seacă... Și acum, căpitane, nu te mai opresc... Salutare !

Din birou se auzi cum se mișcă nehotărît cineva și se îndreaptă apoi spre ușă, în vîrful picioarelor, cu cizmele care-i scîrțîiau. Dar, în aceeași clipă, îl opri glasul colonelului care se înăspri deodată, ca să nu pară că s-a lăsat convins.

— Ia stai ! Vino-ncoace, hîrcă bătrînă... Sigur c-o să dai fuga la cămătari ? Hai ? Să semnezi polițe ! Nătărăule, nătărăule, cap sec ce ești !... Uite, ia astea, lua-te-ar dracu să te ia... Una, două... una, două, trei, patru... Nu, trei sute ! Nu pot să-ți dau mai mult... O să mi le înapoiezi cînd ăi putea... Ptiu, drăcie, ce măgărie faci, căpitane ! răcni colonelul, ridicînd glasul din ce în ce mai tare. Să nu te mai prind cumva că faci una ca asta... E o josnicie !... Acum... înainte marș ! Du-te la dracu ! Salutare !

În vestibul se ivi Svetovidov, căpitanul cel mărunțel, roșu ca un rac, cu fața răvășită, cu broboane de sudoare la tîmple și pe nas. Cu mîna dreaptă mototolea mașinal în buzunar hîrtiile noi care fîșneau.

Cînd îl văzu pe Romașov, tropăi pe loc și izbucni într-un rîs nefiresc de paiață, strîngînd puternic mîna sublocotenentului în mîna lui umedă, fierbinte și tremurătoare. Ochii lui stingheriți rătăceau, cercetîndu-l totodată pe Romașov ca să știe, dacă auzise sau nu...

— E fioros ca un tigru ! mormăi el umil, arătînd cu capul spre birou. Dar nu-i nimic ! Svetovidov își făcu de două ori cruce, cu o mișcare grăbită și nervoasă. Nu-i nimic... Slavă ție, doamne, slavă ție !

— Bondarenko-o ! strigă colonelul de dincolo și glasul lui puternic umplu îndată toate ungherele casei, cutremurînd parcă pereții subțiri ai vestibulului. Nu întrebuința niciodată soneria, bizuindu-se pe puterea neobișnuitului său gîtlej. Bondarenko ! Cine mai e acolo ? Poftește-l înăuntru...

— Parcă-i un leu ! șopti Svetovidov cu un zîmbet acru. Rămîi cu bine, locotenente... Îți doresc succes !

În ușă se arătă ordonanța, adevăratul tip al ordonanței de colonel, cu fața netedă și obraznică, păr unsuros, cărare la o parte și mănuși de ață albă pe mîini. Ațintindu-și privirea ușor sfidătoare drept în ochii locotenentului, zise cu respectuoasă îndrăzneală :

— Domnul colonel vă roagă să poftiți !

Apoi deschise ușa biroului și se dădu la perete să-i facă loc. Romașov intră.

Colonelul Șulgovici ședea la birou, la stînga intrării. Purta o bluză cenușie, sub care se vedea o cămașă bună de o albeață strălucitoare. Își ținea mîinile roșii și grase pe brațele fotoliului de lemn. Fața-i mare de bătrîn, cu părul cărunt, tuns scurt ca o perie, și cu barba albă, triunghiulară, era aspră și rece. Ochii de culoare deschisă și spălăciți priveau dușmănos.

Răspunse la salutul sublocotenentului, dînd ușor din cap. Romașov zări deodată în urechea lui un cercel de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra, și gîndi : „Uite că nu i-am văzut pînă acum cercelul ăsta".

— E rău ! începu colonelul cu glasul lui de bas, ce parcă mugea, înălțîndu-se din adîncul stomacului. Apoi făcu o pauză lungă. E o rușine ! urmă el, ridicînd glasul. Abia ai intrat în serviciu și ai și început să-ți faci de cap... Sînt nemulțumit de dumneata din foarte multe pricini ! Unde s-a mai pomenit așa ceva ? Cum de-și îngăduie un mucos să răspundă nu mai știu ce nerozie, cînd colonelul său îi face o observație ? Hai ? Ce neobrăzare ! strigă el deodată atît de asurzitor, în-

cît Romaşov tresări. De neînchipuit! Asta-i destrăbălare!

Romaşov se uita posomorît într-o parte şi i se părea că nici o putere din lume nu l-ar putea sili să-şi ridice privirea şi să se uite în ochii colonelului. „Unde-i oare *eul* meu? se întrebă el deodată batjocoritor. Iată, acum trebuie să stai drepţi şi să taci."

— N-am să-ţi spun cum am aflat, dar ştiu, ştiu sigur că bei... E dezgustător! Un băieţandru, un ţînc abia ieşit din şcoală se îmbată la cercul militar ca cea din urmă calfă de cizmar... Eu, dragul meu, ştiu tot! nimic nu-mi scapă... Ştiu chiar multe lucruri pe care nici nu le bănuieşti... Ei, dacă vrei să te rostogoleşti pînă jos în rîpă, poftim, n-ai decît! Dar îţi spun pentru cea din urmă oară... Gîndeşte-te bine la înţelesul vorbelor mele! Aşa se întîmplă totdeauna, dragul meu... Începi cu un păhărel, apoi mai iei unul, şi pînă la urmă mori sub un gard! Bagă-ţi bine asta-n cap... Trebuie să ştii că sîntem răbdători, dar şi răbdarea unui înger are o margine... Ia seama să nu ne scoţi din sărite! Dumneata eşti unul singur, iar corpul ofiţeresc reprezintă o adevărată familie. Aşa că, oricînd se poate întîmpla... să te înhaţe de guler şi să te arunce afară!

„Stau nemişcat şi tac, îşi zicea Romaşov cu amărăciune, fără să-şi poată lua privirea de la cercelul colonelului, cînd ar trebui să-i spun că nici eu nu ţin la familia asta şi sînt gata s-o părăsesc chiar acum, trecînd în rezervă. Voi îndrăzni oare să-i vorbesc?"

Romaşov simţi că inima prinde iar să-i bată cu putere... Făcu chiar o mişcare neputincioasă cu buzele, dar se opri, înghiţi în sec şi rămase nemişcat.

— Şi îndeobşte, purtarea dumitale lasă de dorit! urmă Şulgovici cu glas foarte aspru. Aşa, de pildă, anul trecut, cînd nici măcar nu împliniseşi un an de serviciu, ai cerut o permisie... Ai îndrugat nu mai ştiu ce despre o boală a mamei dumitale, ai arătat o scrisoare de la ea... Desigur, nu îndrăznesc, mă-nţelegi, nu în-drăz-nesc să nu cred ce-mi spune un ofiţer de-al meu. Dacă zici că-i vorba de mama dumitale, bine, fie şi mama... Ce să-i faci, multe se pot întîmpla! Dar ştii, cînd una se adaugă la alta, înţelegi...

Romașov simțea încă de mult că genunchiul drept îi tremură, întîi foarte slab și apoi din ce în ce mai tare. Pînă la urmă, această nestăpînită mișcare nervoasă ajunse atît de puternică, încît îl trecură fiori prin tot trupul. Foarte stingherit și rușinat, se temea ca Șulgovici să nu ia tremurul ăsta drept frică față de el. Dar cînd colonelul pomeni de maică-sa, un val de sînge cald și amețitor i se sui deodată la cap, iar tremuru-i încetă pe loc. Pentru întîia dată, își ridică privirea, pironind-o stăruitor drept în ochii colonelului, cu ură și cu o înfățișare sfidătoare, o simțea singur, ce parcă desființa nenumăratele trepte ale rangului care-l despărțeau pe el, neînsemnatul subaltern, de șeful temut! Încăperea i se păru întunecoasă ca și cum ar fi tras cineva deodată perdelele. Glasul gros al colonelului se prăbuși într-o prăpastie mută... Urmă un răstimp de întunecare și de liniște groaznică, un răstimp fără gînduri, fără voință și fără vreo impresie din afară, aproape fără conștiință, afară de singura și cumplita convingere că acum, chiar în clipa aceasta, se va întîmpla ceva nesăbuit, îngrozitor și cu neputință de îndreptat. O voce ciudată, străină, parcă-i șoptea la ureche: „Am să-l lovesc", și Romașov își îndreptă încet privirea spre obrazul lat și cărnos al bătrînului și spre cercelul de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra.

Pe urmă, ca prin vis și fără să înțeleagă bine ce se întîmplă, zări cum ochii lui Șulgovici exprimau pe rînd mirarea, spaima, îngrijorarea și mila... Valul nebun, de neînlăturat care, atît de amenințător și de sălbatic, pusese stăpînire pe sufletul lui Romașov, se prăbuși deodată, trăgîndu-se înapoi departe. Parcă se trezi din somn și răsuflă adînc și tare... Totul i se păru iar simplu și obișnuit. Șulgovici, îngrijorat, îi arăta un scaun, și-i vorbea cu neașteptată și duioasă dojană.

— Ptiu, drace... Da' supărăcios mai ești! Haide, stai jos, lua-te-ar naiba! Ei, da... toți sînteți la fel! Mă priviți ca pe o fiară și vă spuneți: „Răcnește fără nici un rost prostul ăsta bătrîn, lua-l-ar dracu!" Dar eu, dragul meu — și glasul gros îi tremura de o caldă tulburare — eu, pe cinstea mea, vă iubesc pe toți ca pe copiii mei...

Credeți că nu sufăr, că nu mă doare pentru voi ? Ehei, domnilor, domnilor, nu mă înțelegeți... Ei, să zicem că m-am înfierbîntat puțin, c-am mers ceva prea departe, dar poți oare să te superi pe un bătrîn ? Ehei, tinerețe, tinerețe... Și acuma, basta ! Am făcut pace... Dă-mi mîna și să trecem la masă !

Fără să scoată o vorbă, Romașov se plecă și strînse mîna mare, puhavă și rece pe care i-o întindea colonelul. Nu mai era jignit, dar nici nu se simțea mai bine. După gîndurile grave și mîndre din chiar dimineața aceea, se socotea acum un biet școlar jalnic, un băiețandru sfios, părăsit de toți, și se rușina de schimbarea aceasta sufletească.

În timp ce-l urma pe colonel în sufragerie, își zise, ca de obicei, la persoana a treia : „Gînduri întunecate îi brăzdau fruntea".

Șulgovici n-avea copii. La masă, veni soția lui, o femeie înaltă și voinică, fără gît, dar cu mai multe bărbii. Tăcea aproape tot timpul și era foarte impunătoare. În ciuda *pince-nez*-ului și a privirii ei arogante, avea o față simplă ce părea plămădită în grabă din aluat, cu două stafide înfipte în loc de ochi. În urma ei, tîrîndu-și pașii mici, se ivi mama colonelului, o bătrînică mărunțică și surdă, dar încă vioaie, tăioasă și autoritară.

Fără sfială, îl măsură pe Romașov din cap pînă-n picioare, cu o privire stăruitoare pe deasupra ochelarilor, și-i întinse o mînă micuță, negricioasă și zbîrcită, ca de moaște, pe care i-o puse drept pe buze. Apoi se întoarse către colonel și-l întrebă, ca și cum n-ar fi fost decît ei amîndoi în sufragerie :

— Cine-i ăsta ? Parcă nu mi-l amintesc.

Șulgovici duse mîinile pîlnie la gură și-i strigă chiar în ureche :

— E sublocotenentul Romașov, mamă ! Un ofițer minunat... bun ofițer de trupă și vrednic... provenit din corpul de cadeți... A, da ! își aminti el deodată. Mi se pare, sublocotenente, că ești de la noi, din gubernia Penza.

— Da, desigur, domnule colonel, din gubernia Penza.

— Ei, da, da... Acuma-mi aduc aminte... Atunci, sîntem concetățeni ! Din județul Narovciat, mi se pare.

— Da, chiar din județul Narovciat !

— Ei, da... Cum de am putut să uit ? Vorba ceea : „La noi în Narovciat, doar țăruși în lung și-n lat..." Noi sîntem din Insat. Mamă, strigă iar colonelul în urechea maică-si : sublocotenentul Romașov e de la noi, din Penza !... Din Narovciat !... E un concetățean de al nostru !...

— A-a ! făcu bătrîna, mișcîndu-și sprîncenele cu tîlc. Da, da.... Chiar așa socoteam și eu... Va să zică ești băiatul lui Serghei Petrovici Șișkin ?

— Mamă ! Te înșeli ! Pe sublocotenent îl cheamă Romașov și nu Șișkin.

— Păi !... Eu ce spuneam... Nu l-am cunoscut pe Serghei Petrovici decît din auzite. Dar pe Piotr Petrovici îl vedeam tare des. Moșiile noastre erau aproape vecine. Îmi pare bine, foa-ar-te bine, tinere... Ești de toată lauda...

— Ei, acuma s-a pornit bătrîna să huruie, zise colonelul încet, cu un fel de bunătate morocănoasă. Stai jos, sublocotenente. Locotenent Feodorovski ! strigă el spre ușă. Isprăvește-ți treburile și vino să-ți bei votca !...

Aghiotantul care, după un obicei stabilit în multe regimente, lua masa la colonel, intră repede în sufragerie. Foarte firesc și zornăind ușor din pinteni, se apropie de o măsuță de majolică, așezată mai la o parte anume pentru gustări, își turnă un pahar de votcă și bîndu-l fără grabă, luă o gustare. Romașov încerca față de el o nedeslușită invidie și un fel de considerație ce-i păreau caraghioase și meschine.

— Ei, sublocotenente, nu iei o votcă ? întrebă Șulgovici. Doar obișnuiești...

— Nu, vă mulțumesc respectuos ! Nu prea simt nevoia, răspunse Romașov cu glas răgușit și apoi tuși încetișor.

— Foa-arte bi-ne. Nici nu se poate mai bine. Îți doresc să fie tot așa și pe viitor.

Masa era îmbelșugată și excelentă. Se vedea că atît colonelul cît și soția lui, oameni fără copii, aveau nevinovata patimă de a mînca bine. Se servi o supă de

legume noi cu verdeață ce mirosea frumos, plătică prăjită cu cașă, o rață bine îndopată și sparanghel. Pe masă erau trei sticle, ce-i drept începute și închise cu dopuri cu figurine de argint, dar cu vinuri străine scumpe și de mărci renumite : vin alb, vin roșu și vin de Madera. Ca și cum ultima-i mînie i-ar fi ațițat pofta de mîncare, colonelul se ospăta cu deosebită mulțumire și atît de voios, de-ți era mai mare dragul să te uiți la el. Făcea într-una glume pline de haz, dar cam grosolane. Cînd se aduse sparanghelul, își băgă mai adînc după gulerul tunicii șervetul scrobit, de o albeață strălucitoare, și zise voios :

— De-aș fi rege, aș mînca mereu sparanghel.

În timp ce mînca peștele, nu se putu opri să nu-i strige lui Romașov cu glas de comandă :

— Sublocotenente ! Lasă cuțitul deoparte. Peștele și pîrjoalele se mănîncă numai cu furculița... Vezi bine, un ofițer trebuie să știe să mănînce... Orice ofițer poate fi poftit la masa maiestății-sale ! Să n-o uiți...

De la începutul mesei, Romașov se simțea stîngaci și stingherit. Neștiind unde să-și pună mîinile, le ținea aproape tot timpul sub masă, împletind codițe din ciucurii feței de masă. Pierduse de mult obișnuința unei vieți de familie plăcute, a mobilelor frumoase și comode și a bunei ținute la masă. Îl chinuia mereu același gînd : „E dezgustător ce fac ! Ce grozavă slăbiciune și mișelie din partea mea că n-am îndrăznit să refuz această umilitoare invitație la masă. Uite, am să mă scol chiar acum, am să-i salut pe toți și am s-o șterg. Creadă ce-or vrea ! Doar el n-o să mă înghită... N-o să-mi ia sufletul, gîndurile și conștiința. Oare-am să pot pleca ?" Apoi, cu inima strînsă iar de sfială și îngălbenindu-se de frămîntare sufletească, furios pe el însuși, simțea că nu-i în stare s-o facă.

Soarele apunea cînd se aduseră cafelele. Razele roșii cădeau piezișe pe fereastră, aruncînd pete arămii orbitoare pe tapetele închise, pe fața de masă, pe cristaluri și pe chipurile mesenilor. Toți tăceau, cuprinși de vraja melancolică din amurg.

— Cînd eram sublocotenent, zise deodată Șulgovici, îl aveam comandant de brigadă pe generalul Fofa-

nov, un bătrînel tare simpatic, ofiţer încercat în lupte, dar ieşise, pare-se, din rîndul copiilor de trupă. La inspecţii, mi-aduc aminte că se apropia de toboşar — îi plăcea grozav toba — şi-i spunea : „Ascultă, măi frate, ia cîntă-mi ceva melancolic". Da... cînd avea musafiri, generalul ăsta, pleca totdeauna să se culce la ora unsprezece... Uneori zicea oaspeţilor : „Hai, domnilor, mîncaţi, beţi, veseliţi-vă... Cît despre mine mă duc în braţele lui Neptun !" Ceilalţi îi răspundeau : „Ale lui Morfeu, domnule general !" „Eh, totuna-i... E aceeaşi *mineralogie...*" Aşa voi face şi eu acuma, domnilor, şi Şulgovici se sculă, punîndu-şi şervetul pe spătarul scaunului. Mă duc şi eu în braţele lui Neptun... Sînteţi liberi, domnilor ofiţeri !

Ofiţerii se sculară, luînd poziţia de drepţi.

„Un zîmbet ironic şi amar flutură pe buzele-i subţiri", gîndi Romaşov, dar gîndi numai fiindcă, de fapt, în clipa aceea, faţa-i era palidă cu o umilă expresie de supunere, lipsită de orice frumuseţe.

Romaşov se întorcea iar spre casă, simţindu-se nespus de singur, sfîşiat de tristeţe şi pierdut într-o lume străină, întunecată şi duşmănoasă.

În amurg, ardeau iar grămezi de nori grei şi cenuşii în flăcări roşietice ca chihlimbarul, şi lui Romaşov i se părea iar că departe, dincolo de zare, peste case şi peste cîmpii, se ascunde un oraş minunat şi de neînchipuit, unde viaţa-i numai frumuseţe, graţie şi fericire...

Pe străzi se întuneca tot mai tare şi pe şosea alergau plozii, ţipînd. Pe ici, pe colo, pe prispe, în faţa porţilor şi prin grădini, răsunau într-una rîsete aţîţătoare de femei cu fiorul acela cald, plin de o bucurie animalică, care numai primăvara se aude.

În sufletul lui Romaşov, o dată cu o melancolie liniştită şi plină de gînduri, se trezeau amintiri ciudate şi nedesluşite, părerea de rău după fericirea pe care n-o cunoscuse, după primăverile de altădată, şi mai frumoase decît aceasta, iar în inima lui încolţea încet presimţirea tulbure şi dulce a unei iubiri apropiate...

Cînd ajunse acasă, îl găsi pe Gainan în colţişorul lui întunecat, privind bustul lui Puşkin. Marele poet era

acum uns tot cu untdelemn... Flacăra lumînării ce ardea în fața lui îi punea pete lucioase pe nas, pe buzele groase și pe gîtul cu vinele umflate. Gainan ședea turcește pe cele trei scînduri ce-i slujeau drept pat, legănîndu-se ușor înainte și înapoi, și mormăia tărăgănat ceva prelung și monoton.

— Gainan ! strigă Romașov.

Ordonanța tresări și sări ars de pe pat, luînd poziția de drepți. Pe față i se citeau frica și tulburarea.

— Alah ? întrebă prietenos Romașov.

Gura de băiețandru, fără urmă de mustață, a ceremisului, se întinse într-un zîmbet larg ce-i dezvălui dinții minunați și albi, scînteietori la licărirea lumînării.

— Alah... dom'sublocotenent !

— Bine, bine... Stai acolo ! Romașov mîngîie cu blîndețe ordonanța pe umăr. Nu-i nimic, Gainan, tu ai un Alah, eu am Alah... Vezi, nu-i decît un singur și același Alah pentru toți oamenii.

„Ce de treabă-i Gainan ăsta, gîndi sublocotenentul, intrînd în odaie. Iar eu mă rușinez să-i strîng mîna... Da, nu pot... Nu îndrăznesc ! Ei, drăcie ! De azi înainte trebuie să mă îmbrac și să mă dezbrac singur... E o porcărie să-l silești pe aproapele tău să te slujească astfel."

În seara aceea, nu se mai duse la cercul militar. Scoase din sertar un caiet gros, cu pagini liniate și acoperite cu slove mărunte, neregulate, și scrise pînă noaptea tîrziu.

Era a treia lui povestire, intitulată *Cel din urmă și fatal început.* Sublocotenentul se rușina de îndeletnicirile lui literare și pentru nimic în lume nu le-ar fi mărturisit cuiva.

VIII

Abia acum se începea clădirea cazărmilor pentru regiment, dincolo de calea ferată, pe așa-zisul islaz, iar pînă să fie gata, regimentul, împreună cu toate serviciile lui, era incartiruit prin case particulare. Cercul

militar fusese așezat într-o casă nu prea mare, numai cu parter, în formă de L ; în aripa mai lungă de la stradă se aflau sala de dans și salonul, iar în cea mai scurtă care se înfunda într-o curte plină de noroi, se găseau popota, bucătăria și „camerele" pentru ofițerii în trecere prin orășel. Amîndouă aripile erau legate între ele printr-un fel de culoar îngust, întortocheat, cu o serie de ieșinduri ce comunicau între ele prin cîte o ușă, alcătuind un șir de cămăruțe mici care slujeau drept bufet, cameră de biliard, cameră pentru joc de cărți, vestiar și garderobă pentru doamne.

Cum toate aceste încăperi, afară de popotă, erau de obicei nelocuite și nu se aeriseau niciodată, stăruia în ele un miros acru de mucegai și de casă închisă, la care se mai adăuga și mirosul de naftalină al învelitorii vechi de mobilă.

Romașov sosi la cerc la ora nouă. Cinci, șase ofițeri neînsurați se și adunaseră pentru serată, dar doamnele nu veniseră încă. De mult, se stabilise între ele o ciudată întrecere cît privește respectarea unei purtări alese în societate și socoteau că era rușinos ca o doamnă să sosească printre cele dintîi la bal.

Muzicanții se și așezaseră la locul lor, într-o verandă închisă cu sticlă care dădea în sala de dans printr-o boltă mare cu geamuri.

Între ferestrele sălii, ardeau lămpi cu trei brațe, iar în tavan atîrna un policandru împodobit cu mici prisme de cristal tremurătoare.

La lumina puternică, părea și mai deșartă încăperea aceasta mare, cu pereții goi, tapetați cu hîrtie albă, cu perdele de tul la ferestre și mobilată numai cu scaune vieneze, așezate de-a lungul pereților.

În camera de biliard, doi aghiotanți de batalion jucau în cinci bile pe o sticlă de bere. Erau locotenenții Bek-Agamalov și Olizar sau *contele Olizar*, cum îi ziceau toți la regiment, un tînăr bătrînicios, deșirat, cu părul lins și pomădat, fața rasă și zbîrcită, cu o expresie cam ușuratică, și care făcea într-una obișnuitele glume de biliard.

Căpitanul Leșcenko sta pe marginea ferestrei și privea jocul lor. Era un om de vreo patruzeci și cinci de ani,

abătut, care ar fi putut să-i întristeze şi pe ceilalţi numai cu înfăţişarea lui. Toate parcă atîrnau jalnic pe el. Nasul lung, cărnos, roşu şi moale îi atîrna ca un ardei pe sfoară, mustaţa-i cădea pînă la bărbie, isprăvindu-se în două fire cenuşii, subţiri ca aţa, iar sprîncenele coborau de la rădăcina nasului spre tîmple, dînd ochilor o expresie veşnic plîngăreaţă. Pînă şi tunica veche-i atîrna pe umerii căzuţi şi pe pieptul scofîlcit, ca pe un umărar de haine. Leşcenko nu bea niciodată, nu juca cărţi şi nici măcar nu fuma. Îi făcea însă o plăcere ciudată — de neînţeles pentru alţii — să stea ceasuri întregi în spatele jucătorilor, în camera de biliard sau de cărţi, ori să rămînă în sala de mese cînd cheful era în toi. Şedea acolo, trist şi jalnic, fără să scoată o vorbă. La regiment, se obişnuiseră toţi cu ciudăţenia lui, ba chiar jocul şi băutura parcă nici nu le tihneau tuturor, cînd lipsea el de la cerc.

După ce-i salută pe cei trei ofiţeri, Romaşov se aşează lîngă Leşcenko, care se dădu prevenitor la o parte să-i facă loc şi oftă, aruncînd noului venit o privire tristă de cîine credincios.

— Cum o mai duce cu sănătatea Maria Viktorovna ? întrebă Romaşov înadins mai tare aşa cum vorbeşti cu surzii sau cu cei grei de cap, ton pe care-l întrebuinţau cu Leşcenko toţi cei din regiment, pînă şi subofiţerii.

— Mulţumesc, dragul meu, răspunse Leşcenko, oftînd adînc. Fireşte c-o mai supără nervii uneori... că aşa-s timpurile !

— Dar de ce n-aţi venit împreună ? Sau poate că Maria Viktorovna nici n-are de gînd să vină astăzi ?

— Ba da, cum să nu... Vine, vine, dragul meu ! Numai că vezi, nu mai era loc în trăsură... A luat o birjă împreună cu Raisa Alexandrovna şi atunci, înţelegi, dragul meu, că mi-au spus : „Cizmele ţi-s pline de noroi şi ai să ne murdăreşti rochiile".

— Încrucişare la mijloc ! Bine jucat... Scoate bila, Bek ! strigă Olizar.

— Întîi trimite-o tu, că de scos o scot eu îndată, îl repezi Bek-Agamalov.

Leşcenko îşi prinse între buze vîrfurile mustăţilor cenuşii şi începu să le molfăie cu înfrigurare.

— Am o rugăminte, dragul meu Iuri Alexeevici, îngăimă el nehotărît. Azi eşti conducătorul dansurilor ?

— Da ! Mi-au dat beleaua asta pe cap, fir-ar să fie ! Degeaba am căutat să-l conving pe aghiotantul regimentului şi am vrut chiar să-i fac un raport că-s bolnav. Da' parcă poţi să te înţelegi cu el ? „Adu-mi un certificat de la doctor", mi-a spus.

— De aceea, te rog, dragul meu, urmă Leşcenko cu glas rugător şi umil, fă aşa fel să danseze şi ea un pic. Ştii, te rog ca un camarad.

— Care *ea* ? Maria Viktorovna ?

— Ei, da ! Te rog frumos...

— Bila pentru dublet, în colţ ! ordonă Bek-Agamalov. E ca şi făcut.

Îi venea greu să joace din pricina staturii lui scunde şi fu nevoit să se întindă pe burtă peste biliard. Faţa i se înroşi de încordare, iar pe frunte i se umflară două vine ce coborau spre rădăcina nasului, alcătuind un fel de „V".

— *J-a-m-a-i-s,*[1] îl sfidă Olizar, sigur de el. Nici eu n-aş putea s-o fac !

Tacul lui Agamalov lunecă, trosnind scurt peste bilă, dar ea nu se clinti din loc.

— Chix ! strigă voios Olizar şi începu să joace cancan în jurul biliardului. Ei, sufleţele, spui la mine : cînd dormim, sforăim ?[2]

Agamalov bătu în podea cu capătul cel gros al tacului.

— Nu-ţi îngădui să cobeşti cînd mă pregătesc să joc ! răcni el, iar *ochii negri* îi scăpărau. Dacă-i aşa, nici nu mai joc.

— Nu supărăm, sufleţele, că stricăm sînge la noi. Bila în *colţ* !

Unul din plantoanele care stăteau la vestiar s-ajute doamnele să-şi scoată hainele se apropie în grabă de Romaşov.

— Să trăiţi, dom' sublocotenent, vă poftesc o doamnă în sala de dans.

---

[1] Niciodată (fr.) (n. t.).

[2] Vorbeşte stricat, *imitînd graiul caucazienilor* (n. t.).

Trei doamne care sosiseră tocmai atunci se plimbau încet prin sală ; nici una nu mai era în floarea tinereții. Cea mai în vîrstă, Anna Ivanovna Migunova, soția ofițerului administrator, se adresă lui Romașov cu glas aspru și nefiresc, lungind ciudat ultimele silabe ale cuvintelor și plecîndu-și capul cu grația unei femei de lume.

— Sublocotenent Romașo-ov, dă ordin să cînte ceva-a frumos !... Te ro-og...

— La ordinele dumneavoastră.

Romașov se înclină și se apropie de fereastra muzicanților :

— Zissermann ! strigă el șefului orchestrei, zi-i ceva frumos !

Prin fereastra deschisă a verandei, răsunară furtunos primele măsuri din uvertura *Viața pentru țar,* iar flăcările lumînărilor începură să se legene în tactul muzicii.

Doamnele se adunau încet. Cu un an în urmă, lui Romașov îi plăceau foarte mult clipele acestea de la începutul balului, cînd își îndeplinea îndatoririle de maestru al dansurilor și întîmpina doamnele la intrarea lor în vestiar. Ce tainice și fermecătoare i se păreau ele cînd, însuflețite de lumină, de muzică și de așteptarea dansului, își scoteau într-un freamăt voios glugile, eșarfele și hainele de blană. O dată cu rîsetele femeilor și cu glasurile lor sonore, pătrundea în vestiarul îngust și un miros de ger, de parfum, de pudră și de mănuși de piele fină — mirosul atît de tulburător al femeilor frumoase care s-au gătit de bal. Ce strălucitori și galeși se răsfrîngeau ochii lor în oglinzile înaintea cărora se opreau să-și îndrepte în grabă pieptănăturile ! Ce armonios era foșnetul rochiilor ! Ce mîngîietoare atingerea mîinilor mici, a eșarfelor și a evantaielor...

Vraja aceasta pierise acum pentru totdeauna și Romașov înțelegea, nu fără oarecare rușine, că farmecul acesta se datora în mare măsură lecturii unor romane proaste franțuzești, în care trebuia neapărat să se descrie cum trec prin vestibul Gustave sau Armand, poftiți la balul de la ambasada rusă... Mai știa, de asemenea, că soțiile ofițerilor purtau ani de-a rîndul una și aceeași

rochie „elegantă", făcînd deznădăjduite încercări s-o împrospăteze pentru seratele mai strălucite și că-și curățau mănușile cu benzină. I se părea ridicolă și pretențioasă patima lor pentru tot felul de egrete, de eșarfe, pentru pietre false, pentru pene și pentru sumedenie de panglici... Toate acestea dovedeau un lux ți-pător, fără gust și ieftin. Ele întrebuințau creme și farduri într-un chip atît de neîndemînatic și de vulgar, aproape prostesc, încît fața unora căpăta o nuanță albăstruie, înfiorătoare. Romașov cunoștea, ca de altfel tot regimentul, istorioarele tainice ale fiecărui bal, ale fiecărei rochii, aproape ale fiecărei fraze rostite cu cochetărie, ceea ce-i sporea dezgustul. Știa că-n spatele acestei fațade se ascund o jalnică sărăcie, șiretlicuri, bîrfeli, invidie reciprocă, un joc neputincios al provincialelor de a se arăta femei de lume și, în sfîrșit, obișnuite și anoste legături amoroase.

Căpitanul Talman sosi împreună cu nevastă-sa. Erau amîndoi foarte înalți și voinici : ea, blondă, grasă, cu trăsături delicate ; el, o figură oacheșă de bandit, tușea mereu și vorbea răgușit. Romașov știa dinainte c-o să-i pună întrebarea lui obișnuită... Într-adevăr, rotindu-și ochii de țigan, rosti :

— Ia spune, *sublocotenente*, a *început whist*-ul ?

— Încă nu... Sînt toți în sala de mese !

— Încă nu ? Știi, Sonecika... mă duc acolo să răsfoiesc *Invalidul*. Dragă Romașov... ai grijă de nevastă-mea, pentru vreun cadril...

Deodată, năvăli în vestiar familia Lîkaciov, un adevărat stol de fete drăguțe, zîmbitoare, vorbind cu *r*, în frunte cu mama lor, o femeie mărunțică, vioaie și care, la patruzeci de ani, era neobosită la dans și făcea mereu copii, „între al doilea și al treilea cadril", cum spunea despre ea Arceakovski, omul de duh al regimentului.

Domnișoarele, rostindu-l pe *r*, fiecare în felul ei, și luîndu-și vorba din gură una alteia, se năpustiră asupra lui Romașov.

— De ce n-ai mai venit pe la noi ?

— Rhăutăcios, rhăutăcios, rhăutăcios !

— Hrăule, hrăule !

— Te invit la phrimul cadhril...

— *Mesdames... Mesdames !...* zise Romașov, arătîndu-se, fără voie, cavaler amabil și făcînd plecăciuni în toate părțile.

Tocmai atunci, își aruncă din întîmplare privirea spre ușa de la intrare și zări pe geam fața slabă cu buze groase a Raisei Alexandrovna Peterson, cu un fular alb care-i acoperea pălăria ca s-o apere. Romașov o șterse ca un băiețandru în salon. Deși clipa aceea fusese foarte scurtă și sublocotenentul credea că Raisa nu-l văzuse, era totuși neliniștit... I se părea că deslușise în ochii mici ai amantei lui o expresie nouă și îngrijorată, ca o amenințare crudă și plină de ură.

Trecu în sala popotei, unde se adunase lume și mai toate locurile erau ocupate la masa lungă și acoperită cu mușama. Fumul albastru de tutun plutea legănîndu-se prin aer. Din bucătărie venea miros de unt prăjit. Două, trei grupuri de ofițeri începuseră chiar să mănînce și să bea. Cîțiva citeau ziare. Larma glasurilor se contopea cu zăngănitul cuțitelor, cu țăcănitul scurt al bilelor de biliard și cu zgomotul ușii de la bucătărie, care se trîntea într-una. Din antret pătrundea frigul și trăgea la picioare. Romașov îl căută pe locotenentul Bobetinski și, zărindu-l, se apropie de el. Bobetinski sta în picioare lîngă masă, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, legănîndu-se cînd pe vîrfurile picioarelor, cînd pe tocuri, cu ochii pe jumătate închiși, ferindu-i de fumul țigării pe care o ținea în gură. Romașov îl trase ușor de mînecă.

— Ce-i ? întrebă el, întorcîndu-se și scoțîndu-și mîna din buzunar, dar cu ochii tot abia deschiși. Cu o mișcare foarte elegantă, își răsuci mustața lungă și roșcată, ridicîndu-și cotul în sus și se uită la Romașov cu coada ochiului, adăugînd : A ! A ! Dumneata ești ? Îmi pare bi-ine...

Vorbea totdeauna în felul acesta căutat și nefiresc, imitînd, cel puțin așa credea el, pe tinerii nobili din regimentele de gardă. Avea o părere foarte bună despre el, socotindu-se drept un mare cunoscător de cai și de femei, un dansator minunat, nobil și binecrescut, dar dezgustat și dezamăgit, în ciuda celor douăzeci și patru de ani ai săi. De aceea, își înălța mereu umerii cu o

mișcare de efect, avea un mers nesigur, legănat, și întrebuința franțuzisme neizbutite, iar, cînd vorbea, gesticula cu plictiseală și nepăsare...

— Piotr Faddeevici, iubitule, te rog să conduci tu programul de dans în locul meu, îl rugă Romașov.

— *Mais, mon ami !* Bobetinski își ridică umerii și sprîncenele, privindu-l cu ochi mari, tîmpiți. Dar, prietene, traduse el cuvintele, de ce ? *Pourquoi ?* [1] Într-adevăr, dumneata mă... cum se spune ? Mă uimești ! !

— Dragul meu, te rog mult...

— Stai... Mai întîi, fără *familiarités* [2]. Ce înseamnă expresiile astea... *dragul meu,* așa și pe dincolo...

— Te conjur, Piotr Faddeici... Mă doare capul... Și gîtul... mi-e cu neputință...

Multă vreme Romașov se rugă stăruitor de camaradul său. Pînă la urmă, se hotărî să recurgă și la lingușire.

Doar nimeni în regiment nu se pricepe să conducă dansurile atît de variat și de distins ca Piotr Faddeevici și, afară de asta, îl mai roagă și o doamnă...

— O doamnă ? Fața lui Bobetinski luă o expresie gînditoare și melancolică. O doamnă ? La vîrsta mea, prietene... și izbucni cu rîs de prefăcută amărăciune și dezamăgire. Ce-i femeia ? Ha ! Ha ! Ha !... *Une énigme* [3]. Ei bine, fie ! Primesc...

Și, deodată, adăugă cu același glas dezamăgit :

— *Mon cher ami,* [4] n-ai cumva... cum se spune... trei ruble ?

— Din păcate, nu !... răspunse Romașov, oftînd.

— Dar o rublă ?

— Hm !...

— *Désagréable* [5]... Nu-i nimic de făcut. Dacă-i așa, hai să bem o votcă.

— Vai ! Din păcate, nu mai am nici măcar credit, Piotr Faddeevici.

---

[1] De ce ? (Fr.) (N. t.)
[2] Familiarități (fr.) (n. t.).
[3] O enigmă (fr.) (n. t.).
[4] Dragă prietene (fr.) (n. t.).
[5] Neplăcut (fr.) (n. t.).

— Da-a ? *O, pauvre enfant !*[1]... Nu-i nimic, să mergem. Bobetinski făcu o mișcare largă de dispreţuitoare mărinimie. Fac eu cinste !

Între timp, conversaţia se însufleţise şi ajunsese chiar interesantă pentru toată lumea. Se discuta despre duelurile dintre ofiţeri, care tocmai atunci fuseseră încuviinţate prin lege, şi părerile erau împărţite.

Cel mai mult vorbea locotenentul Arceakovski, un om destul de dubios, aproape un escroc. Se spunea în ascuns despre el că, înainte de a veni la regiment, pe cînd se găsea încă în rezervă, fusese şef la rateşul poştei şi ar fi fost dat în judecată fiindcă ucisese un surugiu cu o lovitură de pumn.

— Duelul e bun în regimentele de gardă, spunea cu dispreţ Arceakovski, pentru tot felul de pierde-vară şi de filfizoni, dar la noi... Eu, de pildă, sînt hoţtei... Să zicem c-am băut la cerc cu Vasili Vasilici Lipski şi, beat fiind, i-am trîntit una după ceafă... Ce ne rămîne de făcut ? Dacă nu vrea să se bată cu mine, e dat afară din regiment şi atunci, vă întreb, ce-au să mănînce copiii lui ? Dacă se bate în duel, îi trimit un glonte în burtă... şi copiii lui iar n-au să aibă ce mînca. Toate acestea-s prostii !

— Stai... aşteaptă... aşteaptă puţin ! îl opri bătrînul locotenent-colonel Leh, care se îmbătase şi ţinea într-o mînă un păhărel cu votcă, iar cu cealaltă făcea mişcări nesigure în aer. Ştii tu ce înseamnă onoarea uniformei ?... Ehei, e mare lucru... Onoarea... Uite, îmi amintesc o întîmplare de la noi din regimentul Temriuk... prin 1862...

— A, slăbeşte-ne, i-o curmă Arceakovski, fără să se stingherească, n-avem timp de poveştile dumitale. Iar ai să ne spui ceva de pe vremea străbunicului !

— Ei, frate... da' obraznic mai eşti ! Eşti încă un băieţandru, pe cînd eu... A fost, zic, o întîmplare...

— Numai sîngele poate spăla o insultă, se amestecă în vorbă locotenentul Bobetinski cu glas înflăcărat, ridicîndu-şi umerii, ca un cocoş care-şi înfoaie aripile.

[1] Biet copil ! (Fr.) (N. t.)

— Ei, era în regimentul nostru un subofiţer pe care-l chema Soluha, încercă să urmeze Leh.

Căpitanul Osadci, comandantul companiei întîi, care tocmai venea de la bufet, se apropie de masă.

— Aud că vorbiţi despre dueluri... E un subiect foarte interesant ! mugi el cu glas gros de bas, care le acoperi îndată pe toate celelalte. Să trăiţi, domnule colonel ! Vă salut, domnilor...

— A, colosul din Rodos ! îl întîmpină cu bunătate Leh. Ei, ia loc lîngă mine, monumentule ! Bei cu mine un pahar de votcă, nu-i aşa ?

— Şi încă cum ! răspunse cu o octavă mai jos Osadci.

Ofiţerul acesta făcea totdeauna asupra lui Romaşov o impresie ciudată şi supărătoare, trezind în el un simţămînt de frică şi de curiozitate totodată. Ca şi colonelul Şulgovici, Osadci era renumit, nu numai în regiment, ci în toată divizia, pentru tăria neobişnuită şi frumuseţea glasului său, cît şi pentru statura lui uriaşă şi neobişnuita-i putere fizică. Tot atîta faimă avea şi pentru cunoaşterea desăvîrşită a regulamentelor militare. Uneori, era mutat în interes de serviciu dintr-o companie într-alta şi, în şase luni, izbutea să prefacă unităţile cele mai rele şi mai nedisciplinate, într-o mare maşină care executa minunat ordinele şi era pătrunsă de o spaimă aproape neomenească faţă de şeful ei. Ofiţerii înţelegeau cu atît mai puţin farmecul şi înrîurirea lui asupra soldaţilor, cu cît, nu numai că nu-i bătea niciodată, dar nici măcar nu-i înjura decît foarte rar, în cazuri cu totul excepţionale. Pe faţa lui frumoasă şi întunecată, a cărei ciudată paloare era sporită de părul negru, bătînd în albăstrui, Romaşov vedea totdeauna o dîrzenie, o stăpînire de sine şi o cruzime ce nu păreau omeneşti, ci mai degrabă ale unei fiare puternice. Adesea, observîndu-l de departe, Romaşov şi-l închipuia în clipele de mînie şi, numai la gîndul ăsta, se îngălbenea de groază, strîngîndu-şi degetele care i se răceau deodată. Nici acum nu-şi putea desprinde privirea de la omul acesta puternic şi sigur de sine, care se aşeza lîngă perete pe scaunul dat de mîini îndatoritoare.

Osadci bău votcă, ronţăi cu poftă o ridiche şi întrebă nepăsător :

— Ei, pe scurt, ce s-a discutat în onorata adunare ?

— Stai, frate, că-ți povestesc îndată... Pe vremea cînd eram în regimentul Temriuk, s-a întîmplat o chestie : într-o zi, la cerc, locotenentul von Soon — soldații îi ziceau „Fason"...

Dar căpitanul Lipski îi tăie vorba... Era un om de vreo patruzeci de ani, gras și rumen care, cu toată vîrsta lui, făcea totdeauna pe caraghiosul la cercul militar, luînd un ton ciudat și comic de băiețandru răsfățat și iubit de toți.

— Dați-mi voie, domnule căpitan... Voi fi scurt ! Iată, locotenentul Arceakovski a spus că duelul e o prostie... „Mai bine să fie ca la noi... la seminar, arde-i una după ceafă și gata..." Apoi s-a amestecat în vorbă locotenentul Bobetinski care a fost pentru vărsare de sînge. Pe urmă, domnul colonel s-a străduit zadarnic să mai povestească o anecdotă din trecutul său... Chiar la începutul discuției, sublocotenentul Mihin și-a dat părerea în mijlocul gălăgiei generale, datorită însă slabelor sale coarde vocale și a modestiei lui de față mare, nu l-a auzit nimeni.

Sublocotenentul Mihin se înroși deodată ca un rac. Era un tînăr mărunțel, cu pieptul îngust și fața oacheșă, ciupită de vărsat și pistruiată. Avea ochi negri, blînzi care aruncau priviri sfioase, aproape înspăimîntate.

— Eu, domnilor, iertați-mă... Eu, domnilor, mă înșel poate, zise el, bîlbîindu-se și strîngîndu-și în mîini fața-i imberbă... Dar, după mine... adică cel puțin așa cred eu... trebuie cercetat fiecare caz în parte. Uneori, duelul e vădit folositor ! Sigur că fiecare dintre noi e gata să iasă pe teren... Nici nu mai încape vorbă ! Dar cîteodată, știți... cea mai mare onoare constă în a... a ierta... pur și simplu. Acuma, nu știu ce fel de cazuri se mai pot prezenta... astfel...

— Ei, tinere decadent, du-te să mai sugi biberon ! i-o curmă Arceakovski cu grosolănie.

— Hei, fraților, da' lăsați-mă să-mi spun și eu părerea ! zise Leh.

Deodată, acoperind toate vocile cu glasul lui puternic, Osadci începu să vorbească :

— Duelul, domnilor, trebuie neapărat să aibă un deznodămînt tragic, altfel nu-i decît o nerozie, o milă prostească, un compromis, o îngăduință și o comedie... La cincizeci de pași depărtare, un schimb de două gloanțe ? Vă spun cinstit că, în chipul acesta, n-o să iasă decît ceva banal, în felul duelurilor franceze, de pildă, despre care citim în ziare. Adversarii sosesc pe teren și trag cu pistolul... apoi ziarele publică un proces-verbal întocmit cam așa : „Din fericire, duelul s-a isprăvit cu bine. Adversarii au schimbat două focuri de armă fără rezultat, dar cu prilejul acesta au dat dovadă de cel mai mare curaj. În timpul dejunului, foștii dușmani și-au strîns mîinile cu prietenie." Un astfel de duel, domnilor, e o prostie și nu va aduce nici o îmbunătățire în societatea noastră !

Mai multe glasuri îi răspunseră laolaltă. Leh, care cît vorbise Osadci încercase de cîteva ori să-și povestească istorioara, o luă de la capăt :

— Hei, fraților... da' ascultați-mă o dată și pe mine, măi mînjilor !

Dar nu-l asculta nimeni și, rotindu-și ochii de la un ofițer la altul, căuta o privire binevoitoare. În focul discuției, nu-l băga nimeni în seamă și omul dădea amărît din capu-i greu de băutură. În sfîrșit, ochii i se opriră asupra lui Romașov. Tînărul ofițer știa din experiență ce dureroase sînt asemenea clipe, cînd vorbele, repetate de mai multe ori, rămîn parcă atîrnate în gol fără nici un sprijin, iar un fel de rușine te silește să le reiei mereu cu deznădăjduită stăruință. Așa că nu se feri de privirile locotenent-colonelului care, foarte bucuros, îl trase de mînecă la bufet.

— Ei, măcar tu să m-asculți pînă la capăt ! zise Leh cu amărăciune. Stai jos și bea o votcă... Toți ceilalți sînt niște netrebnici, și Leh arătă cu dispreț ofițerii care discutau cu aprindere. Latră toată ziua... hau, hau, hau... dar n-au nici un fel de experiență. Vreau să-ți povestesc ce s-a întîmplat la...

Ținînd într-o mînă păhărelul și tot dînd din cealaltă, ca și cum ar fi dirijat un cor, Leh începu să povestească una din nenumăratele istorioare de care-i era plin capul, ca un cîrnat bine umplut cu carne ; nu izbutea însă

niciodată să le isprăvească, fiindcă făcea mereu digresiuni, adăugiri, comparații și presupuneri. În anecdota de acum care se petrecea, bineînțeles, cu o mie de ani în urmă, era vorba de un duel în stil american, între doi ofițeri : aveau să-și tragă viața la sorți cu o hîrtie de o rublă, cap sau pajură, cum s-ar spune. Unul din ei — nu puteai înțelege care anume : von Soon sau Soluha — a recurs la o șmecherie și a lipit în așa chip două hîrtii de cîte o rublă, încît amîndouă fețele erau la fel ...și se apucă amîndoi să joace la noroc... și atunci unul îi spune celuilalt...

Dar, ca de obicei, colonelul Leh nu izbuti nici de data aceasta să-și povestească istorioara, pentru că Raisa Alexandrovna Peterson, sprintenă, se ivi la bufet. Din ușa popotei, fără să intre înăuntru (ceea ce îndeobște nu era îngăduit), strigă cu glas voios și alintat ca fetițele răsfățate, iubite însă de toată lumea :

— Domnilor, ce înseamnă asta ? Doamnele au sosit de mult, iar dumneavoastră stați aici și petreceți... Noi vrem să dansăm !

Cîțiva ofițeri tineri se ridicară să meargă în sala de dans, alții rămaseră la locurile lor, fumînd și vorbind înainte, fără s-o ia în seamă. În schimb, bătrînul Leh se apropie de ea cu pași mărunți și nesiguri, apoi, încrucișîndu-și mîinile pe piept și vărsîndu-și votca pe cămașă, exclamă cu o înduioșare de bețiv :

— O ! Divina mea ! Cum de îngăduie autoritățile să existe pe lume asemenea frumusețe ?! Dă-mi mînuța să ți-o sărut !...

— Iuri Alexeevici, urmă doamna Peterson ciripind, mi se pare c-ai fost numit conducătorul seratei de astăzi... Nimic de zis, halal conducător !

— *Mille pardons, madame, c'est ma faute...*[1] E vina mea ! exclamă atunci Bobetinski, apropiindu-se grăbit de ea.

Își tîra picioarele în mers și se lăsa pe genunchi, legănîndu-și tot trupul, cu brațele în jos, ca și cum ar fi făcut cei dintîi pași dintr-un balet comic.

---

[1] Mii de scuze, doamnă, e vina mea (fr.) (n. t.).

— Mîna dumneavoastră, doamnă. *Votre main, madame.* Domnilor, în sala de dans !

Ridicîndu-şi mîndru capul, porni ca un vîrtej cu doamna Peterson la braţ, iar glasul lui de maestru de ceremonie al seratei — cum se credea el — răsună în cealaltă încăpere :

— *Messieurs,* invitaţi doamnele la vals ! Domnilor muzicanţi, un vals !

— Scuzaţi-mă, domnule colonel, mă cheamă îndatoririle, zise Romaşov.

— Hei, băiete, zise Leh, dînd din cap cu amărăciune, şi tu eşti la fel ca ceilalţi... Ia... aşteaptă, sublocotenente... Ai auzit vorbindu-se despre Moltke ? Despre marele şi tăcutul feldmareşal, ehei... şi mare strateg Moltke ?

— Domnule colonel, daţi-mi voie...

— Hai, stai frumuşel locului !... Povestea nu-i lungă... Marele şi tăcutul Moltke se ducea pe la cercurile militare şi, în timp ce mînca... ehei... punea pe masă înaintea lui, măi băiete, o pungă plină cu aur. Avea de gînd s-o dăruiască celui dintîi ofiţer de la care ar fi auzit un singur cuvînt înţelept... Ei bine ! Bătrînul a murit la nouăzeci de ani, iar punga, băiete, i-a rămas neatinsă. Cum ? Ai înţeles ? Ei, acuma pleacă. Poţi s-o ştergi. Du-te, cocoşelule... du-te şi mai ţopăie şi tu puţin...

IX

În sala de dans, ce parcă se clătina toată în sunetele asurzitoare ale valsului, lunecau două perechi. Bobetinski, cu coatele desfăcute ca nişte aripi, se rotea cu paşi mărunţi în jurul înaltei doamne Talman care dansa cu liniştea impunătoare a unui monument de piatră. Deşirat şi pletos, Arceakovski o învîrtea în jurul lui pe cea mai mică din domnişoarele Lîkaciov, o fată mărunţică şi rumenă... Se pleca deasupra ei, aţintindu-şi privirea drept în cărarea fetei, iar în loc să facă paşii de vals, îşi tîrîia doar picioarele, alene şi cu nepăsare, aşa cum dansezi de obicei cu copiii. Alte cincispre-

zece doamne şedeau părăsite de-a lungul pereţilor, căutînd să pară cît mai nepăsătoare. Ca la toate balurile regimentului, erau şi acum de patru ori mai puţini cavaleri decît doamne şi începutul seratei făgăduia să fie plictisitor.

Doamna Peterson, care tocmai deschisese balul, ceea ce era totdeauna prilej de deosebită mîndrie pentru doamne, dansa acum cu subţirelul Olizar. Ţinea mîna dansatoarei lipită de şoldu-i stîng, ca prinsă în cuie, în timp ce ea-şi rezema galeş bărbia de cealaltă mînă pe care o pusese pe umărul cavalerului, întorcîndu-şi capul spre sală, într-o atitudine afectată şi nefirească. Cînd se sfîrşi valsul, se aşeză înadins nu departe de Romaşov, care sta în picioare lîngă uşa garderobei doamnelor. Doamna Peterson îşi făcea repede vînt cu evantaiul şi, uitîndu-se la Olizar, care se apleca în faţa ei, îi zise, alintîndu-se, cu glas tărăgănat :

— Spune-mi, conte, de ce mi-e totdeauna aşa de cald ? Te implor, spu-u-u-ne !...

Olizar făcu o uşoară plecăciune, zăngănind din pinteni, şi-şi netezi cu palma vîrfurile mustăţilor.

— Doamnă, la întrebarea aceasta n-ar putea să răspundă nici chiar atotştiutorul Martin Zadeka.

Cum în clipa aceea Olizar îşi arunca privirea spre rochia ei foarte decoltată, ea începu să răsufle des şi neobişnuit de adînc.

— Ah, am totdeauna temperatură ! şopti Raisa Alexandrovna, cu un zîmbet care lăsa să se înţeleagă că vorbele ei aveau un înţeles ascuns şi oarecum deocheat. Am un temperament prea arzător !

Olizar scoase un fel de nechezat scurt.

Romaşov se uita dintr-o parte la doamna Peterson, zicîndu-şi cu scîrbă : „Ce dezgustătoare-i !" La gîndul legăturii intime de odinioară cu femeia aceasta, avu deodată senzaţia că nu s-ar fi spălat şi nu şi-ar fi schimbat rufăria timp de cîteva luni.

— Da, da, da, nu rîde, conte ! Nu ştii că mama mea era grecoaică ?

„Şi ce glas neplăcut are, gîndea mai departe Romaşov. Ciudat că n-am băgat de seamă pînă acum... Parc-ar

avea guturai cronic sau polipi... «bama bea era grecoaică»."

În clipa aceea, doamna Peterson se întoarse către Romașov și-i aruncă o privire provocătoare printre gene.

După obicei, Romașov murmură în gînd : „Fața lui se făcu de nepătruns ca o mască".

— Bună seara, Iuri Alexeici ! De ce nu vii să mă saluți ? întrebă cu glas cîntător Raisa Alexandrovna.

Romașov se apropie. Ea-i strînse mîna cu putere, iar pupilele i se micșorară cu o expresie răutăcioasă și tăioasă.

— La dorința dumitale, ți-am rezervat al treilea cadril ! Sper că n-ai uitat... adăugă ea.

Romașov făcu o plecăciune.

— Ce puțin amabil ești ! urmă, sclifosindu-se, doamna Peterson. Ar trebui să-mi spui : *Enchanté, madame !*[1] Romașov auzi un fel de „adșadte badab"... E un necioplit, nu-i așa, conte ? zise ea, întorcîndu-se către Olizar.

— Cum de nu... n-am uitat... mormăi Romașov cu glas nesigur. Vă mulțumesc pentru onoare.

Bobetinski nu contribuia prea mult la însuflețirea seratei. Conducea dansurile cu o înfățișare plictisită și cam ocrotitoare, de parc-ar fi îndeplinit o îndatorire foarte neplăcută pentru el, dar de cea mai mare însemnătate pentru toți ceilalți. Totuși, înainte de al treilea cadril, se mai învioră și, lunecînd prin sală cu pași repezi, ca și cum ar fi patinat pe gheață, strigă cu glas răsunător :

— *Quadrille monstre ! Cavaliers, engagez vos dames !*[2]

Romașov și Raisa Alexandrovna luară loc aproape de fereastra muzicanților, avînd drept *vis-à-vis* pe Mihin și pe soția lui Leșcenko, care abia ajungea la umărul cavalerului ei. Numărul dansatorilor sporise simțitor la cadrilul al treilea, așa că perechile fură nevoite să se așeze de-a lungul și de-a latul sălii. Cum și unii și alții erau siliți să danseze pe rînd, toate figurile se repetau de două ori.

[1] Încîntat, doamnă ! (Fr.) (n. t.)

[2] Marele cadril ! Cavaleri, invitați-vă doamnele ! (Fr.) (n. t.).

„Trebuie să am o explicație și s-o sfîrșesc", gîndea Romașov, asurzit de bătaia tobei și de sunetele alămurilor ce năvăleau pe fereastră. „Ajunge!" Și adaugă: „Fața lui arăta o neclintită hotărîre".

Ofițerii care conduceau dansurile își îngăduiau de mult să introducă anumite schimbări și să facă unele glume. Astfel, la cadrilul al treilea, se obișnuia să se încurce figurile, făcînd tot felul de greșeli nostime, care stîrneau totdeauna aceeași învălmășeală și aceleași hohote de rîs. Așa că Bobetinski, după ce începuse pe neașteptate cadrilul cu figura a doua, comanda acum *cavaliers seuls* [1], dar numaidecît, răzgîndindu-se parcă, îi trimitea iar la doamnele lor, sau făcea un *grand rond* [2] și, rupîndu-l îndată, silea cavalerii să-și caute doamnele.

— *Mesdames, avancez, pardon, reculez! Cavaliers seuls! Pardon, reculez, balancez vos dames* [3]. Ba nu, înapoi, înapoi!

În răstimp, înăbușindu-se de furie, Raisa Alexandrovna spunea cu glas acru, dar zîmbind, ca și cum ar fi vorbit despre lucrurile cele mai vesele și mai plăcute din lume:

— Nu îngădui ca cineva să se poarte astfel cu mine... M-auzi? Doar nu-s o fetișcană! Da... Oamenii binecrescuți nu procedează în felul ăsta. Da...

— Să nu ne înfuriem, Raisa Alexandrovna! o rugă stăruitor și cu blîndețe Romașov.

— A, nu-ți fac cinstea să mă supăr! Nu pot decît să te disprețuiesc. Nu îngădui însă ca cineva să-și bată joc de mine. De ce nu ți-ai dat osteneala să-mi răspunzi la scrisoare?

— Dar nu eram acasă cînd a sosit scrisoarea, ți-o jur.

— Aha! Rîzi de mine! Parcă n-aș ști unde te duci... Dar fii sigur...

— *Cavaliers, en avant! Ronde de cavaliers! À gauche!* [4] La stînga, la stînga, domnilor! Ah, ce neînțelegători! *Plus de vie, messieurs!* [5] strigă Bobetinski,

[1] Cavaleri singuri (fr.) (n. t.).

[2] Cerc mare (fr.) (n. t.).

[3] Doamnelor, înaintați, scuzați, înapoi! Balanseu cu doamnele! (Fr.) n. t.).

[4] Cavaleri, înainte! Cerc de cavaleri! La stînga! (Fr.) (n. t.).

[5] Mai multă viață, domnilor! (Fr.) (n. t.).

tîrînd după sine dansatorii într-un vîrtej repede și tropăind el însuși din răsputeri.

— Cunosc eu toate intrigile acestei femei, acestei liliputane, urmă Raisa cînd Romașov se întoarse la locul lui. Numai că degeaba se crede așa de mult !... E doar fata unui șarlatan de notar...

— Te-aș ruga să nu vorbești astfel în fața mea despre prietenii mei, i-o tăie cu asprime Romașov.

Atunci avu loc o scenă dintre cele mai grosolane. Doamna Peterson vărsă un adevărat puhoi de injurii groaznice la adresa Șurocikăi. Uitîndu-și zîmbetele prefăcute, cu fața aprinsă, răcnea cît mai tare ca s-acopere fanfara cu vocea ei guturală. Zăpăcit și neputincios, Romașov se înroși pînă-n urechi de durerea insultelor aduse Șurocikăi, fără să poată scoate o vorbă din pricina zgomotului asurzitor al cadrilului, dar mai cu seamă fiindcă lumea începea să se uite la ei.

— Da, da, tatăl ei e un hoț, așa că n-are de ce să se țină cu nasul pe sus, striga doamna Peterson. Și poftim, cucoana asta ne disprețuiește ! Las' că știm noi anumite lucruri pe socoteala ei ! Da !

— Te rog, bîigui Romașov.

— Așteptați numai, c-o să-mi simțiți voi ghearele. Am să-i deschid ochii prostului de Nikolaev. De trei ani tot nu izbutește să-l bage la Academie. Cum să reușească la examen, cînd e așa de tont că nu vede nici măcar ce se petrece sub nasul lui ? Și apoi, nimic de zis, frumos adorator mai are !...

— *Mazurka générale ! Promenade !* strigă Bobetinski, lunecînd repede de-a lungul sălii, cu trupul aplecat înainte, ca un arhanghel în zbor.

Podeaua se cutremură sub pașii cadențați și greoi ai dansatorilor, podoabele de cristal ale policandrului zăngăniră în ritmul mazurcii, scînteind cu focuri de toate culorile, iar perdelele de tul de la ferestre începură să freamăte în tact.

— De ce să nu ne despărțim prietenește și liniștit ? întrebă Romașov cu blîndețe. Simțea în adîncul sufletului că, pe lîngă dezgust, femeia asta-i insufla și un fel de frică meschină și rușinoasă, dar de neînvins. Nu mă mai iubești... Să ne despărțim ca doi prieteni.

— Aha ! Vrei să mă părăsești ? N-avea nici o grijă, dragul meu (rosti „dragul beu"), nu-s din acelea cărora le dai cu piciorul. Eu îl dau, cînd găsesc de cuviință. Dar ticăloșia dumitale mă uimește din cale-afară...

— S-o isprăvim cît mai repede, zise Romașov nerăbdător, cu glas înăbușit și cu dinții strînși.

— Cinci minute pauză. *Cavaliers, occupez vos dames !* [1] răcni Bobetinski.

— Da, cînd am să vreau eu... M-ai înșelat într-un chip josnic. Ți-am jertfit tot, ți-am dat tot ce poate da o femeie cinstită... Nu mai îndrăzneam să mă uit în ochii soțului meu, omul ăsta ideal, minunat. Pentru dumneata mi-am uitat îndatoririle de soție și de mamă. O, de ce, de ce nu i-am rămas credincioasă ?

— Vo-or-bă să fie ! Romașov nu-și putu stăpîni un zîmbet.

Numeroasele ei aventuri cu toți tinerii ofițeri care veneau în garnizoană erau bine cunoscute la regiment, ca, de altfel, toate aventurile de dragoste ale celor șaptezeci și cinci de ofițeri, ale soțiilor și rudelor lor. Își amintea acum expresii ca : „prostul meu", „omul ăsta vrednic de dispreț", „nătîngul cela care stă veșnic pe capul meu" și cîte altele nu mai puțin tari, pe care Raisa le folosea din plin la adresa soțului ei, atît verbal, cît și în scris.

— A ! Ba mai îndrăznești să rîzi ? Bine ! se întărîtă Raisa... E rîndul nostru ! zise ea apoi în grabă și, luîndu-și cavalerul de mînă, înaintă cu pași mărunți, legănîndu-și grațios șoldurile, cu un zîmbet silit pe buze.

După ce se isprăvi figura, chipul ei își reluă înfățișarea supărată. „Parcă-i o insectă înfuriată", gîndi Romașov.

— N-am să ți-o iert ! M-auzi ? Niciodată ! Știu de ce vrei să mă părăsești atît de mișelește și de josnic. Dar n-are să fie cum ți-ai pus în gînd, nu, nu, nu ! În loc să-mi spui pe față și cinstit că nu mă mai iubești, ai socotit că-i mai bine să mă-nșeli și să te folosești de mine ca femeie, ca femelă... pentru cazul cînd nu ți-ar merge cu cealaltă... Ha ! Ha ! Ha !

[1] Cavaleri, aveți grijă de doamne ! (Fr.) (N. t.)

— Ei bine, să vorbim deschis, zise Romașov cu furie stăpînită. Se îngălbenea tot mai tare, mușcîndu-și într-una buzele. Singură m-ai provocat... Da, e adevărat! Nu te iubesc...

— Vai, nu mai spune-e... Ce grozav mă doare!

— Și nici nu te-am iubit vreodată... Cum de altfel nici dumneata nu m-ai iubit! Am jucat amîndoi un joc dezgustător, mincinos și murdar, o farsă banală, jucată de amatori. Te-am înțeles foarte bine, Raisa Alexandrovna. Nu-ți trebuia nici duioșie, nici iubire, nici măcar o simplă afecțiune... Ești prea mică la suflet și prea meschină pentru așa ceva! Nu pot să iubească — și Romașov își aminti deodată vorbele lui Nazanski — nu pot să iubească decît firile alese, oamenii deosebit de simțitori.

— Ah, și, bineînțeles, ești o fire aleasă.

Muzica răsună iar puternic. Romașov se uită cu dușmănie pe fereastră la gura de alamă strălucitoare a trombonului care, cu o fioroasă nepăsare, parcă scuipa în sală sunete răgușite și asurzitoare. Prinse ură și pe ostașul care cînta cu obrajii umflați, cu ochii sticloși ieșiți din cap, vînăt tot de atîta sforțare.

— Să nu ne certăm... Poate că nici eu nu-s vrednic de o adevărată dragoste, dar nu despre asta-i vorba. Cu vederile înguste și cu ambiția dumitale de provincială, ai neapărată nevoie să-ți facă cineva curte în văzul tuturor... Poate crezi că nu înțelegeam familiaritatea pe care mi-o arătai la serate și privirile duioase, glasul poruncitor și intim, cu care-mi vorbeai cînd se uita lumea la noi? Da, da, trebuia neapărat să bage toți de seamă! Altfel, jocul ăsta n-ar mai fi avut nici un rost... Nu-ți trebuia iubirea mea, ci voiai numai ca toți să te vadă compromisă o dată mai mult!

— Aș fi putut atunci s-aleg pe cineva mai frumos și mai interesant decît dumneata, răspunse doamna Peterson cu mîndrie.

— N-avea grijă! Ceea ce spuí nu mă poate jigni... Da, repet: aveai nevoie numai ca cineva să fie socotit sclavul dumitale, noul sclav al farmecului dumitale irezistibil. Dar anii trec și sclavii sînt din ce în ce mai rari! Ca să nu-ți pierzi cel din urmă adorator, dumneata,

ființă rece și nesimțitoare, îți jertfești atît îndatoririle de mamă, cît și credința pe care o datorezi soțului.

— Las' c-o să mai auzi de mine ! șopti Raisa, cu glas amenințător în care se deslușea ura.

Căpitanul Peterson, soțul Raisei, străbătu sala întreagă și se îndreptă spre ei, ferindu-se din calea dansatorilor. Era un om uscățiv și ofticos, chel, cu ochii negri, blînzi și înfrigurați, prin care treceau însă tainice licăriri de răutate.

Se spunea că era îndrăgostit nebun de nevastă-sa, așa că arăta o prietenie duioasă, dulceagă și mincinoasă tuturor adoratorilor ei. De asemenea, se mai știa că le plătea cu ură, cu viclenie și cu tot felul de intrigi în serviciu, îndată ce se despărțeau cu bucurie și ușurare de soția lui.

Încă de departe, căpitanul începu să zîmbească silit, cu buzele-i vinete, lipite de dinți.

— Dansezi, Raecika ? Bună seara, dragă Jorjik. Cum se face că nu te-am mai văzut de atîta vreme ? Ne-am obișnuit așa de mult cu dumneata, încît ne lipsești.

— Da... Știu și eu ?... Tot felul de treburi, bolborosi Romașov.

— Cunoaștem noi treburile voastre, îl amenință cu degetul Peterson, izbucnind într-un rîs ca un schelălăit. Dar ochii lui negri, cu albul gălbui, se plimbau de la soția lui la Romașov, cu o privire îngrijorată și cercetătoare. Să vă spun drept, credeam că vă certați... Vedeam că discutați cu atîta înflăcărare ! Ce s-a întîmplat ?

Romașov tăcea, uitîndu-se stingherit la gîtul slab, zbîrcit și cafeniu al lui Peterson. Raisa însă răspunse cu nerușinata îndrăzneală de care dădea totdeauna dovadă cînd mințea.

— Iuri Alexeevici face pe filozoful ! Susține că și-a trăit traiul și că-i o prostie să mai danseze.

— Și totuși dansează, făcu Peterson cu o blîndețe veninoasă. Hai, dansați, copii, dansați, nu vă împiedic.

Abia se îndepărtase bărbatul ei și Raisa exclamă cu prefăcută tulburare :

— Și pe omul ăsta sfînt, pe omul ăsta excepțional, eu l-am înșelat ! Și pentru cine ? O, dac-ar ști numai, dac-ar ști...

— *Mazurka générale!* vesti Bobetinski. Cavalerii își răpesc doamnele!

Trupurile în neîncetată mișcare se înfierbîntau și un colb subțire se ridica de pe parchet. În sala de dans începeai să te înăbuși, iar flăcările lumînărilor păreau pete galbene și cețoase. Acum dansau mai multe perechi și, cum nu era loc destul, dansatorii se învîrteau într-un spațiu restrîns și se înghesuiau, împingîndu-se unii pe alții. Conducătorul comandase o figură în care orice cavaler liber urmărea una din perechile ce dansau. Se rotea în jurul ei, făcînd în același timp pașii de mazurcă — ceea ce-i dădea un aer caraghios — și căuta să prindă clipa cînd doamna se găsea drept în fața lui. Atunci bătea repede din palme, în semn c-a răpit-o... Celălalt cavaler se străduia tot timpul să-l împiedice, învîrtindu-și dansatoarea cînd într-o parte, cînd într-alta, și el însuși se dădea îndărăt sau sărea în lături, iar cu cotul stîng liber își lovea adversarul în piept ca să-l respingă. Figura aceasta stîrnea totdeauna o învălmășeală grosolană, fără nici un farmec.

— Prefăcuto! șopti răgușit Romașov, plecîndu-se spre Raisa. Tot ce spui e ridicol și penibil.

— Mi se pare că ești beat! exclamă Raisa cu dispreț, aruncînd asupra lui Romașov privirea aceea cu care eroinele din romane îi măsoară din cap pînă-n picioare pe ticăloși.

— Spune-mi, de ce m-ai mințit? făcu Romașov cu ură. Mi-ai cedat, numai ca să nu te părăsesc. Dac-ai fi făcut-o din dragoste, sau cel puțin din simplă senzualitate, aș mai înțelege. Dar te-a împins numai destrăbălarea și o josnică ambiție. Nu te îngrozești, gîndindu-te ce ticăloșie am săvîrșit amîndoi, dîndu-ne unul altuia fără dragoste, numai din plictiseală, numai pentru a ne distra, nici măcar din curiozitate, ci doar așa... cum rontăie slujnicele semințe în zilele de sărbătoare! Nu simți că-i și mai mîrșav decît dacă o femeie se dă pentru bani? Ea are măcar dezvinovățirea mizeriei, a ispitei... Înțelege odată că mi-e rușine și mi-e scîrbă să mă gîndesc la desfrîul ăsta rece, zadarnic și de neiertat!

Se uita la dansatori, cu ochii stinși, plini de suferință, iar fruntea-i era îmbrobonată de o sudoare rece. Însoțită

de Epifanov, care sărea ca un țap, impunătoarea doamnă Talman nici nu se uita la cavalerul ei și înainta, lunecînd, aproape fără să miște picioarele, cu umerii neclintiți și cu înfățișarea *jignită a unei nedezmințite virtuți*. Iat-o pe mica Lîkaciova, cu fața roșie ca focul, cu ochișorii strălucitori, gîtul gol, alb și feciorelnic. Iată-l și pe Olizar cu picioarele lui subțiri, drepte și zvelte, ca picioarele unui compas. Romașov își simțea capul greu și-i venea să plîngă, în timp ce lîngă el Raisa, galbenă de furie, îi spunea cu glas batjocoritor și teatral :

— Încîntător ! Un ofițer de infanterie care face pe pudicul Iosif !

— Da, da, bine ai spus, e într-adevăr rolul meu... se aprinse deodată Romașov. Știu singur că-i caraghios și fără rost... Dar nu mi-e rușine să-mi deplîng castitatea pierdută, simpla castitate fizică. Amîndoi ne-am cufundat de *bunăvoie într-o groapă de gunoaie* și simt că niciodată nu voi mai îndrăzni să iubesc cu o dragoste fierbinte și curată. Dar toată vina o porți numai dumneata, m-auzi ? Dumneata, dumneata, dumneata ! Ești mai în vîrstă și mai experimentată decît mine, și ești destul de cunoscătoare în ale iubirii.

Cu nespusă mînie, doamna Peterson se ridică de pe scaun.

— Destul ! zise ea cu glas dramatic. Ți-ai ajuns ținta. Te urăsc ! Sper că de azi înainte vei înceta să mai vii în casa noastră, în care erai primit ca o rudă apropiată, unde ți s-a dat de mîncat și de băut, iar dumneata te-ai purtat ca un ticălos. Ce rău îmi pare că nu pot dezvălui totul soțului meu. E un om sfînt ! Mă închin zilnic pentru el... Dacă i-aș spune adevărul, l-aș omorî. Dar fii sigur c-ar ști să răzbune insulta adusă unei femei fără apărare.

În picioare înaintea ei, Romașov clipea dureros din ochi, uitîndu-se prin ochelari la gura ei mare, cu buze subțiri și ofilite, strîmbate acum de ură. Pe fereastră năvăleau sunetele asurzitoare ale muzicii, nesuferitul trombon se încăpățîna să tușească, iar bătăile stăruitoare ale tobei parcă răsunau chiar în capul sublocotenentului. N-auzea decît pe jumătate vorbele Raisei și nu le înțe-

legea, dar i se părea că-l lovesc drept în creştet, ca şi sunetele tobei, cutremurîndu-i creierul.

Raisa îşi strînse zgomotos evantaiul. „Ah, ce ticălos mîrşav!" şopti ea cu glas tragic şi străbătu grăbită sala, intrînd în vestiar.

Totul se sfîrşise, dar Romaşov nu simţea mult aşteptata mulţumire cum nădăjduise mai înainte, iar de pe suflet nu i se luase încă toată greutatea murdară şi dezgustătoare. Nu, acuma-şi dădea seama că nu se purtase bine, că fusese mişel şi nesincer, aruncînd toată vina morală pe femeia aceasta mărginită şi vrednică de milă. Îşi închipuia durerea şi descumpănirea, ura-i neputincioasă şi lacrimile amare pe care le vărsau ochii ei roşii şi umflaţi, acolo în vestiar.

„Mă prăbuşesc, mă împotmolesc, gîndea el cu scîrbă şi plictiseală. Ce viaţă! Îngustă, cenuşie şi murdară... Legătura asta zadarnică şi ruşinoasă, beţia, nostalgia, ucigătoarea monotonie a serviciului, şi nici o vorbă bună, nici o clipă de bucurie curată. Cărţile, muzica, ştiinţa, ce s-au făcut toate acestea?"

Se întoarse iar la bufet. Aici, Osadci şi Vetkin, camaradul de companie al lui Romaşov, îl duceau de subsuori spre uşa de ieşire pe Leh care, beat turtă, dădea moale din cap şi-i încredinţa că-i arhiereu. Osadci, cu o înfăţişare serioasă, rostea cu glas adînc de diacon:

— Binecuvîntează, înalt preasfinte. Începe slujba...

Pe măsură ce balul se apropia de sfîrşit, larma de la bufet creştea. Aerul era atît de îmbîcsit cu fum de ţigară, încît ofiţerii de la capetele mesei abia se mai vedeau unii pe alţii. Cîţiva cîntau într-un colţ, iar alţii, strînşi la un loc lîngă fereastră, istoriseau anecdote deocheate care de obicei înveseleau orice prînz al militarilor.

— Staţi, staţi, domnilor... daţi-mi voie să vă povestesc striga Arceakovski. Un soldat a fost încartiruit într-o noapte la un ucrainean, care avea o soţie foarte frumoasă. Soldatul îşi zise: „Cum dracu să mă învîrt ca..."

N-apucă bine să isprăvească şi Vasili Vasilievici Lipski, care-şi aştepta cu nerăbdare rîndul, îi şi tăie vorba:

— Asta nu-i nimic, domnilor! Ascultați să vă spun eu una...

Dar înainte să fi sfîrșit, următorul se și grăbea s-o istorisească pe a lui.

— Domnilor, știu eu una mai grozavă... Lucrurile s-au petrecut la Odesa și...

Toate anecdotele acestea erau ordinare, necuviincioase, fără nici un haz și, ca de obicei, numai povestitorul cel mai încrezut și mai cinic stîrnea rîsul.

Vetkin, care se întorcea din curte unde-l urcase pe Leh într-o trăsură, îl pofti pe Romașov să se apropie de masă.

— Ia șezi aici, Jorjinka... s-o facem lată! Azi sînt bogat ca un negustor... Ieri am cîștigat la cărți și astăzi voi lua iar banca.

Romașov simțea nevoia să vorbească deschis cu cineva, să-i mărturisească tristețea și dezgustul lui de viață. Golind pahar după pahar și uitîndu-se la Vetkin cu ochi plini de rugă fierbinte, îi spuse cu glas cald, vibrant și convingător:

— Am uitat cu toții, Pavel Pavlîci, că mai este alt fel de viață. Undeva, nu știu anume în ce loc, trăiesc cu totul alți oameni, iar viața lor e atît de plină și de voioasă, viață adevărată! Undeva sînt oameni care luptă, suferă și iubesc din răsputeri și pătimaș... Dar noi, dragul meu, *cum* trăim noi? Ce fel de viață ducem?

— M-da, frate, ce mai vorbă, ducem o viață de cîine, răspunse moale Pavel Pavlovici. Dar, în general, totul nu-i decît o filozofie a naturii și energetică. Și, fiindcă veni vorba, iubitule, ia spune-mi ce mîncare-i asta, energetica?

— Ei, și noi ce facem? se mînie Romașov. Astăzi ne îmbătăm, mîine o să răcnim la companie un... doi... la stînga... la dreapta... seara o să mai bem, și poimîine o să ieșim din nou la instrucție... Se poate oare ca toată viața să se mărginească numai la atît? Gîndește-te bine... Toată viața!

Vetkin se uită la el cu ochi tulburi, ca prin ceață, sughiță și începu deodată să cînte cu glas subțire și tremurător :

În codrul tăcut,
Mîndra mea torcea
Și fusu-nvîrtea.

— Dă-le dracului pe toate, îngerașule, și cruță-ți sănătatea.

Din tot sufletul
Furca o-ndrăgea...

— Hai la joc, Romașovici-Romașovski, te împrumut cu o bumașcă de zece ruble !

„Nimeni nu mă-nțelege. N-am nici o ființă mai apropiată", gîndi cu deznădejde Romașov. O clipă, i se ivi în minte Șurocika — așa de puternică, de mîndră, de frumoasă — și o durere dulce și sfîșietoare îi cuprinse inima.

Rămase la cercul militar, pînă-n ziuă, privind jocul de cărți și chiar luînd parte la el, dar fără nici o plăcere și fără să se înflăcăreze. O dată îl văzu pe Arceakovski care sta la o masă mai deoparte, împreună cu doi tineri stegari, cum înșela destul de neîndemînatic la joc, aruncîndu-și două cărți deodată. Romașov era gata să se amestece și să-i facă observație, dar se stăpîni îndată, zicîndu-și cu nepăsare : „Eh, totuna-i... cu asta nu schimb nimic !"

Vetkin, care-și pierduse „milioanele" în cinci minute, dormea pe scaun cu gura căscată, alb ca varul la față. Lîngă Romașov, Leșcenko urmărea cu tristețe jocul. Nu puteai înțelege ce putere îl silea să stea astfel ceasuri întregi, cu chipul său atît de jalnic. Se lumina de ziuă. Lumînările topite ardeau cu flacără lungă, galbenă și tremurătoare. Fețele jucătorilor erau palide și păreau istovite. Romașov privea într-una cărțile de joc, grămezile de argint și de bancnote, postavul verde plin de semne făcute cu creta, iar capu-i obosit și tulburat fră-

mînta înainte, fără nici un chef, mereu aceleași gînduri despre decăderea lui morală și viața-i tristă, monotonă și rușinoasă.

X

Dimineața era însorită, dar rece, o adevărată dimineață de primăvară. Înfloreau mălinii.

Romașov, care încă nu se deprinsese să-și înfrîneze somnul tineresc, întîrzie ca de obicei la programul de dimineață și se apropie de terenul unde făcea instrucție compania lui, cuprins de un simțămînt de rușine și de neliniște. Starea aceasta sufletească, pe care o mai încercase, îl umilea totdeauna, iar comandantul companiei, căpitanul Sliva, avea darul să i-o facă și mai jignitoare.

Sliva era unul dintre ultimii reprezentanți grosolani ai vechii discipline aspre, astăzi de domeniul legendei, cu înjurăturile și formalismul ei mărunt, marșul în trei timpi și bătaia cu pumnii. Chiar în regimentul acesta care, datorită sălbaticelor condiții de viață provincială, nu se deosebea prin prea multă omenie, căpitanul Sliva trecea drept un fel de monument ciudat al străvechilor și crudelor vremuri militare. Se povesteau despre el multe anecdote neobișnuite și aproape de necrezut... Căpitanul privea cu dispreț, socotind drept nerozie și prostie, tot ce era în afară de regulamentul companiei și, bineînțeles, neroziile acelea nici nu existau pentru el. Purtînd povara unui serviciu greu, nu citise toată viața o carte sau o gazetă, afară doar de partea oficială a ziarului *Invalidul*. Disprețuia din adîncul sufletului său grosolan orice fel de distracții, ca dansuri, teatre și altele, și nu erau expresii mai urîte și mai murdare din vocabularul lui cazon pe care să nu le folosească la adresa lor. Se povestea despre el — și putea fi adevărat — că într-o minunată noapte de primăvară, în timp ce verifica socotelile companiei, în fața ferestrei deschise începuse să cînte o privighetoare într-un tufiș apropiat. Sliva ascultă puțin, apoi strigă deodată ordonanței :

— Z-Zaharciuk ! Ia o piatră și alungă pasărea ceea... Mă supără !

Omul ăsta decăzut și molîu era grozav de aspru cu soldații. Nu numai că îngăduia subofițerilor să-i bată, dar el însuși îi lovea sălbatic, pînă la sînge, pînă cînd vinovatul cădea la pămînt sub loviturile lui. Pe de altă parte însă, avea o deosebită grijă de nevoile soldaților. Nu oprea banii care li se trimeteau de acasă și zilnic supraveghea personal mîncarea companiei, deși putea întrebuința cum găsea de cuviință sumele provenite din muncile voluntare. Numai în compania a cincea soldații erau mai sătui și mai voioși decît într-a lui...

Sliva îi dojenea și-i mustruluia pe tinerii ofițeri cu expresiile cele mai grosolane și mai usturătoare pe care hazul lui înnăscut de ucrainean le făcea deosebit de dureroase... Dacă, de pildă, un ofițer inferior nu mergea în pas la instrucție, răcnea, gîngăvind ușor, ca de obicei :

— Hei, pri... priviți ! Toată compania, fir-ar al dracului să fie, a greșit pasul... Numai sublocotenentul merge cum trebuie.

Alteori, după ce copleșea compania întreagă cu cele mai mîrșave înjurături, adăuga grăbit și mușcător :

— A-afară de d... domnii ofițeri și de subofițeri.

Era însă din cale-afară de aspru cînd un ofițer inferior întîrzia la instrucție și Romașov o simțise adesea chiar pe pielea lui. Încă de departe, cum îl zărea pe sublocotenent, Sliva comanda companiei „drepți", dînd întîrziatului onorul în derîdere și sta apoi nemișcat, cu ceasul în mînă și cu ochii pironiți asupra lui Romașov, care, poticnindu-se de rușine și împiedicîndu-se în sabie, nimerea anevoie la locul său. Cîteodată îl întreba cu o politețe exagerată și fără să-i pese că-l auzeau și soldații :

„Sublocotenente, cred că ne îngădui să urmăm !" Alteori, se interesa cu o grijă binevoitoare, dar ridicînd înadins glasul : „Cum ai dormit ? Ce ai visat ?" Și numai după o astfel de festă, îl lua pe Romașov deoparte și-l mustra de zor, ațintindu-și asupra lui ochii bulbucați de pește. „Eh, la urma urmei, fie ce-o fi, gîndi Romașov cu deznădejde, apropiindu-se de companie. Pretutindeni e rău, tot un drac ! S-a zis cu viața mea !"

Căpitanul, locotenentul Vetkin, Lbov și sergentul-major erau în mijlocul terenului de instrucție. Toți își îndreptară privirile asupra lui Romașov care venea. Soldații întoarseră și ei capetele spre el.

În clipa aceea, Romașov își închipuia limpede cum arată, înaintînd rușinat cu pași nesiguri, stînjenit de ochii pironiți asupra lui, și se simți și mai abătut.

„Poate că nici nu-i chiar așa de rușinos ! încercă el să se liniștească singur, cum fac de obicei sfioșii. Poate că numai mie mi se pare ceva atît de grav, pe cînd alții nici nu-și bat capul. Ei, să-mi închipui că n-am întîrziat eu, ci Lbov, și că mă uit la el cum se apropie... Pe cinstea mea, nu-i nimic grav. Același Lbov de totdeauna... Fleacuri !" încheie el pînă la urmă și deodată se liniști. „Totuși e supărător... Dar stinghereala asta n-o să țină nici o lună, nici o săptămînă și nici măcar o zi. De altfel, și viața-i așa de scurtă, încît toate se uită îndată !"

Împotriva obiceiului său, Sliva mai că nu-l băgă în seamă și nu-i făcu nici o figură de-a lui... Cînd Romașov se opri respectuos la un pas de el, cu mîna la chipiu și cu călcîiele lipite, căpitanul îi spuse, întinzîndu-i mîna cu degetele moi ca cinci cîrnăciori reci :

— Sublocotenente, te rog să nu uiți că trebuie să vii la instrucție cu cinci minute înaintea locotenentului și cu zece minute înaintea comandantului companiei.

— Iertați-mă, domnule căpitan, răspunse Romașov cu glas străin.

— Ei, da, iertați-mă... dormi mereu ! Să știi că nu te îmbogățești dormind... Rog pe domnii ofițeri să treacă la plutoanele lor !

Unitățile companiei erau înșirate pe cîmpul de instrucție pentru gimnastica de dimineață. Soldații, așezați în rînduri, la un pas unul de altul, își descheiaseră tunicile, ca să le fie mișcările mai slobode. Sprintenul sergent Bobîlev, din plutonul lui Romașov, trăgînd respectuos cu coada ochiului spre ofițerul care se apropia, comandă cu glas sonor, scoțîndu-și falca de jos în afară :

— Ridicarea pe vîrful picioarelor, cu lăsarea lină pe genunchi... Mîinile în șolduri ! și sfîrși, lungind sunetele cu glas gros și tărăgănat : Înce-e-e-peți...

— Unu ! răspunseră în unison soldaţii, lăsîndu-se încet pe vine, în timp ce Bobîlev, făcînd şi el aceeaşi mişcare, supraveghea tot plutonul cu o privire ageră şi aspră.

Lîngă el, micul şi neastîmpăratul caporal Seroştan ţipa cu glas subţire, piţigăiat şi furios ca al unui cocoşel :

— Fandarea pe piciorul stîng, cu aruncarea înainte a mîinii stîngi... Aceeaşi mişcare cu piciorul şi braţul drept. Atenţie ! Începeţi : un, doi, un, doi ! şi zece glasuri tinere şi puternice strigau întretăiat şi stăruitor :

— Hăt, doi... hăt, doi...

— Stai ! chelălăi deodată Seroştan. Lapşin ! De ce faci pe prostu ?... Execută mişcarea cum trebuie ! Întinzi pumnii ca o babă din Riazan... hai ! Ia execută mişcările cum trebuie, mama ta de porc !

Apoi subofiţerii îşi duseră unităţile în pas alergător spre aparatele de gimnastică, aşezate în diferite puncte ale terenului de instrucţie. Stegarul Lbov, un băiet andru voinic, îndemînatic şi foarte tare la gimnastică, îşi scoase repede mantaua şi tunica şi, rămînînd numai într-o cămaşă albastră de stambă, alergă cel dintîi la paralele. Prinzîndu-se cu mîinile de capetele lor, îşi făcu vînt de trei ori şi descrise cu tot trupul un cerc complet, încît la un moment dat picioarele-i erau drept deasupra capului, şi deodată, azvîrlindu-se cu putere de pe paralele, făcu un salt de trei metri, se învîrti în aer şi, mlădios ca o pisică, căzu pe pămînt în vîrful degetelor.

— Stegar Lbov ! Iar te ţii de ghiduşii ! îi strigă Sliva cu prefăcută asprime. Bătrînul hodorog avea o slăbiciune ascunsă pentru tînărul acesta, ofiţer exemplar şi bun cunoscător al regulamentului. Arată numai mişcările reglementare. Nu suntem aici la iarmarocul de paşti.

— Am înţeles, domnule căpitan ! răspunse voios Lbov. Am înţeles, dar îi dau înainte, adăugă el cu glas scăzut, făcînd cu ochiul lui Romaşov.

Secţia a patra făcea exerciţii la scara oblică. Unul după altul, soldaţii se apropiau de ea, apucau o treaptă cu braţele întinse şi, încordîndu-şi muşchii, se căţărau numai cu mîinile pînă sus. Sergentul Şapovalenko se uita la ei de jos, făcîndu-le observaţii.

— Nu-ți bălăbăni picioarele... Vîrfurile cizmelor în sus !

Veni și rîndul soldățelului Hlebnikov, din flancul stîng, de care-și bătea joc toată compania. Adeseori, uitîndu-se la el, Romașov se întreba cum de fusese luat în armată pipernicitul ăsta slăbănog, aproape un pitic, cu fața cît un pumn, murdară și spînă. O groază tîmpită și resemnată se întipărise parcă de la naștere pentru totdeauna în ochii lui. Cînd sublocotenentul întîlnea privirea lor ștearsă, i se trezea în inimă un simțămînt ciudat de tristețe și de remușcare.

Hlebnikov rămăsese atîrnat de mîini, respingător și greoi ca un spînzurat.

— Ține-te mai bine, cîine, ține-te mai bine-e ! striga sergentul. Hai, cațără-te !

Hlebnikov se străduia din răsputeri să se ridice, dar nu izbutea decît să dea cu deznădejde din picioare și să se bălăbănească dintr-o parte într-alta. O clipă, își plecă în jos fața mică și cenușie, în care nasul cîrn și murdar părea lipit fără rost și, deodată, dîndu-și drumul de pe treaptă, căzu la pămînt ca un sac.

— Aha ! Nu binevoiești să faci jimnastică ! zbieră subofițerul. Ticălosule, îmi strici regula în toată secția ! Las' că-ți arăt eu...

— Șapovalenko, nu-ți îngădui să-l lovești ! strigă Romașov, înroșindu-se de rușine și de mînie. Să nu-l mai lovești niciodată ! adăugă el, alergînd spre sergent și apucîndu-l de umăr.

Șapovalenko luă poziția de drepți și duse mîna la chipiu. În ochii lui însă care luaseră deodată o expresie de dobitocie cazonă, juca însă un zîmbet batjocoritor abia vădit.

— Am înțeles, să trăiți ! Dați-mi voie numai să vă raportez că nu-i chip s-o scoți la capăt cu el.

Hlebnikov sta alături, cu spatele încovoiat. Își ațintea asupra ofițerului o privire tîmpită, ștergîndu-și nasul cu palma. Romașov se îndepărtă de el cu un adînc simțămînt de milă zadarnică și porni spre secția a treia.

După gimnastică, se dădu oamenilor zece minute repaos, iar ofițerii se adunară în mijlocul terenului de

instrucție lîngă paralele. Îndată veni vorba despre inspecția care urma să aibă loc în mai.

— Ei, cum să ghicești unde-i ața mai slabă ? zicea Sliva, dînd din mîini și holbîndu-și mirat ochii șterși. Trebuie să vă mai spun că fiecare general își are damblaua. Mi-aduc aminte c-am avut un comandant de corp de armată, un general-locotenent Lvovici. Fusese mai înainte la geniu. Ei bine, ăsta ne punea numai la săpat tranșee. Regulamentul, mînuirea armelor, marșurile — toate erau lăsate la o parte. De dimineață pînă seara, săpam tot felul de adăposturi, lua-le-ar dracu ! Vara le făceam în pămînt și iarna în zăpadă... Tot regimentul umbla plin de noroi din cap pînă-n picioare. Comandantul companiei a zecea, căpitanul Aleinikov — fie-i țărîna ușoară ! — a fost propus pentru ordinul Sfînta Anna, fiindcă a construit în două ore nu mai știu ce lunetă sau barbetă.

— Strașnic lucru ! făcu Lbov.

— D-apoi tirul pe vremea generalului Aragonski ! Cred că ți-l amintești, Pavel Pavlîci ?

— A ! Poziția de tragere ? zise Vetkin, rîzînd.

— Ce-nseamnă asta ? întrebă Romașov.

Sliva dădu din mînă cu dispreț.

— Înseamnă că pe atunci n-aveam în cap decît instrucția pentru tragere... La o inspecție, un soldat care spunea Crezul, în loc de „carele pentru noi și pentru-a noastră izbăvire", a zis „carele pentru noi și pentru linia de ochire"... Pînă într-atîta erau de zăpăciți ! Degetului arătător, nu i se mai spunea decît degetul trăgător, iar ochiului drept, ochiul de ochire.

— Îți amintești, Afanasi Kirillîci, cum toceam atunci teoria ? întrebă Vetkin. Traiectorie, abatere... Pe cinstea mea, că nici eu nu mai înțelegeam nimic... Spuneam, de pildă, unui soldat : „Ia arma și uită-te în gura țevii... Ce vezi ?" „Văd o linie închipuită care se cheamă axul țevii prelungit la infinit." Dar în schimb ce bine se mai trăgea ! Nu-i așa, Afanasi Kirillîci ?

— Desigur ! S-a scris și în ziarele străine despre tirul în divizia noastră. Mai mult de zece la sută aveau excepțional. Da, așa era ! Dar, dumnezeule, ce de șmecherii mai

făceam ! Trăgătorii cei mai buni se împrumutau de la un regiment la altul. Uneori, cînd trăgea compania, ofiţerii inferiori ascunşi în adăpost trăgeau în acelaşi timp cu revolverele în ţintă. În felul acesta o companie s-a distins pînă într-atîta, încît s-au găsit în ţintă cinci gloanţe mai mult decît se trăseseră. Nimeriseră o sută cinci la sută... Noroc că sergentul-major avu timp s-astupe găurile cu clei.

— Da' de gimnastica Schreiber de pe vremea lui Slesarev, îţi mai aduci aminte ?

— Cum să nu ! Îmi stă şi acuma în gît, după toate baletele pe care le-am dansat... Cîţi generali de-ăştia n-am avut, lua-i-ar dracu ! Dar toate acestea-s floare la ureche faţă de ceea ce-i astăzi. Asta-i, cum s-ar zice, judecata de apoi. Altădată, cel puţin ştiai ce o să-ţi ceară, pe cînd acuma ? Ah, dumnezeule, cică soldatul e aproapele tău şi trebuie să te porţi omenos cu el. Dimpotrivă, trebuie să-l jupoi de viu, ticălosul ! Eh !... Dezvoltarea facultăţilor intelectuale, repeziciune şi pricepere, şcoala lui Suvorov ! Nici nu mai ştii ce să-l înveţi pe soldat. Şi, poftim, acum s-a mai scornit şi altă bazaconie : „Atacul direct".

— Da, asta nu-i glumă ! încuviinţă Vetkin.

— Stai pe loc ca un butuc, iar cazacii se năpustesc vijelios asupra ta. Direct ! Ia încearcă numai să te fereşti ! Îndată-ţi şi vine ordin observator : „Căpitanul cutare are nervii slabi. Să nu uite că nu-l ţine nimeni cu sila în serviciu."

— Al dracului moşneag ! zise Vetkin. Ştiţi ce trăsnaie a făcut la regimentul din C... ? A dus compania în mijlocul unei băltoace foarte mari şi i-a dat ordin căpitanului să comande : „Culcaţi !" Căpitanul stă puţin la gînduri, dar pe urmă comandă : „Culcaţi !" Soldaţii şovăie, crezînd că n-au auzit bine. Atunci generalul l-a luat la rost pe căpitan, chiar de faţă cu oamenii : „Cum ţi-ai instruit dumneata compania ? Nişte sclifosiţi, nişte domnişoare ! Dacă soldaţii se tem să se culce aici într-o băltoacă, apăi cum ai să izbuteşti să-i scoli în timp de război, cînd s-or ascunde în vreun şanţ, sub focul inamicului ? Ăştia nu-s soldaţi, ăştia-s muieri, iar căpitanu-i şi el tot o muiere ! La arest !"

— Ei, și la ce bun ? Îl batjocorești pe șef în fața oamenilor, iar pe urmă mai vorbești de disciplină... La dracu ! Ce disciplină mai poate fi asta ? De bătut, n-ai voie să-l bați pe ticălos... Nu-u-u ! Ferească dumnezeu, că doar e o personalitate, un om ! Ehei, pe vremuri nu erau nici un fel de personalități din astea, dobitocii erau bătuți măr — și totuși am avut și Sevastopolul, și campania din Italia, și toate celelalte... N-au decît să mă dea afară din armată, dar eu tot am să-i cîrpesc pe nemernici cînd o trebui...

Romașov, care tăcuse pînă atunci, zise înăbușit :

— E o ticăloșie să bați un soldat ! Nu trebuie să lovești un om care, nu numai că nu-ți poate răspunde, dar n-are nici măcar dreptul să-și ridice mîna la față să se apere de-o lovitură și nici nu îndrăznește să-și ferească cel puțin capul într-o parte... E rușinos !

Sliva aruncă printre gene o privire fulgerătoare asupra lui Romașov și, țuguindu-și buza de jos, sub mustața-i scurtă și căruntă, îl măsură din cap pînă-n picioare.

— Ce-ai spu-us ? întrebă el răspicat, cu adînc dispreț.

Romașov se îngălbeni. Simți în piept un sloi de gheață și parcă-și auzi bătăile inimii în tot trupul.

— Am spus că nu-i bine... Da, și o repet... Asta-i ! răspunse el cam fără șir, dar hotărît.

— Ei, poftim ! făcu Sliva cu glas subțire și cîntător. Am mai cunoscut noi oameni delicați de-alte ăștia, n-avea grijă. Parcă te văd și pe dumneata peste un an, dacă pînă atunci nu ești dat afară din regiment, că-i cîrpești peste bot... și încă cum ! Nu mai rău decît mine...

Romașov îl privi cu ură drept în ochi și zise, aproape în șoaptă :

— Dacă veți mai bate oamenii, am să raportez domnului colonel...

— Cum ? strigă amenințător Sliva, dar se potoli îndată. Să lăsăm neroziile astea ! urmă el rece. Să știi, sublocotenente, că ești încă prea tînăr să dai lecții unor catane bătrîne și încercate în lupte și care au servit douăzeci de ani cu cinste pe maiestatea-sa. Rog pe domnii

ofițeri să treacă în sala de teorie, încheie el supărat. Și, pe neașteptate, întoarse spatele ofițerilor.

— Ce ți-a venit să intri în discuție cu el ? zise împăciuitor Vetkin, mergînd alături de Romașov. Doar vezi singur că *pruna*[1] asta nu-i din cele dulci. Încă nu-l cunoști cum îl cunosc eu... O să-ți facă atîtea mojicii că n-ai să mai știi unde să te ascunzi ! Și dacă-i răspunzi, te bagă la arest !

— Dar bine, Pavel Pavlîci, asta nu-i serviciu, asta-i adevărată bătaie de joc ! exclamă Romașov cu lacrimi de mînie și de jignire în glas. Tipicarii ăștia învechiți își bat joc de noi. Caută înadins să păstreze în raporturile dintre ofițeri grosolănia cazonă și un fel de îndrăzneală cinică.

— Ei, da, e adevărat, încuviință cu nepăsare Vetkin și căscă.

Romașov urmă, înflăcărîndu-se :

— Cui folosesc toate acestea, la ce bun toate jignirile, toate urletele și toate grosolăniile ? Mă așteptam la cu totul altceva cînd am ieșit ofițer ! Niciodată n-am să uit cea dintîi impresie. Eram abia de trei zile în regiment, cînd m-a bruftuluit diaconul cela roșcat de Arceakovski. Stînd de vorbă cu el la cercul militar, i-am zis : *locotenente,* pentru că și el îmi spusese : *sublocotenente.* Cu toate că ședea lîngă mine și beam bere împreună, mi-a strigat : „Mai întîi, pentru dumneata nu sînt *locotenente,* ci *domnule locotenent !* În al doilea rînd... în al doilea rînd, fă bine și te ridică în picioare cînd un ofițer mai mare în grad îți face observație !" Atunci, m-am sculat și am rămas în picioare înaintea lui, umilit, pînă în clipa cînd l-a repezit colonelul Leh. Nu, nu-mi mai spune nimic, Pavel Pavlîci... Ah, cum mă dezgustă și mă scîrbesc toate acestea !

XI

În școala companiei se făcea „teoria". Într-o sală îngustă, pe bănci așezate în formă de careu, ședeau sol-

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *sliva* înseamnă prună (n. t.).

dații plutonului al treilea, cu fața spre interiorul careului, în mijlocul căruia umbla în lung și-n lat caporalul Seroștan. Alături, într-un grup asemănător, pășea la fel celălalt gradat din secția lui Șapovalenko.

— Bondarenko ! strigă Seroștan cu glas țiuitor.

Bondarenko, bătînd cu amîndouă picioarele în podea, se ridică repede și drept, ca o păpușă de lemn cu arc.

— Bondarenko, dacă ești, de pildă „în front cu arma" iar șeful te întreabă : „Ce-ai în mînă, Bondarenko ?" Ce trebuie să-i răspunzi ?

— O pușcă ? zise la întîmplare Bondarenko.

— Nici o pușcă ! Ce, asta-i pușcă ? Mă mir că nu-i zici flintă, ca pe vremuri... Acasă i se spune pușcă, dar la regiment se cheamă mai simplu : Armă de calibru mic, sistem Berdan, numărul doi, cu închizător mobil ! Repetă, cîine ce ești !

Bondarenko repetă grăbit cuvintele pe care, de altfel, le cunoștea de mult.

— Stai jos ! îi porunci Seroștan, binevoitor. Și de ce ți-a fost dată arma ? urmă el, plimbîndu-și privirea aspră asupra tuturor oamenilor. Să-mi răspundă Șevciuk !

Șevciuk se sculă ursuz și răspunse încet, cu glas înăbușit și fornăit de bas, despărțind frazele parc-ar fi dictat punctuația.

— Mi-a fost dată pentru ca... în timp de pace... să dau cu ea onorul, iar în timp de război — să apăr tronul și patria de dușmani... Tăcu un timp, smîrcîi o dată pe nas și adăugă posomorît : Atît de cei dinăuntru... cît și de cei din afară.

— Da ! Bine, Șevciuk ! Numai că te bîlbîi cam mult ! Soldatul trebuie să fie iute ca vulturul. Stai jos ! Acuma, spune-mi tu, Ovecikin, pe cine numim noi dușmani din afară ?

Ovecikin, un flăcău dezghețat de prin partea Orelului, care păstrase vorba vioaie și dulceagă a fostului băiat de prăvălie, răspunse repede, sigur și înecîndu-se de plăcere :

— Numim dușmani din afară toate popoarele cu care putem purta război : francezii, nemții, italienii, turcii, europenii, indi...

— Destul ! i-o tăie scurt Seroștan, asta nu mai scrie la regulament. Stai jos, Ovecikin. Iar acum să-mi spună... Arhipov... ce se înțelege prin duș-mani di-nă-untru ?

Rosti foarte tare și răspicat cele din urmă două cuvinte, ca și cum ar fi vrut să le sublinieze, și aruncă o privire cu tîlc spre Marcuson, soldat cu termen redus.

Arhipov, un băietan stîngaci cu fața ciupită de vărsat, tăcu îndărătnic, uitîndu-se la fereastră. Priceput, deștept și îndemînatic în afara serviciului, se arăta cu desăvîrșire tîmpit în orele de teorie. Pesemne că mintea lui sănătoasă, obișnuită să observe numai întîmplările simple și limpezi din viața de la țară, nu izbutea să prindă legătura dintre „teoria" ce i se preda și viața adevărată. Așa că nu înțelegea și nu ținea minte nici lucrurile cele mai simple, spre marea uimire și mînie a șefului său de pluton.

— Ei ! Mult am să te mai aștept pînă cînd ai să te hotărăști să-mi răspunzi ? zise Seroștan, începînd să se înfurie.

— Dușmanii dinăuntru... dușmanii...

— Nu știi ? făcu aspru Seroștan și se îndreptă spre el, dar, uitîndu-se cu coada ochiului la ofițer, dădu numai din cap și-i aruncă soldatului o privire amenințătoare.

— Ei, ascultă... Numim dușmani dinăuntru pe toți cei care se împotrivesc legii. De pildă, cei... Atunci întîlni ochii rugători ai lui Ovecikin. Ia spune tu !

Ovecikin sări ars și strigă plin de voioșie :

— Răzvrătiții, studenții, hoții de cai, ovreii și polonezii.

Alături, Șapovalenko se îngrijea de secția lui. Plimbîndu-se printre bănci, punea cu glas subțire și cîntător întrebări din *Manualul soldatului* pe care-l ținea în mînă.

— Soltîs, ce este o santinelă ?

Soltîs, un lituanian, holbă ochii, gîfîind de silința pe care și-o da să răspundă cît mai bine :

— O santinelă e o ființă inviolabilă...

— Ei, și mai departe ?

— Santinela e un soldat pus cu arma în mînă într-un post oarecare.

— Bine ! Văd, Soltîs, că începi să-ți dai silința. Dar de ce ești tu pus în post, Pahorukov ?

— Ca să nu dorm, să nu aţipesc, să nu fumez şi să nu primesc de la nimeni nici un fel de obiecte sau daruri.

— Dar onorul ?

— ...şi să dau onorul reglementar domnilor ofiţeri care trec pe lîngă mine.

— Bine ! Stai jos !

De cîtva timp, Şapovalenko băgase de seamă un zîmbet ironic pe buzele soldatului cu termen redus Fokin, aşa că-i strigă cu asprime :

— Soldat cu termen redus ! Voluntarule ! Hei, cum te ridici ? Cînd te strigă şeful, trebuie să te ridici repede, ca împins de un arc. Ce este steagul ?

Soldatul cu termen redus Fokin, care poartă pe piept insigna studenţească, stă respectuos în faţa subofiţerului. În ochii lui tineri, cenuşii, sclipeşte o licărire batjocoritoare.

— Steagul e o flamură militară sfîntă, sub care...

— Nu-i adevărat, îl opri Şapovalenko înfuriat, lovindu-se cu manualul peste palmă.

— Ba-i exact ! răspunse Fokin cu îndărătnicie, dar liniştit.

— Ce-e ? Cînd şefu' spune că nu-i bine, înseamnă că nu-i bine...

— Uitaţi-vă şi dumneavoastră în regulament.

— Dacă sînt sergent, cunosc regulamentul mai bine decît dumneata. Ei, poftim ! Orice soldat cu termen redus face pe grozavul... Poate că şi eu vreau să mă duc la şcoala militară, la învăţătură ! Ce poţi să ştii dumneata ? Ce înseamnă asta flamură ? În nici un caz nu poate fi flamură !... O flamură militară sfîntă... Doar nu-i icoană !

— Şapovalenko, nu discuta, se amestecă Romaşov. Urmează-ţi teoria.

— Am înţeles, dom' sublocotenent ! răspunse Şapovalenko, luînd poziţia de drepţi. Daţi-mi voie numai să raportez că soldatul acesta cu termen redus face pe deşteptu'...

— Bine, bine... urmează !

— Da' s'trăiți dom' sublocotenent !... Hlebnikov, cum îl cheamă pe comandantul nostru de corp de armată ?

Hlebnikov se uită cu ochi zăpăciți la sergent. Din gura lui căscată ieși un șuierat monoton, ca un croncănit de cioară răgușită :

— ...ă... ă !

— Ei, dă-i drumu' odată ! se răsti subofițerul înfuriat.

— 'scelența...

— Hai, excelența... și mai departe ?

Romașov, care-n clipa aceea întoarse capul, auzi cum Șapovalenko adăugă înăbușit, cu glas scăzut :

— Las' că după teorie, îți mut eu fălcile ! Și fiindcă tocmai atunci Romașov se întoarse cu fața spre el, subofițerul spuse tare și cu o înfățișare nepăsătoare :

— Excelența-sa... Ei, Hlebnikov, dă-i drumu' !

— xce... locotenent... de infanterie, bîigui întretăiat și cu spaimă Hlebnikov.

— Aha-a ! mugi Șapovalenko printre dinții strînși. Ei, ce să mă fac eu cu tine, Hlebnikov ? Degeaba mă zbat, că ești o adevărată cămilă, numai coarnele-ți lipsesc. Nu-ți dai nici o silință... Stai aici ca un buștean pînă la sfîrșitul teoriei. Să vii după prînz, să te învăț numai pe tine singur. Grecenko ! Cine-i comandantul nostru de corp de armată ?

„Iată ce fac astăzi și ce-o să fac și mîine... și poimîine. Mereu, mereu același lucru, pînă la sfîrșitul vieții mele, gîndea Romașov, mergînd de la o secție la alta. Dac-aș lăsa tot baltă ? Dac-aș pleca ?... Mi s-a urît !"

După teorie, oamenii trecură în curte să facă exerciții pregătitoare pentru tir. Într-un pluton, soldații țînteau într-o oglindă, în altul trăgeau cu cartușe reduse la țintă, iar în plutonul al treilea, întrebuințau aparatul Livceak. La plutonul al doilea, Lbov comanda cu glas voios de tenor ce răsuna pe tot terenul de instrucție :

— Drept asupra coloanei din față... Foc de salvă... La-a ochi !... Da-a-ți... tărăgăni el ultima silabă, se opri un timp și aruncă deodată : Foc !

Percutoarele țăcăniră și Lbov, bucurîndu-se să-și mai arate glasul, reluă și mai tare :

— La picio-o-or... Ar' !

Sliva, gîrbovit și fără vlagă, umbla de la un pluton la altul, îndreptînd poziția soldaților și făcînd observații scurte și grosolane.

— Suge-ți burta ! Ce stai ca o muiere grea ? Cum ții arma ? Parcă ești un diacon cu lumînarea ! De ce caști gura, Kartașov ? Ce, ți s-a făcut de plăcinte ? Sergent-major, după instrucție, să-l pui pe Kartașov un ceas la carceră... Ticălosul ! Cum ți-ai strîns mantaua, Vedeneev ? Nu mai are nici cap, nici coadă, și nici un fel de față ? Dobitocule !

După exercițiile de tir, oamenii așezară armele în piramidă și se lungiră lîngă ele pe iarba proaspătă de primăvară, turtită pe alocuri de cizmele soldaților. Vremea era caldă și senină. În aer plutea mireasma de frunză tînără a plopilor înșirați pe două rînduri de-a lungul șoselei. Vetkin se apropie din nou de Romașov.

— Dă-le naibii pe toate, Iuri Alexeevici ! zise el, luîndu-l de braț. Nu face, zău ! Uite, îndată după instrucție, ne ducem la cerc să-i tragem o dușcă și o să te simți mai bine. Ce zici ?

— Toate acestea mă deprimă, dragul meu Pavel Pavlîci ! mărturisi Romașov cu tristețe.

— Știu bine că nu-i vesel ! reluă Vetkin. Dar ce să-i faci ? Trebuie să instruim oamenii. Dacă izbucnește cumva un război ?

— Doar pentru cazul c-ar fi război ! încuviință abătut Romașov. Dar de ce să fie război ? Poate-i o greșeală, o rătăcire generală, o nebunie ? Oare-i firesc să ucizi ?

— Ei, la dracu ! Iar filozofie ! Dacă nemții ne-ar ataca pe neașteptate ? Cine o să apere Rusia ?

— Nu-s destul de pregătit, Pavel Pavlîci, ca să-mi dau părerea, răspunse îndurerat și blînd Romașov. Nu știu nimic, nimic... Uite, de pildă, americanii în timpul războiului de secesiune, italienii în epoca eliberării sau sub Napoleon guerilele... sau „chouan-ii" în timpul Revoluției... Toți oamenii ăștia s-au bătut cînd a fost nevoie ! Și totuși erau simpli țărani, niște păstori...

— Ei, aceia erau americani... Cum poți face asemenea comparație ?... E cu totul altceva ! După mine, cînd ai astfel de gînduri, e mai bine să-ți dai demisia. În deobște, în cariera noastră, nici nu se cuvine să gîndești. Dar se

pune întrebarea ce ne-am face noi, dumneata şi cu mine, dac-am părăsi serviciul ? La ce sîntem buni noi, care afară de „stîng... drept !" nu ştim nimic altceva ? Ştim să murim... ce-i drept ! Şi o să murim, dracu să ne ia ! Cînd va fi nevoie ! Cel puţin n-am mîncat pîine degeaba... Asta-i, domnule filozof ! Şi după instrucţie, s-o ştergem la cerc...

— Bine, se învoi cu nepăsare Romaşov. De fapt însă e dezgustător să-ţi petreci astfel vremea în fiecare zi, şi bine spui că, dacă ai asemenea gînduri, e mai bine să-ţi dai demisia.

Vorbeau, plimbîndu-se în lung şi-n lat pe terenul de instrucţie şi, pînă la urmă, se opriră în dreptul secţiei a patra. Soldaţii şedeau jos, ori lungiţi pe pămînt, lîngă armele aşezate în piramidă. Cîţiva mîncau pîine, cum obişnuiesc soldaţii să mănînce pîine toată ziua, de dimineaţă pînă seara şi în toate împrejurările : la inspecţii, în ceasurile de odihnă, la manevre, la biserică, înainte de spovedanie şi chiar înaintea unor pedepse corporale.

Romaşov auzi pe un soldat strigînd cu glas domol, dar stăruitor :

— Hlebnikov, n-auzi, Hlebnikov !

— Ce-i ? mormăi Hlebnikov ursuz.

— Ce făceai tu acasă ?

— Munceam, răspunse el somnoros.

— Da' la ce anume munceai, nătărăule ?

— La toate... Aram... vedeam de vite...

— Ce te legi de el ? se amestecă moş Şpînev, care îmbătrînise în serviciu. Doar se ştie ce făcea : hrănea copiii cu biberonul.

Romaşov aruncă în treacăt o privire spre faţa cenuşie, bicisnică şi spînă a lui Hlebnikov şi din nou i se strînse inima de un dureros sentiment de stinghereală.

— La arme ! strigă Sliva din mijlocul terenului. Domnii ofiţeri să treacă la plutoane.

Baionetele se agăţară unele de altele şi armele zăngăniră... Îndreptîndu-şi în grabă neorînduiala ţinutei, soldaţii îşi reluară locurile.

— La dreapta-a... V-aliniaţi ! comandă Sliva. Drrepţi !

Apoi, apropiindu-se de companie, strigă tărăgănat :

— Onorul cu arma pe plutoane... Executarea în timpi, descompusă și numărînd cu glas tare... Apoi comandă : Prezenta-a-ați... arm' !

— Un ! răcniră răgușit soldații și cu o mișcare scurtă își ridicară armele de pe umeri.

Sliva trecu încet și cu pași rari prin fața frontului, făcînd pe ici-colo cîte o observație : „Patul armei mai înainte !" „Baioneta mai sus !" „Patul armei mai aproape de trup !"

Apoi ieși în fața companiei și comandă :

— Face-e-eți... doi !

— Doi ! strigară și soldații.

Sliva trecu iar în fața frontului, cercetînd preciziunea și exactitatea mișcărilor.

După onorul cu arma pe plutoane, urmară mînuirile cu compania întrunită, apoi exercițiile de întoarcere din mers, de strîngere și rupere a rîndurilor, și altele de felul acesta.

Romașov executa mașinal tot ce i se cerea prin regulament, dar vorbele pe care i le aruncase cu dispreț Vetkin nu-i ieșeau din minte : „Cînd ai astfel de gînduri, mai bine să-ți dai demisia". Toate învățămintele regulamentului militar, sprinteneală în mișcări, dibăcie în mînuirea armei, siguranța piciorului în marș și, o dată cu ele, toate tacticile și fortificațiile pe care le studiase — pierzîndu-și cei mai frumoși nouă ani din viață — și care aveau să-i umple de acum înainte existența, tot ceea ce i se păruse cu puțin mai înainte atît de însemnat și plin de înțelepciune — totul i se arătă deodată ca o îndeletnicire plictisitoare, nefirească și zadarnică, rezultată dintr-o înșelătorie comună, dintr-un delir nesăbuit...

Cînd se isprăvi instrucția, Romașov și cu Vetkin plecară împreună la cerc și băură multă votcă. Romașov se ameți și-l săruta pe Vetkin, plîngea în hohote isterice pe umărul lui, jeluindu-se de deșertăciunea și de tristețea vieții, de nenorocirea de a nu fi înțeles de nimeni și de durerea de a nu fi iubit de o femeie al cărei nume nu-l va afla nimeni niciodată... Vetkin înghițea păhărel după păhărel și spunea numai din cînd în cînd, cu o milă disprețuitoare :

— Nu-mi place, Romașov, că nu știi să bei... Te-ai și turtit dintr-un singur păhărel ! Apoi, bătînd deodată cu pumnul în masă, strigă amenințător : Dacă ni se poruncește să murim, o să murim !

— O să murim ! repetă Romașov cu glas plîngător. Ce înseamnă să mori ? E un fleac... Dar sufletul, sufletul mă doare !

Romașov nu-și dădu seama cum s-a întors acasă și nici cine l-a culcat în pat. I se părea că plutește într-o ceață deasă, albastră, cu miliarde și miliarde de scîntei microscopice risipite prin ea, și ceața se înălța și cobora încet, tîrînd în mișcările ei și trupul lui Romașov. Legănarea aceasta ritmică slăbea inima sublocotenentului, pricinuindu-i o greață chinuitoare și amară.

Capul parcă i se umflase îngrozitor de tare, iar un glas lăuntric nemilos îi striga, fără o clipă de răgaz, stîrnindu-i o suferință cumplită : „Un... doi !"

XII

Ziua de 23 aprilie a fost pentru Romașov o zi ciudată și plină de griji. Cam pe la zece dimineața, cînd sublocotenentul mai era în pat, Stepan, ordonanța Nikolaevilor, îi aduse un bilețel de la Alexandra Petrovna.

„Dragă Romocika, scria ea, nu m-ar mira de loc să fi uitat că azi ne serbăm amîndoi onomastica. De aceea, vreau să ți-o amintesc. *Orice-ar fi,* vreau să te văd neapărat astăzi. Numai nu veni să mă feliciți în timpul zilei, ci la ora cinci ! Vom pleca la un picnic la Dubecinaia.

A dumitale *A. N.*"

Scrisoarea tremura în mîinile lui Romașov în timp ce o citea. De o săptămînă întreagă, nu-i mai văzuse fața dragă — cînd mîngîietoare, cînd ironică sau plină de o prietenoasă bunăvoință — și nici nu-i mai simțise farmecul gingaș și atotputernic. „Astăzi" cînta voios în sufletul lui un glas înflăcărat.

— Astăzi ! strigă Romașov, sărind din pat cu picioarele goale pe podea. Gainan, dă-mi de spălat !

Gainan intră.

— Să trăiți, dom' sublocotenent, ești ordonanța afar !... Întrebi dacă scrii răspuns ?

— Asta-i bună ! Romașov făcu ochi mari și se lăsă ușor pe genunchi. Hm ! Hm !... Ar trebui să-i dau un bacșiș, dar n-am nici un ban. Se uita nedumerit la ordonanță.

Gainan zîmbi larg și vesel.

— Nici eu n-are ! Tu n-ai, eu n-are... Ei, nu-i nimic ! Las' că pleci el așa...

Prin fața ochilor lui Romașov se ivi, ca o străfulgerare, noaptea întunecoasă de primăvară, glodul, zaplazul ud și lunecos de care se rezemase și glasul nepăsător al lui Stepan, bombănind prin întuneric : „Vine în fiecare zi... în fiecare zi". Își aminti și rușinea arzătoare care-l cuprinsese atunci. O, cîte fericiri viitoare n-ar fi jertfit acum sublocotenentul pentru douăzeci de copeici, numai pentru douăzeci de copeici !

Romașov își frecă fața cu mîinile care-i tremurau de tulburare, dregîndu-și glasul :

— Gainan, șopti el, uitîndu-se îngrijorat cu coada ochiului la ușă. Gainan, spune-i că sublocotenentul o să-i dea neapărat diseară un bacșiș. M-auzi, spune-i că neapărat.

Romașov trecea printr-o criză îngrozitoare și ducea mare lipsă de bani. Nu i se mai dădea nicăieri nimic pe datorie, nici la bufet, nici la cooperativă, nici la casa de împrumut a ofițerilor... Putea numai să-și ia mesele la popotă, dar fără votcă și fără gustări. Nu mai avea nici măcar ceai și zahăr. Printr-o ciudată întîmplare, îi rămăsese numai o cutie uriașă de cafea. În fiecare dimineață, Romașov bea vitejește cafea fără zahăr, iar după el, cu aceeași resemnare în fața soartei, Gainan bea restul.

Acum, sorbind cu o strîmbătură de dezgust băutura neagră, tare și amară, sublocotenentul se gîndea cu îngrijorare la situația în care se afla. „Hm... mai întîi, cum să mă prezint fără un dar ? Bomboane sau mănuși ? De altfel, nici nu știu ce număr poartă... Bomboane ? Mai

bine i-aș lua un parfum... Bomboanele-s grozav de proaste aici... Un evantai ? Hm !... Nu, desigur, parfumul e mai potrivit. Îi place *Ess-bouquet*. Și or să mai fie și cheltuielile pentru picnic : birja dus și întors, să zicem, cinci ruble, bacșișul lui Stepan, o rublă ! Da, domnule sublocotenent Romașov, n-ai să scapi mai ieftin de zece ruble !

Atunci începu să cerceteze în gînd cum să iasă din încurcătură. Solda ? Nu mai departe decît ieri semnase pe statul de plată : „Am primit întocmai. Sublocotenent Romașov." Toată solda lui fusese împărțită pe coloane, printre care se găseau și reținerile făcute pentru plata unor polițe iscălite la particulari. Sublocotenentul nu primise în mînă nici măcar o copeică. Să ceară poate un avans ? Mai încercase cel puțin de treizeci de ori mijlocul acesta, dar totdeauna fără succes... Casier era căpitanul Doroșenko, om tăcut din fire și aspru, mai ales față de „puști". În războiul cu turcii, fusese rănit la locul cel mai neplăcut și mai puțin vrednic de cinste... în călcîi. Veșnicile glume și spirite cu privire la rana lui — de altfel, nici n-o primise în timpul fugii, ci tocmai în clipa cînd se-ntorsese cu fața spre pluton, să comande atacul — făcuseră din tînărul și veselul ofițer care plecase la război, un ipohondru înăcrit. Nu, Doroșenko nu va da bani, mai cu seamă unui sublocotenent care de trei luni semna „Am primit întocmai", fără să aibă ceva de încasat.

„Să nu ne pierdem curajul ! își zise Romașov. Să-i luăm la rînd pe toți ofițerii, începînd cu comandanții de companie... Compania întîi — Osadci."

Înaintea lui Romașov, se ivi chipul impunător și frumos al lui Osadci, cu privirea grea și crudă. „Nu, ori cine, numai el nu ! Compania a doua — Talman. Scumpul Talman care cere bani totdeauna și oricui, chiar pînă și ofițerilor inferiori... Hutînski ?"

Romașov se opri. Un gînd năstrușnic de băiețandru îi trecu prin minte : să facă un mic împrumut la comandantul regimentului. „Parcă văd ce s-ar întîmpla ! Sigur că mai întîi ar încremeni de uimire, apoi ar începe să tremure ca turbat, pe urmă i-ar da drumul ca din mitralieră : «Ce-e ? Să ta-aci ! Patru zile de arest !»"

Sublocotenentul pufni de rîs.

„Ei, da' oricum, pînă la urmă, trebuie să găsesc ceva! O zi care a început așa de bine nu poate să se isprăvească rău... E ceva de neînțeles, dar pe care-l simți în subconștient și nu te înșală niciodată.

Căpitanul Duvernois? Nu, Duvernois e zgîrcit și apoi știu bine că nu mă are la inimă...

Îi luă astfel la rînd pe toți comandanții de companie, de la întîia pînă la a șaisprezecea, fără să uite nici compania de depozit... Apoi, oftînd din greu, trecu la ofițerii inferiori. Încă nu-și pierduse cu desăvîrșire încrederea în izbîndă, dar începea să fie cuprins de o nedeslușită îngrijorare, cînd, deodată, îi străfulgeră prin minte un nume: Locotenent-colonelul Rafalski!

„Rafalski. Și eu care-mi storceam creierii!"...

— Gainan! Tunica, mănușile și mantaua, repede!

Locotenent-colonelul Rafalski, comandantul batalionului al patrulea, era un holtei bătrîn, cu multe ciudățenii. La regiment i se spunea în glumă și, firește, în ascuns, colonelul Brehm [1]. Nu se ducea la nici unul din camarazii lui, mulțumindu-se numai cu vizitele oficiale de paști și de Anul nou, iar serviciul și-l făcea cu atîta nepăsare, încît primea mereu mustrări scrise și era strunit fără cruțare la instrucție. Tot timpul liber, toate grijile, toată puterea lui de a iubi și toată duioșia le dăruia animalelor lui dragi: păsări, pești și patrupede. Avea o mare și ciudată menajerie. Ofițeresele, jignite în adîncul sufletului de lipsa lui de atenție față de ele, spuneau că nu înțeleg cum poate cineva să meargă la Rafalski: „Vai, animalele acelea sînt o grozăvie. Și, afară de asta (iertați expresia), un miros! Pfui!"

Colonelul Brehm își cheltuia toate economiile cu întreținerea menajeriei lui. Omul ăsta ciudat își mărginise toate cerințele numai la cele neapărat trebuitoare. Purta o tunică și o manta de cine știe cînd, dormea cum se întîmpla și mînca la cazanul companiei a 15-a, unde plătea o sumă destul de însemnată, față de alocația soldaților. Dar cînd avea bani, rareori refuza mici împru-

[1] Alfred Edmond Brehm (1829—1884) — renumit naturalist german care a făcut o călătorie de studiu și în Siberia. Operele lui, traduse, erau foarte cunoscute în Rusia (n. r.).

muturi camarazilor şi mai ales ofiţerilor inferiori. Trebuie să adăugăm că, la regiment, se socotea drept ceva neobişnuit şi chiar caraghios să i se înapoieze datoriile. Doar nu degeaba trecea drept un om cu ciudăţenii, poreclit colonelul Brehm. Cînd ofiţerii inferiori, dezordonaţi în cheltuieli, de felul lui Lbov, veneau la el să-i ceară bani cu împrumut, îi spuneau : „Mă duc să văd menajeria !" Era calea cea mai sigură spre inima şi buzunarul bătrînului holtei. „Ivan Antonîci, n-ai cumva vreo sălbăticiune nouă ? Arată-mi-o, te rog ! Lămuririle dumitale sînt aşa de interesante !..."

Romaşov fusese la el de mai multe ori, dar dezinteresat : iubea într-adevăr animalele cu o dragoste deosebită, duioasă şi adîncă. La Moscova, cînd era cadet şi apoi iuncher, mergea mai bucuros la circ decît la teatru, ba încă mai degrabă la grădina zoologică şi la toate menajeriile. Visul copilăriei lui era să aibă un *Saint-Bernard,* iar acum năzuia în taină la postul de aghiotant al batalionului, ca să poată dobîndi un cal. Dar visurile lui nu se împliniseră. Cel din copilărie fusese zădărnicit din pricina lipsurilor în care se zbătea familia lui, iar în prezent nu prea putea nădăjdui să fie numit aghiotant fiindcă n-avea o „statură destul de impunătoare".

Romaşov ieşi de acasă. O caldă adiere de primăvară îi mîngîia uşor obrajii. Pămîntul, abia zvîntat după ploaie, se lăsa sub paşii lui cu o plăcută elasticitate. Crengi albe de mălini şi altele de liliac se împleteau deasupra gardurilor şi atîrnau dese şi grele.

Deodată, ca şi cum s-ar fi pregătit să-şi ia zborul, sufletul lui Romaşov parcă prinse aripi. Se uită în jur şi, văzînd că nu-i nimeni pe stradă, scoase din buzunar scrisoarea Şurocikăi şi o reciti, lipindu-şi cu patimă buzele de semnătură.

— Cerule drag ! Copaci dragi ! murmură el cu ochi umezi.

Colonelul Brehm locuia în fundul unei curţi, împrejmuită cu un grilaj înalt, vopsit în verde. Pe portiţă, atîrna un anunţ scurt : „Nu intraţi fără a suna. Cîini răi !" Romaşov sună. O ordonanţă, cu părul răvăşit şi cu înfăţişarea leneşă şi adormită, deschise portiţa.

— Domnul colonel e acasă ?

— Poftiți, dom'sublocotenent... Să trăiți !

— Du-te întîi de m-anunță.

— Nu-i nevoie, poftiți și așa. Ordonanța se scărpină alene pe pulpă. Domnului colonel nu-i place cînd îi spun c-a venit cineva.

Romașov se îndreptă spre casă, de-a lungul cărării pietruite cu cărămizi. De după un colț, se năpustiră doi tineri dulăi suri, cu urechile ascuțite. Unul din ei lătra tare, dar fără răutate. Romașov pocni din degete și cîinele începu să sară cu vioiciune cînd la dreapta, cînd la stînga, pe labele de dinainte, lătrînd tot mai tare. Celălalt mergea în urma sublocotenentului și-i adulmeca poalele mantalei. În fundul curții, pe iarba verde și fragedă, un măgăruș moțăia în tihnă la soarele de primăvară, clipind din ochi de plăcere și ciulindu-și urechile. În jurul lui rătăceau agale găini și cocoși pestriți, rațe și gîște chinezești cu pliscuri pocite ; bibilicile țipau sfîșietor, iar un curcan falnic, rotindu-și coada și tîrîndu-și aripile pe pămînt, se învîrtea semeț și cu desfătare în jurul curcilor cu gîtul subțire. Lîngă o covată, sta pe coastă o scroafă uriașă de Yorkshire cu pielea trandafirie.

Colonelul Brehm, într-o scurtă suedeză de piele, ședea la fereastră, cu spatele spre ușă și nu băgă de seamă cînd intră Romașov. Trebăluia la un acvariu de sticlă, cu mîinile în apă pînă la cot. Romașov fu nevoit să tușească tare de două ori, pînă cînd colonelul își întoarse spre el fața slabă, lungăreață și bărboasă, cu ochelari străvechi de baga pe nas.

— Aha ! Sublocotenentul Romașov ! Poftim, poftim... zise prietenos Rafalski. Iartă-mă că nu-ți dau mîna... e udă toată. Vezi, instalez, cum s-ar zice, un sifon nou. L-am simplificat pe cel vechi și a ieșit o minune. Vrei un ceai ?

— Vă mulțumesc respectuos, dar am luat ceaiul ! Am venit, domnule colonel...

— Ai auzit ? S-a zvonit că regimentul va fi mutat în alt oraș, reluă Rafalski, parc-ar fi urmat o convorbire abia întreruptă. Cum s-ar zice, sînt oarecum deznădăjduit. Gîndește și dumneata, cum să-mi transport eu peștii ? Jumătate din ei au să moară... D-apoi acva-

riul ? Uită-te singur... Pereții de sticlă au mai bine de doi metri lungime. Hei, dragul meu ! făcu el, schimbînd deodată vorba, ce frumos acvariu am mai văzut la Sevastopol ! Bazine de apă, cum s-ar zice, mari cît odaia asta, pe cinstea mea, și numai de piatră, cu apă de mare care se primenea într-una... și luminate cu electricitate ! De sus, stai și te uiți, cum s-ar zice, la traiul acestor pești : moruni, delfini, calcani, cocoși de mare. Ah, dragii de ei ! Sau, de pildă, pisica de mare : închipuie-ți, cum s-ar zice, un fel de clătită, cu un diametru de mai bine de un metru care-și mișcă marginile, uite așa, în valuri, cum s-ar zice, iar la spate are o coadă ca o săgeată... Am rămas acolo vreo două ceasuri și am privit... De ce rîzi ?

— Iertați-mă... abia acum am băgat de seamă că pe umărul dumneavoastră stă un șoricel alb.

— Ah, strengarule, unde te-ai cățărat ? Rafalski întoarse capul și făcu din buze un sunet care semăna cu un sărut, dar neobișnuit de ușor, ca un chițăit de șoricel.

Micul animal cu ochișori roșii ajunse pînă în dreptul feței lui și se gudură din tot trupul, vîrîndu-și botișorul drept în mustățile și în barba colonelului.

— Ce bine vă mai cunosc animalele ! zise Romașov.

— O, da... mă cunosc ! oftă Rafalski, clătinînd din cap. Din păcate, nu le cunoaștem noi pe ele... Oamenii au dresat cîinele, au îmblînzit, cum s-ar zice, calul, au domesticit pisica, dar nici unul nu vrem să știm de fapt ce sînt aceste ființe. Cîte un savant — lua-l-ar dracu ! — își petrece toată viața studiind vreun fleac de elefant antediluvian și pentru asta i se aduc atîtea onoruri, încît e pus în rîndul sfinților. Pe cînd aici... să luăm, de pildă, cîinii. Alături de noi trăiesc niște ființe inteligente, cum s-ar zice, care pot gîndi, și nici un singur profesor nu le face cinstea să le studieze psihologia.

— Poate că sînt unele lucrări pe care nu le cunoaștem, își dădu sfios părerea Romașov.

— Lucrări ? Hm... desigur că se găsesc și încă din cele mai bune. Uite, chiar și eu am o mulțime, zise locotenent-colonelul, arătînd cu mîna spre un șir de rafturi cu cărți așezate de-a lungul pereților. Totul e scris cu

inteligență și pătrundere. Găsești aici cunoștințe uriașe ! Ce mai aparate, cum s-ar zice, cîte procedee dibace... Dar nu despre asta vreau să-ți vorbesc. Nici unul din ei, cum s-ar zice, nu și-a propus drept scop să cerceteze cu băgare de seamă măcar o singură zi din viața unui cîine sau a unei pisici... Să observe cum trăiește cîinele, ce gîndește el, la ce șiretlicuri recurge, suferințele și bucuriile lui. Am văzut ce obțin clovnii de la animale. E uimitor !... Ți-o spun eu, e hipnotism, cum s-ar zice, adevărat hipnotism ! La Kiev, într-un hotel, un clovn mi-a arătat lucruri uluitoare, într-adevăr de necrezut ! Și gîndește că nu era decît un clovn ! La ce rezultate s-ar ajunge, cum s-ar zice, dacă de așa ceva s-ar ține un savant serios, cu multe cunoștințe și cu minunata-i pricepere de a face experiențe cu mijloace științifice ? A, ce lucruri uimitoare am afla noi despre caracterul și inteligența cîinelui, despre aptitudinea lui de-a cunoaște cifrele și încă despre atîtea altele ! O lume nouă, uriașă și interesantă. Uite, poți spune ce vrei, cum s-ar zice, dar eu sînt încredințat că și cîinii au limba lor, ba chiar o limbă destul de dezvoltată.

— Cum se face oare că savanții nu s-au îndeletnicit pînă acum cu lucrul ăsta, Ivan Antonovici ? întrebă Romașov. E doar așa de simplu !

Rafalski izbucni într-un rîs batjocoritor.

— Tocmai de aceea, he... he... he... că-i prea simplu ! Tocmai de aceea ! Simplu ca bună ziua. Mai întîi, ce-i un cîine pentru un savant ? Un animal vertebrat, mamifer, carnivor, de rasă canină și așa mai departe. Toate acestea sînt adevărate ! Dar e timpul, cum s-ar zice, să studiezi cîinele așa cum studiezi un om, un copil, o ființă care gîndește. Pe cinstea mea, cu toată mîndria lor științifică, ei nu sînt departe de țăranul care crede că bietul cîine are abur în loc de suflet.

Tăcu supărat și, fornăind zgomotos pe nas, se apucă iar să așeze un tub de gutapercă în fundul acvariului.

Romașov își luă inima în dinți.

— Ivan Antonovici, am o mare, foarte mare rugăminte la dumneavoastră.

— Bani ?

— Pe cuvîntul meu că mi-e ruşine să vă necăjesc. Dar nu-mi trebuie mult... vreo zece ruble ! Nu făgăduiesc să vi le înapoiez curînd. Dar...

Ivan Antonovici îşi scoase mîinile din apă şi, ştergîndu-le cu prosopul, zise :

— Zece pot ! Mai mult, cu neputinţă. Dar zece, cu cea mai mare plăcere. Vrei să faci desigur prostii, nu-i aşa ? Ei, lasă, lasă... doar glumesc. Să mergem !

Îl purtă prin toată locuinţa, alcătuită din cinci, şase încăperi care n-aveau nici mobile, nici perdele. Aerul era îmbîcsit de mirosul propriu micilor carnivore. Podelele erau pline de atîtea murdării, încît alunecai pe ele la tot pasul.

În toate ungherele se găseau mici vizuine şi ascunzători, în chip de cotețe, trunchiuri de copaci, scobite pe dinăuntru, butoaie fără fund... În două odăi erau aşezaţi doi arbori pletoşi, cu scorburi şi cuiburi artificiale : unul pentru păsări, iar celălalt pentru jderi şi veverițe. Îndemînarea cu care fuseseră întocmite adăposturile acestea arăta grijă, chibzuinţă şi dragoste faţă de animale şi un mare spirit de observaţie.

— Vezi animalul ăsta ? Rafalski arătă cu degetul un coteţ înconjurat cu sîrmă ghimpată, împletită strîns. Printr-o deschizătură rotundă, cam de mărimea unui fund de pahar, scînteiau două puncte negre strălucitoare. Iată animalul de pradă cel mai fioros de pe faţa pămîntului : dihorul ! Nu rîde. Să ştii că faţă de el, cum s-ar zice, leii şi panterele sînt nişte mieluşei blînzi. Cînd leul şi-a isprăvit uriaşul prînz de carne, se lungeşte la pămînt şi se uită liniştit la şacalii care-i mănîncă rămăşiţele... Dar şmecherul ăsta drăguţ, dacă se furişează într-un coteţ de păsări, cum s-ar zice, nu lasă nici măcar o găină vie...

Cu dinţii, le roade la toate creierul mic. Pînă nu isprăveşte, nu se lasă, hoţomanul ! Afară de asta, e cel mai sălbatic şi mai greu de domesticit dintre toate animalele. Hei, ticălosule !

Îşi strecură mîna pe după sîrmă. Îndată, în deschizătura rotundă se ivi un botişor căscat şi furios, în care luceau dinţişori albi şi ascuţiţi. Dihorul se arăta cîte o

clipă și apoi repede se făcea nevăzut, scheunînd de parc-ar fi tușit.

— Ei, poftim ! L-ai văzut ce face ? Și doar eu îl hrănesc de un an de zile... Pesemne că locotenent-colonelul uitase cu desăvîrșire de rugămintea lui Romașov.

Îl ducea de la o vizuină la alta și-i arăta animalele care-i erau mai dragi, vorbind despre ele cu atîta patimă și duioșie, cu o cunoaștere așa de adîncă a obiceiurilor și a firii lor, ca și cum ar fi vorbit de vechi și buni prieteni. Într-adevăr, pentru un simplu amator care mai și trăia într-un orășel pierdut de provincie, avea o colecție destul de însemnată : șoareci albi, iepuri de casă, cobai, porci de mare, arici, marmote, cățelul pămîntului, cîțiva șerpi veninoși închiși în cutii de sticlă, cîteva soiuri de șopîrle, două maimuțe, un iepure negru de Australia și o pisică minunată și rară de Angora.

— Ce zici ? E frumoasă ? întrebă Rafalski, arătînd pisica. E o adevărată minune, nu-i așa ? Dar nu mi-e dragă. Prea-i proastă, cum s-ar zice. Cea mai proastă dintre toate pisicile. Uite ! se însufleți el deodată. Iată încă o dovadă de nepăsarea noastră față de psihologia animalelor domestice. Ce știm noi despre pisică ? Dar despre cal, despre vacă, despre porci ? Știi că porcul e foarte deștept ? Da, da, nu rîde ! Romașov nici nu se gîndea să rîdă. Porcii sînt foarte deștepți ! Ce mai festă mi-a făcut anul trecut un porc... Mi se aducea de la fabrica de zahăr borhot pentru grădina de zarzavat și pentru porci. Ei bine, cum s-ar zice, dumnealui n-avea niciodată răbdare s-aștepte... În timp ce căruțașul căuta ordonanța, porcul trăgea afară cu colții cepul butoiului. Borhotul curgea, cum s-ar zice, iar el se ospăta. Dar asta încă nu-i nimic ! O dată, cînd a fost prins asupra faptului, nu numai c-a tras afară cepul, dar l-a dus în grădina de zarzavat și l-a îngropat sub o brazdă. Iaca, așa-i porcul ! Trebuie să-ți mărturisesc, adăugă Rafalski, închizînd pe jumătate un ochi și luînd o înfățișare șireată, că scriu un mic articol despre porcii mei ! Numai, sst !... e o taină... să nu spui nimănui nimic ! Parcă mi-e rușine, cum s-ar zice, că un locotenent-colonel din glorioasa armată rusă studiază porcii. Acuma am niște Yorkshiri. I-ai văzut ? Vrei să trecem și pe la ei ? Colo în curte

am și un bursuc tînăr, un bursucel tare drăguț... Mergem ?

— Iertați-mă, Ivan Antonovici, bîigui Romașov. V-aș urma cu plăcere, dar... pe cinstea mea, n-am vreme !

Rafalski se lovi cu palma peste frunte.

— Ah, doamne ! Iartă-mă, te rog, pentru numele lui dumnezeu. M-am luat cu vorba ca un hodorog bătrîn ce sînt. Ei, hai, hai, vino repede.

Intrară într-o odaie îngustă și goală, în care nu se găsea decît un pat strîmt de campanie cu salteaua încrețită la mijloc, ca fundul coșcovit al unei bărci, o măsuță de noapte și un scăunel. Rafalski deschise sertarul măsuței și scoase banii.

— Sînt fericit că pot să-ți fiu de folos, sublocotenente, foarte fericit. Nu, nu, nu-mi mulțumi... Nu face... Mă bucur să mai treci pe la mine cînd ai vreme. Să mai stăm puțin de vorbă !

Ieșind în stradă, Romașov dădu peste Vetkin. Avea mustața ciufulită, iar șapca-i cu marginile elegant îndoite pe părți, era lăsată semeț pe o ureche.

— A ! A ! Prințul Hamlet ! strigă el voios. De unde vii și încotro mergi ? Ei drace, ești vesel ca și cum astăzi ar fi ziua dumitale !

— E, într-adevăr, ziua mea ! răspunse Romașov, zîmbind.

— Da ? Bine zici, azi e sfîntul Gheorghe și sfînta Alexandra. Minunat... Îngăduie-mi să te îmbrățișez cu căldură.

Și se sărutară chiar în stradă.

— Cu prilejul ăsta, poate că trecem și pe la cercul militar... Să împușcăm cîte o sticluță cum spune nobilul nostru prieten Arceakovski ! propuse Vetkin.

— Cu neputință, Pavel Pavlîci... Mă grăbesc ! De altfel, mi se pare că de pe acuma ești cam cu chef.

— O ! o ! o ! făcu Vetkin, ridicîndu-și mîndru și cu înțeles bărbia. Am găsit astăzi o combinație așa de grozavă, încît, de-ar cunoaște-o un ministru de finanțe, ar plesni de necaz.

— Și care anume ?

Combinația lui Vetkin, deși din cele mai simple, nu era totuși lipsită de iscusință : rolul principal îl avea

Haim, croitorul regimentului. El luase de la Vetkin o adeverință de primire a unei uniforme. Dar, de fapt, în locul uniformei, Pavel Pavlîci încasase de la croitor treizeci de ruble bani gheață.

— La urma urmei, sîntem mulțumiți amîndoi, zise Vetkin, triumfător. Croitorul e fericit fiindcă, în schimbul celor treizeci de ruble ale lui, va primi patruzeci și cinci de la casieria regimentului, iar eu sînt bucuros fiindcă azi, la cerc, am să-i mănînc fripți pe toți jucătorii ăștia păcătoși. Ce zici ? Am ticluit-o bine ?

— Foarte bine ! încuviință Romașov. Am luat notă pentru data viitoare ! Așadar, la revedere, Pavel Pavlîci, și noroc la cărți...

Se despărțiră. După o clipă însă Vetkin își strigă iar prietenul. Romașov se întoarse.

— Ai vizitat menajeria ? îl întrebă cu șiretenie Vetkin, arătînd cu degetul peste umăr spre casa lui Rafalski. Romașov încuviință din cap și zise cu convingere :

— Brehm al nostru e un om minunat ! Și-i așa de drăguț...

— Nici vorbă ! răspunse Vetkin. Numai că-i cam țicnit !

XIII

Pe la ora cinci, cînd se apropia cu trăsura de casa în care locuiau Nikolaevii, Romașov simți cu mirare că siguranța lui de dimineață se prefăcuse într-o neliniște ciudată și neîndreptățită. Își dădea seama că schimbarea aceasta nu se petrecuse deodată, ci, fără îndoială, începuse, cu mult mai înainte... Desigur, se trezise în sufletul lui într-o clipă de care nu-și mai amintea și crescuse pe nesimțite. Ce putea fi oare ? Mai cunoscuse astfel de stări încă din frageda copilărie și știa că, pentru a se potoli, trebuia să găsească pricina dintîi a nedeslușitei neliniști. O dată se chinuise o zi întreagă și abia spre seară își amintise că la amiază, în timp ce trecea peste calea ferată în gară, îl asurzise fluierătura neașteptată a unei locomotive, iar spaima aceea fără de veste

îi stricase buna dispoziție. Îndată după ce-și adusese aminte, se simțise ușurat și chiar vesel.

Începu să-și perinde în grabă toate impresiile din ziua aceea, dar în ordine inversă. „Magazinul lui Sviderski... parfumul... l-am luat pe Leiba, birjarul — mînă minunat ; apoi am întrebat la poștă cît e ceasul... Era o dimineață frumoasă... Stepan... Să fie, într-adevăr, din pricina lui Stepan ? Nu, fiindcă am în buzunar o rublă anume pregătită pentru el... Atunci, ce să fie oare ? Ce ?".

La poarta casei văzu trei trăsuri cu doi cai. Două ordonanțe țineau de căpăstru cîțiva cai de călărie cu șaua pusă : un sur bătrîn pe care Olizar îl cumpărase de curînd la vînzarea cailor de cavalerie reformați și iapa roaibă a lui Bek-Agamalov, zveltă și nerăbdătoare, cu ochi scînteietori și răi.

„Ah ! Scrisoarea ! își zise Romașov și în mintea lui se făcu deodată lumină. Cuvintele acelea ciudate «*orice-ar fi...*» Și încă subliniate... Cu siguranță că este ceva ! Poate că Nikolaev e supărat pe mine ! Să fie gelos ? Poate-s bîrfeli la mijloc ? Zilele trecute, Nikolaev a fost așa de înțepat cu mine... Nu, nu, am să trec numai pe lîngă casa lor fără să mă opresc !"

— Mînă înainte ! strigă el birjarului.

Dar îndată, mai degrabă ghici decît văzu sau auzi, că ușa casei se deschide... ghici după bătăile puternice și dulci ale inimii lui.

— Romocika ! Unde te duci ? răsună în spatele lui glasul vesel și sonor al Alexandrei Petrovna.

Îl trase pe Leiba de cingătoare și sări jos din birjă. Șurocika sta în pervazul negru al ușii deschise. Purta o rochie albă simplă, cu un buchet de flori roșii prins de cordon în partea dreaptă și flori de aceeași culoare îi împodobeau părul. Lucru ciudat : Romașov știa cu siguranță că era ea și totuși parcă n-o recunoștea. Simțea într-însa ceva nou, solemn și voios.

În timp ce-și bolborosea felicitările, ea-i ținea mîna într-a ei, cu o strînsoare mîngîietoare și familiară, silindu-l s-o urmeze în vestibulul întunecos. Totodată, îi spuse repede și cu glas scăzut :

— Mulțumesc c-ai venit, Romocika! Mi-era așa de teamă c-o să refuzi!... Ascultă! Fii azi drăguț și vesel! Nu lua în seamă nimic. Ești așa de ciudat! Abia te atinge cineva, că te și ofilești! Ce mimoză pudică!

— Alexandra Petrovna... scrisoarea dumitale de astăzi m-a tulburat foarte mult. Este în ea o anumită frază.

— Dragul meu, dragul meu, lasă asta!...

Îi luă amîndouă mîinile într-ale ei și i le strînse cu putere, privindu-l drept în ochi. În privirea aceasta erau taine pe care Romașov nu le mai observase pînă atunci: duioșie mîngîietoare, încordare, neliniște, iar în fund de tot, în adîncul ochilor albaștri, se ascundea ceva ciudat, de neînțeles care se exprima în limba cea mai nepătrunsă și mai tainică a sufletului...

— Nu vorbi de asta, te rog... Nu te gîndi la așa ceva astăzi... Nu-i de ajuns c-am pîndit tot timpul clipa cînd o să treci prin fața casei? Știu doar că ești un biet fricos. Nu te uita așa la mine!

Rîse, tulburată, și dădu din cap.

— Ei destul, Romocika, stîngaciule! Iar nu-mi săruți mîinile! Vezi, așa-i bine... Acum și pe cealaltă. Așa, ești cuminte. Haidem! Nu uita că azi e ziua noastră, adăugă ea într-o șoaptă grăbită și fierbinte. Împărăteasa Alexandra și cavalerul ei Gheorghi. M-auzi? Să mergem!

— Îngăduie-mi, te rog... un dar modest...

— Ce-i asta? Parfum? Faci prostii! Nu, nu, glumesc... Mulțumesc, dragul meu Romocika! Volodea! zise ea cu glas tare și cu o înfățișare nesilită intră în salon. Uite, mai avem un tovarăș pentru picnic. Și apoi astăzi e și ziua lui!

În salon era zgomot și neorînduială, așa cum se întîmplă totdeauna înaintea unei plecări în grup. Fumul gros de tutun părea albastru ca azurul, în dreptul razelor soarelui de primăvară care năvăleau în snopi de aur pe fereastră. În mijlocul încăperii, șapte, opt ofițeri vorbeau cu însuflețire. Mai tare decît toți, striga Talman cel înalt, cu vocea-i răgușită și tușind în fiecare clipă. Erau acolo căpitanul Osadci, Olizar și Bek-Agamalov, cei doi aghiotanți nedespărțiți, apoi locotenentul Andrusevici, un omuleț vioi, cu fața ascuțită ca

de șobolan, și încă unul pe care Romașov nu-l recunoscu îndată. Sofia Pavlovna Talman, zîmbitoare, sulemenită și pudrată ca o păpușă mare și elegantă, ședea pe canapea împreună cu cele două surori ale sublocotenentului Mihin. Amîndouă domnișoarele purtau rochii albe la fel, simple, lucrate chiar de ele, dar drăguțe și împodobite cu funde verzi ; amîndouă aveau păr negru, ochi de culoare închisă, obraji rumeni și pistruiați ; amîndouă aveau dinți strălucitori de albi, dar neregulați, ceea ce dădea gurilor proaspete un farmec deosebit ; amîndouă la fel de drăgălașe și de vesele semănau foarte mult între ele, cît și cu fratele lor care era totuși urît.

Printre celelalte soții și fiice de ofițeri mai fusese poftită și soția locotenentului Andrusevici, o femeie mărunțică, durdulie și cu fața albă, prostuță și gata totdeauna să rîdă, mare iubitoare de glume cu dublu înțeles și de anecdote piperate. De asemenea, mai erau și drăgălașele domnișoare Lîkaciov, vorbărețe cu „r"-ul lor nostim.

Cum se întîmplă de obicei într-un cerc de ofițeri, doamnele se țineau deoparte, alcătuind un grup al lor. Numai căpitanul Ditz, nepăsător și ametit, ședea lîngă ele, tolănit într-un fotoliu. Cu aerul lui înțepat și fața-i trecută și arogantă, Ditz semăna cu ofițerii prusaci, așa cum sînt înfățișați în caricaturile nemțești. Fusese transferat dintr-un regiment de gardă într-unul de infanterie, în urma unei întîmplări cam necurate și scandaloase. Se deosebea printr-o îndrăzneală sfidătoare față de bărbați și o purtare obraznică și cutezătoare față de doamne. Mare jucător, avea totdeauna noroc la cărți, nu juca însă la cercul militar, ci la clubul nobilimii, la funcționarii din oraș și la moșierii polonezi de prin împrejurimi. La regiment nu era iubit, dar toți se temeau de el și se așteptau, nu știau nici ei de ce, să aibă vreo ieșire urîtă, cu răsunet. Se spunea că era încurcat cu tînăra soție a bătrînului general de brigadă, care locuia în oraș. De asemenea, era bine cunoscută și legătura lui cu doamna Talman, de hatîrul căreia era poftit pretutindeni, după cum o cereau regulile ciudate ale politeței și atenției, obișnuite în regiment.

— Încîntat, încîntat, zise Nikolaev, ieșind înaintea lui Romașov, cu atît mai bine! Dar de ce n-ai venit de dimineață să mănînci plăcinta cu noi?

Vorbea foarte prietenos, zîmbind amabil, dar în glasul și-n privirea lui, Romașov deslușì aceeași expresie străină, nefirească și rece pe care, de un timp, o simțise aproape fără să-și dea seama de cîte ori se întîlnea cu Nikolaev. „Nu mă înghite, gîndi repede Romașov. Ce are? E supărat pe mine? E gelos? Îl plictisesc?"

— Știi... — minți el cu îndrăzneală — revizuim armamentul în companie. Ne pregătim pentru inspecția generală și nu mai avem odihnă nici în zilele de sărbătoare... Te asigur însă că mă simt foarte stingherit... Nu bănuiam că plecați la picnic și s-ar părea că vă silesc să mă poftiți. Pe cuvîntul meu, mi-e rușine...

Nikolaev zîmbi larg și-l bătu pe umăr cu o bunăvoință cam jignitoare:

— A, nu... Ce spui, dragul meu?... Cu cît e mai multă lume, cu atîta-i mai vesel... Dar să lăsăm fleacurile acestea!... Numai, nu știu cum o să facem cu locurile în trăsuri! Ei, da'... ne descurcăm noi pînă la urmă!

— Am și eu o trăsură, îl liniști Romașov, desprinzîndu-și pe nesimțite umărul din mîna lui Nikolaev Chiar îmi face mare plăcere să v-o pun la dispoziție!

Întorcîndu-se, întîlni ochii Șurocikăi.

„Mulțumesc, dragul meu!" spunea privirea ei caldă și ciudat de atentă.

„Ce minunată-i astăzi!" gîndi Romașov.

— Foarte bine, răspunse Nikolaev, uitîndu-se la ceas. Ce ziceți, domnilor? întrebă el. N-ar fi timpul să pornim?

— Călătorului îi șade bine cu drumul! cum spunea papagalul cînd motanul Vaska îl trăgea de coadă afară din cușcă! declamă caraghios Olizar.

Toți se sculară cu exclamații și rîsete. Doamnele își căutau pălăriile și umbrelele, punîndu-și mănușile; iar Talman, care suferea de bronșită, striga cît îl ținea gura să nu se uite șalurile. Se iscă o adevărată învălmășeală.

Mihin îl luă deoparte pe Romașov.

— Iuri Alexeici, fă-mi un bine! zise el. Te rog mult ia loc lîngă surorile mele, altfel o să vină Ditz în trăsură cu ele și mi-ar fi tare neplăcut. Spune totdeauna porcării așa de grozave fetelor, încît mai că le face să plîngă. Sînt împotriva oricărei violențe, dar zău, că într-o zi am să-l pălmuiesc!...

Romașov ar fi dorit mult să stea lîngă Șurocika, totuși fiindcă Mihin îi fusese totdeauna simpatic, iar ochii limpezi și senini ai acestui băiat de treabă îl rugau fierbinte, sublocotenentul n-avu puterea să-l refuze, mai ales că în clipa aceea un simțămînt puternic și cald îi umplea sufletul.

În fața ușii de la intrare, se suiră cu toții în trăsuri, veseli și fără grabă. Romașov se așeză lîngă cele două domnișoare Mihin. Abătut ca de obicei, căpitanul Leșcenko, pe care la început Romașov nu-l băgase de seamă, se învîrtea cu fața deznădăjduită în jurul trăsurilor. Nimeni nu-l lăsa să se suie... Romașov îl strigă și-i dădu un loc lîngă el pe scăunelul din față. Leșcenko își pironi asupra locotenentului ochii lui blînzi de cîine credincios și, oftînd, se urcă în trăsură.

În sfîrșit, toată lumea își găsise loc. În fața alaiului, Olizar făcînd pe paiața și răsucindu-se pe calu-i bătrîn și leneș, începu să cînte o arie dintr-o operetă:

Hai, repede în diligență!
Să ne-așezăm mai repe-e-e-de!

— La trap, înainte ma-arrrș! comandă cu glas tunător Osadci.

Trăsurile se urniră din loc.

XIV

Picnicul fu mai mult zgomotos și dezordonat decît vesel. După un drum de trei verste, ajunseră la Dubecinaia, o dumbravă de vreo cincisprezece hectare, răsfirată pe un povîrniș lung la poalele căruia șerpuia un pîrîu îngust și limpede. Era o dumbravă de stejari seculari minunați. La picioarele lor creșteau tufișuri mari,

iar pe alocuri erau poieni încîntătoare şi destul de întinse, proaspete, vesele şi acoperite cu cea dintîi iarbă fragedă, de un verde-închis.

Într-o poiană, aşteptau ordonanţele trimise din timp cu samovare şi coşuri.

Feţele de masă se întinseră chiar pe iarbă şi toată lumea luă loc în jurul lor. Doamnele aşezau farfuriile şi gustările, iar bărbaţii le ajutau cu o rîvnă glumeaţă şi peste măsură de binevoitoare. Olizar se încinse cu un şervet drept şorţ, mai înfăşurîndu-şi capul cu altul în formă de scufie, şi-l imita pe bucătarul Lukici de la cercul ofiţerilor. Locurile se schimbară de mai multe ori, ca fiecare doamnă să se găsească neapărat între doi cavaleri. Trebuia să stai pe jumătate culcat, într-o poziţie incomodă, ceea ce era neobişnuit şi hazliu. În uimirea şi rîsul tuturor comesenilor, tăcutul Leşcenko rosti deodată afectat şi cu o înfăţişare neroadă :

— O să ne întindem ca vechii greci din Roma antică !

Şurocika se aşează între Talman şi Romaşov. Vorbea mai mult ca niciodată, era veselă şi aşa de însufleţită, încît mulţi chiar băgară de seamă.

Niciodată Romaşov n-o găsise atît de încîntătoare. Ghicea că un simţămînt puternic, nou şi înfrigurat creştea clocotitor în sufletul ei, gata să izbucnească. Din cînd în cînd, se întorcea spre Romaşov şi-l privea în tăcere, poate doar o clipă mai mult decît ar fi trebuit şi, de fiecare dată, simţea în privirea ei aceeaşi putere de un farmec neînţeles.

Osadci, care sta în capul mesei, se ridică în genunchi. După ce bătu cu vîrful cuţitului în pahar să se facă linişte, vorbi cu glas gros, din piept, ce răsuna prin aerul curat al pădurii :

— Domnilor, să bem cea dintîi cupă în sănătatea frumoasei şi scumpei noastre gazde, a cărei onomastică o serbăm astăzi. Să-i dea dumnezeu toate fericirile şi s-ajungă generăleasă !

Şi, ridicînd deasupra capului un pahar mare, răcni din toată puterea grozavului său gîtlej :

— Ur-ra !

Dumbrava parcă tresări la mugetul acesta de leu, iar ecoul sonor alergă sprinten printre copaci. Andrusevici,

care ședea alături de Osadci, se aruncă la pămînt cu o groază caraghioasă, prefăcîndu-se că-i năucit... Ceilalți strigară și ei intr-un singur glas : „Ura !" Bărbații se îndreptară spre Șurocika să ciocnească paharul cu-al ei. Romașov rămase înadins cel din urmă. Ea băgă de seamă. Întorcîndu-se către el, cu un zîmbet pătimaș pe buze, îi întinse tăcută paharul ei plin cu vin alb. În clipa aceea ochii i se măriră și se întunecară deodată, iar buzele-i rostiră încet un cuvînt nedeslușit. Apoi întoarse capul și începu să vorbească rîzînd cu Talman. „Ce-a spus ? se întrebă Romașov, ah, ce-o fi spus ?" Asta-l tulbura și-l neliniștea... Își acoperi pe furiș fața cu mîinile și buzele-i încercară să imite mișcările buzelor Șurocikăi. Nădăjduia să găsească astfel, în închipuirea lui, cuvintele pe care le rostise. Dar nu izbutea... „Dragul meu ?" „Te iubesc ?"... „Romocika ?" Nu, era altceva ! Știa numai cu siguranță că vorba n-avea decît trei silabe...

Apoi băură cu toții în sănătatea lui Nikolaev și pentru izbînda lui în viitoarea-i carieră la marele stat-major, ca și cum nimeni nu s-ar fi îndoit vreodată că va putea totuși să intre la Academie. Pe urmă, la propunerea Șurocikăi, băură, fără însă prea multă însuflețire, și în sănătatea lui Romașov, de ziua lui, băură în sănătatea doamnelor și a tuturor celor de față, apoi în sănătatea doamnelor în general, iar, la sfîrșit, pentru gloria regimentului și a invincibilei armate ruse...

Talman, destul de beat, se ridică și strigă cu glas răgușit, dar plin de înduioșare :

— Domnilor, propun să bem în sănătatea adoratului nostru monarh, pentru care fiecare dintre noi e gata să-și verse sîngele pînă la cea din urmă picătură !

Șuieră ultimele cuvinte cu glas neașteptat de subțire, că-și pierduse răsuflarea. Ochii lui de țigan, negri și amenințători, cu albul gălbui, clipiră deodată obosiți, iar lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi.

— Imnul, imnul ! ceru cu înflăcărare mica și durdulia doamnă Andrusevici.

Toți comesenii se sculară în picioare. Ofițerii duseră mîna la cozoroc. Sunete discordante, dar pline de însuflețire, se pierdură în dumbravă. Mai tare și mai fals

decît toți cînta sentimentalul căpitan Leșcenko, fața lui însă era mai melancolică decît oricînd.

Se băuse mult, așa cum, de altfel, se întîmpla totdeauna la regiment, fie la vizite, fie la cercul militar sau la mesele și picnicurile festive. Acum vorbeau toți laolaltă și glasurile nu se mai deslușeau. Șurocika băuse destul vin alb și, îmbujorată la față, avea ochii aproape negri din pricina pupilelor dilatate, iar buzele-i erau umede și roșii. Deodată, se plecă spre Romașov :

— Nu-mi plac picnicurile din provincie, zise ea. Au ceva meschin și banal. E drept c-am fost siliți să-l facem pentru soțul meu, înaintea plecării, dar, dumnezeule, ce mai prostie ! Puteam doar tot așa de bine să înjghebăm ceva la noi în grădină... Știi doar ce grădină frumoasă avem, mare și plină de umbră. Totuși, nu știu de ce astăzi sînt nespus de fericită. Vai, ce fericită sînt ! Ah, Romocika, dragul meu ! Știu de ce-s fericită și am să-ți spun mai tîrziu... mai tîrziu ! Am să-ți spun... Dar nu, nu, Romocika ! Nici eu nu știu, nu știu nimic... nimic...

Închise pe jumătate ochii ei minunați. Pe fața-i, care se făcuse pătimaș de frumoasă, se citea un fel de chemare, o făgăduială dureroasă și nerăbdătoare. Fără să-și dea încă seama, Romașov simțea printr-un tainic instinct cum se revarsă și asupra lui voluptoasa tulburare care o cuprinsese, și un fior dulce îi străbătu tot trupul.

— Ce ciudată ești astăzi ! Ce ai ? șopti el.

Ea-i răspunse cu o mirare naivă și blîndă :

— Doar ți-am mai spus că nu știu... Nu știu... Uite, ceru-i albastru, lumina albastră... iar eu parcă plutesc astăzi în azur, într-un fel de bucurie albastră ! Mai toarnă-mi vin, Romocika, dragul meu băiat...

La celălalt capăt al mesei, veni vorba despre războiul cu Germania pe care mulți îl socoteau atunci aproape sigur. Se porni o discuție zgomotoasă și fără rost : vorbeau toți în același timp... Deodată, răsună glasul morocănos și hotărît al lui Osadci. Era aproape beat, ceea ce se cunoștea la el numai după marea paloare a feței lui frumoase și după privirea și mai întunecată a ochilor mari, negri.

— Prostii ! făcu el furios. Susțin că toate acestea nu-s decît prostii ! Războiul a degenerat. Totul a degenerat acum pe pămînt. Copiii se nasc idioți, femeile sînt sucite, iar bărbații au nervi. „Ah... sînge ! Ah... leșin !" fonfăi el parc-ar fi îngînat pe cineva. Și toate acestea numai fiindcă a trecut vremea războiului adevărat, a războiului crud și neîndurător. Ce sînt războaiele de astăzi ? Trage în tine de la cincisprezece verste — bum !... și te întorci acasă erou. Doamne iartă-mă, ce vitejie o mai fi și asta ? Ești făcut prizonier ? „Ah, dragul meu, micule, nu vrei o țigară ? Sau poate un ceai ? Ți-e destul de cald, sărăcuțul de tine ? Dar patul ți-e de ajuns de moale ?" U-uf ! Osadci scoase un muget amenințător și lăsă capul în jos ca un taur gata să împungă. În evul mediu știau să se bată ! Așa, mai înțeleg și eu ! Asalt de noapte... Tot orașul e în flăcări... „Timp de trei zile îi las pe soldați să jefuiască orașul !" Intri, și totu-i numai foc și sînge ! Se desfundă butoaiele cu vin... Sîngele și vinul curg pe străzi ! Hei, ce vesele orgii printre ruine ! Femei frumoase goale, cu ochii în lacrimi, tîrîte de păr... Nu știai ce-i mila... Și erau dulcea pradă a vitejilor !...

— Nu da prea multe amănunte ! observă glumind Sofia Pavlovna Talman.

— Casele ardeau în noapte, vîntul bătea și legăna trupurile negre atîrnate în spînzurători ! Deasupra lor, croncăneau corbii, iar dedesubt lîngă focuri chefuiau învingătorii. Pe atunci nu erau prizonieri. La ce bun prizonieri ? De ce să ții zadarnic oameni în loc pentru paza lor ? A-ah ! gemu furios Osadci, cu dinții strînși. Ce vremuri minunate, ce vremuri de vitejie ! D-apoi luptele ! Se întîlneau piept la piept și se băteau ceasuri întregi, cu turbare și sînge rece, cu o cruzime de fiară și o dibăcie deosebită. Hei... ce oameni mai erau aceia ! Ce înspăimîntătoare putere fizică aveau, domnilor ! Se sculă în picioare, îndreptîndu-și trupul uriaș, iar glasul îi tremură de înflăcărare și de dîrzenie. Domnilor, știu c-ați ieșit din școlile militare cu jalnice concepții de scrofulos despre războiul umanitar din zilele noastre. Dar eu ridic paharul... chiar dacă nimeni nu se alătură la închinarea mea, beau singur pentru bucuria războa-

ielor de odinioară, pentru cruzimea lor veselă și sîngeroasă !

Toți tăceau, copleșiți parcă de neașteptatul extaz al omului acestuia de obicei întunecat și tăcut, privindu-l cu frică și curiozitate. Deodată, Bek-Agamalov se sculă atît de repede și de neașteptat, încît mulți tresăriră, iar o doamnă nu-și putu stăpîni un țipăt de spaimă. Ochii ieșiți din orbite îi scînteiau sălbatic și dinții albi rînjeau parc-ar fi fost colții unui animal de pradă. Se înăbușea și nu-și găsea cuvintele...

— O, o !... Asta... asta eu o înțeleg ! Ha ! și strînse mîna lui Osadci, scuturînd-o cu mînie, aproape cu ură. La dracu dulcegăria ! La dracu mila ! Ah... să trecem totul prin sabie !

Simțea nevoia să-și ușureze încordarea sufletului său de barbar, în fundul căruia mocnea în taină vechea și străbuna sete de sînge. Cu ochii însîngerați, aruncă o privire în jur și, trăgîndu-și deodată sabia din teacă, lovi cu turbare într-o creangă de stejar. O ploaie de ramuri și de frunze tinere căzu pe fața de masă, împroșcîndu-i pe toți.

— Bek ! Nebunule ! Sălbaticule ! strigară doamnele...

Bek-Agamalov își veni parcă deodată în fire și se întoarse la locul său. Se arăta vădit rușinat de pornirea lui nestăpînită, dar pufnea zgomotos pe nas și nările subțiri i se umflau și fremătau, iar ochii negri, scînteind de furie priveau chiorîș și provocator la cei de față.

Romașov n-auzise decît pe jumătate spusele lui Osadci. Era cuprins de un simțămînt ciudat. Parcă visa, parcă-l amețea o minunată băutură necunoscută pe pămînt. I se părea că o pînză de păianjen ușoară și caldă-i înfășura blînd și alene trupul, alintîndu-l cu duioșie, și-i umplea sufletul de o nestăpînită bucurie.

Mîna lui atingea adesea, ca din greșeală, mîna Șurocikăi, dar nici ea, nici el nu se mai uitau unul la altul. Romașov parcă dormita. Glasul lui Osadci și al lui Bek-Agamalov ajungeau pînă la el ca niște sunete goale și fără rost, pierdute într-o ceață fantastică din depărtare.

„Osadci... E un om crud și nu mă are la inimă", își zicea Romașov, dar nu se mai gîndea la adevăratul

Osadci, ci la altul nou, foarte îndepărtat și ireal care parcă se mișca pe un ecran cu imagini schimbătoare. Osadci ăsta are o nevastă mărunțică, slăbuță, cu înfățișare jalnică și-i totdeauna însărcinată... Nu iese nicăieri cu ea... Anul trecut, un soldat tînăr s-a spînzurat în casa lui... Da... Cine-i Osadci ăsta? Iată, acum răcnește Bek... Ce fel de om e Bek? Oare-l cunosc? Da, îl cunosc de ce însă mi se pare astăzi atît de ciudat, de străin și de neînțeles? Lîngă mine stă cineva... Cine ești tu? Răspîndești în jurul tău o bucurie care mă-mbată! O bucurie albastră! Și uite-l pe Nikolaev în fața mea... E nemulțumit și nu scoate o vorbă... Din cînd în cînd, se uită pe furiș la noi! Ei, n-are decît să se supere. Ce-mi pasă? O, bucuria mea albastră!"

Se înserase. În poiană, copacii își întindeau pe jos umbrele domoale și viorii. Cea mai mică dintre surorile Mihin își aminti deodată:

— Domnilor, cum rămîne cu viorelele? Se spune că-s foarte multe pe aici. Hai să le culegem!

— E tîrziu, își dădu cineva părerea. Acum nu se mai vede nimic în iarbă.

— La ceasul ăsta-i mai ușor să pierzi decît să găsești ceva în iarbă, adăugă Ditz, rîzînd răutăcios.

— Ei, atunci hai să facem un foc de tabără, propuse Andrusevici.

Adunară o grămadă mare de vreascuri amestecate cu frunze uscate și le dădură foc. O coloană înaltă și scînteietoare de flăcări se înălță vesel spre cer. Ca speriate, cele din urmă răsfrîngeri ale zilei pieriră deodată, făcînd loc întunericului care venea dinspre dumbravă și împresura focul din toate părțile. Pe vîrfurile stejarilor, tremurau sfioase pete purpurii, aprinzîndu-se și stingîndu-se, ca și cum copacii s-ar fi mișcat și s-ar fi legănat, ivindu-se în lumina roșiatică sau pierind iar în beznă.

Toată lumea se sculă de la masă. Ordonanțele aprinseră lumînări în sfeșnice cu globuri de sticlă. Tinerii ofițeri se jucau ca școlarii. Olizar se lupta cu Mihin și, spre mirarea tuturor, micul și stîngaciul Mihin își trînti de două ori la pămînt adversarul care era mai înalt și mai mlădios decît el. Apoi începură să sară peste

foc... Andrusevici imită bîzîitul unei muște ce se zbate pe geam, și o bătrînă care-și cheamă găina, apoi, ascunzîndu-se după tufișuri, mai imită scrîșnetul ferestrăului și al cuțitului pe tocilă. Era mare meșter în arta aceasta. Pînă și Ditz jongla dibaci cu sticlele goale.

— Îngăduiți-mi, domnilor, să v-arăt o scamatorie nemaipomenită! strigă deodată Talman. Aici nu-i vorba nici de minune, nici de vrăjitorie, ci numai de îndemînarea mîinilor. Rog onoratul public să bage de seamă că în clipa de față n-am nimic în mînecă. *Eins... zwei... drei... Allez, hop!...*

Și-n rîsul tuturor, scoase din buzunar două pachete de cărți noi pe care le desfăcu zgomotos unul după altul.

— *Un whist,* domnilor! propuse el. La aer curat... Ei, ce ziceți?

Osadci, Andrusevici și Nikolaev se așezară la cărți, iar Leșcenko, oftînd adînc, luă loc în spatele lor. Nikolaev bombănise nemulțumit multă vreme, nevoind să joace, dar pînă la urmă se lăsă convins. De mai multe ori se uită îndărăt cu neliniște, căutînd-o din ochi pe Șurocika, dar lumina focului îl împiedica să vadă bine și, de fiecare dată, fața i se încrunta de încordare cu o expresie chinuită și urîcioasă.

Ceilalți se răspîndiră treptat prin poiană, nu departe de foc. Începură să se joace „de-a prinselea", jocul încetă însă cînd cea mai mare din fetele Mihin, pe care o prinsese Ditz, se înroși deodată pînă la lacrimi și nu mai vru în ruptul capului să mai joace. Glasul îi tremura de mînie și de indignare, totuși nu voi să lămurească pricina refuzului ei.

Romașov se îndreptă spre mijlocul dumbrăvii, de-a lungul unei cărări înguste. Nu știa nici el ce așteaptă, dar inima-i era cuprinsă de o sfîșiere dulce și amețitoare, de presimțirea nedeslușită a unei mari fericiri. Se opri. În spatele lui auzi un trosnet slab de crengi, apoi un zgomot de pași grăbiți și foșnetul unei fuste de mătase. Ușoară și zveltă, Șurocika venea repede spre el, ca o zînă luminoasă a pădurii în rochia ei albă, care cînd se ivea, cînd pierea printre trunchiurile întunecate ale copacilor uriași. Romașov îi ieși înainte

și o strînse în brațe, fără să spună o vorbă. Șurocika mersese repede și gîfîia. Răsuflarea-i caldă atingea obrajii și buzele lui Romașov care, sub mîna lui, simțea cum bate inima tinerei femei.

— Să stăm jos! zise Șurocika.

Se lăsă pe iarbă, îndreptîndu-și părul cu amîndouă mîinile. Romașov se culcă la picioarele ei, dar, pămîntul fiind destul de povîrnit pe locul acela, nu izbutea să-i zărească decît liniile nedeslușite și gingașe ale bărbiei și gîtului.

Deodată, ea-l întrebă cu glas scăzut și tremurător:

— Romocika, te simți bine?

— Da, bine! răspunse el. Apoi, gîndindu-se o clipă la toate întîmplările din ziua aceea, repetă cu căldură: O, da, mă simt atît de bine astăzi, atît de bine! Spune, de ce ești așa astăzi?

— Cum sînt?

Se plecă mai aproape de el, uitîndu-se drept în ochii lui. Romașov îi văzu atunci toată fața.

— Ești minunată... deosebită! Niciodată pînă acum n-ai fost atît de frumoasă. Nu știu ce anume cîntă și strălucește în dumneata. Ai ceva nou, tainic și nu pot să înțeleg ce anume. Dar... iartă-mă, Alexandra Petrovna... nu ți-e teamă c-or să bage de seamă lipsa noastră?

Ea rîse încetișor și rîsul acesta cald și mîngîietor trezi în pieptul lui Romașov un fior de bucurie.

— Romocika drag! Romocika drag, bun și fricos. Doar ți-am spus că ziua asta-i a noastră. Nu te gîndi la nimic, Romocika... Știi de ce sînt astăzi atît de îndrăzneață? Nu, nu știi? Astăzi sînt îndrăgostită de dumneata! Nu, nu, să nu-ți faci iluzii, mîine o să-mi treacă...

Romașov întinse brațele spre ea, căutînd s-o îmbrățișeze.

— Alexandra Petrovna... Șurocika... Sașa! o rugă el fierbinte.

— Nu-mi zice Șurocika, nu vreau! Oricum, dar numai așa nu! Voiam să-ți spun, parcă-și aminti ea deodată, că ai un nume foarte frumos, Gheorghi. E mult mai frumos decît Iuri... Ghe-or-ghi, rosti ea rar,

ca și cum ar fi ascultat fiecare sunet al cuvîntului. Sună mîndru!

— O, draga mea! exclamă Romașov cu patimă.

— Așteaptă puțin și ascultă-mă... E ceva foarte interesant! Te-am visat astă-noapte... Era minunat! Parcă dansam amîndoi un vals, într-o sală cu totul neobișnuită. O, aș recunoaște-o îndată pînă în cele mai mici amănunte... Erau multe covoare, un pian nou care lucea, două ferestre cu perdele roșii și doar o singură lampă cu abajur roșu. Totul era roșu. Orchestra cînta, dar nu se vedea, iar noi dansam amîndoi... Nu! Nu! Numai în vis poate să fie o apropiere atît de dulce și de senzuală. Ne-nvîrteam repede-repede, fără s-atingem pămîntul cu picioarele, pluteam parcă în aer și ne-nvîrteam, ne-nvîrteam, ne-nvîrteam. O, asta a ținut așa de mult... și era nespus de plăcut și de fermecător... Ascultă, Romocika, ți se-ntîmplă să visezi că zbori?

Romașov nu răspunse îndată. Intrase parcă, fără veste, într-un basm ciudat, încîntător, adevărat și totodată închipuit. Da, căldura și întunericul nopții de primăvară, copacii tăcuți și nemișcați din jur, femeia asta ciudată și dragă, în rochie albă, care ședea așa de aproape de el, toate păreau un basm... Și pentru a scutura vraja aceasta, fu nevoit să facă o sforțare.

— Sigur că zbor în vis! răspunse el. Dar tot mai jos, cu fiecare an ce trece. Odinioară, în copilărie, zburam la înălțimea tavanului. Grozav de caraghios era să privești oamenii de acolo din aer: parcă umblau cu picioarele în sus! Se străduiau să m-ajungă cu vreo mătură, dar nu izbuteau... Eu zburam mereu și-mi băteam joc de ei! Acum, s-a schimbat, nu mai zbor, ci numai sar, oftă Romașov. Îmi fac vînt, lovind pămîntul cu picioarele, și zbor abia la un metru înălțime.

Șurocika se întinse cu totul pe jos, rezemîndu-se într-un cot și sprijinindu-și capul în palmă. După ce tăcu un timp, urmă, dusă pe gînduri:

— ...Și dimineața, după visul ăsta, am vrut să te văd... Am dorit-o mult, mult de tot! Dacă n-ai fi venit, nu știu ce-aș fi făcut. Mi se pare că m-aș fi dus eu singură la dumneata. De aceea, te-am și rugat să nu vii înainte

de cinci. N-aveam încredere în mine! Dragul meu, mă-nțelegi acum?

Aproape de fața lui Romașov erau picioarele Șurocikăi, încrucișate unul peste altul, două picioruțe în pantofi cu tocul jos și-n ciorapi negri cu dungă albă într-o parte, la gleznă. În timp ce urechile-i vîjîiau, Romașov, amețit, își înfipse deodată dinții în pulpa aceasta pe care prin ciorap, o simțea vie, rece și elastică.

— Romocika... Lasă-mă, auzi el glasu-i slab și tărăgănat...

Ridică fruntea. În clipa aceea, totul i se păru iar un basm minunat și tainic al pădurii. Dumbrava se înălța lin pe coastă, cu iarba ei întunecată, cu copacii rari, tăcuți și negri care dormitau neclintiți, ascultînd parcă ceva cu încordată luare-aminte. Sus de tot, prin desimea frunzișului și a trunchiurilor îndepărtate, deasupra liniei drepte și înalte a zării, ardea o fîșie îngustă de cer în amurg, de-o culoare neobișnuită, nici roșie, nici sîngerie, ci de purpură închisă ca jarul ce se stinge sau ca o flacără răsfrîntă printr-un vin roșu. Iar aici, pe colnicul ăsta, printre copacii negri, în iarba întunecată și plină de miresme, sta întinsă — ca o zînă a pădurii, care se odihnește — o minunată și tainică femeie în alb.

Romașov se trase mai aproape de ea. I se părea că fața ei răspîndește o lucire palidă. Nu i se vedeau ochii... În locul lor erau două pete mari și negre, dar Romașov simțea că-l privește.

— E un basm! șopti el încet.

— Da, dragul meu, e un basm...

El începu să-i sărute rochia, apoi, luîndu-i mîna își lipi obrazul de palma îngustă, caldă și parfumată, spunîndu-i cu glas înăbușit și întretăiat:

— Sașa, te iubesc... te iubesc...

Ridicîndu-se mai sus, îi vedea bine ochii, acum foarte negri care, cînd se strîngeau, cînd se măreau, așa că fața ei, cunoscută și străină totodată, își schimba ciudat expresia. El îi căută gura cu buzele-i uscate și lacome, dar ea se ferea, dînd ușor din cap și șoptind rar:

— Nu... nu... nu... dragul meu !... Nu...

— Iubita mea... Ce fericire !... Te iubesc !... repetă Romașov într-un delir ameţitor. Te iubesc ! Uită-te : noapte, tăcere şi nimeni afară de noi... O, tu, fericirea mea, ce dragă-mi eşti !

Dar ea-i răspundea în şoaptă : „Nu... nu", cu răsuflarea întretăiată, stînd lungită pe pămînt... În sfîrşit, reluă parcă anevoie cu glas ce abia se auzea :

— Romocika, de ce eşti atît de... slab ? N-aş vrea s-o ascund ! Totul mă atrage şi mi-e drag la dumneata... şi stîngăcia, şi puritatea şi duioşia... N-am să-ţi spun că te iubesc, dar mă gîndesc mereu la dumneata, te văd în vis... te simt... apropierea, atingerea dumitale mă tulbură... Dar de ce inspiri milă ? Mila e doar sora dispreţului. Gîndeşte-te, eu nu te pot stima. O, dac-ai fi puternic ! Îi scoase şapca din cap şi-i dezmierdă încet părul moale, răsfirîndu-l. Dac-ai fi în stare să-ţi cucereşti un nume mare, o situaţie înaltă !...

— Sînt în stare şi o voi face ! exclamă Romaşov. Fii numai a mea... Vino cu mine ! Şi toată viaţa...

Şurocika îl opri cu un zîmbet mîngîietor şi trist pe care-l simţi din glasul ei :

— Cred că ai bunăvoinţă, dragul meu, sînt convinsă, dar n-ai să faci nimic. Ştiu ! A, dac-aş avea cea mai mică încredere în dumneata, aş părăsi tot şi te-aş urma ! Ah, Romocika, scumpul meu ! Am auzit o legendă care spune că dumnezeu a creat întîi oameni întregi, iar apoi, nu ştiu de ce, i-a tăiat pe fiecare în două jumătăţi şi i-a împrăştiat prin lume. Şi, de veacuri, o jumătate o caută pe cealaltă şi nu poate s-o găsească ! Ei bine, dragul meu, dumneata şi cu mine sîntem chiar acele două jumătăţi... Totul ne este comun : şi ce iubim şi ce urîm, şi gîndurile, şi visele, şi dorinţele... Ne înţelegem dintr-un simplu gînd, dintr-un singur cuvînt — şi chiar fără cuvinte — numai cu sufletele... Şi, uite, sînt silită să renunţ la tine ! Asta mi se întîmplă acum pentru a doua oară în viaţă...

— Da, ştiu !

— Ţi-a spus-o el ? întrebă cu vioîciune Şurocika.

— Nu, am aflat-o din întîmplare ! Ştiu...

Tăcură. Cele dintîi stele, ca niște puncte verzi, scînteietoare se aprindeau pe cer. Din dreapta, abia ajungeau pînă la ei glasuri, rîsete și un cîntec. Cealaltă parte a dumbrăvii rămînea cufundată într-o întunecime catifelată și într-o tăcere solemnă și gînditoare. De acolo, focul nu se putea vedea, dar, din cînd în cînd, o lumină roșiatică și tremurătoare se aprindea o clipă, ca o răsfrîngere a zării îndepărtate, lunecînd parcă peste vîrfurile stejarilor din preajmă. Șurocika mîngîia încetișor capul și fața lui Romașov, iar cînd buzele lui îi întîlneau mîna, ea-și apăsa palma pe gura lui.

— Nu-mi iubesc soțul! zise ea rar, parcă dusă pe gînduri. E grosolan, nesimțitor și nedelicat. A! Mi-e rușine s-o mărturisesc, dar noi, femeile, nu uităm niciodată cea dintîi violență pe care am îndurat-o... Afară de asta-i sălbatic de gelos! Și acuma mă mai chinuiește din pricina nenorocitului de Nazanski... Caută să afle fiecare fleac, face presupuneri cu adevărat îngrozitoare, pfui!... Îmi pune întrebări mîrșave! Doamne! Era doar o poveste de dragoste foarte nevinovată și aproape copilărească; totuși el turbează chiar numai cînd îi aude numele.

În timp ce vorbea, glasu-i tremura ușor, iar mîna care mîngîia capul lui Romașov se înfioră și ea.

— Ți-e frig? întrebă el.

— Nu, dragul meu! Mi-e bine, răspunse ea blînd. Dar deodată izbucni cu o patimă nestăpînită: Ah, mi-e așa de bine cu tine, dragostea mea!

Atunci el îi luă mîna într-a lui și, atingîndu-i ușor degetele subțiri, o întrebă cu glas sfios și nesigur:

— Spune-mi... te rog... Ai mărturisit că nu-l iubești... Atunci de ce mai sînteți împreună?...

Ea se îndreptă deodată, trecîndu-și nervos mîinile pe frunte și pe obraji, ca și cum s-ar fi trezit din somn.

— E tîrziu... Să mergem! S-ar putea să ne caute! zise ea cu alt glas, cu totul liniștit.

Se ridicară de pe iarbă și rămaseră în picioare unul în fața celuilalt, tăcuți, auzindu-și răsuflarea și privindu-se drept în ochi fără să se vadă.

— Adio ! rosti ea deodată, cu glas limpede. Adio, fericirea mea... scurta mea fericire !

Încolăcindu-i gîtul cu brațele, își lipi gura fierbinte și umedă de buzele lui și, cu dinții încleștați, într-un geamăt pătimaș, se strînse cu tot trupul de el. Romașov parcă văzu deodată că trunchiurile negre ale copacilor se pleacă toate într-o parte, în timp ce pămîntul lunecă în cealaltă, iar vremea se oprește în loc.

Dar, făcînd o sforțare, ea se desprinse din brațele lui și zise cu hotărîre :

— Adio... ajunge... Acum să mergem !

Romașov se lăsă pe iarbă și, aproape culcat, îi îmbrățișă picioarele și-i sărută lung și cu înfrigurare genunchii.

— Sașa, Sașenka, bolborosea el fără șir. De ce nu vrei să fii a mea ? De ce ? Fii a mea !...

— Hai să mergem ! îl zori ea. Scoală-te odată, Gheorghi Alexeevici... Or să bage de seamă lipsa noastră. Să mergem !

Se îndreptară spre partea în care se auzeau glasurile. Romașov simțea că-i tremură picioarele, tîmplele-i zvîcneau și umbla clătinîndu-se.

— Nu vreau nici o minciună ! zise Șurocika repede și tot mai palpita. Sau mai degrabă sînt deasupra oricărei minciuni, nu vreau însă lașitate... În minciună-i totdeauna și lașitate... Am să-ți spun adevărul. Nu mi-am înșelat niciodată bărbatul și nici n-am să-l înșel, decît atunci cînd îl voi părăsi dintr-o pricină oarecare... Dar mîngîierile și sărutările lui îmi sînt nesuferite și mă dezgustă. Știi, abia acum — ba nu, chiar și mai înainte, cînd mă gîndeam la tine și la buzele tale — am înțeles ce bucurie și ce fericire-i să te dai ființei iubite. Dar nu vreau lașitate, nu vreau furt tăinuit ! Și apoi... ascultă, pleacă-te mai aproape de mine, dragul meu, să-ți spun la ureche, mi-e rușine s-o mărturisesc... Nu vreau să am copii ! O, ce dezgustător ! Nevastă de ofițer inferior, soldă de patruzeci și opt de ruble, șase copii, scutece peste tot... mizerie... Vai, ce grozăvie !

Romașov se uita la ea nedumerit.

— Bine, dar ai un soţ !... Cu siguranţă că asta n-ai s-o poţi înlătura ! rosti el cu nehotărîre.

Şurocika izbucni de rîs. Era ceva neplăcut şi batjocoritor în rîsul ăsta, şi Romaşov simţi că i se strînge inima.

— Romocika... Vai, vai, vai ! Ce prostuţ mai eşti ! tărăgănă ea cu glasul acela subţirel de copil pe care Romaşov îl cunoştea bine. Cum se poate să nu înţelegi lucrurile acestea ? Nu, spune drept, chiar nu le înţelegi ?

Pierzîndu-şi cumpătul, el dădu din umeri. Se simţea parcă ruşinat de naivitatea lui.

— Iartă-mă... dar trebuie să-ţi mărturisesc... pe cinstea mea...

— Bine, fie !... Nici nu trebuie să ştii ! Ce curat eşti, dragul meu Romocika ! Ei bine, cînd ai să creşti mare, ai să-ţi aminteşti desigur vorbele mele. Ce se poate cu bărbatul e cu neputinţă cu cel pe care-l iubeşti... Ah, te conjur nu te mai gîndi la asta... E dezgustător, dar ce să-i faci ?

Se apropiau de locul unde se aflau ceilalţi... De după copaci se zăreau flăcările focului. Trunchiurile noduroase parcă erau turnate dintr-un metal negru, iar pe marginile lor juca o licărire roşiatică şi cu luciu schimbător.

— Şi dacă fac o sforţare de voinţă ? întrebă Romaşov. Dacă ajung la situaţia pe care o rîvneşte soţul tău sau poate chiar la alta mai bună ? Atunci ?

Ea-şi lipi strîns obrazul de umărul lui şi rosti cu patimă :

— Atunci, da ! Da ! Da ! Da !...

Ajunseră în poiană. De acolo, se vedeau bine focul şi umbrele mărunte şi negre ale celor din jurul lui.

— Romocika, cel din urmă cuvînt, adăugă în grabă Alexandra Petrovna, cu tristeţe şi nelinişte în glas. Nu voiam să-ţi stric toată seara şi de aceea nu ţi-am spus nimic pînă acum... Ascultă-mă bine : nu trebuie să mai vii pe la noi...

El se opri buimăcit, pierzîndu-şi cumpătul.

— De ce, Saşa ?...

— Să mergem, să mergem... Soțul meu e copleșit de scrisori anonime. Nu știu cine i le scrie ! Nu mi le-a arătat, dar mi-a vorbit numai în treacăt de ele. I se spun mîrșăvii, lucruri dezgustătoare și josnice despre dumneata și despre mine... Într-un cuvînt, te rog să nu mai vii pe la noi !

— Sașa ! gemu Romașov, întinzînd brațele spre ea.

— Ah, și pe mine mă doare mult, scumpul meu, dragul meu, iubirea mea ! Dar trebuie !... Așa că, ascultă-mă ! Mi-e teamă să nu-ți vorbească el singur despre asta. Te conjur. Pentru numele lui dumnezeu, să te stăpînești. Făgăduiește-mi !

— Bine, răspunse cu tristețe Romașov.

— Și asta-i tot ! Adio, bietul, bietul meu băiat ! Dă-mi mîna. Strînge-o pe a mea tare... tare, să mă doară. Uite-așa... Au !... Acum adio ! Adio, bucuria mea !

Se despărțiră, înainte de a ajunge lîngă foc. Șurocika merse drept înainte, iar Romașov făcu un ocol de-a lungul rîului. *Whist*-ul nu se isprăvise încă, dar lipsa lor fusese băgată în seamă. Cel puțin Ditz se uită cu atîta obrăznicie la Romașov care se apropia de foc, și tuși așa de nefiresc și cu atîta înțeles, încît sublocotenentului îi veni să-i arunce cu un tăciune aprins în cap.

Văzu apoi că Nikolaev părăsește furios jocul și, luînd-o deoparte pe Șurocika, îi vorbește multă vreme cu gesturi nervoase. Deodată, ea-și îndreptă trupul și rosti cîteva cuvinte, cu o înfățișare de nespusă mînie și dispreț.

Atunci bărbatul acesta, înalt și puternic, parcă se micșoră și se îndepărtă supus, ca un animal sălbatic îmblînzit, în care mocnește în taină ura.

Peste puțin, se isprăvi și picnicul.

Noaptea se mai răcorise și dinspre rîu venea o adiere umedă. Veselia oaspeților se sfîrșise de mult și toți plecau obosiți, nemulțumiți și fără să-și mai ascundă căscatul.

În trăsură, Romașov se așeză iar în fața domnișoarelor Mihin și tăcu tot drumul. În mintea lui se iveau copaci negri și nemișcați, colnicul întunecat, fîșia însîngerată a amurgului peste vîrfurile stejarilor și silueta albă a unei femei, întinsă pe iarba neagră și înmires-

mată. Totuși, cu toată tristețea lui sinceră, adîncă și ascuțită, își spunea duios din cînd în cînd: „Suferința aruncase un văl de umbră pe frumoasa lui față".

XV

La 1 mai, ca-n toți anii, regimentul se așează în tabăra din același loc, la două verste de oraș de cealaltă parte a căii ferate. Conform regulamentului, ofițerii inferiori trebuiau să locuiască la un loc cu companiile lor, în barăci de lemn. Romașov însă rămase în oraș, fiindcă baraca ofițerilor din compania a șasea era o hardughie veche, gata să se dărîme, și lipseau sumele trebuitoare pentru repararea ei. Avea deci de făcut patru drumuri pe zi: dimineața, ca să se ducă la instrucție și să se întoarcă la cerc pentru masă; iar după-amiază să plece iar la instrucție și să pornească apoi din nou spre oraș.

Acest du-te-vino îl supăra și-l obosea. După cincisprezece zile de tabără, slăbi, se înnegri și ochii i se lăsară în fundul capului.

De altfel, viața în tabără era deopotrivă de grea pentru toți, atît pentru ofițeri cît și pentru soldați. Se pregăteau pentru inspecția din mai și nu mai era nici îngăduință, nici odihnă. Comandanții de companie își chinuiau oamenii la instrucție cîte două-trei ceasuri mai mult ca de obicei. În timpul acesta răsuna într-una, din toate părțile, din toate companiile și din toate plutoanele, pocnetul palmelor. Romașov deslușea adesea de la vreo două sute de pași pe cîte un căpitan care se înfuria deodată, pălmuindu-și la rînd toți soldații de la flancul drept și pînă la stîngul. Întîi îl vedea ridicînd brațul, apoi, numai după o secundă, auzea și zgomotul înăbușit al loviturii care se mai repeta o dată și încă o dată... Era înspăimîntător și scîrbos! Subofițerii își loveau crunt subalternii pentru cea mai mică greșeală de teorie. Pentru un pas greșit în timpul marșului, îi băteau pînă la sînge, le sfărîmau dinții, le spărgeau timpanul și-i trînteau la pămînt cu pumnii. Nu-i trecea nimănui prin minte să se plîngă; toți erau cufundați ca într-un

vis urît, groaznic și amenințător. Un fel de hipnoză nesăbuită pusese stăpînire pe întregul regiment. Căldura le făcea pe toate și mai cumplite — în anul acela luna mai era neobișnuit de înăbușitoare.

Toți aveau nervii încordați la culme. La cercul militar, în timpul mesei, se iscau tot mai des discuții fără rost, supărări stupide, certuri.

Soldații erau trași la față și buimăciți. În rarele clipe de odihnă, nu se auzeau nici rîsete, nici glume în corturi. Totuși, oamenii erau siliți să se inveselească seara, după apel. Strînși roată, zbierau cu gîndul aiurea și cu fața nepăsătoare :

Hei, pentru soldatul rus
Gloanțe, bombe, nimic nu-s.
Doar cu ele e bun frate,
Nu-s decît nimicuri toate...

Apoi cîntau din armonică un cîntec de joc, iar sergentul-major comanda :

— Gregoraș, Skvorțov ! Intrați în horă ! Jucați și vă veseliți... grijania mamei voastre !

Jucau, dar în jocul ăsta, ca și-n cîntecul de mai înainte, era ceva încremenit și mort de-ți venea să plîngi.

Numai compania a cincea trăia ușor și liber. Ieșea la instrucție cu un ceas mai tîrziu decît celelalte și se întorcea cu un ceas mai devreme. Oamenii din companie erau aleși pe sprînceană, bine hrăniți, vioi, se uitau semeț și înțelegător în ochii șefilor și chiar purtau tunicile și bluzele parcă mai ferchеș decît celelalte companii.

Comandantul companiei era căpitanul Stelkovski, un om ciudat. Holtei — destul de bogat față de ceilalți din regiment — primea lunar, nu se știe de unde, aproape două sute de ruble — fire foarte independentă, se purta rece, ținîndu-și la distanță camarazii și, pe deasupra, mai era și destrăbălat. Ademenea fetișcane de la țară, adesea chiar minore, tocmindu-le ca slujnice, iar peste vreo lună le trimitea înapoi acasă, după ce le dădea o sumă de bani destul de frumușică. Asta de ani de zile, cu o uluitoare regularitate. Soldații lui, deși nu prea răsfățați, nu erau nici bătuți și nici chiar înjurați.

Totuși, compania lui nu era întru nimic mai prejos, prin minunata ei ținută și prin instrucție, decît oricare unitate de gardă.

Avea o neobișnuită stăruință, plină de răbdare, de sînge rece și de siguranță, pe care știa s-o transmită și subofițerilor săi.

Ceea ce-n alte companii se dobindea într-o săptămînă cu bătăi, pedepse, urlete și învălmășeală fără rost, el obținea ușor și liniștit într-o singură zi. Era zgîrcit la vorbă și foarte rar ridica glasul, dar cînd vorbea, soldații parcă încremeneau.

Camarazii nu-l simpatizau, oamenii însă îl iubeau cu adevărat, fapt poate fără pereche în toată armata rusă.

În sfîrșit, sosi și 15 mai, ziua hotărîtă de comandantul corpului de armată pentru inspecție.

În ziua aceea, subofițerii din toate companiile, afară de a cincea, treziră oamenii la ora patru. Cu toate că dimineața era caldă, soldații, căscînd somnoroși, tremurau în bluzele lor de doc.

În lumina voioasă a dimineții trandafirii și senine, fețele lor păreau cenușii, cu un fel de luciu nesănătos și jalnic.

La ora șase, ofițerii se prezentară la companie. Adunarea generală a regimentului era hotărîtă pentru ora zece, dar, afară de Stelkovski, nici un comandant de companie n-avusese gîndul bun să lase oamenii să-și împlinească somnul și să se odihnească inainte de trecerea în revistă.

Ba, dimpotrivă, „teoria" și instrucțiile pentru tir li se băgau în cap cu mai multă rîvnă și frămîntare decît oricînd, înjurăturile murdare, mai multe și mai grele ca niciodată, parcă pluteau în văzduh, iar ghionții și palmele curgeau mai din plin ca de obicei...

La ora nouă, companiile se adunară pe platou, cam la cinci sute de pași în fața taberei, unde, într-o linie dreaptă și lungă de o jumătate de verstă, se așezaseră șaisprezece soldați cu steguțe de toate culorile în vîrful armelor.

Locotenentul Kovako, ofițerul direcțional, unul din eroii zilei, trecea călare în galop cînd într-o parte, cînd

într-alta de-a lungul acestei linii, și făcea alinierea. Năduşit şi roşu de atîta sîrguinţă, cu şapca pe ceafă, lăsase dîrlogii din mînă şi răcnea furios. Sabia i se bălăbănea tare de coastele calului bălan şi slab, năpîrlit de bătrîneţe şi cu albeaţă pe ochiul drept. Gloaba dădea într-una din coada scurtă, scoţînd sunete înăbuşite şi întretăiate ca nişte împuşcături, în tactul galopului său neregulat.

Răspunderea locotenentului Kovako era mare... După direcţionalii lui, trebuiau să se alinieze fără greş, ca o sfoară bine întinsă, cele şaisprezece companii ale regimentului.

Exact la ora zece fără zece, compania a cincea ieşi din tabără. Cu pas larg şi cadenţat, sub care duduia pămîntul, defilară în faţa întregului regiment aceşti o sută de oameni, toţi unul şi unul, sprinteni, fercheşi şi drepţi, cu feţele proaspete şi curate şi cu bonetele lăsate semeţ pe o ureche. Căpitanul Stelkovski, un om mărunţel, uscăţiv, cu pantaloni bufanţi foarte largi, mergea nepăsător, fără să ţină pasul, cam la cinci paşi de flancul drept. Închidea pe jumătate ochii, zîmbind, şi, plecîndu-şi capul într-o parte şi într-alta, supraveghea alinierea.

Comandantul batalionului, locotenent-colonelul Leh, care, ca toţi ofiţerii, era încă de dimineaţă într-o stare de nervi şi într-o frămîntare fără rost, se repezi răcnind la el şi-i impută că sosește tîrziu. Stelkovski îşi scoase liniştit ceasul, se uită la el şi răspunse scurt, aproape cu dispreţ :

— Ordinul de zi spune să ne adunăm la ora zece. Acum e zece fără trei minute. N-am dreptul să-mi obosesc oamenii zadarnic.

— Vo-orba ! zbieră Leh, dînd din mîini şi oprindu-şi calul. Te rog să taci cînd superiorul îţi face-o observaţie în timpul serviciului !

Totuşi, înţelegînd că n-are dreptate, se îndepărtă îndată, năpustindu-se cu înverşunare asupra companiei a opta unde ofiţerii controlau raniţele.

— Ce mai e şi asta ? Ce-i aici ? Piaţă ? Prăvălie de mărunţişuri ? Unde s-a mai pomenit să dai de mîncare la cîini, cînd porneşti la vînătoare ? De ce nu v-aţi gîndit mai înainte ? Îndată... raniţele în spate !

La zece și un sfert, companiile începură să se alinieze. Era treabă grea, îndelungată și migăloasă. De la un direcțional la altul, întinseră frînghii lungi, înfipte în pămînt cu țăruși. Fiecare soldat din rîndul întîi trebuia neapărat să se alinieze cu vîrfurile picioarelor pe frînghia aceasta cu o precizie matematică... În aceasta consta deosebita estetică a frontului. Dar nu era de ajuns. Se mai cerea ca între vîrfurile picioarelor îndreptate în afară să poată încăpea patul unei arme, și ca toți soldații să aibă aceeași înclinare a trupului. Comandanții de companii se înfuriau, strigînd: „Ivanov, pleacă-te înainte! Burcenko, scoate umărul drept în afară! Vîrful piciorului stîng îndărăt! Mai mult!..."

Comandantul regimentului sosi la zece și jumătate, călare pe un murg uriaș, cu pete mai închise și pintenog. Colonelul Șulgovici avea pe cal o înfățișare impunătoare, aproape maiestoasă, și sta bine înfipt în șa, deși cam în felul ofițerilor de infanterie, cu scările prea scurte. Salută regimentul, strigînd semeț și cu un fel de prefăcută înflăcărare.

— Noroc, voinicilor!...

Romașov, gîndindu-se la plutonul său și mai ales la făptura firavă și copilărească a lui Hlebnikov, nu-și putu stăpîni un zîmbet. „Halal voinici, nimic de zis!"

În sunetele fanfarei regimentului care cînta „onorul", se aduse drapelul... Și așteptarea obositoare începu. Pe o mare distanță, chiar pînă la gară unde avea să sosească generalul, comandantul corpului de armată, se întindea un lanț de semnalizatori să vestească venirea șefilor. Se dădură cîteva semnale false... Țărușii și frînghiile se scoteau în grabă, apoi soldații se mai aliniau o dată, luau poziția de drepți și încremeneau, așteptînd. Se scurgeau astfel cîteva clipe chinuitoare, apoi li se îngăduia din nou să stea în repaus, dar fără să-și schimbe poziția călcîielor... La vreo trei sute de pași în fața trupei, rochiile pestrițe, umbrelușele și pălărioarele ofițereselor care veniseră să privească parada, se vedeau ca niște pete vii de toate culorile.

Romașov știa bine că Șurocika nu era în mulțimea colorată și gătită de sărbătoare... Totuși, de cîte ori se

uita într-acolo, o dulce îngrijorare îi strîngea inima, iar răsuflarea i se tăia de o tulburare ciudată și neînțeleasă.

Deodată, ca o răbufneală speriată de vînt, trecu printre rînduri un singur strigăt scurt și sfios : „Vine !" Toți înțeleseră atunci că sosise adevărata clipă grea. Soldații, zăpăciți încă de dimineață și cuprinși de nervozitatea generală, se aliniau singuri, fără să mai fi primit ordin, potrivindu-și în grabă echipamentul și tușind neliniștit.

— Drepți ! Direcționalii la locurile lor ! comandă Șulgovici.

Aruncîndu-și privirea spre dreapta, Romașov văzu chiar la marginea cîmpului de instrucție un grup des de călăreți, strînși unul lîngă altul. Păreau foarte mici. Învăluiți în nori ușori de colb gălbui, înaintau în trap mărunt spre frontul regimentului. Cu o înfățișare gravă și mîndră, Șulgovici se îndepărtă de trupă la o distanță cel puțin de patru ori mai mare decît cea reglementară. Apoi, cu mișcări scurte își ridică barba argintie și, îmbrățișînd cu o privire impunătoare și mulțumită masa neagră și nemișcată a regimentului, strigă cu glas ce răsună în tot cîmpul :

— Regime-e-ent ! Prezenta-a-ați...

Făcu înadins o pauză lungă, bucurîndu-se parcă de uriașa putere pe care o avea asupra acestor cîteva sute de oameni și vrînd să prelungească această clipă de bucurie. Deodată, înroșindu-se tot de sforțare și cu vinele gîtului umflate, răcni scurt, din toate puterile plămînilor :

— ...Arrm' !

Un-doi ! Mîinile apucară plesnind curelele armelor, iar închizătoarele se loviră zgomotos de paftalele centrioanelor... Din flancul drept, izbucniră vesele și cadențate sunetele „onorului la general". Flautele și clarinetele jucăușe o luară la goană ca niște copii zburdalnici și rîzători ; trompetele lungi de aramă izbucniră cu biruitoare solemnitate, în timp ce bătăile înăbușite ale tobelor le grăbeau strălucitul galop, iar tromboanele greoaie, neizbutind să le urmeze, bombăneau prietenos cu glasul lor plin, liniștit și grav. Din gară se auzi șuieratul prelung, subțire și limpede al unei locomotive, iar sunetul acesta nou și mîngîietor, împletindu-se cu sunetele mîndre și

metalice ale alămurilor, alcătui o minunată și voioasă armonie. Romașov se simți cuprins de un val de voioșie și de îndrăzneală, care-l înălță într-o ușoară și îmbătătoare legănare.

Deodată, văzu cu voioasă limpezime albastrul-deschis al cerului încins de arșiță, în tremurătoarea lumină aurie a soarelui, și verdele fraged al cîmpului întins, de parcă nu le-ar fi băgat în seamă pînă atunci și, pe neașteptate, se simți tînăr, puternic, mai vioi și chiar mîndru că face și el parte din această puternică și armonioasă masă de oameni, legați tainic între ei printr-o voință nevăzută...

Șulgovici, cu sabia scoasă din teacă și ridicată în dreptul feței, se repezi în galop greoi întru întîmpinarea celor care se apropiau.

Răzbătînd prin sunetele marțiale și vesele ale fanfarei, se auzî glasul liniștit și plin al generalului :

— Bună ziua, compania întîi !

Soldații răspunseră puternic laolaltă, ca un singur om. La gară șuieră iar locomotiva, de data aceasta întretăiat, scurt și parcă voioasă și înflăcărată. Generalul saluta fiecare companie la rînd, trecînd la pas de-a lungul frontului.

Romașov îi vedea acum deslușit silueta prea grasă, tunica încrețită de-a curmezișul sub piept și peste burta-i mare, fața lată și pătrată, întoarsă către soldați, valtrapul șeii elegant cu monograme roșii, care-i acoperea calul sur înalt, inelele de os ale frîului, și-n scară, piciorul mic, încălțat cu cizma scurtă de lac.

— Bună ziua, a șasea !

În jurul lui Romașov, oamenii răspunseră peste măsură de tare, ca și cum și-ar fi rupt gîtlejurile în strigătul acesta... Generalul avea o ținută plină de siguranță și de nepăsare pe cal, iar animalul cu ochi blînzi și strălucitori înainta cu pași mărunți și săltăreți, de parcă juca, încordîndu-și frumos gîtul și rozînd cu zgomot zăbala, în timp ce din bot îi picura pe pămînt o spumă ușoară și albă.

„Are tîmplele cărunte și mustața neagră, desigur că și-o cărnește", gîndi Romașov.

Prin sticlele ochelarilor de aur, generalul își pironea cu luare-aminte ochii de culoare închisă, tinerești, inteligenți și batjocoritori, în fiecare privire ațintită asupra lui. Ajungînd în dreptul sublocotenentului, își duse mîna la cozorocul șepcii... Romașov, în poziție de drepți, cu picioarele încordate, strîngea de-l durea mîna mînerul săbiei lăsate în jos. O înflăcărare plină de entuziasm și de devotament îl cuprinse deodată, trecînd ca un fior prin brațele și picioarele lui, iar pielea i se făcu zgrunțuroasă. Uitîndu-se stăruitor drept în ochii generalului, își zise, după naivul și copilărescul său obicei : „Privirea generalului încercat în lupte se opri cu plăcere asupra siluetei zvelte și mlădioase a tînărului sublocotenent".

Generalul trecu astfel pe rînd prin fața tuturor companiilor, salutîndu-le pe fiecare în parte. În urma lui, venea în neorînduială grupul strălucitor al însoțitorilor lui, vreo cincisprezece ofițeri de stat-major, pe cai frumoși, bine îngrijiți.

Romașov se uita la ei cu aceeași privire devotată, dar nici unul nu-și întoarse capul spre el.

Erau obișnuiți și de mult plictisiți de toate parăzile acestea, de primirile cu muzică și de toată frămîntarea ofițerilor de infanterie. Romașov simți cu un fel de pizmă și de răutate că oamenii aceștia trufași trăiau o viață aparte, frumoasă, deosebită, străină de el, inaccesibilă lui.

Cineva făcu de departe semn muzicii să se oprească. Generalul se întorcea acum la trap de-a lungul frontului din flancul stîng spre cel drept, iar în urma lui veneau însoțitorii, frămîntîndu-se și alcătuind un alai pestriț și ferchеș. Colonelul Șulgovici se apropie în galop de compania întîi... Strîngînd frîul murgului și lăsîndu-și pe spate trupul greoi, răcni cu glasul sălbatic, speriat și răgușit, pe care-l au comandanții de pompieri în timpul incendiilor :

— Căpitan Osadci ! Scoate-ți compania... Repede !...

La instrucție, colonelul și Osadci se luau prietenește la întrecere cît privește puterea glasului. De data aceasta, pînă și compania a șaisprezecea auzi comanda mîndră și metalică a lui Osadci.

— Pe umă-ă-ăr... Arm' ! Baza la centru... Companie înainte-e... marrş !

După o muncă stăruitoare şi îndelungată, compania lui Osadci alesese pentru marş un pas special, hotărît şi puţin obişnuit, soldaţii ridicînd piciorul foarte sus şi lovind apoi pămîntul cu putere. Efectul era zgomotos şi impunător, stîrnind invidia celorlalţi comandanţi de companie.

Dar compania întîi nu făcuse nici măcar cincizeci de paşi, cînd generalul strigă nerăbdător :

— Ce mai e şi asta ? Opreşte compania ! Opreşte-o ! Căpitane, vino încoace ! Ce vrei să-mi arăţi aci ? Ce-i asta ? Înmormîntare ? Retragere cu torţe ? Soldaţi de plumb ? Un marş în trei timpi ? Doar nu mai sîntem pe vremea lui Nicolae I, cînd soldaţii făceau douăzeci şi cinci de ani serviciul militar... Cîte zile ai pierdut degeaba cu *baletul* ăsta ? Cîte zile de preţ ?

Osadci sta în faţa lui, drept, nemişcat, posomorît, cu sabia scoasă din teacă şi lăsată în jos, pentru onor. După cîteva clipe de tăcere, generalul urmă mai liniştit, cu o înfăţişare tristă şi ironică :

— Desigur c-ai zăpăcit oamenii cu mărşăluitul ăsta ! Halal războinici ! Dacă v-ar întreba cineva... Uite, ia spune-mi numele ostaşului de colo ? Generalul arătă cu degetul spre soldatul al doilea din flancul drept.

— Ignati Mihailov, domnule general ! răspunse Osadci cu glas gros de soldat, aspru şi nepăsător.

— Bine... Şi ce ştii despre el ? E însurat sau nu ? Are copii ? Poate că acolo, în satul lui să aibă vreun necaz... o năpastă... o nevoie ? Ei, ce zici ?

— Nu pot să ştiu, domnule general ! Am o sută de oameni... E greu să-i ţii minte pe toţi !

— Greu să-i ţii minte pe toţi... repetă cu amărăciune generalul. Hei, domnilor, domnilor ! Sfînta Scriptură spune : „Să nu întristezi sufletele", iar voi nu faceţi decît asta ! Bine, dar tocmai această sfîntă mulţime cenuşie o să vă apere la război cu pieptul ei, o să vă scoată pe umeri din foc, o să vă acopere pe ger cu mantaua ei găurită, iar voi spuneţi : „Nu pot să ştiu !"

Întărîtîndu-se deodată şi trăgînd fără rost frîul, generalul strigă colonelului peste capul lui Osadci ;

— Colonele, ia compania asta de aici... Nici măcar n-am s-o inspectez. Ia-o... Să plece îndată! Ăştia-s măscărici, paiaţe de carton... capete de tuci!

Cu întîmplarea aceasta, inspecţia regimentului începu să meargă prost. Oboseala şi spaima soldaţilor, cruzimea fără rost a subofiţerilor, nepăsarea şi obiceiurile învechite ale ofiţerilor la serviciu, toate acestea ieşiră limpede şi ruşinos la iveală în timpul inspecţiei. La compania a doua, oamenii nu ştiau „Tatăl nostru", la a treia, chiar ofiţerii se încurcau la exerciţii... iar la a patra, un soldat leşină în timpul onorului cu arma. Şi mai ales, nici o companie nu ştia să ia dispozitivul de apărare împotriva atacurilor neaşteptate ale cavaleriei, deşi se dăduseră instrucţiuni in privinţa aceasta şi însemnătatea lor era bine cunoscută. Aceste instrucţiuni fuseseră întocmite şi puse în practică de însuşi comandantul corpului de armată. Ele constau în repeziciunea regrupărilor care, de fiecare dată, cereau de la comandant prezenţă de spirit, privire ageră şi o mare iniţiativă personală. La exerciţiile acestea se făcură de rîs toate companiile pe rînd, afară de a cincea.

După ce inspectă fiecare companie, generalul îndepărtă din front toţi ofiţerii şi subofiţerii şi întrebă oamenii dacă-s mulţumiţi, dacă primesc tot ce li se cuvine şi dacă n-au de făcut plîngeri. Dar soldaţii strigau toţi într-un singur glas: „Să trăiţi, sîntem mulţumiţi!" Pe cînd generalul întreba compania întîi, Romaşov auzi in spatele lui cum sergentul-major Rînda din compania lui îşi ameninţa oamenii cu voce şuierătoare:

— S-aud numai pe unul că se plînge! Ce mai plîngere am să-i trag eu pe urmă!

În schimb, cu atît mai strălucit se prezentă compania a cincea. Oamenii, fercheşi şi proaspeţi, executară exerciţiile într-un pas atît de uşor şi de sigur, cu atîta îndemînare şi vioiciune, ca şi cum inspecţia n-ar fi fost pentru ei un examen primejdios, ci un fel de distracţie voioasă şi uşoară. Cu toate că mai era încruntat, pînă la urmă generalul le aruncă în treacăt un: „Bine, băieţi!"... Cel dintîi de la începutul inspecţiei.

Căpitanul Stelkovski îl cuceri cu dispozitivele împotriva atacurilor cavaleriei. Chiar generalul îi arăta ina-

micul prin fraze neașteptate și scurte : „Cavaleria la dreapta... La opt sute de pași", iar Stelkovski, fără să piardă o clipă, liniștit și precis, oprea de fiecare dată compania, întorcînd-o cu fața spre inamicul închipuit care se năpustea în galop... Punea repede plutoanele în linie, cu rîndul întîi în genunchi și cu al doilea rînd în picioare, arăta ținta, comanda două-trei salve închipuite și apoi striga : „Înainte !"

— Minunat, băieți ! Mulțumesc, ostași ! îi lăuda generalul.

În sfîrșit, compania se strînse în linie...

Dar generalul tot mai zăbovea pe lîngă ea. Înaintînd încetișor de-a lungul frontului, cerceta cu deosebit interes fețele soldaților. Sub pleoapele grele și umflate, ochii lui inteligenți zîmbeau de mulțumire prin ochelari. Deodată, își opri calul, se întoarse spre șeful său de stat-major și-i zise :

— Ia te uită, colonele, ce mutre mai au ! Nu cumva-i hrănești cu plăcinte, căpitane ? Ei, tu, grăsunul cel de colo ! Ascultă ! — generalul arătă cu bărbia spre un soldat — te cheamă Koval ?

— Da, să trăiți, domnule general ! Sînt soldatul Mihailo Boriiciuk, strigă voios omul, zîmbind copilărește și mulțumit.

— Ei asta-i, și eu care credeam că te cheamă Koval... Va să zică n-am nimerit-o, glumi generalul. Am dat pe-alături... și adăugă o frază veselă și cam slobodă.

Fața soldatului se lumină toată de o bucurie nătîngă.

— Nu, să trăiți, dom' general ! strigă el și mai tare. La noi în sat, țineam o covălie. Eram covaci [1].

— Aha ! Ai văzut ? și generalul dădu prietenos din cap. Se mîndrea că-și cunoaște bine soldații. Ce zici, căpitane, e soldat bun ?

— Foarte bun ! Toți soldații sînt buni în compania mea ! răspunse Stelkovski cu obișnuita-i siguranță.

Generalul își încruntă sprîncenele, dar buzele-i zîmbiră și toată fața lui o expresie blajină de bătrîn simpatic.

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *coval* înseamnă fierar (n. t.).

— E-hei, căpitane, mi se pare că mergi cam departe... Ai și pedepsiți ?

— Nici unul, domnule general ! De cinci ani n-am nici unul...

Generalul se plecă greoi în șa și-i întinse mîna lui groasă, în mănușă albă descheiată.

— Îți mulțumesc din suflet, dragul meu, zise el cu glas tremurător și deodată-i străluciră ochii de lacrimi. Ca mulți militari încercați în lupte și cam ciudați, generalul plîngea ușor. Mulțumesc, l-ați mai mîngîiat pe bătrînul vostru general ! Vă mulțumesc, ostași ! strigă el energic spre companie.

Datorită bunei impresii lăsate de Stelkovski, inspecția companiei a șasea se desfășură și ea fără neplăceri. Generalul nu-i adusè laude, dar nici nu-i făcu observații. Cu toate acestea, și compania a șasea se făcu de rîs, cînd soldații începură să străpungă cu baioneta manechinele de paie așezate în cadre de lemn.

— Nu așa ! Nu așa ! Nu așa ! se aprinse generalul, răsucindu-se în șa. Nu-i bine așa ! Măi băieți, ascultați-mă pe mine... Străpungeți din toată inima, drept în mijloc, și înfigeți baioneta pînă-n prăsele... Mai înfuriați-vă și voi, ce dracu ! Doar nu băgați pîine-n cuptor... Îl străpungeți pe inamic...

Una după alta, și celelalte companii se făcură de ocară. Comandantul corpului de armată nici nu-și mai arăta supărarea, ci dădea numai indicații juste și ironice, stînd pe cal tăcut și gîrbovit, cu fața plictisită. Nici nu se mai uită la companiile a cincisprezecea și a șaisprezecea și zise numai cu dezgust, dînd obosit din mînă :

— Eh, ăștia-s... niște stîrpituri !

Rămînea acum defilarea... Tot regimentul se adună într-o coloană strînsă, pe front de plutoane. Direcționalii ieșiră din rînduri și se înșirară în fața flancului drept, jalonînd direcția de urmat. Oamenii erau istoviți de zăpușeala tot mai mare, de duhoarea grea a trupurilor înghesuite, de mirosul cizmelor, al mahorcei, al pielii de om murdare și al pîinii negre mistuite...

Dar, înaintea clipei solemne a defilării, se înviorară cu toții... Ofițerii aproape că-și rugau fierbinte soldații : „Măi băieți, siliți-vă să defilați bine în fața comandantului de corp de armată. Nu ne faceți de rușine !"

În felul cum vorbeau șefii cu subalternii era acum ceva lingușitor, șovăielnic și vinovat. Ai fi zis că mînia unui om atît de însemnat ca un comandant de corp de armată strivise deodată sub greutatea ei atît ofițerii cît și soldații și le nimicise personalitatea, punîndu-i pe picior de egalitate, la fel de speriați, de pierduți și de jalnici unii și alții...

— Regime-ent, drrre-epți !... Muzica înainte ! comandă de departe colonelul Șulgovici.

Cei o mie cinci sute de oameni tresăriră, tropăind repede cu zgomot înăbușit... Apoi, deodată, încremeniră în poziție de drepți, nemișcați și tăcuți.

Șulgovici nu se vedea, dar glasu-i sonor răsună din nou, rostogolindu-se parcă peste tot cîmpul :

— Pe batalioane... Arma pentru onor !

Cei patru comandanți de batalioane călări, întorcîndu-se cu fața spre unitățile lor, comandară fiecare în felul lui :

— Pentru ono-ooor... ațintindu-și cu încordare privirea spre colonel.

În fața regimentului, la mare distanță, o spadă spintecă văzduhul, strălucind, și apoi se lăsă în jos. La semnalul acesta pentru comanda generală, cei patru comandanți de batalioane strigară într-un singur glas :

— ...Arrrm' !

Cu zgomot înăbușit de sticlă spartă, regimentul ridică armele într-o mișcare cam dezordonată. Pe alocuri, baionetele zăngăniră.

Atunci Șulgovici, lungind înadins prea mult silabele, comandă solemn, aspru, tare, cu toată puterea uriașilor săi plămîni și glasul îi tremura de bucurie :

— Pentru de-fi-la-a-ree...

De data aceasta, cei șaisprezece comandanți de companii strigară pe rînd, tărăgănat și pe glasuri felurite :

— ...Pentru de-fi-la-a-re !

Unul dintre ei, tocmai din coada coloanei, începu prea tîrziu cu voce nesigură și stingherită, după ce tăcuseră ceilalți :

— Pentru de... dar se opri numaidecît, rușinat.

— Pe semi-compa-a-a-nii... tună răsunător Șulgovici.

— ...Pe semi-compa-a-a-ni-i... reluară îndată căpitanii.

— In-ter-val, două plutoane ! urlă sonor Șulgovici.

— ...Interval, două plutoane-e-e...

— La dreap-ta !

— ...La dreapta-a-a... repetă ecoul pe mai multe glasuri.

Șulgovici așteptă două, trei secunde, apoi aruncă întretăiat :

— Prima semi-companie, marș !

— Pr-rima semi-companie-e-e... La drreapta-a... v-aliniați ! Drepți !... Înainte-e-e... marș ! comandă Osadci cu glas plin care străbătu înăbușit printre rîndurile dese și, ca tîrîndu-se pe pămînt, răsună pînă-n capătul coloanei.

În față, toboșarii regimentului răpăiră toți deodată...

Din spate se zări o linie lungă regulată care se desprindea din pădurea de baionete plecate în jos și se legăna ritmic în aer.

— A doua semi-companie, înainte ! auzi Romașov glasul subțire de femeie al lui Arceakovski.

Și altă linie de baionete se despărți, legănîndu-se. Bătaia tobelor era tot mai înăbușită și mai slabă de parcă intra cu încetul în pămînt, apoi deodată pieri în valul muzicii, de o frumusețe impunătoare, voioasă și strălucită.

Era fanfara care prinsese tactul, luînd locul tobelor... Pe neașteptate, tot regimentul se învioră, capetele se ridicară mai sus, trupurile se îndreptară, parcă mai zvelte, iar fețele obosite și cenușii se înseninară.

Companiile porniră una după alta și, de fiecare dată, sunetele marșului militar răsunau tot mai vii și mai vesele. Iată că se îndepărtă ca un talaz și cea din urmă jumătate de companie din batalionul întîi. Locotenent-colonelul Leh, însoțit de Olizar, înaintează pe un cal negru, cu coastele ieșite în afară. Amîndoi își țin săbiile în sus, cu mînerul la înălțimea feței, Se aude comanda

liniștită și nepăsătoare ca totdeauna a lui Stelkovski. Drapelul se înalță deasupra baionetelor și plutește lin... Căpitanul Sliva trece în față, gîrbovit, gras, cu brațele-i lungi lăsate-n jos, ca o maimuță bătrînă plictisită. Măsoară frontul cu ochii lui șterși, bulbucați, și comandă :

— P-prima semi-companie înainte !

Cu mers ușor și sigur, Romașov iese în fața plutonului său. Un simțămînt de fericire, de armonie și de mîndrie îi cuprinde sufletul. Se uită repede la fețele celor din rîndul întîi. „Bravul luptător își cercetă veteranii cu o privire de șoim !" Pompoasa frază îi trece prin minte, în timp ce strigă semeț cu glas cîntător :

— Înainte-e...

„Un, doi !" numără el în gînd și ține tactul numai din vîrfurile cizmelor. „Trebuie să pornesc cu piciorul stîng... Stîngu'... dreptu." Cu fața fericită, lăsîndu-și capul pe spate, strigă cu glas de tenor ce răsună peste tot cîmpul de instrucție :

— Marrș !

După ce se întoarce pe un singur picior ca pe un arc, adaugă, fără să se mai uite îndărăt, cu două tonuri mai jos :

— La dreapta-a !

Solemnitatea momentului îl îmbată. O clipă i se pare că-l învăluie muzica într-o lumină caldă și orbitoare, iar falnicele sunete metalice cad de sus, din cer, din soare. Și, ca la sosirea generalului, îi trece iar prin tot trupul un fior plăcut, pielea i se face zgrunțuroasă și părul i se ridică măciucă.

Compania a cincea a răspuns într-un singur glas și-n tactul muzicii la felicitările generalului. Sunetele sonore ale marșului se apropie de Romașov mai puternice și mai voioase, de cînd au scăpat de piedica vie a trupurilor de oameni din față, și parcă se bucură de libertatea aceasta. Acum, sublocotenentul vede limpede înaintea lui, spre dreapta, silueta greoaie a generalului pe calu-i sur, în spatele lui însoțitorii nemișcați, iar mai departe, grupul pestriț al rochiilor de femei care par flori minunate și arzătoare în lumina de amiază.

În stînga, răsună și strălucesc aurii alămurile fanfarei, și Romașov simte cum între ea și general e întins un

fir nevăzut, fermecat, pe care-l treci cu bucurie și cu frică totodată. Iată că cea dintîi jumătate de companie a și intrat în linia aceasta.

— Bine, băieți ! încuviințează, mulțumit, generalul.

— 'S-tră-iți ! răspund răsunător și vesel soldații.

Fanfara cîntă tot mai puternic. „O, dragul de general ! se înduioșează Romașov. Ce om de treabă-i !"

Romașov e acum singur. Cu mers mlădios și elastic, abia atingînd pămîntul, se apropie de linia fermecată. Își lasă semeț capul pe spate și aruncă spre stînga o privire de mîndră sfidare. Simte în tot trupul o senzație de ușurință și de libertate, ca și cum ar fi căpătat pe neașteptate putința de a zbura. Văzîndu-se admirat de toți, minunat centru al lumii, își spune ca într-un vis luminos și însuflețit :

„Uite, acesta-i Romașov... Ochii doamnelor strălucesc de entuziasm."

Un... doi, stîngul !

„Tînărul și frumosul sublocotenent înaintează cu pași grațioși în fruntea plutonului său."

— Stîng... drept !... „Colonel Șulgovici, declară generalul. Romașov al dumitale e încîntător... Aș vrea să-l am aghiotant."

— Stîngul !...

Încă o secundă, încă o clipă și Romașov va trece de linia vrăjită... Marșul răsună măreț, eroic, înflăcărat !

„Generalul o să mă felicite numaidecît", gîndește Romașov și sufletu-i saltă de o sărbătorească bucurie. Aude glasul comandantului de corp de armată, al lui Șulgovici și încă alte glasuri... „Desigur că generalul m-a lăudat, dar de ce n-au răspuns soldații ? În spatele meu strigă cineva dintre rînduri... Ce s-a întîmplat oare ?"

Romașov întoarse capul îndărăt și se îngălbeni. Plutonul lui, în loc să fie aliniat pe două linii drepte și armonioase, era un grup în neorînduială, frînt din toate părțile, care se înghesuia ca o turmă de oi. Și asta numai fiindcă sublocotenentul, îmbătat de entuziasmul și de visurile lui arzătoare, nu băgase de seamă că se îndepărta treptat de la mijloc spre dreapta, împingînd totodată și jumătate din companie, iar, pînă la sfîrșit, ajunsese în flancul ei drept, pricinuind învălmășeală și

dezorganizînd întreaga mişcare. Romaşov zări şi înţelese totul într-o singură clipă, fulgerătoare ca un gînd... Îl văzu şi pe soldatul Hlebnikov care şchiopăta singur la vreo douăzeci de paşi în urma coloanei, chiar în dreptul generalului. Nenorocitul căzuse din mers şi, plin de colb, încerca să-şi ajungă compania din urmă... Încovoiat sub povara raniţei, parcă alerga în patru labe, ţinîndu-şi într-o mînă arma pe care o apucase de la mijloc, iar cu cealaltă îşi ştergea nasul ce-i curgea într-una.

Deodată, i se păru lui Romaşov că strălucitoarea zi de mai s-a întunecat şi că-i apasă pe umeri o greutate mare, străină de el şi nemişcată, ca un munte de nisip, iar muzica răsună trist şi înăbuşit. Se simţea mic, slab, urît, cu mişcări neîndemînatice, şi picioarele ca de plumb i se împleticeau. Aghiotantul regimentului se repezi în goană spre el. Faţa lui Feodorovski era roşie şi schimonosită de mînie, iar falca de jos îi tremura. Gîfîind de furie şi de alergătură, încă de departe, răcni întărîtat, înăbuşindu-se şi mîncînd cuvintele.

— Sublocotenent... Romaşov... Domnul comandant al regimentului vă comunică cea mai aspră mustrare... şapte zile de arest sever... la statul-major al diviziei... ce neruşinare, ce scandal, tot regimentul l-ai... o-of ! Păcătosule !

Romaşov nu-i răspunse şi nici măcar nu-l privi. Firește c-avea tot dreptul să înjure ! Dar şi soldaţii auziseră cum striga aghiotantul la el. „Ei, şi ? Las' să audă... Aşa-mi trebuie şi gata ! gîndi Romaşov, înfuriindu-se el însuşi. De acum înainte totu-i pierdut pentru mine... Am să mă împuşc... Sînt dezonorat pentru totdeauna ! Totul, totul e pierdut... Sînt un caraghios, o stîrpitură, am faţa palidă şi urîtă, o mutră tîmpită... Cea mai dezgustătoare din toate mutrele de pe pămînt. Totu-i pierdut ! Soldaţii care merg în urma mea îşi bat joc de mine, dîndu-şi coate ! Sau poate că le-o fi şi milă de mine... Nu, trebuie neapărat să mă împuşc... Trebuie !..."

După ce se îndepărtau de general, companiile ocoleau una după alta la stînga, întorcîndu-se la locul de unde porniseră a defila.

Aci se regrupau, aliniindu-se pe front de companie. În timp ce soseau unităţile din coadă, se îngădui oamenilor

să stea în repaus, iar ofițerii plecară să se mai dezmorțească și să-i tragă pe furiș o țigară.

Numai Romașov rămase în front la dreapta plutonului. Cufundat în gînduri, scobea pămîntul cu vîrful săbiei și, cu toate că ținea capul plecat, simțea cum din toate părțile se îndreaptă spre el priviri curioase, batjocoritoare și pline de dispreț.

Căpitanul Sliva trecu prin fața lui și, fără să se oprească sau să se uite la el, mormăi răgușit printre dinții strînși, cu o mînie stăpînită, parcă vorbea singur :

— B-binevoiți să faceți, chiar astăzi, o cerere de mutare în altă comp-panie...

Apoi se apropie Vetkin. În ochii lui buni și limpezi și-n colțurile buzelor lăsate în jos, Romașov desluși simțămîntul de milă disprețuitoare pe care o arată oamenii cînd se uită la un cîine călcat de tren. În aceeași clipă, dezgustat, simți că el însuși zîmbea șters și fără rost.

— Hai să fumăm o țigară, Iuri Alexeevici, zise Vetkin.

Apoi, plesnind din limbă și clătinînd din cap, adăugă cu ciudă :

— Eh ! Frate !...

Romașov simți că-i tremură bărbia, gîtlejul i se usucă și-i e gura amară. Stăpînindu-se anevoie să nu izbucnească în hohote de plîns, răspunse cu glas întretăiat de copil jignit :

— Nu... Ce mai... Nu vreau !

Vetkin se îndepărtă.

Un gînd deznădăjduit fulgeră prin mintea lui Romașov : „Am să-l pălmuiesc pe Sliva... Sau mă duc la general să-i spun : «Nu ți-e rușine, om bătrîn, să te joci de-a soldații și să chinuiești oamenii ? Lasă-i să se odihnească. Din pricina ta, au fost bătuți două săptămîni la șir !»"

Deodată, își aminti mîndrele lui visuri de adineauri... frumosul și zveltul sublocotenent... admirația doamnelor și mulțumirea din privirea generalului încercat în lupte, și se rușină atît de tare, încît se înroși pînă-n vîrful urechilor.

„Ești un caraghios, dezgustător și ticălos, strigă el în gînd. Să știe toată lumea că azi mă împușc !"

Parada era pe sfîrșite. Companiile mai defilară de vreo cîteva ori prin fața comandantului de corp de armată, întîi la pas, apoi în pas alergător, iar la urmă într-o coloană compactă cu baionetele pentru atac. Generalul parcă se mai îmbunase și lăudă chiar de cîteva ori soldații. În sfîrșit, regimentul se opri pe loc și oamenii fură lăsați în repaus. Gornistul sună adunarea ofițerilor.

— *Domnii ofițeri sînt chemați la domnul comandant* de corp de armată ! se auzi printre coloane.

Ofițerii ieșiră din rînduri și făcură cerc strîns în jurul generalului. Era tot călare, gîrbovit, și părea foarte obosit, dar ochii lui umflați, pe jumătate închiși, aruncau prin ochelarii de aur priviri vioaie și ironice.

— Voi fi scurt, zise el răspicat și grav. Regimentul nu-i bun de nimic ! Nu mi-e necaz pe soldați, dar învinovățesc comandanții. Dacă vizitiul e prost, nici caii nu trag. Nu văd la dumneavoastră inimă, pricepere și grijă de oameni... Aduceți-vă bine aminte : „Fericit e cel care-și jertfește sufletul pentru aproapele său". Dumneavoastră însă n-aveți decît un singur gînd : să ieșiți bine la inspecția șefilor ! Ați spetit oamenii ca pe niște cai de birjă. Ofițerii au o înfățișare caraghioasă și neîngrijită. Parcă-s diaconi în uniformă. De altfel, toate acestea o să le citiți și-n ordinul meu de zi, după procesul-verbal de inspecție... Un sublocotenent din compania a șasea sau a șaptea, mi se pare, a pierdut alinierea și a făcut din companie o adevărată harababură. E rușinos ! Nu pretind marș în trei timpi, dar cer neapărat măsură și sînge rece.

„*Vorbește despre mine !*" *gîndi* Romașov, îngrozit, și i se păru că toți cei de față se uită deodată la el, dar nimeni nu se clintise. Toți stăteau tăcuți, abătuți și nemișcați, cu ochii ațintiți asupra generalului.

— Mulțumesc din suflet căpitanului din compania a cincea, urmă generalul. Unde ești, căpitane ? A, iată-l ! Cu o mișcare cam teatrală, își ridică șapca cu amîndouă mîinile deasupra capului, dezgolindu-și craniul puternic și pleșuv care se isprăvea cu o frunte bombată, umflată parcă, și-l salută adînc. Încă o dată îți mulțumesc și-ți strîng mîna cu plăcere. Dacă o vrea dumnezeu să mai lupte corpul de armată tot sub comanda mea —

ochii generalului clipiră, strălucind de lacrimi — adu-ți aminte, căpitane, că cea dintîi misiune primejdioasă am să ți-o încredințez dumitale. Acum, domnilor, am onoarea... Sînteți liberi! Voi fi fericit să vă mai văd cu alt prilej, dar în altă stare. Lăsați, vă rog, calul să treacă.

— Domnule general, făcu Șulgovici, înaintînd, îndrăznesc să vă rog, în numele tuturor ofițerilor, să luați masa la cercul nostru. Am fi...

— Nu, mulțumesc! îl opri scurt generalul. Vă sînt foarte recunoscător, dar astăzi sînt poftit la contele Ledohovski.

Străbătînd locul larg pe care-l deschiseseră ofițerii dîndu-se la o parte, generalul se îndreptă în galop spre regiment. Soldații tresăriră și, fără să fi primit vreun ordin, luară poziția de drepți, păstrînd tăcere.

— Vă mulțumesc, dragii mei! strigă hotărît și prietenos generalul. Vă dau două zile de odihnă. Și acum... ridică el voios glasul, la corturi! În galop, marș! Ura!

Și cu strigătul acesta scurt parcă electriză deodată tot regimentul. Răcnind asurzitor de bucurie, cei o mie cinci sute de oameni se împrăștiară în toate părțile, iar pămîntul se cutremură, duduind înăbușit sub picioarele lor.

Romașov părăsi grupul ofițerilor care se întorceau în oraș și o luă pe drumul cel mai lung, de-a curmezișul taberei. În clipele acestea, se simțea părăsit, dezmoștenit, aruncat afară din familia regimentului, un străin antipatic tuturor, ba mai mult, nici măcar un om în toată firea, ci un băiețandru stricat, neisprăvit și scîrbos.

Cînd trecea pe aleea din spatele corturilor companiei lui, auzi un răcnet înăbușit și plin de mînie. Se opri o clipă și, printre corturi, îl zări pe Rînda, sergentul-major al companiei, mic de stat, puternic ca un atlet și cu chip roșu de apoplectic, care-l bătea pe Hlebnikov cu pumnii peste față, însoțindu-și loviturile cu un potop de înjurături mîrșave. Hlebnikov avea o mutră întunecată și tîmpită, iar în ochii lui lipsiți de gîndire se citea o spaimă de animal. La fiecare lovitură, capul i se bălă-

bănea neputincios dintr-o parte într-alta, iar fălcile-i clănțăneau.

Romașov se îndepărtă grăbit, aproape alergînd. N-avea puterea să ia apărarea lui Hlebnikov și, totodată, se gîndea cu durere că-n ziua aceea soarta i se împletise ciudat și dezgustător cu a bietului soldat schingiuit și îndobitocit în bătăi. Parc-ar fi fost amîndoi betegi, suferind de aceeași boală și trezind în ceilalți aceeași scîrbă. Deși gîndul asemănării de situații îi insufla dezgust și rușine, totuși recunoașterea aceasta avea ceva neobișnuit, adînc și cu adevărat omenesc.

XVI

De la tabără la oraș, nu ducea decît un singur drum, ce se întretăia cu linia ferată într-o vale adîncă între două povîrnișuri înalte. Romașov coborî repede pe cărarea îngustă și aproape dreaptă, apoi începu să suie anevoie pe cealaltă parte. Încă de la jumătatea urcușului, zări sus un ofițer în bluză de vară și cu mantaua pe umeri. Se opri cîteva clipe și, încordîndu-și privirea, îl recunoscu pe Nikolaev. „Iată lucrul cel mai neplăcut!" își zise el. Inima i se strînse dureros ca de o presimțire rea, dar își urmă resemnat calea.

Cei doi ofițeri nu se văzuseră de aproape cinci zile. Totuși, fără să știe nici ei de ce, nu se salutară, și Romașov găsi că-i foarte firesc, parcă așa trebuia să fie în ziua aceea neobișnuită și grea. Nici unul din ei nu duse măcar mîna la șapcă.

— Te-am așteptat înadins aici, Iuri Alexeici, zise Nikolaev, uitîndu-se în depărtare spre tabără, peste umărul lui Romașov.

— Îți stau la dispoziție, Vladimir Efimîci! răspunse sublocotenentul cu o liniște prefăcută, dar cu glas tremurător. Se plecă și culese un fir de iarbă uscat și cafeniu din toamna trecută și, cu gîndul aiurea, îl molfăia, ațintindu-și ochii asupra nasturilor de la mantaua lui Nikolaev, în care i se răsfrîngea silueta; șolduri din

cale-afară de umflate, un cap îngust și picioare foarte scurte.

— Nu te țin mult ! N-am să-ți spun decît două vorbe, începu Nikolaev neobișnuit de domol, cu politețea exagerată a omului iute la mînie, dar hotărît să se stăpînească, deși e furios.

Cum însă le venea tot mai greu să vorbească, fără a se privi, Romașov propuse :

— N-ai vrea să ne urmăm calea ?

Cărăruia întortocheată, bătătorită de trecători, străbătea un cîmp cu sfeclă. În depărtare, se zăreau căsuțele albe ale orașului și acoperișurile lor de țiglă roșie. Cei doi ofițeri mergeau alături, dar ținîndu-se departe unul de altul și călcînd pe stratul gros de verdeață care foșnea sub picioarele lor. Cîtva timp, tăcură amîndoi. În sfîrșit, Nikolaev răsuflă anevoie, adînc și zgomotos, apoi vorbi cel dintîi :

— Înainte de toate, trebuie să-ți pun o întrebare... Crezi că te porți cu tot respectul cuvenit față de soția mea... Alexandra Petrovna ?

— Nu înțeleg, Vladimir Efimovici... făcu Romașov. La rîndul meu, trebuie să te întreb...

— Dă-mi voie ! se înfierbîntă deodată Nikolaev. Să ne punem întrebările pe rînd... Întîi eu și pe urmă dumneata ! Altfel, n-o să ne putem înțelege... Să vorbim fără înconjur și sincer. Răspunde-mi întîi, dacă te interesează cîtuși de puțin ceea ce se spune pe socoteala ei ? Într-un cuvînt... drace !... Reputația ei ! Nu, nu, așteaptă... nu mă întrerupe... N-ai să tăgăduiești, sper, că ea și cu mine am fost totdeauna foarte drăguți cu dumneata și c-ai fost primit în casa noastră ca un bun prieten, aproape ca o rudă...

Romașov se împiedică greoi în pămîntul moale și mormăi, rușinat :

— Crede-mă, c-o să-ți fiu totdeauna recunoscător, ca și Alexandrei Petrovna...

— Eh, dar nu-i vorba de asta ! Nu de asta... Nu-ți cer recunoștință, se înfurie Nikolaev. Vreau numai să te înștiințez că, pe socoteala nevestei mele, se răspîndesc bîrfeli murdare și mincinoase, care... cum să spun... în care... Nikolaev se înăbușea, ștergîndu-și fața cu ba-

tista. Într-un cuvînt... în care eşti amestecat şi dumneata ! Soţia mea şi cu mine primim aproape în fiecare zi scrisori anonime mîrşave. N-am să ţi le arăt... Sînt prea scîrboase... Dar în scrisorile acestea se spune... Nikolaev se opri o clipă, nehotărît. Ei bine, da, la dracu... se spune că eşti amantul Alexandrei Petrovna şi că... Eh, ce lucru josnic !... În sfîrşit... că vă întîlniţi zilnic în taină şi că tot regimentul ştie. Ce ticăloşii !

Scrîşni din dinţi cu ură şi scuipă.

— Ştiu cine a scris scrisorile ! zise încet Romaşov, întorcînd capul.

— Ştii ?

Nikolaev se opri şi-l apucă brutal de mînecă. Se vedea că o neaşteptată mînie îi alungase deodată prefăcuta stăpînire de sine. Ochii lui de taur se măriră, faţa i se învineţi, şi o spumă albă se ivi la colţurile buzelor care-i tremurau. Plecîndu-se înainte cu tot trupul şi aproape atingînd cu faţa capul lui Romaşov, izbucni :

— Atunci, cum îndrăzneşti să taci, dacă ştii ? În situaţia dumitale, datoria oricărui om cu cîtuşi de puţin simţ al onoarei este să închidă gura acelui mişel. M-auzi ?... Don Juan de garnizoană ! Dacă eşti un om cinstit şi nu un...

Romaşov se îngălbeni şi se uită cu ură în ochii lui Nikolaev. Mîinile şi picioarele i se îngreuiară deodată ca plumbul, capul i se goli, iar inima parcă i se prăbuşi în adînc, bătînd puternic şi dureros de-i tremura tot trupul.

— Te rog să nu strigi la mine, zise Romaşov cu glas înăbuşit, tărăgănind cuvintele. Vorbeşte mai cuviincios ! Nu-ţi îngădui să răcneşti !

— Nici nu răcnesc, răspunse Nikolaev tot grosolan, dar cu glas mai potolit. Încerc numai să te conving atunci cînd am dreptul să-ţi pretind ! Legăturile noastre din trecut îmi dau dreptul ăsta. Dacă ţii cîtuşi de puţin la numele bun şi nepătat al Alexandrei Petrovna, trebuie să pui capăt acestui scandal.

— Bine, voi face tot ce-mi stă în putinţă ! încheie scurt Romaşov.

Şi, întorcîndu-i spatele, o luă înainte prin mijlocul cărării. Nikolaev îl ajunse îndată din urmă.

— Încă ceva, numai... te rog să nu te superi ! zise Nikolaev cu glas mai moale şi cam stingherit. Dacă tot am început să vorbim, măcar să ne spunem tot ce avem de spus. Nu-i aşa ?

— Da... şi ? întrebă Romaşov.

— Ai văzut cîtă simpatie ţi-am arătat, Alexandra Petrovna şi cu mine ! Dacă astăzi sînt nevoit să... A, doar ştii singur că-n păcătosul ăsta de orăşel nu-i nimic mai îngrozitor decît bîrfeala !

— Bine ! răspunse cu tristeţe Romaşov. N-am să mai vin pe la dumneavoastră. Parcă asta voiai să-mi ceri, nu-i aşa ? Foarte bine ! De altfel, eu singur mă hotărîsem să-mi încetez vizitele. Acum cîteva zile, am intrat numai cinci minute să înapoiez Alexandrei Petrovna cărţile pe care mi le împrumutase şi îndrăznesc să te asigur că era ultima mea vizită.

— Da... aşa... rosti nedesluşit Nikolaev şi apoi tăcu încurcat.

Cei doi ofiţeri ajunseră la şosea. Pînă în oraş mai erau vreo trei sute de metri şi cum nu mai aveau să-şi spună nimic, mergeau alături tăcuţi şi fără să se privească. Nici unul nu se putea hotărî să se oprească sau să se întoarcă îndărăt. Cu fiecare clipă, se simţeau mai stingheriţi.

În sfîrşit, în dreptul celor dintîi case, le ieşi înainte o birjă şi-o opri Nikolaev.

— Da... aşa... se întoarse el către Romaşov, repetînd aceleaşi cuvinte fără rost. Atunci, la revedere, Iuri Alexeevici.

Nu-şi strînseră mîinile, ci doar le ridicară la cozoroc. Iar cînd Romaşov văzu ceafa albă şi puternică a lui Nikolaev îndepărtîndu-se într-un nor de colb, se simţi deodată părăsit şi singur de parcă în clipa aceea i s-ar fi smuls lucrul cel mai însemnat şi mai de preţ din viaţa lui.

Se îndreptă încet spre casă. Gainan îl aştepta în curte şi, încă de departe, îşi dezvălui toţi dinţii într-un zîmbet prietenos şi vesel. Îi scoase mantaua, surîzînd mereu de plăcere şi ţopăind pe loc, după obiceiul lui.

— Stat la masă ? întrebă el cu o familiaritate grijulie. Eşti flămînd ! Îndată eu fuge la cercu' şi aduce mîncare.

— Du-te dracului ! urlă Romaşov. Pleacă şi să nu mai intri cumva în odaie ! Dacă întreabă cineva de mine, să spui că nu-s acasă... Fie chiar şi împăratul !

Se întinse pe pat, înfundîndu-şi capul în pernă şi muşcînd-o cu dinţii. Ochii îi ardeau, ceva usturător îi sfîşia gîtlejul şi-i venea să plîngă. Dorea cu lăcomie lacrimile fierbinţi şi mîngîietoare, suspinele lungi şi amare care-ţi uşurează sufletul. Şi atunci, îşi perindă în minte toate întîmplările din ziua aceea, oprindu-se înadins asupra faptelor ruşinoase şi umilitoare ; se vedea limpede — parc-ar fi fost vorba de altcineva — jignit, îndurerat, slab, părăsit şi se înduioşa de propria lui soartă.

Dar lacrimile tot nu-i dădeau.

Pe urmă, se întîmplă ceva ciudat... Cînd se trezi, i se păru că nu dormise de loc, nici măcar nu aţipise, ci doar şezuse o clipă întins cu ochii închişi, fără să gîndească. De altfel, simţea aceeaşi sfîşiere în inimă. Acum era întuneric în odaie. Rămăsese mai bine de cinci ceasuri în starea aceasta neobişnuită de toropeală a minţii.

I se făcuse foame. Se sculă, se încinse cu sabia, îşi aruncă mantaua pe umeri şi porni spre popotă. Cercul era numai la vreo două sute de paşi, dar Romaşov n-o luă de-a dreptul pe stradă, ci trecu pe din dos prin locuri virane şi grădini de zarzavat, sărind gardurile.

Sala de mese, camera de biliard şi bucătăria erau puternic luminate, în timp ce curtea murdară şi ticsită de lucruri părea neagră, ca înecată în cerneală. Toate ferestrele erau larg deschise. Se auzeau frînturi de discuţii, rîsete, cîntece şi pocnetul sec al bilelor de biliard.

Romaşov se şi urcase pe scara din dos, cînd se opri deodată, desluşind printre glasurile palavragiilor de la popotă şi glasul mînios şi batjocoritor al căpitanului Sliva. Fereastra era la doi paşi, iar privind cu băgare de seamă, zări spatele încovoiat al căpitanului său.

— Toa-toată compania mer-mergea ca un sin-singur om ! Un doi... un... doi... spunea Sliva, ridicînd şi coborînd în tact mîna întinsă, şi s-a găsit tocmai el, parcă înadins, ca să se facă de rîs. Hop... hop... ca un ţap,

Apoi. cu o mișcare dezordonată întinse de mai multe ori degetul arătător în sus. I-am spus în fa-față, pe șleau : „Ddu-te, s-stî-stimabile, în altă com-companie. Ba chiar mai bine ai face s-să pă-părăsești cu desăvîrșire r-regimentul. La dracu ! Ce fel de ofițer mai ești și dumneata ? Doar așa, numai cu numele..."

Romașov închise ochii și se strînse tot. I se părea că de-ar face acum o mișcare, toți cei din sală s-ar întoarce și-ar veni la fereastră. Rămase neclintit un minut, două... Apoi, ținîndu-și răsuflarea, încovoiat și cu capul între umeri, se strecură în vîrful picioarelor de-a lungul peretelui și, grăbind pasul, ajunse la poartă. De aici trecu în goană strada luminată de lună și se ascunse în umbra deasă a gardului din față.

În seara aceea, Romașov rătăci în neștire prin oraș, mergînd numai pe partea umbrită, fără să-și dea seama prin ce străzi trecea. O dată, se opri chiar în fața casei Nikolaevilor care părea orbitor de albă în lumina lunii, iar acoperișul de tablă verde lucea ciudat și rece, ca lăcuit. Strada era tăcută și pustie, parcă necunoscută. Umbrele drepte și bine conturate ale caselor și ale gardurilor tăiau strada în două. O jumătate era cu desăvîrșire neagră, iar cealaltă, albă și pietrișu-i rotund și neted lucea ca uns. Prin perdelele groase și roșii, străbătea lumina lămpii ca o pată mare și caldă.

— Iubita mea, nu simți tu oare ce trist sînt, cît sufăr și ce dragă-mi ești ? șopti Romașov cu glas îndurerat, apăsîndu-și pieptul cu amîndouă mîinile.

Deodată, îi trecu prin minte c-ar putea s-o facă pe Șurocika să-l audă și să-l înțeleagă de departe, prin pereții odăii.

Încleștîndu-și cu atîta putere pumnii de i se înfigeau unghiile în carne și-l dureau, strîngîndu-și fălcile ca-n spasme, în timp ce un fior rece îi furnica tot trupul, începu să murmure în gînd, încordîndu-și pătimaș toată voința : „Privește pe fereastră... Apropie-te de perdele... Scoală de pe canapea și apropie-te de perdele... Vino, vino, vino ! M-auzi ? Îți poruncesc să te apropii de fereastră !"

Perdelele rămîneau nemișcate.

„Nu m-auzi! șopti Romașov cu amară imputare. În clipa aceasta, stai lîngă lampă alături de el, liniștită, nepăsătoare și frumoasă. Ah, dumnezeule, dumnezeule, ce nenorocit sînt!"

Oftă și se îndepărtă încet, cu pași greoi și cu capul plecat.

Trecu și prin fața locuinței lui Nazanski, dar nu văzu lumină. I se păru totuși că cineva în alb umblă în lung și-n lat prin odaia întunecată și ajunge din cînd în cînd prin dreptul ferestrelor, dar, cuprins de o frică ciudată, nu îndrăzni să-l strige pe Nazanski.

După cîteva zile, Romașov își amintea de plimbarea aceasta fantastică și aproape nebună ca de un vis îndepărtat, pe care însă nu-l putea uita. Nu știa să spună cum ajunsese afară din oraș pe un colnic, unde se întindea cimitirul evreiesc, cufundat în tăcere și-n taină, împrejmuit de un zid scund, alb. Din iarba adormită sub razele lunii, se înălțau, triste, pietrele goale și reci, aruncînd toate aceeași umbră firavă și îngustă. Măreția gravă și tăcută a singurătății stăpînea întreg cimitirul.

Poate că într-adevăr fusese un vis!

Se vedea apoi în celălalt capăt al orașului. Sta în mijlocul unui zăgaz lung și strălucitor, aruncat între amîndouă malurile Bugului. Valurile somnoroase se legănau agale sub picioarele lui, sfărîmîndu-se de țărm cu un murmur melodios, iar luna se răsfrîngea în mișcătoarea oglindă a fluviului într-o dîră tremurătoare, ca și cum milioane de peștișori argintii s-ar fi jucat la fața apei, îndreptîndu-se pe o cărăruie lungă și îngustă spre celălalt mal, întunecat, tăcut și pustiu. Romașov își mai amintea că pretutindeni, pe străzi, și afară din oraș, îl urmărise un miros dulce, delicat și pătrunzător de salcîm în floare. Toată noaptea-i trecură prin minte gînduri ciudate, cînd înspăimîntătoare, cînd copilărești și ridicole. De cele mai multe ori, ca pe jucătorii începători care și-au pierdut într-o singură seară toată averea, îl ademenea gîndul, iluzia că nu i s-a întîmplat nimic neplăcut, că frumosul sublocotenent Romașov a defilat cum nu se poate mai bine în fața generalului, fiind lăudat de toți cei de față, iar acum stă cu camarazii lui în sala luminată a popotei, rîzînd în hohote la un

pahar de vin roșu. Dar de fiecare dată visul se spulbera, cînd își amintea de injuriile lui Feodorovski, de cuvintele usturătoare ale lui Sliva sau de convorbirea pe care-o avusese cu Nikolaev, și iar se simțea nefericit și dezonorat pentru totdeauna.

Un tainic instinct îl mîna spre locul unde se despărțise în ziua aceea de Nikolaev. În același timp, se gîndea la sinucidere, dar fără hotărîre și fără teamă, cu un simțămînt ascuns de amor propriu măgulit.

Ca de obicei, nestăpînita lui închipuire îi micșora toată grozăvia acestui gînd, înfrumusețîndu-l și împodobindu-l cu imagini vii și strălucitoare...

„...Iată, Gainan, cu fața schimonosită de spaimă, iese în fugă din odaia lui Romașov. Galben și tremurînd, aleargă într-o goană la cercul militar, plin de ofițeri. La ivirea lui, toți se scoală fără voie în picioare. «Să trăiți... dom' sublocotenent... s-a împușcat!» rostește anevoie Gainan. Toată lumea se tulbură. Fețele se îngălbenesc și-n ochii tuturor se vede groaza. «Cine s-a împușcat? Unde? Care sublocotenent?» «Domnilor, ăsta-i ordonanța lui Romașov! exclamă cineva care l-a recunoscut pe Gainan. E ceremisul lui». Toți se reped spre locuința lui Romașov. Unii fără șapcă... Romașov e întins pe pat. Pe podea, o băltoacă de sînge, iar în mijlocul ei, un revolver Smith și Wesson, tip militar... Znoiko, doctorul regimentului, răzbește anevoie prin mulțimea de ofițeri care umple odaia. «În tîmplă! zice el încet, în mijlocul tăcerii generale. Totul s-a sfîrșit!» «Domnilor, descoperiți-vă!» murmură cineva. Mulți își fac cruce. Vetkin găsește pe masă un bilețel cu cîteva rînduri scrise cu creionul de o mînă hotărîtă și-l citește cu glas tare: «Iert pe toată lumea... Mor de bunăvoie, fiindcă viața-i prea grea și prea tristă! Vestiți-o cu cît mai multă cruțare pe mama despre moartea mea. Gheorghi Romașov.» Toți schimbă o privire și fiecare citește în ochii celuilalt același gînd tulburător și nerostit: «*Noi* l-am ucis!» Purtat pe brațe de opt camarazi și acoperit cu brocart auriu, sicriul se leagănă ritmic. În urma lui, vin toți ofițerii. În spatele lor merge compania a șasea. Căpitanul Sliva e încruntat și posomorît. Fața blîndă a lui Vetkin e umflată de lacrimi, dar acum, pe stradă, se stăpînește. Lbov

plînge în hohote, bunul și dragul băiat nu se ascunde și nu se rușinează de durerea lui! Sunetele marșului funebru plutesc în aerul de primăvară ca suspine adînci și mîhnite. Toate soțiile ofițerilor sînt și ele de față, iar printre ele și Șurocika. «L-am sărutat! își zice ea cu deznădejde. L-am iubit! Aș fi putut să-l opresc și să-l scap!» «Prea tîrziu!» îi răspunde în gînd Romașov, cu un zîmbet amar. Ofițerii care merg în urma sicriului vorbesc încet între ei: «Păcat de el, săracu'! Ce bun camarad era și ce ofițer minunat!... Da... noi nu l-am înțeles!» Iar marșul funebru hohotește tot mai tare. E marșul lui Beethoven: *La moartea unui erou*. Și Romașov zace în sicriu, nemișcat și rece, cu un zîmbet veșnic pe buze. Pe pieptul lui, un modest buchet de violete depus de o mînă necunoscută... I-a iertat pe toți: pe Șurocika, pe Sliva, pe Feodorovski și pe comandantul corpului de armată. Să nu plîngă nimeni! Era prea frumos și prea curat la suflet pentru viața aceasta! O să-i fie mult mai bine dincolo..."

Ochii lui Romașov se umpluseră de lacrimi, dar nu și le ștergea. Simțea o mare plăcere să-și închipuie că-i plîns de toți, el, oropsitul jignit pe nedrept!

Mergea acum de-a lungul cîmpului de sfeclă. La picioarele lui, frunzele scurte și groase păreau pete pestrițe, albe și negre. Nemărginirea cîmpului pustiu, luminat de lună, îl apăsa. Se sui pe o mică ridicătură de pămînt, oprindu-se deasupra văii unde trecea calea ferată. Povîrnișul pe care se găsea era învăluit într-o umbră neagră, iar pe celălalt, o lumină albă și orbitoare parcă-ți îngăduia să deslușești fiecare firicel de iarbă. Povîrnișul se lăsa în jos ca o prăpastie întunecată, în fundul căreia abia luceau șinele șlefuite. Mai departe, dincolo de vale, în mijlocul cîmpului, se iveau șiruri regulate de corturi albe cu vîrful țuguiat.

Ceva mai jos de creastă, de-a lungul șinelor, era un drumeag îngust. Romașov coborî într-acolo și se așeză pe iarbă. Îi venea rău de foame și de oboseală și simțea o mare slăbiciune și un tremur în picioare. Cîmpul mare și pustiu, povîrnișul pe jumătate învăluit în umbră, văzduhul tulbure și străveziu, iarba udă de rouă, toate erau cufundate într-o tăcere apăsătoare ce parcă se furișa,

vuindu-i în urechi. Doar arareori, la gară, locomotivele de manevră își scoteau țipătul, iar în tăcerea nopții neobișnuite fluierăturile lor întretăiate erau ca niște strigăte omenești, neliniștite și amenințătoare.

Romașov se întinse pe spate. Luna plină luneca repede deasupra norilor albi, ușori și nemișcați în înaltul cerului. Acolo sus, era un gol nemărginit și rece, iar tot spațiul dintre pămînt și cer părea plin de groază și de tristețe veșnice. „Acolo sălășluiește dumnezeu!" își zise Romașov și deodată, într-o naivă izbucnire de umilință, de obidă și de milă față de el însuși, prinse a murmura amărît și pătimaș :

— Doamne, dumnezeule ! De ce ți-ai întors fața de la mine ? Sînt mic, sînt slab, un biet fir de nisip ! Cu ce ți-am greșit, doamne ? Doar ești atotputernic și bun... Tu le vezi pe toate ! De ce ești oare nedrept cu mine ?

Îl cuprinse frica și șopti repede cu căldură :

— Nu, nu, dumnezeule ! Ești bun, iartă-mă, iartă-mă ! N-am să mai fac. Și adăugă cu înduioșată și umilă resemnare : Fă cu mine ce vrei... Mă supun cu recunoștință voii tale.

În timp ce se ruga astfel, un gînd de o naivă viclenie se înfiripa în adîncurile cele mai tăinuite ale sufletului său... Dumnezeu, care le vede pe toate, va fi cu siguranță mișcat de resemnata lui supunere și va face deodată o minune, datorită căreia toate întîmplările rușinoase și chinuitoare de peste zi nu vor mai fi decît un vis urît...

„Unde e-eșști ?" întrebă o locomotivă într-un șuierat scurt și mînios.

Iar alta-i răspunse cu glas gros, lung și amenințător : „Pă-zea-a !"

De cealaltă parte a văii, chiar pe creasta luminată a povîrnișului, se auzi un foșnet, ca și cum s-ar fi strecurat cineva. Romașov ridică ușor capul să vadă mai bine. O grămadă cenușie, uniformă care abia semăna a om cobora în vale și, în lumina tulbure, spectrală a lunii, se pierdea prin iarbă. O puteai urmări doar după mișcarea umbrei și după zgomotul ușor al pămîntului care se surpa sub picioarele ei.

Iată că trece peste șine. „Pare să fie un soldat, își zise Romașov, neliniștit. În orice caz, e un om. Dar numai

un lunatic sau un beţiv poate să meargă atît de ciudat. Oare cine să fie ?"

Omul cenuşiu trecuse dincolo de şine şi intra în umbră. Acum se vedea limpede că era un soldat. Urca încet şi greoi povîrnişul şi pieri cîteva clipe din ochii lui Romaşov. Iar după cîteva minute se ridică încet de jos un cap rotund, descoperit, cu părul tuns. Lumina tulbure cădea drept pe faţa omului şi Romaşov îl recunoscu pe soldatul Hlebnikov din flancul stîng al companiei lui. Înainta, ţinîndu-şi capela în mînă, cu privirea stinsă şi aţintită în gol. Parcă era mînat de o putere lăuntrică, străină şi tainică. Trecu aşa de aproape de ofiţer, încît mai că-l atinse cu poalele mantalei. Lumina lunii se răsfrîngea în ochii lui, ca două puncte vii şi strălucitoare.

— Hlebnikov ! Tu eşti ? strigă Romaşov.

— Hî ! făcu scurt soldatul şi, oprindu-se deodată, începu să tremure de frică.

Romaşov se sculă repede. Zări înaintea lui o faţă ca de mort, schimonosită, cu buzele rupte, umflate şi pline de sînge şi un ochi ce nu se mai vedea sub o vînătaie uriaşă. În lumina difuză a lunii, urmele loviturilor păreau şi mai groaznice. Romaşov îşi zise : „Omul ăsta şi cu mine am pricinuit astăzi nereuşita regimentului. Amîndoi sîntem la fel de nenorociţi."

— Unde te duci, dragul meu ? Ce-i cu tine ? întrebă el cu blîndeţe şi, fără voie, îşi puse amîndouă mîinile pe umerii soldatului.

Hlebnikov îi aruncă o privire pierdută, sălbatică, şi îndată întoarse capul. Buzele i se desfăcură încet într-un fel de horcăit, scoţînd un sunet răguşit şi fără înţeles. Romaşov simţi treptat şi dureros o senzaţie înăbuşită şi neplăcută în stomac şi-n piept ca înainte de leşin.

— Te-au bătut ? Da ? Ei, hai, spune odată... Da ? Şezi aici, lîngă mine...

Îl trase de mînecă spre el. Fără să se împotrivească, soldatul căzu moale ca un manechin pe iarba udă, alături de sublocotenent.

— Unde te duceai ? îl cercetă Romaşov.

Hlebnikov tăcea şi sta stîngaci, cu picioarele întinse şi nefiresc de ţepene. Încetul cu încetul, capul i se lăsa

pe piept cu mișcări abia vădite. Sublocotenentul mai auzi un sunet scurt, răgușit și o milă plină de teamă i se trezi în suflet.

— Voiai să fugi? Pune-ți capela în cap! Ascultă, Hlebnikov, acuma nu vorbesc cu tine ca un șef... Și eu sînt nenorocit, singur și crunt lovit! Nu mai poți răbda? Te doare? Spune-mi pe față. Voiai să te omori? întrebă el într-un murmur fără șir.

Hlebnikov înghiți zgomotos în sec, dar nu spuse nimic. În același timp, Romașov băgă de seamă că soldatul tremura din tot trupul, capul i se bălăbănea, iar dinții îi clănțăneau. O clipă, ofițerul se înfricoșă. Noaptea nedormită, simțămîntul singurătății, lumina egală, stearsă și moartă a lunii, prăpastia neagră de sub picioarele lui și, lîngă el, soldatul acesta tăcut, năucit în bătăi — toate i se păreau un vis nesăbuit și chinuitor, aidoma cu cel pe care oamenii îl vor avea pesemne în cele din urmă zile ale lumii. Deodată, un val cald de compătimire și o milă nesfîrșită îi năpădiră sufletul. Înțelegînd că propria lui durere e măruntă și neînsemnată, că el însuși e matur și inteligent pe lîngă omul ăsta zdrobit și tîmpit în bătăi, Romașov își trecu brațul pe după gîtul lui și, strîngîndu-l cu putere și duioșie, îi spuse cu adîncă și caldă încredințare:

— Hlebnikov, ți-e greu? Nici eu nu mă simt bine, crede-mă, dragul meu! Nu înțeleg nimic din cîte se petrec în lume... Totu-i crud și fără rost... Dar trebuie să rabzi, prietene, trebuie să rabzi... Așa trebuie!

Capul lui Hlebnikov se plecă tot mai tare și căzu deodată pe genunchii lui Romașov. Îmbrățișînd strîns picioarele ofițerului și lipindu-și fața de ele, soldatul tremura din tot trupul, căutînd să-și înăbușe hohotele de plîns.

— Nu mai pot... bolborosea el, pierzînd șirul, nu mai pot, boierule, nu mai pot... O, doamne... Mă bat, rîd de mine... Șeful secției cere bani, sergentul-major strigă... De unde să-i iau? Mi-e burta vătămată, am surpătură... Abia eram băiețandru cînd mi-am vătămat-o... Ah! Doamne, doamne!

Romașov se plecă peste capul care se frămînta chinuit pe genunchii lui. Simți mirosul trupului bolnav și murdar, al părului nespălat și duhoarea acră a mantalei

care slujea noaptea drept plapumă. O tristeţe nesfîrşită, groaza, nedumerirea, o milă adîncă, împletită cu conştiinţa propriei lui vinovăţii, toate i se lăsară greu pe inima care i se strînse de durere. Aplecîndu-se binişor deasupra capului murdar, cu părul tuns scurt şi ţepos ca o perie, şopti încet, de abia auzit :

— Frate !...

Hlebnikov îi apucă mîna şi ofiţerul simţi, o dată cu lacrimile calde, atingerea buzelor lipicioase şi reci. Dar nu-şi trăgea mîna şi rostea vorbe de mîngîiere, simple şi mişcătoare, cum spun oamenii mari unui copil necăjit.

Apoi îl duse în tabără şi-l chemă pe sergentul de zi al companiei... Era Şapovalenko. Ieşi numai în cămaşă şi-n izmene, căscînd, cu ochii pe jumătate închişi şi scărpinîndu-se, cînd pe spate, cînd pe burtă. Romaşov îi ordonă să pună pe altul de *planton* în locul lui Hlebnikov. Sergentul încercă să-i răspundă.

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, nu i-a venit încă rîndul la schimb !

— Fără vorbă ! se răsti Romaşov. Să spui mîine domnului căpitan că aşa ţi-am ordonat eu !... Va să zică, vii mîine la mine ! se întoarse el apoi spre Hlebnikov care-i răspunse cu o privire sfioasă şi plină de recunoştinţă.

Romaşov se îndrepta spre casă, mergînd încet de-a lungul taberei. Auzind şoapte într-un cort, se opri s-asculte. Cineva spunea o poveste cu glas scăzut şi tărăgănat.

— ...Şi atunci, numai ce-l trimite dracu cela pe cel mai mare vrăjitor al lui la soldat... Şi iaca soseşte vrăjitorul şi-i zice : „Hei, soldatule, să ştii c-am să te mănînc !" Dar soldatul de colo-i răspunde : „Ehei, nu poţi tu să mă mănînci, că şi eu îs tot vrăjitor !"

Romaşov se îndepărtă şi ajunse iar la povîrniş. Îl apăsa simţămîntul neroziei acestei vieţi fără rost şi de neînţeles. Oprindu-se pe margine, ridică ochii spre cer. Acolo, domnea aceeaşi nemărginire rece de mai înainte şi acelaşi gol înspăimîntător şi fără de sfîrşit. Atunci, aproape fără să-şi dea seama, ridică ameninţător pumnii deasupra capului şi strigă furios :

— Hei, tu! înșelător bătrîn! Dacă ai, într-adevăr, putere și cutezi... fă să-mi rup acuma un picior.

Cu ochii închiși, coborî ca un vîrtej povîrnișul repede, trecu din două sărituri peste șine și, fără a se mai opri, se căță pe urcușul din față. Nările i se umflaseră și răsufla neregulat și adînc... Apoi, simți deodată că-l cuprinde o îndrăzneală semeață, dîrză și sfidătoare...

XVII

Din noaptea aceea, se făcu în sufletul lui Romașov o adîncă schimbare. Fugea de ofițeri, mînca mai mult acasă, nu se mai ducea niciodată la seratele dansante de la cerc și nu mai bea de loc. Părea mai matur și mai serios, dîndu-și singur seama de aceasta, după liniștea tristă și nepăsătoare cu care privea acum oamenii și întîmplările. Fără voie, își amintea adesea ceva ridicol, auzit sau citit cîndva, cum că viața omenească se împarte în perioade de cîte șapte ani, în timpul cărora omul își reînnoiește cu desăvîrșire țesuturile, sîngele, gîndurile, sentimentele și caracterul. Romașov tocmai împlinise de curînd douăzeci și unu de ani.

Soldatul Hlebnikov veni la el în seara aceea, dar abia după ce-l mai chemase o dată. Apoi se arăta tot mai des. La început, înfățișarea lui îți amintea un cîine flămînd și rîios, care a fost mult bătut și se ferește cu spaimă chiar și de mîna întinsă ca să-l mîngîie. Dar grija și bunătatea ofițerului îi încălziră și-i muiară încetul cu încetul inima. Cu rușine, amestecată cu milă și remușcare, Romașov află amănuntele vieții lui. Hlebnikov își lăsase acasă mama, tatăl bețiv, un frate pe jumătate tîmpit și patru surori mai mici. Pămîntul le fusese luat cu hapca și pe nedrept de obște, care le îngăduia acum să se adăpostească de pomană într-un bordei; cei mai mari lucrau la străini, iar cei mici cerșeau pe drumuri. Nu primea bani de acasă, iar la muncă plătită nu-l lua nimeni că era slab. Fără cîțuși de puțini bani, viața soldatului e tare grea... N-are nici ceai, nici zahăr, n-are nici măcar cu ce să-și cumpere săpun și mai trebuie neapărat să-i cinstească din cînd în cînd cu votcă și pe

sergent şi pe sergentul-major la cantină, aşa că toată solda — douăzeci şi două de copeici şi jumătate pe lună — se duce pe cheltuieli pentru şefii aceştia. În fiecare zi, era bătut, oamenii rîdeau de el, îl înjurau şi-l treceau de corvoadă la muncile cele mai grele şi mai neplăcute, chiar cînd nu-i venea rîndul.

Cu mirare şi cu groază, Romaşov începea să vadă că soarta-l punea zilnic faţă în faţă cu sute de Hlebnîkovi cenuşii care-şi aveau fiecare păsurile şi bucuriile lor, dar îşi pierduseră cu toţii personalitatea, striviţi de propria lor neştiinţă, de robia generală, de nepăsarea şefilor, de bunul plac şi de silnicia subofiţerilor. Mai înspăimîntător decît orice era că nici un ofiţer nici măcar nu bănuia — ca, de altfel, nici Romaşov pînă atunci — că toţi aceşti umili Hlebnikovi, cu feţele lor supuse şi şterse, sînt de fapt oameni vii şi nu unităţi denumite companie, batalion, regiment...

Romaşov dobîndi ceva de lucru pentru Hlebnikov, făcîndu-i rost de un mic cîştig. În companie, se băgă de seamă neobişnuita ocrotire a unui soldat de către un ofiţer. Sublocotenentul constata adesea că-n faţa lui subofiţerii se purtau cu Hlebnikov cu o politeţe batjocoritoare şi-i vorbeau înadins cu glas dulceag. Pare-se că prinsese de veste şi căpitanul Sliva care bombănea uneori, fără să se adreseze cuiva anume.

— Ia te uită... Ce mai li-liberali au răsărit şi-mi strică compania ! Ticăloşii trebuiesc bătuţi măr... iar dumnealor îi cocoloşesc.

Acum, cînd Romaşov era mai liber şi rămînea singur mai multă vreme, îl năpădeau gînduri ciudate şi încîlcite, ca cele care-l tulburaseră aşa de adînc în timpul arestului din luna trecută. Îl cuprindeau mai ales după serviciu, cînd, la asfinţitul soarelui, rătăcea agale prin grădină, sub copacii somnoroşi cu frunza deasă, ascultînd trist şi singuratic zbîrnîitul cărăbuşilor şi privind cerul trandafiriu şi senin care se întuneca încet.

Această nouă viaţă lăuntrică îl uimea prin bogăţia simţămintelor ei. Altădată, nici n-ar fi îndrăznit să bănuiască ce bucurii, ce putere şi ce interes adînc se ascund într-un lucru atît de simplu şi de obişnuit cum e gîndi rea omenească.

Era hotărît să nu mai rămînă în armată şi să treacă în rezervă, îndată ce se vor împlini cei trei ani pe care-i datora Statului în schimbul învăţăturii primite la şcoala militară. Dar nu ştia de fel ce-o să facă în viaţa civilă... Se gîndea pe rînd la fisc, la căile ferate, la comerţ, să intre administrator la o moşie, ori funcţionar într-un minister.

Pentru întîia dată îşi dădu seama cu uimire de feluritele îndeletniciri şi profesiuni. „De unde s-or fi ivit, se întreba el, toate aceste specialităţi ridicole, groaznice, tîmpite şi dezgustătoare? De pildă, cum de-a născocit viaţa meseriile de temnicer, acrobat, pedichiurist, călău, curăţitor de latrine, frizer de cîini, jandarm, scamator, prostituată, băieş, veterinar, gropar, uşier? Sau poate că nu-i nici o născocire omenească — oricît de simplă, oricît de întîmplătoare, de ciudată, de brutală sau de vicioasă ar fi — care să nu-şi găsească pe loc un executant slugarnic.

De asemenea, în meditaţiile lui se mai minuna că cele mai multe profesiuni intelectuale se întemeiază numai pe neîncrederea în cinstea omului şi, prin urmare, îi slujesc viciile şi cusururile. Altfel, de ce ar fi pretutindeni nevoie de slujbaşi de birou, contabili, funcţionari de stat, poliţişti, vameşi, controlori, inspectori şi supraveghetori, dacă omenirea ar fi desăvîrşită?

Se mai gîndea la preoţi, la medici, la profesori, la avocaţi şi la judecători, la toţi oamenii ăştia care — prin îndeletnicirile lor — sînt tot timpul în legătură cu sufletele, cu gîndurile şi cu suferinţele semenilor lor. Nedumerit, Romaşov ajungea la concluzia că tocmai oamenii din categoria aceasta, înţepenindu-se într-un formalism rece şi mort, se împietreau şi se lăsau prinşi mai repede decît alţii într-o învechită şi ruşinoasă nepăsare. Ştia că mai este categoria de meserii a celor care au grijă de bunăstarea exterioară pămîntească: inginerii, arhitecţii, inventatorii, fabricanţii şi industriaşii. Dar şi aceştia, a căror strădanie comună ar putea face viaţa uimitor de frumoasă şi de uşoară, slujesc numai bogăţia... Toţi tremură pentru pielea lor, toţi sînt stăpîniţi de o dragoste de animal pentru copiii şi bîrlogul lor, toţi se tem de viaţă, de unde şi lasa lor lăcomie de

bani. Cine oare va avea, în sfîrșit, grijă de soarta îndobitocitului Hlebnikov, cine-l va hrăni, cine-l va învăța și-i va spune : „Dă-mi mîna, frate !"

Astfel, cu pași încă nesiguri și foarte încet, dar gîndind tot mai adînc, Romașov se străduia să pătrundă problemele existenței. Odinioară, totul i se părea atît de simplu ! Împărțea lumea în două părți inegale : una mai mică ce cuprindea ofițerimea, care, prin demnitatea și prestigiul vrăjit al uniformei, deținea parcă și toată onoarea, vitejia, puterea fizică, aroganța și trufia, iar cealaltă parte, foarte mare și anonimă, unde intrau civilii. Aceștia erau disprețuiți : se socotea drept un act de vitejie să bați ori să înjuri din senin un civil, să-ți stingi țigara de nasul lui sau să-i înfunzi cilindrul pe urechi... Despre asemenea isprăvi vorbeau cu încîntare încă din școală țîncii de iuncheri. Acum, cercetînd realitatea parcă din afară și privind-o ca dintr-un colțișor tăinuit sau prin crăpătura vreunui gard, Romașov începea să-și dea seama că viața militară cu farmecul ei amăgitor se întemeia pe o crudă și rușinoasă neînțelegere generală : „Cum poate să existe, se întreba Romașov, o categorie socială care, fără să fie de nici un folos în timp de pace, mănîncă pîinea și carnea altuia, poartă hainele altuia, locuiește în casele altora, iar în timp de război pleacă să-și omoare sau să-și schilodească fără rost semenii ?"

Și tot mai limpede înțelegea că omul n-are decît trei mîndre chemări : știința, arta și munca fizică liberă. Visa iar pătimaș să se îndrepte spre literatură. Uneori, cînd i se întîmpla să citească o carte bună, pătrunsă de adevărată inspirație, își zicea chinuitor : „Doamne, ce simplu e ! Și eu am simțit și am gîndit același lucru... Și eu aș putea face la fel !" Era ispitit să scrie o povestire sau un mare roman care ar fi avut drept subiect grozăvia și plictiseala vieții militare. În capul lui, toate se potriveau de minune : tablourile erau colorate, tipurile vii, narațiunea se desfășura interesant și firesc, și ce plăcere-i făcea să cugete la toate acestea. Dar, așternută pe hîrtie, opera lui era ștearsă, copilărească, fără viață, greoaie, pompoasă ori banală. În focul lucrului, nu băga de seamă lipsurile acestea, cînd isprăvea

însă de scris era de ajuns să citească cea mai neînsemnată pagină din marii scriitori ruși, ca să-l cuprindă o amară deznădejde, rușinea și dezgustul față de arta lui.

Cu asemenea gînduri, rătăcea adesea prin oraș în nopțile calde de la sfîrșitul lui mai. Fără să-și dea seama, alegea totdeauna același drum care ducea de la cimitirul evreiesc la dig și apoi la calea ferată. Uneori, cufundat în pătimașa sforțare intelectuală, atît de nouă pentru el, nu-și dădea seama cît umblase, iar apoi, venindu-și deodată în fire și trezindu-se parcă din somn, se pomenea la celălalt capăt al orașului.

În fiecare noapte, trecea prin fața ferestrelor Șurocikăi, se furișa pe partea cealaltă a străzii, ținîndu-și răsuflarea și simțind cum îi bate inima, ca și cum ar fi săvîrșit vreun furt rușinos și tainic. Cînd se stingea lumina în salonul Nikolaevilor, iar ferestrele negre în bătaia lunii căpătau o strălucire moartă, se rezema de gard, cu mîinile strînse tare pe piept și murmura într-o șoaptă plină de rugă fierbinte :

— Dormi, minunea mea... dormi, dragostea mea ! Sînt foarte aproape... Te păzesc !

În clipele acelea, simțea că-i dau lacrimile, dar în sufletul lui, alături de duioșie, de abnegație și de devotament, se zvîrcolea gelozia oarbă și bestială a bărbatului ajuns la maturitate.

Într-o seară, Nikolaev fu poftit la un *whist* la comandantul regimentului. Romașov știa. Plimbîndu-se noaptea pe stradă, simți într-o grădină mireasma tare și amețitoare a narciselor. Sări gardul și, pe întuneric, culese dintr-un strat un mănunchi mare de flori gingașe, albe și umede.

Fereastra deschisă de la dormitorul Șurocikăi dădea în curte și nu era luminată. Cu o îndrăzneală de care el însuși nu s-ar fi crezut în stare, Romașov se strecură pe portița ce scîrțîia, se apropie de zid și aruncă florile pe fereastră. În odaie nu se mișcă nimic. Așteptă vreo trei minute... Bătăile inimii lui parcă umpleau toată strada... Ghemuit, cu obrajii arzînd de rușine, ieși din curte în vîrful picioarelor.

A doua zi, primi de la Șurocika un bilețel scurt de dojană: „Să n-o mai faci niciodată! Duioșiile gen Romeo și Julieta sînt ridicole, mai ales într-un regiment de infanterie."

În timpul zilei, Romașov încerca s-o zărească măcar de la distanță pe stradă, dar nu izbutea niciodată. Adeseori, cînd vedea de departe o femeie cu silueta, mersul sau pălăria care i-o aminteau pe Șurocika, alerga spre ea cu inima strînsă și gîfîind, simțindu-și mîinile reci și jilave de tulburare. Apoi, de fiecare dată, dîndu-și seama că s-a înșelat, era cuprins de tristețe și de singurătate, iar în suflet simțea un gol de moarte...

XVIII

La sfîrșitul lui mai, se spînzură un recrut în compania căpitanului Osadci. Printr-o coincidență neobișnuită, același fapt se mai petrecuse cu un an înainte, în aceeași companie și la aceeași dată.

În ziua cînd se făcu autopsia, Romașov era de serviciu pe regiment și fu nevoit să ia parte. Soldatul nu era încă descompus. Romașov simțea cum din trupul ciopîrțit se răspîndește un miros de carne crudă, ca al vitelor expuse în ușile măcelărîilor. Văzu intestinele învinețite, vîscoase și lucioase, ca date cu lac, conținutul stomacului și creierul cenușiu-gălbui, brăzdat de circumvoluțiuni, care tremura pe masă ca o gelatină răsturnată din formă. Priveliștea aceasta nouă, înspăimîntătoare și scîrboasă îi insuflă un disprețuitor dezgust față de om.

Din cînd în cînd, dar destul de rar, începea la regiment o perioadă de chefuri neînfrînate și fără margine... Pesemne că faptul se petrecea în clipele ciudate, cînd oamenii aceștia, adunați întîmplător laolaltă, dar osîndiți cu toții la o plictisitoare trîndăvie și la o cruzime tîmpită, zăreau deodată unul în ochii altuia o licărire din adîncul conștiinței lor întunecate și înăbușite, o licărire tainică de groază, de durere și de nebunie... Atunci viața lor liniștită și sătulă de tauri la îngrășat parcă ieșea deodată din matca obișnuită. Așa se în-

tîmplă și după sinuciderea recrutului ! Osadci dădu semnalul... Nimerindu-se tocmai cîteva zile de sărbătoare la șir, le petrecu pe toate la cerc, jucînd cu deznădejde și bînd fără socoteală. Ciudat... Voința uriașă a omului voinic, puternic și crud ca o fiară, tîrî după ea tot regimentul într-o vîltoare în care se prăbușea din ce în ce mai adînc. Și cîtă vreme ținu orgia aceasta nebunească, Osadci ponegri într-una memoria sinucigașului cu cele mai mîrșave înjurături, cu nerușinare și cu glas îndrăzneț și provocător, parcă înadins ar fi căutat pe cineva care să-l contrazică.

Era ora șase seara. Romașov ședea acasă pe pervazul ferestrei, cu picioarele strînse sub el și fluiera încetișor o arie din *Faust*. În grădină, ciripeau vrăbiile și cîrîiau coțofenele. Nu se întunecase încă, printre copaci însă rătăceau umbre ușoare și domoale.

Deodată, auzi lîngă ușa de la intrare o voce sonoră ce cînta fals, dar cu însuflețire :

Sar caii, spumegă-n zăbale
Și sforăie-n galop turbat...

Amîndouă canaturile se deschiseră cu zgomot asurzitor și Vetkin se năpusti în odaie. Abia ținîndu-și echilibrul, cînta anevoie :

Femei și fete triste-n cale
Petrec pe cei care-au plecat.

Încă din ajun era beat, aproape îndobitocit. Nu dormise toată noaptea și pleoapele-i erau umflate și roșii. Își lăsase șapca pe ceafă. Mustățile ude păreau mai închise și-i atîrnau ca doi țurțuri groși sau ca mustățile unei foci.

— R-romuald ! Anahoret din Siria ! Vin... să te pup ! zbieră el de răsună odaia. Da' de ce-mi mucegăiești aici ? Haidem, frate... Acolo-i veselie, muzică, jocuri. Haidem !

Și-l sărută lung și apăsat pe gură, udîndu-i fața cu mustățile.

— Ei, ajunge, ajunge, Pavel Pavlovici, se împotrivi slab Romașov. Ce-nseamnă înflăcărarea asta prostească ?

— Prietene, dă mîna-ncoa ! Fetiță de pension... ce ești ! Iubesc în tine suferințele trecute și... îndepărtata mea

tinereţe. Osadci ne-a cîntat adineauri o... „veşnică pomenire" de s-au cutremurat geamurile. Romaşevici, te iubesc, frate ! Vino să te pup rusește, drept pe gură !

Faţa buhăită cu privirea sticloasă a lui Vetkin, gura care-i mirosea urît şi atingerea buzelor şi a mustăţilor umede îl scîrbeau. Dar în asemenea împrejurări, Romaşov era totdeauna slab, iar acum se mulţumea doar să zîmbească în silă.

— Ia stai ! De ce-am venit la tine ? strigă Vetkin, sughiţînd şi clătinîndu-se pe picioare. Era ceva f-foarte însemnat... A-ha ! Iată de ce ! Află că l-am curăţat cu totul pe Bobeţinski... Mă-nţelegi ?... Pînă la fund, pînă la cel din urmă ban. La sfîrşit... m-a rugat să jucăm pe datorie ! Dar eu i-am răspuns : „Nu, puişorule, nu... Pentru asta mai... *attendez*, găseşte altceva... Atunci şi-a jucat revolverul... Uită-te la el, Romaşenko ! Vetkin îşi întoarse pe dos buzunarul pantalonilor şi scoase un mic revolver elegant într-un toc de antilopă. E un Mervin ! L-am întrebat : „Pe cît îl joci ?" „Pe douăzeci şi cinci de ruble", zice. „Nu, pe zece", răspund eu. „Cincisprezece", zice el. „Ei hai, fie... lua-te-ar dracu' !" A mizat o rublă pe damă şi restul pe un număr... Buf, buf, buf, buf ! Chiar de la a cincea lovitură, i-am luat dama ! Să-ţi fie de bine, puişorule ! Ba, mi-a mai rămas ceva dator. Minunat revolver... are şi cartuşe... Ia-ţi-l Romaşevici... Ţi-l dau ca semn al duioasei prietenii pe care ţi-o port şi ca amintire... Să te gîndeşti totdeauna cu dragoste şi cu sufletul senin la vitejia locotenentului Vetkin ! Ia-l ! E un poem !

— Lasă, Pavel Pavlovici ! Păstrează-l !

— Ce, crezi cumva că nu-i bun revolverul ? Poţi ucide cu el şi un elefant... Stai, că-l încerc chiar acuma... Unde ţi-e sclavul ? Mă duc să-i cer o scîndură... Hei, sclavule !... Scutierule !

Ieşi împleticindu-se în antretul unde şedea de obicei Gainan şi, după ce zăbovi cîteva clipe acolo, se întoarse ţinînd de cap, sub braţul drept, bustul lui Puşkin.

— Lasă, Pavel Pavlovici, că nu face... îl opri sfios Romaşov.

— Eh, fleacuri ! Ăsta-i un „ţivil" oarecare... Stai ! Îl aşezăm îndată pe scăunaş... Să nu mişti, ticălosule ! zise

Vetkin, amenințînd bustul cu degetul. M-auzi ? Las' că-ți arăt eu ție !

Se îndepărtă un pic, apoi se rezemă de pervazul ferestrei lîngă Romașov și puse degetul pe trăgaci. Dar umbla așa de stîngaci cu revolverul și cu mișcări de bețiv atît de nesigure, încît Romașov se încruntă speriat, temîndu-se de o nenorocire.

Depărtarea pînă la bust nu era mai mare de opt pași. Vetkin ochi îndelung, învîrtind revolverul în cercuri largi. În sfîrșit, trase și o gaură mare, neagră și neregulată se ivi pe obrazul drept al bustului. Lui Romașov îi vîjîiau urechile de împușcătură.

— Ai văzut, nenișorule ? strigă Vetkin. Ei, acuma, ia-ți-l și... păstrează-l ca amintire a dragostei mele ! Și pune-ți tunica, s-o pornim la cerc... Să bem pentru gloria armatei ruse !

— Pavel Pavlovici, zău, nu face... zău, nu pot... Mai bine rămîn acasă ! îl rugă fierbinte și sfios Romașov.

Dar nu putu să se împotrivească. Nu găsea nici cuvinte de ajuns de hotărîte, nici tonul destul de energic. Imputîndu-și în minte lipsa de voință, îl urmă fără chef pe Vetkin care, cu pași nesiguri, mergea în zig-zag printre straturile de zarzavat, călcînd în picioare castraveții și varza.

A fost o seară de pomină, înflăcărată, o seară cu adevărat nebună. Întîi băură la cerc, apoi plecară cu trăsura să-i tragă vin fiert la gară, și pe urmă se întoarseră iar la cerc.

La început, Romașov se rușina, necăjindu-se de slăbiciunea lui de caracter și-l cuprindea simțămîntul chinuitor de stinghereală și dezgust pe care-l încearcă orice om cuminte în mijlocul bețivilor. Rîsetele i se păreau nefirești, glumele proaste și muzica falsă. Dar vinul roșu și fierbinte pe care-l bău la gară îl ameți deodată și-l umplu de o veselie zgomotoasă și înfrigurată. Pe dinaintea ochilor parcă i se lăsă o perdea cenușie, țesută din milioane de firicele de nisip ce tremurau, și totul i se păru plăcut, voios și ușor de înțeles.

Ceasurile treceau ca clipele. Văzînd că-n sală se aprind lămpile, Romașov își dădu oarecum seama că trecuse multă vreme și venise noaptea.

— Domnilor, hai să mergem la dame ! propuse cineva. Mergem toți la Șleiferoaia !

— Da, da... la Șleiferoaia... la Șleiferoaia ! Ura !

Toată lumea începu să se frămînte, să tragă zgomotos scaunele și să rîdă tare. În seara aceea, toate mergeau parcă de la sine. Birjele cu doi cai se și înșirau la poarta cercului, fără ca nimeni să știe de unde se iviseră. De la o vreme, conștiința lui Romașov se cufunda uneori într-un văl de toropeală întunecată din care se trezea cu o deosebită limpezime și ascuțime de gîndire. Deodată, se pomeni în trăsură lîngă Vetkin. Pe scăunașul din față luase loc un al treilea, Romașov însă nu izbutea să-i deslușească chipul pe întuneric, deși se pleca spre el, clătinîndu-se neputincios. Fața aceea negricioasă ba se strîngea ca un pumn, ba se lungea, pocindu-se ; dar de fiecare dată i se părea foarte cunoscută. Pe neașteptate, Romașov izbucni într-un rîs fără rost de care singur se miră ca și cum ar fi auzit pe altul rîzînd lîngă el.

— Minți, Vetkin ! Știu unde mergem ! zise el cu șiretenie de bețiv. Tu, băiatule, mă duci la dame... Știu, iubitule !

Altă trăsură le-o luă înainte, huruind asurzitor pe caldarîm. La lumina felinarelor, Romașov zări ca într-o străfulgerare caii negri în galop dezordonat, vizitiul care-și învîrtea sălbatic biciul deasupra capului și patru ofițeri, hurducați pe pernele trăsurii, răcnind și fluierînd care mai de care.

Romașov își veni o clipă în fire, cu o luciditate neobișnuită.

Da, iată-l că merge într-un local unde cîteva femei își dau oricui trupul, mîngîierile și marea taină a dragostei lor. Pentru bani ? Pentru o clipă ? A, ce-are a face !... „Femeile ! Femeile !" striga în adîncul ființei lui un glas sălbatic și înfiorat de nerăbdare. Ca o chemare îndepărtată, abia simțită, amintirea Șurocikăi parcă se contopea cu glasul acesta. Apropierea n-avea însă nimic josnic sau jignitor, ci dimpotrivă ceva plăcut,

dorit și tulburător, care-i mîngîia încetișor și blînd inima.

Îndată va ajunge la ființele acelea încă necunoscute, ciudate, tainice și ispititoare — la femei! Visul ăsta scump va fi deodată aievea, le va privi, le va lua în brațe, va asculta cîntecul și rîsul lor gingaș, va avea o neînțeleasă, dar dulce mîngîiere pentru setea pătimașă care-l atrăgea spre singura femeie din lume, spre ea, spre Șurocika! N-avea însă nici o țintă bine lămurită... Respins de o femeie, se simțea atras cu o putere de neînvins spre iubirea simplă, deschisă, fără ascunzișuri, după cum în nopțile reci sînt atrase de lumina farului păsările călătoare, obosite și înghețate. Nimic mai mult...

Caii cotiră la dreapta. Zgomotul roților și scîrțîitul osiilor încetă deodată. Trăsura se zguduia puternic pe arcurile moi, coborînd un povîrniș repede. Romașov deschise ochii. Într-o vale adîncă, la picioarele lui, sclipeau în neorînduială sumedenie de luminițe, cînd pierind după copacii și casele nevăzute, cînd ivindu-se din nou. Ai fi zis o mare mulțime împrăștiată, o fantastică procesiune cu torțe. O clipă veni o adiere caldă, ce mirosea a pelin, apoi o creangă mare, întunecată le atinse capetele și călătorii se simțiră învăluiți în aerul rece și umed, ca de pivniță veche.

— Unde mergem? mai întrebă o dată Romașov.

— La Zavalie! strigă ofițerul de pe scăunaș, iar Romașov își zise mirat: „A! Dar ăsta-i locotenentul Epifanov... Mergem la Șleiferoaia."

— Cum? N-ai fost niciodată acolo? făcu Vetkin.

— Duceți-vă dracului amîndoi! strigă Romașov.

Dar Epifanov îi zise, rîzînd:

— Ascultă, Iuri Alexeevici, vrei să le spunem că vii pentru întîia dată în viață? Hai? Te rog, puișorule! Sufletelule! Asta le place... Ce te costă?

O ceață deasă și de nepătruns învălui iar conștiința lui Romașov. Deodată, parcă fără nici o întrerupere, se pomeni într-o sală mare, parchetată, cu scaune vieneze de-a lungul pereților. Perdele lungi de stambă roșie cu flori galbene acopereau ușa de la intrare și alte două uși ale unor odăițe întunecoase. Perdele la fel fluturau

la ferestrele deschise care dădeau într-o curte de serviciu. Pe pereți atîrnau lămpi aprinse, luminînd odaia îmbîcsită de fum și de un miros iute de bucătărie evreiască. Din cînd în cînd, intra pe ferestre o mireasmă de iarbă proaspătă, de salcîm înflorit și de adieri primăvăratice.

Sosiseră acolo vreo zece ofițeri. Parcă toți cîntau, strigau și rîdeau în același timp. Romașov, cu un zîmbet de naivă fericire pe buze, mergea de la unul la altul, recunoscîndu-i cu o plăcută uimire, ca și cum i-ar fi văzut pentru întîia oară în ziua aceea pe Lbov, Bek-Agamalov, Vetkin, Epifanov, Arceakovski, Olizar și alții. Căpitanul Leșcenko era și el de față. Sta la fereastră cu înfățișarea lui veșnic supusă și abătută. Pe masă se iviră, ca prin farmec — cum, de altfel, se petrecea totul în seara aceea — sticle cu bere și cu vișinată groasă. Romașov ciocni cu vecinul său și, după ce bău și-l sărută, simți că mîinile și buzele-i erau lipicioase și dulci.

Cinci, șase femei ședeau în mijlocul ofițerilor. Una din ele părea o fetiță de paisprezece ani... Îmbrăcată ca un paj, cu coapsele strînse într-un tricou trandafiriu, sta pe genunchii lui Bek-Agamalov, jucîndu-se cu fireturile epoleților săi. Alta, o blondă grasă, cu bluză roșie de mătase și fustă de culoare închisă, avea fața mare, frumoasă și pudrată, cu sprîncene negre, stufoase și arcuite. Se apropie de Romașov :

— Prichindelule, de ce ești așa de trist ? Vino cu mine în odaie, zise ea cu glas scăzut.

Fără să se stingherească, se așeză pe masă, picior peste picior. Fusta-i strîmtă dezvăluia o pulpă rotundă și puternică. Romașov simți că-i tremură mîinile și i se taie răsuflarea. Întrebă sfios :

— Cum te cheamă ?

— Pe mine ? Malvina ! Nepăsătoare, se întoarse cu spatele la ofițer, bălăbănindu-și picioarele și zise : Servește-mă cu o țigară.

Doi muzicanți evrei se arătară deodată, unul cu o vioară, celălalt cu o tamburină.

În sunetele false și sîcîitoare ale unei polci însoțite de bătăi înăbușite și tremurătoare din tamburină, Olizar

și Arceakovski prinseră să joace un cancan. Săreau unul în fața altuia, cînd pe un picior, cînd pe celălalt, pocnind din degete cu brațele întinse, apoi se trăgeau îndărăt, îndepărtîndu-și genunchii îndoiți și ducîndu-și la subsuoară degetele cele mari de la mîini. Cu mișcări grosolane și nerușinate, dădeau din șolduri, plecîndu-și necuviincios trupul înainte și înapoi. Deodată, Bek-Agamalov sări de pe scaun și răcni aspru și furios :

— Afară țivilii ! Îndată afară ! Marș !

Doi civili stăteau în ușă. Îi cunoșteau toți ofițerii regimentului, că veneau adesea la seratele cercului militar. Erau doi tineri foarte cumsecade, unul funcționar la administrația financiară, iar celălalt mic moșier, frate cu portărelul.

Funcționarul cu fața palidă zîmbi în silă și zise cu glas dulceag ce se străduia să pară firesc :

— Îngăduiți-ne, domnilor... să rămînem în societatea dumneavoastră. Doar mă cunoașteți, domnilor... Sînt Dubețki... domnilor ! N-o să vă supărăm cu nimic, domnilor...

— Oamenii buni se împacă, adăugă fratele portărelului, rîzînd mînzește.

— Afa-a-ră ! strigă Bek-Agamalov. Marș !...

— Domnilor, dați afară „țovilii", se rînji Arceakovski.

Se iscă mare zarvă. Și-n încăpere, toată lumea se învîrtea, rîdea și tropăia sau ofta. Lămpile aruncau, fumegînd, mici limbi de foc spre tavan. Aerul rece de afară năvălea pe ferestre, răcorind fețele. Civilii erau acum în curte, unde strigau cu glasuri speriate, plîngărețe și pline de furie neputincioasă :

— Las' că v-o plătim noi ! Vom reclama la comandantul regimentului și-o să ne plîngem și guvernatorului ! Cazonilor !

— Huo... huo... huide-o-o ! Mama voastră... țipă cu glas subțire Vetkin, scoțînd capul pe fereastră.

Lui Romașov i se părea că toate întîmplările zilei se înlănțuiau fără nici o legătură între ele, ca și cum în fața lui s-ar fi desfășurat o bandă pestriță cu poze țîmpite și îngrozitoare ca într-un vis urît. Vioara începu iar să scîrțîie monoton, iar tamburina tremura înăbușit. Un ofițer, fără tunică, în cămașă albă, juca pe vine în

mijlocul încăperii, căzînd în fiecare clipă pe spate și sprijinindu-se cu mîinile de podea. O femeiușcă frumoasă și slăbuță, pe care Romașov n-o băgase de seamă pînă atunci, cu părul negru despletit și cu umerii slabi dezveliți, îl cuprinse de gît cu brațele-i goale pe tristul Leșcenko și, silindu-se să acopere muzica și larma, îi urlă în ureche :

Cînd oftica te chinuiește,
Ca varul fața ți se-albește,
Și doctorul stă și păzește...

Bobetinski își arunca berea din pahar pe deasupra unui paravan, într-una din odăițele întunecoase, iar un glas gros, nemulțumit și somnoros mormăia :

— Dar... domnilor... încetați odată ! Cine face asta ? E-o adevărată porcărie !

— Ia spune, ești de mult aci ? întrebă Romașov pe femeia cu bluză roșie, iar pe furiș, ca din întîmplare, îi puse mîna pe piciorul tare și cald.

Ea-i răspunse nu știu ce, dar el n-auzi nimic. Atenția-i fu atrasă de o scenă neobișnuită.

Stegarul Lbov fugărea prin sală pe unul din muzicanți, lovindu-l cu tamburina în cap. Evreul scotea țipete nearticulate și, uitîndu-se înapoi cu spaimă, fugea dintr-un colț într-altul, ridicîndu-și drept pavăză falduri le lungi ale redingotei. Toată lumea rîdea... Arceakovski se prăbuși pe jos și se tăvălea de rîs. Apoi se auziră țipetele ascuțite ale celuilalt muzicant. Cineva îi smulsese vioara din mînă, trîntind-o cu putere de podele. Se făcu țăndări cu un zgomot melodios care se amestecă ciudat cu țipătul deznădăjduit al evreului. Pentru Romașov urmară cîteva clipe de uitare desăvîrșită. Deodată, se trezi ca-n fața unei vedenii de groază : toți cei de față răcneau, alergau și dădeau din mîini. În jurul lui Bek-Agamalov se îngrămădise lume care o luă îndată la goană, împrăștiindu-se prin toată sala.

— Ieșiți afară ! Nu vreau să văd pe nimeni ! răcnea ca un turbat Bek-Agamalov.

Scrîșnea din dinți, amenința cu pumnii ridicați și tropăia din picioare. Era stacojiu la față și pe frunte i se umflaseră două vine, groase ca niște șireturi, care

se uneau spre rădăcina nasului. Își lăsa amenințător capul în jos, iar ochii și mai rotunzi, ieșiți din orbite, străluceau îngrozitor.

Parcă-i pierise graiul și acum urla ca o fiară înfuriată, cu glas sălbatic și răsunător.

— Ă-ă-ă-ă !

Deodată, răsucindu-se pe neașteptate spre stînga, își scoase fulgerător sabia din teacă și, cu un șuierat ascuțit, ea zăngăni, scăpărînd deasupra capului său. Toți cei din odaie se repeziră spre uși și ferestre. Femeile țipau isteric și bărbații se împingeau unii pe alții. Romașov se simți tîrît iute spre ușă, iar unul, fugind pe lîngă el, îi zgîrie obrazul pînă la sînge cu un nasture sau cu colțul epoleților. În aceeași clipă, se auziră din curte glasurile grăbite și speriate ce se acopereau unele pe altele. Romașov rămase singur lîngă ușă. Inima-i bătea puternic și repede... Era stăpînit nu numai de fiorul ăsta de groază, ci și de o presimțire plăcută, de o veselie sălbatică.

— Vă tai ! striga Bek-Agamalov, scrîșnind din dinți.

Vederea spaimei generale îl îmbătă cu totul. Cu o putere de nebun, numai din cîteva lovituri făcu țăndări o masă, apoi lovi furios cu sabia în oglindă. Cioburile se împrăștiară în toate colțurile, ca o ploaie strălucitoare de culorile curcubeului. Dintr-o singură lovitură, sfărîmă apoi toate sticlele și paharele ce se găseau pe altă masă.

Deodată, se ridică un glas obraznic :

— Tîmpitule ! Mojicule !

Țipa femeia cu părul despletit și cu brațele goale care, cu cîteva clipe mai înainte, îl îmbrățișase pe Leșcenko. Sta într-un colț lîngă sobă, cu mîinile în șolduri, plecîndu-se înainte și răcnind într-una cu glas de precupeață înșelată la socoteală.

— Tîmpitule ! Mojicule ! Golanule ! Nu se sperie nimeni de tine ! Tîmpitule ! Tîmpitule ! Tîmpitule !

Bek-Agamalov își încruntă sprîncenele și, pierzîndu-și cumpătul, lăsă o clipă sabia în jos... Romașov văzu cum se îngălbenește și i se aprinde în ochi o licărire gălbuie, rău prevestitoare. În același timp, se pleca tot

mai mult pe vine, ghemuindu-se cu capul între umeri, ca o fiară gata să se repeadă.

— Taci ! răcni el răguşit.

— Tîmpitule ! Boule ! Armean afurisit ! N-am să tac ! Tîmpitule ! Tîmpitule ! ţipa femeia, tremurînd din tot trupul.

Romaşov simţea că se îngălbeneşte şi el tot mai tare, cu fiecare clipă. Avea în cap senzaţia lui cunoscută de gol, de uşurare şi parcă de eliberare. Un ciudat amestec de frică şi de veselie îi înălţa sufletul ca într-o slabă ameţeală. Vedea că Bek-Agamalov nu-şi ia ochii de la femeie şi ridică încet sabia deasupra capului. Deodată, Romaşov se simţi cuprins de un val fierbinte de voioşie nebunească, de groază, de frig, de îndrăzneală şi de rîs. Aruncîndu-se înainte, auzi cum Bek-Agamalov horcăie furios :

— N-ai să taci odată ? Pentru cea din urmă oară, îţi...

Romaşov îl apucă de mînă cu o putere pe care nici el nu şi-o bănuia. Cîteva clipe, cei doi ofiţeri se priviră drept în ochi, fără să clipească, la cîţiva centimetri unul de altul. Romaşov auzea răsuflarea grăbită a lui Bek-Agamalov ca fornăitul unui cal, vedea albul ochilor lui înspăimîntători cu pupilele scînteietoare şi fălcile-i albe care clănţăneau, scrîşnind, dar îşi dădea seama că flacăra de nebunie se stingea cu încetul pe chipul lui schimonosit. Cuprins de groază şi de bucurie totodată, sta astfel între viaţă şi moarte, ştiind totuşi că el va birui în jocul acesta. Desigur, toţi cei care urmăreau de afară întîmplarea înţeleseseră toată primejdia. În curte, dincolo de ferestre, se făcu o tăcere atît de mare, încît deodată, la doi paşi în umbră, o privighetoare umplu văzduhul cu trilurile ei sonore.

— Dă-mi drumul ! rosti anevoie Bek-Agamalov cu glas răguşit.

— Bek, n-ai să loveşti o femeie ! zise liniştit Romaşov. Ţi-ar părea rău toată viaţa ! N-ai să loveşti, Bek !

Cele din urmă scîntei de furie se stinseră în ochii lui Bek-Agamalov. Romaşov clipi repede, lăsă pleoapele în jos şi răsuflă lung, ca după un leşin. Inima începu să-i bată repede şi neregulat ca de spaimă, şi capu-i era iar greu şi fierbinte.

— Dă-mi drumul! strigă din nou Bek-Agamalov, smucindu-şi tare mîna.

De data aceasta, Romaşov simţea că nu mai avea putere să i se împotrivească, nu se mai temea însă de el şi-i spuse cu glas duios şi blînd, atingîndu-i uşor umărul:

— Iartă-mă... dar, mai tîrziu, tu singur o să-mi mulţumeşti!

Bek-Agamalov îşi băgă zgomotos şi brusc sabia în teacă.

— Bine! Dă-o dracului! strigă el tot mînios, acum însă cu oarecare prefăcătorie şi sfială. O să ne răfuim între noi... N-aveai dreptul să...

Toţi cei care priviseră de afară întîmplarea pricepură că primejdia trecuse. Prinzînd curaj, năvăliră grămadă înăuntru cu hohote de rîs silite şi începură să-l domolească pe Bek-Agamalov cu o familiaritate prietenească. Totuşi el se potolise şi sta istovit; chipul lui care se întunecase deodată avea o înfăţişare obosită şi dispreţuitoare.

Veni în goană şi Şleiferoaia, o femeie grasă cu rochia slinoasă pe piept, cu ochi aspri, fără gene şi cu pungi vinete. Alerga de la unul la altul, trăgîndu-l pe fiecare ofiţer de mînecă sau de nasturii tunicii şi striga cu glas tînguitor:

— Dar bine, domnilor, cine o să-mi plătească mie toate acestea: oglinda, masa, băuturile şi fetele?

Un necunoscut rămase să discute cu ea. Ceilalţi ofiţeri plecară toţi împreună. Aerul curat şi proaspăt al nopţii de mai pătrundea blînd şi plăcut în pieptul lui Romaşov şi un fior uşor şi voios îi umplea toată fiinţa. I se păru că toate urmele beţiei piereau deodată din creierul lui ca şterse cu un burete ud.

Bek-Agamalov se apropie şi-l luă de braţ.

— Romaşov, propuse el, suie-te aci, cu mine! Vrei?

Şedeau unul lîngă altul şi Romaşov, plecat pe dreapta, se uita cum caii scoteau trăsura pe muchia dealului, săltîndu-şi crupele largi într-un galop neregulat. Atunci, Bek-Agamalov îi dibui pe întuneric mîna şi i-o strînse puternic şi lung. Apoi nu mai schimbară nici o vorbă...

XIX

Dar emoţia prin care trecuseră cu toţii stîrni o enervare şi un dezechilibru general. În drum spre cerc, ofiţerii se purtară cu totul necuviincios.

Opriră un evreu care trecea pe stradă şi, după ce-l siliră să se apropie, îi smulseră căciula din cap. Trăsura porni mai departe, iar căciula i-o aruncară într-un copac dintr-o curte... Bobetinski îşi bătu birjarul... Ceilalţi cîntau în gura mare şi răcneau fără nici un rost. Numai Bek-Agamalov, care sta lîngă Romaşov, tăcu tot drumul, supărat şi pufnind pe nări.

Cu toate că era tîrziu, cercul militar era încă bine luminat şi plin de lume. În sala de joc şi-n cea de mese, la bufet şi la biliard, pretutindeni se îngrămădeau oameni ameţiţi de vin, de tutun şi de cărţi, cu tunicile descheiate, cu ochii ficşi, întunecaţi şi cu mişcări obosite. Romaşov, salutînd mai mulţi ofiţeri, zări deodată cu mirare printre ei şi pe Nikolaev. Şedea lîngă Osadci, era beat şi roşu la faţă, dar se ţinea bine. Cînd Romaşov se apropie de el, trecînd pe lîngă o masă, Nikolaev îi aruncă o privire grăbită şi se întoarse îndată, ca să nu fie silit să-i dea mîna, căutînd anume să înceapă o discuţie cu vecinul său.

— Vetkin, hai, cîntă-ne ceva! strigă Osadci peste capul celorlalţi.

— Să cîntă-ă-ăm ce-va-a! intonă Vetkin cu glas bisericesc.

— Să cîntă-ă-ăm ce-va-a! Să cîntă-ă-ăm ce-va-a! repetară ceilalţi tare şi pe acelaşi ton.

Vetkin îngînă repede ca dascălii :

Jos, la popa-n bătătură,
Trei deodată se bătură ;
Popă, dascăl, clopotar,
Toţi trag într-un secretar,
Trimis de guvernator,
Ţin'te bine, Nicipor...

— Ţin'te bine, Nicipor... răspunse corul liniştit, în deplină armonie, susţinută şi încălzită parcă de vocea cîntătoare de bas a lui Osadci.

Vetkin dirija, în picioare pe o masă, cu braţele întinse peste capetele cîntăreţilor. Îşi rotea ochii ba furios, ba înduioşat şi încuviinţător, şuierînd spre cei care cîntau fals ori domolind repeziţii cu o uşoară şi abia simţită tremurare a mîinii desfăcute.

— Căpitan Leşcenko, cînţi fals ! Te-o fi călcat un urs pe ureche... Taci din gură ! strigă Osadci. Domnilor, da' tăceţi odată. Nu faceţi zgomot cînd se cîntă lîngă voi.

Vetkin îngîna înainte :

Un ţăra-an boga-at, ehe-e,
Bea mereu doar punci glasé-é-é...

Te usturau ochii de fumul de tutun, mușamaua de pe masă era lipicioasă, iar Romaşov îşi aminti că-n seara aceea nu se spălase pe mîini. Ieşi din sală şi trecu prin curte spre încăperea denumită „camera musafirilor", unde se găsea totdeauna un lavoar. Era o cămăruţă goală şi rece cu o singură fereastră. La perete, două paturi despărţite printr-o măsuţă de noapte, ca la spital. Acolo nu se schimba niciodată rufăria, nu se mătura pe jos şi nici nu se aerisea vreodată, aşa că mirosea greu a închis, a rufe murdare, a fum de tutun vechi şi a unsoare de cizme. Încăperea slujea pentru cazarea ofiţerilor din cantonamentele îndepărtate, chemaţi la statul-major al regimentului. Dar, în timpul seratelor, era obiceiul să fie întinşi pe pat cîte doi sau chiar trei ofiţeri beţi. Aşa că i se mai spunea şi „camera mortuară" sau „morga". Denumirea aceasta ascundea, fără voie, o groaznică ironie a soartei — de cînd venise regimentul în garnizoana aceasta, tocmai în „camera de musafiri", şi chiar pe cele două paturi, se împuşcaseră cîţiva ofiţeri şi o ordonanţă. De altfel, nu era an în care să nu se sinucidă un ofiţer din regiment.

Cînd Romaşov intră la „morgă", doi oameni şedeau pe întuneric la căpătîiul paturilor lîngă fereastră şi nu şi-ar fi dat seama de prezenţa lor, dacă n-ar fi auzit un foşnet slab. Îi recunoscu anevoie, abia

după ce se apropie, plecîndu-se spre ei. Erau căpitanul Klodt, un beţiv şi un hoţ, îndepărtat de la comanda companiei, şi sublocotenentul Zolotuhin, un lungan mai în vîrstă, chel, jucător de cărţi, scandalagiu, rău de gură şi mare băutor, din cei care rămîn o viaţă întreagă sublocotenenţi. Pe noptiera dintre ei, lucea uşor o sticlă de rachiu cu două pahare pline, lîngă o farfurie goală cu urme de sos.

Amîndoi băutorii tăceau, parcă voiau să se ascundă de camaradul care intrase, iar cînd Romaşov se uită să vadă cine sînt, surîseră cu şiretenie în beznă, cu ochii în podea.

— Dumnezeule, dar ce căutaţi aci ? întrebă Romaşov, speriat.

— Sstt ! făcu tainic Zolotuhin, ridicînd degetul ca pentru a-l preveni. Stai, nu ne tulbura !

— Linişte ! şuşoti scurt Klodt.

Deodată, din depărtare se auzi uruitul unei căruţe. Atunci, amîndoi îşi ridicară paharele în grabă, le ciocniră şi băură în acelaşi timp.

— Ce înseamnă asta ? strigă neliniştit Romaşov.

— Dragul meu... şopti Klodt cu tîlc, asta-i un fel de gustare... Bem în cinstea căruţei care a trecut ! Ascultă, tinere ! zise el, întorcîndu-se către Zolotuhin. Ei, acuma, în cinstea cui mai bem ? Vrei să ciocnim pentru razele lunii ?

— Pentru lună am mai băut ! răspunse foarte serios Zolotuhin, privind secera îngustă a lunii care se vedea tristă, jos pe cer, deasupra oraşului. Aşteaptă... poate că latră vreun cîine... Taci din gură !

Şopteau astfel, plecîndu-se unul spre altul, cu totul cuprinşi de grija asta năstrusnică de beţivi. În acelaşi timp, din sala de mese ajungeau sunetele înăbuşite ale cîntării bisericeşti, armonioasă şi tristă, ca o rugăciune de înmormîntare ce venea de departe.

Romaşov îşi bătu palmele şi se prinse cu mîinile de cap.

— Pentru numele lui dumnezeu, încetaţi, domnilor ! E groaznic ! zise el abătut.

— Du-te dracului ! urlă deodată Zolotuhin. Adică, nu ! Mai stai... Înainte de a pleca, trebuie să ciocneşti

un păhărel cu doi oameni de treabă ca noi. Nu, nu... N-ai să ne tragi pe sfoară! Ține-l tu, căpitane, că eu încui ușa...

Săriră amîndoi de pe pat și, cu un rîs plin de viclenie smintită, încercară să-l prindă. Odaia întunecoasă ce mirosea urît, beția asta ciudată și tainică, pe întuneric și la miezul nopții, cei doi țicniți, toate laolaltă treziră în Romașov un fior de groază, de moarte și de nebunie. Scoțînd un strigăt ascuțit, îl izbi pe Zolotuhin într-o parte și ieși de la „morgă", tremurînd tot.

Rațiunea îl îndemna să se întoarcă acasă, dar un imbold de neînțeles îl împinse iar în sala de mese. Mulți ofițeri moțăiau pe scaune sau pe prichiciul ferestrelor. Era o căldură de nesuferit în care lămpile și lumînările ardeau fără să pîlpîie, cu toate că geamurile erau deschise. Soldații de serviciu și de la bufet, frînți de oboseală, atipeau de-a-n picioarele, căscînd la fiecare clipă doar pe nări, că nu îndrăzneau să-și descleștеze fălcile. Totuși, beția aceasta generală și îngrozitoare nu se mai sfîrșea.

Vetkin, în picioare pe masă, cînta cu glas subțire și sentimental de tenor:

Ca valurile repezi,
Trec ale vieții zile...

Mulți ofițeri din regiment, fii de preoți, cîntau bine în cor, chiar cînd erau beți. Adeseori, o melodie simplă, tristă și mișcătoare, înnobila cuvintele triviale. Atunci, se întristau o clipă și simțeau că se înăbușă sub tavanul jos, în sala cu aer îmbîcsit și-n viața aceasta mărginită, meschină și fără orizont.

Cînd mori, o să te-ngroape,
Oricum ai fi trăit
Pe lumea asta...

cînta cu foc Vetkin, iar ochii lui blajini și prostănaci se umpluseră de lacrimi. Era mișcat de propriul său glas pătimaș, subțire și de armonia generală a corului. Arceakovski îi ținea isonul cu mare grijă. Ca să-i vibreze vocea, își tremura cu două degete mărul lui

Adam. Osadci susținea corul cu glasul lui de bas adînc și tărăgănat, iar celelalte voci parcă pluteau pe valuri întunecate, în sunetele acestea joase ca de orgă.

După ce isprăviră de cîntat, se făcu o clipă de tăcere. În focul beției, toți se cufundară în gîndurile lor. Deodată, Osadci lăsă ochii în jos, se uită la masă și începu să cînte cu glas scăzut :

„Cei ce ați umblat pre calea cea strîmtă, toți care întru viață, crucea ca jugul ați purtat..."

— Da' isprăviți odată, zise plictisit cineva. V-ați agățat de ruga asta de înmormîntare și ați cîntat-o de zece ori pînă acum.

Totuși ceilalți îi și țineau isonul și, în sala murdară și afumată, cu mucuri de țigară și cu scuipat pe jos, răsunară sunetele curate și limpezi din slujba morților, după sfîntul Ioan Damascenul, pătrunse de o tristețe apăsătoare, adîncă și de pătimașă părere de rău după viață :

„Și voi ce cu credință m-ați urmat pre mine, veniți de luați darurile pe care le-am gătit vouă și cununile cerești..."

Arceakovski cunoștea liturghia tot așa de bine ca un preot și dădu răspunsul :

„Să zicem toți din tot sufletul nostru, să zicem..."

Astfel cîntară toată slujba de înmormîntare.

Cînd veni rîndul veșnicei pomeniri, Osadci, cu capul plecat, cu gîtul întins și cu o privire ciudată, plină de înfricoșătoare răutate în ochii lui triști, cîntă cu voce gravă care tremura ca sunetele unui contrabas :

„Cu sfinții odihnește, Hristoase, sufletul adormitului robului tău Nikifor..." — aici Osadci îi trase deodată o groaznică și nerușinată înjurătură — „și fă-i lui, doamne, veșnica pomenire..."

Romașov sări ars de la locul lui și bătu cu pumnul în masă ca un turbat :

— Nu îngădui una ca asta ! Liniște ! strigă el cu glas răsunător și îndurerat. De ce să ne batem joc ? Domnule căpitan, doar nu-ți arde de rîs... Dumneata suferi și ți-e groază ! Văd eu ! Știu bine ce ai pe suflet !

În mijlocul tăcerii generale ce domni o clipă, se ridică un glas nedumerit :

— E beat ?

Dar tot atunci, ca și cu cîteva ceasuri mai înainte la Șleiferoaia, se stîrni mare larmă și toți începură să urle și să țopăie, îngrămădindu-se într-un fel de ghem pestriț ce se-nvîrtea zgomotos. Sărind jos de pe masă, Vetkin se lovi cu capul de lampa din tavan, care se clătina în zig-zag-uri mari și line, iar umbrele oamenilor înnebuniți ba creșteau uriașe, ba piereau sub podea, încolăcindu-se și tremurînd înfiorător de-a lungul pereților albi și pe tavan.

Tot ce se întîmpla la cerc acum cu oamenii aceștia prea aținați, scoși din minți, nenorociți și beți, se desfășura repede, într-un chip nesăbuit și fără putință de îndreptare. Parcă un diavol rău și smintit ar fi pus stăpînire pe ei, cu o furie batjocoritoare, silindu-i să spună vorbe mîrșave și să facă gesturi urîte și necuviincioase.

În mijlocul acestui iad, Romașov zări deodată lîngă el o față cu gura schimonosită și strîmbă de atîtea răcnete, pe care la început nici n-o recunoscu, de tare ce o sluțise furia. Era Nikolaev care, cu spume la gură și cu un tremur nervos al obrazului sub ochiul stîng, striga la el :

— Dumneata faci de rușine regimentul ! N-ai dreptul să vorbești ! Dumneata și de-alde Nazanski ! Mucosule !

Romașov simți că-l trage cineva încet înapoi. Se întoarse și-l recunoscu pe Bek-Agamalov, dar nu-l luă în seamă și uită numaidecît de el.

Se îngălbeni la gîndul celor ce aveau să se întîmple și zise cu glas slab și răgușit, zîmbind dureros și jalnic :

— Ce amestec are aici Nazanski ? Poate că dumneata ai anumite pricini ascunse să fii nemulțumit de el ?

— Am să te pălmuiesc ! Ticălosule ! Măgarule ! răcni Nikolaev cu glas ascuțit de parcă lătra. Mojicule !

Ridică fără veste pumnul asupra lui Romașov, privindu-l amenințător, dar nu îndrăzni să lovească. Romașov simți că-i vine rău de la stomac și-l cuprinde un fel de sfîrșeală, cît pe ce să leșine. Pînă atunci, nu băgase de seamă că ține ceva în mîna dreaptă. Deodată, cu o mișcare scurtă și grăbită, azvîrli în fața lui Nikolaev berea care-i mai rămăsese în pahar.

În aceeași clipă, îl fulgeră o durere în ochiul stîng, din care țîșniră scîntei albe, orbitoare... Cu un urlet lung de fiară se aruncă asupra lui Nikolaev. Amîndoi se prăbușiră cu zgomot pe jos, cu mîinile și cu picioarele încleștate, și se rostogoleau, răsturnînd scaunele și înghițind colbul murdar și duhnitor. Se sfîșiau, se striveau, se strîngeau unul pe altul, mugind înăbușit și gîfîind.

Mai tîrziu, Romașov își aminti că degetele lui dăduseră din întîmplare de buzele lui Nikolaev și că se străduise să-i rupă gura asta lipicioasă, dezgustătoare și fierbinte... În lupta aceasta nebună, nici nu mai simțea durere cînd se lovea cu capul și cu coatele de podea...

De asemenea, nu știa nici cum s-a isprăvit... Se pomeni în picioare într-un colț, unde fusese împins, după ce-l despărțiseră de Nikolaev. Bek-Agamalov îi dădea să bea apă, dar dinții îi clănțăneau așa de tare de pahar că se temea să nu-l spargă și să înghită vreo bucată de sticlă. Tunica-i era ruptă la subsuoară și la spate, iar un epolet smuls se bălăbănea de un fir de ață. I se tăiase graiul și vorbea doar încet numai cu buzele :

— Las' că-i... arăt eu !... Îl provoc la duel !...

Bătrînul Leh care, pînă atunci, moțăise fără grijă la capătul mesei, se trezi acum cu totul și rosti cu glas poruncitor și cu neobișnuită asprime :

— Domnilor, ca ofițer mai vechi, vă ordon să plecați îndată acasă ! Ați înțeles, domnilor ? Îndată ! Mîine dimineață, voi raporta domnului colonel cele petrecute.

Toți se împrăștiară rușinați, abătuți, ferindu-se să se uite unul la altul. Fiecare se temea să nu citească în ochii celuilalt propria-i groază, amărăciunea umilinței, vinovăția și spaima de mic animal, rău și murdar, a cărui minte întunecată fusese deodată puternic luminată de o licărire de conștiință omenească.

Se făcea ziuă, cerul era albastru și limpede, iar aerul, liniștit și răcoros. Copacii umezi, învăluiți într-o ceață abia simțită, se dezmeticeau tăcuți din visurile lor întunecoase și tainice de peste noapte. Întorcîndu-se acasă, Romașov privea cerul, copacii, iarba udă și argintie de rouă, și se simțea mic, mișel, urît și grozav de

singur în mijlocul acestei curate și fermecătoare dimineți care zîmbea, trezindu-se din vis.

XX

În aceeași zi — era într-o miercuri — Romașov primi o scurtă notă oficială :

„Consiliul de onoare al ofițerilor din regimentul de infanterie N... invită pe sublocotenentul Romașov să se prezinte la ora șase în sala cercului militar. Ținuta de rigoare.

Președinte

Locotenent-colonel Migunov."

Fără voie, Romașov nu-și putu stăpîni un zîmbet trist ; această „ținută de rigoare" — tunică cu epoleți și centiron de culoare — se poartă numai în împrejurări oficiale, la judecăți, mustrări publice și cu prilejul înfățișărilor neplăcute de tot felul în fața șefilor.

Pe la șase sosi la cerc și porunci ordonanței să-l anunțe la președintele consiliului. A fost rugat să mai aștepte.

Se așeză în sala popotei, lîngă fereastra deschisă, luă un ziar și începu să-l citească mașinal numai cu ochii, fără nici un interes și fără să înțeleagă nimic. Trei ofițeri, care se aflau în sală, îi răspunseră rece la salut și prinseră a șopoti așa ca el să n-audă. Numai sublocotenentul Mihin, cu ochii umezi, îi strînse mîna tare și lung, dar nu scoase o vorbă, se înroși, apoi se îmbrăcă în grabă cu stîngăcie și plecă. Curînd intră și Nikolaev pe ușa dinspre bufet.

Era palid, pleoapele i se înnegriseră, obrazul stîng îi tremura mereu, iar sub tîmplă avea o vînătaie mare și umflată. Romașov văzu pe dinaintea ochilor, vie și chinuitoare, încăierarea din ajun. Ghemuit, cu fața schimonosită și copleșit de greutatea acestor rușinoase amintiri, se ascunse după ziar și închise strîns ochii.

Îl auzi pe Nikolaev cerînd un păhărel de coniac la bufet și luîndu-și rămas bun de la cineva. Apoi îl simți că trece pe lîngă el. Ușa se închise.

După cîteva clipe, deslușì deodată în spatele lui o șoaptă ușoară dinspre curte :

— Nu întoarce capul ! Stai jos liniștit ! Ascultă-mă !

Era Nikolaev. Ziarul tremură în mîinile lui Romașov.

— De fapt, n-am dreptul să vorbesc cu dumneata... Dar dă-le dracului de subtilități franțuzești ! Ce s-a întîmplat nu se mai poate îndrepta... Totuși, te socot drept un om de onoare... Te rog, m-auzi ? Nici o vorbă despre soția mea și despre scrisorile anonime... Înțelegi ?

Ascunzîndu-se după gazetă de privirile camarazilor, Romașov încuviință ușor din cap. În curte scîrțîiau pași pe nisip. Abia după cinci minute, se întoarse și privi în curte... Nikolaev nu se mai zărea.

— Domnule sublocotenent, zise ordonanța care se ivi deodată înaintea lui. Domnul colonel vă roagă să intrați.

În sală, de-a lungul peretelui îngust, cîteva mese de joc așezate una lîngă alta erau acoperite cu un postav verde. Membrii consiliului luaseră loc în jur cu spatele la ferestre, așa că fețele lor păreau întunecate. La mijloc, într-un fotoliu sta președintele, locotenent-colonelul Migunov, om gras și trufaș, cu gît scurt și adus din spate. La dreapta și la stînga lui, ședeau locotenent-coloneii Rafalski și Leh, apoi căpitanii Osadci și Peterson, iar la margini, căpitanii Duvernois și Doroșenko, casierul regimentului. Nu era nimic pe masă și numai Doroșenko, raportorul consiliului, avea în fața lui un mic teanc de hîrtii. Era răcoare și cam întuneric în sala mare și goală, deși afară era o zi caldă și luminoasă. Mirosea a lemn vechi, a mucegai și a mobilă cu tapițeria mîncată de molii.

Președintele își puse amîndouă mîinile mari, albe și grase pe postavul mesei apoi, privindu-și palmele pe rînd, începu cu glas monoton :

— Sublocotenent Romașov, consiliul de onoare al ofițerilor, întrunit din ordinul domnului colonel, e însărcinat să stabilească în ce împrejurări s-a produs conflictul regretabil și neîngăduit în lumea militară, care a avut loc ieri între dumneata și locotenentul Nikolaev. Te rog să ne expui cazul cît se poate mai amănunțit.

Romașov sta înaintea lor, cu mîinile lăsate în jos și-și frămînta șapca. Se simțea încolțit, stîngaci și

pierdut, ca odinioară la școală cînd cădea la examen. Cu glas întretăiat, cu fraze încîlcite, fără nici o legătură între ele și presărate cu interjecții fără rost, începu declarația. În același timp, își plimba privirea de la un judecător la altul, încercînd să-și dea seama ce impresie făcea asupra lor. „Migunov e nepăsător, parcă-i de piatră, dar e măgulit de neobișnuitul său rol de președinte și de marea putere și răspundere pe care i-o dă însărcinarea aceasta. Locotenent-colonelul Brehm are o privire plină de milă, o privire de femeie. A, dragul meu Brehm, îți mai aduci aminte că mi-ai împrumutat zece ruble ? Bătrînul Leh își ia rolul în serios. Azi e treaz... Are sub ochi două pungi ca două semne de rană. El nu-i împotriva mea, dar în lunga lui carieră a făcut atîtea isprăvi la cerc, încît acum va fi apărătorul aspru și neînduplecat al onoarei ofițerești. Cît despre Osadci și Peterson, ăștia-mi sînt adevărați dușmani ! După lege, sigur c-aș putea să cer înlocuirea lui Osadci, fiindcă toată cearta s-a iscat numai de la prohodul pe care l-a cîntat... Eh, parcă nu-i totuna ? Peterson zîmbește ușor numai cu un colț al gurii. În zîmbetul lui e ceva răutăcios, josnic și veninos. Oare știe ceva de scrisorile anonime ? Duvernois are fața somnoroasă și ochii ca două bile mari și tulburi. Duvernois nu mă înghite ! Nici Doroșenko, de altfel... Un sublocotenent care iscălește numai de primirea soldei, dar n-o încasează niciodată ! Stai prost, scumpul meu Iuri Alexeevici !

— Îngăduiți-mi o clipă, zise deodată Osadci. Domnule colonel, mă autorizați să pun o întrebare ?

— Poftim, încuviință Migunov, plecîndu-și grav capul.

— Sublocotenent Romașov, începu răspicat Osadci, binevoiește să ne spui unde ai fost înainte de a veni la cerc în starea în care erai ?

Romașov se înroși și simți cum fruntea i se îmbrobonează dintr-o dată.

— Am fost... am fost... într-un anumit loc... și adăugă aproape în șoaptă, într-o casă de toleranță.

— A-ha, ai fost într-o casă de toleranță ? repetă înadins Osadci cu glas tare și cu o necruțătoare stăruință. Desigur c-ai băut ceva și în stabilimentul acela.

— Da, am băut ! răspunse scurt Romașov.

— Bine ! Nu mai am nimic de întrebat, spuse Osadci, întorcîndu-se către președinte.

— Te rog să-ți urmezi declarația, reluă Migunov. Așadar, te-ai oprit la clipa cînd ai azvîrlit berea în obrazul locotenentului Nikolaev... Mai departe ?

Romașov istorisi fără șir, dar sincer și amănunțit, întîmplarea din ajun. Începea tocmai să mărturisească, neîndemînatic și rușinat, ce rău îi părea de purtarea lui, cînd căpitanul Peterson îl opri. Frecîndu-și, parcă le-ar fi spălat, mîinile osoase și galbene cu degete lungi și cu unghii albastre ca de mort, zise cu o politețe exagerată, aproape mîngîietoare, și cu glas subțire și insinuant :

— Da, desigur, toate acestea fac cinste frumoaselor dumitale sentimente... Dar ia spune, sublocotenent Romașov... pînă la această nenorocită și neplăcută întîmplare, n-ai fost niciodată în casa locotenentului Nikolaev ?

Romașov, cu atenția încordată și fără să se uite la Peterson, răspunse scurt și aspru, întorcîndu-se spre președinte :

— Ba da, am fost ! Dar nu înțeleg ce legătură are aceasta cu procesul.

— Așteaptă o clipă ! Te rog să răspunzi numai la întrebări, observă Peterson. Vreau să te întreb dacă, în afară de serviciu, nu erau între locotenentul Nikolaev și dumneata motive particulare de dușmănie, cu caracter, ca să zic așa, casnic, privat ?

Romașov se îndreptă din mijloc și se uită cu ură în ochii întunecați de ofticos ai lui Peterson.

— Nu mă duceam mai des la Nikolaev decît la ceilalți cunoscuți ! răspunse el tare și tăios. Nu era înainte nici un fel de dușmănie între noi... Tot ce s-a petrecut a fost ceva întîmplător și neașteptat, fiindcă eram beți amîndoi.

— He !... He !... He !... Am mai auzit despre beția asta, îl opri iar Peterson, dar vreau să te întreb numai, dacă între dumneavoastră nu mai fusese cumva vreo ceartă ? Nu... nu chiar o ceartă, pricepi, ci doar o neînțelegere sau o încordare, din vreo pricină particulară... să zicem o nepotrivire de păreri sau vreo intrigă oarecare. Hei ?

— Domnule președinte, pot să nu răspund la unele întrebări ? zise deodată Romașov.

— Da, poți ! încuviință rece Migunov. Dacă vrei, poți chiar să nu dai nici o declarație, ori s-o dai în scris. E dreptul dumitale.

— În cazul acesta, declar că nu voi răspunde la nici una din întrebările pe care mi le-a pus domnul căpitan Peterson ! adăugă Romașov. Va fi mai bine și pentru domnia-sa și pentru mine.

I se mai cerură cîteva amănunte fără însemnătate, după care președintele îi spuse că era liber. Totuși, mai fu chemat de două ori pentru a da lămuriri complimentare : întîia dată, chiar în aceeași seară, și a doua — joi dimineață. Cu toată lipsa lui de experiență, Romașov înțelegea că consiliul proceda fără pricepere și cu o neîngăduită nepăsare, făcînd o mulțime de greșeli și dînd dovadă de lipsă de tact. Cea mai mare abatere era că membrii consiliului de onoare nu se sfiau să pălăvrăgească fără rost, deși articolul 149 din regulament oprea cu asprime divulgarea deliberărilor. Povesteau nevestelor întîmplările din fiecare ședință, iar acestea le repetau doamnelor pe care le cunoșteau în oraș care, la rîndul lor, le transmiteau croitoreselor, moașelor și chiar servitoarelor.

În douăzeci și patru de ore, Romașov ajunse ținta bîrfelilor și „eroul zilei". Cînd trecea pe stradă, lumea îl privea de la toate ferestrele, de după portițe, din grădini și prin crăpăturile gardurilor.

Femeile și-l arătau de departe cu degetul și auzea cum în urma lui i se șușotea grăbit numele. În oraș nu se mai îndoia nimeni că între el și Nikolaev va avea loc un duel... Se făcea chiar prinsoare cine va fi biruitorul. Joi dimineață, se duse la cerc și, trecînd prin dreptul casei Lîkaceovilor, auzi deodată că-l strigă cineva :

— Iuri Alexeevici, Iuri Alexeevici, ia vino încoace !

Se opri, ridicîndu-și capul. Katia Lîkaceova era în picioare după gard, cocoțată pe o bancă din grădină. Purta un capot japonez de dimineață, subțire, decoltat în triunghi ce-i dezvăluia gîtul gingaș și minunat. Era atît de fragedă, de trandafirie și de ațîțătoare, încît Romașov se învioră o clipă.

Plecîndu-se peste gard, ea-i întinse mîna încă umedă şi rece după spălat, şi începu să pălăvrăgească, graseind :

— De ce nu mai vii pe la noi ? Nu-i fhrumos să-ţi uiţi phrietenii, hrăutăciosule... hrăutăciosule, hrăutăciosule... tss... tss... tsss... ştiu tot... tot... tot... Deodată, făcu ochi mari speriaţi şi zise : Ia asta şi leagă-ţi-o la gît ; neapărat, neapărat, să ţi-o legi.

Scoase din sîn un fel de punguţă de mătase albastră cu şnur în care era smirnă şi i-o puse grăbit în mînă. Punguţa mai păstra căldura trupului ei.

— Măcar ajută la ceva ? întrebă Romaşov în glumă. Ce-i asta ?

— E sfinţită ! Nu cumva să-ţi baţi joc, păgînule ! Hrăutăciosule !

„Am ajuns la modă acum ! Drăguţă fată !" gîndi Romaşov, luîndu-şi rămas bun de la Katia. Totuşi nici de data aceasta nu putu să se stăpînească şi iar ticlui o frază frumoasă la persoana a treia :

„Un zîmbet plin de bunătate se ivi pe chipul aspru al vechiului duelist !"

În seara aceleiaşi zile, fu chemat din nou în faţa consiliului ; dar de data aceasta împreună cu Nikolaev. Amîndoi adversarii stăteau în picioare unul lîngă altul, înaintea judecătorilor. Nu-şi aruncară nici o privire, fiecare simţea însă starea sufletească a celuilalt, fiind cuprinşi de aceeaşi adîncă tulburare. Amîndoi se uitau ţintă la preşedinte, cînd le citi hotărîrea consiliului :

„Consiliul de onoare al ofiţerilor din regimentul de infanterie N... compus din — urmau numele şi gradele judecătorilor — întrunit sub preşedinţia locotenent-colonelului Migunov, cercetînd cazul privitor la conflictul de la cercul militar dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov, hotărăşte :

Dat fiind gravele ofense reciproce, conflictul nu poate fi lichidat prin împăcare, duelul fiind singurul mijloc de a da satisfacţie onoarei şi demnităţii ofiţereşti jignite. Hotărîrea consiliului e aprobată de domnul comandant al regimentului."

Isprăvind de citit, Migunov îşi scoase ochelarii şi-i băgă în toc,

— Nu vă mai rămîne, domnilor, zise el cu glas solemn și sever, decît să vă alegeți martorii, cîte doi de fiecare, și să-i trimiteți diseară la ora nouă, aici, la cerc, unde vor stabili împreună cu noi condițiile duelului. Totuși, adăugă el, ridicîndu-se în picioare și punîndu-și tocul de ochelari în buzunarul de la spate, hotărîrea consiliului nu este obligatorie... Fiecare dintre dumneavoastră e liber să se bată în duel, ori... Migunov își desfăcu larg brațele și, după o scurtă pauză, urmă... ori să părăsească serviciul. Și acum, domnilor, sînteți liberi... Încă două vorbe... dar nu în calitate de președinte al consiliului, ci ca un camarad mai vechi. V-aș sfătui, domnilor, să vă abțineți de a mai merge pe la cerc pînă la duel. Asta, pentru a înlătura unele complicații... la revedere!

Nikolaev se întoarse scurt și ieși din sală cu pași grăbiți. În urma lui, plecă încet și Romașov. Nu se temea, se simțea însă deodată neobișnuit de singur, parcă s-ar fi rupt de lumea întreagă. Coborînd treptele, privi lung și cu o mirare mută cerul, copacii, vaca dintr-o curte vecină, vrăbiile care se scăldau în colbul din mijlocul drumului, și gîndi: „Iată, totu-i plin de viață, totul se frămîntă, se mișcă, crește și se bucură, numai pe mine nu mă mai interesează nimic și nu-mi mai trebuie nimic. Sînt osîndit... Sînt singur pe lume."

Istovit, porni anevoie să-i caute pe Bek-Agamalov și pe Vetkin pe care se hotărîse să-i ia drept martori.

Amîndoi primiră bucuros: Bek-Agamalov cu o înfățișare tristă și stăpînită, iar Vetkin cu o călduroasă strîngere de mînă, plină de înțelegere.

Romașov nu voia să se întoarcă acasă, unde era înfiorător de trist. În clipele acestea grele, de deprimare morală, de singurătate și de silă de viață, avea nevoie de un prieten sincer și apropiat, cu suflet ales și minte ageră și înțelegătoare.

Și, deodată, se gîndi la Nazanski.

XXI

Ca de obicei, Nazanski era acasă. De abia se trezise dintr-un somn greu după beție și sta în pat, numai în

cămașă de noapte și cu mîinile sub cap. Avea ochii tulburi, obosiți și nepăsători, iar obrazu-i mai păstra expresia adormită cînd Romașov, plecîndu-se peste el, îi zise cu glas nesigur și tulburat :

— Bună ziua, Vasili Nilîci, nu te supăr ?

— Bună ziua ! răspunse răgușit și slab Nazanski. Ce mai nou ? Ia loc !

Îi întinse mîna fierbinte și umedă, dar nu se uită la el ca la un camarad iubit căruia-i purta interes, ci ca la o arătare obișnuită dintr-un vis îndepărtat și trist.

— Nu te simți bine ? întrebă cu sfială Romașov, așezîndu-se la picioarele patului. Atunci nu vreau să te supăr... Mă duc !

Nazanski ridică puțin capul de pe pernă și, încrețindu-și fața, se străduia să-l privească.

— Nu... Așteaptă... Ah, ce tare mă doare capul ! Ascultă, Gheorghi Alexeevici... ți s-a întîmplat ceva... ceva neobișnuit ! Stai oleacă — nu pot să-mi adun gîndurile... Ce-i cu dumneata ?

Romașov se uită la el cu o compătimire mută. Chipul lui Nazanski se schimbase ciudat de cînd cei doi ofițeri nu se mai văzuseră. Ochii cu cearcăne negre erau adînciți în fundul capului, timplele se îngălbeniseră, iar obrajii cu pielea murdară și zbîrcită îi atîrnau, scofîlciți și acoperiți cu fire de barbă rare și crețe.

— Nimic deosebit, voiam numai să te văd, răspunse firesc Romașov. Știi că mîine mă bat în duel cu Nikolaev... Mi-e silă să mă întorc acasă... Ei, dar nu-i nimic. La revedere ! Înțelegi, simțeam nevoia să schimb o vorbă cu cineva... Mi-e inima grea.

Nazanski închise ochii și fața i se strîmbă dureros. Se vedea că, într-o mare încordare a voinței, se străduia să-și vină în fire. Cînd deschise iar ochii, o licărire de înțelegere plină de căldură lucea în ei.

— Nu, așteaptă !... Uite ce-o să facem ! Nazanski se întoarse cu greu pe o coastă și se rezemă în cot. Ia de colo din dulăpior... Știi... nu, nu vreau mere... Sînt bomboane de mentă... Mulțumesc, dragul meu ! Uite ce-o să facem... Pfui, ce porcărie !... Du-mă undeva afară, la aer. Aici mă înăbuș și mi-e frică... Am tot timpul halucinații

îngrozitoare. Hai să ne plimbăm cu barca și să mai vorbim... Vrei ?

Strîmbîndu-se cu dezgust, bău apoi cîteva pahărele de-a rîndul și Romașov văzu cum i se înviorau ochii albaștri, recăpătîndu-și strălucirea și frumusețea.

Ieșind din casă, luară o birjă și porniră spre rîu, afară de oraș. De o parte a zăgazului, se înălța o moară cu turbine, o clădire roșie foarte mare, iar de cealaltă se înșirau cabinele de baie, unde se închiriau și bărci. Romașov luă vîslele în mînă, iar Nazanski se așeză la cîrmă pe jumătate culcat, învelindu-se cu mantaua.

Înfrînat de zăgaz, rîul era larg și liniștit ca un iaz mare. Amîndouă malurile se ridicau drepte, pline de o iarbă atît de netedă și de un verde atît de luminos și de viu, că-ți venea s-o mîngîi. Lîngă țărmuri creșteau din apă trestii verzi, iar nuferii își înălțau florile albe și mari printre frunzele late, întunecate și rotunde.

Romașov istorisi cu de-amănuntul cearta lui cu Nikolaev. Nazanski îl ascultă dus pe gînduri, cu capul plecat și uitîndu-se la valurile pe care partea de dinainte a bărcii le despica în șuvoaie groase și lenește, ca de sticlă topită, ce sclipeau în tot felul de culori.

— Spune drept, nu ți-e frică, Romașov ? întrebă cu blîndețe Nazanski.

— De duel ? Nu, nu mi-e frică ! răspunse el repede. Tăcu o clipă și se văzu limpede în picioare, înaintea lui Nikolaev, care, cu mîna întinsă era gata să tragă. Nu, nu, se grăbi el să adauge, n-am să mint... Nu pot spune că nu mi-e frică... Fără îndoială, e îngrozitor... Dar știu că n-am să mă tem, n-am să fug și nici n-am să-mi cer scuze !

Nazanski își muie vîrfurile degetelor în apa încropită ce abia plescăia și zise cu glas slab, tușind des :

— Ah, dragul meu Romașov, de ce vrei să faci asta ? Gîndește-te : dacă ești sigur că nu ți-e frică, dacă ești cu totul sigur, ar fi cu atît mai îndrăzneț din partea dumitale să refuzi să te bați.

— Dar m-a lovit în obraz ! zise cu încăpățînare Romașov și simțea cum i se ridică în suflet un val greu ce clocotea de indignare.

— Ei bine, înțeleg, te-a lovit ! răspunse prietenos Nazanski, pironindu-și asupra lui o privire tristă și plină de duioșie. Ei, și ce-are a face ? Toate trec pe lumea asta... O să treacă și suferința și ura asta... Ai să le uiți pe toate... Dar n-ai să uiți niciodată omul pe care l-ai ucis ! El o să te urmărească pretutindeni, la culcare, la masă, cînd vei fi singur sau laolaltă cu alții. Secăturile și nătărăii care îndrugă vorbe goale, capetele încuiate și papagalii fără minte susțin că a ucide în duel nu-i omor... Ce prostie ! Dar toți ăștia care se socot simțitori cred că numai tîlharii văd mereu în vis creierii și sîngele victimelor lor... Nu, frate, omorul este și rămîne omor ! Și groaznic aici nu-i durerea, moartea, silnicia sau frica de sînge și de cadavru. Nu... Cel mai cumplit este că-i răpești omului bucuria de a trăi... Marea bucurie de a trăi ! repetă deodată Nazanski tare și cu lacrimi în glas. Nimeni, nici dumneata, nici eu nu credem în viața de apoi — ca, de altfel, nimeni pe lume. De aceea ne temem cu toții de moarte... Cei slabi și proștii se amăgesc, visînd grădini fermecate și dulci cîntări îngerești, în timp ce puternicii trec în tăcere pragul de neînlăturat. Noi nu sîntem puternici. Cînd cugetăm la ce va urma după moartea noastră, ni se înfățișează un cavou gol, întunecos și rece... Nu, frate, toate acestea-s minciuni ! Cavoul ar fi o plăcută înșelătorie, o fericită mîngîiere, dar închipuie-ți ce îngrozitor e să-ți spui că nu va mai rămîne nimic, cu desăvîrșire nimic, nici întuneric, nici gol și nici frig... Nimic... nici măcar gîndul și frica de acest nimic. Nici măcar groaza ! Gîndește-te !

Romașov lăsă vîslele din mînă. Barca abia mai înainta, și se vedea numai după încetineala cu care malurile verzi lunecau în urmă...

— Da, nu va mai rămîne nimic ! repetă Romașov dus pe gînduri.

— Ia privește, privește numai ce minunată și ademenitoare-i viața ! exclamă Nazanski, desfăcîndu-și larg brațele. O, bucurie, o, dumnezeiască frumusețe a vieții ! Privește cerul albastru, apusul de soare, apa liniștită ! Te înfiori de încîntare la vederea lor ! Uite, colo departe, morile de vînt își mișcă aripile, iarba-i verde și gingașă, iar lîngă maluri apa-i trandafirie în razele amur-

gului. Ah, totul răspîndește frumusețe, duioșie și fericire !

Nazanski își acoperi deodată fața cu mîinile și izbucni în plîns, dar se stăpîni îndată și, fără să se rușineze de lacrimi, se uită la Romașov cu ochi umezi, strălucitori și urmă :

— Ascultă, dac-aș cădea sub roțile unui tren care mi-ar sfîrteca burta și m-ar întreba cineva, chiar în clipa din urmă, cînd măruntaiele mi s-ar împrăștia în pietrișul drumului ori s-ar încolăci în jurul roților : „Găsești și acuma că viața-i minunată ?" aș răspunde cu recunoștință și entuziasm : „O, da, e minunată !" Cîtă bucurie ne dă numai văzul ! Unde mai pui muzica, parfumul florilor și iubirea dulce a femeilor ! Și apoi, desfătarea cea mai mare, soarele de aur al vieții, gîndirea omenească ! Dragul meu Iurocika !... Să nu te superi că-ți spun așa — și Nazanski îi întinse de departe mîna tremurătoare, parcă voia să-și ceară iertare. Să presupunem că ești închis pe veci într-o temniță și că toată viața nu vei mai zări printre zăbrele decît numai două cărămizi măcinate dintr-un zid vechi, ba chiar și mai mult, că-n închisoarea dumitale nu pătrunde nici măcar o rază de lumină, nici măcar un sunet... nimic ! Totuși, chiar și starea aceasta poate fi ea măcar asemuită cu grozăvia cumplită a morții ? Îți mai rămîne rațiunea, închipuirea, memoria, gîndirea creatoare care-ți ajung să trăiești... Ai putea chiar să mai cunoști clipe de încîntare și de bucurie în fața frumuseților vieții.

— Da, viața-i minunată ! încuviință Romașov.

— Minunată ! repetă cu înflăcărare Nazanski. Și uite, doi oameni vor acum să se omoare unul pe altul fiindcă unul a dat o palmă celuilalt sau i-a sărutat nevasta, ori numai l-a privit necuviincios în treacăt, răsucindu-și mustața. Ducă-se dracului amorul lor propriu rănit, suferința și moartea lor... Ducă-se dracului toate acestea ! Ce, parcă pe el îl ucide cocoloșul acela însuflețit și jalnic, cu numele de om ? Nu, ucide soarele, soarele arzător, prietenos, lumina cerului, natura, toată frumusețea vieții, ucide cea mai mare fericire și mîndrie : gîndirea omenească ! Ucide ceea ce niciodată, niciodată nu se va mai întoarce... Ah, proștii, proștii !

Nazanski oftă adînc și clătină trist din cap, lăsîndu-l apoi în jos. Barca intră printre trestii. Romașov apucă iar vîslele. Tulpinile verzi, înalte și aspre se plecau încet și falnic, foșnind cînd se loveau de proră. Aici era mai întuneric și mai răcoare decît în partea descoperită a rîului.

— Atunci, ce să fac ? întrebă posomorît și aspru Romașov. Să-mi dau demisia ? Unde să mă duc ?

Nazanski zîmbi blajin, cu duioșie.

— Așteaptă, Romașov ! Uită-te în ochii mei... Da, așa ! Nu, nu întoarce capul, uită-te drept în ochii mei și răspunde-mi sincer : Crezi, într-adevăr, că slujești o cauză de preț, bună și folositoare ? Te cunosc bine, mai bine decît pe toți ceilalți, și-ți ghicesc sufletul... Nu crezi de loc în toate acestea, nu-i așa ?

— Nu ! răspunse cu hotărîre Romașov. Dar unde să mă duc ?

— Stai, nu te grăbi ! Ia privește-i pe ofițerii noștri... O, nu vorbesc de ofițerii din regimentele de gardă care dansează pe la baluri, vorbesc franțuzește și trăiesc pe socoteala părinților sau a nevestelor. Nu... Gîndește-te la bieții ofițeri de infanterie, la „nucleul ăsta al glorioasei și vitezei armate ruse..." Toți sînt numai niște lepădături, niște zdrențăroși și niște ciurucuri. În cel mai bun caz, sînt fii de căpitani schilodiți... Cei mai mulți sînt liceeni care s-au speriat de înțelepciunea învățăturii, elevi din școlile comerciale și chiar seminariști dați afară. Să luăm, de pildă, regimentul nostru. Cine servește la noi cu rîvnă ? Calicii împovărați cu familii numeroase, gata la orice hatîr, la orice cruzime, gata chiar să ucidă sau să fure copeicile soldaților, și toate acestea numai pentru ciorba de toate zilele. Dacă li se poruncește să tragă, ei trag și ucid... Pe cine ? De ce ? Poate degeaba... Nici nu le pasă, și nici nu judecă... Știu numai că acasă le plîng copiii murdari sau rahitici și atunci, holbînd ochii, repetă și ei într-una, cu o stăruință de ciocănitoare, cuvîntul lipsit de înțeles : „Jurămîntul !" Toți cei cu oarecare destoinicie sau cu cel mai mic talent ajung bețivi. La noi, șaptezeci și cinci la sută din ofițeri sînt sifilitici... Cîte un norocos — și asta numai la cinci ani o dată — intră la Academia militară, atrăgîndu-și ura ce-

lorlalți. Linguşitorii şi cei cu ceva protecție trec de obicei la jandarmi, ori visează să dobîndească un post de poliţai într-un oraş mare. Nobilii, chiar cei fără prea mare avere, cer să fie prefecți. Să zicem că tot mai rămîn cîțiva oameni de inimă, dar ce fac ei ? Serviciul îi dezgustă şi-l socot drept o corvoadă, un jug de nesuferit. Fiecare caută să-şi găsească o îndeletnicire pe de lături, şi i se dedă trup şi suflet. Unii ajung colecționari, alții aşteaptă seara cu nerăbdare, ca să se aşeze acasă la lumina lămpii şi să brodeze pe canava vreun covoraş urît şi nefolositor sau să taie la traforaj o ramă pentru propria lor fotografie. În orele de serviciu, visează la treaba aceasta ca la o tainică şi dulce desfătare. Nici nu mai vorbesc de jocul de cărți şi de fanfaronada de-a avea cît mai multe femei. Lucrul cel mai odios însă e ambiția lor în serviciu, ambiția lor meschină şi crudă. Mă gîndesc la Osadci şi la cei de seama lui care scot ochii şi dinții soldaților. O dată, în faţa mea, Arceakovski şi-a bătut ordonanța cu atîta sălbăticie, încît cu mare greu am izbutit să-i smulg omul din mîini : era sînge pe pereți şi chiar pe tavan. Hei, şi ştii cum s-a isprăvit ? Ordonanța a fugit să se jeluiască la căpitan, căpitanul l-a trimis cu o notă la sergentul-major care l-a mai bătut o jumătate de ceas peste faţa vînătă, umflată şi plină de sînge. Soldatul a mai făcut două plîngeri la inspecțiile generale, dar fără nici un rezultat.

Nažanski tăcu, frecîndu-şi nervos tîmplele cu palmele.

— Stai... Ah, cum îmi aleargă gîndurile... zise el, neliniştit... Rău e cînd nu le mai poți stăpîni şi te mînă ele pe tine... Ah, da, mi-am adus aminte ! Să urmăm. Uită-te la ceilalți ofițeri. De pildă, la căpitanul de stat-major Plavski : mănîncă lături, gătindu-şi singur la lampa de gaz, umblă aproape în zdrențe, dar din solda lui de patruzeci şi opt de ruble pune deoparte lunar cam douăzeci şi cinci de ruble. Ehei ! Acum are la bancă vreo două mii de ruble, şi le împrumută în taină camarazilor cu o dobîndă uriaşă. Crezi că-i zgîrcenie înnăscută ? Nu... nu ! E numai un mijloc de-a uita, de-a fugi de nerozia neînțeleasă şi dureroasă a serviciului militar... Căpitanul Stelkovski e un om inteligent, energic şi

curajos. Care-i ţinta vieţii lui ? Perverteşte fetişcane naive de la ţară ! În sfîrşit, uite-l pe locotenent-colonelul Brehm. E un original simpatic, o inimă de aur, un om încîntător şi iată-l prins cu desăvîrşire de grija menajeriei lui... Ce sînt pentru el serviciul, parăzile, drapelul, mustrările, onoarea ? Amănunte neînsemnate şi zadarnice ale vieţii.

— Brehm e un om minunat şi mi-e drag ! îl opri Romaşov.

— Da, da, scumpul meu, încuviinţă cam moale Nazanski. Dar ştii, reluă el încruntîndu-se, ştii ce am văzut o dată la manevre ? După un marş de noapte, porneam la atac. Ofiţeri şi soldaţi, eram cu toţii frînţi de oboseală şi nervoşi. Brehm dă ordin gornistului să sune atacul. Dar gornistul, dumnezeu ştie de ce, sună de trei ori adunarea rezervelor. Atunci Brehm, bunul, blîndul şi încîntătorul Brehm se repede călare asupra gornistului care mai ţinea goarna la gură, şi-i dă din răsputeri un pumn, îndesîndu-i-o pe gît. Da, am văzut cu ochii mei cum gornistul şi-a scuipat pe jos sîngele şi dinţii sfărîmaţi.

— Ah, dumnezeule ! gemu Romaşov cu dezgust.

— Uite, aşa sînt toţi ! Chiar şi cei mai buni, cei mai duioşi, care, la ei acasă, sînt părinţi minunaţi şi soţi plini de atenţie, se prefac la serviciu în fiare josnice, fricoase, crude şi tîmpite. Ai să mă întrebi de ce ? Tocmai fiindcă nici unul - din ei nu crede în serviciu şi nu vede în el vreun scop adevărat... Ştii cît le place copiilor să se joace de-a războiul ? A fost şi-n istorie o epocă de copilărie frămîntată, epoca generaţiilor tinere, zvăpăiate şi vesele. Pe atunci, oamenii rătăceau în cete slobode şi războiul era o bucurie îmbătătoare a tuturor sau o petrecere sîngeroasă şi aducătoare de glorie. Alegeau ca şef pe cel mai viteaz, mai puternic şi mai şiret, iar autoritatea lui era sfîntă pentru toţi supuşii lui pînă-n ziua cînd îl ucideau. Dar omenirea a crescut de atunci şi, pe an ce trece, e tot mai înţeleaptă, şi, în locul jocurilor copilăreşti zgomotoase, frămîntă gînduri tot mai serioase şi mai adînci. Aventurierii îndrăzneţi sînt astăzi simpli escroci. Soldatul nu mai socoate serviciul militar drept o meserie veselă care-i aduce o pradă bună. Nu ! E tîrît cu arcanul şi se împotriveşte, bleste-

mînd și plîngînd, iar șefii, temuții, fermecătorii, neîndurătorii și slăviții conducători de odinioară au ajuns doar niște funcționari, trăind cu teamă dintr-o păcătoasă de soldă. Vitejia lor e o vitejie îndoielnică, iar disciplina militară întemeiată pe frică nu-i decît ură reciprocă. Frumoșii fazani au năpîrlit ! În istorie nu mai găsesc decît un singur exemplu de felul ăsta ! Călugării ! Începuturile monahismului au fost pline de smerenie, frumoase și înduioșătoare. Cine știe ? Poate că era o nevoie istorică ! Dar de atunci au trecut veacuri și ce vedem acuma ? Sute de mii de trîntori, de pierde-vară, sănătoși, dar desfrînați, urîți chiar de cei care le cer din cînd în cînd sprijinul spiritual. Toate ceremoniile lor sînt învăluite în forme exterioare șarlatănești, de castă, în ritualuri învechite și caraghioase ! Nu, nu din întîmplare am vorbit despre călugări... Comparația e logică și sînt încîntat de ea ! Gîndește numai, cîtă asemănare și cîte puncte comune !... La călugăr, anteriul și cădelnița, la ofițer uniforma și sabia... Acolo, smerenia, suspinele fățarnice și vorba dulceagă, iar aici o vitejie prefăcută și trufia care-și rotește mereu ochii în jur : „nu cumva să mă jignească cineva !"... Piepturi sçoase în afară... coate îndepărtate și umeri ridicați... Și unii și alții însă duc o viață de paraziți și o știu prea bine în adîncul sufletului, dar li-e frică s-o înțeleagă cu mintea și mai ales cu burta... Parcă-s păduchi mari, cu atît mai sătui cu cît trupul pe care-l sug e mai descompus.

Nazanski pufni furios pe nas și tăcu.

— Vorbește, vorbește, îl rugă fierbinte Romașov.

— Da, va veni vremea... a și început să bată la ușă. Vremea marilor dezamăgiri și a groaznicelor revizuiri ale vechilor valori ! Adu-ți aminte, ți-am mai spus-o o dată, că de veacuri un geniu nevăzut și neîndurător conduce omenirea. Legile lui sînt precise și neînduplecate. Cu cît omenirea se cumințește, cu atîta le înțelege mai bine și mai adînc. Sînt sigur că-n virtutea acestor legi statornice, totul în lume se va echilibra mai devreme sau mai tîrziu. Dacă robia a ținut veacuri, prăbușirea ei va fi cu atît mai îngrozitoare... Cu cît a fost mai mare silnicia, cu atît mai sîngeroasă va fi și răfuiala... Sînt bine încredințat că va veni timpul cînd noi, frumoșii

brevetați și seducătorii irezistibili, cavalerii ferchezuiți, vom ajunge să se rușineze femeile în tovărășia noastră, iar credincioșii noștri soldați nu ne vor mai da ascultare... Și asta, nu fiindcă am bătut pînă la sînge oameni fără apărare, nu fiindcă prestigiul uniformei ne îngăduia să rămînem nepedepsiți cînd jigneam femeile, nici fiindcă la beție spintecam cu sabia prin cîrciumi pe cei care ne ieșeau în cale. Desigur și acestea vor atîrna greu în cumpănă, dar avem o vină mult mai cumplită, care de pe acuma nu se mai poate îndrepta : sîntem orbi și surzi la tot ce ne înconjoară. Încă de multă vreme, departe de cantonamentele noastre scîrboase și duhnitoare, se făurește o viață nouă, măreață și luminoasă. S-au ivit oameni noi, îndrăzneți și mîndri, iar în mintea lor se trezesc gînduri înflăcărate de libertate. Ca-n ultimul act al unei melodrame, turnurile și vechile închisori se prăbușesc, și dincolo de ele se zărește o strălucire orbitoare. Iar noi, umflîndu-ne în pene ca niște curcani, clipim numai din ochi și bombănim cu trufie : „Ce este ? Unde ? Ține-ți gura ! Asta-i răzvrătire ! Trag !" Dar tocmai disprețul ăsta de curcan față de libertatea spiritului omenesc n-o să ne fie iertat în vecii vecilor...

Barca intrase într-un mic luminiș de apă, liniștit și tainic. Păpurișul des, înalt și neclintit o înconjura cu un zid verde și rotund, parcă despărțind-o de lumea întreagă. Deasupra ei, zburau țipînd pescărușii, uneori așa de jos, încît mai că-l atingeau cu aripile pe Romașov care le simțea suflul zborului puternic. Pesemne că-și aveau cuiburile prin apropiere, în desimea păpurișului. Nazanski se întinse cu totul pe spate și se uită vreme îndelungată la cerul pe care nori aurii și nemișcați începeau să se facă trandafirii.

Romașov întrebă cu sfială :

— Nu ești obosit ? Mai spune ceva.

Ca și cum și-ar fi urmărit gîndurile cu glas tare, Nazanski reluă îndată :

— Da, vor veni timpuri noi și, într-adevăr, minunate... Am trăit mult în libertate, am citit mult, am văzut și am simțit multe. Pînă acum, tot felul de bufnițe bătrîne ne împuiau urechile încă de pe băncile școlii : „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți și nu uita că blîndețea, su-

punerea și resemnarea sînt cele mai de seamă însușiri ale omului". Alții, mai cinstiți, mai puternici, mai îndîrjiți ne spuneau : „Să strîngem rîndurile, mergînd chiar la pieire, dar să pregătim generațiilor viitoare o viață mai luminoasă și mai bună". Mărturisesc însă că n-am înțeles niciodată vorbele lor. Cine-mi va dovedi, fără putință de tăgadă, ce anume mă leagă de aproapele meu — lua-l-ar dracu — de sclavul ăsta ticălos, de un bolnav sau de un tîmpit ? O, dintre toate legendele, cea pe care o urăsc mai mult, din toată inima și cu tot disprețul, e legenda lui Iulian Milostivul. Leprosul îi spune : „Tremur, culcă-te lîngă mine. Mi-e frig, lipește-ți buzele de gura mea duhnitoare și încălzește-mă cu răsuflarea ta !" A, cum urăsc fraza asta ! Urăsc leprosul și nu-mi iubesc aproapele... La urma urmei, ce nevoie am să-mi bat capul pentru fericirea oamenilor din veacul al treizeci și doilea ? O, cunosc delirul ăsta prostesc despre sufletul universal, despre datoria sfîntă. Dar și cînd credeam cu rațiunea în neroziile acestea, niciodată nu le-am simțit cu inima. Mă-nțelegi, Romașov ?

Romașov îi aruncă o privire recunoscătoare, de care se rușină oarecum.

— Te înțeleg foarte bine ! zise el. Cînd nu voi mai fi, va pieri tot universul o dată cu mine... Parcă asta voiai să spui !

— Exact ! Și mai adaug acum că și dragostea față de omenire s-a mistuit ca fumul în inimile oamenilor. O va înlocui o credință nouă, o credință dumnezeiască ce va dăinui în veci, pînă la sfîrșitul lumii. E dragostea față de tine însuți, față de trupul tău frumos, de inteligența ta puternică, de nesfîrșita bogăție a sentimentelor tale. Ia gîndește, Romașov, gîndește bine ! Cine ți-e mai drag și mai aproape decît tu însuți ? Nimeni ! Tu ești stăpînul lumii, mîndria și podoaba ei... Tu ești dumnezeul a tot ce trăiește. Tot ce vezi, ce auzi și ce simți e numai al tău ! Poartă-te cum vrei... Ia tot ce-ți place... Să nu-ți fie frică de nimeni în lume, fiindcă nimeni nu ți-e stăpîn și nici egalul tău ! Va veni vremea cînd noua credință în propriul tău *Eu* va pogorî ca limbile de foc ale sfîntului duh peste capetele tuturor oamenilor și, atunci, nu vor mai fi nici sclavi, nici stăpîni, nici infirmi, nici milă, nici

vicii, nici ură și nici pizmă... Atunci oamenii vor fi zei! Gîndește cum aș îndrăzni să jignesc, să lovesc, sau să înșel un om în care voi simți un zeu luminos, pe semenul și pe fratele meu? Atunci viața va fi minunată... Pe toată fața pămîntului se vor înălța clădiri frumoase și pline de lumină; nimic josnic și vulgar nu ne va supăra privirea, iar viața va ajunge o muncă veselă, știința va fi liberă, totul va fi o muzică dumnezeiască, o voioasă și nesfîrșită sărbătoare... Dragostea nu va mai fi un păcat rușinos, săvîrșit prin unghere întunecoase, cu dezgust și pe furiș... Scăpată de jugul întunecat al prejudecății, ea va fi religia senină a lumii. Chiar trupurile noastre, mai puternice și mai chipeșe, vor purta veșminte frumoase, viu colorate. Da, exclamă Nazanski, ridicîndu-și falnic brațele, așa cum cred în soarele ce asfințește deasupra mea, cu aceeași tărie cred în apropiata sosire a vieții acesteia dumnezeiești.

Romașov, tulburat, zguduit, cu buzele albe, îngăimă:

— Nazanski, astea sînt visuri, închipuiri deșarte!

Nazanski rîse încetișor și cu îngăduință.

— Fără îndoială, zise el zîmbind, vreun profesor de teologie dogmatică sau de filologie clasică, o să se așeze în fața mea cu picioarele rășchirate, brațele larg desfăcute și, lăsîndu-și capul într-o parte, va spune: „Dar asta-i o manifestare de individualism extrem!" Vorbele mari nu înseamnă nimic, dragul meu băiat! De fapt, nimic pe lume nu-i mai cu putință decît închipuirile la care astăzi visează doar cîțiva... Nimic nu unește mai sigur și mai trainic oamenii decît visurile acestea. Să uităm că sîntem militari! Iată-ne ajunși deodată civili... În stradă, s-a proptit o dihanie, o dihanie voioasă cu două capete... Stă la pîndă și numaidecît bate în obraz toți trecătorii. Pe mine încă nu m-a atins, dar numai la gîndul că poate să mă lovească sau să insulte femeia pe care-o iubesc și să atenteze la libertatea mea după bunul ei plac, numai la gîndul ăsta, toată mîndria mea se revoltă. Singur, nu-i pot veni de hac. Dar, zărind în preajma mea un om tot atît de îndrăzneț și de trufaș ca și mine, îi spun: „Haidem amîndoi s-o împiedicăm să ne lovească atît pe tine cît și pe mine". Și ne repezim asupra ei. A! Firește, e o pildă prea simplă, un fel de

schemă, oricum dihania asta cu două capete simbolizează tot ce-mi înlănţuie gîndirea, ce-mi siluieşte voinţa şi-mi înjoseşte respectul pe care-l am faţă de propria mea personalitate... Şi atunci, nu neghioaba milă faţă de aproapele meu, ci dumnezeiasca dragoste pentru mine însumi va uni sforţările mele cu ale celorlalţi oameni, semenii mei spirituali !

Nazanski tăcu, fără îndoială obosit de această neobişnuită încordare nervoasă. După cîteva clipe, urmă fără vlagă şi cu glas scăzut :

— Da, dragul meu Gheorghi Alexeevici... Lîngă noi clocoteşte o viaţă uriaşă, încurcată, se nasc gînduri dumnezeieşti şi înflăcărate, se prăbuşesc vechii idoli auriţi, iar noi stăm în grajdurile noastre cu mîinile în şolduri şi nechezăm : „Ah, civili tîmpiţi ! Las' că vă arătăm noi !" Iată ceea ce viaţa n-o să ne ierte niciodată...

Se ridică pe jumătate şi, învelindu-se în manta, zise obosit :

— E frig ! Să ne întoarcem acasă...

Romaşov scoase barca dintre trestii. Soarele coborîse dincolo de oraş, după acoperişurile îndepărtate care se desprindeau negre pe cerul purpuriu. Pe alocuri, lumina, răsfrîngîndu-se în geamuri, parcă ardea învăpăiată. În partea dinspre amurg, apa era trandafirie, netedă şi lucioasă, dar în spatele bărcii se şi învineţise în unde creţe. Romaşov spuse deodată, răspunzînd propriilor lui gînduri :

— Ai dreptate ! Am să-mi dau demisia... Nu ştiu însă ce-o să fac pe urmă, cu toate c-am mai avut gîndul ăsta şi înainte...

Ghemuit în manta, Nazanski tremura de frig.

— Du-te, du-te, făcu el cu tristeţe. În dumneata e un nu ştiu ce, un fel de lumină lăuntrică... Dar în bîrlogul nostru s-ar stinge ! Ţi-ar stinge-o vreunul numai cu un scuipat... Totul este să nu-ţi fie frică de viaţă : e veselă, interesantă, minunată. Ei, să zicem că nu izbuteşti, că decazi pînă la vagabondaj, pînă la beţie ! Dar, pe cinstea mea, dragul meu, orice hoinar are o viaţă de mii de ori mai plină şi mai interesantă decît Adam Ivanîci Zegrjt sau căpitanul Sliva. Cel puţin, cînd hoinăreşti în lumea largă, vezi sate şi oraşe, cunoşti o mulţime de

oameni originali, zeflemiști, nepăsători ; observi, adulmeci, asculți, dormi pe iarba udă de rouă, îngheți pe ger, dar nu ești legat de nimic, nu ți-e frică de nimeni și iubești din tot sufletul viața liberă... O, ce mărginiți sînt oamenii ! La drept vorbind, oare nu-i același lucru, dacă mănînci pește sărat sau pulpă de căprioară cu trufe, dacă te îmbeți cu votcă sau șampanie, și mori sub un polog sau la poliție ? Toate acestea nu-s decît amănunte fără însemnătate, mici plăceri sau obiceiuri repede uitate. Ele întunecă numai și micșorează țelul de căpetenie și cel mai măreț al vieții. Mi se întîmplă adesea să privesc înmormîntări fastuoase. Într-un sicriu de argint, sub văluri neghioabe e întinsă o maimuță moartă, iar alte maimuțe vii merg în urma ei cu boturile lungite, cu pieptul și spatele acoperite cu medalii caraghioase și cu tinichele... Apoi toate aceste vizite, rapoarte, ședințe... Nu, dragul meu ! Un singur lucru e statornic, minunat și de neînlocuit : un suflet liber și, o dată cu el, gîndul creator și setea voioasă de viață. Trufele pot să fie sau să lipsească, e un capriciu și un joc al întîmplării. Și un vatman, dacă nu-i prea prost, poate învăța într-un an să domnească destul de bine și cu oarecare demnitate. Niciodată însă, o maimuță trufașă, îndopată și tîmpită, care se lăfăiește în cupeu, cu monoclul bălăbănindu-i-se pe burta mare, nu va înțelege farmecul mîndru al libertății, niciodată nu va încerca bucuria inspirației și niciodată nu va vărsa lacrimi dulci de încîntare la ivirea celor dintîi mîțișori argintii și pufoși pe o crenguță de salcie.

Nazanski fu apucat de un acces de tuse. Apoi scuipă peste bord și urmă :

— Pleacă, Romașov ! Ți-o spun, fiindcă și eu am gustat libertatea, iar dacă m-am întors în cușca asta murdară, a fost numai din pricina... ce mai... mă-nțelegi ! Aruncă-te cu îndrăzneală în viața care n-o să te înșele... Parcă-i o clădire uriașă cu mii de odăi luminoase, împodobite cu tablouri minunate, locuite de oameni deștepți și fermecători, în care răsună cîntecele și domnesc rîsetele, dansurile și iubirea, și unde se găsește tot ce-i măreț și frumos în artă. Din palatul acesta, n-ai văzut pînă acum decît o cămăruță întunecoasă și strîmtă, plină

de colb și de pînze de păianjen — și ți-e frică să ieși din ea.

Romașov trase la ponton și-l susținu pe Nazanski să iasă din barcă. Se întunecase cînd ajunseră la locuința acestuia.

Romașov îl ajută să se culce și-l înveli cu pătura, peste care mai puse și mantaua.

Nazanski dîrdîia așa de tare, că-i clănțăneau dinții. Ghemuindu-se tot și înfundîndu-și capul în pernă, se văita cu glas de copil necăjit :

— O, cum mă tem de odaia mea... Ce vise mă urmăresc, ce vise !

— Vrei să stau la noapte lîngă dumneata ? propuse Romașov.

— Nu, nu, nu-i nevoie ! Te rog, trimite după puțină bromură și... ceva votcă. Nu mai am un ban.

Romașov rămase la el pînă la unsprezece seara. Încetul cu încetul, Nazanski încetă să mai tremure. Deschise deodată ochi mari, strălucitori de friguri, și zise răspicat :

— Acuma, pleacă... Adio !

— Adio, răspunse cu tristețe Romașov.

Ar fi vrut să spună „adio, dascălul meu", dar se sfii și adăugă numai, glumind în silă :

— De ce adio ? De ce nu la revedere ?

Nazanski izbucni într-un rîs înfricoșător și neașteptat.

— Da ! De ce nu la revedere ? strigă el cu glas de nebun.

Romașov simți că-l trece prin tot trupul un fior de groază, ca un val.

XXII

Apropiindu-se de casă, Romașov văzu cu mirare o lumină nedeslușită ce licărea la fereastra odăii lui, prin întunericul cald al nopții de vară. „Oare ce să fie ? gîndi el cu neliniște și, fără voie, grăbi pasul. Poate că s-au întors martorii mei să-mi anunțe condițiile duelu-

lui." În antret, se izbi de Gainan pe care nu-l zărise, tresări și strigă, supărat :

— Ei, la dracu ! Tu ești, Gainan ? Cine-i la mine ?

Cu toată întunecimea, înțelese că Gainan țopăie pe loc, după obiceiul lui.

— Acolo venit conița... Așteaptă !

Romașov deschise ușa. Gazul din lampă se isprăvise de mult și, înainte de a se stinge, flacăra se mai întețea din cînd în cînd, apoi iar se lăsa în jos, sfîrîind și fumegînd.

În lumina slabă, zări o siluetă de femeie care sta nemișcată pe pat.

— Șurocika ! zise Romașov cu răsuflarea tăiată și se apropie de pat cu băgare de seamă. Șurocika, dumneata ești ?

— Mai încet... staî jos ! șopti ea repede. Stinge lumina !

El suflă în lampă. Sfioasa flacără albastră se mistui, iar în odaie se făcu deodată întuneric și liniște. Se deslușea limpede tic-tacul puternic și grăbit al deșteptătorului de pe masă, pe care nu-l auziseră pînă atunci.

Romașov se așeză lîngă Alexandra Petrovna, cu spatele încovoiat și fără să se uite la ea. Un sentiment ciudat de frică și de tulburare îi oprea bătăile inimii și-l împiedica să vorbească.

— Ce-i alături, dincolo de peretele ăsta ? întrebă Șurocika. Se aude ce se întîmplă aici ?

— Nu, odaia-i goală... mobile vechi... proprietarul meu e tîmplar. Putem vorbi tare !

Totuși, amîndoi urmară tot încet, iar șoapta aceasta întretăiată și tainică, în bezna grea, trăda teama și tulburarea lor.

Ședeau aproape lipiți unul de altul. Lui Romașov îi zvîcnea sîngele în tîmple, cu bătăi înăbușite.

— De ce, de ce-ai făcut asta ? începu deodată încetișor Șurocika, dar cu pătimașă imputare în glas, și-i puse mîna pe genunchi.

Prin haine, Romașov simți căldura ei vie și nervoasă, răsuflă adînc și închise ochii pe jumătate. Întunericul nu i se păru mai adînc, pe dinaintea lui însă plutiră cercuri

negre, înconjurate de o lumină albastră, aidoma unor lacuri de basm.

— Adu-ți aminte că doar te rugasem să te stăpînești în fața lui. Nu, nu-ți fac imputări... Nu i-ai căutat ceartă cu dinadinsul. Știu ! Dar în momentul cînd s-a trezit în dumneata fiara sălbatică, trebuia cel puțin să te gîndești la mine, fie numai o clipă, și să te înfrînezi. Nu m-ai iubit niciodată !

— Te iubesc ! șopti Romașov și, cu degete tremurătoare, îi luă sfios mîna.

Șurocika și-o trase abia după cîtva timp, încet, încet, ca și cum i-ar fi părut rău și s-ar fi temut să nu-l jignească.

— Da, știu că nici dumneata, nici el n-ați rostit numele meu, dar cavalerismul vostru a fost zadarnic, fiindcă toată lumea bîrfește în oraș.

— Iartă-mă, nu mai eram stăpîn pe mine... mă orbea gelozia, rosti anevoie Romașov.

Ea rîse lung și cu amară batjocură :

— Gelozia ? Crezi oare că, după încăierarea voastră, bărbatu-meu a fost atît de generos încît să renunțe la plăcerea de a-mi istorisi de unde veneai atunci la cerc ? Mi-a vorbit și despre Nazanski.

— Iartă-mă ! repetă Romașov. N-am făcut nimic rău acolo... iartă-mă !

Deodată, ea ridică glasul și zise hotărît și aspru :

— Ascultă, Gheorghi Alexeevici ! Fiecare clipă e prețioasă pentru mine... Și așa, te-am așteptat aproape un ceas. De aceea, să vorbim scurt și numai despre ce ne interesează : ...Știi ce-i Volodea pentru mine ! Nu-l iubesc, dar mi-am înmormîntat într-însul o parte din suflet. Am mai multă ambiție decît el ! A căzut de două ori la examenul de admitere la Academie, și am fost mai jignită și mai amărîtă decît el. Gîndul ăsta cu statul-major e pe de-a-ntregul al meu, numai al meu. L-am stimulat din răsputeri, l-am îmboldit, am învățat împreună cu el, i-am ațițat mîndria și l-am îmbărbătat în clipele de descurajare... Pe scurt, asta-i opera mea scumpă și care mă privește mai mult decît crezi. Nu pot să-mi smulg din inimă gîndul acesta. Orice-ar fi, va intra la Academie.

Romașov sta cu capul plecat și bărbia în palme. Deodată, Șurocika îi mîngîie încetișor părul. Cu tristă nedumerire, întrebă :

— Și ce pot să fac ?

Ea-l îmbrățișă și-i trase cu duioșie capul pe pieptul ei. Nu purta corset. Romașov simți pe obraz apropierea trupului mlădios, cald, amețitor și voluptos.

Cînd vorbea, răsuflarea ei întretăiată îi atingea ușor părul.

— Îți aduci aminte... seara de la picnic ! Ți-am spus atunci tot adevărul ! Nu-l iubesc !... Dar gîndește și tu : trei ani, trei ani de speranțe, de visuri, de planuri și de muncă înverșunată și nesuferită. Doar știi bine că urăsc de moarte lumea ofițerilor, atît de meschină și de ticăloasă. Vreau să fiu totdeauna bine îmbrăcată, frumoasă și elegantă, vreau considerație, putere, vreau ca toți să mi se închine ! Și, fără veste, izbucnește o ceartă nesăbuită la beție, un scandal între ofițeri și totul s-a sfîrșit, s-a spulberat ! O, dar e îngrozitor... N-am fost niciodată mamă, totuși îmi închipui sentimentele ei... Uite, am un copil iubit și alintat, în el mi-am pus toată nădejdea, toată grija, lacrimile și nopțile nedormite... și, pe neașteptate, o nerozie, o întîmplare cumplită și fatală : copilul meu se joacă pe fereastră, dădaca privește în altă parte și el cade jos pe pietre. Da, dragul meu, numai cu deznădejdea asta de mamă pot compara suferința și ura mea ! Dar nu te învinovățesc...

Romașov ședea îndoit, într-o poziție nepotrivită, și se temea să n-o stinghereacă. Ar fi rămas însă bucuros ceasuri întregi astfel, fericit s-audă, într-o ciudată și înăbușitoare beție, bătăile grăbite și precise ale inimii ei micuțe.

— M-asculți ? întrebă ea, plecîndu-se spre el.

— Da... da... vorbește... Dacă-i cu putință, fac tot ce vrei...

— Nu, nu. Ascultă-mă pînă la capăt. Dacă-l ucizi sau dacă nu-i admis la examen — totul se va sfîrși ! Chiar în ziua cînd voi afla, îl las și plec oriunde : la Petersburg, la Odesa, la Kiev... Să nu crezi că-i o frază de roman foileton. Nu vreau să te sperii cu efecte ieftine. Știu însă că-s tînără, deșteaptă și cultă. Nu-s frumoasă,

dar voi şti să fiu mai atrăgătoare decît multe din frumuseţile care, la balurile publice, primesc drept premii tăvi de alpaca sau deşteptătoare cu muzicuţă. Îmi voi rîde de mine însămi, voi arde însă cel puţin o clipă ca un foc strălucitor de artificii.

Romaşov se uita afară. Ochii lui, obişnuiţi acum cu întunericul, desluşeau conturul nehotărît al ramei ferestrei.

— Nu vorbi aşa... nu trebuie... mă doare ! făcu el mîhnit. Vrei să refuz mîine să mă bat, să-i cer scuze ? Asta vrei ?

Ea tăcu un timp. Deşteptătorul umplea cu tic-tacul său metalic şi monoton tăcerea ungherelor întunecoase din odaie.

În sfîrşit, cu glas abia desluşit, şopti ca dusă pe gînduri :

— Ştiam bine c-ai să mi-o propui !

El ridică fruntea şi, cu toate că ea-l ţinea după gît cu braţul, se îndreptă din spate.

— Nu mă tem ! zise el tare, cu voce înăbuşită.

— Nu, nu, nu, reluă ea într-o şoaptă rugătoare, fierbinte şi grăbită, nu m-ai înţeles ! Vino mai aproape de mine, ca înainte... Vino !...

Îşi încolăci amîndouă braţele de gîtul lui şi-i murmură, în timp ce părul subţire şi răsuflarea-i caldă îi mîngîiau faţa.

— Nu m-ai înţeles ! M-am gîndit la cu totul altceva... Dar mi-e ruşine de tine. Eşti atît de curat şi de bun, că mă sfiesc să-ţi vorbesc despre toate acestea. Eu fac prea multe socoteli... sînt aşa de rea...

— Nu, spune tot ! Te iubesc !...

— Atunci, ascultă ! bolborosi ea... şi Romaşov mai mult îi ghicea cuvintele decît le auzea. Dacă refuzi să te baţi, cîtă ruşine şi suferinţă vor cădea asupra ta ! Nu, nu, nu asta voiam să-ţi spun... O, dumnezeule, nu vreau să te mint în clipa aceasta. Dragul meu, de mult le-am chibzuit şi le-am cîntărit pe toate. Să presupunem că refuzi să te baţi... Bărbatul meu e reabilitat ! Dar, înţelege-mă bine, într-un duel care se isprăveşte cu împăcare rămîne totdeauna ceva... cum să spun... hai să zicem îndoielnic ! Ceva care stîrneşte neînţelegeri şi

dezamăgire... Mă-nțelegi ? întrebă ea cu tristă duioșie, sărutîndu-l sfioasă pe păr.

— Da, și atunci ?

— În cazul ăsta-i aproape sigur că bărbatul meu n-ar mai fi lăsat să se prezinte la examen. Reputația unui ofițer de stat-major nu trebuie să aibă nici cea mai mică pată. Dacă însă vă bateți, duelul are în el ceva cu adevărat eroic, ceva puternic... Se iartă multe, foarte multe oamenilor care înfruntă cu demnitate un glonte. Mai tîrziu... după duel... vei putea să-i ceri scuze dacă vrei... dar asta-i treaba ta...

Strîns îmbrățișați, obraz lîngă obraz, și auzindu-și răsuflarea, șușoteau ca doi conspiratori. Romașov simțea însă cum între ei se furișează ceva nevăzut, ceva tainic, murdar și respingător, care-i îngheța sufletul. Vru iar să se desprindă din brațele ei, dar ea nu-l lăsa. Căutînd să-și ascundă nedeslușita enervare, el îi zise rece :

— Pentru dumnezeu, fii mai limpede, îți făgăduiesc orice.

Atunci ea începu să-i vorbească stăruitor, chiar lîngă gură, iar cuvintele ei parcă erau sărutări grăbite și tremurătoare :

— Trebuie neapărat ca mîine să vă bateți. Dar nici unul să nu fie rănit... O, înțelege, înțelege-mă... și nu mă osîndi. Sînt cea dintîi care disprețuiesc fricoșii. Sînt femeie. Fă-o însă pentru mine, Gheorghi. Nu, nu mă întreba nimic, soțul meu știe ! Am pus la cale tot, tot...

Trăgîndu-și hotărît capul, Romașov *izbuti* să se desfacă din brațele ei moi și puternice. Se ridică de pe pat și zise cu tărie :

— Bine, fie și așa... Primesc !

Se sculă și ea. Pe întuneric, Romașov ghicea, fără să vadă, simțea după mișcările ei că-și îndreaptă părul în grabă.

— Pleci ? întrebă el.

— Adio ! oftă ea slab. Sărută-mă pentru cea din urmă oară...

Inima lui tresări de milă și de iubire. Dibuind cu mîinile prin umbră, îi găsi capul și-i sărută ochii și obrajii scăldați în lacrimi calde, domoale și se înduioșă tulburat.

— Iubita mea... nu plînge... Saşa... iubita mea... repeta el, plin de compătimire şi de dragoste.

Deodată, ea-i înlănţui gîtul cu braţele, se lipi toată de el cu patimă şi, fără să-şi desprindă buzele fierbinţi de gura lui, şopti întretăiat, tremurînd :

— Nu pot să te părăsesc aşa... N-o să ne mai vedem... să nu ne mai temem de nimic... O vreau, o vreau. Măcar o singură dată... să gustăm fericirea... Iubitul meu, vino lîngă mine, vino...

Amîndoi, şi cu ei toată odaia şi lumea întreagă, se cufundară într-o bucurie sublimă, într-un delir arzător. O clipă, în mijlocul pernei albe, Romaşov văzu ca-n basme ochii Şurocikăi, foarte aproape de el, strălucind de o fericire deplină, şi-şi lipi cu lăcomie gura de buzele ei...

— Pot să te însoţesc ? întrebă el, ieşind cu Şurocika în curte.

— Nu, pentru numele lui dumnezeu, nu trebuie, iubitule !... Să nu faci asta ! Şi aşa, nu ştiu cît am rămas la tine. Cît e ceasul ?

— Nu ştiu, n-am ceas... Nu-mi dau seama !

Ea întîrzia să plece şi sta în picioare, rezemată de uşă. Pămîntul şi frunzele umpleau văzduhul cu mireasma uscată şi ameţitoare a nopţii călduroase de vară. Era întuneric, totuşi, ca şi odinioară în dumbravă, Romaşov vedea cum obrazul Şurocikăi răspîndeşte o ciudată lumină albă, ca faţa unei statui de marmură.

— Haide, adio, iubitul meu ! zise ea cu glas obosit. Adio...

Se sărutară, dar buzele-i erau acuma reci şi străine. Cu mers grăbit, se îndreptă spre poartă şi se mistui în bezna adîncă...

Romaşov rămase în prag şi ascultă cum scîrţîie portiţa şi cum se pierd în depărtare paşii ei uşori. Atunci se întoarse în odaie.

O puternică, dar plăcută oboseală îl cuprinse deodată. Doborît de somn, abia apucă să se dezbrace... Adormi numaidecît în mirosul uşor şi voluptos pe care-l răspîndea perna, mirosul părului Şurocikăi, al parfumului şi al trupului ei minunat şi tînăr.

XXIII

Garnizoana L...
2 iunie 18...

RAPORT

Căpitanul Ditz din Regimentul de Infanterie N...

către

Domnul Comandant al Regimentului

Am onoarea să vă raportez că duelul dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov a avut loc astăzi, 2 iunie, conform condiţiilor care v-au fost aduse la cunoştinţă ieri, 1 iunie. Adversarii s-au întîlnit la ora 6 fără cinci minute dimineaţa, în dumbrava „Dubecinaia", situată la trei verste şi jumătate de oraş.

Duelul, inclusiv timpul folosit pentru darea semnalelor, a ţinut un minut şi zece secunde. Locurile au fost trase la sorţi. La comanda „înainte", amîndoi adversarii au înaintat unul spre celălalt. Glontele locotenentului Nikolaev l-a atins pe sublocotenentul Romaşov în partea superioară dreaptă a abdomenului. Pentru a trage, locotenentul Nikolaev s-a oprit şi a rămas pe loc în aceeaşi poziţie, aşteptînd focul de răspuns al adversarului. După scurgerea jumătăţii de minut stabilită pentru tragerea-ripostă, s-a constatat că sublocotenentul Romaşov nu era în stare să răspundă adversarului. În consecinţă, martorii sublocotenentului Romaşov au propus ca duelul să fie socotit sfîrşit, ceea ce s-a admis cu consimţămîntul general. În timp ce era transportat la trăsură, sublocotenentul Romaşov a intrat în comă şi a decedat după şapte minute, în urma unei hemoragii interne.

Martorii locotenentului Nikolaev au fost locotenentul Vasin şi cu mine, iar ai sublocotenentului Romaşov, locotenenţii Bek-Agamalov şi Vetkin. Cu consimţămîntul tuturor, conducerea duelului îmi fusese încredinţată mie. Anexez certificatul medicului-adjunct Znoiko, asesor de colegiu.

Căpitan *Ditz.*

BRĂȚARA DE GRANATE

L. van Beethoven. Son. 2 (op. 2, Nr. 2).
Largo Appassionato

I

Pe la mijlocul lunii august, înainte de ivirea craiului-nou, vremea s-a stricat pe neașteptate, cum se întîmplă atît de des pe coasta de nord a Mării Negre. Uneori, o ceață deasă învăluia zi și noapte pămîntul și marea, iar sirena uriașă a farului urla mereu ca un taur turbat. Alteori, din zori și pînă-n seară, cernea o ploaie mărunță ca o pulbere, desfundînd potecile și drumurile lutoase în care trăsurile și căruțele se împotmoleau pînă la osii. Cîteodată, se pornea din nord-vest, dinspre stepă, un vînt năprasnic, vîrfurile copacilor se legănau, încovoindu-se ca valurile pe furtună, iar acoperișurile de tablă ale vilelor duruiau noaptea atît de tare, de parcă alerga cineva peste ele cu cizme țintuite. Ferestrele zăngăneau, ușile se trînteau, vîntul urla sălbatec în coșurile sobelor. Cîteva bărci de pescari se rătăciseră pe mare, două nu se mai întorseseră de loc, cadavrele pescarilor fuseseră aruncate la țărm abia după vreo săptămînă.

Vilegiaturiștii, cei mai mulți dintre ei greci și evrei, plini de viață, dar și sperioși ca toți cei din sud, se grăbeau spre oraș. Pe șoseaua desfundată se înșirau nenumărate căruțe încărcate cu tot soiul de boarfe : saltele, canapele, cufere, scaune, spălătoare și samovare. Ți-era și greu, și silă, și lehamite să te uiți prin perdeaua tulbure a ploii la tot calabalîcul ăsta, care îți apărea atît de vechi, de slinos și de mizer. Servitoarele și bucătăresele, care ședeau în vîrful carelor, pe pînza de cort udă, ținînd pe genunchi fiare de călcat, coșuri și tinichele, aveau același aer jalnic și trist ca și caii istoviți ce se opreau mereu, cu picioarele tremurătoare, zvîcnindu-și coastele

slăbănoage sub sudălmile răgușite ale surugiilor încotoșmănați în rogojini. Dar o și mai tristă priveliște alcătuiau vilele părăsite, rămase pe neașteptate pustii și goale, cu straturile de flori călcate în picioare, cu geamurile sparte, cu cîini lăsați în voia soartei și cu tot felul de gunoaie — mucuri, hîrtiuțe, cioburi, cutiuțe și sticluțe goale de medicamente.

Dar pe la începutul lui septembrie vremea s-a schimbat cu totul pe neașteptate. Au venit zile atît de senine, însorite și calde cum nu se întîmplă nici în iulie. Peria aspră și galbenă a miriștilor a prins a sclipi argintiu în păienjenișul toamnei. Din pomii, acum nemișcați, cădeau fără zgomot frunzele galbene.

Prințesa Vera Nikolaevna Șeina, soția mareșalului nobilimii, rămăsese la vilă, fiindcă în casa lor de la oraș nu se terminaseră încă reparațiile și acum se bucura din plin de zilele minunate, de liniștea din jur, de aerul curat, de ciripitul rîndunelelor care se adunau în stoluri pe sîrmele de telegraf, pregătindu-se să-și ia zborul spre țările calde, precum și de briza sărată și călduță ce sufla domol dinspre mare.

II

Apoi, astăzi, era ziua numelui ei — șaptesprezece septembrie. Amintirile dragi și îndepărtate ale copilăriei o făceau să iubească ziua aceasta, de la care aștepta întotdeauna o bucurie neașteptată. Bărbatul său, înainte de a pleca de dimineață cu treburi urgente în oraș, îi pusese pe noptieră o cutiuță cu niște cercei minunați cu perle prelungi, care îi sporiră sentimentul de bucurie.

Era singură în toată casa. Fratele ei, Nikolai, necăsătorit, substitut de procuror, care locuia de obicei la ei, plecase și el la oraș, la tribunal. Soțul îi promisese să invite la masă cîțiva dintre prietenii lor cei mai apropiați. Era bine că ziua ei cădea în timpul vacanței. Dacă ar fi locuit în oraș, ar fi fost nevoită să dea o masă mare, poate chiar și un bal, pe cînd aici, la vilă, puteau să scape cu cheltuieli neînsemnate. În ciuda înaltei sale poziții în

societate sau, poate, tocmai datorită ei, prințul Șein abia o scotea la capăt. Uriașa moșie strămoșească fusese ruinată de înaintașii lui, iar viața pe care era silit s-o ducă depășea cu mult veniturile sale. Trebuia să țină casa deschisă, să facă acte filantropice, să se îmbrace bine, să țină un grajd cu cai ș.a.m.d. Prințesa Vera, a cărei dragoste pătimașă pentru soțul ei se schimbase cu vremea într-un sentiment de prietenie trainică și adevărată, se străduia din răsputeri să-l ajute să nu se ruineze de tot. Se lipsea — pe ascuns de el — de o mulțime de lucruri și se silea să reducă pe cît putea cheltuielile gospodăriei.

Acum pășea încet prin grădină și tăia cu foarfecele flori, ca să împodobească masa de prînz. Straturile erau cam rărite și în neorînduială. Garoafele învoalte de toate culorile, tufele de micsandră cu florile mult împuținate și cu o mulțime de păstăi verzi, subțiri, ce miroseau a varză, își trăiau ultimele zile. Iar trandafirii, care înfloreau pentru a treia oară în acest an, erau parcă degenerați și rari, sortiți pieirii apropiate. În schimb, înfloreau năvalnic cu frumusețea lor rece, trufașă, gherghine, bujori și ochiul-boului, răspîndind în aerul proaspăt un miros de toamnă și de iarbă, care te predispunea la melancolie. Celelalte flori, după fecundația năvalnică și maternitatea nespus de îmbelșugată din timpul verii, presărau pămîntul cu nenumăratele semințe ale vieții de mîine.

Pe șosea au răsunat sunetele cunoscute ale unui claxon de automobil cu trei tonuri. Era sora prințesei Vera — Anna Nikolaevna Friesse, care-i făgăduise de dimineață la telefon că va veni s-o ajute să primească musafirii.

Auzul fin n-o înșelase pe Vera. După cîteva minute, la poarta vilei se opri brusc un automobil elegant, și șoferul sări sprinten de la locul lui și deschise ușa.

Surorile s-au îmbrățișat bucuroase. Din fragedă copilărie le unea o prietenie plină de afecțiune și căldură. La înfățișare erau atît de deosebite una de alta, încît îți venea greu să crezi că sînt surori. Cea mare, Vera, semăna cu mama lor, o englezoaică fermecătoare, de la care moștenise statura înaltă și zveltă, fața gingașă, dar

rece și mîndră, mîini minunate, deși cam mari, și rotunjimea fermecătoare a umerilor pe care o vezi la miniaturile vechi. Cea mică, Anna, moștenise dimpotrivă sîngele mongol al tatălui lor, prinț tătar, al cărui bunic se botezase abia pe la începutul secolului al XIX-lea și se trăgea dintr-o familie străveche, descendentă chiar din Tamerlan sau din Lang Temir, cum îl numea tatăl ei cu mîndrie în limba tătară pe acest mare vărsător de sînge. Cu o jumătate de cap mai mică decît sora sa și cu umerii puțin prea lați, Anna era o fire vioaie și ușuratecă, gata oricînd să ia în rîs pe cineva. Avea o figură de tip mongol destul de pronunțată, cu pomeții ieșiți, cu ochii migdalați, pe care, din pricina miopiei îi micșora și mai mult și o expresie trufașă a gurii mici, senzuale, mai ales a buzei de jos, mai groasă și puțin ieșită în afară. Totuși, fața ei avea un farmec insesizabil și neînțeles, datorit, poate, zîmbetului, poate grației profund feminine a tuturor trăsăturilor, ori poate vioiciunii ei pline de cochetărie. Urîțenia ei grațioasă îi pasiona pe bărbați și le atrăgea atenția mult mai des și mai stăruitor decît frumusețea aristocratică a surorii sale.

Era măritată cu un om foarte bogat și foarte prost, care nu se ocupa cu nimic, dar figura într-o instituție filantropică și avea titlul de Kammerjunker. Ea nu putea să-l sufere, dar îi făcuse doi copii, o fată și un băiat, după care luase hotărîrea să nu mai aibă alții și nici nu mai avusese. Vera, în schimb, își dorise cu pasiune copii — cu cît mai mulți cu atît mai bine — dar din cine știe ce cauză nu avusese și adora odraslele drăguțe și anemice ale surorii sale, totdeauna cuviincioase și ascultătoare, cu chipuri palide, parcă date cu făină, și cu păr bălai, cîrlionțat, ca de păpușă.

Anna, veselă, nepăsătoare, plină de contradicții drăgălașe, iar uneori bizare, cocheta nebunește în toate capitalele și stațiunile balneare din Europa, dar nu-și înșela soțul, de care își bătea totuși joc și în prezența, și în lipsa lui. Era risipitoare, îi plăceau grozav de mult jocurile de noroc, dansul, senzațiile tari, frecventa în străinătate localurile dubioase, dar în același timp se distingea și prin bunătate, dărnicie și o evlavie sinceră, care o făcuse să treacă în taină la catolicism. Avea spatele,

pieptul și umerii de o rară frumusețe. La balurile mari apărea cu un decolteu mult peste limita admisă de modă și de buna-cuviință, dar se spunea că sub decolteu purta întotdeauna o cămașă aspră de penitență.

Vera era, dimpotrivă, de o simplitate sobră, amabilă cu toată lumea, dar rece și distantă, independentă și de un calm impunător.

III

— Doamne, cît de frumos e aici la voi! Cît de frumos! spunea Anna, mergînd pe cărare cu pași repezi și mărunți, alături de soră-sa. Hai să stăm puțin pe bancă, la marginea rîpei. N-am văzut marea de atîta amar de vreme! Și ce aer minunat! Cînd respiri, ți se umple sufletul de bucurie. Vara trecută, în Crimeea, la Mishor, am făcut o descoperire uimitoare. Știi a ce miroase marea în timpul fluxului? Închipuie-ți, a rezedă.

Vera a zîmbit cu îngăduință.

— Ai o imaginație!

— Nu, nu. Îmi amintesc că o dată au rîs toți de mine cînd am spus că lumina lunii are o nuanță trandafirie. Și acum cîteva zile, pictorul Borițki — cel care-mi face portretul — mi-a dat dreptate, zicînd că pictorii cunosc de mult nuanța aceasta a lunii.

— Pictorul e noua ta pasiune?

— Totdeauna născocești cîte ceva! a zis Anna, rîzînd și apropiindu-se grăbită de marginea rîpei care cobora abrupt spre mare. Dar abia a apucat să se uite în jos, că a scos un strigăt de spaimă, dîndu-se înapoi, cu fața palidă.

— Vai, ce adîncă e prăpastia asta! a zis ea cu glas slab și tremurător. Cînd mă uit în jos de la o asemenea înălțime, pune totdeauna stăpînire pe mine un sentiment de plăcere, dar totodată și de neplăcere și simt înțepături în degetele de la picioare... Totuși, mă atrage, mă atrage...

Tocmai voia să se mai încline o dată peste prăpastie, dar sora ei a oprit-o.

— Anna, draga mea, pentru numele lui dumnezeu! Cînd te apleci așa, mă apucă amețeala și pe mine. Te rog să te așezi.

— Bine, bine, iată, mă așez... Dar uită-te și tu ce frumos e. Nu mă mai satur privind. Dacă ai ști cît îi sînt de recunoscătoare lui dumnezeu pentru toate minunile pe care le-a făurit pentru noi!

Au rămas amîndouă cîteva clipe îngîndurate. Jos, murmurau molcom valurile mării. De pe bancă nu se vedea țărmul, ceea ce făcea ca senzația de infinit și măreție a mării să crească și mai mult. Suprafața apei, liniștită, blîndă și de un albastru plăcut, sclipea în dungi piezișe doar în dreptul curenților, transformîndu-se la orizont într-un albastru intens.

Bărcile pescărești atît de mici, încît abia le zăreai, moțăiau nemișcate pe oglinda mării, aproape de țărm. Mai departe, un vas cu trei catarge încremenise parcă în văzduh, învești mîntat de sus pînă jos în pînze albe, zvelte, toate la fel, umflate de vînt.

— Te înțeleg, zise, pe gînduri, sora mai mare, dar eu parcă simt altfel decît tine. Cînd regăsesc marea după un timp mai îndelungat, mă emoționează, mă bucură, mă uimește. Parcă văd pentru prima oară o minune uriașă, solemnă. Dar după aceea, cînd mă obișnuiesc cu ea, începe să mă apese cu golul ei fără nici o asperitate... Mă cuprinde urîtul și caut să n-o mai privesc. Mă plictisește.

Anna zîmbi.

— La ce te gîndești? o întrebă sora ei.

— Vara trecută am plecat într-o zi călare din Ialta spre Uci-Koș, cu un grup numeros, răspunse Anna, cu un ton glumeț. E dincolo de ocolul silvic, mai sus de cascadă. Întîi mergeam învăluiți într-un nor, era tare umed și nu se vedea aproape nimic. Urcam tot mai sus pe o cărare abruptă, printre pini, cînd iată că pădurea se curmă deodată și ieșirăm din ceață. Închipuie-ți un podiș îngust, pe o stîncă, și la picioare, prăpastia. Satele de jos păreau cutii de chibrituri, iar pădurile și grădinile, fire de iarbă. Întregul ținut coboară spre țărm, neted ca o hartă geografică. Iar mai departe — marea! Privirea pătrunde pînă la cincizeci, o sută de verste. Mi se părea că sînt suspendată în văzduh și că acuși o să zbor. Ce fru-

museţe, ce senzaţie de plutire ! Mă întorc şi, entuziasmată, îi spun călăuzei : „Aşa e, Said-oglî, că e tare frumos aici ?" Dar el plescăie doar din limbă şi spune : „Eh, cocona, cît săturat la mine de asta. Fiecare zi vedem."

— Îţi mulţumesc pentru comparaţie, zise Vera, izbucnind în rîs. Însă cred că noi, nordicii, n-o să putem niciodată să înţelegem farmecul mării. Eu iubesc pădurea. Îţi aminteşti de pădurea de la noi din Egorovskoe ? Te saturi vreodată de ea ? Ce pini ! Ce muşchi ! Dar ciupercile ! Parcă sînt făcute din atlaz roşu brodat cu mărgele albe. Ce linişte... Ce răcoare.

— Mie îmi place totul, fără deosebire, răspunse Anna. Dar mai mult decît orice o iubesc pe surioara mea, pe înţeleapta Verocika. Doar sîntem singure pe lume.

Îşi îmbrăţişă sora mai mare, lipindu-şi obrazul de al ei. Dar îşi aminti :

— Ce proastă sînt ! Stăm aici şi vorbim despre natură, ca în romane, şi am uitat de cadoul pe care ţi l-am adus. Iată-l. Îţi place ?

Şi scoase din geantă un carneţel cu o scoarţă rară : pe o catifea albastră, aproape cenuşie de veche ce era, şerpuia un desen filigranat, de aur mat, de o rară fineţe şi frumuseţe, lucrat fără îndoială de un artist iscusit şi plin de răbdare. Carneţelul era prins de un lănţişor de aur, subţire ca un fir de aţă, şi în loc de foi avea plăcuţe de fildeş.

— Ce lucru minunat ! Fermecător ! exclamă Vera, sărutîndu-şi sora. Îţi mulţumesc. Unde ai găsit comoara asta ?

— La un anticar. Îmi cunoşti slăbiciunea de a cotrobăi printre vechituri. Aşa am dat şi de cărticica aceasta de rugăciuni. Uită-te, aici ornamentul are formă de cruce. E drept că am găsit numai scoarţa, iar filele, cataramele şi creionul le-am imaginat eu. Dar Molliner n-a putut să mă înţeleagă în nici un chip, oricît m-am străduit să-i explic. Cataramele trebuiau să aibă acelaşi stil cu modelul filigranat, să fie mate, de aur vechi, sculptate fin, iar el naiba ştie ce-a făcut. În schimb, lanţul este veneţian veritabil, foarte vechi.

Vera mîngîie cu dragoste scoarţele minunate.

— Cît de vechi sînt ! De cînd o fi cărticica asta ? întrebă ea.

— Nu îndrăznesc să precizez. Cred că de pe la sfîrşitul secolului al XVII-lea sau de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea...

— Ce ciudat ! zise Vera, zîmbind îngîndurată. Ţin în mînă un obiect pe care poate că l-au atins mîinile marchizei de Pompadour sau chiar ale reginei Antoaneta... Dar ştii, Anna, numai ţie putea să-ţi treacă prin cap o idee atît de trăsnită de a transforma o carte de rugăciune într-un carnet de însemnări. Hai, acum să intrăm în casă, ca să vedem ce se petrece pe acolo.

Trecură printr-o terasă mare, de piatră, închisă din toate părţile de şiruri dese de viţă de vie „Isabela". Ciorchinii grei şi negri, care răspîndeau un miros vag de căpşuni, atîrnau printre frunzele verzi, aurite pe alocuri de razele soarelui. Pe terasă domnea o penumbră verzuie, care le acoperi deodată obrazul cu o paloare aparentă.

— Pui masa aici ? întrebă Anna.

— Aşa am vrut la început... dar serile sînt foarte reci, aşa că o aştern mai bine în sufragerie, şi bărbaţii or să vină aici să fumeze.

— E invitată şi vreo persoană interesantă ?

— Nu ştiu încă. Atîta ştiu că o să avem pe bunicul nostru.

— Ah, dragul de el ! Ce bucurie ! exclamă Anna, bătînd din palme. Cred că nu l-am văzut de o sută de ani.

— O să vină sora lui Vasea şi, mi se pare, profesorul Speşnikov. Ieri m-am pierdut cu totul, Annenka. Ştii că ei doi, bunicul şi profesorul, apreciază o masă bună, dar nici aici, nici în oraş nu găseşti nimic, oricît ai plăti. Luka a făcut rost de nişte prepeliţe, pe care le-a comandat unui vînător cunoscut şi acum le prepară. Am găsit un muşchi de vacă destul de bun, dar vai ! iar inevitabilul rosbif ! Numai racii sînt grozavi.

— Văd că nu-i prea rău, aşa că nu te mai nelinişti. De altfel, fie vorba între noi, şi ţie îţi place o masă bună.

— Dar o să am şi ceva rar. Azi-dimineaţă, un pescar mi-a adus o rîndunică de mare. Am văzut-o chiar eu. Un adevărat monstru. Te apucă groaza cînd o priveşti.

Anna, grozav de curioasă din fire, ceru să i se arate numaidecît rîndunica de mare.

Bucătarul Luka, un om înalt, bărbierit, cu fața galbenă, veni cu un lighean alb, mare, pe care îl ținea cu grijă, ca să nu verse cumva apa pe parchet.

— Douăsprezece funturi și jumătate, înălțimea-voastră, zise el cu mîndrie. L-am cîntărit chiar acum.

Peștele, prea mare pentru lighean, zăcea pe fund, cu coada îndoită. Avea solzi cu reflexe aurii, înotătoare de un roșu aprins, iar de o parte și de alta a botului său uriaș de vieţuitoare de pradă se întindeau două aripi lungi, de un albastru gingaș, cutate ca un evantai. Rîndunica de mare mai trăia și-și mișca mereu urechile.

Anna atinse încet cu degetul mic capul peștelui, dar acesta își mișcă pe neașteptate coada și ea își retrase mîna cu un strigăt ușor.

— Nu vă temeți, înălțimea-voastră. O să rînduiesc totul cum trebuie, zise bucătarul, care pesemne că-și dădea seama de neliniștea stăpînei. Chiar acum a adus un bulgar doi pepeni galbeni. Ananas. Seamănă cu cantalupii, dar sînt mult mai parfumați. Mai îndrăznesc să o întreb pe înălțimea-voastră ce sos poruncește să servesc la pește : tartar, polonez, ori poate numai niște pesmet cu unt ?

— Fă cum știi, și-acum du-te, îi porunci prințesa.

IV

După ora cinci au început să sosească oaspeții. Prințul Vasili Lvovici o adusese cu el pe sora sa, Ludmila Lvovna, văduvă, după numele soțului Durasova, o femeie grasă, blîndă și neobișnuit de tăcută. Mai veniseră cu dînsul : tînărul bogătaș, chefliu și pierde-vară Vasiuciok, cunoscut de tot orașul sub numele acesta familiar, un om foarte plăcut în societate, fiindcă știa să cînte, să declame și să organizeze tablouri vivante, spectacole și bazare filantropice, Jenny Reiter, o pianistă celebră, fostă colegă a prințesei de la Institutul Smolnîi, precum și cumnatul său, Nikolai Nikolaevici. Apoi soțul Annei i-a adus cu automobilul pe profesorul Speșnikov, un bărbat dez-

gustător de gras, cu obrazul ras, și pe viceguvernatorul local, von Seck. Puțin mai tîrziu a venit și generalul Anosov, cu o trăsură frumoasă de piață, însoțit de doi ofițeri — colonelul de stat-major Ponomarev, îmbătrînit înainte de vreme, slab, cu aspectul omului bolnav de ficat, istovit de munca de birou, și locotenentul Bahtinski, dintr-un regiment de husari de gardă, cunoscut în Petersburg drept cel mai bun dansator și organizator de baluri.

Generalul Anosov, un bătrîn gras, înalt, cu părul argintiu, a coborît greoi din trăsură, ținîndu-se cu o mînă de capră, iar cu cealaltă, de banca din spate. În stînga avea un cornet acustic, iar în dreapta, un baston cu vîrf de cauciuc. Fața lui era roșie, mare, grosolană, cu un nas cărnos și cu expresia binevoitoare, solemnă și puțin disprețuitoare a ochilor mijiți, străjuiți de niște pungi umflate, caracteristică oamenilor curajoși și simpli, care au trecut adesea prin primejdii de moarte. Cele două surori l-au recunoscut de departe, s-au grăbit spre trăsură și mai în glumă, mai în serios l-au sprijinit de brațe.

— Parcă aș fi un arhiereu, a zis generalul cu o voce de bas, blîndă și puțin răgușită.

— Bunicule bun și drag ! a spus Vera, în glas cu o ușoară nuanță de mustrare. În fiecare zi te-am așteptat să vii, dar zadarnic.

— De cînd stă aici, în sud, bunicul a cam luat-o razna, a zis Anna, rîzînd. Ai fi putut să-ți amintești de fina dumitale. Dar dumneata faci pe craiul și ai uitat cu totul de existența noastră...

Generalul își descoperi capul majestuos, le sărută pe rînd mîna celor două surori, apoi obrajii și iar mîna.

— Fetelor... mai domol... nu mă ocărîți, zicea el respirînd greu după fiecare vorbă. Pe cuvînt de onoare... Nenorociții ăia de doctorași mi-au scăldat toată vara reumatismele în niște băi infecte care miroseau îngrozitor... Și n-au vrut să-mi dea drumul. Sînteți primii la care vin. Mă bucur foarte mult că vă văd... Cum o mai duceți ? Tu, Verocika... ești o adevărată lady... Ai început să semeni foarte mult cu răposata maică-ta... Cînd mă chemi să-ți botez un copil ?

— Mă tem, bunicule, că niciodată...

— Nu deznădăjdui... Eşti tînără... Roagă-te lui dumnezeu... Iar tu, Annia, nu te-ai schimbat de loc... Şi la şaizeci de ani o să fii tot atît de zglobie şi de jucăuşă. Ia staţi să vi-i prezint pe domnii ofiţeri.

— Am avut de mult această cinste ! zise colonelul Ponomarev, înclinîndu-se.

— Iar eu i-am fost prezentat prinţesei la Petersburg, spuse husarul.

— Atunci, Annia, să ţi-l prezint ţie pe locotenentul Bahtinski. Dansator şi scandalagiu, dar bun cavalerist. Ia scoate, Bahtinski, dragul meu, din caleaşcă... Să mergem, fetelor... Ce ne dai de mîncare, Verocika ? După regimul de la băi am pofta de mîncare a unui sublocotenent.

Generalul Anosov fusese tovarăşul de luptă şi prietenul devotat al răposatului prinţ Mirza-Bulat-Tuganovski. După moartea prinţului, el revărsase întreaga sa prietenie şi dragoste asupra fiicelor acestuia. Le cunoştea de mici, iar Annei, mezinei, îi fusese chiar naş. Pe atunci, ca şi acum, comanda marea fortăreaţă, aproape desfiinţată, din oraşul K. şi venea zilnic în vizită la Tuganovski. Copiii îl adorau pentru răsfăţul şi darurile pe care le aducea, pentru lojile luate la circ şi la teatru şi pentru că se pricepea să se joace cu ei ca nimeni altul. Dar mai mult decît orice le încîntaseră şi li se întipăriseră în minte povestirile lui despre campanii militare, bătălii, şi viaţă de tabără, despre moarte, răni şi geruri cumplite, pe care le spunea fără grabă, cu un calm epic, povestiri simple şi sincere, istorisite între ceaiul de seară şi ora aceea nesuferită cînd copiii sînt trimişi la culcare.

Faţă de moravurile actuale, această rămăşiţă a trecutului apărea ca o figură uriaşă, neobişnuit de pitorească. În el se îmbinau acele trăsături simple, dar mişcătoare şi profunde care se întîlneau chiar şi pe vremea lui mult mai des la soldaţii de rînd, decît la ofiţeri. E vorba de acele trăsături pur ruseşti, ţărăneşti, care dau în totalitatea lor imaginea aceea înălţătoare ce făcea uneori din soldatul nostru — nu numai un ostaş de neînvins, dar şi un mare martir, aproape un sfînt : o trăsătură caracteristică, alcătuită dintr-o credinţă simplă, naivă, o concepţie senină, binevoitoare şi veselă despre viaţă, un curaj rece şi practic, smerenie în faţa morţii, milă pentru cel învins,

neînchipuită răbdare și o rezistență fizică și morală uimitoare.

Începînd cu războiul împotriva polonezilor, Anosov participase la toate campaniile, în afară de aceea japoneză. Ar fi făcut-o fără șovăială și pe aceasta, dar nu fusese chemat, și el se călăuzise totdeauna după preceptul măreț prin modestia lui : „Nu te vîrî nechemat în ghearele morții". În toată vremea serviciului său el nu numai că nu biciuise vreodată un soldat, dar nu-i dăduse nici măcar o palmă. O dată, în timpul răscoalei poloneze, a refuzat să-i împuște pe prizonieri, cu toate că primise ordin personal de la comandantul regimentului. „Pe un spion, nu numai că aș pune să-l împuște, a spus el, ci l-aș împușca, dacă porunciți, chiar eu cu mîna mea. Aceștia sînt însă prizonieri și nu pot să-i omor." Vorbise atît de simplu și de respectuos, fără cea mai mică nuanță de provocare sau poză, uitîndu-se cu o privire hotărîtă și deschisă drept în ochii comandantului, încît în loc să fie împușcat pentru nesupunere, a fost lăsat în pace.

În timpul războiului din 1877—79 și-a cîștigat foarte repede gradul de colonel, deși nu avea prea multe studii, sau, după cum spunea chiar el, absolvise doar „academia urșilor".

Trecuse Dunărea și Balcanii, stătuse în tranșee la Șipca, luase parte la ultimul atac al Plevnei. Fusese rănit o dată grav, de patru ori mai ușor. Și, în afară de aceasta, o schijă de grenadă îi pricinuise o serioasă contuzie la cap. Radețki și Skobelev îl cunoșteau personal și-i purtau un respect deosebit. Skobelev spusese într-o zi despre el : „Cunosc un ofițer mult mai viteaz decît mine — pe maiorul Anosov".

Se întorsese din război aproape surd din pricina schijei de grenadă, cu un picior beteag, de la care i se amputaseră trei degete, degerate cu prilejul trecerii munților Balcani, și cu un reumatism crîncen, contractat la Șipca. După doi ani de serviciu în timp de pace, au vrut să-l pună în retragere, dar Anosov s-a împotrivit, fiind sprijinit și de comandantul ținutului, un om de vază, care cunoștea personal purtarea lui curajoasă din timpul trecerii Dunării. Atunci, Petersburgul a hotărît să nu-l mîhnească pe viteazul colonel și i-a acordat pe viață postul de comandant

în orașul K., funcție mai mult onorifică decît necesară pentru apărarea statului.

În oraș era cunoscut ca un cal breaz, toți rîdeau îngăduitor de slăbiciunile, obiceiurile și de felul său de a se îmbrăca. Nu purta niciodată sabie, era îmbrăcat cu o tunică de modă veche, pe cap avea un chipiu cu boruri mari și cu un cozoroc uriaș, drept, în mîna dreaptă ținea bastonul, în cea stîngă, cornetul acustic și umbla mereu însoțit de doi mopși grași, leneși și răgușiți, care aveau totdeauna limba scoasă. Dacă în timpul plimbării lui obișnuite de dimineață întîlnea vreun cunoscut, trecătorii auzeau strigătele comandantului și lătratul mopșilor de la o distanță de cîteva străzi.

Ca mulți surzi, era un amator pasionat de operă, și uneori, în timpul vreunui duet duios, răsuna deodată în tot teatrul vocea lui energică de bas : „Al dracului de bine cîntă!" În sală răsunau rîsete reținute, dar generalul habar nu avea. În naivitatea lui, credea că-și împărtășise impresiile, în șoaptă, vecinului său.

În virtutea obligațiilor sale de comandant al pieței, vizita destul de des, însoțit de mopșii săi răgușiți, închisoarea principală, unde se odihneau în chip foarte plăcut ofițerii în stare de arest, jucînd cărți, bînd ceai și povestind anecdote. El îl întreba amănunțit pe fiecare : „Cum te cheamă ? Cine te-a trimis aici ? Pentru cît timp ? Din ce cauză ?" Uneori, îl lăuda pe neașteptate pe cîte un ofițer pentru o faptă îndrăzneață, deși ilegală, iar alteori îl ocăra pe cîte unul, țipînd atît de tare de se auzea din stradă. Însă după ce se sătura de țipat, întreba deodată fără nici o tranziție, de unde i se aduce ofițerului mîncarea și cu cît o plătește. Se întîmpla ca vreun sublocotenent infractor, trimis să-și ispășească aici pedeapsa din cine știe ce colț pierdut, încît nu avea nici închisoare, să-i mărturisească sincer că din lipsă de bani se mulțumea cu mîncarea de la cazan. Atunci Anosov dădea ordin numaidecît să i se aducă sărmanului masa de la el de acasă, care se afla la o depărtare de cel mult două sute de pași de închisoare.

Aici, în orașul K., se împrietenise cu familia Tuganovski și se atașase atît de mult de copii, încît simțea necesitatea sufletească să-i vadă în fiecare seară. Dacă

domnișoarele erau plecate întîmplător undeva, sau dacă obligațiile de serviciu îl rețineau pe general, era tare trist și nu-și găsea locul în odăile mari din clădirea comenduirii. În fiecare vară își lua un concediu și petrecea o lună la moșia familiei Tuganovski, Egorvskoe, care se afla la cincizeci de verste de orașul K.

Într-un cuvînt, își revărsa toată duioșia și afecțiunea asupra acestor copii, mai ales a fetelor. Cîndva, fusese și el însurat, dar trecuse atît de multă vreme de atunci, încît uitase și el. Soția lui fugise încă înainte de război cu un actor dintr-o trupă venită în turneu, cucerită de haina de catifea a acestuia și de manșetele lui de dantelă. Generalul i-a trimis o pensie pînă la moartea ei, însă nu i-a mai îngăduit niciodată să-i treacă pragul, în ciuda scenelor ei de căință și a scrisorilor lacrimogene. Copii nu avuseseră.

V

Împotriva tuturor așteptărilor, seara era atît de liniștită și de călduroasă, încît flacăra lumînărilor de pe terasă și din sufragerie nici nu se clintea măcar. La masă, prințul Vasili Lvovici îi înveselea pe toți. Avea un deosebit talent de povestitor. Miezul povestirii consta dintr-o întîmplare adevărată, avînd ca erou principal pe vreunul dintre cei prezenți sau un cunoscut, însă îngroșa culorile în așa fel și vorbea cu un aer atît de serios, încît ascultătorii se tăvăleau de rîs. În ziua aceea povesti încercarea nereușită a lui Nikolai Nikolaevici de a se căsători cu o doamnă bogată și frumoasă. Singurul fapt întemeiat al istorisirii sale era că soțul doamnei nu voia să accepte divorțul, dar în expunerea prințului, adevărul se împletea în mod admirabil cu ficțiunea. El l-a prezentat pe Nikolai — un om serios și totdeauna puțin cam înțepat — fugind noaptea pe stradă numai în ciorapi și cu pantofii în mînă. La un colț de stradă a fost oprit de un vardist și numai după o explicație lungă și furtunoasă a izbutit Nikolai să demonstreze că este substitut de procuror și nu spărgător. După spusele povestitorului, era cît pe-aci să se facă

nunta, dar în momentul cel mai critic, ceata de martori mincinoși care luaseră parte la cununia proiectată s-a pus pe neașteptate în grevă, cerînd să li se mărească plata. Nikolai, din zgîrcenie (era într-adevăr cam zgîrcit), dar și fiindcă era din principiu un adversar al grevelor, a refuzat categoric să le satisfacă cererea, invocînd un anumit articol de lege, confirmat de o sentință a curții de casație. Atunci, martorii mincinoși și-au ieșit din fire, și la cunoscuta întrebare : „Cunoaște cineva din cei de față vreun motiv care să împiedice săvîrșirea căsătoriei ?" au răspuns în cor : „Da, cunoaștem. Tot ce am declarat la procesul de divorț sub prestare de jurămînt e minciună, fiind siliți la aceasta prin amenințări de domnul procuror. Iar despre soțul acestei doamne putem să spunem, ca persoane bine informate, că este omul cel mai onorabil, virtuos ca Iosif și de o bunătate îngerească."

Pornind pe firul poveștilor despre căsătorie, prințul Vasili nu l-a cruțat nici pe Gustav Ivanovici Friesse, soțul Annei, istorisind că a doua zi după căsătorie, acesta a venit cu poliția s-o evacueze pe proaspăta lui soție din casa părintească, sub cuvînt că nu are buletin de identitate separat și cerînd să fie înscrisă la domiciliul soțului ei legitim. În această anecdotă era exact numai faptul că în primele zile ale căsătoriei, Anna fusese nevoită să vegheze tot timpul la căpătîiul mamei sale, bolnavă, fiindcă Vera trebuise să plece pe neașteptate acasă la ea în sud, iar bietul Gustav Ivanovici era trist și disperat.

Toată lumea rîdea. Zîmbea și Anna, mijindu-și ochii. Gustav Ivanovici rîdea și el în hohote, încîntat, și fața lui slabă, cu pielea întinsă, cu părul rar și lins de culoare deschisă, cu ochii afundați în orbite, semăna cu un craniu care-și dezvelea rîzînd dinții oribili. O adora și acum pe Anna ca în prima zi a căsniciei, se străduia totdeauna să se așeze lîngă ea, s-o atingă neobservat, și-i făcea curte cu aerul omului atît de îndrăgostit și plin de mulțumire, încît deseori îți stîrnea mila și un sentiment de jenă pentru el.

Înainte ca oaspeții să se ridice de la masă, Vera Nikolaevna îi numără în mod mecanic și constată că erau treisprezece. Fiind superstițioasă, își zise : „Nu e bine !

Cum de nu m-am gîndit să-i număr mai din vreme! Dar Vasea e vinovat, ar fi putut să mă anunțe la telefon."

Cînd la Friesse ori la Șein se adunau cunoscuți apropiați, după-masă se așezau de obicei la pocher, fiindcă cele două surori erau ahtiate după jocurile de noroc. În ambele case fuseseră stabilite chiar și anumite reguli de joc. Jucătorilor li se dădea un număr egal de fise de o anumită valoare, și jocul dura pînă ce toate fisele ajungeau în posesia unuia singur. Atunci, jocul se sfîrșea pentru seara aceea, oricît ar fi insistat partenerii să se continue. Era strict interzis să se ia fise pentru a doua oară. Legile acestea aspre fuseseră adoptate ca să se pună frîu prințesei Vera și Annei, care nu cunoșteau nici o limită în jocurile de noroc. Pierderea totală se ridica rar la o sută sau două sute de ruble.

Și de data aceasta oaspeții se așezară la pocher. Vera, care nu juca, tocmai voia să se ducă pe terasă, unde se întindea masa pentru ceai, cînd fata din casă o chemă cu un aer misterios din salon.

— Ce s-a întîmplat, Dașa? o întrebă ea nemulțumită, trecînd în micul său budoar de lîngă dormitor. De ce te uiți așa de prostește la mine și ce ai în mînă?

Dașa puse pe masă un mic obiect pătrat, înfășurat cu grijă în hîrtie albă și legat cu o panglică roz.

— Zău că nu sînt vinovată, înălțimea-voastră, bîigui ea, cu obrajii aprinși de rușine. A venit și mi-a spus...

— Cine a venit?

— Un om, înălțimea-voastră... Un comisionar.

— Și?

— Intră în bucătărie și pune asta pe masă, zicînd: „Dă pachețelul cucoanei tale, da' numai ei, în mînă". Îl întreb de la cine e, da' el răspunde: „Scrie acolo tot", și-o șterge.

— Fugi și dă-i-l înapoi.

— Nu-l mai ajung, înălțimea-voastră. A venit pe la jumătatea mesei și n-am îndrăznit să vă tulbur, înălțimea-voastră. Să fi trecut o jumătate de ceas de atunci.

— Bine, du-te.

Vera tăie cu foarfeca panglica și o aruncă în coș, împreună cu hîrtia pe care era scrisă adresa ei. Din

învelitoare apăru o cutiuță de bijuterii, îmbrăcată în pluș roșu, nou-nouță. Vera ridică capacul căptușit cu mătase albastră și zări o brățară ovală, de aur, înfiptă în catifeaua neagră, iar înăuntru un bilețel îndoit frumos și cu grijă. Desfăcu repede bilețelul; scrisul îi păru cunoscut, însă, ca o adevărată femeie, îl puse deoparte, ca să se uite mai întîi la brățară.

Aceasta era de aur, de o calitate inferioară, foarte groasă, însă goală pe dinăuntru, iar pe din afară, acoperită cu mici granate vechi, șlefuite neîngrijit. În schimb, în mijlocul brățării, apăreau, înconjurînd o ciudată pietricică verde, cinci granate minunate, fiecare de mărimea unui bob de mazăre. Mișcînd brățara, Vera o îndreptă întîmplător cu pietrele spre lumina becului electric, și de sub suprafața netedă, ovală a granatelor izbucniră deodată minunate lumini vii de un roșu intens.

„Parcă ar fi sînge", gîndi Vera, cuprinsă de o ciudată neliniște.

Apoi își aminti de scrisoare, o desfăcu și citi următoarele rînduri, scrise mărunt, cu litere caligrafice:

„Înălțimea-voastră,
Mult stimată prințesă
Vera Nikolaevna!

Vă felicit respectuos de ziua luminoasă și plină de bucurie a numelui Dv. și îndrăznesc să vă ofer modestul dar al unui preasupus servitor..."

„Aha, el e", se gîndi, nemulțumită, Vera. Totuși citi scrisoarea pînă la capăt...

„N-aș fi îndrăznit niciodată să vă ofer un obiect ales de mine, deoarece nu am nici dreptul, nici gustul potrivit și mărturisesc, nici bani. De altfel, cred că nicăieri pe lume nu s-ar putea găsi o comoară demnă să vă împodobească.

Însă această brățară a aparținut străbunicii mele, iar răposata mea mamă a fost ultima femeie care a purtat-o. În mijloc, printre pietrele mari, veți vedea una verde, care face parte din soiul foarte rar al granatelor verzi. Potrivit unei vechi legende, păstrată în familia noastră, ea are proprietatea de a da femeilor care o poartă darul previziunii și de a îndepărta de ele gîndurile negre, iar pe bărbați îi ferește de moarte violentă.

Toate pietrele au fost mutate și rînduite aici exact ca pe vechea brățară de argint, și puteți fi convinsă că înainte de dumneavoastră nimeni nu a mai purtat-o.

Poate că veți arunca imediat această jucărie caraghioasă, ori o veți dărui cuiva, dar voi fi fericit să știu că ați atins-o măcar cu mîinile.

Vă implor să nu vă supărați pe mine. Roșesc cînd îmi amintesc de obrăznicia mea de acum șapte ani, cînd am îndrăznit să vă trimit dumneavoastră, pe atunci încă domnișoară, scrisori prostești și chiar să aștept răspuns la ele. Acum nu am păstrat decît adorația, admirația nestinsă și supunerea de sclav, nu am mai păstrat decît dorința să fiți mereu fericită și să mă bucur de fericirea dumneavoastră. În închipuire mă înclin în fața mobilei pe care ședeți, a parchetului pe care mergeți, a copacilor pe care-i atingeți în treacăt, a slugilor cărora le vorbiți. Nu sînt nici măcar invidios, nici pe oameni, nici pe lucruri.

Vă cer încă o dată iertare că v-am deranjat cu o scrisoare lungă și inutilă.

Al dumneavoastră pînă la moarte și după moarte servitor credincios.

G. S. J."

„S-o arăt lui Vasea sau nu? Să i-o arăt acum sau după plecarea musafirilor? Mai bine mai tîrziu, fiindcă acum nu numai nenorocitul acesta ar fi ridicol, dar și eu însămi."

Astfel gîndea prințesa Vera, fără să-și poată lua privirea de la cele cinci luminițe sîngerii care tremurau în cele cinci granate.

VI

Colonelul Ponomarev a fost convins cu greu să joace pocher. Spunea că nu cunoaște jocul, că, în general, nu admite hazardul nici măcar în glumă și singurul joc de cărți pe care-l știe destul de binișor și-i place este *whist*-ul. Totuși, nu a putut să reziste rugăminților și pînă la urmă a acceptat.

La început, partenerii i-au explicat jocul și l-au mai corectat, însă el a învățat destul de repede regulile, și după mai puțin de o jumătate de oră a adunat toate fisele în fața lui.

— Asta nu-i permis ! zise Anna cu o supărare comică. Măcar dacă ne-ați fi lăsat să avem puțină emoție.

Trei dintre oaspeții săi, Speșnikov, colonelul și viceguvernatorul, un neamț cam mărginit, cuviincios și plictisitor erau niște oameni cu care Vera nu știa ce să facă și cum să-i distreze. Organizase pentru ei un *whist*, și-l invitase pe Gustav Ivanovici să fie al patrulea. Anna îi făcuse un semn de recunoștință din ochi, și sora ei o înțelesese. Oricine știa că dacă Gustav Ivanovici nu ar fi jucat cărți, s-ar fi învîrtit tot timpul în jurul soției sale, rînjindu-și dinții stricați în capul de mort și stricîndu-i buna dispoziție.

Acum lucrurile se aranjaseră și seara se desfășura plăcut, plină de veselie. Acompaniat de Jenny Reiter, Vasiuciok cînta în surdină cantonete italiene și cîntece orientale de Rubinstein. Avea o voce mică, dar cu un timbru plăcut, mlădioasă și corectă. Jenny Reiter, pianistă foarte exigentă, îl acompania totdeauna cu plăcere. De altfel, se spunea că Vasiuciok îi face curte.

Anna ședea pe canapeaua din colț și cocheta de zor cu husarul. Vera s-a apropiat de ei, ascultînd amuzată.

— Nu, nu, te rog să nu rîzi, spunea Anna, plină de veselie, uitîndu-se la el printre gene cu ochii ei tătărești, frumoși și provocători. Dumneata socoți desigur că goana nebunească în fruntea escadronului și trecerea obstacolelor la curse e o muncă. Dar ia gîndește-te și la munca noastră. Acum cîteva zile am terminat cu loteria de binefacere. Crezi că a fost ușor ? Ptiu ! Nori de fum, o mulțime de portari și birjari pe care nici măcar nu știu cum îi cheamă... Și toți au cîte o reclamație, cîte o supărare... Și cît e ziua de lungă, în picioare ! Acum trebuie să organizăm un concert în favoarea intelectualelor sărace, după aceea, un bal pentru tineret...

— La care sper că-mi veți acorda o mazurcă ? o întrerupse Bahtinski, înclinîndu-se ușor și zornăindu-și pintenii sub fotoliu.

— Îți mulțumesc... Dar grija mea cea mai mare e azilul nostru. Un azil pentru copii vicioși...

— Aha, înțeleg. Trebuie să fie ceva foarte nostim.

— Încetează ! Cum de nu ți-e rușine să rîzi de astfel de lucruri ? Știi care e nenorocirea noastră ? Vrem să dăm un adăpost copiilor nefericiți, plini de vicii ereditare sau dobîndite din exemple proaste. Vrem să le dăm căldură, să-i mîngîiem...

— Aha !

— ...Să facem din ei ființe morale, să le trezim în suflet conștiința datoriei... Mă-nțelegi ? Și iată că-n fiecare zi sînt aduși sute și mii de copii, însă nici unul dintre ei nu e vicios ! Dacă întrebi pe părinți de ce viciu suferă odrasla, se simt chiar jigniți. Așa că azilul a fost inaugurat, s-a făcut sfeștania, totul e gata, dar nu are nici un pensionar. Îți vine să oferi un premiu pentru fiecare copil vicios adus la azil.

— Anna Nikolaevna, o întrerupse husarul cu un ton serios și insinuant. Ce să mai dați premiu ? Luați-mă pe mine, gratuit. Pe cuvînt de onoare că n-o să găsiți nicăieri un copil mai vicios.

— Astîmpără-te ! Cu dumneata nu se poate discuta serios, zise Anna, cu ochi strălucitori, izbucnind în rîs și rezemîndu-se de speteaza canapelei.

Prințul Vasili Lvovici stătea la o masă rotundă, mare și arăta surorii sale, lui Anosov și cumnatului său un album umoristic, cu desene făcute chiar de el. Toți patru rîdeau în hohote și, treptat, cei ce nu jucau cărți se adunară în jurul lor.

Albumul părea să fie o completare, o ilustrare a povestirilor satirice ale prințului Vasili. El arăta, de pildă, cu calmul său neclintit : „Istoria aventurilor galante ale bravului general Anosov în Turcia, în Bulgaria și prin alte țări", „Aventurile prințului Nikolai Bulat-Tuganovski la Monte-Carlo" etc.

— Acum, domnilor, veți vedea o scurtă descriere a vieții iubitei noastre surori, Ludmila Lvovna, zise, aruncînd surorii sale o privire amuzată. Partea întîi — copilăria. „Copilul creștea și i s-a dat numele de Lima."

Pe fila din album era desenată intenționat copilărește o fetiță, în profil, dar cu amîndoi ochii ; în loc de pi-

cioare, avea două beţişoare ieşite de sub fustă şi mîinile desfăcute în lături.

— Nu mi-a spus nimeni niciodată Lima, zise, rîzînd, Ludmila Lvovna.

— Partea a doua. Prima dragoste. Un elev al şcolii de cavalerie stă în genunchi şi-i citeşte Limei o poezie compusă chiar de el. Poezia are în ea adevărate perle :

Piciorul tău fermecător,
Al pasiunii dar îmbătător!

Iată şi piciorul cu pricina.

Iar aici, elevul-ofiţer o înduplecă pe nevinovata Lima să fugă cu el din casa părintească. Aici e fuga. Iar dincoace — episodul critic : Tatăl mînios îi ajunge din urmă pe fugari. Elevul-ofiţer, fricos, aruncă toată vina pe seama Limei.

O oră ai pierdut, cu nasul în oglindă
Şi uite că acum sîntem încercuiţi...
Descurcă-te cum ştii, iubită mea,
Că eu şterg putina...

După povestea Limei, urma alta : „Prinţesa Vera şi telegrafistul îndrăgostit".

— Deocamdată, vedeţi acest poem emoţionant, ilustrat, doar în peniţă şi creioane colorate, explică Vasili Lvovici, foarte serios. Textul este abia în pregătire.

— E ceva nou. Asta n-am mai văzut-o pînă acum, a zis Anosov.

— Ultima ediţie. Cel mai nou succes de librărie.

Vera l-a atins uşor pe umăr cu mîna, spunîndu-i :

— Mai bine lasă !

Dar Vasili Lvovici, fie că nu auzise cuvintele ei, fie că nu le dădu importanţă, continuă :

— Începutul datează din vremuri preistorice. Într-o minunată zi de mai, o fată, pe nume Vera, primeşte cu poşta o scrisoare, avînd pe plic doi porumbei cioc în cioc. Iată scrisoarea, iată şi porumbeii.

Scrisoarea cuprinde o pasionată declaraţie de dragoste, scrisă contrar tuturor regulilor de ortografie. Începe aşa : „Frumoasă Blondă, tu, care... marea de

flăcări ce clocotește în pieptul meu. Privirea ta, ca un șarpe veninos, s-a înfipt în sufletul meu sfîșiat" și așa mai departe. La sfîrșit, o semnătură modestă : „Ca gen de armă sînt telegrafist sărac, dar sentimentele mele sînt demne de milordul Georg. Nu îndrăznesc să-mi dezvălui numele complet, căci e prea necuviincios. Semnez numai cu inițialele : P.P.J. Vă rog să-mi răspundeți la poste-restant." Aici puteți să vedeți, domnilor, și portretul telegrafistului, executat într-un mod foarte reușit cu creioane colorate.

Inima Verei este străpunsă (iată inima, iată săgeata) ! Dar ca o fată virtuoasă și binecrescută ce e, arată scrisoarea onorabililor săi părinți, precum și frumosului tînăr Vasea Șein, prieten din copilărie și logodnicul ei. Aici este ilustrația. Desigur că la desene se vor adăuga cu timpul explicații în versuri.

Plîngînd amarnic, Vasea Șein îi restituie Verei inelul de logodnă. „O, nu vreau să stau în calea fericirii tale, îi spune el, dar te implor să nu faci imediat pasul hotărîtor. Chibzuiește, controlează-te și controlează-l și pe el. Tu ești un copil, nu cunoști viața și zbori ca un fluture atras de lumini sclipitoare. Dar, vai, eu cunosc lumina asta rece și fățarnică. Să știi că telegrafiștii sînt simpatici, dar perfizi. Cu frumusețea lor trufașă și cu sentimentele lor false ispitesc, desfătîndu-se, victima lipsită de experiență și apoi își bat joc de ea în chipul cel mai crunt."

Trec șase luni. În vîltoarea valsului vieții, Vera îl dă uitării pe admiratorul ei și se mărită cu frumosul tînăr Vasea, dar telegrafistul nu o uită. Iată-l, travestit în coșar și mînjit cu funingine, cum pătrunde în budoarul prințesei Vera. După cum vedeți, urmele a cinci degete și două buze au rămas pretutindeni : pe covoare, pe perne, pe tapete și chiar pe parchet.

Iată-l îmbrăcat în țărancă, muncind în bucătăria noastră ca spălătoare de vase. Dar simpatia excesivă a bucătarului Luka îl face s-o ia la goană.

Iată-l în casa de nebuni. Iar acum s-a călugărit. Dar continuă să-i trimită în fiecare zi Verei scrisori pasionate. Și hîrtia e plină de pete de cerneală în locul unde cad lacrimile lui.

În cele din urmă, își dă sufletul, dar înainte de moarte poruncește să se predea Verei doi nasturi de la uniforma lui de telegrafist și un flacon de parfum plin cu lacrimile sale...

— Domnilor, cine mai dorește ceai? întrebă Vera Nikolaevna.

VII

Amurgul lung de toamnă era pe sfîrșite; ultima geană roșietică, abia întrezărită la orizont, se stinsese și ea, strivită între un nor amenințător și pămînt. Copacii, pămîntul și cerul nu se mai vedeau. Numai deasupra capului, stele mari clipeau din gene în noaptea întunecoasă, și raza albastră a farului se ridica drept în sus, ca o coloană subțire, ce părea că se zdrobește de bolta întunecoasă, împroșcînd-o cu un cerc de lumini palide și cețoase. Fluturii de noapte se izbeau de căpăcelele de sticlă ale lumînărilor. Întunericul și răcoarea nopții sporeau mirosul florilor de tabac din grădiniță.

Speșnikov, viceguvernatorul și colonelul Ponomarev plecaseră demult, făgăduind să trimită trăsura după comandantul pieței cînd vor ajunge la stația de tramvai. Ceilalți oaspeți ședeau pe terasă. În ciuda împotrivirii sale, surorile l-au silit pe generalul Anosov să-și îmbrace mantaua și i-au învelit picioarele cu un pled gros. În fața lui se afla o sticlă cu vinul său preferat — Pommard roșu — iar Vera și Anna ședeau alături, înconjurîndu-l cu grija lor afectuoasă; îi umpleau mereu paharul cu vinul uleios și rubiniu, îl serveau cu brînză, îi ofereau chibriturile. Bătrînului comandant al pieței i se închideau ochii de plăcere.

— Mda... Toamnă, toamnă, toamnă, zicea bătrînul, uitîndu-se la flacăra lumînării și clătinînd îngîndurat din cap. Toamnă. E timpul să mă duc și eu. Și ce păcat! Abia au început zilele frumoase. Mda, să tot stai aici, pe malul mării, în liniște și pace...

— Bunicule, de ce n-ai rămîne la noi? îl întrebă Vera.

— Nu se poate, draga mea, nu se poate. Slujba-i slujbă... Mi s-a terminat concediul... Şi ce bine ar fi fost! Ia uite ce plăcut miros trandafirii... De aici se simte. Vara, pe căldură, nu se simte decît parfumul florilor albe de salcîm şi acelea miros a bomboane.

Vera scoase dintr-un vas doi bobocí de trandafir — unul, roz, celălalt, carmin, şi îi înfipse în butoniera mantalei generalului.

— Îţi mulţumesc, Verocika. Anosov îşi înclină capul spre gulerul mantalei, mirosi florile, şi pe buze îi flutură deodată un zîmbet blînd, de bătrîn.

— Îmi amintesc că o dată am ajuns la Bucureşti, unde am fost încartiruiţi. Într-o zi, mergînd pe stradă, am simţit un parfum puternic de trandafiri. M-am oprit locului şi ce să vezi? Jos, între doi soldaţi, stătea un minunat flacon de cristal cu ulei de trandafir. Cei doi apucaseră să-şi ungă cu el cizmele şi închizătorile puştilor. „Ce aveţi în sticlă?" i-am întrebat eu. „Ia, un ulei, acolo, înălţimea-voastră. L-am băgat în mîncare, dar nu merge, te arde pe gît. Da' miroase tare frumos." Am cumpărat flaconul cu o rublă şi au fost foarte încîntaţi. Nu mai era plin decît pe jumătate, dar după cît e de scumpă esenţa asta cred că valora cel puţin două sute de ruble. Apoi ei au adăugat: „Am mai găsit, înălţimea-voastră, nişte mazăre turcească, da' oricît am fiert-o, nu se-nmoaie". Era cafea. Le-am spus: „Asta-i bună numai pentru turci. Nu merge pentru ostaşi!" Mai găsiseră şi nişte opiu, pe care, din fericire nu-l mîncaseră. Am văzut tablete călcate, înfundate în noroi.

— Bunicule, spune-mi sincer, îl rugă Anna, în timpul bătăliilor ţi-era frică ori nu?

— Ciudat fel de a întreba, Annecika, ţi-era frică ori nu? Nici vorbă că mi-era frică! Să nu-l crezi pe cel ce-ţi spune că nu se teme, şi că şuierul gloanţelor e pentru el muzica cea mai dulce. Omul acela e sau un nebun, sau un lăudăros. Toţi se tem. Numai că unii se pierd cu firea, iar alţii pot să se stăpînească. Teama nu dispare, dar, pe măsură ce te obişnuieşti, creşte şi puterea de stăpînire. Aşa se nasc eroii şi vitejii. Asta e. Dar o dată m-am speriat atît de tare, că era cît p-aci să mor de spaimă.

— Povestește-ne, bunicule, îl rugară surorile, într-un glas.

Și astăzi ascultau istorisirile lui Anosov cu același entuziasm ca în frageda lor copilărie. Anna își așează, ca un copil, coatele pe masă, sprijinindu-și bărbia în palme. Felul lui sfătos și simplu de a povesti avea un farmec deosebit. Pînă și frazele pe care le folosea în istorisirea amintirilor sale de război aveau în ele ceva ciudat, stîngaci, oarecum livresc, de parcă ar fi povestit după un șablon străvechi și drag.

— Povestea e foarte scurtă, spuse Anosov. S-a întîmplat pe Șipca, iarna, după ce am fost contuzionat la cap. Locuiam patru inși într-un bordei. Atunci s-a petrecut cu mine lucrul acela înfricoșător. Cînd m-am sculat într-o dimineață, mi-am zis că eu nu mai sînt Iakov, ci Nikolai, și gîndul ăsta nu-mi ieșea de loc din minte. Mi-am dat seama că sînt pe cale să înnebunesc, am urlat să mi se aducă apă, mi-am turnat-o pe cap și mi-am venit în fire.

— Îmi închipui că ați avut acolo mare succes la femei, Iakov Mihailov, zise pianista Jenny Reiter. Cred că-n tinerețe ați fost foarte frumos.

— O, bunicul nostru e și acum frumos! exclamă Anna.

— Frumos n-am fost niciodată, zise Anosov, zîmbind liniștit. Dar m-au plăcut și pe mine femeile. Tot la București mi s-a întîmplat ceva foarte emoționant. Cînd am intrat în oraș, în bucuria lor, locuitorii ne-au primit cu salve de tun, din care pricină s-au spart multe geamuri. Au scăpat numai ferestrele pe pervazul cărora era pus un pahar cu apă. Cum am aflat asta? Iată cum. Cînd am ajuns în casa unde eram încartiruit, am văzut pe fereastră o colivie scundă. Pe colivie se afla un vas mare de cristal, cu apă curată, în care înotau niște peștișori aurii, iar în mijlocul lor ședea, liniștit, un canar. M-a mirat să văd un canar în apă, dar cînd m-am uitat mai bine, am băgat de seamă că fundul vasului era tare bombat spre interior, așa încît canarul putea să intre și să șadă în voie acolo. Mi-am zis atunci că nu am de loc spirit de observație.

În casă am dat de o bulgăroaică tare drăguță. I-am prezentat ordinul de încartiruire și am întrebat-o cum de-i rămăseseră geamurile întregi după salvele de tun, iar ea mi-a explicat că din pricina apei, și mi-a arătat și cum intră canarul sub vas. Pe vremea aceea nu eram de loc perspicace!... Și cum stăteam eu așa de vorbă cu ea, privirile ni s-au întîlnit, între noi a scăpărat parcă o scînteie electrică și am simțit că m-am îndrăgostit de ea cu pasiune.

Bătrînul a tăcut și a sorbit cîteva înghițituri de vin.

— Dar pînă la urmă v-ați declarat unul altuia dragostea? a întrebat pianista.

— Hm... Desigur că ne-am declarat... Dar fără cuvinte. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

— Bunicule, sper că n-o să ne faci să roșim? zise Anna, rîzînd șăgalnic.

— Nu, nu, povestea noastră de dragoste a fost cît se poate de cuviincioasă. Vedeți, în toate orașele în care ne opream existau tot felul de reguli și restricții, dar la București am fost primiți cu o neobișnuită căldură și ospitalitate. Cînd am început într-o seară să cînt la vioară, fetele din vecini s-au gătit numaidecît și au venit să joace. Apoi asta s-a transformat în obîcei.

O dată, pe cînd fetele jucau la lumina lunii, în curte, am intrat în tinda casei unde se ascunsese mica mea bulgăroaică. Văzîndu-mă, fata s-a prefăcut că alege niște petale uscate de trandafiri, pe care, în treacăt fie zis, locuitorii de acolo la strîng cu duiumul, dar eu am cuprins-o în brațe, am strîns-o la piept și am sărutat-o de cîteva ori.

De atunci, ori de cîte ori se ivea luna, mă grăbeam la iubita mea și uitam de toate grijile de peste zi. Iar cînd a trebuit să părăsim locurile acelea, am jurat amîndoi că ne vom purta dragoste veșnică și ne-am luat rămas bun pentru totdeauna.

— Asta e tot? întrebă, dezamăgită, Ludmila Lvovna.

— Ce-ai fi vrut să fie mai mult? răspunse generalul.

— Vă rog să mă iertați, dar asta nu a fost dragoste, ci doar o simplă aventură a unui ofițer în campanie.

— Nu știu, draga mea, zău că nu știu dacă a fost dragoste ori altceva...

— Nu, zău... spuneți-ne : n-ați iubit niciodată cu o dragoste adevărată ? Știți, o dragoste care... cum să zic... într-un cuvînt... o dragoste sfîntă, curată, veșnică... nepămîntească... Așa n-ați iubit ?

— Nu știu ce să răspund, zise, încurcat, bătrînul, ridicîndu-se din fotoliu. Pesemne că n-am iubit așa. La început nu aveam niciodată timp : tinerețe, chefuri, cărți, război... Părea că viața, tinerețea și sănătatea nu se vor sfîrși nicicînd. Și mai tîrziu, m-am pomenit deodată că sînt o ruină... Și acum, gata, Verocika, nu mă mai țineți. Plec... Husarule, s-a întors el spre Bahtinski, noaptea e caldă, hai să mergem în întîmpinarea trăsurii.

— Vin și eu cu dumneata, bunicule, zise Vera.

— Și eu, sări Anna.

Înainte de a pleca, Vera s-a apropiat de soțul ei și i-a spus încet :

— Du-te și vezi... În sertarul biroului meu e o cutie roșie, și înăuntru, o scrisoare. Citește-o.

VIII

Anna și Bahtinski mergeau înainte, iar la vreo douăzeci de pași în urma lor venea generalul, la braț cu Vera. Noaptea era atît de adîncă, încît, pînă s-au obișnuit cu întunericul, au trebuit să caute drumul pe dibuite. Anosov, care avea, în ciuda vîrstei, o vedere foarte ageră, o ajuta pe Vera. Din cînd în cînd, mîngîia afectuos cu mîna lui mare și rece mîna Verei, care se rezema ușor de brațul lui îndoit.

— Tare caraghioasă mai e și Ludmila Lvovna, a murmurat generalul, de parcă-și depăna gîndurile cu glas tare. Am observat de multe ori că atunci cînd o femeie ajunge la cincizeci de ani, mai ales dacă e văduvă sau fată bătrînă, începe să se intereseze de dragostea altora. Sau iscodește și bîrfește, sau se bagă cu tot dinadinsul să organizeze fericirea altora, sau începe să flecărească despre iubirea înălțătoare. Părerea mea e că în zilele noastre oamenii nu mai știu să iubească. Nicăieri nu

văd o dragoste adevărată. De altfel, nici pe vremea mea n-am văzut-o.

— Cum poți să vorbești așa, bunicule ? răspunse Vera cu blîndețe, strîngîndu-i ușor brațul. De ce calomniezi ? Doar ai fost și dumneata căsătorit odată, ceea ce înseamnă că totuși ai iubit.

— Nu înseamnă nimica, nimicuța, dragă Verocika. Știi cum m-am căsătorit ? Într-o zi, am văzut lîngă mine o fetișcană proaspătă. Cînd respira, sînii îi săltau sub bluză. Își lăsa mereu în jos genele lungi, lungi, și se îmbujora toată. Avea obraji gingași, gît alb, mîini mici și calde, și un aer de nevinovăție ! Eh, drace ! Și pe deasupra, tatăl și mama ei ascultau pe la uși, se foiau în jurul nostru și mă priveau cu niște ochi triști și devotați ca de cîine. La plecare, apucam s-o sărut în grabă după ușă... Cînd beam ceai, picioruşul ei mă atingea pe sub masă, ca din nebăgare de seamă... Și gata. „Dragă Nikita Antonîci, am venit să vă cer mîna fiicei dumneavoastră. Vă rog să mă credeți că această ființă sfîntă..." Iar taică-său s-a și repezit la mine, cu ochii umezi, să mă îmbrățișeze... „Scumpul meu ! Bănuiam de mult... Să vă ajute dumnezeu... Dar bagă de seamă, păzește comoara asta..." După trei luni, comoara sfîntă umbla îmbrăcată cu un capot mototolit, cu papuci în picioarele goale, cu părul rar și nepieptănat prins în moațe. Ocăra ordonanțele ca o bucătăreasă, iar cu ofițerii tineri făcea pe nebuna, dîndu-și ochii peste cap. Bărbatului său, cînd erau oameni străini de față, îi spunea, nu știu de ce, Jacques. Dar știi, așa pe nas, tărăgănat și galeș : „Ja-a-acques". Era fanfaroană, risipitoare, neglijentă și lacomă. Iar în ochii ei citeai că minte totdeauna... Acum toate au trecut, peste toate s-a așternut colbul uitării. În sinea mea îi sînt chiar recunoscător actorului aceluia... Slavă domnului că n-am avut copii...

— I-ai iertat, bunicule ?

— Iertat, Verocika ? Nu-i cuvîntul potrivit. La început parcă turbasem. Dacă i-aș fi întîlnit atunci, cu siguranță că i-aș fi ucis pe amîndoi. Apoi, treptat, mi-a trecut, și-n afară de dispreț n-a mai rămas nimic. Și e bine așa. M-a ferit dumnezeu de vărsare de sînge. Unde pui

că am scăpat de soarta celor mai mulți bărbați însurați. Ce-aș fi ajuns, dacă nu intervenea întîmplarea asta murdară? O vită de povară, o vacă de muls, un paravan, un obiect necesar în casă... Nu! Toate s-au petrecut spre binele meu, Verocika.

— Te rog să mă ierți, bunicule, dar cred că tot mai vorbește în dumneata vechea obidă... și acum îi vezi pe toți în lumina tristei dumitale experiențe. Gîndește-te, de pildă, la mine și la Vasea. Oare poate fi socotită căsnicia noastră ca nefericită?

Anosov tăcu multă vreme. Apoi spuse, rostind parcă în silă cuvintele:

— Mă rog... Să zicem că e o excepție... Dar de ce se căsătoresc oamenii de obicei? Să luăm, de pildă, femeia: îi e rușine să rămînă fată bătrînă, mai ales după ce toate prietenele ei s-au măritat. E greu cînd te simți o gură de prisos în familie. Și-apoi mai e și dorința de a ajunge stăpîna casei, de a fi o doamnă, independentă... la care se mai adaugă necesitatea pur fizică a maternității, năzuința de a-ți face un cuib. Bărbații au alte motive. În primul rînd, se satură de viața de burlac, de mîncare de birt, de dezordinea din casă, de murdărie, de mucurile de țigări și rufele rupte și împrăștiate pretutindeni, de datorii, de prieteni obraznici care ți se bagă-n suflet cînd vrei și cînd nu vrei. În al doilea rînd, îți dai seama că viața de familie e mai convenabilă, mai sănătoasă, mai ieftină. În al treilea rînd îți spui: o să am copii, și după moartea mea va rămîne totuși pe lume o parte din mine... Un fel de iluzie a nemuririi. În al patrulea rînd, ispita nevinovăției, ca în cazul meu. Apoi unii se gîndesc și la zestre. Dar unde-i dragostea? Dragostea dezinteresată, plină de abnegație, care nu așteaptă răsplată? Dragostea despre care se spune că e mai „tare decît moartea"? Mă înțelegi, o iubire pentru care a săvîrși orice faptă eroică, a-ți sacrifica viața, a îndura chinuri, n-ar însemna o suferință, ci o bucurie. Stai puțin, Vera, văd că vrei să-mi vorbești iar de Vasea al tău. Zău că țin la el. E un băiat bun. Cine știe, poate că în viitor se va dovedi că dragostea lui e nespus de frumoasă. Dar trebuie să înțelegi despre ce dragoste vorbesc eu.

Dragostea trebuie să fie o tragedie. Cea mai măreață taină din lume, de care nu trebuie să se atingă nici un fel de calcule meschine, de gînduri egoiste sau de compromisuri.

— Ai văzut vreodată o astfel de dragoste, bunicule? întrebă Vera încet.

— Nu, răspunse bătrînul cu hotărîre. Cunosc poate două cazuri care să fi semănat cu așa ceva. Dar unul s-a datorat prostiei; iar celălalt... a fost și mai jalnic... ți-e mai mare mila... Dacă vrei, îți povestesc. Nu durează mult,

— Te rog, bunicule.

— Iată, așadar. Comandantul unui regiment din divizia noastră (dar nu al nostru) avea o nevastă de o urîțenie, ca să zic așa, supranaturală. Ciolănoasă, roșcovană, înaltă cît o prăjină, slabă ca o scoabă și cu o gură... Îți făcea impresia că pică tencuiala de pe ea ca de pe o casă veche din Moscova. Totuși, ajunsese Mesalina regimentului: era plină de temperament, voluntară, disprețuia oamenii, nu suferea monotonia, și mai era și morfinomană.

Într-o toamnă, a venit în regimentul lor un sublocotenent de-a dreptul de la școala militară — nici nu-i căzuse cașul de la gură. După o lună, mîrțoaga asta bătrînă l-a luat cu totul în stăpînire. Era pajul, sluga, robul, cavalerul ei veșnic la dans, îi purta evantaiul și batista, alerga afară, în ger, numai în tunică, pentru ca să-i cheme trăsura. E îngrozitor să vezi cum un băiețaș proaspăt și curat își pune prima dragoste la picioarele unei desfrînate bătrîne, experimentate și tiranice. Chiar dacă scapă teafăr, oricum, poți să-l socoți pierdut în viitor. Cu pecetea asta rămîi toată viața.

Pînă-n crăciun, femeia s-a săturat de el și s-a întors la una din vechile sale pasiuni. Dar sublocotenentul nu se putea lipsi de ea. O urmărea ca o nălucă. Slăbise și se făcuse la față ca pămîntul. Dacă aș umbla cu vorbe mari, aș spune: „moartea își și pusese pecetea pe fruntea-i boltită". Era nebun de gelozie. Se zice că stătea de veghe nopți întregi sub ferestrele ei.

Într-o primăvară, în cadrul regimentului s-a organizat o petrecere cîmpenească. Îi cunoșteam pe amîndoi, dar

nu am asistat la ceea ce s-a întîmplat atunci. Ca totdeauna în astfel de împrejurări, se băuse mult. S-au întors în oraș noaptea, mergînd pe jos de-a lungul liniei ferate. Deodată le-a ieșit în față un tren de marfă, care mergea foarte încet pe o pantă destul de abruptă. Locomotiva șuiera. Cînd luminile locomotivei au ajuns în dreptul grupului de cheflii, femeia i-a șoptit la ureche sublocotenentului: „Spui mereu că mă iubești, dar dacă ți-aș porunci să te arunci sub roțile trenului, sînt sigură că n-ai face-o". El s-a întors pe călcîie fără o vorbă și s-a aruncat sub tren. Se spune că ar fi calculat bine săritura, ca roțile să treacă drept peste el, dar un idiot a sărit să-l scape, fără să poată să-l tragă cu totul de sub roțile trenului. Sublocotenentul s-a agățat cu mîinile de șine, și locomotiva i-a tăiat ambele mîini.

— Îngrozitor! exclamă Vera.

— Sublocotenentul a fost nevoit să-și dea demisia. Camarazii i-au strîns ceva bani, ca să-l ajute să plece. Nu putea să mai rămînă în oraș. Ar fi fost o mustrare vie și pentru femeie, și pentru regiment. Și omul a pierit în chipul cel mai mîrșav... A ajuns cerșetor și a murit degerat undeva, pe un chei din Petersburg.

Cazul celălalt a fost și mai jalnic. Femeia avea aceeași fire ca cea dintîi, dar era tînără și frumoasă. Și avea purtări tare urîte. Oricît de ușor treceam noi cu vederea idilele de acest fel, dar tot ne scotea din sărite. Bărbatu-său, însă, nu zicea nimic. Știa tot, vedea tot și tăcea. Prietenii îi făceau din cînd în cînd cîte o aluzie, dar el le răspundea: „Să mă lăsați în pace, auziți? Să mă lăsați în pace... Nu-i treaba mea, nu m-amestec... Lenocika să fie fericită, asta-i principalul..." Mare dobitoc!

Pînă la urmă, ea s-a îndrăgostit nebunește de locotenentul Vișneakov, subalternul bărbatului ei în compania pe care o comanda. Și au trăit în trei, ca în cea mai legală formă de căsătorie. Între timp, regimentul nostru a fost trimis pe front. Doamnele au venit să ne petreacă. A apărut și ea. Zău că-ți era rușine s-o privești. Măcar de ochii lumii să fi aruncat o privire soțului. Dar femeia se spînzurase de gîtul locotenentului, ca dracu de o salcie uscată. După ce ne-am instalat în

vagoane, şi trenul a pornit, a mai avut şi neruşinarea să-i strige soţului ei : „Ai grijă şi păzeşte-l pe Volodea ! Dacă i se întîmplă ceva, iau copiii, plec de acasă şi nu mă mai întorc niciodată."

Poate crezi că bărbatu-său era o cîrpă, un bicisnic ? Da' de unde ! Era un ostaş viteaz. Lîngă munţii Zelionîie şi-a condus de şase ori compania la atac împotriva unei redute turceşti şi din două sute de oameni nu a rămas decît cu paisprezece. Deşi căpătase două răni, nu se lăsase dus la punctul sanitar. Iată ce fel de om era. Soldaţii se uitau la el ca la dumnezeu.

Dar *ea* îi poruncise... Lenocika lui îi poruncise !

Şi-l îngrijea pe laşul şi trîntorul de Vişneakov ca o dădacă, ce spun eu, ca o mamă. Cînd erau nevoiţi să rămînă noaptea în ploaie şi să doarmă în noroi, îl învelea cu mantaua lui. Se ducea în locul lui la lucrările de fortificaţii, iar celălalt dormea în bordei sau juca stos. Noaptea, controla în locul lui posturile de pază. Şi nu uita, Verocika, bașbuzucii pe vremea aceea ne tocau posturile noastre de pază, cum ar toca o muiere din Iaroslav varză. Cu toate că-i păcat să te bucuri de o nenorocire, ne-am bucurat toţi cînd am aflat că Vişneakov s-a îmbolnăvit de tifos şi a murit la spital...

— Dar spune, bunicule, femei care să iubească n-ai întîlnit ?

— Desigur, Verocika. Ba chiar mai mult : sînt convins că aproape fiecare femeie este în stare, din dragoste, de cel mai înalt eroism. Sărutînd, îmbrăţişînd, dăruindu-se, a şi devenit mamă. Dragostea înseamnă pentru ea tot rostul vieţii, tot universul ! Nu ea este vinovată că dragostea a ajuns atît de vulgară, a coborît pînă la o simplă comoditate în viaţă, pînă la o distracţie măruntă. Vinovaţi sînt bărbaţii. La douăzeci de ani îi vezi sătui peste măsură de toate, cu trupuri pirpirii şi suflete de iepure, incapabili de o dorinţă puternică, de fapte eroice, de duioşie şi adoraţie pentru femeia iubită. Se spune că pe timpuri toate acestea existau, dar presupunînd că nu existau, nu au visat oare la ele minţile cele mai luminate şi firile cele mai alese ale omenirii : *poeţi, romancieri, muzicieni, pictori* ? Acum cîteva zile am citit povestea lui Manon Lescaut şi a cavalerului

de Grieux... Te rog să mă crezi că am plîns în hohote... Spune, draga mea, cu mîna pe inimă, oare nu visează orice femeie în adîncul sufletului ei la o astfel de dragoste — unică, atotiertătoare, gata la orice, modestă și plină de abnegație ?

— O, da, fără îndoială, bunicule...

— Și fiindcă o astfel de dragoste nu există, femeile se răzbună. Or să mai treacă vreo treizeci de ani... eu n-o să mai apuc, dar tu poate c-o să apuci, Verocika. Ține minte vorbele mele. Peste vreo treizeci de ani, femeile or să aibă în lume o putere nemaivăzută. Se vor îmbrăca întocmai ca niște idoli indieni. Ne vor călca în picioare pe noi, bărbații, ca pe niște robi demni de dispreț. Capriciile lor nebunești vor fi pentru noi legi chinuitoare. Și toate acestea, fiindcă noi n-am știut timp de generații întregi să admirăm și să cinstim dragostea. Asta va fi răzbunarea. Cunoști legea : forța acțiunii este egală cu forța reacțiunii.

După o scurtă pauză, o întrebă deodată :

— Spune-mi, Verocika, bineînțeles dacă nu ți-e greu, ce-i cu povestea aia a telegrafistului, de care a vorbit astăzi prințul Vasili ? Ce e adevărat și ce a născocit, după cum îi e obiceiul ?

— Te interesează, bunicule ?

— Răspunde numai dacă vrei. Dacă din cine știe ce motive ți-e greu...

— Cîtuși de puțin. Îți povestesc bucuroasă.

Și Vera îi istorisi amănunțit de nebunul care o urmărea de mult cu dragostea lui, cu doi ani înainte de a se mărita.

Nu-l văzuse niciodată, nu-i cunoștea numele. Primise doar scrisori de la el, semnate G.S.J. Într-o zi, strecurase o vorbă că ar fi mic funcționar într-o instituție de stat, dar de telegraf nu pomenise nimic. Probabil că o urmărea mereu, fiindcă în epistolele sale arăta foarte exact la ce serate se ducea, în ce societate și cum era îmbrăcată. La început, scrisorile erau destul de vulgare, vădind o pasiune stranie, deși absolut curată. Într-o zi, însă, ea l-a rugat în scris (ai grijă, bunicule, să nu-ți scape vreo vorbă despre asta, fiindcă nu știe nimeni) să nu o mai obosească atît cu declarațiile lui de iubire.

De atunci, nu mai pomenise de dragoste şi-i scria rar : de paşte, de Anul nou şi de ziua ei. Prinţesa Vera îi povesti şi despre pachetul primit în ziua aceea şi reproduse aproape cuvînt cu cuvînt ciudata scrisoare a misteriosului ei adorator...

— Mda, mormăi, în sfîrşit, generalul. Poate că este numai un nebun, un maniac, dar poate... cine ştie ? Poate că prin viaţa ta, Verocika, trece tocmai dragostea la care visează femeile şi de care nu mai sînt în stare bărbaţii. Ia stai. Parcă în faţa noastră se văd mişcîndu-se nişte felinare. Probabil că e trăsura mea.

În clipa aceea, din spatele lor răsună un claxon strident de automobil, şi pe drumul brăzdat de urmele roţilor se aşternu lumina albă a acetilenei. Gustav Ivanovici îi ajunsese din urmă.

— Annecika, ţi-am luat lucrurile. Urcă-te, zise el. Ne permiteţi să vă conducem, excelenţa-voastră ?

— Îţi mulţumesc, dragul meu, răspunse generalul, dar nu-mi place maşina asta. Se zguduie toată, pute şi nu-ţi face nici o plăcere. Cu bine, Verocika. Acum o să vin des pe la voi, adăugă el, sărutîndu-i fruntea şi mîinile.

Îşi luară rămas bun. Friesse o conduse pe Vera Nikolaevna pînă la vila ei şi, după un viraj brusc, dispăru în beznă cu automobilul său care duduia şi scotea fum.

IX

Prinţesa Vera urcă treptele terasei şi intră în casă cu un sentiment neplăcut. Auzise de departe glasul răstit al fratelui său Nikolai şi văzuse silueta înaltă şi uscăţivă a acestuia mişcîndu-se repede prin cameră, dintr-un colţ într-altul. Vasili Lvovici şedea la masa de joc şi desena ceva cu creta pe postavul verde. Îşi ţinea capul mare, tuns, cu păr bălai, aplecat, cu bărbia-n piept.

— Am spus de mult ! zicea Nikolai, enervat, făcînd cu mîna dreaptă un gest, de parcă ar fi zvîrlit jos o greutate nevăzută. Am spus de mult că trebuie să se pună capăt acestor scrisori idioate. Chiar înainte de a

te fi căsătorit cu Vera ți-am atras atenția că vă distrați amîndoi pe socoteala lor ca niște copii, văzînd în ele numai partea hazlie... Dar uite-o și pe Vera... Tocmai vorbeam cu Vasili Lvovici despre P.P.J., nebunul ăla al tău. Socot că această corespondență este deplasată și vulgară.

— N-a fost nici un fel de corespondență, l-a întrerupt cu răceală Șein. Nu a scris decît el...

La auzul acestor cuvinte, Vera se înroși și se așeză pe divanul care se afla în umbra unei latanii mari.

— Vă rog să-mi iertați felul de exprimare, zise Nikolai Nikolaevici, aruncînd parcă jos un obiect greu și nevăzut, care-i apăsa pieptul.

— Nu pricep de ce-l numești *al meu* ? interveni Vera, bucuroasă de sprijinul soțului ei. E tot atît de mult al meu ca și al tău...

— Bine, încă o dată scuzele mele. Într-un cuvînt, am vrut să spun că trebuie să se pună capăt prostiilor lui. După părerea mea, afacerea asta depășește limitele glumelor și ale desenelor amuzante... Vă rog să mă credeți că nu mă îngrijorează altceva decît bunul renume al Verei și al tău, Vasili Lvovici.

— Cred că ai sărit peste cal, Kolea, replică Șein.

— Poate, poate... Dar s-ar putea să ajungeți foarte ușor într-o situație ridicolă.

— Nu văd în ce fel, ripostă prințul.

— Închipuie-ți că brățara asta idioată... Nikolai luă cutia roșie de pe masă, și o aruncă în aceeași clipă cu dezgust la loc, că această monstruoasă podoabă popească rămîne la noi, ori o aruncăm, ori o dăruim Dașei. Atunci, în primul rînd, P.P.J. poate să se laude față de cunoscuții sau colegii săi că prințesa Vera Nikolaevna Șeina acceptă să primească daruri de la el, iar în al doilea rînd, faptul acesta l-ar încuraja să facă cine știe ce altă prostie. Mîine o să-i trimită un inel cu briliante, poimîine, un colier de perle și de-aici pînă la banca acuzaților pentru delapidare și fals nu-i decît un pas, iar prințesa și prințul Șein vor fi chemați ca martori... Ar fi drăguț, nu-i așa ? !

— Nu, nu, brățara trebuie trimisă imediat înapoi ! exclamă Vasili Lvovici.

— Sînt de aceeași părere, încuviință Vera. Și trebuie s-o facem cît mai repede. Dar cum? Doar nu-i cunoaștem nici numele, nici prenumele, nici adresa.

— Asta-i un fleac, a zis, disprețuitor, Nikolai Nikolaevici. Doar îi cunoaștem inițialele P.P.J.... ori cum, Vera?

— G.S.J.

— Perfect. În afară de aceasta, știm că este funcționar de stat. E destul și prea destul. Chiar mîine voi lua indicatorul funcționarilor din oraș și-l voi descoperi pe cel care are inițialele astea. Dacă din cine știe ce cauză n-o să-l descopăr, o să chem pur și simplu un agent de poliție și o să-i dau ordin să-l găsească. Dacă întîmpin greutăți, mă voi folosi de fițuica asta cu scrisul lui. Într-un cuvînt, pînă mîine la ora două voi ști precis adresa și numele acestui individ, ba chiar și cînd poate fi găsit acasă. Iar din clipa în care-l dibuim, nu numai că-i vom restitui imediat comoara lui, dar vom lua și măsuri să nu ne mai amintească niciodată de existența sa.

— Ce ai de gînd să faci? îl întrebă prințul Vasili.

— Ce am de gînd? Mă duc la guvernator și-l rog...

— În nici un caz la guvernator. Știi care sînt relațiile dintre noi... Am fi în pericol să ajungem într-o situație ridicolă.

— Mă rog. Mă duc la colonelul de jandarmi — mi-e prieten de club — și-l rog să-l cheme pe acest Romeo și să-l amenințe puțin. Îl cunoști. Îi bagă omului degetul sub nas, nu mișcă mîna de loc, ci doar degetul, și țipă: „Domnule, nu voi tolera asta!"

— Ah! Cu ajutorul jandarmilor! izbucni Vera, încruntîndu-se.

— Vera are dreptate, încuviință prințul. Mai bine să nu amestecăm în afacerea asta pe nimeni. O să dăm prilej la zvonuri, bîrfeli... Ne cunoaștem orașul destul de bine. Toată lumea trăiește aici parcă în niște borcane de sticlă... Cel mai potrivit lucru e să mă duc chiar eu la tînărul acesta... deși, dumnezeu știe, poate c-o avea șaizeci de ani. Îi dau brățara și-i fac o morală aspră.

— Atunci merg și eu cu tine, îl întrerupse repede Nikolai Nikolaevici. Tu ești prea moale. Să mă lași pe mine să-i vorbesc... Iar acum, prieteni, urmă dînsul,

scoţîndu-şi ceasul din buzunar şi uitîndu-se la el, vă rog să mă iertaţi că o să mă retrag pentru cîteva clipe la mine. Sînt mort de oboseală şi trebuie să mai răsfoiesc două dosare.

— Nu ştiu de ce mi-e milă de nenorocitul acesta, spuse Vera, şovăitoare.

— Mila ta nu-şi are rostul, replică Nikolai, cu asprime, întorcîndu-se de la uşă. Dacă ieşirea asta cu brăţara şi scrisoarea şi-ar fi permis-o un om din cercul nostru, prinţul Vasili l-ar fi provocat la duel. Iar dacă n-ar fi făcut-o el, aş fi făcut-o eu. Dacă am fi trăit în alte vremuri, aş fi poruncit pur şi simplu să fie dus la grajd şi bătut cu vergile. O să-ţi telefonez mîine la birou, Vasili Lvovici.

X

Scara murdară mirosea a şoareci, a pisici, a gaz şi a rufe spălate. Înainte de a ajunge la etajul al cincilea, prinţul Vasili Lvovici se opri.

— Stai puţin, îi spuse el cumnatului său. Lasă-mă să-mi mai trag sufletul. Eh, Kolea, n-ar fi trebuit să facem asta...

Mai urcară două etaje. Pe platforma scării era atît de întuneric, încît Nikolai Nikolaevici a fost silit să aprindă două chibrituri, ca să distingă numărul apartamentului.

Sunară la uşă, şi le deschise o femeie voluminoasă, căruntă, cu ochi cenuşii. Purta ochelari. Trupul îi era puţin încovoiat, probabil din pricina vreunei suferinţe.

— Domnul Jeltkov e acasă ? o întrebă Nikolai Nikolaevici.

Femeia îi măsură din ochi, speriată, pe cei doi bărbaţi. Dar probabil că aspectul lor cuviincios o linişti.

— E acasă, poftiţi vă rog, zise ea, deschizînd uşa. Prima uşă la stînga.

Bulat-Tuganovski bătu de trei ori scurt şi energic. Dinăuntru se auzi un foşnet uşor. Tuganovski mai bătu o dată.

— Intră, răspunse o voce slabă.

Camera era foarte scundă, însă neobișnuit de mare și aproape pătrată. Două ferestre mici rotunde, ca la vapoare, abia reușeau s-o lumineze. De altfel, întreaga încăpere semăna cu sala de mese a unui vapor de marfă. Lîngă un perete se afla un pat îngust, lîngă altul, un divan foarte mare și lat, acoperit cu un minunat covor de Tekin, acum zdrențuit, iar la mijloc, o masă cu o față de masă ucraineană brodată în culori vii.

La început, cei doi nu izbutiră să deslușească fața stăpînului odăii. Stătea cu spatele spre lumină, frecîndu-și încurcat mîinile. Era înalt, uscățiv și avea un păr lung și moale.

— Domnul Jeltkov, dacă nu mă înșel? întrebă Tuganovski, trufaș.

— Jeltkov. Mă bucură foarte mult că vă cunosc. Dați-mi voie să mă prezint.

Omul făcu doi pași spre Nikolai Nikolaevici cu mîna întinsă, însă acesta se întoarse în aceeași clipă cu tot trupul spre Șein, fără să se uite la mîna lui.

— Ți-am spus că n-am greșit.

Degetele slabe și nervoase ale lui Jeltkov prinseră a se mișca de-a lungul hainei scurte, cafenii, încheind și descheind nasturii. Izbuti în sfîrșit să pronunțe cu greutate, arătînd spre divan și înclinîndu-se cu stîngăcie:

— Vă rog să luați loc.

Acum îl vedeau bine. Era foarte palid, cu un obraz gingaș ca de fată, ochi albaștri și bărbia ca de copil încăpățînat, cu o gropiță la mijloc. Părea să aibă treizeci sau treizeci și cinci de ani.

— Mulțumesc, îi răspunse cu simplitate prințul Șein, care-l cerceta cu foarte mare atenție.

— *Merci,* făcu scurt Nikolai Nikolaevici. Și amîndoi rămaseră în picioare. Am venit numai pentru cîteva minute. Dumnealui este prințul Vasili Lvovici Șein, mareșalul gubernial al nobilimii. Numele meu este Mirza-Bulat-Tuganovski. Sînt substitut de procuror. Chestiunea despre care vom avea onoarea să discutăm cu dumneavoastră ne privește în aceeași măsură pe prinț și pe mine, sau, mai bine zis, pe soția prințului care este sora mea.

Jeltkov se pierdu cu totul și se lăsă deodată pe divan, murmurînd cu buzele țepene : „Vă rog, domnilor, luați loc", dar își aminti probabil că le mai propusese asta o dată fără succes, sări în picioare, porni repede spre fereastră, trecîndu-și mîna prin păr, apoi se întoarse iar la locul său. Mîinile lui tremurătoare începură din nou să se agite, pipăind în neștire nasturii de la haină, ciupind în neștire obrazul și mustățile roșcovane.

— Sînt la dispoziția domniei-voastre, excelență, zise el cu glas surd, uitîndu-se la Vasili Lvovici cu o privire implorătoare.

Dar Șein tăcea. Vorbi Nikolai Nikolaevici.

— În primul rînd, dați-mi voie să vă restitui un obiect care vă aparține, zise el și, scoțînd din buzunar cutia roșie, o puse cu grijă pe masă. Desigur, el face cinste gustului dumneavoastră, dar v-am ruga foarte mult ca astfel de surprize să nu se mai repete.

— Vă rog să mă iertați... Știu că sînt foarte vinovat, murmură Jeltkov, uitîndu-se în jos cu obrajii aprinși. Îmi îngăduiți să vă ofer un pahar de ceai ?

— Vedeți, domnule Jeltkov, urmă Nikolai Nikolaevici, ca și cum nu ar fi auzit ultimele cuvinte ale acestuia. Sînt foarte bucuros că am găsit în persoana dumneavoastră un om cumsecade, un gentleman, capabil să înțeleagă totul dintr-un singur cuvînt. Cred că ne vom înțelege ușor. Dacă nu mă înșel, o urmăriți pe prințesa Vera Nikolaevna de aproximativ șapte-opt ani ?

— Da, răspunse Jeltkov încet, lăsîndu-și genele în jos, cu o expresie de pietate.

— Pînă acum n-am luat împotriva dumneavoastră nici un fel de măsuri, deși — cred că sînteți de acord — nu numai că puteam, dar chiar *trebuia* să luăm, nu-i așa ?

— Da.

— Da, dar cu ultima dumneavoastră faptă și anume cu trimiterea acestei brățări de granate, ați depășit limitele răbdării noastre. M-ați înțeles ? Le-ați depășit. Nu vă voi ascunde faptul că primul nostru gînd a fost să cerem ajutorul autorităților, dar nu am făcut-o și sînt foarte bucuros că n-am făcut-o, fiindcă, repet, am ghicit numaidecît că aveți un suflet nobil.

— Vă rog să mă iertați. Cum ați spus? întrebă deodată Jeltkov și izbucni în rîs. Ați vrut să vă adresați autorităților? Asta ați spus?

Și, vîrîndu-și mîinile în buzunar, se instală comod pe un colț al divanului, apoi își scoase portțigaretul și chibriturile și își aprinse o țigară.

— Așadar, ați spus că ați vrut să cereți ajutorul autorităților? Vă rog să mă iertați, prințe, că stau jos, i se adresă el lui Șein. Și mai departe?

Prințul trase un scaun lîngă masă și se așeză. Se uita nedumerit și cu o nespusă curiozitate la omul acesta ciudat.

— Vezi, dragul meu, nu va fi niciodată prea tîrziu s-o facem, urmă Nikolai Nikolaevici cu o ușoară sfidare. Să cauți să pătrunzi nepoftit într-o familie străină...

— Vă rog să mă iertați, dacă vă întrerup, dar...

— Ba vă rog să mă iertați dumneavoastră, dar de astă dată am să vă întrerup eu... ripostă procurorul, aproape țipînd.

— Cum doriți. Puteți vorbi. Vă ascult. Dar aș vrea mai întîi să-i spun cîteva cuvinte prințului Vasili Lvovici.

Și, fără să-l mai ia în seamă pe Tuganovski, se întoarse spre prinț.

— Trăiesc acum cea mai grea clipă din viața mea, zise el. Simt nevoia să vă vorbesc, fără a păstra nici un fel de convenționalism... Vreți să mă ascultați?

— Vă ascult, răspunse Șein. Ah, Kolea, taci puțin, zise el, nerăbdător, observînd gestul mînios al lui Tuganovski. Vorbiți.

Cîteva secunde, Jeltkov rămase cu gura deschisă, de parcă s-ar fi sufocat, apoi începu deodată să vorbească precipitat, ca și cum s-ar fi rostogolit în prăpastie. Vorbea numai din fălci, iar buzele îi erau albe și nemișcate ca de mort.

— Mi-e greu să rostesc o astfel de... frază... să spun că o iubesc pe soția dumneavoastră. Dar șapte ani de dragoste cuviincioasă și fără nici o speranță îmi dau dreptul s-o fac. Recunosc că la început, cînd Vera Nikolaevna era încă domnișoară, i-am trimis scrisori stupide și am așteptat chiar răspuns la ele. Recunosc și că ul-

tima mea faptă, adică trimiterea brățării, a fost o prostie și mai mare. Dar... vă mărturisesc deschis și simt că mă veți înțelege — știu că niciodată nu voi putea să n-o mai iubesc... Spuneți-mi, prințe, presupunînd că lucrul acesta vă displace... spuneți-mi, ce ați putea face, ca să puneți capăt sentimentului care mă stăpînește? Să mă expediați într-un alt oraș, așa cum a spus Nikolai Nikolaevici? Dar și acolo o voi iubi pe Vera Nikolaevna ca și aici. Să mă băgați la închisoare? Și acolo voi găsi mijlocul să-i atrag atenția asupra mea. Mai rămîne un singur lucru — moartea. Dacă vreți, o voi accepta în orice formă.

— În loc să ne ocupăm de miezul problemei, ne apucăm de melodeclamații, zise Nikolai Nikolaevici, punîndu-și pălăria pe cap. Problema e cît se poate de simplă. Vi se propune una din două: sau renunțați cu totul s-o mai urmăriți pe prințesa Vera Nikolaevna, sau, dacă nu veți accepta lucrul acesta, vom lua măsurile oferite de poziția noastră în societate, de relațiile noastre și așa mai departe.

Deși îl auzise, Jeltkov nu-i aruncă nici măcar o privire. Se întoarse spre prințul Vasili Lvovici și-l întrebă:

— Îmi permiteți să lipsesc zece minute? Vă mărturisesc că vreau să vorbesc la telefon cu prințesa Vera Nikolaevna. Vă asigur că vă voi reda din convorbirea aceasta tot ce va fi posibil.

— Duceți-vă, îi răspunse Șein.

Cînd Vasili Lvovici și Tuganovski rămaseră singuri, acesta din urmă se repezi la cumnatul său.

— Se poate una ca asta? țipă el, făcînd iarăși un gest, ca și cum ar fi aruncat jos cu mîna dreaptă un obiect nevăzut pe care-l ținea la piept. Nu, hotărît, nu! Te-am avertizat că iau asupra mea întreaga parte practică a discuției. Dar tu te-ai lăsat înduioșat și i-ai permis să vorbească pe larg de sentimentele sale. Eu aș fi rezolvat totul în două cuvinte.

— Ai puțină răbdare, acum se va lămuri totul. După față îmi dau seama, simt că omul acesta nu este în stare să înșele și să mintă cu bună știință. Gîndește-te, Kolea,

oare el e de vină că iubește ? Și poți oare stăpîni un sentiment ca dragostea, care nu și-a găsit încă pînă astăzi un tălmaci ? După cîteva clipe de gîndire, prințul urmă : Mi-e milă de el și... nu numai atît : simt că asist la o uriașă tragedie a sufletului și nu pot să joc comedie.

— Asta-i decadență, ripostă Nikolai Nikolaevici.

Jeltkov se întoarse după zece minute. Ochii îi străluceau și păreau profunzi, de parcă ar fi fost plini de lacrimi. Își părăsise poza de gentleman, și după felul cum se purta se vedea că uitase cu totul bunele maniere. Prințul Șein înțelese, și de data aceasta, cu sensibilitatea lui adîncă, ce se petrece în sufletul lui.

— Sînt gata, și de mîine n-o să mai auziți de mine, zise Jeltkov. E ca și cum aș muri. Dar am o singură condiție, pe care v-o pun *dumneavoastră,* prințe Vasili Lvovici. Am luat bani din casa statului și oricum trebuie să fug din oraș. Îmi permiteți să-i mai scriu prințesei Vera Nikolaevna o ultimă scrisoare ?

— Nu. Dacă s-a terminat, s-a terminat. Nici un fel de scrisoare, strigă Nikolai Nikolaevici.

— Bine, scrieți, răspunse Șein.

— Asta-i tot, zise Jeltkov, zîmbind trufaș. Nu veți mai auzi de mine și, firește, nu mă veți mai vedea niciodată. Prințesa Vera Nikolaevna nu a vrut să stea de vorbă cu mine. Cînd am întrebat-o dacă aș putea să rămîn în oraș, ca s-o văd măcar din cînd în cînd, firește fără să apar în fața ochilor ei, a răspuns : „Ah, dacă ați ști cît m-a plictisit toată povestea asta. Vă rog s-o curmați cît mai repede." Și iată că o curm. Cred că sînteți convins că am făcut tot ce am putut ?

Seara, cînd s-a întors la vilă, Vasili Lvovici i-a povestit soției sale cu de-amănuntul întrevederea cu Jeltkov. Se simțea dator s-o facă.

Deși era neliniștită, Vera nu s-a mirat și nici nu părea descumpănită. Dar noaptea, cînd soțul a venit în patul ei și s-a întins lîngă dînsa, ea s-a întors cu fața spre perete, și i-a spus, cu totul pe neașteptate :

— Lasă-mă. Știu că omul acesta se va omorî.

XI

Vera Nikolaevna nu citea niciodată ziarele, în primul rînd, fiindcă nu voia să-şi murdărească mîinile, iar în al doilea rînd, pentru că nu pricepea limbajul folosit în ele.

Dar soarta a vrut să pună mîna pe ziar şi să-i cadă privirea tocmai pe coloana în care scria :

„O moarte misterioasă. Ieri seara, pe la ora şapte, s-a sinucis G. S. Jeltkov, funcţionar la Camera de control. Potrivit concluziilor la care au ajuns cercetările judiciare, gestul lui se datoreşte faptului că a sustras şi a cheltuit banii statului. Aşa afirmă cel puţin sinucigaşul în scrisoarea pe care a lăsat-o. Deoarece, în urma declaraţiilor martorilor, s-a stabilit că şi-a luat viaţa din proprie voinţă, s-a renunţat la autopsie."

Vera se gîndea :

„Cum de am presimţit eu asta ? Cum de am presimţit tocmai deznodămîntul acesta tragic ? Şi ce a fost asta ? Dragoste ori nebunie ?"

Întreaga zi s-a plimbat prin grădina de flori şi prin livadă. Neliniştea care o cuprindea tot mai mult clipă de clipă nu-i dădea pace. Toate gîndurile îi erau ţintuite de omul necunoscut pe care nu-l văzuse niciodată şi era puţin probabil să-l mai vadă cîndva, pe acest ridicol Pe-Pe-Je.

„Cine ştie, poate că prin viaţa ta a trecut tocmai dragostea adevărată, plină de abnegaţie", şi-a amintit ea de vorbele lui Anosov.

Pe la ora şase, a venit poştaşul. De data aceasta, Vera Nikolaevna a recunoscut scrisul lui Jeltkov şi a desfăcut plicul cu o duioşie la care nu s-ar fi aşteptat.

Iată ce scria :

„Nu sînt de vină, Vera Nikolaevna, că dumnezeu a vrut să-mi trimită, ca o fericire imensă, dragostea pentru dumneavoastră. Nimic nu mă interesează în viaţa asta : nici politica, nici ştiinţa, nici filozofia, nici fericirea viitoare a oamenilor. Pentru mine, întreaga mea viaţă sînteţi dumneavoastră. Abia acum îmi dau seama că într-un fel oarecare am pătruns supărător în viaţa dumneavoastră. Vă rog să mă iertaţi, dacă puteţi. Astăzi,

plec. Nu mă voi mai întoarce niciodată și nimic nu vă va mai aminti de mine.

Vă sînt nespus de recunoscător chiar și numai pentru faptul că existați. Mi-am analizat sentimentele. Nu este vorba de o boală, nici de ideea fixă a unui maniac, ci de dragostea cu care dumnezeu a vrut, nu știu de ce, să mă răsplătească.

Nu-i nimic dacă am fost ridicol în ochii dumneavoastră sau ai fratelui dumneavoastră. Plec, spunînd cu înflăcărare : «*Sfințească-se numele tău*».

Acum opt ani v-am văzut într-o lojă la circ și mi-am spus din prima clipă : o iubesc, fiindcă nu există pe lume nimic asemănător, nimic mai frumos — nici animal, nici floare, nici stea, nici un om mai minunat și mai gingaș decît dînsa. Dumneavoastră întruchipați întreaga frumusețe a pămîntului.

Gîndiți-vă, ce puteam să fac ? Să fug într-alt oraș ? Oricum, inima mea ar fi fost totdeauna lîngă dumneavoastră, la picioarele dumneavoastră. Fiecare clipă a zilei ar fi fost plină de gînduri, de visuri legate de dumneavoastră... de un dulce delir. Mi-e foarte rușine și roșesc, gîndindu-mă la brățara mea prostească. Ce să fac ? Am greșit. Îmi închipui ce impresie a produs ea asupra oaspeților dumneavoastră.

Peste zece minute plec. Mai am de lipit timbrul și de aruncat scrisoarea la cutie, ca să nu las asta pe seama nimănui. Vă rog să ardeți scrisoarea. Și eu am aprins focul în sobă și arunc în flăcări tot ceea ce am avut mai de preț în viață : batista dumneavoastră, pe care mărturisesc că am furat-o. Ați uitat-o pe un scaun la balul de la Cercul nobilimii. Ard și biletelul trimis de dumneavoastră — o, de cîte ori l-am sărutat — prin care mi-ați interzis să vă mai scriu. Ard programul unei expoziții de pictură pe care l-ați ținut cîndva în mînă, și, înainte de a ieși, l-ați uitat pe un scaun... S-a sfîrșit. Am tăiat toate punțile, și totuși cred, ba sînt chiar convins că nu mă veți uita. Dacă vă veți aminti de mine — știu că sînteți foarte muzicală, de cele mai multe ori v-am văzut la cvartetele lui Beethoven — așadar, dacă vă veți aminti de mine, cîntați sau porunciți să se cînte sonata în Re-major Nr. 2, op. 2.

Nu știu cum să închei scrisoarea. Vă mulțumesc din suflet, unica mea bucurie, unica mea mîngîiere, unicul meu gînd. Să vă dea dumnezeu fericire și nici o deșertăciune lumească să nu tulbure minunatul dumneavoastră suflet.

Vă sărut mîinile

G. S. J."

Vera s-a dus la soțul ei cu ochii roșii de plîns, cu buzele umflate și i-a spus, întinzîndu-i scrisoarea :

— Nu vreau să-ți ascund nimic, dar simt că în viața noastră a intervenit ceva îngrozitor. Probabil că tu și Nikolai Nikolaevici ați făcut ceva... ce nu se cade.

Prințul Șein a citit scrisoarea cu atenție, a împăturit-o cu grijă și a spus după o lungă tăcere :

— Nu mă îndoiesc de sinceritatea acestui om, ba mai mult chiar, nu îndrăznesc să analizez sentimentele lui față de tine.

— A murit ? întrebă Vera.

— Da, a murit. Pot să-ți spun că te-a iubit și nu a fost cîtuși de puțin nebun. L-am privit cu atenție, am urmărit fiecare mișcare a lui, fiecare expresie a feței sale. Viața pentru el nu exista fără tine. Simțeam că văd o suferință uriașă din pricina căreia oamenii mor și aproape chiar am înțeles că am în fața mea un mort. Nu știam, Vera, cum să mă port, ce să fac. Înțelegi ?

— Spune, Vasenka, îl întrerupse ea : te-ar durea dacă m-aș duce în oraș să-l văd ?

— Nu, Vera. Te rog, du-te. Aș fi venit și eu, dar Nikolai a stricat totul. Mi-e teamă că n-o să mă simt la largul meu.

XII

Vera Nikolaevna porunci vizitiului să oprească trăsura cu două străzi mai înainte de Luteranskaia. Găsi destul de ușor apartamentul lui Jeltkov. Îi deschise o femeie bătrînă cu ochii cenușii, foarte grasă, pe nas cu ochelari cu ramă de argint. Și întrebă ca și în ajun :

— Pe cine căutați ?

— Pe domnul Jeltkov.

Pesemne că îmbrăcămintea ei, pălăria, mănușile și tonul oarecum autoritar produseră o puternică impresie asupra proprietăresei, care începu să-i dea amănunte :

— Poftiți, poftiți, prima ușă la stînga, dar acolo... acum... ne-a părăsit atît de curînd. Ei și ce-i dacă a cheltuit banii statului ? Ar fi putut să-mi spună mie. Vă închipuiți ce avere am dacă închiriez camere burlacilor. Dar vreo șase-șapte sute de ruble tot aș fi adunat ca să-i depun pentru el. Dacă ați ști ce om minunat a fost, doamnă ! De opt ani locuiește la mine și nu mi se părea că-i chiriaș, ci mai degrabă că-i copilul meu.

În antreu era un scaun, și Vera se lăsă pe el.

— Sînt o prietenă a răposatului dumneavoastră chiriaș, zise ea, rostind rar cuvintele. Povestiți-mi ceva despre ultimele clipe ale vieții sale. Spuneți-mi ce a făcut și ce a vorbit.

— Au venit la el doi domni și au stat foarte mult de vorbă. Mi-a spus că i s-a oferit un loc de administrator la o moșie, apoi domnul Eji a dat fuga la telefon. și s-a întors tare vesel. Cei doi domni au plecat, iar el s-a apucat de scris. După aceea s-a dus și a aruncat scrisoarea la cutie, iar puțin mai tîrziu am auzit un pocnet, ca și cum ar fi tras cineva cu un revolver de copii. N-am luat în seamă zgomotul. Pe la ora șapte avea obiceiul să bea ceai. Lukeria, servitoarea noastră, i-a bătut în ușă, însă el n-a răspuns. Atunci a mai bătut de cîteva ori, dar zadarnic. Cînd am forțat ușa, l-am găsit mort.

— Povestiți-mi ceva de brățară, o rugă Vera Nikolaevna.

— Ah, da, brățara. Uitasem. De unde știți de ea ? Înainte de a scrie scrisoarea, a venit la mine și m-a întrebat : „Sînteți catolică ?" I-am spus că da. Atunci a zis : „La voi există un obicei frumos — chiar așa a spus «un obicei frumos» — să atîrnați la icoana maicii domnului inele, coliere, felurite daruri. Dacă v-aș ruga, ați atîrna brățara aceasta la icoană ?" Eu i-am făgăduit s-o fac.

— Aș putea să-l văd ? întrebă Vera.

— Poftiți, poftiți, doamnă. Prima ușă la stînga. Au vrut să-l ducă astăzi la morgă, dar are un frate care a

căpătat autorizație să-l înmormînteze creștinește. Poftiți, poftiți.

Vera făcu un efort și deschise ușa. În odaie mirosea a tămîie și ardeau trei lumînări de ceară. Jeltkov era întins pe masă. Capul îi stătea mai jos decît corpul. Cineva îi pusese o perniță mică și moale, de parcă unui cadavru nu i-ar fi fost totuna. Pe fața lui se citea o demnitate profundă și buzele zîmbeau cu seninătate, ca și cum înainte de a-și fi dat suflarea ar fi aflat o taină mare și minunată, care l-ar fi împăcat deodată cu toată viața lui pămînteană. Ea își aminti că văzuse aceeași expresie de împăcare pe măștile mortuare ale unor oameni care suferiseră nespus de mult ca, de pildă, Pușkin și Napoleon.

— Vreți să ies din odaie, doamnă ? a întrebat-o bătrîna, cu un ton foarte familiar.

— Da, o să vă chem pe urmă, răspunse Vera, și scoase numaidecît din buzunarul lateral al bluzei un trandafir mare și roșu, ridică puțin cu mîna stîngă capul mortului, și cu mîna dreaptă îi puse floarea sub căpătîi. În clipa aceea înțelese că iubirea pe care o visează orice femeie trecuse pe lîngă ea. Își aminti cuvintele generalului Anosov despre o dragoste ce iese din comun, veșnică, și acum cuvintele lui i se păreau aproape profetice. Apoi dădu deoparte părul de pe fruntea mortului, îi strînse cu putere tîmplele în palme și-l sărută îndelung, prietenește, pe fruntea umedă și rece.

La plecare, proprietăreasa îi zise pe un ton mieros, de poloneză :

— Văd că nu sînteți ca alții și nu ați venit numai din curiozitate. Înainte de a muri, răposatul mi-a spus : „Dacă se va întîmpla să mor și va veni o doamnă să mă vadă, spune-i că cea mai frumoasă bucată a lui Beethoven este..." mi-a și scris pe o bucată de hîrtie, ca să nu uit... Iată...

— Arătați-mi, zise Vera Nikolaevna, izbucnind în plîns. Vă rog să mă iertați, sînt atît de impresionată de moartea lui, că nu mă pot stăpîni.

Și citi cuvintele așternute cu scrisul pe care-l cunoștea de mult :

L. van Beethoven, Son. Nr. 2, op. 2, *Largo Appassionato.*

XIII

Vera Nikolaevna s-a întors acasă, tîrziu seara, și s-a bucurat că nu i-a găsit nici pe soțul, nici pe fratele ei. În schimb, o aștepta pianista Jenny Reiter și, emoționată de ceea ce văzuse și auzise, Vera alergă la ea și exclamă, sărutîndu-i mîinile mari și frumoase :

— Jenny, scumpa mea, te rog să cînți ceva pentru mine.

Apoi ieși numaidecît din cameră și se așeză pe banca din grădină. Nu se îndoia nici o clipă că Jenny va cînta tocmai pasajul acela din sonata a doua despre care scrisese mortul cu numele caraghios de Jeltkov.

Chiar așa se și întîmplă. De la primele acorduri recunoscu bucata aceasta, unică prin profunzimea ei. Și sufletul ei părea că se dedublează. Se gîndea că trecuse pe lîngă ea o dragoste mare, care se naște numai o dată la o mie de ani. Își amintea de cuvintele generalului Anosov și se întreba pentru ce o silise Jeltkov să asculte, fără voia ei, tocmai această bucată de Beethoven. Iar în minte i se închegau cuvinte, care se potriveau atît de bine cu muzica, de parcă ar fi fost strofe ce se încheiau cu vorbele : *„Sfințească-se numele tău".*

„O să-ți arăt în sunete gingașe o viață care s-a osîndit cu supunere și bucurie la chinuri, suferințe și moarte. Nici o tînguire, nici un reproș n-am cunoscut, după cum n-am cunoscut nici durerea mîndriei jignite. În fața ta n-am fost decît rugăciune : *«Sfințească-se numele tău».*

Da, prevăd suferință, sînge și moarte. Cred că trupului îi vine greu să se despartă de suflet, dar, Minunea mea, laudă ție, laudă înflăcărată și dragoste fără cuvinte. *«Sfințească-se numele tău».*

Îmi amintesc de fiecare pas al tău, de privirea ta, de zîmbetul tău, de foșnetul pașilor tăi. Ultimele mele amin-

tiri sînt învăluite într-o tristețe dulce, tristețe calmă și minunată. Dar n-o să-ți pricinuiesc durere. Plec singur, în tăcere, așa cum au vrut-o dumnezeu și soarta : «*Sfințească-se numele tău*».

În ceasul trist înainte de moarte mă rog numai ție. Viața ar fi putut fi frumoasă și pentru mine. Dar nu cîrti, biată inimă, nu cîrti. Sufletul meu cheamă moartea, dar inima mi-e plină de laudă pentru tine : «*Sfințească-se numele tău*».

Nici tu, nici oamenii din jurul tău, nimeni nu știe cît ești de minunată. Bate ceasul. E timpul. Murind, în trista clipă a despărțirii de viață, cînt totuși : «slavă ție !».

Iat-o că vine, moartea care împacă totul, iar eu spun : «slavă ție !»"

Prințesa Vera îmbrățișă trunchiul unui salcîm, își lipi obrazul de el și plînse. Copacul se clătină ușor. Frunzele foșniră în adierea vîntului, de parcă i-ar fi împărtășit durerea. Stelele tabacului alb din grădină își risipiră cu și mai multă dărnicie parfumul... Iar muzica fără seamăn, supunîndu-se parcă durerii ei, urma :

„Liniștește-te, draga mea, liniștește-te, liniștește-te. Îți amintești de mine ? Îți amintești, da ? Doar tu ești singura și cea de pe urmă dragoste a mea. Liniștește-te, sînt cu tine. Gîndește-te la mine și voi fi alături de tine, pentru că ne-am iubit doar o clipă, dar pe veci. Îți amintești de mine ? Îți amintești ? Îți amintești ? Îți simt lacrimile. Liniștește-te. Somnul mi-e atît de dulce, atît de dulce, atît de dulce !"

După ce isprăvi de cîntat, Jenny Reiter ieși din casă și, văzînd-o pe prințesa Vera pe bancă, cu fața scăldată în lacrimi, o întrebă :

— Ce s-a întîmplat ?

Vera, cu ochii umezi, o sărută tulburată și plină de neliniște, pe față, pe buze și pe ochi, și-i răspunse :

— Nimic ! M-a iertat. Acum e totul bine.

1911

SOARELE LICHID

Eu, Henry Deebble, vă voi spune povestea adevărată a unor neobișnuite și remarcabile întîmplări din viața mea. O fac cu o mare prudență și cu o sfială întru totul întemeiată. Multe din relatările pe care socot că trebuie să le aștern pe hîrtie vor stîrni, desigur, uimirea, îndoiala, ba chiar și neîncrederea cititorilor mei. Mă aștept de la început la această eventualitate și socot că o asemenea atitudine față de amintirile mele ar fi cu totul posibilă și logică. De altfel, trebuie să recunosc că de multe ori chiar și mie mi se pare că anii petrecuți în călătorii, sau la înălțimea de 6000 de picioare, în vîrful vulcanului Cayambe din republica sud-americană Ecuador, nu au existat în realitate, ci au fost doar un vis straniu și fantastic sau delirul unui om cuprins pe neașteptate de o nebunie violentă.

Însă lipsa a patru degete de la mîna stîngă, durerile de cap care se repetă periodic și boala de ochi numită de oamenii simpli „orbul găinilor" mă silesc de fiecare dată să cred că am avut prilejul să fiu într-adevăr martorul celor mai uimitoare întîmplări din lume. În sfîrșit, nu pot socoti ca delir, vis sau rătăcire a minții cele patru sute de lire sterline, pe care le primesc regulat de trei ori pe an de la firma „E. Nydstone și fiul", *Regent Street* 451. Aceasta este pensia pe care mi-a lăsat-o cu mărinimie dascălul și patronul meu, una dintre cele mai mari personalități din istoria omenirii, care a pierit în timpul îngrozitorului naufragiu al vasului mexican „Gonzales".

Am absolvit secţia de fizică şi chimie de la facultatea de matematică a Universităţii regale, în anul una mie... Uite, chiar şi numai faptul acesta îmi aminteşte de aventurile prin care am trecut. În afară de pierderea degetelor de la mîna stîngă, retezate de un scripete sau lanţ, cu prilejul catastrofei, cum şi de vătămarea nervilor vizuali şi de toate celelalte, cînd am căzut în mare, am mai primit şi o lovitură cumplită în creştet, în partea dreaptă a capului, fără să-mi aduc aminte cum şi în ce fel. Lovitura nu a lăsat aproape nici un fel de urme exterioare, dar mi-a influenţat în chip ciudat psihicul şi anume memoria. Îmi amintesc foarte bine şi pot reconstitui în minte, persoane, localităţi, sunete şi ordinea evenimentelor, dar nu mai există pentru mine cifre, nume proprii, numerele caselor, numerele de telefon, precum şi cronologia istorică. Au pierit fără urmă din mintea mea toţi anii, lunile şi zilele care marchează etapele propriei mele vieţi, mi-au dispărut din memorie toate formulele ştiinţifice, deşi pot deduce pe oricare dintre ele cu foarte mare uşurinţă pornind de la simplu la complex, au dispărut numele şi prenumele tuturor celor pe care i-am cunoscut şi îi cunosc, lucru ce mă chinuie îngrozitor. Din păcate, pe vremea aceea nu ţineam un jurnal la zi, însă cele două-trei carnete de însemnări care au scăpat şi nişte scrisori vechi mă ajută în oarecare măsură să mă orientez.

Într-un cuvînt, am terminat facultatea şi am căpătat titlul de magistru în fizică, cu doi, trei, patru sau chiar cu cinci ani înainte de începutul secolului al XX-lea. Tocmai atunci s-a ruinat şi a murit soţul surorii mele mai mari, Maud, fermier din Norfolk, care-mi dăduse de multe ori pe vremea studenţiei un sprijin material, dar, mai ales, moral. Era ferm convins că-mi voi continua cariera ştiinţifică pe lîngă una din universităţile din Anglia şi voi ajunge cu timpul o stea strălucitoare pe firmamentul ştiinţei, lăsînd astfel să cadă o rază de glorie şi asupra modestei sale familii. Era un bărbat sănătos şi zdravăn ca un taur, căruia îi plăcea să bea un păhăruţ, să cînte un cuplet şi să boxeze, întruchipînd tipul omului robust în spiritul bunei, bătrînei şi veselei Anglii. A murit într-o noapte de un atac de apoplexie,

după ce mîncase la cină o porție uriașă de friptură de berbec stropit cu sos picant, și băuse o sticlă de whisky, pe lîngă cele două galoane [1] de bere blondă, scoțiană.

Speranțele și prevederile lui nu s-au împlinit. Nu am ajuns un savant. Nu am avut nici măcar norocul să obțin o catedră de profesor la vreun liceu. Am trecut printr-o perioadă stranie de ghinion aprig, neîndurător și îndelungat. Cine, în afară de rarii răsfățați ai soartei, nu cunoaște și nu a simțit pe propria-i piele înverșunarea aceasta absurdă și oarbă a destinului ? Pe mine însă m-a lovit prea din cale-afară. Nu am reușit și nu m-am priceput să-mi fac rost de un loc nici măcar la o uzină ori la un birou tehnic. De cele mai multe ori picam prea tîrziu, după ce postul se ocupa.

Adeseori, îmi dădeam seama chiar de la început că nimerisem la o întreprindere suspectă și incorectă. Și de cele mai multe ori nu mi se plătea nimic pentru munca mea de două-trei luni, ba mă și aruncau afară ca pe un cîine. Nu s-ar putea spune că eram un om sfios și nedescurcăreț, ori că, dimpotrivă, aveam o fire supărăcioasă, orgolioasă, cîrcotașă. Dar împrejurările erau pur și simplu împotriva mea.

Fiind însă în primul rînd englez, mă respectam ca gentleman, ca reprezentant al uneia dintre cele mai mari națiuni din lume. Și, de aceea, gîndul sinuciderii nu mi-a trecut niciodată prin minte în această perioadă îngrozitoare a vieții mele. Luptam împotriva suferințelor impuse de soartă cu o dîrzenie rece și lucidă, cu convingerea fermă că un englez nu poate niciodată să fie un sclav. Și, pînă la urmă, soarta a capitulat în fața curajului meu anglo-saxon.

Locuiam pe atunci în Betnal Green, cea mai murdară dintre ulicioarele murdare ale unui cartier uitat de dumnezeu și de oameni, *East End.* Mă aciuasem în cămăruța unui hamal din port, care căra cărbuni, despărțită în două de o perdea de stambă. Îi plăteam o chirie de patru șilingi pe lună, trebuind în afară de aceasta s-o ajut pe nevastă-sa la gătit, să-i învăț carte pe cei trei copii ai lui mai mari, să spăl podeaua în bucătărie și

[1] 1 galon = 4,546 litri (n. t.).

scara din dos. Gazdele mă pofteau totdeauna cu mărinimie la masă, dar nu m-am putut hotărî niciodată să le împovărez bugetul de mizerie. Mîncam peste drum, într-un subsol întunecos, și dumnezeu știe cîte vieți de pisici, cîini și cai am fără să vreau pe conștiință. Dar pentru acest bun-simț al meu, foarte firesc, de altfel, *master* John Johnson, proprietarul meu, mă răsplătea cu o deosebită considerație. Cînd în docurile din *East End* se simțea lipsa mîinii de lucru, și salariul creștea foarte mult, izbutea totdeauna să mă ajute să fiu angajat la o muncă de încărcare sau descărcare nu prea grea, dîndu-mi prilej să cîștig ușor opt-nouă șilingi pe zi. Păcat numai că omul acesta minunat, blînd și religios se îmbăta în fiecare sîmbătă ca un păgîn, și în astfel de zile simțea o mare înclinație pentru box.

În afară de treaba obligatorie de la bucătărie și de munca ocazională în port, am încercat o seamă de meserii caraghioase, grele și originale. Am dat o mînă de ajutor la tunsul pudelilor și la tăiatul cozilor foxterierilor, am făcut pe vînzătorul la o mezelărie în timpul lipsei proprietarului, am pus la punct biblioteci lăsate în voia soartei, am fost casier la hipodrom. Din cînd în cînd, dădeam lecții de matematică, psihologie, scrimă și chiar de dans, am copiat tot felul de rapoarte plictisitoare și nuvele idioate. Supravegheam caii birjarilor, în timp ce aceștia se duceau la cîrciumă să mănînce șuncă și să bea bere. Uneori, îmbrăcat în uniformă, strîngeam covoarele pe arena circului și nivelam cu grebla manejul în timpul pauzelor. Am făcut pe omul *sandwich,* iar uneori participam la concursuri de box de categorie mijlocie. Am tradus din germană în engleză și invers, am compus epitafuri pentru pietre funerare și cîte și mai cîte ! Mărturisesc că, datorită energiei nesecate și a cumpătării mele, nu duceam lipsuri prea mari. Aveam un stomac de cămilă. Cîntăream dezbrăcat o sută cincizeci de pfunzi, mă bucuram de pumni zdraveni, dormeam perfect și eram foarte optimist. Mă învățasem atît de mult cu sărăcia și nevoile, încît nu numai că trimiteam din cînd în cînd ceva bani și surorii mele mai mici, Esther, părăsită la Dublin cu doi copii de bărbatul ei, un actor irlandez, bețiv, mincinos, vagabond și desfrînat,

dar izbuteam să fiu la curent cu știința și viața publică. Citeam ziare și reviste științifice, cumpăram cărți de la anticar, eram abonat la o bibliotecă. Ba, pe vremea aceea am făcut chiar și două invenții neînsemnate : un aparat foarte ieftin, care-l avertiza în mod automat pe mecanicul de locomotivă, pe ceață sau pe viscol, că semaforul era închis și o lampă de sudură, aproape inepuizabilă, cu flacără de hidrogen. Trebuie să spun că nu eu m-am bucurat de roadele invențiilor mele, ci alții. Totuși, rămîneam credincios științei, ca un cavaler medieval alesei inimii sale, și niciodată nu mi-am pierdut speranța că va veni clipa cînd iubita mea mă va chema la dînsa cu un zîmbet luminos.

Și zîmbetul acesta mi s-a arătat în chipul cel mai neașteptat și prozaic. Într-o dimineață cețoasă de toamnă, proprietarul meu, bunul *master* Johnson, a dat fuga la prăvălia de peste drum să aducă apă fiartă pentru ceai și lapte pentru copii. De acolo, s-a întors cu fața radioasă, duhnind a *whisky* și ținînd un ziar în mînă. Mi-a vîrît sub nas ziarul care mirosea încă a cerneală proaspătă și, arătîndu-mi un pasaj subliniat de unghia lui murdară, a exclamat :

— Privește ici, bătrîne. Să n-apuc să mai pot face deosebire între antracit și cocs, dacă rîndurile astea nu-s pentru dumneata.

Am citit, plin de interes, următorul anunț :

„Biroul de avocatură «E. Nydstone și fiul», *Regent Street,* 451, caută un om pentru o călătorie la ecuator, unde va trebui să rămînă cel puțin trei ani în vederea unor cercetări științifice. Condițiile : să aibă între 22 și 30 de ani, să fie englez, perfect sănătos, puțin comunicativ, curajos și rezistent, să cunoască una sau două limbi europene (franceza și germana), să fie neapărat burlac și, în limita posibilităților, să nu aibă în patrie multe legături de rudenie sau de altă natură. Salariul inițial — patru sute de lire sterline pe an. De preferat, cu studii superioare. Cele mai mari șanse de angajare le-ar avea un *gentleman* cu studii teoretice și practice, de chimie și fizică. Prezentarea, zilnic între orele nouă și zece." Redau atît de precis acest anunț, fiindcă textul

s-a păstrat pînă astăzi, în puţinele mele hîrtii, deşi notat neglijent şi spălat de apa mării.

— Natura te-a-nzestrat cu picioare lungi, fiule, şi cu plămîni sănătoşi, a zis Johnson, bătîndu-mă încurajator pe spate. Desfă compasul şi dă-i drumu! Fără-ndoială că acolo s-au şi adunat mai mulţi tineri *gentlemen*-i cu o cinste şi o sănătate desăvîrşită decît se adună în ziua *Derby*-ului. Anna, fă-i nişte sandviciuri cu carne şi dulceaţă. Poate c-o să stea la coadă vreo cinci ceasuri. Succes, prietene. Înainte, Anglie vitează!

Am ajuns în *Regent Street* în ultima clipă. În gînd i-am mulţumit naturii că-mi dăruise un atît de bun „aparat" de deplasare. Portarul m-a întîmpinat cu un ton de familiaritate dispreţuitoare : „Norocul dumneavoastră, *mister*. Aţi apucat ultimul număr." A zis şi a atîrnat de uşă afişul fatal : „Nu se mai primesc persoane venite în baza anunţului".

În camera de primire întunecoasă, strîmtă şi destul de murdară — ca aproape toate camerele de primire ale acestor vrăjitori din City care învîrtesc afaceri de milioane — aşteptau vreo zece oameni sosiţi înaintea mea. Şedeau de-a lungul peretelui, pe o bancă de lemn lucioasă şi înnegrită de vreme, deasupra căreia, la înălţimea cefei omului, pe tapetul vechi, se vedea o dungă lată şi murdară. Doamne, ce adunătură jalnică, flămîndă, zdrenţăroasă, bolnavă şi zdrobită de mizerie se îngrămădise aici ca la o expoziţie de monştri. Fără să vreau, mi s-a strîns inima de mila lor, simţindu-mă şi oarecum jignit că nimerisem printre ei. Aveau feţe pămîntii, priviri piezişe, bănuitoare, aruncate pe sub sprîncene. Şi mîini tremurătoare. Erau îmbrăcaţi în zdrenţe, miroseau a mizerie, a tutun prost şi a alcool. Unii dintre aceşti „tineri *gentlemen*-i" nu atinseseră încă vîrsta de şaptesprezece ani, iar alţii depăşiseră de mult cincizeci. Ca nişte umbre palide, se strecurau în birou, unul după altul, şi se întorceau de acolo cu aerul unor înecaţi abia scoşi din apă. Îmi era parcă ruşine că eram infinit mai sănătos şi mai puternic decît ei toţi la un loc.

În sfîrşit, mi-a venit şi mie rîndul. Cineva a deschis dinăuntru uşa cabinetului, şi o voce seacă, acră şi dispreţuitoare a strigat :

— Numărul optsprezece și, slavă lui Allah, ultimul!

Am intrat în biroul aproape tot atît de neîngrijit ca și camera de primire, cu singura deosebire că era împodobit cu o mobilă — două scaune, un divan și două fotolii — tapisată cu mușama scorojită. În fotolii ședeau doi domni mai în vîrstă, nu prea înalți. Cel mai bătrîn, îmbrăcat cu o haină lungă, de lucru, era slab, oacheș, cu pielea gălbuie și cu un aspect sever. Celălalt, care purta o haină nou-nouță, cu revere de mătase, era, dimpotrivă, rumen, grăsuț și cu ochi albaștri. Ședea într-o poziție neglijentă, picior peste picior.

Mi-am spus numele și am făcut o plecăciune nu prea adîncă, dar destul de respectuoasă. Apoi, văzînd că nu sînt poftit să iau loc, am dat să mă așez pe divan.

— Stați puțin, a zis domnul cel oacheș. Mai întîi scoateți-vă haina și vesta, ca să vă examineze doctorul.

Mi-am amintit de punctul din anunț în care se vorbea de sănătatea desăvîrșită a candidatului și mi-am scos tăcut haina și vesta. Grăsanul cel rumen s-a ridicat alene din fotoliu, m-a luat în brațe și și-a lipit urechea de pieptul meu.

— În sfîrșit, măcar unul cu rufărie curată, a spus el neglijent.

Mi-a controlat inima și plămînii, m-a ciocănit cu degetul pe spate și piept, apoi m-a pus să stau jos ca să-mi verifice reflexele genunchilor, după care a rostit, în sfîrșit, tărăgănat:

— E sănătos tun. A mîncat cam puțin în ultima vreme. Dar nu-i nimic! Două săptămîni de hrană bună și gata! Spre norocul lui, nu descopăr nici o urmă de extenuare obișnuită la tineret din pricina sportului. Într-un cuvînt, *mister* Nydstone, vi-l predau pe *gentleman*-ul acesta ca pe un model reușit, aproape desăvîrșit al sănătoasei rase anglo-saxone. Cred că acum sînt liber, da?

— Puteți pleca, doctore, a zis avocatul. Sper că-mi veți permite să vă chem mîine dimineață dacă mai am nevoie de ajutorul dumneavoastră competent?

— O, *mister* Nydstone, vă stau oricînd la dispoziție.

După ce am rămas singuri, avocatul s-a așezat în fața mea și m-a cercetat cu atenție. Avea ochi mici, ageri, de culoarea boabelor de cafea, cu albul complet

galben. Cînd se uita țintă la tine, ți se părea că din pupilele lui mici, albastre țîșnesc, din cînd în cînd, niște ace subțiri, ascuțite și strălucitoare.

— Să stăm puțin de vorbă, a zis el pe un ton sec. Numele dumneavoastră, prenumele, obîrșia, locul nașterii ?

I-am răspuns la fel de sec și de concis.

— Studiile ?

— Universitare.

— Specialitatea ?

— Facultatea de matematici. Secția de fizică.

— Limbi străine ?

— Germana, destul de bine. Franceza o înțeleg cînd mi se vorbește rar, și, dacă nu mă grăbesc, pot să încheg vreo patruzeci de fraze dintre cele mai necesare. De citit, citesc curent.

— Ce rude aveți și poziția lor socială ?

— Amănuntele acestea vă interesează într-adevăr, *mister* Nydstone ?

— Pe mine ? Cîtuși de puțin. Eu reprezint interesele unei terțe persoane.

I-am spus pe scurt situația celor două surori ale mele. În timp ce vorbeam, își examina cu atenție unghiile, apoi a lansat două ace din ochi și a întrebat :

— Beți ? Cît ?

— Uneori, la masă, o jumătate de pintă[1] de bere.

— Burlac ?

— Da.

— Aveți de gînd să faceți prostia să vă căsătoriți ?

— O, nu.

— Vreo legătură vremelnică ?

— Nu, *sir*.

— Hm... Cu ce vă ocupați acum ?

La întrebarea aceasta i-am povestit pe scurt adevărul, omițînd, pentru economie de timp, cinci sau șase din profesiile mele întîmplătoare.

— Așa, făcu el, cînd am terminat. Aveți acum nevoie de bani ?

[1] 1 pintă = 568,2 cm^3 (n. t.).

— Nu. Sînt sătul și îmbrăcat. Găsesc totdeauna de lucru. Caut, în măsura posibilităților, să mă țin la curent cu știința. Am absoluta convingere că mai devreme ori mai tîrziu voi ieși la suprafață.

— Vreți ceva bani înainte ? Un avans ?

— Nu, nu am obiceiul. Nu iau bani degeaba... Și-apoi, nu ne-am înțeles încă.

— Principiile dumneavoastră nu sînt rele. E foarte probabil că ne vom înțelege. Notați-mi aici adresa dumneavoastră. Vă voi înștiința. Și cred că foarte curînd. Cu bine.

— Vă rog să mă iertați, *mister* Nydstone, l-am oprit eu. Am răspuns cu toată sinceritatea la întrebările dumneavoastră, dintre care unele destul de — gingașe. Sper că-mi veți permite și mie să vă pun o întrebare.

— Vă rog.

— Care este scopul călătoriei ?

— Nu vă e indiferent ?

— Să presupunem că nu.

— Scopul este pur științific.

— Asta-i prea puțin.

— Prea puțin ? a strigat deodată *mister* Nydstone, aruncînd snopi de ace din ochii lui de culoarea boabelor de cafea. Prea puțin ? Aveți îndrăzneala să presupuneți că firma „Nydstone și fiul", care există de o sută cincizeci de ani și se bucură de respectul întregii Anglii comerciale, v-ar putea propune ceva necinstit sau compromițător ? Sau credeți poate că ne-am apuca de vreo treabă, dacă n-am avea garanția sigură că e absolut legală ?

— O, *sir,* nu mă îndoiesc cîtuși de puțin, am răspuns eu stînjenit.

— Bine, m-a întrerupt el, liniștindu-se într-o clipă, ca o mare furtunoasă în care s-au turnat cîteva tone de ulei. Vedeți însă că, în primul rînd, mi s-a pus condiția să nu vă comunic amănunte esențiale pînă ce nu vă veți îmbarca pe vaporul care pleacă din Southampton...

— Încotro ? l-am întrebat eu repede.

— Deocamdată nu pot să vă spun. Iar în al doilea rînd, nici eu nu cunosc prea bine scopul călătoriei dumneavoastră (dacă va avea loc vreodată).

— Ciudat, am zis eu.

— Grozav de ciudat, a încuviințat avocatul. Și, dacă vreți, vă voi spune mai mult : este fantastic, grandios, nemaiauzit, admirabil și de o îndrăzneală nebunească.

Acum era rîndul meu să fac „hm", cu o oarecare îndoială.

— Stați puțin, a exclamat *mister* Nydstone, înflăcărîndu-se deodată. Sînteți tînăr. Eu sînt mai bătrîn decît dumneavoastră cu vreo douăzeci și cinci-treizeci de ani. Dumneavoastră nu vă mai mirați de multe cuceriri mărețe ale geniului uman. Dar dacă la vîrsta dumneavoastră mi-ar fi prezis cineva că voi lucra seara la lumina electricității nevăzute ce vine printr-un fir, că voi sta de vorbă cu un cunoscut la o distanță de optzeci de mile, că voi vedea pe un ecran oameni mișcîndu-se și rîzînd, că voi putea transmite telegrame fără fir și așa mai departe, aș fi pariat pe onoarea, libertatea și cariera mea contra unei pinte de bere londoneze proaste că vorbesc cu un nebun.

— Prin urmare, este vorba de o nouă invenție sau de o mare descoperire ?

— Dacă vreți, da, însă vă rog să nu mă priviți cu neîncredere sau bănuială. Ce-ați zice, de exemplu, dacă energia dumneavoastră tinerească, forța și cunoștințele dumneavoastră ar vrea să le folosească un mare savant care lucrează, de pildă, la prepararea din elementele componente ale aerului, a unui aliment gustos, nutritiv și aproape gratuit ? Sau dacă vi s-ar propune să lucrați pentru viitoarea organizare și împodobire a pămîntului ? Să vă consacrați forțele creatoare și spirituale fericirii viitoarelor generații ? Ce ați spune ? Dar iată și un exemplu viu. Uitați-vă pe fereastră.

M-am ridicat fără să vreau de pe scaun, supunîndu-mă gestului său autoritar, și m-am uitat prin geamurile tulburi. Pe stradă, între cer și pămînt atîrna o ceață deasă, de un ruginiu-închis, ca o vată murdară, prin care abia se deslușeau petele galbene, tulburi, ale felinarelor. Era ora unsprezece dimineața.

— Da, da, uitați-vă, uitați-vă cu atenție, a urmat *mister* Nydstone. Acum, închipuiți-vă că un om genial, plin de abnegație, v-ar propune să participați la măreața

acțiune de însănătoșire și înfrumusețare a vieții pământești, v-ar arăta, să zicem, că tot ceea ce există depinde de mintea, voința și mîinile omului, că dacă dumnezeu, în mînia sa îndreptățită, și-a întors fața de la noi, deșteptăciunea omenească cea fără margini știe să se ajute singură. Închipuiți-vă că omul acesta v-ar demonstra că ceșurile, bolile, fenomenele excesive ale climei, vînturile, erupțiile vulcanilor, toate sînt supuse influenței și controlului voinței omenești, și că pămîntul ar putea fi transformat într-un adevărat paradis, prelungindu-i-se existența cu cîteva sute de mii de ani. Dacă v-ar spune toate acestea, ce i-ați răspunde ?

— Dar dacă cel care-mi propune cel mai trandafiriu dintre vise greșește ? Dacă voi ajunge fără să vreau o jucărie în mîinile unui monoman ? Ale unui nebun capricios ?

Mister Nydstone s-a ridicat din fotoliu și a zis cu hotărîre, întinzîndu-mi mîna, în semn că întrevederea se sfîrșise.

— Nu ! Pe bordul vaporului, peste două-trei luni (firește dacă ne vom înțelege), vă voi destăinui numele acestui savant și măreața lui sarcină. Atunci vă veți scoate pălăria în semn de adîncă venerație pentru el și ideea lui. Din păcate însă, *mister* Deebble, sînt un profan ! Sînt doar un avocat, păzitorul și reprezentantul intereselor altora.

După această convorbire eram aproape convins că soarta se săturase, în sfîrșit, să-mi întoarcă mereu spatele cu neînduplecare și că era înclinată să-mi arate chipul ei misterios. De aceea, în aceeași seară, am făcut cu restul modestelor mele economii un chef de un lux nemaivăzut, alcătuit din șuncă fiartă, punci, plum-pudding și ciocolată fierbinte. La el au luat parte, în afară de mine, onorabilii soți Johnson și vreo șase sau șapte Johnsoni-juniori. Umărul meu stîng s-a ales cu o mulțime de vînătăi de pe urma palmelor prietenești ale bunului meu proprietar, care ședea în stînga mea.

Și nu m-am înșelat. În seara următoare, am primit o telegramă : „Vă aștept mîine la amiază, *Regent Street*, 451, Nydstone".

Am fost acolo exact la ora fixată. Avocatul nu se afla în biroul său, dar uşierul m-a condus, grijuliu, într-un salonaş din restaurantul de după colţ, la vreo două sute de paşi de birou. *Mister* Nydstone era singur. La început, nimic din înfăţişarea lui nu mi-a amintit de omul expansiv, ba chiar înclinat spre poezie, care vorbise cu atîta înflăcărare, cu două zile mai înainte, de fericirea generaţiilor viitoare. L-am văzut iar pe avocatul rigid şi zgîrcit la vorbă, care-mi poruncise în dimineaţa prezentării mele să mă dezbrac, iar după aceea mă interogase ca un anchetator.

— Bună ziua, luaţi loc, mi-a spus el, arătîndu-mi un scaun. Tocmai îmi iau dejunul şi în timpul acesta sînt mai liber. Deşi firma se cheamă Nydstone şi fiul, nu sînt însurat şi trăiesc singur. Ce luaţi ? Ceva de băut ?

I-am mulţumit şi am cerut ceai şi pîine prăjită. *Mister* Nydstone mînca fără grabă, sorbind înghiţituri mici de porto vechi şi străpungîndu-mă din cînd în cînd, fără o vorbă, cu acele sfredelitoare ale privirilor sale. În sfîrşit, s-a şters la gură, a aruncat şervetul pe masă şi m-a întrebat :

— Aşadar, acceptaţi ?

— Să cumpăr mîţa-n sac ? l-am întrebat eu la rîndul meu.

— Nu, a exclamat el, supărat. Vechile condiţii rămîn neschimbate. Înainte de a pleca spre sud, vă voi da absolut toate informaţiile de care dispun. Dacă nu vă vor satisface, sînteţi liber să nu semnaţi contractul, şi eu vă voi plăti o sumă oarecare pentru timpul pierdut.

L-am examinat cu atenţie. În clipa aceea era preocupat să spargă două nuci pe care le strîngea în mîna stîngă, făcută pumn, apăsîndu-şi-o cu dreapta. Acele ascuţite din ochii săi erau ascunse de perdelele pleoapelor. Atunci, ca o revelaţie, am văzut deodată într-o frîntură de secundă oglindindu-i-se pe chip întreaga sa fire. O fire ciudată de formalist şi jucător, specialist cu orizonturi înguste, dar neobişnuit de generos, sclav al obiceiurilor sale profesionale de birou, dar, în taină, căutător de aventuri, cîrcotaş, gata să-l bage la puşcărie pe adversarul său pentru doi penny, însă în acelaşi timp un om plin de ciudăţenii, în stare să-şi jertfească

întregul avut, strîns în zeci de ani de muncă grea, de dragul mirajului unei idei minunate. Gîndurile acestea îmi fulgerau prin minte, și în clipa aceea, ca și cum un curent electric ar fi unit sufletele noastre, Nydstone și-a deschis ochii, a sfărîmat nucile și s-a uitat la mine cu un zîmbet senin, copilăresc, aproape strengăresc.

— În definitiv, nu riscați cine știe ce, dragă *mister* Deebble. Înainte de a pleca spre sud vă voi încredința cîteva misiuni pe continent. Pentru aceasta nu vă vor trebui prea multe cunoștințe științifice, dar veți avea nevoie de spirit de ordine, precizie și prevedere. Misiunea dumneavoastră vă va răpi cel mult vreo două luni, poate o săptămînă în plus sau una în minus. Va trebui să luați în primire, în mai multe localități din Europa, cîteva sticle foarte scumpe și foarte fragile, precum și o serie de instrumente de fizică extrem de fine și sensibile. Vă încredințez ambalarea, expedierea cu calea ferată, apoi transportul lor pe mare și din nou pe calea ferată, convins că pot să am încredere în grija, îndemînarea și priceperea dumneavoastră. Știți că nu-i mare lucru ca un marinar sau un hamal beat să arunce o ladă prin chepeng și să prefacă în cioburi o lentilă mică biconvexă, la care zeci de oameni au lucrat zeci de ani...

„Un observator ! m-am gîndit eu, plin de bucurie. Cu siguranță că e vorba de un observator ! Ce noroc ! În sfîrșit, am pus mîna pe tine, soartă insesizabilă."

Deodată, mi-am dat seama că-mi ghicise gîndurile. Ochii lui s-au luminat de plăcere.

— N-o să ne tîrguim pentru retribuirea acestei munci inițiale. Fără îndoială că, fiind vorba de lucruri mărunte, ne vom înțelege. Văd asta după expresia feței dumneavoastră. Aș vrea, a urmat el, izbucnind deodată într-un rîs tineresc și lipsit de griji, să vă atrag atenția asupra unui lucru foarte curios. Prin mîna mea au trecut vreo zece sau douăzeci de mii de afaceri neînchipuit de interesante. În unele din ele se aflau în joc sume uriașe. De cîteva ori am dat greș, în ciuda exactității și pedanteriei care caracterizează biroul nostru. Închipuiți-vă, însă, că ori de cîte ori lăsam deoparte rafinamentul meseriei mele și mă uitam drept în ochii omului,

așa cum mă uit acum într-ai dumneavoastră, nu am greșit și nu m-am căit. Așadar ?

Privirea lui era limpede, fermă, încrezătoare și prietenoasă. În clipa aceea, omul acesta mic de statură, oacheș, cu pielea gălbuie acoperită de zbîrcituri, pusese parcă stăpînire pe sufletul meu.

— Bine, am răspuns eu. Am încredere în dumneavoastră. Din clipa aceasta vă stau la dispoziție.

— O, de ce atîta grabă ? a replicat cu blîndețe *mister* Nydstone. Mai avem o groază de timp. Mai apucăm să bem o sticluță de *claret* [1], a urmat el, apăsînd pe butonul soneriei care atîrna de lampă. Întîi, împachetați-vă lucrurile, puneți-vă la punct treburile personale, și chiar în seara asta la ora opt să vă prezentați pe bordul vaporului „Leul și Magdalena" unde o să vă predau itinerarul exact, cecuri emise asupra diferitelor bănci și bani pentru cheltuielile dumneavoastră personale. Scumpul meu tînăr, beau în sănătatea și pentru succesul dumneavoastră. O, dacă ați ști, a exclamat el cu un entuziasm neașteptat, dacă ați ști cît vă invidiez, scumpul meu *mister* Deebble !

Ca să-i fac o plăcere, mică și nevinovată, i-am răspuns aproape convins :

— Dar ce vă oprește să luați locul meu, dragă *mister* Nydstone ? Vă jur că sufletește sînteți tot atît de tînăr ca și mine.

Avocatul cel oacheș și-a aplecat nasul fin și lung spre paharul cu *claret* și, după o scurtă pauză, a spus cu un oftat plin de sinceritate :

— Ehei, dragul meu ! Ce mă oprește ? Firma care există aproape de pe vremea Plantageneților, onoarea ei, strămoșii, zecile de mii de fire ce mă leagă de clienți, de colaboratori, de prieteni și de dușmani... nici n-aș putea să enumăr aici totul... Prin urmare, nu mai există nimic nelămurit ?

— Nu.

— Atunci să ciocnim și să cîntăm : *„Rule, Britannia !"* [2]

Am ciocnit și am început să cîntăm. Eu, aproape un băiețandru, pînă mai ieri un hoinar, și omul acesta de

[1] Vin roșu (engl.) (n. t.).

[2] „Cîrmuiește, Britania !" (Engl.) (N. t.)

afaceri, sobru, care influența din penumbra biroului său murdar destinele statelor și ale capitalurilor europene — am început să cîntăm cu vocile cele mai false din lume :

Cîrmuiește, Britania,
Cîrmuiește peste valuri !
Niciodată, niciodată, niciodată
Englezul nu va fi sclav !

Dar iată-l pe chelner intrînd și adresîndu-se respectuos domnului Nydstone :

— Vă rog să mă iertați. Am ascultat cu o adevărată desfătare cîntecul dumneavoastră. Vă mărturisesc că ceva mai minunat nu am auzit nici măcar la Opera regală, dar alături de dumneavoastră este o adunare a clubului amatorilor de muzică medievală franceză. Poate că clubul acestor *gentlemen*-i nu se cheamă chiar așa cum am spus... în orice caz, toți au ureche muzicală foarte capricioasă.

— Aveți dreptate, a răspuns cu blîndețe avocatul, și de aceea vă rog să primiți ca amintire obiectul acesta mic, rotund și galben, cu efigia bunului nostru rege.

Acum iată pe scurt lista orașelor și atelierelor vizitate de mine după ce am trecut pentru prima oară canalul. Le extrag pe de-a-ntregul din carnetul meu de însemnări. Prarzmowski, la Paris, firma de instrumente Repsold de la Hamburg, Zeiss, frații Schott și Slattf, la Jena. Institutul Frauenhofer și Institutul Uitschneider, precum și firma Mertz, la München, Schick, la Berlin, Bennech și Wassermann, tot acolo. De asemenea, în apropiere, la Potsdam, o filială admirabilă a fabricii lui Prarzmowski, ce lucrează în colaborare cu doctorul E. Hartnack, un om foarte îndatoritor și cult.

Itinerarul întocmit de *mister* Nydstone era excepțional de precis, indicînd chiar și ora transbordărilor și adresele hotelurilor englezești nu prea scumpe, dar confortabile. Îl scrisese cu propria sa mînă. Dar și aici se manifestase firea lui ciudată, capabilă de orice surpriză. În colțul uneia din pagini, notase, cu scrisul său ferm și colțuros : „Dacă Chans & Co. ar fi fost adevărați englezi, nu și-ar fi neglijat treburile și nu am fi acum

nevoiți să alergăm să ne procurăm lentile și instrumente de tot felul de la francezi și de la *schnurrbartbindhalteri* [1] nemți."

Fără să mă laud, pot spune că pretutindeni mi-am păstrat demnitatea cuvenită, fiindcă în momentele critice îmi răsuna adesea în urechi glasul neînchipuit de scrijelitor, ca de țap, al lui *mister* Nydstone : „Englezul nu va fi sclav niciodată".

De altfel, mărturisesc că nu mă puteam plînge de lipsa de atenție și de amabilitate din partea savanților opticieni și a celebrilor fabricanți de instrumente. Scrisorile mele de recomandație, semnate cu niște mîzgăluri mari, negre și cu totul indescifrabile, întărite mai jos de autograful clar al lui *mister* Nydstone, aveau darul, ca o baghetă magică, să-mi deschidă toate inimile și ușile. Urmăream cu un interes neobosit confecționarea și șlefuirea lentilelor concave și convexe, precum și a instrumentelor ingenioase și minunate, scînteind în veșmintele lor de aramă și oțel, cu șuruburile, țevile și fileturile lor strălucitoare. Cînd într-unul din atelierele cele mai celebre din lume am văzut pentru prima oară un aparat de refracție de 50 de țoli aproape terminat, care nu mai avea nevoie decît de o muncă de doi-trei ani ca să fie șlefuit definitiv, mi s-a oprit inima-n loc, și mi s-a tăiat respirația de entuziasm și încîntare în fața puterii minții omenești.

Mă stînjenea însă foarte mult curiozitatea stăruitoare cu care toți acești oameni serioși căutau să afle, care mai de care și pe ascuns unul de celălalt, planurile tainice ale necunoscutului meu patron. Ei *încercau să* afle de la mine, uneori cu o viclenie rafinată, alteori cu o stîngăcie grosolană, amănuntele și scopul călătoriei mele, adresele firmelor cu care lucram, caracterul și destinația comenzilor făcute de noi la alte întreprinderi etc., etc. Eu, însă, în primul rînd, nu uitasem avertismentul foarte serios al lui *mister* Nydstone cu privire la discreție, iar în al doilea rînd nici nu aș fi avut ce să destăinuiesc chiar dacă aș fi vrut. Nici eu nu știam nimic și umblam pe bîjbîite, de parcă mă găseam

[1] De la *Schnurrbartbindhalter* — plasă pentru mustăți (germ.) (n. t.).

noaptea într-o pădure necunoscută. Recepționam, verificînd după schițe și calcule, niște lentile ciudate, de forma unor boabe de linte, țevi și țevișoare metalice, verniere, șuruburi micrometrice, cilindri de piston în miniatură, obturatoare, retorte grele de sticlă, cu forme stranii, manometre, piese hidraulice, o mulțime de aparate electrice necunoscute de mine, cîteva lupe de o mare putere, trei cronometre și două costume de scafandru cu căști. Treptat, îmi dădeam seama tot mai mult că întreprinderea misterioasă, al cărei slujbaș eram, nu avea nimic comun cu construcția unui observator, iar după felul obiectelor pe care le recepționam nu puteam să ghicesc nici măcar aproximativ la ce puteau fi folosite. Grija mea cea mai mare era doar ca ele să fie bine împachetate, ceea ce mă făcea să născocesc mereu alte metode ingenioase ca să le feresc de șocuri, spargere sau îndoire.

Cînd voiam să scap de întrebări prea stăruitoare, tăceam pe neașteptate și fixam cu ochi împietriți rădăcina nasului celui curios. O dată însă, am fost silit să fac uz de o elocvență mai mult decît convingătoare. Un prusac gras, insolent și îngîmfat, mi-a propus două sute de mii de mărci germane, ca să-i trădez secretul întreprinderii noastre. Asta s-a întîmplat la Berlin, în camera mea de hotel de la etajul al patrulea. I-am atras atenția scurt și aspru acestui animal gras și insolent că stă de vorbă cu un *gentleman* englez. Dar el a nechezat ca un adevărat *percheron* și a exclamat, bătîndu-mă familiar pe umăr :

— Lasă, drăguțule, figurile astea. Îmi dau foarte bine seama de valoarea lor. Ți se pare că ți-am oferit prea puțin ? Nu-i nimic, ca oameni deștepți și de afaceri, ne-am putea înțelege cu...

Tonul vulgar și gestul său grosolan mi-au displăcut profund. Am deschis fereastra uriașă a odăii mele, și, arătîndu-i cu degetul pavajul străzii, am spus cu hotărîre :

— Încă un cuvînt și vă asigur că n-o să mai aveți nevoie de lift ca să coborîți de aici. Unu, doi, trei...

Atunci s-a ridicat de pe scaun, palid, speriat și furios. A tras cîteva înjurături cu o voce răgușită, în jargonul

său berlinez gutural, și s-a mistuit pe ușă, trîntind-o atît de tare, încît s-a cutremurat podeaua și s-au mișcat toate obiectele de pe masă.

Ultimul popas pe continent l-am făcut la Amsterdam. Acolo trebuia să prezint scrisorile de recomandație lui Maas și Daniels, proprietari a două fabrici cu renume mondial de șlefuit diamante. Erau niște evrei inteligenți, politicoși, demni și bănuitori. I-am vizitat pe rînd: Daniels s-a grăbit să înceapă convorbirea cu o întrebare plină de șiretenie: „Desigur că aveți treabă și cu domnul Maas?" Iar Maas, după ce a citit scrisoarea pe care i-am înmînat-o, m-a întrebat iscoditor: „Fără îndoială că l-ați și văzut pe domnul Daniels?"

În relațiile cu mine, amîndoi au vădit o mare prudență și bănuială. Se sfătuiau îndelung între ei, trimiteau nu știu unde telegrame simple și cifrate, adunau informațiile cele mai amănunțite și precise despre persoana mea etc. În ziua plecării mele, s-au prezentat amîndoi la mine. În cuvintele și gesturile lor distingeai un fel de solemnitate biblică.

— Vă rugăm, tinere domn, să ne iertați și să nu socotiți ca un semn de neîncredere ceea ce vă vom spune acum, a zis Daniels, cel mai vîrstnic și mai cu greutate dintre ei. Pe toate vapoarele de pe linia Amsterdam-Londra mișună escroci internaționali de înaltă clasă. E drept că am păstrat cel mai strict secret cu privire la executarea comenzii dumneavoastră, dar cine poate să garanteze că unul sau doi dintre acești cavaleri de industrie, șmecheri, deștepți, uneori chiar aproape geniali, nu au izbutit să ne afle secretul? De aceea, am socotit că n-ar fi rău să vă înconjurăm cu o gardă nevăzută, dar sigură, alcătuită din agenți de poliție experimentați. S-ar putea întîmpla să nici nu-i observați. Știți și dumneavoastră că prudența nu strică niciodată. Sperăm să vă dați seama că atît cei ce v-au încredințat misiunea cît și noi vom fi mult mai liniștiți, dacă obiectele pe care le veți transporta se vor afla tot timpul drumului sub o supraveghere atentă și de nădejde. Fiindcă nu-i vorba de un portțigaret de piele, ci de două obiecte în valoare de circa un milion și trei sute

de mii de franci, care nu au seamăn pe întregul glob, ba, poate, și în tot universul.

Eu m-am grăbit să-l asigur cu tonul cel mai sincer și mai prietenos pe onorabilul șlefuitor, că sînt întru totul de acord cu vorbele sale înțelepte și clarvăzătoare. Probabil că încrederea mea l-a făcut să simtă o și mai mare simpatie pentru mine, fiindcă m-a întrebat încet, cu un fel de tremur de evlavie în glas :

— N-ați vrea să aruncați o privire asupra acestor obiecte ?

— Dacă nu vă deranjează și socotiți că e posibil, o fac cu plăcere, am zis eu, ascunzîndu-mi cu greu curiozitatea și nedumerirea.

Cei doi specialiști au scos aproape simultan, cu aerul unor preoți ce oficiază o slujbă, din buzunarul lateral al hainelor lor lungi, două cutii mici — Daniels, una de stejar, Maas, una de safian roșu, au deschis cu grijă încuietorile de aur și au ridicat capacele. Cele două cutiuțe, căptușite deopotrivă cu catifea albă, mi s-au părut la început goale. Numai după ce m-am aplecat deasupra lor și m-am uitat cu atenție, am descoperit două bobițe de sticlă, rotunde, absolut incolore, atît de pure și de transparente, încît fără contururile geometrice fine ale circonferinței lor ar fi fost invizibile.

— Extraordinar, am exclamat eu, plin de admirație. Probabil că ați muncit foarte mult la sticlele acestea.

— Tinere, a șoptit Daniels, jignit. Nu sînt sticle, ci briliante. Cel executat în atelierul meu cîntărește treizeci de carate și jumătate, iar acela de la domnul Maas, șaptezeci și patru de carate.

Am fost atît de uimit, încît mi-am pierdut sîngele rece obișnuit.

— Briliante ? Briliante sferice ? Dar asta e o minune de care nu am citit și nu am mai auzit niciodată pînă acum. Nimeni nu a fost în stare să realizeze pînă astăzi ceva asemănător !

— Doar v-am spus că obiectele acestea sînt unice, a încuviințat bijutierul, cu demnitate. Dar, vă rog să mă iertați, uimirea dumneavoastră mă pune oarecum în încurcătură. Să fie oare asta o noutate pentru dumneavoastră ? Nu ați auzit într-adevăr niciodată de ele ?

— Niciodată. Doar știți și dumneavoastră că întreprinderea mea păstrează cel mai strict secret. Nu numai eu, dar nici chiar *mister* Nydstone nu este inițiat în amănunte. Eu am recepționat doar în diferite localități din Europa mai multe piese și aparate pentru o construcție grandioasă, fără să pricep deocamdată, deși sînt un om de știință, nici semnificația, nici scopul ei.

Daniels s-a uitat țintă la mine cu ochii lui calmi, inteligenți, de culoarea tutunului, și fața lui biblică s-a posomorît.

— Da... Așa e, a murmurat el îngîndurat, după o scurtă pauză. Se pare că nici dumneavoastră nu sînteți mai bine informat decît noi. Dar vă pot spune că abia în clipa aceasta am citit în sufletul dumneavoastră și m-am convins că în nici un caz nu ne-ați fi împărtășit ceea ce știți, chiar dacă ați fi știut.

— Mi-am dat cuvîntul, domnule Daniels, i-am răspuns eu cît am putut de împăciuitor.

— Da, așa e... Așa e. Să nu credeți, tinere domn, că atunci cînd ați venit la noi, în orașul canalelor și al briliantelor, ați fost cu desăvîrșire necunoscut pentru noi. Apoi a urmat, schițînd un zîmbet fin : Cunoșteam chiar și amănuntele în legătură cu scena din Berlin, cînd ați propus unui cunoscut consilier comercial să întreprindă un zbor de la fereastra dumneavoastră.

— Nu înțeleg cum de a putut afla și altcineva de întîmplarea aceasta dintre noi doi ? am întrebat eu mirat. Mare flecar mai e și porcul ăsta de neamț.

Evreul și-a mîngîiat domol și semnificativ barba lungă, și chipul lui a căpătat o expresie enigmatică.

— Aflați că neamțul nu a spus *nimănui nimic* de rușinea pe care a pățit-o. Dar noi am aflat de ea chiar a doua zi. Ce să-i faci. Noi care păstrăm în subsolurile noastre blindate, apărate perfect împotriva focului, bijuteriile noastre și ale altora, uneori în valoare de sute de milioane de franci, sîntem nevoiți să avem o poliție proprie. Asta e. Iar după trei zile a aflat și *mister* Nydstone de atitudinea dumneavoastră.

— Asta mai lipsea ! am exclamat eu, stînjenit.

— Nu ați pierdut nimic, tinere domn englez. Mai curînd ați cîștigat. Știți ce a spus *mister* Nydstone cînd

a aflat de întîmplarea de la Berlin? A zis: „Am fost convins că flăcăul acesta simpatic n-ar fi putut proceda altfel". Eu, la rîndul meu, nu pot decît să-i felicit pe *mister* Nydstone și pe mandatarul său că interesele lor au ajuns în mîini atît de sigure. Deși... deși... Deși toate acestea îmi spulberă anumite socoteli, planuri și speranțe...

— Da, a încuviințat și tăcutul Maas.

— Da, a repetat încet biblicul Daniels. Și un nor de tristețe i-a învăluit iar fața. Briliantele acestea ne-au fost aduse aproape cu același aspect de acum, dar, fiind abia scoase din matrițe, aveau suprafața zgrunțuroasă și inegală. Noi le-am șlefuit cu atîta răbdare și dragoste, cum n-am fi făcut-o nici pentru un împărat. Într-un cuvînt, mai bine nu se putea. Dar, ca om îmbătrînit în meserie și ca unul din cei mai buni cunoscători de briliante din lume, sînt obsedat de mult de afurisita întrebare: cine a fost în stare să dea diamantului această formă? Mai mult încă, priviți — iată o lupă — nici o fisură, nici o pată, nici o bulă de aer. Închipuiți-vă la ce temperatură și apoi la ce presiune uriașă au fost supuși acești regi ai pietrelor prețioase. Și mărturisesc, a urmat Daniels, oftînd întristat, că-mi puneam foarte mari speranțe în vizita și sinceritatea dumneavoastră.

— Vă rog să mă iertați, îmi pare foarte rău că nu sînt în măsură...

— Lăsați. Știu... și acum... vă dorim drum bun.

Vaporul pe care m-am îmbarcat a părăsit portul Amsterdam chiar în aceeași seară. Agenții trimiși să mă însoțească erau atît de dibaci, încît puteam, într-adevăr, să-l bănuiesc pe orice pasager, dar tot atît de bine puteam să nu bănuiesc pe nimeni. Cînd însă, spre miezul nopții, făcîndu-mi-se somn, am coborît în cabină, spre uimirea mea, am găsit acolo un necunoscut bărbos, cu umeri lați, pe care nu-l mai văzusem pe punte. Nu se culcase pe al doilea pat, ci de-a dreptul pe podea, lîngă ușă. Își așternuse paltonul pe jos, își pusese sub cap o pernă de cauciuc umplută cu aer și se acoperise cu un pled. I-am spus destul de mînios că întreaga cabină, cu toți metrii cubi de aer, este a mea, însă el a răspuns calm, într-o engleză corectă:

— Nu vă supărați, *sir*. Am însărcinarea să-mi petrec noaptea aici, lîngă dumneavoastră, ca un cîine credincios. De altfel, am adus o scrisoare și un pachețel de la domnul Daniels.

Bătrînul evreu îmi scria, scurt și amabil :

„Vă rog să nu-mi refuzați o mică plăcere și să primiți ca amintire a întîlnirii noastre inelul alăturat. Nu are cine știe ce valoare, dar este o amuletă care apără de primejdii, pe mare. Poartă o inscripție veche, poate chiar în limba incașilor dispăruți.

Daniels."

În pachețel se afla un inel cu un rubin mic, plat, pe care se vedeau săpate niște semne ciudate.

„Cîinele" meu de pază a încuiat ușa cabinei cu cheia, a pus lîngă el revolverul și, după cum mi s-a părut, într-o clipă a și adormit.

— Vă mulțumesc, scumpul meu *mister* Deebble, m-a întîmpinat a doua zi *mister* Nydstone, strîngîndu-mi cu putere mîna. V-ați îndeplinit în chip admirabil toate însărcinările, unele dintre ele destul de complicate, ați economisit mult timp și, pe deasupra, v-ați păstrat demnitatea cuvenită. Acum, timp de o săptămînă vă puteți odihni și distra după plac. Duminică dimineață vom lua împreună micul dejun și vom pleca la Southampton, iar luni dimineață vă veți îmbarca pe bordul minunatului vapor „Crucea Sudului" și veți porni peste ocean. Să nu uitați să treceți pe la funcționarul meu, ca să primiți salariul dumneavoastră pe două luni și spezele de deplasare. În timpul acesta, eu voi revizui și reambala întregul dumneavoastră bagaj. Ar fi primejdios să încredințez misiunea aceasta unui străin, cu atît mai mult cu cît sînt convins că nu-mi găsesc rival în toată Londra în ceea ce privește ambalarea obiectelor delicate.

Duminică mi-am luat rămas bun de la simpaticul *mister* John Johnson și de la numeroasa lui familie și am plecat la drum, petrecut de cele mai calde urări. În dimineața zilei de luni stăteam împreună cu *mister* Nydstone în luxosul salon al giganticului vapor „Crucea Sudului" și beam cafea, în așteptarea plecării. Sufla un

vînt destul de puternic şi valuri verzi cu creste albe de spumă se izbeau de geamurile groase ale hublourilor.

— Trebuie să vă anunţ, dragul meu, că nu veţi pleca singur, mi-a spus *mister* Nydstone. Vă însoţeşte un oarecare *mister* De Mont de Rique. A studiat electrotehnica şi mecanica. Are la activul lui cîţiva ani de muncă ireproşabilă şi am auzit despre el, ca specialist, numai lucruri bune. Nu mi-e simpatic, dar s-ar putea foarte bine ca în cazul de faţă să fie vorba de o antipatie subiectivă, fără motiv, pur şi simplu de un capriciu de om bătrîn. Tatăl său a fost cetăţean englez, de origine franceză, iar mama lui, irlandeză. Are în vine foarte mult sînge de-al cocoşului galic. Este un filfizon, un „băiat frumos", extraordinar de preocupat de propria sa persoană şi de exteriorul său, şi se învîrteşte mereu printre fuste. Nu l-am ales eu. M-am supus doar instrucţiunilor primite de la lordul Charlesburry, viitorul dumneavoastră şef şi mentor. De Mont de Rique soseşte peste douăzeci-douăzeci şi cinci de minute cu trenul de la Cardiff, aşa că avem timp să mai stăm de vorbă. Oricum, vă sfătuiesc să stabiliţi cu el chiar de la început relaţii bune, fiindcă veţi fi siliţi să trăiţi cot la cot vreo trei-patru ani, dracu ştie în ce pustiu, la ecuator, în vîrful vulcanului stins Cayambe, unde nu veţi fi decît cinci-şase albi înconjuraţi de negri, metişi, indieni şi altă adunătură. Vă sperie cumva această perspectivă nu prea veselă? Să nu uitaţi că sînteţi absolut liber. Putem să rupem chiar în clipa aceasta contractul pe care l-aţi semnat şi să ne înapoiem la Londra cu trenul de unsprezece. Vă asigur că gestul acesta nu va ştirbi cu nimic respectul şi simpatia pe care v-o port.

— Nu, scumpul meu *mister* Nydstone. În imaginaţia mea, mă şi aflu pe Cayambe, i-am replicat eu, rîzînd. Nici nu vă închipuiţi ce dor mi-e de o muncă organizată, mai ales ştiinţifică, şi cînd mă gîndesc la ea mă ling pe buze întocmai ca un vagabond flămînd din Whitechapel în faţa unei mezelării. Sper că voi avea destulă muncă interesantă ca să nu mă plictisesc şi să nu mă las tîrît în conflicte mărunte şi certuri personale.

— O da, dragul meu, veți avea o muncă admirabilă și înălțătoare. A venit vremea să fiu sincer cu dumneavoastră și să vă relatez puținele date pe care le cunosc. Lordul Charlesburry se ocupă de nouă ani de o întreprindere unică prin măreția ei. El urmărește cu orice preț să condenseze materia razelor solare, transformînd-o în gaz și, chiar mai mult, să comprime gazul acesta la o temperatură neînchipuit de scăzută și la o presiune colosală, ca să-l transforme în lichid. Dacă îl ajută dumnezeu să-și ducă planul pînă la capăt, descoperirea lui va fi colosală...

— Într-adevăr colosală, am repetat eu în șoaptă, copleșit și entuziasmat.

— Asta-i tot ce știu, a urmat avocatul. Ba nu, mai știu dintr-o scrisoare particulară a lordului Charlesburry că acum este mai aproape decît oricînd de încheierea cu succes a muncii sale și nu se îndoiește aproape de loc de grabnica rezolvare a problemei. Trebuie să vă spun, dragul meu, că lordul Charlesburry este unul dintre cei mai mari savanți, o minte genială și inspirată. În afară de aceasta, este un aristocrat veritabil prin origine și spirit, un prieten plin de abnegație al omenirii, un dascăl răbdător și binevoitor, un interlocutor fermecător și un amic de nădejde. Pe lîngă toate acestea, mai are și un suflet ales care atrage simpatia tuturor... Dar iată-l pe tovarășul dumneavoastră de drum, urcă pasarela, și-a întrerupt brusc *mister* Nydstone vorbele pline de entuziasm. Luați plicul acesta. În el aveți biletul dumneavoastră de vapor, itinerarul exact și banii. Veți petrece pe mare vreo șaisprezece-optsprezece zile. Chiar de mîine o să începeți să vă plictisiți de moarte. Ținînd seama de această probabilitate, am cumpărat vreo treizeci de cărți pe care vi le-am lăsat în cabină. Apoi, printre bagajele dumneavoastră, veți mai găsi o valiză cu îmbrăcăminte și încălțăminte călduroasă. Nu v-ați gîndit că veți trăi într-o zonă muntoasă, cu zăpezi veșnice. Am căutat ca lucrurile să vă fie pe măsură și, ca să nu greșesc, am preferat să le iau ceva mai mari. Tot acolo, printre mărunțișuri, veți găsi o trusă cu medicamente împotriva răului de mare. Ca să fiu sincer, nu

am încredere în ele, dar las' să fie acolo... Fiindcă veni vorba, suferiți de rău de mare ?

— Da, dar nu prea tare. De altfel, am un talisman care mă apără de orice primejdii pe apă.

I-am arătat rubinul dăruit de Daniels. Nydstone l-a examinat cu atenție și a clătinat din cap, spunînd îngîndurat :

— Am mai văzut pe undeva o piatră asemănătoare și, pare-mi-se, cu o inscripție identică. Dar văd că francezul ne-a observat și vine încoace. Vă doresc din tot sufletul, scumpul meu *mister* Deebble, călătorie fericită, curaj și sănătate... Bună ziua, *mister* De Mont de Rique. Dați-mi voie să fac prezentările : *mister* Deebble, *mister* De Mont de Rique — viitori colegi și colaboratori.

Nici mie nu mi-a prea plăcut filfizonul acesta. Era înalt, uscățiv și foarte îngrijit. În trupul și mișcările sale se simțea o forță plină de grație și suplețe, asemănătoare cu a animalelor mari, de pradă, din familia felinelor. Cu ochii săi frumoși, strălucitori, de culoare închisă și cu mustața mică, neagră, tunsă scurt, deasupra unei guri cu buze roșii, de formă clasică, aducea mai mult a levantin decît a englez. Pe cînd schimbam cîteva fraze amabile, convenționale, sirena vaporului a șuierat puternic, zguduind puntea.

— Cu bine, domnilor, a zis *mister* Nydstone. Vă doresc din tot sufletul să deveniți prieteni. Transmiteți multe salutări lordului Charlesburry. Vă urez vreme bună în timpul traversării. La revedere.

Apoi a coborît vioi pasarela, s-a urcat într-o trăsură care-l aștepta pe chei, ne-a făcut cu mîna un ultim semn de adio și a dispărut, fără să-și mai întoarcă privirea. Nu știu nici eu de ce, dar timp de cîteva clipe m-a copleșit o tristețe adîncă, de parcă prin plecarea lui aș fi pierdut sprijinul moral al unui prieten de nădejde.

Nu-mi amintesc ca în timpul traversării oceanului să se fi întîmplat ceva deosebit. Pot să spun doar că, deși aceste șaptesprezece zile mi s-au părut o sută de ani, ele au fost atît de monotone și de plictisitoare, încît acum îmi apar în memorie ca o singură zi nesfîrșit de lungă.

Mă întîlneam cu De Mont de Rique de cîteva ori pe zi, la masă, dar nu am reuşit să ne apropiem unul de altul. El mă trata cu o politeţe rece, iar eu îi răspundeam cu o amabilitate nepăsătoare. Îmi dădeam seama că nu-l interesează cîtuşi de puţin profilul meu spiritual şi nici al nimănui altcuiva. În schimb, cînd discutam întîmplător chestiuni legate de pregătirea noastră ştiinţifică, mă uluia şi mă captiva pur şi simplu prin cunoştinţele sale, prin îndrăzneala şi originalitatea ipotezelor şi, mai ales, prin expunerea uimitor de exactă şi de colorată a ideilor.

Am încercat să citesc cărţile aduse de *mister* Nydstone. Cele mai multe erau lucrări pur ştiinţifice : teoria luminii şi a lentilelor, observaţii asupra temperaturilor înalte şi joase, experienţe de condensare şi rarefiere a gazelor. Mai erau printre ele şi cîteva tomuri de călătorii demne de a fi cunoscute, precum şi două-trei cărţi despre ţările ecuatoriale din America de Sud. Însă citeam greu, fiindcă sufla mereu un vînt puternic şi vaporul se balansa fără-ncetare. Toţi pasagerii sufereau de rău de mare, în afară de De Mont de Rique, care, deşi era foarte înalt şi părea crescut în vată, a rezistat pînă la sfîrşitul călătoriei ca un marinar încercat.

În sfîrşit, am ajuns la Aspinwall (numit şi Colón), în nordul istmului Panama. Cînd am coborît pe mal, picioarele îmi erau grele ca plumbul şi nu voiau să-mi dea ascultare. Potrivit instrucţiunilor primite de la *mister* Nydstone, trebuia să supraveghem personal transportul bagajului nostru la gară şi instalarea lui în vagoanele de bagaje. Instrumentele cele mai sensibile şi delicate le-am luat cu noi în compartiment. Firește că preţioasele briliante şlefuite le aveam asupra mea, dar — acum mi-e ruşine să mărturisesc — nu numai că nu le-am arătat tovarăşului meu de drum, dar nici măcar nu i-am pomenit de ele.

În continuare, drumul a fost obositor, şi din pricina asta, nu prea interesant. Am mers cu trenul de la Aspinwall pînă la Panama, de acolo am călătorit timp de două zile cu un vapor vechi şi hodorogit, anume „Gonzales", pînă în golful Guayaquil, după aceea, în căruţe şi iar cu trenul, pînă în oraşul Quito. Aici, potrivit indicaţiilor

lui *mister* Nydstone, ne-am dus la hotelul „Ecuador", unde ne aştepta o caravană cu călăuze şi hamali. Ne-am petrecut noaptea la hotel, iar în zori, cu forţe proaspete, am pornit spre munţi. Ce animale inteligente, blînde şi admirabile sînt catîrii ! În clinchetul clopoţeilor, legănîndu-şi capetele împodobite cu rozete şi panaşe, punînd cu grijă copitele prelungi pe bolovanii de pe cărările înguste şi întortocheate, mergeau fără teamă chiar şi pe marginea prăpastiilor atît de abrupte, încît îţi închideai ochii fără să vrei şi te apucai de oblîncul şeii înalte.

Pe la cinci după-amiază am ajuns în zona zăpezilor. Drumul s-a făcut mai larg şi mai neted. Se vedea că-l amenajaseră oameni civilizaţi. La cotituri se ridicau pretutindeni balustrade nu prea înalte, de piatră.

Pe la ora şase, după ce am trecut printr-un mic tunel, în faţa noastră au apărut cîteva case albe fără etaj, deasupra cărora se ridica mîndră o cupolă albă, asemănătoare cu acelea ale bisericilor bizantine şi ale observatoarelor astronomice. Mai încolo, se înălţau spre cer coşuri de fier şi cărămidă. Peste un sfert de oră, am ajuns la destinaţie.

În poarta unei case mai răsărite şi mai spaţioase decît celelalte, ne-a întîmpinat un bătrîn înalt, uscăţiv, cu o barbă lungă, albă ca zăpada. S-a recomandat — era lordul Charlesburry — şi ne-a urat bun venit, plin de prietenie. După înfăţişare, îţi era greu să-i precizezi vîrsta. Putea să aibă cincizeci sau şaptezeci şi cinci de ani. Ochii lui albaştri, mari, puţin bulbucaţi, adevăraţi ochi de englez de rasă, cu o limpezime tinerească, erau strălucitori şi ageri, strîngerea sa de mînă bărbătească, deschisă, caldă, iar fruntea înaltă şi boltită — brăzdată de cute armonioase şi nobile. În timp ce-i strîngeam mîna, admirîndu-i faţa fină şi frumoasă, mi-a trecut prin minte gîndul că undeva, tare demult, îl mai văzusem pe omul acesta şi-i auzisem numele în repetate rînduri.

— Mă bucur nespus de sosirea dumneavoastră, spunea lordul Charlesburry, în timp ce urcam împreună treptele casei. Aţi călătorit bine ? Ce mai face bunul meu prieten Nydstone ? Nu-i aşa că e un om admirabil ? De altfel, domnilor, îmi veţi povesti totul la masă. Acum,

odihniți-vă puțin după drum. Acesta este șambelanul nostru, onorabilul Sambo, a urmat el, arătîndu-ne un negru bătrîn și înalt care ne întîmpinase în antreu. O să vă conducă în camerile dumneavoastră. Masa se servește la ora șapte fix, iar în ceea ce privește restul, o să vă explice Sambo.

Onorabilul Sambo ne-a condus foarte prevenitor, dar fără nici un fel de slugărnicie, spre o căsuță de alături. Ni se rezervase fiecăruia cîte trei camere — simple, dar cu un aspect neobișnuit de intim, luminoase și vesele. Încăperile noastre erau despărțite printr-un zid și aveam fiecare intrare separată. Nu știu de ce, dar lucrul acesta m-a bucurat.

Cu o nespusă mulțumire, m-am cufundat într-o baie uriașă de marmură (din pricina tangajului, pe vapor fusesem lipsit de această plăcere, iar în hotelurile din Aspinwall, Panama și Quito, aspectul băilor nu ar fi inspirat încredere nici chiar prietenului meu John Johnson). În timp ce stăteam cufundat în apa caldă, apoi, pe cînd îmi făceam dușul rece, mă bărbieream și mă îmbrăcam cu mare grijă, mă urmărea fără încetare gîndul : pentru ce mi se pare atît de cunoscut chipul lordului Charlesburry ? Și ce anume auzisem, aproape ca de basm, despre el, cu multă vreme în urmă ? În unele clipe, îmi trecea ca fulgerul prin minte presimțirea că-mi voi aminti, dar apoi totul pierea cum piere abureala ușoară a respirației de pe suprafața oțelului lustruit.

De la fereastra camerei mele de lucru se vedea toată această așezare originală : cele cinci sau șase case, grajdurile și serele, clădirile scunde și afumate ale mașinilor, o mulțime de fire electrice, vagonetele trase pe șine înguste de catîri vioi și bine hrăniți, macaralele cu aburi, care transportau ușor și lin, prin văzduh, căzi de fier umplute neîncetat cu cărbuni așezați în stive și alte materiale combustibile. Ici-colo, forfoteau muncitori, cei mai mulți dintre ei goi pînă la brîu, deși termometrul de la fereastra mea arăta o temperatură de minus 5^0. Erau de toate neamurile : albi, galbeni, de culoarea bronzului, a cafelei sau de un negru lucios.

Mă uitam la toate acestea, gîndindu-mă : ce voință înflăcărată și ce bogăție uriașă au fost în stare să trans-

forme vîrful sterp al unui vulcan stins într-o adevărată localitate civilizată, într-o uzină, într-un atelier și un laborator ? ! Să urce la înălțimea zăpezilor eterne piatră, lemn și fier, să scoată apă din adîncime, să construiască locuințe și mașini, să transporte aici instrumente prețioase de fizică, dintre care numai cele două lentile ca niște bobițe, aduse de mine, costă un milion și trei sute de mii de franci, să angajeze zeci de muncitori, să-și procure asistenți atît de costisitori... În minte mi-a răsărit din nou cu claritate chipul lordului Charlesburry și, deodată, stai ! O străfulgerare de lumină mi-a deschis porțile memoriei. Mi-am amintit cu mare precizie că în urmă cu cincisprezece ani, pe cînd eram elev în primele clase de liceu, toate ziarele au trîmbițat timp de o lună despre dispariția misterioasă a lordului Charlesburry, pair al Angliei, unic reprezentant al unei familii străvechi, celebru savant și milionar. Pretutindeni era publicat portretul său și se comentau cauzele ciudatului eveniment. Unii susțineau că fusese asasinat, alții că ar fi căzut sub influența unui șarlatan-hipnotizator, care-l silise, în scopuri criminale, să părăsească Anglia, ștergîndu-și urmele, mulți presupuneau că s-ar afla în mîinile unor bandiți care-l sechestraseră în vederea unei răscumpărări uriașe, iar alții — cei mai perspicaci — susțineau sus și tare că savantul a întreprins în secret o expediție la Polul Nord.

Curînd s-a aflat că înainte de a dispărea, lordul Charlesburry lichidase foarte avantajos și transformase în bani — călăuzit probabil de un economist priceput — toate pămînturile, pădurile, parcurile și fermele, minele de cărbune și de caolin, palatele, tablourile și colecțiile sale. Însă nimeni nu știa ce deveniseră sumele acestea uriașe. O dată cu dispariția lui, pieriseră și celebrele diamante de familie ale neamului Charlesburry, diamante care erau, pe bună dreptate, mîndria întregii Anglii. Cercetările poliției și ale detectivilor voluntari nu aduseseră nici o lumină în această afacere stranie. După două luni, preocupate de alte probleme arzătoare, presa și opinia publică îl dădură uitării pe lord. Numai revistele științifice, care consacraseră multe pagini memoriei celui dispărut, au continuat să enumere cu o atenție plină de

respect marile sale merite ca om de știință în domeniile opticii și căldurii, mai ales la dilatarea și condensarea gazelor, la termostatică, termometrie și termodinamică, la refractarea razelor de lumină, la teoria lentilelor și a fosforescenței.

Sunetul prelung și trist al unui gong m-a deșteptat din gîndurile mele. Aproape în aceeași clipă a bătut la ușa mea și a intrat un băiețaș negru, vesel și agil ca o maimuță, m-a salutat și mi-a spus cu un zîmbet prietenos :

— Lordul m-a pus la dispoziția dumneavoastră, *sir*. N-ați vrea, *sir*, să poftiți la dejun ?

Pe masa din salonul meu, într-un vas de porțelan, se afla un buchet mic și frumos de flori. Am ales o gardenie și mi-am înfipt-o în butoniera smochingului. O dată cu mine a apărut în ușa locuinței sale și *mister* De Mont de Rique. La butoniera fracului purta o romaniță modestă. M-a cuprins un sentiment vag de nemulțumire. Probabil că pe atunci mai aveam încă multe fumuri tinerești, fiindcă m-am bucurat cînd l-am văzut pe lordul Charlesburry întîmpinîndu-ne în salon, îmbrăcat nu în frac, ci în smoching, ca mine.

— Curînd va veni și *lady* Charlesburry, a zis el, uitîndu-se la ceas. Vă propun, *gentlemen*-i, să luați mereu dejunul la mine. În timpul mesei și după aceea vom găsi totdeauna două-trei ore libere să vorbim și de treburile noastre, și de alte lucruri de mai mică însemnătate. Tot aici vă stă la dispoziție o bibliotecă, o popicărie, și, în fumoar, un biliard, pe care vă rog să le folosiți după plac, ca, de altfel, tot ce mai există în casa mea. În ceea ce privește micul dejun și prînzul sînteți liberi să procedați cum doriți, lucrul acesta fiind valabil și în ceea ce privește dejunul. Fiindcă însă știu cît de prețioasă și de binefăcătoare pentru tinerii englezi este societatea doamnelor, de aceea... s-a ridicat în picioare, făcînd un semn spre ușa în care apăruse o doamnă tînără, zveltă, cu părul auriu, însoțită de o altă persoană de sex feminin, cu chipul gălbejit, cu pieptul plat, îmbrăcată de sus pînă jos în negru.

— De aceea, a urmat el, *lady* Charlesburry, am onoarea și plăcerea să vă prezint pe viitorii mei colaboratori

și, sper, prieteni — *mister* Deebble și *mister* De Mont de Rique. *Miss* Sowtny, s-a întors el apoi spre însoțitoarea stafidită a soției sale (despre care am aflat mai tîrziu că era o rudă îndepărtată și doamna de companie a *lady*-ei Charlesburry), iată-i pe *mister* Deebble și *mister* De Mont de Rique. Vă rog să le acordați prietenia și atenția dumneavoastră.

În timpul mesei, simplă și rafinată, lordul Charlesburry s-a dovedit o gazdă prietenoasă și un interlocutor admirabil. Ne-a pus cu vioiciune întrebări în legătură cu politica și ultimele noutăți din presă și din domeniul științei, și s-a interesat de viața și activitatea cîtorva personalități importante. Oricît ar fi părut de ciudat, am constatat că era mult mai bine informat decît noi în toate privințele. Trebuie să mai adaug că pivnița lui era mai presus de orice laudă.

Uneori, aruncam cîte o privire *furișă* spre *lady* Charlesburry. Ea nu lua aproape de loc parte la discuție, ci-și ridica doar cînd și cînd, fără grabă, genele negre spre cel ce vorbea. Era cu mult mai tînără decît soțul ei. Fața sa palidă, neatinsă de bronzul ecuatorial, încadrată de păr auriu des, cu ochii negri, adînci, serioși, aproape triști, avea o frumusețe ciudată, bolnăvicioasă. Toată înfățișarea ei, trupul zvelt, foarte delicat, învești mîntat cu rochie albă de voal, mîinile palide, gingașe, cu degete lungi și înguste, aminteau de o floare exotică rară și minunată, dar poate și otrăvitoare, crescută într-o seră umedă și întunecoasă.

Am băgat însă de seamă în timpul mesei că De Mont de Rique, care ședea în fața mea, își oprea adesea asupra stăpînei casei privirea amabilă a ochilor săi frumoși cu o jumătate de secundă mai mult decît îngăduia bunacuviință. Fața și mîinile sale excesiv de îngrijite, ochii languroși, care parcă te învăluiau, poza plină de îngîmfare, mișcările, tonul, toate îmi deveneau din ce în ce mai nesuferite. Ca bărbat, mi se părea dezgustător, dar chiar de pe atunci nu mă îndoiam că întrunește toate trăsăturile unui adevărat și înnăscut cuceritor de femei, crud și lipsit de scrupule.

După masă, cînd am trecut cu toții în salon, și *mister* De Mont de Rique a cerut permisiunea să se ducă să

fumeze, i-am întins lordului Charlesburry cutia cu briliante, spunîndu-i :

— Sînt de la Maas și Daniels din Amsterdam.

— Le-ați purtat la dumneavoastră ?

— Da, *sir.*

— Ați făcut foarte bine. Aceste două pietricele sînt pentru mine mai prețioase decît tot laboratorul meu.

Apoi s-a dus în cabinetul său și s-a întors cu o lupă care mărea de opt ori. După ce a examinat briliantele îndelung și atent la lumina becului electric, le-a așezat în cele din urmă în cutia lor și mi-a spus cu un ton mulțumit, deși fără nici un fel de emoție :

— Au fost șlefuite într-adevăr ireproșabil, cu o precizie ideală. Voi verifica în seara aceasta cu ajutorul instrumentelor dimensiunile și curbura suprafețelor acestor pietre prețioase. Iar mîine dimineață, *mister* Deebble, le vom și fixa la locul lor. Pînă la ora zece mă voi ocupa de De Mont de Rique, colegul dumneavoastră, și-i voi arăta viitorul său loc de muncă, iar la zece vă rog să mă așteptați acasă la dumneavoastră. O să trec să vă iau. Presimt, dragă *mister* Deebble, că vom realiza împreună progrese într-una dintre cele mai uimitoare acțiuni întreprinsă vreodată de cea mai măreață ființă de pe pămînt — *Homo sapiens.*

În ochi i se aprinsese o licărire albăstruie, în timp ce, emoționat, mîngîia cu mîna capacul cutiei. Soția lui îl privea țintă cu ochii săi adînci, întunecați, fără fund.

A doua zi, exact la ora zece, am auzit soneria de la intrare, și micul negru vioi l-a introdus în odaie pe lordul Charlesburry, înclinîndu-se dinaintea lui pînă la pămînt.

— Sînteți gata ? Mă bucur foarte mult, a zis patronul, salutîndu-mă. Ieri am cercetat obiectele pe care le-ați adus și le-am găsit în perfectă ordine. Vă mulțumesc pentru atenția și grija depusă.

— Vă mărturisesc cinstit, *sir,* că trei sferturi din această onoare, dacă nu chiar mai mult, se cuvine lui *mister* Nydstone.

— Da, este un om admirabil și un prieten credincios, a răspuns lordul, cu un zîmbet luminos. Iar acum, dacă

sînteți de acord, v-aș propune să mergem să vedem laboratorul.

Laboratorul era în clădirea albă, masivă, rotundă, asemănătoare cu un turn și încununată de cupola pe care o văzusem în ajun la ieșirea din tunel.

Fără să ne dezbrăcăm, am trecut printr-un antreu mic, luminat slab de un singur bec electric, și ne-am pomenit într-un întuneric absolut. Dar lordul Charlesburry a răsucit undeva pe aproape un întrerupător și o lumină vie s-a revărsat numaidecît într-o sală uriașă, perfect circulară, deasupra căreia se ridica o cupolă sferică, înaltă de șapte sau opt stînjeni. În centrul ei se afla ceva asemănător cu o mică încăpere de sticlă ca acelea care au început de curînd să fie instalate în clinicile medicale universitare, în mijlocul sălilor de operație, pentru personalul medical, în cazul intervențiilor grele și complicate, unde se cere o foarte mare curățenie și o totală sterilitate a aerului. Din această încăpere de sticlă, plină de aparate ciudate, necunoscute de mine, se înălțau trei cilindri mari de aramă. La o înălțime de aproximativ două staturi de om, fiecare dintre acești cilindri se ramifica în trei țevi cu diametrul mai mare. Acestea se despărțeau și ele la rîndul lor în trei, iar capetele de sus ale ultimelor țevi masive de aramă ajungeau la peretele concav al cupolei. O mulțime de manometre, pîrghii, manete de oțel rotunde și drepte, ventiluri, sîrme izolate și prese hidraulice completau laboratorul acesta neobișnuit, care m-a uluit. Scări interioare în spirală, coloane și grinzi de fier, podețe aeriene înguste, cu balustrade subțiri, aruncate ici și colo la o mare înălțime, felinare electrice suspendate, nenumărate furtunuri groase, de gutapercă, și țevi lungi de aramă care atîrnau în jos — totul se împletea, obosind ochiul și producînd o impresie de haos.

De parcă ar fi ghicit starea mea de spirit, lordul Charlesburry a început să vorbească domol:

— Cînd cuiva îi cade sub ochi pentru prima oară un mecanism necunoscut, de pildă mecanismul unui ceasornic sau al unei mașini de cusut, rămîne mai întîi dezarmat în fața complexității lui. Prima dată cînd am văzut o bicicletă demontată, am crezut că nici cel mai priceput

mecanic din lume nu va fi în stare s-o monteze la loc. Dar după o săptămînă, am montat-o și demontat-o singur, mirîndu-mă de simplitatea construcției ei. Așadar, fiți bun și ascultați-mi cu răbdare explicațiile. Dacă nu pricepeți ceva, nu vă sfiiți să-mi puneți oricîte întrebări doriți. N-or să-mi facă decît plăcere.

Acoperișul clădirii are douăzeci și șapte de orificii, unul lîngă altul. Prin ele străbat cilindrii aceștia, prevăzuți la capetele din afară cu lentile biconvexe cu o uriașă putere colectoare și de o transparență uimitoare. Cred că ați început să înțelegeți ideea. Colectăm razele soarelui în focare, apoi, datorită unui șir întreg de oglinzi și de lentile, executate după planurile și calculele mele, le trecem, ba concentrîndu-le, ba dispersîndu-le, prin întregul sistem de țevi, pînă cînd țevile cele mai de jos revarsă fascicola de lumină solară sub calota aceasta izolată, în cilindrul cel mai îngust și mai rezistent confecționat din oțel cu vanadiu. În el se mișcă un întreg sistem de pistoane, prevăzute cu închizători asemănătoare cu cele ale aparatelor fotografice, care, cînd sînt închise, nu îngăduie să pătrundă nici cea mai mică rază de lumină. În sfîrșit, de capătul liber al acestui cilindru principal interior, protejat, înșurubez ermetic un recipient, ca o retortă, în gîtul căreia se află de asemenea cîteva închizători. La nevoie, deschid închizătorile și introduc în gîtul retortei în chip automat, prin partea interioară, un manșon cu filet și înșurubez întregul recipient la capătul cilindrului. În felul acesta, obțin un rezervor admirabil de emanație solară condensată.

— Prin urmare, și Hooke, și Euler și Young ?...

— Da, m-a întrerupt lordul Charlesburry, și ei, și Fresnel, și Cauchy, și Malus, și Huygens, ba chiar și marele Arago — toți au greșit socotind că fenomenul luminii constituie una din stările eterului din univers, ceea ce vă voi demonstra peste zece minute în modul cel mai evident. S-a dovedit că au avut totuși dreptate bătrînul înțelept Descartes, precum și geniul între genii, divinul Newton. Lucrările referitoare la această problemă ale lui Biot și Brüster m-au ajutat în cercetările mele, însă numai mult mai tîrziu, după ce le începusem. Da, acum știu clar, și adevărul acesta va fi curînd incontestabil și

pentru dumneavoastră, că lumina solară e alcătuită dintr-un șuvoi dens de corpuri elastice, infinit de mici, un fel de mingi care gonesc prin spațiu, cu o forță și o energie extraordinară, străpungînd în mișcarea lor năvalnică masa eterului universal... De altfel, problemele teoretice le vom discuta mai tîrziu. Acum, pentru a fi consecvent, vă voi arăta ce operații va trebui să efectuați zilnic. Să mergem.

Am ieșit din laborator, am urcat o scară în spirală pînă aproape de vîrful cupolei și am pătruns pe un balcon de o construcție ușoară, care înconjura acoperișul sferic o dată și jumătate.

— Nu veți fi nevoit să deschideți pe rînd toate capacele care apără lentilele gingașe de praf, zăpadă, grindină și păsări, a spus lordul Charlesburry. De altfel, cred că nici măcar un atlet nu ar fi în stare s-o facă. Este destul să întoarceți spre dumneavoastră maneta aceasta, pentru ca cele douăzeci și șapte de obturatoare să se răsucească împreună cu inelele lor de gutapercă, în canalele circulare respective, în direcția opusă mișcării acelor ceasornicului, într-un cuvînt, așa cum se desface orice șurub. În felul acesta, capacele lentilelor nu mai suferă nici o presiune. Acum, apăsați pe această mică pedală. Priviți !

Clac ! Douăzeci și șapte de capace s-au deschis într-o clipă, cu un pocnet metalic, lăsînd să se vadă lentilele scînteietoare în bătaia razelor soarelui.

— În fiecare dimineață, a urmat savantul, va trebui să descoperiți lentilele și să le ștergeți cu grijă, cu o piele de căprioară curată. Iată cum se face asta.

Și, cu îndemînarea unui muncitor obișnuit cu munca lui, lordul Charlesburry frecă lentilele atent și aproape drăgăstos, cu bucățele de piele de căprioară, pe care le ținea într-un buzunar lateral învelite în foiță de țigară.

— Acum să coborîm, a urmat el, și vă voi vorbi de celelalte îndatoriri ale dumneavoastră.

Cînd am ajuns în laborator, și-a continuat explicațiile :

— Apoi, trebuie „să prindeți soarele". În acest scop, veți controla în fiecare zi, la amiază, aceste două cronometre, după soare. Ieri le-am verificat. Cunoașteți fără îndoială procedeul. Stabiliți ce oră este. Așa. Acum cal-

culați timpul mediu : ora zece, treizeci și una de minute, zece secunde. Iată trei pîrghii în linie frîntă : cea mare — pentru ore, cea mijlocie — pentru minute, iar cea mică — pentru secunde. Uitați-vă. Răsucesc cercul cel mare pînă cînd acul indicatorului arată ora zece. Gata. Așez pîrghia din mijloc ceva mai înainte, peste treizeci și șase de minute. Așa. Acum o mut pe cea mică — e o fantezie personală a mea — la peste încă cincizeci de secunde. Introduc ștecărul acesta în priză. Auziți cum șuieră și scrîșnesc jos, sub dumneavoastră, niște roți dințate ? Se pune în mișcare ceasul care face întregul laborator, împreună cu toate instrumentele, lentilele, cupola și cu noi amîndoi, să urmeze neabătut mișcarea soarelui. Uitați-vă la cronometru. Ne apropiem de ora zece și treizeci. Mai sînt cinci secunde. Am ajuns. Ați sesizat cum s-a schimbat sunetul ceasului ? Intră în funcțiune roțile dințate ale minutelor. Încă vreo cîteva secunde... Atenție ! O clipă ! Apare un nou sunet, care bate clar și precis secundele. Gata. Soarele a fost prins. Dar munca nu s-a terminat. Din cauza mărimii și a grosolăniei sale explicabile, mecanismul acesta de ceas nu poate fi absolut exact. De aceea, uitați-vă cît mai des la cadranul de aici care-i indică mersul. Pe el vedeți orele, minutele, secundele. Iată și regulatorul care merge înainte și înapoi. După cronometre excepțional de precise reglați cît mai des posibil întreaga mișcare circulară a atelierului cu o precizie pînă la o zecime de secundă.

Acum am prins soarele. Dar asta nu este totul. Lumina trebuie să pătrundă neapărat într-un vid, fiindcă altfel ar încălzi și ar topi toate aparatele, pe cînd în recipientele închise, de unde s-a pompat tot aerul, lumina are aproape același grad de răceală ca în regiunile interplanetare infinite din afara atmosferei terestre, pe care le străbate. De aceea, priviți, aici este butonul unei bobine electromagnetice. În toți cilindrii se află cîte un manșon rodat și lîngă fiecare din ele, o bandă de oțel, înfășurată cu sîrmă. Unu. Apăs pe buton și dau drumul la curent. Toate benzile sînt magnetizate într-o clipă și manșoanele ies din lăcașurile lor. Acum, cu această manetă de aramă pun în funcțiune o pompă aspiratoare de aer, a cărei țeavă, după cum vedeți, este adaptată la

fiecare cilindru. O dată cu aerul, pompa absoarbe și cele mai mărunte fire de praf — impuritățile microscopice. Urmăriți manometrul F, are o linie roșie, care indică presiunea maximă. Fiți atent la tubul acustic care merge în jos, în aparatul de pompare. Ați sesizat că fîșîitul a încetat ? Manometrul a trecut peste linia roșie. Întrerupeți curentul, apăsînd din nou pe același buton. Benzile de oțel sînt demagnetizate. Manșoanele, supunîndu-se forței absorbante a vidului, intră în lăcașurile conice. Acum, lumina trece printr-un vid aproape absolut. Dar pentru precizia muncii noastre, nici asta nu e încă destul. Trebuie să transformăm întregul nostru laborator într-un clopot fără aer. De aceea, cu timpul, vom lucra în costume de scafandri. Vom fi alimentați cu aer din afară, prin niște țevi de gutapercă, iar aerul viciat va fi eliminat în mod regulat. Aerul din laborator este încontinuu absorbit de pompe puternice. Mă înțelegeți ? Veți fi în situația de scafandru, cu deosebire că veți avea în spinare un balon cu aer comprimat. În cazul cînd s-ar întîmpla o catastrofă, o defecțiune la mașină, dacă s-ar rupe tuburile de aducțiune sau cine știe ce altceva, e destul să apăsați pe o mică supapă din coif și veți avea asigurat aerul necesar pentru un sfert de oră. Totul e să nu vă pierdeți cumpătul și veți ieși din laborator proaspăt și radios ca un trandafir de Dijon.

Acum nu vă mai rămîne decît să verificați cu cea mai mare atenție instalația țevilor. Fiecare țeavă este foarte trainic legată de cealaltă, însă în locurile de triplă joncțiune s-a admis o posibilitate neînsemnată de rotire și deviere de doi-trei milimetri. Aceste puncte sînt în număr de treisprezece și trebuie să le controlați pe toate de trei ori pe zi. De aceea, să urcăm.

Am urcat pe trepte înguste și podețe flexibile pînă în vîrful cupolei. Mentorul meu mergea înainte cu un pas ușor, tineresc, iar eu, nefiind obișnuit, îl urmam cu oarecare greutate. Lîngă joncțiunea primelor trei țevi, mi-a arătat un capac mic, pe care l-a deșurubat dintr-o singură mișcare a mîinii și l-a ridicat în așa fel, încît i-a dat o poziție absolut verticală în balamalele lui cu arc. Fundul capacului era alcătuit dintr-o oglindă rezistentă de argint, admirabil șlefuită, cu circonferința împărțită

în diviziuni și cifre. Trei raze paralele, de un auriu intens, subțiri ca firele de păianjen, aproape lipite una de alta, brăzdau suprafața netedă a oglinzii.

— Acesta este un mic puț prin care vom putea să urmărim în taină scurgerea luminii. Cele trei raze sînt reflexele a trei oglinzi interioare. Uniți-le într-una singură. Nu, încercați dumneavoastră. Aici sînt trei șuruburi micrometrice cu care se modifică poziția lentilelor. Iată o lupă foarte puternică. Uniți cele trei raze luminoase într-una singură, care să vină în dreptul diviziunii 0. Este o muncă foarte simplă. Vă veți obișnui repede s-o executați într-un singur minut.

Într-adevăr, mecanismul se mișca foarte ușor, și după vreo trei minute, abia atingînd șuruburile gingașe, am îmbinat razele de lumină într-o singură linie atît de scînteietoare, încît, cînd o priveai, aproape că te dureau ochii. Am izbutit s-o plasez pe diviziunea subțire din dreptul lui 0. Apoi am închis capacul și l-am înșurubat. Celelalte douăsprezece puțuri de control le-am verificat singur, fără ajutorul lordului Charlesburry. De fiecare dată, reușeam mai bine. Dar chiar după primul etaj al laboratorului, din pricina luminii puternice, ochii mă dureau atît de tare, încît mi-au dat lacrimile.

— Puneți-vă ochelarii de protecție, mi-a spus patronul, întinzîndu-mi o cutie.

Dar am fost nevoit să renunț la ultimul cilindru, pentru verificarea căruia intrasem într-o încăpere izolată. Ochii mei nu mai suportau lumina.

— Luați ochelari mai închiși, a zis lordul Charlesburry. Aici aveți zece feluri de ochelari. Astăzi vom monta în cilindrul principal diamantele pe care le-ați adus ieri și după aceea observațiile vor fi de trei ori mai dificile. Bine. Așa. Acum pun în funcțiune pistoanele interioare. Deschid robinetul pompei hidraulice sistem Naterer. Deschid un alt robinet, cu bioxid de carbon lichid. Acum, în interiorul cilindrului este o temperatură de o sută cincizeci de grade și o presiune de douăzeci de atmosfere, prima indicată de un termometru Witkowski, perfecționat de mine, iar a doua, de un manometru. Iată ce se petrece în cilindru. Lumina îl străbate de-a lungul axei verticale într-un șuvoi dens, orbitor,

aproximativ cît un creion de gros. Pistonul, pus în mișcare de curentul electric, deschide și închide obturatorul interior într-o sutime de miime de secundă, adică aproape instantaneu. Pistonul trimite lumina mai departe, printr-o mică lentilă convexă. Din ea, șuvoiul iese și mai dens, mai subțire și mai strălucitor. În cilindru se află cinci pistoane de felul acesta și cinci lentile. Sub presiunea ultimului piston, cel mai mic și mai rezistent, șuvița de lumină, subțire ca un vîrf de ac, pătrunde în receptor, trecînd succesiv prin cele trei închizători ale sale sau, mai bine zis, ecluze.

Iată principiile de bază ale colectorului meu de soare lichid, a zis savantul, cu un ton grav. Și, ca să nu mai rămîneți cu nici o umbră de îndoială, vom face imediat o experiență. Apăsați pe butonul A. Așa, ați oprit pistonul. Ridicați în sus maneta aceasta de aramă. Acum s-au închis capacele exterioare ale lentilelor colectoare din cupola clădirii. Răsuciți la dreapta, pînă la capăt, supapa roșie și lăsați în jos maneta C. Au încetat presiunea și afluxul de bioxid de carbon. Mai rămîne să înșurubați retorta din interior. Aceasta se realizează prin zece rotiri ale manetei mici, rotunde. Gata, dragul meu. Acum urmăriți cum deșurubez receptorul de cilindru. Iată că-l am în mînă. El nu cîntărește mai mult de douăzeci de funți. Închizătorile lui interioare sînt izolate pe din afară cu șuruburi micrometrice. Deschid complet închizătorul cel mai mare. Apoi pe cel mijlociu. Pe ultimul îl deschid astfel, încît orificiul să nu fie mai mare de o jumătate de micron. Dar înainte de aceasta, stingeți lumina.

M-am supus, și sala s-a scufundat într-o beznă de nepătruns.

— Atenție ! am auzit glasul lordului Charlesburry de la celălalt capăt al laboratorului. Deschid.

O neobișnuită lumină aurie, dulce, dispersată, pierdută, s-a revărsat deodată în sala întreagă, luminînd clar pereții, aparatele strălucitoare și chipul savantului. În aceeași clipă, am simțit pe obraz și pe mîini parcă o respirație caldă. Fenomenul acesta nu a durat mai mult decît o secundă, o secundă și jumătate. Apoi s-a lăsat iar un întuneric de nepătruns.

— Aprindeți lumina ! a strigat lordul Charlesburry și l-am zărit ieșind pe ușa încăperii de sticlă ; pe fața palidă avea o expresie de fericire și mîndrie.

— Aceștia nu sînt decît primii pași, primele încercări școlărești, primele roade, a zis el cu înflăcărare. Nu este încă soarele condensat în gaz, ci doar materia imponderabilă, condensată. Luni de zile am acumulat soare în receptoarele mele, dar nici unul din ele nu s-a făcut mai greu decît capătul unui fir de păr. Ați văzut lumina aceasta minunată, egală, mîngîietoare ? Acum aveți încredere în valoarea experiențelor mele ?

— Da, am răspuns eu cu căldură și cu o profundă convingere. Am încredere și admir măreția geniului uman.

— Vom merge împreună mai departe, tot mai departe ! Vom coborî temperatura în interiorul cilindrului pînă la minus 275°, pînă la zero absolut. Vom mări presiunea hidraulică pînă la o mie, douăzeci de mii, treizeci de mii de atmosfere. Vom înlocui colectoarele noastre superioare de raze, de opt țoli, cu colectoare puternice de cincizeci de țoli. Vom topi cantități uriașe de diamante cu ajutorul metodei descoperite de mine, le vom transforma în lentile cu curbura necesară și le vom introduce în țevile noastre prin care trece lumina ! Poate nu voi apuca ziua cînd oamenii vor reuși să condenseze razele soarelui pînă la starea lichidă, însă cred și simt că voi izbuti să le concentrez pînă la starea de gaz. Mi-ar ajunge să văd ceasul electric mișcîndu-se doar cu un milimetru spre stînga, ca să fiu neînchipuit de fericit. Dar timpul fuge. Să mergem la masă, iar înainte de cină vom instala noile noastre lentile de diamante. De mîine începe munca sistematică. O săptămînă încheiată veți lucra alături de mine ca un muncitor obișnuit, ca simplu executant docil. După o săptămînă, vom inversa rolurile. În a treia săptămînă vă voi da un ajutor pe care-l veți învăța în fața mea să mînuiască aparatele. Apoi veți lucra absolut independent. Am încredere în dumneavoastră, a spus el cu vioiciune, întinzîndu-mi mîna cu un zîmbet fermecător.

Îmi amintesc bine seara acelei zile și cina de la lordul Charlesburry. Soția sa purta o rochie roșie, de mătase, și buzele ca de carmin păreau pe chipul palid, puțin

obosit, o floare purpurie, un cărbune încins. De Mont de Rique, pe care-l întîlneam pentru prima oară în ziua aceea, era tînăr, frumos și elegant cum nu-l mai văzusem pînă atunci și nu l-am mai văzut nici mai tîrziu, pe cînd eu mă simțeam istovit și copleșit de impresiile de peste zi. La început, am crezut că avusese o muncă obișnuită, nu prea grea, de supraveghere a aparatelor. Dar nu eu, ci *lady* Charlesburry a băgat de seamă cea dintîi că brațul lui stîng era bandajat mai sus de încheietura mîinii. De Mont de Rique povesti cu multă modestie, că o curea de transmisie prea slab strînsă a alunecat de pe un ax și în cădere i-a zgîriat brațul. De altfel, în general, în seara aceea a condus discuția într-un chip foarte plăcut și cu mult tact. A istorisit călătoria pe care o făcuse în Abisinia, unde căutase aur prin văile muntoase de la marginea Saharei. A mai vorbit de o vînătoare de lei, de ultimele curse de cai de la Epsom, de vînătorile de vulpi din nordul Angliei, de scriitorul Oscar Wilde, pe atunci la începutul apogeului său, pe care-l cunoștea personal. În felul lui de a se exprima se vădea o trăsătură uimitoare și probabil foarte rară, deoarece nu am mai întîlnit-o la nimeni. Avea un fel de a povesti extrem de epic. Nu vorbea niciodată despre sine și nici ca din partea sa. Dar în nu știu ce mod misterios, persoana lui, rămînînd pe ultimul plan, era mereu scoasă în evidență prin culori eroice sau înduioșătoare.

Acum se uita mult mai rar la *lady* Charlesburry, decît ea la el. Îi arunca doar din cînd în cînd o privire galeșă pe sub genele lungi, lăsate în jos. Ea, însă, aproape că nu-și mai dezlipea de el ochii întunecați, cu expresia lor serioasă și enigmatică. Îi urmărea mișcările mîinilor și ale capului, gura și ochii. Ciudat ! În seara aceea, ea mi-a amintit de un joc pentru copii : într-un vas cu apă plutește un peștișor de tablă sau o rață, cu o bucățică de fier în gură, și urmărește supusă, fără împotrivire, un bețișor magnetizat ce o atrage. Adesea, urmăream cu neliniște chipul stăpînului casei. Dar lordul era vesel și liniștit.

După masă, cînd De Mont de Rique a cerut îngăduința să se retragă să fumeze, *lady* Charlesburry i-a propus

să facă o partidă de biliard. Au plecat împreună, iar lordul și cu mine am trecut în cabinet.

— Hai să facem o partidă de șah, a zis el. Jucați ?

— Nu prea bine, dar totdeauna cu plăcere.

— Vă mai propun să bem un vin aromat, care să ne dispună.

A sunat.

— În cinstea vreunui eveniment special ? l-am întrebat eu.

— Ați ghicit. Am impresia că în persoana dumneavoastră am găsit un ajutor, și cu îngăduința soartei, un continuator al operei mele !

— O, *sir !*

— Ce băutură preferați ?

— Mi-e rușine să recunosc, dar nu prea mă pricep la băuturi.

— Atunci vă voi numi patru feluri de băuturi care-mi plac și un al cincilea pe care nu-l pot suferi. Vinurile de Bordeaux, Porto, whisky scoțian și apă. Nu pot suferi șampania. Așadar, să bem un *château la rose.* Onorabile Sambo, a ordonat el valetului care aștepta tăcut, dă-ne, prin urmare, o sticlă de *château la rose.*

Spre marea mea mirare, juca șah destul de slab. L-am învins repede. Însă după prima partidă, am renunțat la joc și am început să vorbim din nou de impresiile mele din dimineața aceea.

— Scumpul meu *mister* Deebble, a zis lordul, punîndu-și mîna mică, fierbinte și energică pe mîna mea. Desigur, dumneavoastră, ca și mine, ați auzit spunîndu-se de multe ori că numai prima impresie îți formează adevărata opinie despre un om. Cred însă că părerea aceasta este cu totul greșită. Mi s-a întîmplat de multe ori ca persoane cu fețe de ocnaș, de trișori sau de martori mincinoși de profesie — de altfel, peste cîteva zile îl veți vedea pe ajutorul dumneavoastră, care are o astfel de înfățișare — să se dovedească oameni cinstiți, prieteni credincioși, *gentlemen*-i prevenitori și politicoși. Pe de altă parte, foarte adesea o față blajină, fermecătoare, încadrată de păr alb și de o roșeață bătrînească, se întîmplă să ascundă, așa cum se constată pînă la urmă, un ticălos față de care orice huligan din Londra ar pă-

rea un biet mielușel cu fundă roz la gît. De aceea, te rog, dacă poți, să mă ajuți într-o chestiune dificilă. Pînă în prezent, nu l-am inițiat de loc pe *mister* De Mont de Rique în țelul și importanța cercetărilor mele științifice. Prin mama sa, îmi este rudă îndepărtată. *Mister* Nydstone, care-l cunoaște din copilărie, mi-a comunicat într-o zi că De Mont de Rique se află într-o situație foarte grea (nu în sens material). I-am propus imediat un post, și el l-a primit cu o bucurie atît de mare, încît se vedea clar că nu are altă ieșire. Am auzit cîte ceva despre el, dar nu dau crezare zvonurilor și bîrfelilor. Mie, aș putea să spun că nu mi-a produs nici o impresie — nici bună, nici rea. Poate pentru prima oară îmi iese în cale un om ca el. Dar nu știu de ce mi se pare că am mai văzut milioane de oameni asemănători cu dînsul. Astăzi l-am urmărit pe cînd lucra. Cred că este îndemînatic, priceput, ingenios și harnic. În afară de aceasta, este un om cu educație aleasă, știe să se poarte în orice societate, este energic și inteligent. Dar, dintr-un anumit punct de vedere, mă stăpînește o șovăială ciudată. Spuneți-mi sincer, dragă *mister* Deebble, ce părere aveți despre el ?

Întrebarea aceasta surprinzătoare, lipsită de delicatețe, m-a tulburat. La drept vorbind, nu mă așteptasem la ea.

— Vă asigur, *sir,* că nu știu ce să vă răspund. Cred că-l cunosc mai puțin decît dumneavoastră și *mister* Nydstone. L-am văzut pentru prima oară pe bordul vaporului „Crucea Sudului", și în timpul călătoriei am stat foarte puțin de vorbă cu el. De altfel, trebuie să vă spun că în tot cursul traversării oceanului m-a chinuit răul de mare. Dar, din puținele întîlniri și convorbiri pe care le-am avut cu el, am rămas cam cu aceeași impresie ca și dumneavoastră. Este priceput, ingenios, energic, elocvent, a citit mult și apoi are... un amestec oarecum ciudat, dar poate foarte rar, de răceală sufletească și imaginație plină de înflăcărare.

— Da, *mister* Deebble, da. Admirabil. Onorabile *mister* Sambo, mai adu-ne o sticlă de vin, după care ești liber. Da. Nici nu mă așteptam să-l caracterizați astfel. Dar mă întorc din nou la dificultatea de care v-am vorbit :

să-i dezvălui și lui ori nu ceea ce ați auzit și ați văzut astăzi ? Ce-ar fi să treacă doi ani, un an sau poate chiar mai puțin, și el, un *dandy*, chipeș, răsfățat de femei, să se plictisească pe vulcanul acesta blestemat. Sînt convins că atunci nu va veni să-mi ceară permisiunea și binecuvîntarea. Într-o bună zi, o să-și facă pur și simplu bagajele și-o să plece. Faptul că voi fi lipsit de un ajutor, ba încă de unul foarte valoros, este o problemă secundară, dar nu garantez că, reîntors în lumea veche, nu va flecări, chiar și fără vreo intenție anume.

— Vă temeți într-adevăr de asta, *sir* ?

— Ca să fiu sincer, da. Mă tem de zarvă, de reclamă, de invazia ziariștilor. Mă tem ca vreun reporter influent, dar lipsit de talent, vreun observator în problemele de știință, care și-a cîștigat renumele prin calomnierea neobosită a noilor idei și a inițiativelor îndrăznețe, să nu prezinte publicului ideea mea ca pe născocirea unui om care n-are ce face sau ca pe delirul unui nebun. În sfîrșit, mă tem și mai mult ca nu cumva un parvenit lacom, un ratat hrăpăreț sau un semidoct lipsit de talent să prindă ideea mea din zbor și să declare, așa cum s-a întîmplat de nenumărate ori, că este vorba de o simplă coincidență a descoperirilor, să trivializeze și să mînjească în felul acesta cu noroi tot ceea ce am realizat eu în chinuri și cu entuziasm. Sper că mă înțelegeți, *mister* Deebble ?

— Vă înțeleg perfect, *sir*.

— Dacă s-ar întîmpla așa ceva, atît eu cît și opera mea ar pieri. De altfel, ce înseamnă micul meu „eu" în comparație cu ideea ? Sînt absolut convins că dacă într-o seară, într-una din uriașele săli din Londra, aș porunci să se stingă lumina electrică și aș orbi zece mii de invitați aleși cu șuvoaie de lumină solară, care ar face să îmbobocească florile și să ciripească păsările, aș putea strînge pe loc un miliard pentru opera mea. Dar un fleac, o greșeală întîmplătoare, neînsemnată, după cum v-am mai spus, ar putea să aibă un efect fatal pentru opera cea mai dezinteresată și mai măreață din lume. Iată de ce vă întreb care este părerea dumneavoastră : să am încredere în *mister* De Mont de Rique sau să nu-i arăt esențialul ? Aceasta este o dilemă pe

care nu o pot rezolva fără un ajutor din afară. În primul caz, există posibilitatea unui scandal mondial și al unui faliment, în al doilea caz, siguranța de a trezi în omul acesta, din pricina neîncrederii mele, atît antipatia cît și dorința lui de răzbunare. Ce părere aveți, *mister* Deebble ?

Îmi venea să-i dau un răspuns fără echivoc : „Trimiteți-l cu toate onorurile chiar mîine la dracul pe Narcisul acesta și vă veți liniști imediat". Acum îmi pare foarte rău că dintr-o delicatețe prostească nu i-am dat acest sfat. În loc să procedez astfel, am răspuns cu o corectitudine rece :

— Sper, *sir*, că nu vă veți supăra pe mine dacă nu-mi asum rolul de judecător într-o chestiune atît de delicată ?

Lordul Charlesburry m-a privit deschis în ochi, a clătinat trist din cap și a spus cu un zîmbet, fără pic de veselie :

— Să ne terminăm vinul și să trecem în sala de biliard. Vreau să fumez o țigară de foi.

În sala de biliard am văzut următorul tablou : De Mont de Rique, sprijinindu-se în coate de masa de biliard, povestea ceva cu însuflețire, iar *lady* Charlesburry, în picioare lîngă cămin, rîdea cu poftă. Lucrul acesta m-a uimit mai mult decît dacă aș fi găsit-o plîngînd. Lordul Charlesburry a întrebat care e motivul veseliei soției sale, și cînd De Mont de Rique a repetat cele povestite despre un snob orgolios, care din dorința de a-și cîștiga o faimă de om original și-a luat în casă un leopard domesticit și apoi a stat trei ore în pod de frica fiarei, patronul meu a rîs tare, ca un copil.

Totul se înlănțuie în lume în modul cel mai ciudat.

În seara aceea, venind pe căi necunoscute, s-au întîlnit introducerea, acțiunea și deznodămîntul tragic al vieții noastre.

Îmi amintesc pînă în cele mai mici amănunte primele două zile ale ședерii mele la Cayambe, dar restul, cu cît se apropie de sfîrșit, este mai nebulos. De aceea, recurg acum mereu la carnetul meu de însemnări. Apa de mare a distrus primele și ultimele lui pagini, iar în

parte și mijlocul. Totuși, pot să reconstitui cîte ceva, deși cu mare greutate. Să încep :

11 decembrie. Astăzi am fost cu lordul Charlesburry la Quito, călare pe catîri, ca să aducem niște sîrmă de cupru galvanizată. Cu totul întîmplător, veni vorba de asigurarea materială a întreprinderii noastre (asta nu din pricina unei curiozități deșarte), și lordul Charlesburry, de a cărui încredere, după cum mi se părea, mă bucuram de mult, și-a întors deodată fața spre mine și m-a întrebat :

— Îl cunoașteți pe *mister* Nydstone ?

— Desigur, *sir.*

— Nu-i așa că e un om admirabil ?

— Într-adevăr.

— Și nu-i așa că în activitatea sa este rigid și puțin formalist ?

— Da, *sir.* Dar este în stare în același timp și de mult elan, ba chiar de patos.

— Aveți mult spirit de observație, *mister* Deebble, a spus savantul. Atunci e bine să știți că omul acesta ciudat crede de cincisprezece ani cu dîrzenie în mine și în ideea mea, ca un mahomedan în Kaaba lui. Gîndiți-vă numai, el, un avocat din Londra ! Nu numai că nu-mi ia nimic pentru serviciile pe care mi le face, dar de curînd mi-a propus să dispun, la nevoie, cum vreau de capitalul lui. Și sînt profund convins că el nu este singurul om cu ciudățenii din bătrîna Anglie. De aceea, să fim optimiști.

12 decembrie. Astăzi, lordul Charlesburry mi-a atras atenția pentru prima oară asupra forței care pune în mișcare mecanismul de ceasornic ce face să se rotească laboratorul după soare. Este un lucru de o extremă simplitate, ușor de realizat și ingenios. Pe povîrnișul vulcanului stins alunecă, de-a lungul unor șine aproape perpendiculare, un monolit de bazalt ferecat, greu de două mii de puduri, care este ținut de un cablu de oțel, gros cît piciorul unui bărbat. Greutatea aceasta pune în mișcare mecanismul. Acțiunea ei durează exact opt ore, iar în zori, un catîr bătrîn și orb ridică monolitul cu ajutorul unui alt cablu și al unui sistem de scripeți, fără nici un efort.

20 decembrie. Astăzi după-masă am stat multă vreme în seră cu lordul Charlesburry. Narcisele, portocalii și tuberozele răspîndeau un miros amețitor. În ultima vreme, patronul a slăbit foarte mult, și ochii lui parcă au început să-și piardă minunata strălucire tinerească. Cred că e surmenat, fiindcă avem foarte mult de lucru. Sînt convins că nu bănuiește *nimic*. Deodată, schimbînd vorba în felul lui ciudat, lordul a spus :

— Munca noastră este cea mai dezinteresată și mai cinstită din lume. Să te gîndești la fericirea copiilor sau a nepoților tăi este un lucru absolut firesc și egoist. Dar noi doi ne gîndim la viața și fericirea omenirii dintr-un viitor atît de îndepărtat, încît atunci oamenii nu-și vor mai aminti nu numai de noi, dar nici de poeții, regii și cuceritorii din epoca noastră, de limba și religia noastră, de contururile și nici măcar de numele țărilor noastre. „Nu pentru cel apropiat, ci pentru cel îndepărtat", oare nu așa a spus filozoful dumneavoastră preferat de astăzi ? În această slujire dezinteresată, pură, a unui viitor îndepărtat, îmi găsesc încrederea, mîndria și forța.

3 ianuarie. Am fost astăzi la Quito să recepționez niște comenzi sosite de la Londra. Relațiile mele cu *mister* De Mont de Rique devin tot mai reci, aproape ostile.

Februarie. Astăzi am încheiat lucrările de îmbrăcare a tuturor țevilor noastre cu alte țevi pline de soluție de răcire. Cu amestecul de gheață și sare se obțin minus 21°, cu bioxid de carbon solid, plus eter — minus 80°, cu oxigen — minus 118°, iar prin evaporarea bioxidului de carbon — minus 130°. Am impresia că putem mări la nesfîrșit presiunea atmosferică.

Aprilie. Ajutorul meu continuă să mă intereseze foarte mult. Pare a fi de origine slavă. Rus sau polonez și, după cîte se pare, e anarhist. Este intelectual, vorbește bine engleza, dar preferă să nu vorbească în nici o limbă, ci să tacă. E înalt, uscățiv și adus de spate. Părul lung și țepos îi cade pe față în așa fel, încît fruntea lui capătă o formă de trapez îngustat în partea de sus. Nasul cîrn, cu nări uriașe, păroase, freamătă mereu. Are ochii senini, cenușii, plini de o uimitoare îndrăzneală. Ascultă și înțelege tot ceea ce vorbim despre fericirea generațiilor viitoare și pe față îi apare

adeseori un zîmbet blajin, dar și îngăduitor, care îmi amintește de un buldog mare și bătrîn ce se uită la hîrjoneala unor cățeluși. Însă pentru dascălul nostru — nu numai că știu, dar și simt — are o adevărată adorație. Cu totul altfel se poartă colegul meu, De Mont de Rique. Îi vorbește adesea mentorului nostru despre soarele lichid cu un entuziasm atît de prefăcut, încît roșesc de rușine pentru el și mă întreb dacă nu-l ia cumva în rîs. Dar nu se interesează de loc de acesta ca om și nesocotește în chipul cel mai necuviincios și tocmai în prezența soției sale poziția lui de soț și stăpîn al casei, deși probabil că o face împotriva rațiunii și a bunului-simț, sub influența unei voințe deformate sau, poate, a geloziei.

Mai. Trăiască cei trei polonezi talentați — Wrublewski, Olszewski și Witkowski, precum și Dewar, care a desăvîrșit experiențele lor. Astăzi, după ce am adus heliul în stare lichidă și am redus într-o clipă presiunea, am făcut ca temperatura din cilindrul principal să scadă pînă la minus 272°, și acul ceasului electric s-a mișcat pentru prima oară, nu cu un milimetru, ci cu *cinci milimetri.* Tăcut, în singurătate, îngenunchez în fața dumneavoastră, scumpul meu mentor și învățător.

26 iunie. După cît se pare, De Mont de Rique a început să creadă în soarele lichid, de data aceasta fără un entuziasm prefăcut. În orice caz, în timpul mesei de astăzi a rostit o frază uimitoare. E convins, a spus el, că soarele lichid va avea un viitor uriaș ca exploziv sau ca dispozitiv de aprindere pentru mine și puști.

I-am replicat, e drept destul de grosolan, în limba germană :

— Așa vorbește un locotenent prusac.

Dar lordul Charlesburry a intervenit împăciuitor :

— Noi nu visăm distrugere, ci creație.

27 iunie. Scriu în grabă și-mi tremură mîna. În noaptea asta am întîrziat în laborator pînă la ora două. Trebuia să instalăm cît mai grabnic dispozitivele de răcire. Cînd m-am întors acasă, era senin, și luna lumina puternic. Purtam cizme călduroase de piele de focă, și pașii mei nu făceau nici un zgomot pe cărarea înghețată.

Am venit prin umbră și cînd am ajuns aproape de ușa mea, m-am oprit, fiindcă am auzit voci.

— Hai, dragă Mary, intră măcar pentru o clipă. De ce ți-e frică de fiecare dată ? Și de fiecare dată te convingi că nu ai avut nici un motiv.

I-am zărit pe amîndoi în lumina vie a lunii. El o ținea de mijloc, iar ea își rezemase capul pe umărul lui. Cît de frumoși erau în clipa aceea !

— Dar prietenul dumitale... a murmurat sfioasă *lady* Charlesburry.

— Nu mi-e prieten, a răspuns De Mont de Rique, rîzînd nepăsător. Este un popîndău plictisitor și sentimental, care se culcă în fiecare zi exact la ora zece, ca să se trezească la șase. Hai, Mary, te implor.

Și așa îmbrățișați cum erau, au urcat împreună treptele luminate de razele albăstrii ale lunii și au intrat în casă.

28 iunie, seara. În dimineața aceasta m-am dus la *mister* De Mont de Rique și fără să-i strîng mîna întinsă, fără să mă așez pe scaunul oferit, i-am spus calm :

— *Sir,* trebuie să aflați părerea pe care o am despre dumneavoastră. Socot, *sir,* că aici, unde trebuie să muncim cu bucurie și abnegație pentru folosul omenirii, vă purtați într-un chip cu totul nedemn și nerușinat. Azi-noapte la ora două v-am văzut intrînd în casă.

— Ai spionat, ticălosule ? a urlat el, în ochi cu o scînteiere violetă ca la pisici noaptea.

— Nu, m-am găsit în cea mai neplăcută situație din cîte se pot închipui. Nu mi-am trădat prezența, fiindcă nu am voit să pricinuiesc suferință unui alt om, nu dumneavoastră. Faptul acesta mă îndreptățește cu atît mai mult să vă spun acum, între patru ochi, că sînteți un adevărat ticălos și o năpîrcă.

— O să-mi plătești obrăznicia asta cu sînge, cu arma în mînă, a strigat el, sărind în picioare și sfîșiindu-și gulerul cămășii.

— Nu, i-am răspuns eu cu hotărîre. În primul rînd, nu avem nici un motiv în afară de faptul că v-am făcut ticălos, dar fără martori. În al doilea rînd, lucrez la o problemă de o importanță mondială uriașă și socot că nu mi-e îngăduit s-o abandonez din cauza unui glonte

stupid tras de dumneavoastră, înainte de a-mi duce munca pînă la capăt. În al treilea rînd, nu ar fi mai simplu să vă luați imediat lucrurile cele mai necesare, să vă urcați pe primul catîr întîlnit în cale, să coborîți la Quito și să vă întoarceți pe același drum în ospitaliera Anglie ? Sau și acolo ați furat onoarea cuiva, ori banii cuiva, domnule ticălos ?

De Mont de Rique s-a repezit la o cravașă de piele de hipopotam de pe masă.

— O să te bat ca pe un cîine ! a urlat el.

Atunci s-a trezit în mine vechea pasiune pentru box. L-am derutat prin surprindere cu o mișcare a mîinii stîngi, iar cu dreapta i-am dat în falcă o lovitură fulgerătoare. El a scos un urlet de fiară, s-a răsucit ca un titirez și din nas i-a țîșnit un șuvoi de sînge negru.

Am ieșit.

29 iunie. — De ce nu l-am văzut astăzi de loc pe *mister* De Mont de Rique ? m-a întrebat pe neașteptate lordul Charlesburry.

— Mi se pare că nu se simte prea bine, i-am răspuns eu, cu ochii în pămînt.

Ședeam amîndoi pe povîrnișul nordic al vulcanului. Era ora zece seara, și luna încă nu răsărise. Lîngă noi stăteau doi hamali negri și enigmaticul meu ajutor, Piotr. Liniile subțiri ale firelor electrice pe care le instalasem în ziua aceea abia se deslușeau pe albastrul închis al cerului, iar pe un fel de postament de piatră, receptorul numărul șase, bine fixat între blocurile de bazalt, stătea gata de a declanșa în orice minut închizătorile.

— Pregătiți fitilul, a ordonat lordul Charlesburry. Lăsați bobina să se desfășoare în jos. Sînt foarte obosit și emoționat. Sprijiniți-mă, ajutați-mă să cobor. Așa, aici cred că e bine. Și nu riscăm să orbim. Gîndește-te, scumpul meu *mister* Deebble, gîndește-te, dragul meu băiat, că în cîteva clipe vom învălui întreaga lume în lumina solară transformată în gaz pentru gloria și bucuria omenirii viitoare. Alo ! Aprindeți fitilul.

Șarpele de foc al fitilului a pornit repede în sus și a dispărut deasupra noastră, dincolo de marginea stîncii înalte sub care ne adăpostisem. Auzul meu încordat a

surprins clinchetul scurt al contactelor și șuieratul pătrunzător al motoarelor. Potrivit calculelor noastre, gazul solar trebuia să izbucnească din cuvă într-o serie de explozii succesive de aproximativ șase mii pe secundă. În aceeași clipă, deasupra noastră a răsărit un soare orbitor. Copacii au început să freamăte, norii s-au desfăcut trandafirii, acoperișurile și ferestrele caselor din Quito au prins a scînteia, iar cocoșii au pornit să cînte cu glas pătrunzător în cătunul nostru.

Cînd șuvoiul de raze s-a stins tot atît de fulgerător precum se aprinsese, lordul Charlesburry a oprit cronometrul, l-a luminat cu o baterie și a spus :

— Durata arderii, un minut și unsprezece secunde. O adevărată victorie, *mister* Deebble. Vă asigur că peste un an vom umple rezervoare uriașe cu soare auriu lichid și dens ca mercurul, și cu el ne vom încălzi, ne vom lumina și vom pune în funcțiune toate mașinile noastre.

Iar cînd ne-am întors cam pe la miezul nopții acasă, am aflat că după plecarea noastră, *lady* Charlesburry și *mister* De Mont de Rique s-au grăbit să se ducă împreună, încă pe lumină, chipurile, să se plimbe în parc, iar apoi au coborît spre Quito, călare pe catîri dinainte pregătiți.

Lordul Charlesburry nu s-a dezmințit nici de data aceasta. A zis fără amărăciune, dar cu adîncă tristețe și durere :

— Pentru ce nu mi-au spus ? De ce au mințit ? Doar mi-am dat seama că se iubesc. Nu le-aș fi stat în cale.

Aici se încheie însemnările mele atît de mult deteriorate de apă, încît le-am reconstituit foarte greu și nu răspund de totala lor exactitate. De altfel, de aici încolo nu-mi iau răspunderea memoriei mele. Totdeauna se întîmplă așa, cu cît mă apropii de sfîrșit, cu atît și amintirile îmi sînt mai neclare.

Cam vreo douăzeci și cinci de zile am avut o muncă încordată de laborator, unde umpleam mereu alte cuve cu gaz solar auriu. În timpul acesta, am inventat niște regulatoare ingenioase pentru receptoarele noastre solare. Am adoptat la fiecare cîte un mecanism de cea-

șornic, cu un indicator de timp tot atît de simplu ca al ceasurilor deșteptătoare. Dacă așezam indicatoarele de pe trei cadrane într-un anumit punct, aveam posibilitatea să producem lumină oricînd, să-i prelungim durata și să-i dăm o intensitate care să pornească de la un licăr slab de o jumătate de oră și să ajungă pînă la o explozie instantanee. Totul depindea de reglarea mecanismului. Munceam fără pasiune, parcă în silă, dar mărturisesc că perioada aceasta a șederii mele la Cayambe a fost cea mai rodnică. Și totul s-a sfîrșit pe neașteptate, într-un chip fantastic și înfricoșător.

Într-o zi, pe la începutul lunii august, lordul Charlesburry a intrat în laborator, parcă mai obosit și mai îmbătrînit decît oricînd. Cum m-a văzut, a spus cu o voce calmă :

— Dragul meu prieten, simt că mi se apropie sfîrșitul și s-au trezit în mine vechile prejudecăți. Vreau să mor în Anglia și să fiu înmormîntat acolo. Îți las ceva bani și-ți încredințez toate clădirile, mașinile, pămîntul și atelierele. Dacă ținem seama de cheltuielile făcute pînă acum, cred că banii o să-ți ajungă vreo doi-trei ani. Ești mai tînăr și mai energic decît mine și poate că o să izbutești. Scumpul nostru prieten *mister* Nydstone te va sprijini bucuros oricînd. Gîndește-te bine la hotărîrea pe care trebuie s-o iei.

Omul acesta ajunsese să-mi fie mai drag decît un tată, o mamă, un frate, o soție sau o soră. De aceea i-am răspuns din tot sufletul :

— Scumpul meu *sir*, nu mă voi despărți de dumneavoastră nici măcar o clipă.

El m-a îmbrățișat și m-a sărutat pe frunte.

A doua zi, i-a adunat pe toți muncitorii, i-a plătit fiecăruia salariul pe doi ani, i-a anunțat că munca lor pe Cayambe se sfîrșise și le-a ordonat tuturor să coboare chiar în ziua aceea în vale.

Ei au plecat veseli, fără un gînd de recunoștință, grăbiți să se dedea beției și desfrîului în nenumăratele taverne din orașul Quito. Numai ajutorul meu, tăcutul slav — ori poate albanez sau siberian — nu s-a învoit ușor să-și părăsească patronul. „Voi rămîne lîngă dum-

neavoastră pînă la moartea unuia dintre noi", a spus el. Însă lordul Charlesburry i-a răspuns, uitîndu-se la el cu o privire aproape severă :

— Plec în Europa, *mister* Piotr.

— Nu-i nimic, vă însoţesc.

— Dar ştiţi ce vă aşteaptă acolo, *mister* Piotr.

— Ştiu. Ştreangul. Totuşi, nu vă părăsesc. Am rîs mereu în sinea mea de preocupările dumneavoastră sentimentale în legătură cu fericirea oamenilor de peste milioane de secole. Cînd v-am cunoscut însă mai bine, mi-am dat seama că omul este cu atît mai preţios cu cît este mai bicisnică omenirea, ceea ce m-a făcut să mă ataşez de dumneavoastră ca un cîine bătrîn, vagabond, înrăit, flămînd şi răpciugos, de cea dintîi mînă care-l mîngîie cu sinceritate. Tot din această cauză rămîn lîngă dumneavoastră. Basta.

Îl priveam uimit şi entuziasmat — nu-l socotisem pînă atunci în stare de sentimente înălţătoare. Profesorul i-a spus însă cu blîndeţe, totuşi cu un ton poruncitor :

— Ba nu, veţi pleca. Şi chiar acum. Prietenia dumneavoastră, munca dumneavoastră neobosită îmi sînt scumpe, dar eu mă duc să mor în patria mea. Suferinţele pe care le-aţi îndura acolo nu ar face decît să-mi îngreuneze părăsirea acestei lumi. Fiţi bărbat, Piotr. Luaţi banii, îmbrăţişaţi-mă la despărţire şi plecaţi.

S-au îmbrăţişat. Asprul Piotr a sărutat de cîteva ori cu căldură mîna lordului Charlesburry, apoi s-a îndepărtat grăbit, fără să se mai uite înapoi, şi a dispărut după clădirile din apropiere.

Bătrînul profesor şi-a acoperit faţa cu mîinile şi a izbucnit în plîns.

După trei zile ne îndreptam pe vasul „Gonzales", vechea mea cunoştinţă de la Guayaquil, spre Panama. Marea era agitată, însă vîntul, prielnic, şi ca să ajute maşinile nu prea puternice, căpitanul a dat ordin să se întindă pînzele. Nici lordul Charlesburry, nici eu nu părăseam cabina. Starea lui îmi inspira temeri serioase şi uneori credeam că o să-şi piardă minţile. Îl priveam plin de o milă neputincioasă. Mă uimea mai ales faptul că la fiecare două-trei fraze amintea de cuva nr. 21 b,

rămasă pe Cayambe şi ori de cîte ori îşi aducea aminte de ea, repeta, cu pumnii încleştaţi : „Să fi uitat ? E cu putinţă să fi uitat ?" Apoi, vorba lui devenea iar tristă şi înălţătoare :

— Să nu crezi, spunea el, că mărunta mea dramă personală m-a silit să-mi părăsesc munca, cercetările perseverente, calea pe care am mers cu răbdare în tot cursul vieţii mele conştiente. Dar împrejurările m-au făcut să meditez. În ultimul timp mi-au trecut multe gînduri prin minte şi multe lucruri le-am privit dintr-un alt punct de vedere decît înainte. Dacă ai şti ce greu e să-ţi schimbi concepţia despre lume la şaizeci şi cinci de ani. Am înţeles sau mai bine zis am simţit că omenirea viitoare nu merită nici grija, nici munca noastră plină de abnegaţie. Ea degenerează an de an, devine tot mai slabă, mai coruptă şi mai crudă. Societatea cade sub puterea celui mai crunt despot din lume — capitalul. Trusturile speculează, în tarabele lor publice, carnea, pîinea, gazul, zahărul, creînd generaţii de miliardari fabuloşi, şi lîngă ei milioane de zdrenţăroşi flămînzi, hoţi şi asasini. Şi situaţia aceasta nu se va schimba niciodată. Iar ideea mea de a prelungi viaţa pămîntului după ce soarele se va stinge va ajunge pe mîna unui mănunchi de ticăloşi, care vor folosi soarele meu lichid, ca să fabrice obuze şi bombe cu neînchipuită putere de distrugere... Nu, eu nu vreau asta... Ah, doamne, recipientul acela ! Să fi uitat într-adevăr ? a exclamat deodată lordul Charlesburry, apucîndu-se cu mîinile de cap.

— Ce vă nelinişteşte atît de mult, scumpul meu profesor ? l-am întrebat eu.

— Vezi, dragă Henry... Mi-e teamă că am făcut o greşeală măruntă, dar poate fatală...

Urmarea nu am apucat s-o mai aud. Deodată, la răsărit, a izbucnit o flacără aurie, uriaşă ca universul. Cerul şi marea s-au scufundat într-o scînteiere insuportabilă. Apoi un tunet asurzitor şi un vînt vijelios, fierbinte, m-a trîntit pe punte.

Mi-am pierdut cunoştinţa, şi cînd mi-am revenit în fire, au auzit glasul profesorului meu.

— Cum te simţi ? Te-a orbit ?

— Da, nu văd nimic în afară de niște cercuri colorate în toate culorile curcubeului. S-a produs o catastrofă, domnule profesor ? De ce ați făcut asta ? De ce ați îngăduit să se întîmple așa ceva ? Poate nu ați prevăzut ce se va petrece ?

El mi-a pus pe umăr, cu blîndețe, mîna lui mică și frumoasă, murmurînd cu nespusă duioșie (atingerea mîinii lui și tonul convingător al cuvintelor sale m-au liniștit imediat) :

— Nu mai ai încredere în mine ? Închide tare ochii, acoperă-i cu palma dreaptă și stai nemișcat pînă ce îți voi spune ce am de spus sau pînă ce nu vei mai avea senzația reflexelor luminoase. Și, înainte de a deschide ochii, pune-ți ochelarii aceștia de protecție foarte puternici pe care ți-i dau acum în mîna stîngă. Credeam că ai ajuns să mă cunoști în acest timp destul de scurt mai bine decît alți oameni mult mai apropiați de mine. Măcar de dragul dumitale, adevăratul meu prieten, nu mi-aș fi încărcat conștiința cu o experiență atît de crudă și de absurdă, care ar putea să pricinuiască moartea a zeci de mii de oameni. Însă ceea ce nu-mi voi ierta niciodată este greșeala pur tehnică pe care am săvîrșit-o ca un muncitor neatent. Întîmplarea aceasta mă face să semăn cu un meșter, care după ce a lucrat douăzeci de ani la o mașină foarte complicată, în prima zi a celui de-al douăzeci și unulea an, furat de o chestiune familială, și-a neglijat datoria, nu a mai supravegheat ritmul mașinii, și cureaua de transmisie s-a rupt, pricinuind moartea cîtorva furnici muncitoare. Tot timpul m-a frămîntat gîndul că, fiind distrat — ceea ce mi se întîmplă pentru prima oară în toți acești douăzeci de ani — am uitat să opresc mecanismul de ceasornic al cuvei nr. 21 b pe care l-am pus fără să vreau la explozie totală. Gîndul acesta m-a obsedat mereu de cînd mă aflu pe vapor. Așa s-a și întîmplat. Cuva a explodat, provocînd explozia unui șir de recipiente. Aici am comis și o altă greșeală. Înainte de a acumula cantități atît de mari de soare lichid, ar fi trebuit, chiar cu riscul propriei mele vieți, să fac o serie de experiențe mai mici, ca să stabilesc puterea explozivă a luminii condensate. Acum, privește în partea aceea, a

urmat el, întorcîndu-mi capul cu blîndețe, dar stăruitor, spre răsărit. Lasă mîna în jos și deschide ochii atît de încet cît îți este cu putință.

Într-o secundă, cu o claritate neobișnuită, așa cum se spune că se întîmplă în clipele dinaintea morții, am văzut la răsărit o vîlvătaie, care ba se întindea, ba se strîngea parcă în respirație năvalnică, am văzut apoi bordul înclinat al vaporului, valurile ce se revărsau peste balustradă, marea sîngerie, sumbră, norii de un purpuriu-stins și fața profesorului, calmă, frumoasă, încadrată de păr alb, mătăsos, cu ochi îndureraţi ce scînteiau ca două stele. Dinspre țărm, sufla un vînt fierbinte, înăbușitor.

— Incendiu ? am întrebat eu cu voce slabă, parcă în vis, întorcîndu-mi capul spre sud. Acolo, peste vîrful vulcanului Cayambe, se înălțau flăcări învăluite de un fum gros, străpuns fără întrerupere de fulgere.

— Nu, este erupția bătrînului nostru vulcan. Explozia de soare lichid l-a trezit și pe el. Gîndește-te, totuși, ce forță ! Și cînd te gîndești că totul e zadarnic.

Nu înțelegeam nimic. Mă cuprinsese amețeala și am auzit o voce cu un timbru straniu, blîndă ca a unei mame, dar și poruncitoare ca a unui despot :

— Așază-te pe balotul ăsta și supune-te orbește poruncilor mele. Ia colacul acesta de salvare, puneți-l imediat și leagă-ți-l strîns de subsuori, fără să-ți stînjenești respirația. Iată și un bidon de coniac. Bagă-l în buzunarul lateral din stînga împreună cu aceste trei batoane de ciocolată. Uite, îți dau și un plic de pergament, în care se află bani și scrisori. Vaporul va fi scufundat curînd de un val atît de înfricoșător, cum omenirea nu cred să mai fi văzut de pe timpul potopului. Întinde-te jos lîngă balustrada din dreapta. Așa. Prinde-te bine de ea cu mîinile și picioarele. Așa e bine. Placa aceasta de fier îți apără capul. Lovitura n-o să te buimăcească. Atunci cînd valul se va revărsa peste punte, ține-ți respirația vreo douăzeci de secunde, apoi zvîrle-te spre dreapta și să te binecuvînteze dumnezeu ! Asta-i tot ce pot să-ți urez și să te sfătuiesc. Și, dacă ți-o fi dat să mori atît de tînăr și într-un chip atît de absurd... aș vrea să aud că mă ierți. Altcuiva

nu i-aș fi vorbit așa, dar ești englez și un adevărat *gentleman*.

Sîngele rece și demnitatea lui m-au liniștit. Am avut destulă putere să-i strîng tare mîna și să-i răspund, calm :

— Vă rog să mă credeți, dragul meu profesor, că nici un fel de plăcere și avuții nu mi-ar fi putut înlocui ceasurile minunate petrecute sub înțeleapta dumneavoastră îndrumare. Însă, îngăduiți-mi să vă întreb, pentru ce nu vă îngrijiți și de soarta dumneavoastră ?

Îl am și astăzi înaintea ochilor, cum stătea sprijinit de lada cu busola de rezervă. Îmi amintesc cum vîntul îi flutura îmbrăcămintea și barba căruntă. Apărea înfricoșător pe fundalul roșu al erupției vulcanice. Tot atunci am observat cu mirare că vîntul nu mai bătea dinspre țărm, insuportabil de fierbinte, ci dinspre apus, năprasnic și rece, iar vasul nostru se înclinase aproape cu totul pe o parte.

— E ! a răspuns lordul Charlesburry, cu un gest de oboseală. Nu am nimic de pierdut. Sînt singur, cu totul singur. Numai de un om mă simt legat sufletește : de dumneata, însă chiar și pe dumneata te expun unui pericol de moarte, din care ai o singură șansă la un milion să scapi. Sînt foarte bogat, dar îți mărturisesc sincer că nu știu ce să fac cu bogăția mea, afară doar dacă aș împărți-o săracilor din comitatul Norfolk, a continuat el cu glas ironic, plin de tristețe și bunătate, creînd astfel încă o șleahtă de trîntori și cerșetori. Am un vast bagaj de cunoștințe, însă după cum vezi, am dat greș. Sînt energic, dar acum nu i-aș putea găsi o întrebuințare energiei mele. O nu, dragul meu prieten, nu sînt un sinucigaș. Dacă nu voi pieri în noaptea aceasta, îmi voi petrece restul vieții, cultivînd cu modestie sparanghel, anghinare și pepeni galbeni pe vreun petec de pămînt, undeva, cît mai departe de Londra, iar dacă mi-e dat să mor, îmi încredințez trupul și spiritul dumnezeului veșnic, pe care-l rog să-mi ierte rătăcirile minții mele slabe, omenești ! Își scosese pălăria. Părul și barba lui bătute de vînt, privirea ochilor săi emoționați și triști, glasul asemănător timbrului adînc al orgii, toate îți făceau o impresie stranie.

— Amin ! am zis eu.

Profesorul s-a întors cu spatele spre vînt şi şi-a aprins o ţigară de foi. Silueta lui se profila în chip fantastic şi minunat pe cerul purpuriu. Mirosul fin al foarte bunei sale havane ajungea pînă la mine

— Pregăteşte-te ! Au mai rămas un minut sau două. Ţi-e frică ?

— Nu... Dar echipajul, ceilalţi pasageri ? !...

— I-am prevenit în timpul leşinului dumitale. De altfel, nu mai există pe vas nici un om lucid şi nici un colac de salvare. Pentru dumneata nu mă tem, fiindcă ai talismanul la încheietura mîinii. Am avut şi eu unul asemănător, dar l-am pierdut. Atenţie ! Ţine-te bine, Henry !

Am întors capul spre răsărit şi am încremenit de groază. Spre vasul nostru, ce părea o găoace, se năpustea dinspre ţărm un val uriaş, înalt cît turnul Eiffel, negru, cu o creastă de spumă alb-trandafirie. Am auzit apoi un vuiet năprasnic, vasul s-a cutremurat şi... parcă tot universul s-a prăvălit pe punte.

Mi-am pierdut din nou cunoştinţa şi m-am trezit după cîteva ore în barca mică a unui pescar care mă salvase. Mîna mea stîngă, mutilată, fusese pansată grosolan cu o cîrpă, iar capul îmi era înfăşurat în nişte zdrenţe. Peste o lună, după ce mi-am venit în fire de pe urma rănilor şi a şocului sufletesc, m-am întors în Anglia.

Povestea ciudatelor mele aventuri s-a încheiat. Mai adaug că acum trăiesc modest în cel mai liniştit cartier al Londrei şi, datorită dărniciei răposatului lord Charlesburry, nu duc lipsă de nimic. Mă ocup mult de ştiinţă şi dau lecţii particulare. În fiecare duminică iau masa cu scumpul meu *mister* Nydstone, la el sau la mine acasă. Ne leagă cea mai strînsă prietenie şi totdeauna bem primul pahar în cinstea şi în amintirea marelui lord Charlesburry.

H. Deebble

P. S. — Toate numele proprii din povestirea mea sînt născocite.

H. D.

1912

JEANNETTE

Prințesa celor patru străzi

Roman

I

La periferia de sud-vest a Parisului, în înverzitul și elegantul Passy, la doi pași de Bois de Boulogne (chiar după ce treci podețul de peste calea ferată de centură), la ultimul cat al unei case cu cinci etaje locuia un bătrîn profesor rus. Locuința lui era o mansardă lungă și îngustă, puțin mai lată doar spre ușă ; acoperișul povîrnit al casei îi slujea drept tavan. În general, după părerea locatarului ei, mansarda semăna cu sicriul eroului legendar Sveatogor. Singura fereastră a încăperii era vîrîtă adînc în acoperișul de tablă.

Profesorul Simonov trăia sobru ca un călugăr. Drept mobilier avea doar un pat pliant de pînză, de campanie, o masă de lemn și două taburete nevopsite, un spălător, cu cană și găleată, și un geamantan vechi de cînd lumea, împestrițat de etichete multicolore, dovadă a nenumăratelor călătorii ale stăpînului său. Cînd te uitai la pereții acoperiți cu tapete dezgustătoare, cu dungi albastre și galbene, ți se încrucișau ochii și te cuprindea amețeala.

Profesorul își prepara singur, la spirtieră, ceai și mîncăruri spartane, deretica prin odaie, își curăța hainele și cizmele.

Dar omul nu poate să trăiască fără lux (în afară de fanatici și de idioți), înclinația aceasta constituind, după părerea profesorului, una din trăsăturile principale care îl deosebesc de toate animalele, în afară de unele păsări care își împodobesc minunat de frumos cuiburile. Pe pervazul ferestrei, în niște lădițe mari de lemn, profesorul cultiva totdeauna flori rare, în culori vii, pe care

le îngrijea cu multă atenție. Uneori, putea fi surprins cu o pensulă mică și fină în mînă, ducînd cu multă grijă, ca un pictor de miniaturi, polenul galben de pe o floare pe alta, cu un aer concentrat, ținîndu-și buzele țuguiate și ochii mijiți sub sprîncenele roșcovane și lățoase.

Oamenii din micul lui cartier se obișnuiseră cu el și-l cunoșteau bine. Era știut la măcelărie, la lăptărie, la băcănie, la tutungerie, la brutărie și la bistroul din colț al doamnei Bussac, unde se ducea uneori, destul de rar, să bea la tejgheaua acoperită cu tablă strălucitoare un păhărel de vermut îndoit cu apă. Toți îi recunoșteau de departe statura înaltă și uscățivă, pelerina cenușie, în carouri, care flutura în mers și care în vremuri străvechi se numea macferlan ori palmerston, precum și pălăria lui ca de pescar, cu boruri largi, trasă atît de mult pe ochi, încît nu i se mai vedeau decît vîrful nasului mare și cărnos și barba roșcată, străbătută de o mulțime de fire albe.

La început, negustorii francezi se supărau pe acest om cu gîndul veșnic aiurea, se enervau, dădeau din mîini a deznădejde, se plesneau cu palmele peste coapse, strigau nerăbdători: *„Alors !"* [1] și, în general, își ieșeau din fire. Dar, cu vremea, se obișnuiseră cu dînsul și ajunseseră să-i atragă atenția cu bunăvoință că uită să ia restul, că pune mîna pe pachetul altuia sau că dă să plece fără să plătească. Neplăceri mărunte de felul acesta i se întîmplau de nenumărate ori pe zi. Se bucura de simpatie, fiindcă se purta cu semenii săi simplu, nestînjenit și cu o atenție plină de bunăvoință. Nu avea de loc aerul unui om deprimat, trist, deznădăjduit, neînțeles — într-un cuvînt, nu găseau la el nimic din ceea ce francezii înțeleg prin expresia *„l'âme slave"* [2], și ceea ce disprețuiesc datorită energiei lor firești.

Profesorul intra într-o prăvălie, întindea mîna stîngă peste tejghea, ca să strîngă mîna patronului, cu dreapta

[1] „Ei, ce-ai de gînd ?" (Fr.) (N. t.)

[2] Sufletul slav (fr.) (n. t.).

făcea un semn prietenesc soției acestuia și-i saluta vesel pe toți cei de față :

— *Messieurs, dames !*

— *Monsieur !* răspundeau cîteva glasuri de după ziare.

Buna-cuviință impunea să-l întrebi pe patron cum îi merg treburile. Afla că-i merg bine. După aceea, profesorul făcea descoperirea cea mai surprinzătoare :

— Ce zi minunată e astăzi !

Sau :

— Ce ploaie oribilă !

— O, da ! încuviința cu convingere patronul și, zîmbind mereu, îl întreba pe Simonov : *„Vous vous promenez toujours ?"* [1]

Tocmai aceste „promenade" ale profesorului, francezii nu le înțelegeau cu nici un chip, în ciuda prieteniei pe care o aveau pentru el. Nu înțelegeau cum își putea îngădui să se plimbe și, după cît se părea, fără nici o țintă, la ore cu totul nepotrivite. Orice francez cumsecade — și toți sînt cumsecade — știe foarte bine că numai duminica e zi de plimbare. De aceea, în cursul săptămînii, dacă nu se aflau în prăvălie sau în birourile lor, însemna sau că se grăbeau într-acolo, sau că se întorceau în fugă acasă. La 7 dimineața, întregul Paris muncitor se spală pe obraz, iar la zece seara, orice burghez cinstit se află în pat.

Pe cînd profesorul hoinărea pe străzi, fără nici un motiv temeinic, de dimineață pînă-n toiul nopții. Uimitor ! Oricum ar fi, tot un *„âme slave"* e !

Profesorul își dădea și el seama că faptul acesta era un lucru uimitor și se simțea oarecum stînjenit, ca un fel de trîntor printre albine harnice. Dar cum ar fi putut el să explice și să justifice hoinăreala lui pe străzi ?

Ar fi putut să le spună că are trei lecții în trei case diferite. Dar francezii n-au habar de lecțiile particulare. Auzi ce nesocotință ! Oare nu există pentru învățătură școli comunale gratuite admirabile și licee minunate ? Cine e atît de prost să părăduiască banii cu profesori particulari !

[1] Vă plimbați mereu ? (Fr.) (N. t.)

Să le spună că scrie studii ştiinţifice şi că s-a obişnuit să mediteze asupra materialului său, plimbîndu-se, şi încă foarte repede, iar în mansarda lui nu prea are loc de aşa ceva?

Ei vor da iar din umeri, obiectînd:

— *Alors!* Inginerii noştri stau în ateliere şi se gîndesc un anumit număr de ore pe zi; acelaşi lucru îl fac în birourile lor şi oamenii de ştiinţă, poeţii, negustorii şi avocaţii. Toţi se gîndesc, stînd frumos pe scaun. Nici unul dintre aceştia, pentru a gîndi, nu aleargă pe străzi, iar dacă unii îşi îngăduie totuşi s-o facă, din uşurinţă, nu e nimeni de vină că-i calcă vreun automobil. Strada nu-i făcută pentru filozofi şi cască-gură, ci pentru pietoni. *„Voilà tout."* [1]

„Şi, de fapt, au dreptate", îşi spunea cu blîndeţe profesorul. Uneori, cînd traversa strada, uitînd de orice în afară de gîndurile sale, şi cînd claxonul unui automobil îi sfredelea urechea, se cutremura de spaimă şi-l treceau toate năduşelile. Şoferul îl ocolea, înjurînd de mama focului, şi inima profesorului continua multă vreme să bată cu putere.

II

Lecţiile şi articolele pe care le publica abia izbuteau să-i asigure o viaţă ascetică — dar pentru catedră, Simonov nu mai avea nici o valoare. Nu se putea spune că-şi pierduse renumele, dar parcă-l cheltuise, îl aruncase în cele patru vînturi, îl irosise. Cinci-şase colegi vechi îşi mai aminteau de prelegerile strălucite din domeniul fizicii, al chimiei organice şi dendrologiei, pe care le ţinuse pe vremuri la Facultatea de ştiinţe naturale din Moscova şi la Academia Petrovsko-Razumovskaia.

Avusese toate posibilităţile să devină un învăţat de frunte, dar nu crease o şcoală proprie şi nu scrisese măcar o singură carte riguros ştiinţifică. Cariera i se curmase din patru motive, sau mai bine zis din cauza

[1] Asta-i tot (fr.) (n. t.).

a patru caracteristici negative ale minții și firii sale. Îi lipsea perseverența în studierea amănuntelor, nu avea orgoliu profesional, avea o fire dificilă din pricina sincerității și a mîndriei sale și o singură disciplină sau un singur obiect nu-i mulțumeau setea nepotolită de cunoștințe ; voia să afle tot ceea ce era accesibil minții omenești și chiar mai mult decît atît.

Se aprindea ca un foc de paie și se stingea repede : ce de referate admirabile, ce de articole minunate de popularizare nu scrisese el despre tot ce vrei și nu vrei. Ce de conferințe, model de frumusețe și plasticitate nu ținuse el pretutindeni ! Schimbase nenumărate servicii și profesii, cutreierînd întreaga Rusie de la Vladivostok la Murmansk și de la Arhanghelsk la Baku. Cineva îl poreclise Don Juan-ul științei, el era însă și Don Quijote-ul ei.

Era în stare să te informeze despre orice obiect, fenomen, nume sau eveniment. Totuși, creierul său nu tezauriza cunoștințele în chip mecanic. Avea o mare putere de viziune sintetică. Adesea, expunea idei sau scria articole întîmplătoare în legătură cu viitoarele cuceriri ale științei. Și cînd, după zeci de ani, ipotezele lui formulate în grabă își găseau o confirmare științifică, el spunea cu blîndețe :

— Sînt un vagabond. Mi-am părăsit copiii goi pe drumuri și am mers mai departe. Îmi place să văd cum au crescut, devenind oameni în toată firea, cu bărbi dese, și ochelari cu ramă de aur. Dar nu simt pentru ei dragoste părintească — iubirea mea a fost prea pasionată și prea trecătoare.

În 1885, pornind de la operele filozofilor greci, s-a preocupat foarte mult de teoria relativității. În 1889 se străduia să demonstreze că creierul omenesc e ca o baterie electrică emițătoare de vibrații, afirmînd că acestea vor putea fi captate într-un viitor apropiat de aparate foarte sensibile. În 1893, fiind revizor silvic în gubernia Reazan, s-a ocupat cu calcularea și executarea planurilor de construire a unui biplan, înzestrat cu un motor cu explozie, alimentat cu nitroglicerină. În 1901 a lucrat la proiectul unui aparat de transmitere la distanță a unor imagini vizuale. În 1907 a publicat într-o

revistă englezească un articol paradoxal : despre haosul aparent în structura lumii stelare vizibile, precum și diferite interpretări ale Apocalipsului și altele asemănătoare.

Profesorul trăia aproape singur. Pe vremuri, avusese nevastă, două fete și o casă, care, deși în veșnică mișcare ca vechiul templu al poporului ebreu, era a lui și o iubea. Dar toate pieriseră ca spulberate de vînt. Nu are rost să mai vorbim de trecut... Rana se vindecase de mult. Nu mai rămăsese decît cu o cicatrice adîncă în suflet, asemenea reumatismelor bătrînești sau rănilor provocate de glonte, ce se fac simțite uneori, pe vreme rea sau în nopți de insomnie, cînd îți vin în minte tot felul de prostii.

Totuși, nu era chiar cu desăvîrșire singur. Cu doi ani în urmă, într-un amurg ploios de iarnă, pe fereastra deschisă a odăii sale s-a strecurat un motan pe jumătate sălbatec — negru, mare, slab și obraznic — un adevărat apaș parizian al neamului pisicesc. Simonov nu văzuse niciodată pînă atunci vreun om sau animal cu trupul plin de atîtea urme ale bătăliilor cumplite din trecut.

Motanul miorlăia, poruncitor, deschizîndu-și gura în formă de romb îngust, aruncîndu-i priviri întunecate din ochii săi verzi, pătrunzători, și zgîriind întărîtat cu ghearele marginea pervazului. Profesorul i-a pus pe masă o farfurioară cu lapte înăcrit, cîteva bucățele de pîine și un rest de friptură. Animalul a mîncat, a mieunat în fugă un fel de „mulțumesc" și, dintr-un salt, a zbughit-o iar pe acoperiș.

A doua zi a apărut pe la amiază, cînd nu numai că a rămas aproape o oră, dar a îndurat, cu un dezgust vădit, și mîngîierea ușoară a profesorului. Apoi a venit mai des. Zile întregi dormea ca un cîine pe podeaua goală, iar seara dispărea după treburile lui suspecte și primejdioase.

Uneori, lipsea săptămîni în șir, și cînd apărea îți venea să-i plîngi de milă. Adesea șchiopăta, avea urme de răni proaspete, sau vreo ureche despicată. Simonov îi dăduse numele de Vineri și-și spunea de multe ori, noaptea, cînd acoperișul de tablă duduia, și spre cer

se înălțau miorlăiturile sfîșietoare ale pisicilor : „*Vendredi* [1] al meu se războiește".

Relațiile dintre ei puteau fi numite prietenie. Într-o prietenie, totdeauna unul se uită măcar puțin de sus în jos, iar celălalt de jos în sus. Unul este protectorul, celălalt, devotatul. Primul primește cu mărinimie, al doilea dă cu bucurie. Primul era, firește, motanul. El îl găsise pe profesor, și nu profesorul pe el. În ceea ce privește deplasarea în spațiul cu trei dimensiuni, cotoiul era incomparabil mai darnic înzestrat de natură decît profesorul. Pe om îl obosise viața, deși o iubea și o binecuvînta, pe cînd motanul trăia în clocotul pasiunilor sălbatece : dragoste, bătăi, hoții, asasinat. El se pricepea să facă o mie de lucruri cu totul inaccesibile profesorului.

Ar fi putut, de pildă, profesorul să prindă cu dinții măcar un șoricel ? Nu, pe cînd motanul a adus într-o dimineață în mansardă un șobolan roșcovan uriaș, pe care-l vînase în stradă și-l sugrumase. Era unul dintre monștrii aceia care trăiesc prin canalele de scurgere și nu se tem de nimic. Cînd profesorul i-a deschis fereastra, el a aruncat pe jos, la picioarele omului slab, cadavrul dușmanului învins. Botul negru, însîngerat, vădea atîta forță, ochii lui, care ba se dilatau, ba se micșorau de încordare, exprimau atîta mîndrie, încît Simonov s-a înclinat în fața lui cu toată seriozitatea, spunînd :

— Vă mulțumesc nespus.

Originea motanului era cu mult mai veche decît a profesorului, fapt dovedit în mod incontestabil de primul capitol al Bibliei. În afară de aceasta, cotoiul se trăgea și dintr-un neam mai nobil. În vremurile străvechi, în timp ce strămoșii lui erau veneraţi ca animale sfinte de un popor mare și înțelept, stră-strămoșul profesorului tremura, gol, într-o peșteră, ascultînd bubuitul tunetului și făurindu-și cu fantezia lui sărăcăcioasă pentru prima oară un zeu.

Uneori, omul și animalul se uitau îndelung unul în ochii celuilalt. Omul ceda cel dintîi în fața privirii

[1] Vineri (fr.) (n. t.).

severe, sfredelitoare, care pătrundea parcă materia și timpul. Abia după aceea, motanul își mijea alene ochii verzi, micșorîndu-și pupilele negre și rotunde pînă deveneau niște liniuțe, de parcă s-ar fi simțit înjosit că se duelase din ochi cu profesorul. Voise doar să-i arate omului îngîmfat care îi este locul în univers și o făcuse cu o liniște plină de demnitate.

Uneori, deși rar, se ajungea la egalitate, și chiar la oarecare superioritate a omului asupra animalului. Aceasta se petrecea în serile înăbușitoare, înainte de furtună, cînd norii nemișcați, încărcați cu apă, căpătau o culoare plumburie tot mai închisă, și în văzduh plutea un miros uscat, asemănător mirosului cremenei lovite de amnar.

În astfel de zile, cotoiul venea devreme, iritat, neliniștit, cu blana supraîncărcată de electricitate și nu-și găsea astîmpăr. Se culca, se scula, rătăcea prin unghere le întunecoase, își scotea, apoi își ascundea iar ghearele, iar vîrful cozii lui pleșuve tresărea scurt și nervos. Iar dacă profesorul îl mîngîia ușor cu mîna pe spate, blana pîrîia, răspîndind scîntei albastre, care miroseau a vînt de mare. Atunci, cotoiul își vîra jalnic botul între genunchii omului și mieuna aproape fără glas, căscîndu-și larg și umil gura. În clipele acestea, omul era superior animalului.

Uneori, în timp ce se plimba prin Bois de Boulogne, Simonov îl descoperea pe Vineri undeva prin iarbă, pitit după vreun copac, ori prin cîte un tufiș. Probabil că aici vîna el șoarecii de pădure și puii de pasăre, iar noaptea, păsările adormite. Desigur, cotoiul îl descoperea pe profesor mult mai înainte, dar pesemne că în aer liber îi era rușine să arate că-l cunoaște.

Simonov mai avea un prieten — un pictor mai în vîrstă, care audiase pe vremuri cursurile lui la Academia Petrovskaia. Uneori se duceau împreună duminica la un birt pe Wagram, iar alteori hoinăreau dimineața sau seara prin Bois de Boulogne. În timp ce umblau, stăteau de vorbă. Profesorul proslăvea cu glas tare frumusețea naturii, iar pictorul tăcea și fluiera.

Cînd artistul începea să vorbească, plin de pasiune, de filozofie sau politică, profesorul tăcea la rîndul lui, dînd doar a lehamite din mînă.

III

Într-o seară, pe cînd se întorcea spre casă, profesorul Simonov a văzut departe, dincolo de copacii și tufele negre din Bois de Boulogne, cărbunii roșii ai amurgului, iar peste pădure, în dreapta sa, a zărit sclipind secera de argint a craiului-nou.

„Craiul e limpede, cerul senin, asfințitul însîngerat, prin urmare mîine va fi vînt", și-a spus profesorul, scoțînd din buzunarul vestei un franc și arătîndu-l secerei strălucitoare a lunii... Craiul-nou se afla în dreapta, prin urmare, prevestea cîștig.

Nu avea prejudecăți, dar îi plăceau feluritele obiceiuri și deprinderi vechi, chiar și cele absurde, afirmare temeinică a vieții simple și robuste. Spunea uneori că semnele preced știința exactă, iar știința sufletului succede superstițiilor.

Într-adevăr, a doua zi sufla un vînt puternic dinspre nord-vest. Cînd a deschis dimineața devreme fereastra, ca să-i dea drumul motanului, care înnoptase întîmplător în odaie, Simonov a văzut legănîndu-se pe partea cealaltă a străzii vîrfurile platanilor sălbateci și a simțit deslușit mirosul ușor, abia perceptibil, acrișor și fermecător al oceanului. Păcat că nu poți să ieși din casă cît de devreme vrei, și asta în baza unui contract nescris cu portăreasa, care era, de altfel, totdeauna serviabilă și prietenoasă cu locatarul rus de la mansardă. Însă într-o zi, pe cînd vorbea cu el, îi spusese în treacăt :

— O, *monsieur,* noi, portăresele, nu ne plîngem că trebuie să deschidem ușa pînă noaptea tîrziu. *„Alors !"* Este un mic neajuns al profesiei noastre. Dar dimineața, cam de la trei la șapte, e somnul meu cel mai dulce și sînt foarte mîhnită dacă sînt deranjată pentru fleacuri.

Profesorul nu avea ceas, adică avea o „ceapă" demodată de aur, care se afla provizoriu într-un anume loc și, nici vorbă, într-o societate proastă. Dar se descurca bine și fără ceas, după anumite semne cunoscute de el. Pe la ora trei, cocoșii foarte numeroși de prin curțile cartierului Passy, care avea un aer provincial, cîntau pe-ntrecute cu glasuri răgușite, dogite de somn. Mai tîrziu, înainte de a se crăpa de ziuă, mierlele începeau să ciocăne și să șuiere, pentru ca o dată cu răsăritul soarelui să pornească spre pădure și scuaruri. La șase, cocoșii, treziți de-a binelea, începeau din nou să cînte, proaspeți și vioi. La șase și un sfert, pe linia ferată de centură trecea în goană primul tren, zguduind pămîntul. La șase și jumătate veneau gunoierii cu un camion lung, acoperit cu un capac de fier, boltit. În timp ce deșertau lăzile și gălețile aliniate în stradă, pline cu tot felul de gunoaie strînse în douăzeci și patru de ore, înjurau cu glas răgușit, în dialect auvergnez și în italienește. La șapte fără un sfert se auzea de departe sunetul adînc și prelung al unei sirene, urmat aproape în aceeași clipă de alte nenumărate sirene. Fabricile și uzinele îi strigau pe muncitori : „Mai repede ! Mai repede ! La ceasul de pontaj ! Altfel pierdeți o jumătate de zi și jumătate din leafă." Sirenele urlau cam o jumătate de minut, apoi amuțeau. După aceea, urma un ultim interval scurt de liniște.

Profesorul se ridica de pe scaun, își vîra brațele în aripile pelerinei sale cenușii, își punea pe cap pălăria cu boruri pleoștite ca ale pescarilor și aștepta clipa aceea stranie, care făcea totdeauna asupra lui impresia unei minuni cumplite și năvalnice și putea fi observată zilnic numai în cîteva periferii ale Parisului.

Avea impresia că Parisul trage aer în piept, încordîndu-și mușchii, întocmai ca un alergător înainte de a porni în cursă lungă...

Iată că uriașul oraș, împins parcă de un impuls electric, se deșteaptă într-o clipă din amorțeala de dimineață și se revarsă dintr-o dată dinlăuntrul caselor pe străzi, umplîndu-le cu vuietul acela compact, care plutește de obicei fără odihnă, înăbușit, toată ziua peste Paris, după cum toată noaptea, deasupra lui, pe cer, se

înalță vîlvătaia roșiatec-gălbuie a luminilor electrice. Este un vuiet complex, îmbinare a oftatului, gemetelor și păcănitului automobilelor, a duruitului căruțelor și al camioanelor, cu țăcănitul potcoavelor cailor pe pavaj, cu tîrșîitul picioarelor, cu clopoțeii tramvaielor, cu mulțimea glasurilor omenești...

— Fiara apocaliptică a prins să mîrîie, zicea profesorul cu glas tare, pornind să coboare scara întortocheată „de serviciu".

IV

Pe bulevarde și pe străzi alergau lăptăresele cu șorțuri albe și cu mîneci bufante prinse la încheietura mîinii cu brățări de piele. Pe brațele și degetele lor erau înșirate inelele metalice de la bidoanele de lapte. Zăngănitul melodios și ușor umplea întregul cartier. Vîntul flutura părul care încadra fețișoarele proaspete, trandafirii, abia spălate ale fetelor, și profesorul se gîndea cu plăcere, privindu-le : „Cît de frumoși și de buni par oamenii în diminețile senine... Probabil că par așa, fiindcă nu au început încă să mintă, să înșele, să se prefacă și să se înfurie. Deocamdată, se mai înrudesc încă puțin cu copiii, cu animalele și cu plantele. Da, este adevărat dictonul : «Cine se scoală de dimineață, departe ajunge». Și ce răcoare plăcută vine dinspre Bois de Boulogne."

Simonov își făcea modestele cumpărături zilnice. După ce luă pîine de la brutăria din piața La Muette *(„Bonjour, messieurs, mesdames")*, mei, făină și sare, de la băcănie *(„Ça va ? Ça va !")* [1] un sfert de kilogram de piept de porc („Ce zi minunată !" „Da, dar bate vîntul." „Voi, francezii, nu sînteți niciodată mulțumiți de vreme. Vîntul purifică aerul !"), intră la măcelărie să cumpere pentru Vineri ficat de berbec de cincizeci de centime *(„Vous vous promenez toujours, monsieur ?")* și, privindu-l pe patron, un om brunet, gras, vînjos, cu obrajii de culoarea zmeurei, se gîndi : „Ciudat că înfățișarea cea mai înfloritoare din lume o au măcelarii, cîrnățarii și

[1] Merge ? Merge ! (Fr.) (N. t.)

lucrătorii de la abatoare. Probabil, fiindcă respiră mereu aburii cărnii sănătoase, ai unturii și ai sîngelui. Dacă aș fi doctor, în loc de pilule amare și stațiuni balneare la modă le-aș recomanda pacienților anemici să lucreze, să zicem timp de un an, într-o cîrnățărie."

În sfîrșit, aprovizionarea era încheiată. Cotoiul și omul erau asigurați cu mîncare pentru douăzeci și patru de ore. Cheltuielile nu depășiseră patru franci. Trebuia să se ducă acasă, să-și facă ceaiul.

Dar, înainte de a ajunge la capătul străzii Renelagh, profesorul s-a oprit deodată, băgîndu-și nasul și vîrful roșcovan al bărbii printre vergelele grilajului de fier al unei grădinițe. A rămas așa, încremenit, vreo zece minute, ținîndu-și pîinea lungă sub braț. Încurca puțin circulația pietonilor grăbiți și preocupați care treceau pe trotuarul îngust, dar lumea din cartierul acesta se obișnuise de mult cu ciudățeniile lui. Cîte unul dădea din umeri, îndepărtîndu-și coatele de trup, altul clătina din cap, clipind amuzat din ochi, iar o femeie, după ce a trecut prin dreptul lui, și-a întors capul de două ori, privindu-l cu dezaprobare.

Între cercul negru al grilajului și stîlpul felinarului cu gaz, pe o palmă de loc, un păianjen își țesuse capcana diafană ; de ea nu-și putea desprinde profesorul ochii vrăjiți, uitînd de timp, de locul unde se află, de ceaiul care trebuia pus la fiert și de cotoiul înfometat.

Plasa țesută din cele mai subțiri fire din lume înfățișa o spirală minunată, întinsă pe raze ce porneau de la centru și erau bine întărite la locurile de îmbinare. Firele aproape invizibile străluceau în soare cu licăriri de curcubeu. Dacă aplecai capul spre stînga, culorile curcubeului se prelingeau spre dreapta, dacă îl înclinai spre dreapta, ele se deplasau spre stînga, strălucind și frîngîndu-se la punctele de întîlnire.

Bătea un vînt puternic, în rafale. Sub loviturile lui capricioase, păienjenișul gingaș, strălucind în toate culorile curcubeului, tresărea și tremura, mlădiindu-se și umflîndu-se deodată ca o pînză în bătaia vîntului.

Cuprins de admirație plină de respect în fața acestui minunat edificiu legănător, profesorul își frămînta în mîini barba lată și roșcovană.

Arhitectul însuși nu se vedea. Pesemne că era foarte mic sau se ascundea cu dibăcie. Ce cantitate uriașă de material de construcție scosese din trupșorul său aproape imponderabil!

Cîtă înțelepciune inconștientă, cît calcul, ingeniozitate și gust investise el aici! Și toate acestea pentru o singură zi, poate pentru un singur minut, în vederea unui scop întîmplător și mărunt.

„Cît de bogată este natura, cu cîtă uriașă dărnicie înzestrează ea toate făpturile sale cu mijloacele de procreare și perpetuare a vieții! Un cedru siberian bătrîn are aproximativ o mie de conuri, fiecare din ele cu cîte o sută de semințe, pentru ca măcar un singur grăunte să nimerească întîmplător în sînul pămîntului, o singură fărîmă de viață plăpîndă, amenințată de o mie de primejdii. În schimb, există milioane de cedri și trăiesc sute de ani rodind în fiecare an, toți cedrii fiind o chezășie a perpetuării speciei.

Într-un nisetru bun găsești un pud de icre, cu milioane de boabe, dar scopul final al naturii va fi ajuns în chip strălucit, dacă din acești embrioni se vor naște măcar zece pești. O pereche de muște, dacă ouăle femelei ar scăpa neatinse, ar avea într-o vară atîția urmași, încît ar acoperi întregul pămînt, așa cum îl acoperă astăzi oamenii înmulțiți peste măsură.

Da, se gîndea profesorul, viața este o binefacere, după cum o binefacere este și înmulțirea, și mîncarea. Dar și moartea este o binefacere, ca tot ce este necesar. Visurile despre omul care va învinge moartea cu ajutorul științei nu sînt decît prostii izvorîte din lașitate. Chiar și microbii trebuie să mănînce, să se înmulțească și să moară, ca tot ce este viu.

Și cît de felurit a înarmat natura toate ființele în lupta pentru existență. Solzi, colți, ace, ferăstraie, ventuze, veninuri, mirosuri, autoluminiscență, inteligență, văz, mușchi. Cine a văzut un purice la microscop știe ce ființă teribilă, neînchipuit de puternică și setoasă de sînge este el... Dacă ar fi de mărimea unui om, ar sări peste Mont Blanc și ar nimici în cîteva secunde un elefant.

Sau păianjenul acesta... Minunata lui pînză aeriană persistă în fața unui uragan uimitor de puternic. Oare această construcție divină s-ar putea compara cît de cît cu opera atît de jalnică și de grosolană a mîinilor omenești, ca, de pildă, turnul Eiffel, care în zilele cețoase seamănă atît de mult cu o sticlă de rachiu ? De cîte ori este turnul acesta mai greu și mai rezistent decît pînza ușoară de păianjen ? Nu-i posibil să calculezi. Rezultatul ar fi un număr atît de mare de cifre, încît nu ar încăpea într-un rînd scris cu literele cele mai mărunte. Să zicem, însă, pentru simplificare, că ar fi vorba numai de un miliard de ori.

Să presupunem că vîntul, la a cărui presiune rezistă acum pînza de păianjen ar fi de gradul patru, după scara meteorologică. Atunci, pentru ca turnul Eiffel să fie supus la un vînt de o presiune egală cu aceea suferită de pînza de păianjen, presiunea trebuie mărită proporțional cu rezistența turnului, ceea ce ar da o presiune de gradul patru milioane. Uluitor ! Mintea omenească nu-și poate închipui nici măcar un vînt cu o putere de gradul patruzeci. Un uragan numai de gradul patru sute ar doborî într-o clipă turnul Eiffel ca pe o căsuță de carton și fire de pai, și ar zvîrli gunoiul acesta în Sena. Ba nu ! Ar distruge tot Parisul și i-ar rostogoli ruinele spre sud-est. Ar zvîrli toată apa din rîuri și ar face ca mările să năvălească peste continente. Desigur, un păianjen nu construiește mai bine decît un inginer, dar natura construiește mai rezistent și mai înțelept decît toți inginerii din lume la un loc, natura — una din emanațiile Mărețului principiu unic pe care trebuie să-l slăvim, să-l adorăm și căruia trebuie să-i fim recunoscători, indiferent de cine ar fi el."

V

În timpul acestor meditații abstracte, profesorul încetă deodată să-și mai frămînte barba roșcovană. În timp ce „eul" său conștient era ocupat cu calculul proporțiilor, „eul" său subconștient simțise de mult că-l

stînjenește ceva la mîna dreaptă, așa că și-a înclinat capul spre dreapta și a privit în jos. Într-adevăr, în palma lui strînsă stătea liniștită mînuța aspră a unei fetițe de vreo cinci-șase ani, care abia îi ajungea pînă la coapse. Cum de nu simțise pînă atunci mînuța copilului strecurată în mîna lui ? De altfel, i se întîmplaseră și cazuri mai ciudate. La Helsingfors intrase o dată într-o frizerie unde avea obiceiul ca din două în două zile să se dea pe mîna unei femei-frizer foarte îndemînatice ca să-i potrivească barba și să-i tundă părul de pe obraz cu mașina numărul 0.

Nu se bărbierise niciodată în viața lui.

În ziua aceea se instalase pe scaun, arătînd cu mîna, tăcut, spre cei doi obraji ai săi, fără să observe că în locul frizeriței cunoscute se învîrtea în jurul său un meșter nou.

Și pînă în ziua de azi își mai amintea ce problemă îi reținea atunci atenția. În drum spre frizerie, îi răsărise în minte gîndul că aproape toate chipurile omenești, mai ales ale bărbaților, pot fi împărțite, în ciuda varietății lor aparent infinite, în cîteva sute sau poate cîteva zeci de grupuri tipice, după asemănarea exterioară. Astfel, stînd pe scaun, cu șervetul alb la gît, cu privirea ațintită la chipul său din oglindă, fără să-l vadă, era atît de absorbit de toate tipurile cunoscute de bărbați pe care le trecea în revistă în memorie, încît nu băgase de seamă că frizerul îi săpunise amîndoi obrajii. Își venise în fire numai cînd zărise lucindu-i dinaintea ochilor tăișul nimicitor al briciului.

În clipa cînd profesorul a văzut-o pe fetiță, s-a dezmeticit și ea, și-a îndepărtat privirea de la pînza de păianjen și a ațintit-o în sus, spre ochii omului mare, bătrîn și ciudat. Arătătorul de la mîna dreaptă și-l ținea mereu în gură, între dințișorii ascuțiți ca de veveriță — semn binecunoscut de mirare și atenție încordată.

Avea o față oacheșă-cărămizie, pîrlită de soare ; bujorii din obraji și bronzul auriu erau împestrițate cu urme năclăite de lacrimi și cu pete lipicioase, lucitoare, de bomboane. Era îmbrăcată cu o rochiță-pantalon, de un galben aprins — un fel de sac cu cinci deschizături — pentru cap, brațe și picioarele goale, foarte subțiri,

de culoarea ciocolatei, acoperite cu un puf gălbui. Părul drept, aspru și negru, bătînd în albastru, îi cădea pe frunte și pe tîmple ca la o păpușă japoneză. În general, ochii ei negri, languroși, puțin alungiți, aveau ceva, dacă nu chiar de japoneză, în orice caz de orientală. Gura ei era mare, dar frumoasă, arcuită de un zîmbet continuu, care-i dădea o expresie foarte complexă de șiretenie și bunătate, sfială și încăpățînare, prietenie și neîncredere.

Abia atunci băgase de seamă și fetița că mîna ei ajunsese — fără să știe cum — în captivitate. Nici copiii, nici micile animale domestice nu suportă să fie lipsite de libertate. Degetele mici, ca de maimuțică, s-au pus deodată în mișcare. Aidoma lăbuțelor unui crab sau unui cărăbuș mare, s-au opintit, s-au sucit, s-au învîrtit pînă cînd s-au smuls din pumnul bătrînului.

— Cum te cheamă, copil minunat? a întrebat-o Simonov.

— Jeannette, a răspuns fetița și, făcînd semn cu capul spre pînza de păianjen, a urmat: E foarte frumos! Nu-i așa?

— Da, foarte frumos.

— Cine a făcut asta?

— Un păianjen. Adică o gînganie.

— Și pentru ce a făcut-o?

— Ca să prindă muște. O musculiță vine în zbor și nu vede firele. După ce se încurcă în ele, nu mai poate să iasă cu nici un chip. Păianjenul o vede, vine și-o mănîncă.

— De ce?

— Fiindcă-i flămînd. Vrea să mănînce.

— E mare? Unde e?

— Stai puțin, o să încerc să-l chem.

Profesorul și-a scormonit buzunarele pelerinei, pline de tot felul de obiecte, ca buzunarele bărbaților distrați, lipsiți de supravegherea grijulie a unei femei, a scos o bucățică de hîrtie mototolită, și cînd vîntul s-a potolit puțin, a zgîndărit ușurel cu un colț al hîrtiei firele de pînză de păianjen. De după un drug negru de fier s-au ivit încetișor două picioruțe subțiri, apoi a apărut ceva cafeniu, păros, doar puțin mai mare decît o gămălie de

ac. Profesorul și Jeannette au schimbat o privire de înțelegere. Aveau fețele încordate ca doi părtași la o treabă importantă care cere o mare atenție. Dar păianjenul și-a tras înapoi, fără grabă, picioruşele articulate.

— A plecat, a şoptit profesorul.

— Da. E şiret. A văzut că sîntem noi, şi nu musca.

— Unde stai, Jeannette ?

— Aici şi acolo.

Şi fetița a arătat cu degetul, mai întîi casa de alături, apoi de-a lungul străzii, spre chioşcul cu ziare, lămurind :

— Aici dormim, iar acolo vindem ziare.

— Şi de ce nu te-am văzut pînă acum ?

— Am fost la țară. Am venit abia ieri. Dar eu te cunosc de mult, înainte de a pleca la țară. Eşti foarte caraghios.

— Mulțumesc cu plecăciune. Hai, fetițo, vino să cumpăr un ziar.

A luat-o de mînă. Acum, mînuța fetiței era încrezătoare, dar degetele vioaie, cuprinse de dorul libertății, nu puteau sta locului.

Chioşcul de ziare, înghesuit între gardul căii ferate şi podețul aerian de peste ea, era o gheretă de lemn cu o ferăstruică pătrată, cu o tejghea exterioară plină de ziare aşezate în topuri, şi apăsate de niște bare de fier, ca să nu le ia vîntul. Pereții cafenii ai chioşcului dispăreau aproape cu totul sub mulțimea de reviste ilustrate prinse între ele cu cîrlige de rufe. De cele două părți ale tejghelei se afla cîte un galantar cu geam. Aici găseai tot felul de mărunțişuri ce întregeau micul comerț de ziare : ace de cusut, ace cu gămălie, mosoare de ață, gheme de lînă, degetare, rulouri de panglici şi şireturi, creioane, andrele, blocnotesuri, nasturi de os şi de lemn, şi, în sfîrşit, felurite bomboane învelite în poleială sau hîrtie colorată şi acadele simple. În chioşc se afla o sobă mică de fier cu o plită. Din acoperiş se înălța un coş negru de tablă, şi cînd pe coş ieşea fum, lui Simonov i se părea că-i un chioşc-vagon care va scoate îndată un fluierat şi se va urni din loc.

De chioşc sta proptit, de-a curmezişul trotuarului, un cărucior jerpelit de copil, tapisat cu muşama, cu coviltirul ridicat. Era plin de tot felul de jucării vechi şi

stricate. Aici puteai vedea ursuleți de pluș și maimuțe cafenii de postav cu ochișori de mărgele negre, cîini lățoși și elefanți găuriți făcuți din carton, precum și o mulțime de păpuși pe jumătate îmbrăcate sau goale, unele fără păr și fără nas, altele cu măruntaiele de cîlți ieșite în afară.

— Sînt foarte frumoase, nu-i așa ? i-a șoptit Jeannette.

— Minunate !

— Toate sînt ale mele !

— Oho !

Trebuia să cumpere ceva. Îl ispitea o revistă agricolă ilustrată de format mare, destul de groasă, avînd pe coperta albastră doi cai cenușii cu coame mari, dar îl speria prețul de doi franci și cincizeci de centime. Ziare nu citea, nici rusești, nici străine. Spunea că ele nu reprezintă o hrană spirituală, ci un fel de spumă murdară care plutește pe suprafața vieții ca pe supă și e adunată și aruncată. E drept că ea îți dă putința să apreciezi calitatea supei, dar el nu era nici bucătar, nici mîncău. Iar dacă se întîmpla un eveniment de importanță excepțională, se găsea neapărat cineva care să i-l aducă la cunoștință. Forța ziarelor constă în faptul că oferă oamenilor fără nici o treabă, plictisitori, lipsiți de imaginație, materialul necesar repovestirii, „cu vorbele lor" pentru o zi întreagă. A fost totuși nevoit să ia un ziar la întîmplare din primul maldăr. Era *Journal des Débats*. În timp ce plătea, mînuța aspră a dispărut și nu a mai apărut.

Profesorul a dat să spună ceva despre întîmplarea cu păianjenul, dar s-a lăsat păgubaș... Pe vînzătoarea de ziare n-o interesau păianjenii, ci centimele, așa că nu-l asculta. Era o femeie scundă, grasă, în floarea vîrstei, în vinele căreia curgea pesemne o doză considerabilă de sînge evreiesc sau țigănesc : era mult mai puțin oacheșă decît Jeannette și avea părul mai puțin negru decît al fetiței, cu care de altfel nu semăna de loc. Poate doar forma gurii le era comună, dar nu și expresia ei. Cînd priveai gura parcă nerușinată a mamei, aveai impresia că sărutase de curînd, cu sete, un bărbat, și buzele moi mai păstrau urma sărutului.

Pe lîngă faptul că era foarte nerăbdătoare, ca toți francezii, se purta cîteodată chiar grosolan cu clienții și de multe ori țipa la ei. Dar cel mai bruftuluit dintre toți era *„son ami"* [1], lăcătuș, mecanic sau instalator de meserie, judecînd după fața lui mereu mînjită de funingine. Grozav îl mai ținea sub papuc. Duminica însă, dichisiți, se plimbau amîndoi prin pădure, se așezau pe cîte o bancă și se îmbrățișau în văzul lumii cu nepăsarea nestingherită, care se împămîntenise la Paris de pe timpul războiului.

— La revedere, *madame,* a spus profesorul. Jeannette a dumneavoastră este un copil fermecător.

Vînzătoarea de ziare aproape că s-a supărat.

— Nicidecum, *monsieur,* nicidecum. E un diavol.

— *Madame,* cum vorbiți așa de un copil ?

— Vă spun că e un diavol. E rea, foarte rea Un adevărat diavol. Și, deodată, fără nici o tranziție : Vino-ncoace, vino repede, puicuța mea.

Iar cînd Jeannette s-a strecurat pînă la ea prin ușița laterală îngustă, a așezat-o pe genunchi și, strîngînd-o la pieptul ei bogat, s-a pornit să-i acopere cu sărutări botișorul murdar, spunîndu-i din cînd în cînd cu un gîngurit duios ca de porumbiță :

— Puișorul meu, iepurașul meu, dragostea mea !

„Ca peste trei minute s-o bată iar pentru cine știe ce poznă, s-a gîndit profesorul, îndepărtîndu-se. Numai franțuzoaicele și evreicele sînt mame atît de exaltate și nestăpînite."

Motanul negru l-a întîmpinat pe Simonov cu o privire ciudat de rece și parcă dușmănoasă. „Asta-i fiindcă am întîrziat", și-a zis profesorul. Pisoiul și-a mîncat porția de carne cu o lăcomie și cu o iuțeală neobișnuite. Dar, după ce a terminat, nu s-a culcat ca de obicei pe jos, în bătaia razelor calde și aurii ale soarelui. A sărit greoi pe masă și și-a îndoit spinarea în sus, ca o cocoașă de cămilă, uitîndu-se furios, cu ochii lui verzi, uriași și pătrunzători în ochii omului.

— Ce-i cu tine, frate Vineri ? l-a întrebat acesta, întinzînd mîna să-l mîngîie. Dar cotoiul nu i-a îngăduit.

[1] Prietenul său (fr.) (n. t.).

A fornăit mînios, s-a răsucit brusc pe loc cu coada ridicată în sus, și din două salturi a ajuns pe prichiciul ferestrei, apoi pe acoperiș.

— E supărat, și-a zis profesorul, stînjenit, și clătinînd din cap. Dar pentru ce ?

Au mai trecut o zi și o noapte. Dimineața era vreme uscată, dar văzduhul, pîclos. Pe la amiază, Simonov s-a uitat la indicatorul de vînt de pe acoperișul unei vile. Vergeaua acestuia nu stătea o clipă liniștită, ci se învîrtea capricioasă, cînd mai repede, cînd mai încet, ba în direcția soarelui, ba în sens opus. Pe la patru după amiază s-a lăsat zăpușeală.

— Oho, o să izbucnească o furtună grozavă, a zis profesorul cu glas tare, ieșind din casă. Uite că și începe !

Într-adevăr, oamenii și animalele duceau lipsă de aer. Li se uscau buzele, limba și gîtlejul, iar în ceafă simțeau apăsarea sîngelui. Vîntul schimbător, din sud — siroco — bătea în rafale, fără să aducă răcoare, ba, dimpotrivă, te învăluia într-un suflu de foc, venit dinspre Sahara.

Pălăriile de pai și de fetru, ca și gambetele smulse de pe capul pietonilor, se rostogoleau pe caldarîmul plin de praf, și oamenii alergau după ele, sărind ca niște țapi, cu poalele hainelor fluturînd în vînt. Trecătorii izbucneau într-un rîs lipsit de răutate. Ba rîdeau și cei pățiți, înfundîndu-și pălăriile mai adînc pe cap. Umbrelele se răsuceau trosnind, cu spițele înainte. Rochiile femeilor se înfoiau ca niște lalele și se lipeau pe neașteptate de piept, pîntece, șolduri și picioare. Femeile mergeau aplecate împotriva vîntului, cu capul în jos, ținînd cu stînga pălăria, iar cu dreapta, veșmintele ușoare.

În Bois de Boulogne, vîntul zănatec scutura, clătina, rupea, zgîlțîia și ciufulea copacii bătrîni și puternici, învîrtejindu-le vîrfurile, care șuierau strident, înmănunchindu-se ca niște mături. Bătaia vîntului întorcea marea de frunze în sus, cînd cu fața deschisă, cînd cu fața închisă, și în jocul acesta pădurea ba se lumina, ba se întuneca. În frunziș, pe verdele gazoanelor, pe nisipul

galben al potecilor, se împleteau vesel petele mișcătoare ale razelor aurii de soare, ale cerului albastru și ale umbrelor tremurătoare.

Sub bolta largă a unui castan bătrîn, cu fața în bătaia vîntului, pe umeri cu o pelerină cenușie, stătea un om cu capul aplecat atît de adînc în piept, încît trecătorii nu vedeau de sub pălăria lui de pescar decît vîrful bărbii sale roșcovane presărate cu fire albe. Din cînd în cînd își ciupea îngîndurat, cu două degete, vîrful bărbii, iar uneori și-l băga distrat în gură și începea să-l morfolească. Trecătorii mai observau cu un zîmbet ușor, că alteori bătrînul acesta înalt, cu aspectul lui pitoresc, se lovea cu pumnul peste genunchi sau dădea cu dispreț din umeri, ridicînd capul brusc, sau izbind pămîntul, mînios, cu bastonul. Obiceiuri proaste ale celor ce nu știu să gîndească superficial, în fragmente întîmplătoare de idei, ci profund și într-o succesiune riguroasă.

Trecătorilor, însă, li se părea numai că pe banca verde se afla un singur om. Nu aveau cum să știe că acolo se desfășura o discuție de familie, haotică și neplăcută, între două ființe cu totul diferite, contopite indisolubil într-un singur chip omenesc. Prima ființă era profesorul de chimie, fizică, botanică, fiziologie a plantelor, savantul silvic, de două ori *doctor honoris causa* al universităților europene, veșnicul student, fantezist, omul care nu stătea o clipă locului, stăpînul unui suflet sfînt și generos cu un caracter imposibil, total dezinteresat și mare gură-cască. A doua ființă era Nikolai Evdokimovici Simonov și atît, un om ca alte sute de mii și chiar milioane de oameni. Nikolai Evdokimovici știa foarte multe lucruri. Astfel, știa că atunci cînd plouă, oamenii cumsecade își iau umbrela, cînd te întorci acasă în toiul nopții trebuie neapărat să închizi binișor ușa de la intrare fără s-o trînteșți, că scările au o balustradă ca să te ții de ea, că pastele făinoase, slănina, ceaiul, locuința și spălătoreasa trebuie plătite, că la o cotitură un automobil poate să-l calce pe un gură-cască îngîndurat. Mai cunoștea și nenumărate alte asemenea legi înțelepte și folositoare. În sfîrșit, cunoștea adevărul riguros despre bani, drept cel mai important paragraf al catehismului

casnic. Banii sînt rotunzi ca să-i poţi purta comod în portofel, nu ca să-i laşi să se rostogolească mai uşor prin lume şi au o formă plată, ca să-i poţi aşeza frumos în fişicuri după ce i-ai numărat şi înainte de a-i duce să-i depui la o bancă serioasă.

Profesorul nu prea asculta cu plăcere poveţele înţelepte ale lui Nikolai Evdokimovici şi le disprețuia, considerîndu-le trecătoare şi plicticoase. Nikolai Evdokimovici condamna dărnicia, neglijenţa şi bunătatea prostească a profesorului, bombănea, îl certa şi uneori îşi permitea chiar să-l ironizeze cu prudenţă. Profesorul i se adresa cu „tu", aşa cum i se adresa în trecut paznicului bătrîn, care slujea de treizeci de ani la facultate. Aici, se simţeau şi o veche obişnuinţă, şi familiaritate prietenoasă, şi intimitate protectoare... Nikolai Evdokimovici îi spunea „dumneavoastră" şi „domnule profesor", cu o nuanţă de grijă şi respect, dar uneori şi cu tonul sfătos al unei dădace bătrîne.

Acum şedeau amîndoi în Bois de Boulogne, pe banca de fier vopsită în verde, şi discutau fără glas. Cîteodată, profesorului i se părea că arborii zbuciumaţi trăgeau cu urechea şi chiar luau parte, cu neliniște, la această convorbire.

VI

Profesorul îşi ţinea întinsă palma mică, dar cărnoasă, a mîinii drepte, brăzdată şi împestriţată de o mulţime de linii, ridicături şi crăpături ce se întretăiau între ele. O mînă asemănătoare, turnată în bronz, avea numai Balzac. Se găsea în muzeul ce-i poartă numele, de pe strada Raynouard din Paris — mîna unui mare om, ce cunoscuse totul, încercase totul, pipăise, măsurase şi cîntărise totul, dar care şi turnată în metal tot frumoasă şi vie rămînea.

Lui Simonov îi plăcea Balzac mai mult decît oricare alt autor străin şi se ducea adesea la muzeul lui modest. Dar nici prin cap nu-i trecuse vreodată să compare propria sa mînă cu a lui. În muzeul mic şi simplu, mai mult

decît orice îl preocupa o ramă de pe un perete, în care se afla o coală pătrată de hîrtie de desen cu o inscripție frumoasă, făcută chiar de marele scriitor :

„Ici
un
Rembrandt" [1]

Inscripția aceasta naivă îl înduioșa întotdeauna aproape pînă la lacrimi, de aceea nu-l lua niciodată la muzeu cu dînsul pe scepticul și pe preapămînteanul Nikolai Evdokimovici.

Acum, profesorul se uita îndelung, cu atenție, la palma sa balzaciană și, zîmbind ușor, bătrînește, spunea fără glas :

— Aici, da, chiar aici s-a rătăcit mînuța ei atît de drăguță, aspră și murdară. Și cît de nerăbdătoare s-a zbătut după aceea ca să scape din strînsoare. Ca o sălbăticiune mică, liberă și vioaie. Ce valoare au toate plăcerile și bucuriile lumii în comparație cu această senzație simplă, cea mai pură, divină a încrederii unui copil ?

Ca să vadă mai clar chipul micuței și oacheșei Jeannette, profesorul își închide o clipă ochii, dar deodată aude bombănitul caustic al lui Nikolai Evdokimovici, al acestui veșnic nemulțumit, povățuitor și frate geamăn de care se săturase pînă peste cap :

— Ehe, domnule profesor, domnule profesor, cîte prostii fantastice am săvîrșit noi doi în lunga noastră viață pe toate paralelele și meridianele globului ! Și acum, poftim, la venerabilul apus al zilelor noastre, ne pierdem cumpătul deodată de încîntare la vederea unei fetițe murdare de pe stradă, în vîrstă de șase ani, care seamănă cu un pui abia ieșit din găoace. E a treia zi de cînd ne tot învîrtim în jurul chioșcului și cumpărăm fără nici un rost ziarele de dimineață, de prînz și de seară, în speranța de a revedea măcar în treacăt botișorul murdar de copil și de a surprinde zîmbetul ei strengăresc. Și privim fără-ncetare palma noastră dreaptă

[1] Aici — un Rembrandt (fr.) (n. t.).

cu înduioşarea unui sfînt budist, care îşi contemplă propriu-i buric.

Ei da, toate astea sînt drăguţe, frumoase şi emoţionante, cu atît mai mult cu cît sînteţi un om cu un suflet absolut pur, aş spune chimic pur. Dar cred că veţi fi de acord, domnule profesor, că pasiunea noastră bucolică ar putea să pară absurdă şi ridicolă, dacă ar fi văzută dinafară de o privire ageră şi sceptică.

— N-are decît să pară. Ce-mi pasă mie de proşti, de trîntori şi de imaginaţia lor porcină ? Anii, părul meu cărunt, viaţa mea ireproşabilă — iată-mi chezăşia ! Cel care va vedea murdăria în faptul că această fetiţă amuzantă, minunată, m-a înduioşat aproape pînă la lacrimi nu poate fi decît un porc mîrşav ca tine. Asta-i tot. Basta !

„Asta-i tot, basta, asta-i tot, basta", şuierau crengile copacilor, legănîndu-se şi împletindu-se unele cu altele.

Nikolai Evdokimovici capitulează :

— Dar ce am spus, domnule profesor ? ! Nimic ce ar putea jigni onoarea dumneavoastră. Vreau să spun doar că fiecare popor îşi are moravurile, obiceiurile, deprinderile, superstiţiile şi semnele sale, care sînt mult mai puternice decît legile scrise. Iar un străin, pe deasupra şi emigrant fără patrie, care s-a adăpostit sub o aripă de nădejde, prietenească, puternică, trebuie să se poarte cu mult mai multă prevedere şi delicateţe cu aceste reguli nescrise.

— Destul, flaşnetă veche, exclamă, enervat, profesorul, şi freamătul frunzelor repetă după el : „Flaşnetă veche, veche !"

Dar bătrînul paznic nu se lasă :

— Amintiţi-vă, domnule profesor, în ce fel v-aţi exprimat în faţa proprietăresei chioşcului entuziasmul pentru încîntătoarea ei fiică Jeannette. Amintiţi-vă cum v-a răspuns prin ocări. În ocările ei nu se simţea nici un fel de răutate împotriva dumneavoastră sau a Jeannettei. Nu ! Îşi spunea doar cuvîntul amintirea inconştientă, instinctivă şi seculară a luptei împotriva „duhurilor rele" din vremurile păgîne şi împotriva ticăloaselor uneltiri ale diavolului din epoca creştinismului primitiv. Vedeţi dumneavoastră, femeia aceasta onorabilă, cînd a auzit

laudele exaltate la adresa fiicei sale, s-a speriat fără vrerea ei, ca nu cumva s-o deocheați pe Jeannette. Ca nu cumva diavolul, auzind laudele dumneavoastră sincere la adresa drăguței fetițe, din gelozie s-o facă strîmbă, sașie, ori să-i acopere fața cu bube urîte? În ceea ce privește deochiul, oare nu chiar dumneavoastră, domnule profesor, ați publicat acum nouă ani, într-o revistă engleză de teosofie, un articol pe jumătate științific, pe jumătate mistic, sub pseudonimul „Nemo", în care v-ați străduit să demonstrați, în chip foarte interesant și amănunțit, că din nenumăratele emanații ale organismului omenesc, poate cele mai puternice sînt fluidele pornite din ochiul omului, așezat atît de aproape de creier? Ați susținut că prin intermediul ochiului se transmit unde hipnotice, și tot văzul, îmbinat cu imaginația, țese în toiul nopții vise colorate și multiforme. În sfîrșit, capacitatea ochiului omenesc de a da naștere unor efecte uimitoare de lumină nu este nicidecum născocirea unor literați lipsiți de răspundere după cum ați afirmat tot dumneavoastră. Într-adevăr, ochii omului, în funcție de emoțiile sufletești, pot să se lumineze, să strălucească, să răspîndească fulgere, să ardă, să străpungă, să îngrozească și să nimicească. Această forță miraculoasă a ochilor a fost descoperită din cele mai vechi timpuri de popoare care vedeau totul, observau totul și memorau totul, popoare al căror nume a pierit din istorie, dar care au lăsat în urma lor comori orale nepieritoare. Literații n-au făcut decît să-i jefuiască pe strămoșii necunoscuți, fără să tragă nici un folos, în timp ce la oamenii simpli înțelepciunea străveche și marea experiență s-au păstrat sub formă de semne și superstiții. Acum se pune întrebarea, domnule profesor: ați avut oare dreptate cînd v-ați supărat pe expansiva mamă a adoratei dumneavoastră Jeannette?

Profesorul izbește pămîntul cu vîrful de fier al bastonului său, făcînd să scrîșnească nisipul.

— Taci, papagal nenorocit, colecționar de vechituri, care nu știi decît să trivializezi tot ceea ce atingi.

Vîntul se întețea tot mai mult. Respirai greu chiar și în pădurea plină de verdeață. Copacii uriași, seculari, care-i văzuseră pe vremuri în umbra lor pe Victor Hugo,

Alfred de Musset, Balzac și pe cei doi Dumas, scîrțîiau neîncrezători și obosiți, scrîșnind mînioși. Pe fondul întunecat al cerului zburau grupuri de păsări negre, sinistre, ciudat de mari. Natura întreagă parcă încremenise într-o așteptare chinuită. Profesorul simțea apăsarea apropiatei furtuni. Și peste toate mai era și filistinul acesta neobosit, păzitorul acesta plictisitor al moralei burgheze, veșnicul sufler, mentor, *„alter ego"* de care nu te poți despărți niciodată, care-i va tîrî totdeauna sufletul liber pe cărările bătătorite ale fricii salvatoare, ale tăcerii rezonabile, ale moderației politice, ale acordului veșnic cu majoritatea, ale repetării vechilor și mucegăitelor adevăruri, ale zîmbetelor oficiale și ale laudelor fățarnice la adresa dobitocilor sus-puși. Și profesorul a explodat ca o petardă :

— Nu vreau să știu și să aud de nimic ! Ce-i rău sau condamnabil în faptul că o fetiță drăgălașă, un copil francez vioi și gingaș, a pus stăpînire pe toată inima mea, pe toate gîndurile mele ? Doamne ! Nu am mai simțit niciodată și nici nu speram să mai simt bucuria caldă și dezinteresată pe care soarta o dăruiește cu atîta înțelepciune și mărinimie bunicilor, în clipa renunțării la toate celelalte bucurii pămîntești. Ah ! N-am fost bunic, n-am apucat... Dar de ce să nu spun lucrurilor pe nume ? Oare mă pot lăuda cu conștiința curată că am fost vreodată soț fericit sau părinte onorabil, respectat, cap de familie, temelia, conducătorul și apărătorul ei ?

Nu, întreaga lui viață de familie se desfășurase absurd, trist, fără căldură. Pe cînd era docent, se însurase cu fiica palidă și capricioasă a unui profesor de vază, decan și academician. Acesta își cîștigase o faimă uriașă, o situație sigură și o viață confortabilă pe căi nu prea drepte pentru vremurile acelea, datorită faptului că asculta oricînd de voința și dorințele guvernului, datorită atitudinii lui dezaprobatoare față de adunările, protestele și grevele studenților, precum și asprimii sale excesive la examene. Știa, firește, că în spate, în cercurile radicale ale tinerelor cadre universitare era poreclit în batjocură „cofetar" și „săpunar". Dar nu-i păsa de flecăreala rataților, a neisprăviților și a trîntorilor inculți.

Cu o plăcere obișnuită și fățișă, punea în portmoneu darurile de aur, care i se ofereau după fiecare ședință solemnă a Academiei și care-i îngreunau plăcut buzunarul. Accepta cu o liniște plină de demnitate călătoriile științifice în străinătate, remunerate totdeauna din belșug, ca și edițiile de lux ale cărților sale. Își extindea și își păstra legăturile cu aristocrația din Petersburg și cu persoanele sus-puse fără nici o umbră de lingușire. Studenții îl urau, dar la prelegerile sale, amfiteatrul era ticsit, fiindcă avea o minte profundă și suplă, era elocvent și fermecător de spiritual.

„Vită genială", spusese despre el marele cinic, contele Witte, cunoscut pentru limba lui ascuțită și slobodă.

Căsătoria lui Simonov cu fiica cea mai mică a decanului, Lidia, fusese foarte ciudată, atît prin repeziciunea încheierii ei, cît și prin lipsa totală a flirtului plin de poezie, care constituie tot farmecul în perioada logodnei.

Cîțiva profesori au făcut o escapadă pe insula Aptekarski. O noapte albă, amețitoare, o beție ușoară și veselă, cu șampanie rusească ieftină, „Abrau-Dursot", suflul viguros al Nevei celei bogate în ape, mirosul gingaș de rășină al mugurilor de mesteacăn, atmosfera degajată a unui picnic prietenesc. S-au jucat de-a v-ați ascunselea. Lidia, cu trupul ei suplu și mlădios, cu fața mată și buzele de un roșu aprins, parcă zbura, fără să atingă pămîntul, semănînd în semiîntunericul enigmatic cu o vrăjitoare îndrăgostită. Cum s-au petrecut toate — e greu de înțeles. Alergînd s-o prindă pe Lidia, Simonov s-a dezlănțuit cu atîta elan, încît era cît pe-aci s-o răstoarne, și, ca să nu cadă, a apucat-o de talie și a strîns-o atît de tare la piept că a simțit apăsarea puternică a sînilor ei pietroși, feciorelnici. În aceeași clipă, ea l-a sărutat pe buze, la adăpostul unui copac bătrîn.

Întîi, tînărul savant s-a fîstîcit și s-a înroșit din pricina nesațului și a nerușinării senzuale a acestui sărut înflăcărat și umed. Dar și-a spus imediat, cu obișnuita lui mărinimie și respectul față de femeie, că era vorba de stîngăcia și lipsa de experiență a unei fetițe naive și nevinovate, căreia i-a trăsnit deodată prin minte să-i imite pe cei mari sau să joace o scenă dintr-un roman abia citit. În orice caz, sărutarea aceasta, care șfichiuise

ca o flacără nervii lui Simonov, îl încărca, după părerea sa de gentleman, cu o grea răspundere. De aceea, pe cînd se întorceau de la picnic în strada Raziezjaia, Simonov şi-a luat curaj şi cu inima bătînd nebuneşte i-a cerut oficial mîna. Ea şi-a dat consimţămîntul cu un calm care l-a indispus puţin. Se aşteptase s-o audă spunîndu-i fraza străveche, tradiţională, seculară : „Vorbeşte cu tata şi cu mama", dar ea îi răspunsese simplu, cu un zîmbet politicos şi prietenos : „Sînt de acord. Îmi placi de mult. Îţi mărturisesc că nu am o zestre chiar atît de mare cum s-ar putea presupune, judecînd după felul nostru de viaţă, în aparenţă foarte larg. Fireşte, părinţii mei vor lua asupra lor bucuroşi toate cheltuielile legate de căsătorie şi de călătoria în străinătate. Ne vor găsi cu plăcere, pentru început, şi o locuinţă bună şi confortabilă, mobilată comod şi înzestrată cu toate cele necesare gospodăriei. Dar cred că tăticu n-o să poată să-ţi dea decît vreo cincizeci de mii de ruble în numerar, ceea ce nu-i prea mult pentru vremurile de astăzi, cînd nu se mai spune nici măcar în glumă că dacă iubeşti, poţi fi fericit şi într-un bordei. Cunosc la perfecţie trei limbi străine — franceza, germana şi engleza — şi aş putea foarte bine să fac traduceri. Însă ştii şi dumneata cît de prost sînt plătite traducerile..."

Sîngele rece şi simţul ei practic l-au jignit o clipă pe Simonov care i-a răspuns cu o stîngăcie involuntară :

— Am şi eu o moşioară în gubernia Novgorod, în judeţul Ustiug, de vreo patru sute de deseatine, dacă nu mă-nşel. Dar mă bizui mai mult pe mine însumi : îmi place să lucrez, nu mă dau îndărăt de la nici un fel de muncă şi nu m-am ferit niciodată de ea. Te rog să mă crezi, Lidia, cu dragostea şi prietenia dumitale, voi ajunge curînd la o situaţie care te va face să fii mîndră de mine, pe bună dreptate. Iată mîna mea drept chezăşie. Strînge-o cît poţi de tare.

Faţa palidă a fetei s-a îmbujorat cînd i-a îndeplinit rugămintea. Apoi a spus :

— Chiar dacă pe dumneata nu te-aş crede, am încredere în părerea tatălui meu. Îl ştii cît e de zgîrcit cu complimentele şi aprecierile elogioase, mai ales în sfera ştiinţifică. Despre dumneata însă, vorbeşte ca despre un

viitor astru al științei, ca despre părintele unei noi și măreațe școli. Sînt chiar vorbele lui. Iar acum, dacă nu te-ai răzgîndit, hai la el să-i anunțăm hotărîrea noastră de a ne căsători. Te rog un singur lucru. Știința rămîne știință, dar în problemele comerciale și bănești să ceri totdeauna sfatul tatălui meu. Numele lui este cunoscut în întreaga lume civilizată, însă numai prea puțini știu că tata, cu mintea lui clară și pătrunzătoare, este un om de afaceri de cea mai înaltă clasă și se pricepe să plaseze fără greș sume importante în locuri de unde ele se întorc curînd înzecite. Ar putea să fie ministru de finanțe, a încheiat ea cu mîndrie...

Așa s-a însurat Simonov cu Lidia Koșelnikova. Nu se putea spune că era o căsătorie din interes, dar nici din iubire înflăcărată și nici măcar dintr-o pasiune întîmplătoare, care izbucnește pe negîndite, te amețește și-ți pune un văl pe ochi, iar ideilor și cuvintelor le răpește sensul și importanța.

Mai tîrziu, Simonov se gîndea adesea la această perioadă ciudată a logodnei și la începutul căsătoriei sale și nu găsea în ea nici logică, nici justificare, nici necesitate. Totul fusese o halucinație rece, un joc stîngaci de actori proști de-a dragostea. Își dăduse prea tîrziu seama de sufletul soției sale și o clasificase prea tîrziu într-o anume categorie de oameni care nu au totuși nimic complicat, enigmatic sau neobișnuit. Era pur și simplu o fiică a epocii sale, în care tinerele fete fie visau să facă politică ori să urmeze cursuri universitare, fie își îmbîcseau mintea cu Oscar Wilde, Friedrich Nietzsche, Weininger și cu nerușinate teorii sexuale. Lidia făcea parte din ultima categorie. Încă de pe vremea cînd învăța la Institutul pentru fetele nobile, mînca cretă pisată și bea oțet, pentru ca trupul ei să-și păstreze mereu forme diafane, aproape imponderabile, iar fața machiată să poarte mereu pecetea languroasă a nopților de insomnie, petrecute nebunește, care lasă sub ochi cercuri negre și elocvente.

Tot la institut, sub pretextul jocului naiv și nevinovat al „adorării" colegelor mai mari, cunoscuse ispita lesbianismului monstruos la care se deda pe atunci din

desfrînare și snobism tineretul din școlile pentru lumea bună. În relațiile conjugale intime era lipsită de senzualismul sănătos și vădea doar curiozitate rece, așa că relațiile dintre tinerii soți au început să fie tot mai rare și mai lipsite de entuziasm. Într-o zi, Lidia i-a spus :

— Știi, la urma urmei, nemții au dat dovadă de inteligență și spirit practic cînd s-au hotărît pentru „Zwei Kinder-System". E și necesar, și satisfăcător.

Ca totdeauna, Simonov a acceptat în liniște și părerea aceasta, așa că nu s-a mirat cîtuși de puțin cînd, după ce a născut a doua fetiță, Lidia a refuzat să-și mai îndeplinească îndatoririle conjugale, lăsînd în schimb soțului deplina libertate, de care, de altfel, el nu avea nevoie.

Dar obligația de a aduce bani în casă rămăsese tot în sarcina lui și creștea imperios an de an. Pe Lidia n-o preocupaseră niciodată copiii. Nu-i plăcea să aibă grijă de ei, și nici nu se pricepea. Fetițele aveau totdeauna dădace și bone. Mama nu făcea decît să le gătească frumos ca pe niște păpuși și să se joace cu ele, cîte zece minute pe zi. Traducerile din limbi străine se dovediseră a fi flecărelile drăguțe ale unei domnișoare-logodnice. E drept că știa — destul de aproximativ — cam vreo sută de cuvinte din fiecare dintre cele trei limbi europene principale, dar pentru ocupația de traducătoare bagajul acesta de cunoștințe era prea sărăcăcios. Apoi, Lidia nu avea nici vocație, nici răbdare pentru o astfel de treabă. Mai mult decît orice o preocupa activitatea ușoară și agitată din domeniul filantropic, organizarea de serate literare și studențești, de loterii, bazare și alte fleacuri vesele, la care erau invitate diferite celebrități, unde cucoanele vindeau șampanie și flori, și aveau pretexte permanente pentru mereu alte toalete.

Lidia se bucura de un foarte mare succes în cercurile la modă, de literatură, poezie și pictură nouă, la tot acest tineret care proclama devizele trăsnite ale cubiștilor, futuriștilor, acmeiștilor și chiar ale celor ce susțineau că omul nu trebuie să facă nimic. Ei descoperiseră la ea farmecul vicios al prăbușirilor lui Verlaine și fiorul ispititor al senzualității lui Picasso. De

altfel, toți acești cutezători transformatori ai artei mondiale nu se gîndeau niciodată la sensul cuvintelor abracadabrante pe care le rosteau cu ușurință, cuvinte sonore și amețitor de profunde, dar cu totul de neînțeles pentru burghezii neinițiați. Dar ce importanță avea asta ? Ei își puteau îngădui orice. În cele două capitale ale Rusiei bîntuia pe atunci molima supraomenescului, cu puțin înainte de izbucnirea groaznicului război, iar printre intelectuali — genii!e, profeții, clarvăzătorii, prezicătorii, mediumurile, înțelepții universali, Napoleonii și Zaratuștrii se nășteau cu repeziciunea cu care apar ciupercile după o ploaie călduță de vară. Un om cult și cu idei înaintate, care se respecta, abia pridideа să nu scape prilejul de a admira un nou astru plin de strălucire, descoperit abia în ajun. Străvechea Moscovă, potolită și așezată, Moscova negustorilor, care înainte vreme organiza banchete cu smintitul întru domnul Koreișa, cu protodiaconul Șahovțov, ce stingea cu vocea lui candelabrele din sală, cu șeful de poliție Ogareov, cu Șaliapin, sau cu atletul Poddulnîi — această Moscovă naivă și primitoare se trezise deodată și înțelesese că nu mai poate trăi fără un decadentism al ei.

De aceea, comanda în grabă case cu arhitectură decadentă, își întemeiase o literatură diabolic de decadentă și nebunesc de scumpă, iar tinerele și rotofeiele moscovite aiurau în somn : „Tăticule și mămico, să-mi cumpărați un logodnic, care să fie un adevărat centaur decadent".

Și li se cumpăra.

Demnul Petersburg fusese totdeauna mai liniștit, mai moderat și mai rece decît înflăcărata Moscovă, pe care încă de pe vremea lui Petru I se obișnuise s-o privească de sus. Dar atacul furibund al noilor curente în toate ramurile artei cucerise și severul Petersburg, rebotezat, pe neașteptate, Petrograd. Primii promotori și crainici ai acestei noutăți răsunătoare au fost carieriștii pripiți, docenții inculți, care prezentau „trecerea în revistă a ultimelor noutăți" la numeroasele cursuri pentru femei și scriau articolașe critice în sutele de reviste ce se nășteau zilnic cu titlurile cele mai năstrușnice, pentru a dispare fără urmă după două-trei zile.

Cu pasiunea ei de totdeauna pentru nimicurile țipătoare, ieftine, lipsite de gust, Lidia a fost una dintre primele admiratoare înflăcărate ale reprezentanților acestor nenumărate „isme", prietena lor credincioasă, ajutoarea și propagandista lor activă. Ei o numeau mamă, muză, raza lor X și se adunau vinerea în adevărate cîrduri în salonul ei puțin cam plicticos, dar îndatoritor și ospitalier, unde se serveau sandvișuri foarte gustoase și excelentul vin roșu caucazian „Mukazan".

La început, Simonov frecventase cu oarecare interes și curiozitate seratele decadente ale soției sale. Oricum, dar, după spusele Lidiei, la aceste serate se făurea arta aceea nouă, viguroasă și mîndră, care, după ce va spulbera toate eforturile jalnice, plictisitoare și lipsite de vlagă ale predecesorilor, va străluci peste lume ca o stea înflăcărată și nepieritoare.

Dar foarte curînd începu să-și spună : „Una din două, sau eu am rămas în urma artei și nu mai înțeleg nimic, sau toți acești futuriști și cubiști sînt pur și simplu niște golani, simulanți, mistificatori, șarlatani neruși-nați..." E drept că în unele poezii ale acestor inovatori de ieri răsuna uneori o forță ciudată și sălbatecă ; e drept că Simonov înțelegea consonanțele îndrăznețe, care înlocuiau la decadenți exactitatea lăcuită a rimelor riguroase, datorită studiului aprofundat al zicătorilor și strigăturilor populare, atît de plastice. Dar sensul lor echivoc îl enerva în mod neplăcut, după cum îl enerva și maniera lor de a-și citi operele, fonfăit, cîntat, după motivul prohodului sau al unui cîntec bulevardier, fără să se dea în lături de a folosi cuvinte triviale. Și mai extravaganți erau muzicienii futuriști și pictorii cubiști. Pe aceștia nu-i înțelegeau nici cei mai apropiați colegi ai lor. De altfel, pentru această bandă urlătoare de supraoameni, a fi neînțeles constituia prima treaptă a genialității.

Tinerii aceștia zdraveni mîncau și beau cu pofta unor hamali de pe Volga, cereau mereu bani cu împrumut și rămîneau adeseori să doarmă pe divane, pe cîte două scaune alăturate ori pur și simplu pe jos. Simonov se uita cu îngăduință, ba chiar cu înțelegere tacită la acest dezmăț tineresc. Viața de profesor nu-i ștersese

încă din minte anii de studenție de la Universitatea din Moscova, cînd tinerii își împărțeau bucuros între ei patul, masa la cantină, ultima cană de bere și cunoștințele științifice. Dar o întîmplare stupidă îl scosese din sărite. Un tînăr decadent, zdravăn, lung cît o prăjină, cu fața plină de coșuri, îmbrăcat cu un fel de halat larg, jumătate galben, jumătate albastru, la butonieră cu o legătură de mărar și cu un morcov, tocmai sfîrșise de citit noua sa poezie intitulată pretențios „Pavanna", și rămăsese încremenit de năvala inspirației. În jurul lui, poeții de mîna a doua tăceau cu un aer de veneratie. Întîlnind privirea lui Simonov, lunganul galben-albastru l-a întrebat fonfăit :

— Ce ziceți, Amfitrioane ? Pe cine considerați acum drept cel mai minunat dintre poeții ruși ?

Stînjenit, Amfitrionul s-a uitat fără să vrea la peretele pe care atîrnau portrete ale scriitorilor și poeților ruși celebri și a murmurat, stingherit :

— Cred că, totuși, Pușkin...

— O, măgarul lui Balaam ! a urlat decadentul bubos. Europeanul vostru dulceag de Pușkin cu toată opera lui nu face nici cît o unghie de la piciorul meu.

Și, apucînd deodată o călimară masivă, a aruncat-o în portretul lui Pușkin, spărgînd geamul și împroșcîndu-l cu cerneală pe marele poet. Simonov, alb de indignare, l-a înșfăcat pe poet de guler cu o forță neobișnuită și l-a tras spre ușă, spunînd cu buzele tremurătoare :

— Ticălosule ! Să nu te mai prind pe-aici, că te omor, stîrpitură ! Afară !

Pretendentul la înaltul titlu de cel mai minunat poet rus a sărit în grabă în antreu, derutat și dezumflat. În urma lui au pornit, bombănind, poeții de mîna a doua. Dar „ieșirea grosolană, oribilă, de sălbatec" a lui Simonov nu i-a fost iertată. În primul rînd, după o îngrozitoare criză de isterie, cu hohote de plîns și leșinuri, Lidia l-a silit pînă la urmă pe soțul ei să se ducă a doua zi la poetul galben-albastru și să-i ceară iertare. În al doilea rînd, i s-a interzis pentru totdeauna să mai asiste la seratele decadente, chiar și de departe. În al treilea rînd, din seara aceea nefastă au încetat cu

totul orice relații omenești între soț și soție. Aici nu era vorba nici de ură, nici de răzbunare, nici de dezgust reciproc, ci de faptul că amîndoi începuseră pur și simplu de multă vreme să înțeleagă și să simtă că între ei nu există și nu a existat niciodată nimic comun, nimic care să-i apropie sufletește și că precipitata lor căsătorie nu se putea explica decît prin nălucirea rece a unei nopți albe, nordice, și prin capriciul de o clipă al unei domnișoare anemice și răsfățate din Petersburg.

La începutul acestei rupturi, pe Simonov îl bucurase chiar libertatea de acasă. Lucra mai în voie, gîndea mai în voie. Dar mai important decît orice era faptul că în aceste zile liniștite și singuratece găsise în sfîrșit drumul spre mintea și inima fiicelor sale, care trăiseră pînă atunci într-un răsfăț stupid și într-o ignoranță plină de capricii. Privea plin de duioasă bucurie cum pătrundeau în mintea și inima copiilor lui cărțile recomandate de el : povești rusești, alese cu pricepere, basmele lui Andersen, povestirile lui Mark Twain, ale minunatului Kipling și ale lui Daudet, „Coliba unchiului Tom", aventurile lui Jules Verne, „Patinele de argint", „Fata căpitanului" de Pușkin și alte opere asemănătoare, care cuceresc cu ușurință mintea și imaginația copiilor. Își ducea fetițele, de cîte ori putea, la grădina zoologică, la muzee și prin galeriile de tablouri. Orice frunzuliță, animal, gînganie era pentru el și copiii săi obiectul unor observații îndelungi și pline de interes ca și subiect de povestiri uimitoare. Acești doi ani petrecuți cu fiicele lui îi rămăseseră nețterse în minte, ca cele mai frumoase, calde și nobile amintiri. Înainte i se întîmpla ca, mîniat pe neglijența soției sale, veșnic în vizită sau prin magazine, să repete asprele cuvinte din pildele lui Solomon : „E o mare nenorocire o nevastă desfrînată și nestăpînită. Picioarele ei nu trăiesc în casa ei." Acum se surprindea tot mai des spunîndu-și, ca un om părăsit, obișnuit cu singurătatea :

— Cît de bine și de plăcut este totuși acasă în lipsa onoratei și fermecătoarei stăpîne, Lidia.

Dar e un adevăr de mult știut că o femeie rea care nu mai iubește nu se mulțumește niciodată cu o tăcere calmă. Așa că Lidia a început curînd să-l piseze, ale-

gînd punctul cel mai vulnerabil, cel mai sensibil și cel mai dureros — banii.

În camera mică, pe vremuri atît de plăcută de pe strada Peski, nu se mai auzea acum de dimineață pînă seara decît cuvîntul acela galben, îngrozitor, blestemat, veninos și atotputernic — banii. „Am impresia că ai uitat de bani! Unde sînt? Visezi probabil la fericirea în bordei, în loc să te gîndești la bani! Ce, ai uitat că mîine avem musafiri și că-mi trebuie bani? Olenka are nevoie de bani pentru ghetuțe, Iulenka are nevoie de bani pentru o hăinuță de blană. Bucătăresei îi trebuie bani să facă tîrguielile, mie îmi trebuie bani ca să-mi cumpăr mănuși și un bilet la concertul lui Wagner." Bani, banii, banilor, pentru bani... Simonov simțea în gură un gust de rugină cînd auzea cuvintele metalice, prin care i se cereau bani. Curînd, mai întîi ca niște papagali nevinovați, apoi tot mai conștient și mai perseverent, au învățat și fetele cîntecul acesta minor despre veșnicii bani.

— Tăticule! De ce ne-ai cumpărat agrafe de carneol, cînd toată lumea poartă acum agrafe cu perle? Tăticule, pentru ce ai luat locuri în stal și nu în fotoliu de orchestră? Tăticule, de ce bradul nostru a avut lumînări de parafină, iar cel de la X, becuri electrice? Pentru ce cutare are caii și trăsura lui, iar noi trebuie să ne hurducăm într-o birjă? Tăticule, de ce mămica se plînge atît de des că ești lacom și zgîrcit, că nu vrei niciodată să-i dai bani, că ești leneș și nu muncești?

„Ce mîrșăvie săvîrșește o mamă, cînd cu minciuni își ațîță copiii împotriva tatălui lor, își zicea adesea Simonov, dar se corecta imediat: Dar și mai josnică este vrajba îndelungată în familie, care ține ani de zile, și ambele părți, considerîndu-se mari martiri, se străduiesc din răsputeri să-și împungă cît mai veninos dușmanul."

Cu blînda mărinimie care-l caracteriza, Simonov se socotea, cavalerește, cu abnegație, drept una din părțile beligerante. Ura continuă și nepotolită i se părea o povară grea și amarnică, așa că lua tăcut asupra sa jumătate din povara comună, blestemată. Nu, el n-a fost niciodată leneș sau zgîrcit. După cum îi făgăduise

solemn Lidiei în îndepărtata noapte albă să muncească fără preget pentru fericirea cuibului său, își ținea cuvîntul cu o energie neclintită, cu conștiința plină de bucurie că-și îndeplinește o datorie sacră. Ținea prelegeri la Institutul de agronomie, la Institutul de silvicultură din Petersburg și la cursurile superioare pentru femei. Preda fizica, istoria științelor naturii, chimia și cosmografia la liceul militar, la alte școli militare, la institutele de fete. Cîtva timp a condus lucrările geodezice ale Academiei statului-major. A scris numeroase articole strict științifice sau de popularizare. Diferitele reviste le primeau bucuros, redactorii întrecîndu-se în laude și complimente... Însă onorariile erau pretutindeni de mizerie. Totuși, s-ar fi putut trăi, și chiar destul de confortabil, deși socrul său îl trăsese pe sfoară în privința zestrei. Cea mai mare nenorocire era faptul că Lidia n-a cunoscut niciodată valoarea banilor care i se scurgeau printre degete, iar Simonov n-a învățat să se bage pe sub pielea celor de care avea nevoie, să fie servil și lingușitor. Tocmai cînd nu trebuia era mîndru, independent, neînduplecat și intransigent. Iar celor la putere nu le plac totdeauna astfel de însușiri.

Cînd s-a apropiat vremea să-și susțină teza de doctorat, profesorul Koșelnikov l-a întrebat într-o zi prietenos, ca în treacăt :

— Ce-ai zice, scumpul meu ginere, dacă ai afla că am fost numit oponent de Consiliul universității la teza ta ?

Conform eticii universitare, o astfel de întrebare amabilă are totdeauna și greutate, și o mare importanță. Prin ea se recunoșteau dinainte, și talentul, și meritele tînărului susținător al tezei, și la o asemenea întrebare nu se putea răspunde decît cu un zîmbet recunoscător. Dar Simonov a bolborosit cu un ton sec și stîngaci :

— Desigur, aș fi foarte bucuros și onorat, domnule profesor, dar... dar gîndiți-vă și dumneavoastră că... date fiind relațiile dintre noi... dumnezeu știe ce-ar putea să spună unii răuvoitori... Nepotism, protecție... și așa mai departe... Amîndoi ne-am simți prost.

Socrul s-a ridicat din fotoliu, spunînd acru :

— Treaba dumitale. Cum vrei, cum vrei... Şi în timp ce îşi lua pălăria din antreu, a mai adăugat o dată : Cum vrei.

Pînă la urmă, Simonov şi-a susţinut teza de doctorat la Moscova şi a susţinut-o în chip strălucit. Cînd s-a întors la Petersburg, socrul lui nu şi-a dat osteneala să-l felicite.

Dar Koşelnikov nu păstra multă vreme supărarea. Apoi, îşi iubea foarte mult fata anemică. De aceea, după cîtva timp i-a făcut ginerelui său, pe cînd acesta din urmă se afla în vizită la el, o propunere admirabilă, în spiritul acelei înţelepciuni financiare atît de mult admirate pe vremuri de Lidia. Cîţiva oameni influenţi şi sus-puşi de la statul-major întreprindeau în scopuri militare o lucrare gigantică de secare a mlaştinilor din Polesie. În vederea acestei lucrări, căutau şi alegeau ingineri, hidrotehnicieni, hotarnici, silvicultori şi geodezişti cu experienţă. Se proiectau lucrări de zeci de milioane de ruble. Era o afacere mare şi sigură, în care se putea face în mod cinstit o avere serioasă, chezăşia unei fericiri viitoare. Nikolai Evdokimovici avea relaţii bune la statul-major, iar socrul său se oferea să-l ajute cu influenţa sa. Trebuia numai să baţi fierul cît era cald.

Simonov i-a cerut două săptămîni de gîndire. Exact la data stabilită, a venit la socrul său şi l-a rugat să stea de vorbă cu el între patru ochi. Chiar de la primele cuvinte a refuzat categoric să participe la lucrările din Polesie, iar cînd Koşelnikov l-a întrebat de cauzele acestui refuz, ginerele i-a zugrăvit un tablou sumbru şi înfricoşător.

— În primul rînd, secarea mlaştinilor din Polesie nu va costa milioane, ci miliarde de ruble, a spus el. În al doilea rînd, ea va atrage după sine în mod inevitabil scăderea debitului de apă din toate izvoarele, pîraiele şi rîurile mici, mijlocii şi mari. Faptul acesta ar duce inevitabil la sărăcirea gospodăriilor ţărăneşti de pe întinderi uriaşe, la oprirea morilor de apă, la întreruperea liniilor de comunicaţie şi mai ales a circulaţiei vapoarelor pe rîurile alimentate cu apă din Polesie. Niprul are

și acum nevoie de drage ca să-i scoată mîlul din albie și ce se va întîmpla dacă nivelul apei va scădea și mai mult? În al treilea rînd, cine e inițiatorul și conducătorul acestor lucrări? Colonelul J. din statul-major. În realitate, J. este de origine poloneză și vîntură de mult ideea secării mlaștinilor, legînd-o de posibilitatea unui război defensiv. Mihail Dragomirov, un teoretician inteligent al artei militare, a spus o dată în legătură cu proiectul acesta: „Un comandant deștept și viteaz trece glumind peste mlaștini. Un prost fricos își sparge capul și pe un drum drept."

Dar colonelul J. a apărut din nou la suprafață... În sfîrșit, ultimul punct: am reușit să aflu numele viitorilor antreprenori. Toți sînt oameni trecuți prin ciur și prin dîrmon, cunoscuți mai ales ca specialiști în prădarea pădurilor.

— Ei și?

— În realitate, toată povestea cu secarea mlaștinilor se va reduce la tăierea în chip barbar a codrilor din Polesie și la vînzarea lemnului în cantități diabolice. Interesele militare nu sînt decît un paravan.

— Dar printre acționari se află și persoane sus-puse, a obiectat socrul.

— Cu atît mai mult, a mormăit posomorît Simonov. N-am ce căuta în compania lor.

— Scrupule stupide, a răspuns Koșelnikov, dînd din umeri, și, fără să mai spună vreun cuvînt, cei doi și-au luat rămas bun pe un ton sec și pentru multă vreme.

În ziua următoare, Lidia a intrat în camera lui de lucru și în locul certei obișnuite i-a propus cu un glas apatic să divorțeze. El a primit propunerea, fără o vorbă. La rugămintea ei, a acceptat să ia asupra sa și vina divorțului — pîngărirea patului conjugal. Și omului acesta nevinovat, bun și blajin, i-a fost dat să asculte multe porcării din partea consistoriului pînă cînd divorțul a fost aprobat și înregistrat.

O singură condiție a divorțului îl mîhnea și-l deprima pe Simonov. Conform hotărîrii sfîntului sinod, cele două fiice ale sale rămîneau la mama lor, care trebuia să aibă grijă de educația lor spirituală și morală, potrivit principiilor și normelor sfintei biserici pravoslavnice.

„Frumoase principii o să le mai vîre în cap", bombănea Simonov. Și, prevăzînd scenele de gelozie din pricina copiilor, de neînlăturat în cazul unui divorț, ura ce se înteține din această pricină și urmările ei dezastruoase asupra copiilor, a părăsit pentru totdeauna, cu durere surdă, Petersburgul, ca să-și continue cariera de profesor în Moscova, pe care o cunoștea și o iubea de mult.

Astfel s-au întrerupt pentru totdeauna legăturile cu fosta lui familie, cu vremea ștergîndu-se chiar și amintirea ei. Dar dragostea pentru toți copiii, duioșia pentru aceste făpturi neajutorate, bucuria ce-l năpădea cînd le auzea glasul, cînd le vedea zîmbetul, cînd le privea jocurile și primele încercări de a înțelege viața în comun îi umplea mereu sufletul cu un balsam tămăduitor. Nu de dragul unei fraze frumoase, ci din adîncul inimii lui pure și iubitoare își rostise el într-o zi aforismul la o mare adunare a mamelor din Moscova :

— Cel ce a scris o carte bună pentru copii sau a inventat pantalonași care nu încătușează mișcările și sînt plăcuți la purtat este mult mai demn de nemurire și de recunoștință decît toți cuceritorii de state și toți inventatorii de mașini din lume.

Între timp, siroco cel înăbușitor și fierbinte nu numai că nu se potolea, dar se înteța tot mai furios și mai năvalnic. Profesorul obosise de mult să se mai certe zadarnic cu al său *alter ego* mărginit și filistin, Nikolai Evdokimovici. Furtuna care se apropia, dar pregeta să se dezlănțuie, îl strivea parcă și-l sufoca. „De ce-oi sta eu aici și m-oi chinui atît ?" s-a gîndit el. Pînă și elevii din clasa întîi de liceu știu că nu-i nimic mai primejdios decît să te adăpostești în timp de furtună sub un copac. Ia să mă duc acasă. Cotețul meu de porumbei e prevăzut cu un paratrăsnet. Din punctul acesta de vedere francezii merită toată lauda, pe care, de altfel, o merită și pentru altfel de furtuni : pentru răzmerițele și răscoalele lor spontane."

Și s-a ridicat, îndreptîndu-și cu greu membrele care-i înțepeniseră de atîtea ore de ședere pe bancă. Îl furnica pielea din cap pînă-n picioare.

„Parcă ar fi curent electric, și-a spus el. Dar, la urma urmei, de ce n-ar fi într-adevăr senzația aceasta un fenomen electric?" În clipa aceea, Simonov s-a prăbușit greoi la pămînt, asurzit și orbit de fulgere și tunete îngrozitoare. Un uragan cumplit se pornise ca un cal turbat. Cerul, văzduhul și pămîntul se înecaseră într-o beznă sinistră. Copacii vuiau, crengile se rupeau trosnind, un castan secular se prăbuși cu un vaier prelung, smulgîndu-și din adînc rădăcinile uriașe. Copacii se clătinau și se îndoiau pînă la pămînt. Fulgerele și tunetele nu mai conteneau. Șiroaie de apă se revărsau de sus potop. În afară de pînza de apă, grea și compactă, care acoperea tot orizontul, nu se mai vedea nimic.

Ud pînă la piele, Simonov își croia cu greu drum printre copaci, găsind uneori pe dibuite cărările pe care apoi le pierdea iar. Deodată, o mînuță delicată i-a atins pe neașteptate degetele și a auzit lîngă el o voce tremurătoare, spunînd speriată :

— O, domnule, mi-e frică. Vă rog să mă ajutați. Mi-e tare frică, nu mai știu încotro s-o iau.

— Doamne, dumnezeule, e Jeannette ! a recunoscut-o profesorul, cuprins de bucurie și groază. Cum de-ai ajuns aici sub pelerina mea ? Hai, vino mai aproape, fetițo dragă. Și-acum liniștește-te, c-o să te duc la chioșcul vostru.

A înfășurat-o cu îndemînare în pelerina lui și a pornit voinicește prin băltoace. Uneori, din bocceluță se auzea un glăscior subțire și tînguitor :

— Mi-e frică, mi-e tare frică, bunule domn !

Simonov își trecea palma, înduioșat, mîngîietor și liniștitor peste pelerina îmbibată cu apă. În sfîrșit, au ieșit din Bois de Boulogne, au străbătut bulevardul Beau-Séjour și, sub podețul suspendat, profesorul a dat în primire povara lui udă la chioșcul de ziare, umplîndu-l de apă. Stăpîna chioșcului a izbucnit în strigăte pline de mirare. Aproape înnebunise căutînd-o pe Jeannette în ceasurile înfricoșătoare ale furtunii, prin beznă și fulgere. Cu îndemînarea și gingășia caracteristice tuturor mamelor iubitoare de pe lume, și-a eliberat fetița din uriașa pelerină a profesorului, i-a șters cu mișcări repezi trupșorul ud și năsucul, fără să uite

ca între timp să-i mai ardă cîte una ori s-o ocărască, povestind tuturor — Jeannettei, profesorului și vecinilor adunați — de spaima îngrozitoare prin care trecuse în ziua aceea.

— O, dragă domnule, i-a spus ea lui Simonov, să mă iertați că la început v-am bănuit chiar pe dumneavoastră că ați luat-o pe Jeannette la Bois de Boulogne, din care cauză am dat fuga la portăreasa dumneavoastră s-o întreb ce fel de om sînteți. M-am bucurat foarte mult cînd am auzit-o spunînd cele mai frumoase cuvinte despre dumneavoastră. Dar cred că înțelegeți neliniștea unei biete mame. Nădăjduiesc că și dumneavoastră ați avut surori, fiice sau nepoate.

În clipa aceea, Jeannette și-a scos capul cu hotărîre de sub mormanul de cîrpe în care o învelise maică-sa și a venit cu mărinimie în ajutorul profesorului.

— O, măicuță, a izbucnit ea cu groază și încîntare. Dacă ai fi văzut prăpădul de acolo! M-am dus în Bois de Boulogne cu Germaine, fata domnului Colin, măcelarul, dar cînd a început furtuna, m-am pierdut de ea. Doamne, doamne, ce tare m-am speriat! Vîntul bătea cu atîta putere, că a frînt toți copacii și a dărîmat o mulțime de case mari. De peste tot țîșneau fulgere groase cît mîna mea și mari cît turnul Eiffel, și tunetul bubuia ca focurile de artificii de la 14 Iulie ori ca atunci cînd trage cu tunul. Ploua de parcă venise potopul, despre care ne-a citit preotul că a înecat toată lumea. Mă speriasem de moarte. Și gîndește-te, mămico, ce fericită am fost cînd domnul acesta bun și curajos mi-a venit în ajutor și m-a acoperit cu pelerina lui ca un înger, ca să mă scoată din iadul de-acolo. Mămico dragă, gentilomul acesta viteaz m-a salvat și trebuie să-i fim recunoscători toată viața.

Cuvintele spontane ale fetiței l-au înduioșat și l-au amuzat pe profesor pînă la lacrimi, dar mama copilului a zis calmă:

— Vorbirea asta înflorată a învățat-o de la prietena ei cea mai bună, Germaine, mai mare decît ea, care, din păcate, citește foarte mult.

Profesorul a spus :

— Desigur, întîmplarea aceasta este un fleac şi sînt mulţumit că s-a sfîrşit cu bine. Daţi-mi voie, *madame,* să mă reped pînă la cîrciumioara doamnei Bussac să iau nişte flori de tei. Are flori de tei excelente. Sărmana fetiţă s-a udat rău la picioare.

— O, nu, domnul meu. Vă rog să nu vă mai deranjaţi. Am flori de tei în casă. Vă mulţumesc din tot sufletul şi vă rog să aveţi şi dumneavoastră grijă să nu răciţi. Răcelile astea de vară sînt mult mai primejdioase decît cele de iarnă.

„Aprigă femeie ! şi-a spus Simonov, pe cînd ieşea din chioşc. Totuşi, e o mamă minunată."

După ce a făcut vreo cinci paşi, a întors capul. Dintr-un maldăr de basmale şi cîrpe îl priveau ochişorii veseli, prietenoşi şi zîmbitori ai Jeannettei.

Aşa a început pentru profesorul Simonov o vreme de grea suferinţă morală. Mai înainte reuşea măcar din cînd în cînd să vadă pentru o clipă-două mutrişoara vioaie şi veselă a Jeannettei sub diferite pretexte onorabile : ba cumpărînd un ziar, ba trecînd pur şi simplu prin faţa chioşcului cu un aer *dinadins serios* şi *preocupat.* Dar acum se ruşina de şiretlicurile lui nevinovate şi se temea ca *nu cumva mama Jeannettei* să creadă, mai ales după furtuna din Bois de Boulogne, că bătrînul rus cam sucit din fire încearcă să se vîre cu forţa într-o familie străină. Aşa că a început s-o urmărească pe fetiţa cea drăguţă pe furiş, de la distanţă, străduindu-se să nu se lase văzut nici de ea, nici de mama ei, şi mulţumind lui dumnezeu că-şi formase un ochi ager de pădurar.

Jeannette îşi petrecea vremea plină de voioşie, îmbogăţindu-şi mereu impresiile. Fiecare zi îi aducea ceva nou, interesant, vesel. Picioruşele ei alergau neobosite, după cum neobosiţi îi respirau plămînii ; ochii cercetau neîncetat, urechile prindeau orice foşnet, mintea nu pridideа să perceapă. Dacă ar fi avut o libertate deplină, fără îndoială că nu i-ar fi ajuns arondismentul al 16-lea, nici Parisul intreg cu împrejurimile lui, nici întreaga Franţă. Spre mîhnirea ei însă, supravegherea

severă a mamei sale și spiritul ascuțit de observație al vecinelor serviabile îi îngrădiseră libertatea la un spațiu redus, limitat la un pătrat format din patru străzi : strada Renelagh, *avenue* Mozart, strada Assomption și bulevardul Beau-Séjour.

Profesorul descoperise mai demult lucrul acesta și o poreclise în sinea sa pe Jeannette : „prințesa celor patru străzi".

E drept că prințesa aceasta iute de picior mai pătrundea uneori năvalnic și în alte străzi din apropiere. Pe bulevardul Montmorency și în strada Doctor Blanche. Dar nu era vorba decît de escapadele unei prințese amazoane, dornică de aventuri nevinovate.

Interdicția cea mai severă se referea la Bois de Boulogne. De altfel, și curajoasa Jeannette tremura la gîndul grozăviilor care se petreceau acolo și nu putea să înțeleagă nici astăzi cum de ajunsese în desișul pădurii în timpul furtunii pricinuite de siroco. După cum povesteau femeile care locuiau de multă vreme în cartierul Passy, printre copacii deși se ascundeau tot felul de răufăcători. Ei îi atacau pe cei ce se plimbau, îi aruncau în automobile și-i duceau cine știe unde, ca să ceară apoi pentru răscumpărarea lor sume mari de bani. Acolo mișunau satiri necruțători, care atacau pînă și femeile și copiii, rătăceau adesea fiare sălbatece, scăpate din grădina zoologică din apropiere, ba noaptea umblau chiar năluci albe — sufletele oamenilor, pieriți pe vremuri în dueluri în Bois de Boulogne, fără să aibă parte de sfînta împărtășanie.

Dar asupra micului său domeniu Jeannette, ca o adevărată prințesă, avea drepturi suverane recunoscute de toți. Și era o prințesă bună, prietenoasă, grijulie și iubită. Supușii ei o adorau. Cînd străbătea voioasă, cu pași ușori, străzile statului său, din toate părțile zburau spre ea cuvinte pline de căldură :

— Bună ziua, Jeannette ! Bună ziua, micuță Jeannette !

Toți factorii poștali, cu gențile lor umflate, de piele, fetele care duceau pe la case lapte și franzele, încărcate în cărucioare de mînă, grupurile de fetițe grăbite, în drum spre școală, muncitorii care tocmai ieșeau de la cîrciumă, unde își luaseră aperitivul, funcționari și cu-

rieri (străduindu-se la apariția ei să-și păstreze seriozitatea și un aer de preocupare, în timp ce un zîmbet duios le lumina buzele), femei în vîrstă, care se grăbeau spre piață, toți o întîmpinau cu dragoste :

— Bună ziua, Jeannette ! Bună ziua, Jeannette !

Iar ea împărțea în stînga și în dreapta cu glăsciorul ei cristalin cuvinte de bun găsit împreună cu ghioceii și margaretele zîmbetelor sale scînteietoare :

— Bună ziua, domnule Topin ! Bună ziua, doamnă Tirou ! Bună ziua, Irène, Simone, Madeleine !

Și cîtă grijă arăta ea pentru munca și interesele poporului său ! Iată-l, de pildă, pe savoiardul tînăr, îmbrăcat în zdrențe, mergînd pe trotuar și cîntînd dintr-un fluier de lemn vechi de cînd lumea. Alături, prin mijlocul străzii, trece cîrdul său de capre lățoase, înghesuindu-se una într-alta. Savoiardul nu face decît să cînte din fluier o melodie tristă, veche de o mie de ani, fiindcă de ordine în turmă are grijă cu o severitate neobosită un dulău mare, negru și deștept, care aleargă fără preget în jurul caprelor, îndemnînd pe cele rămase în urmă din încăpățînare sau zburdălnicie să se alăture celorlalte. El se face ascultat prin lătrături sau izbindu-le cu capul, uneori mușcîndu-le ușurel, dar, de cele mai multe ori, cu privirea de foc a ochilor săi omenești. Trecătorii, înfricoșați de răutatea și sălbăticia dulăilor savoiarzi îl ocolesc, însă Jeannette nu cunoaște teama, și mîinile nu i-au tremurat încă niciodată de frică. De aceea, ea îl ajută, binevoitoare, pe dulăul negru să adune caprele la un loc, și cîinele, acoperit de sus pînă jos cu blana lui lățoasă, o linge din cînd în cînd pe față cu limba lui lungă, roșie și fierbinte.

Iar melancolicul savoiard, fără să oprească turma, pe care o lasă în grija dulăului, prinde una din capre, o mulge cu o îndemînare de scamator, strîngîndu-i ugerul în formă de pară, adună laptele într-un păhărel și-l întinde Jeannettei, fără să scoată o vorbă. Laptele cald, de capră, nu e prea gustos. Și mai are și un miros atît de grețos, încît nu-l beau decît bolnavii și rarii amatori. Dar cum să-l superi pe savoiard și pe minunatul lui cîine ? Fetița își ia inima în dinți și înghite într-o clipă laptele.

— Mulțumesc, la revedere, scumpul meu dulău. La revedere.

Iată-l și pe tocilarul bătrîn, dar drept ca un stejar, trecînd în sunetele melodioase ale clopoțelului său. El ascute cuțite, brice și tot felul de obiecte de metal. Atelierul lui pe roate este foarte greu. Îl trag meșterul-stăpîn și harnicul lui cîine-lup. Jeannette se uită de multe ori înduioșată la cîinele acesta roșcovan, cu blana lînsă, care-și face datoria cu atîta conștiinciozitate. Se încordează tot în ham și parcă se lipește de pămînt în strădania lui de a ușura povara divinității sale, stăpînul.

— Bună ziua, domnule Perier.

— Bună ziua, micuța mea.

Tocilarul se oprește și agită din nou clopoțelul, cu ochii la ferestrele de la care așteaptă să i se dea de lucru. Între timp, cîinele-lup se ghemuie sub tocilă, și rămîne acolo, în timp ce domnul Perier zăngăne, hîrîie și țiuie infernal cu uneltele sale. Nu se mișcă nici cînd stăpînul său intră să se mai odihnească după muncă la cîrciumioara „Au pelouse". Poate nu-i place faptul că în cîrciumioara aceasta de pe strada Doctor Blanche se află cîțiva seteri albaștri, rasă de cîini de vînătoare, care se și cheamă „albaștri de Auvergne", sau poate că, în general, nu-i plăcea nici un fel de societate. E tăcut, morocănos, totdeauna plictisit. Nu îngăduie nimănui să-l mîngîie și probabil că nici măcar stăpînul său nu l-a mîngîiat vreodată. Desigur, Jeannette ar fi putut s-o facă, dar ce plăcere poți să ai mîngîind un cîine care nu-ți dă nici o atenție ?

Ciinele acesta avea o fire ciudat de posomorîtă (nu cumva îi îngreuna sufletul cine știe ce crimă ?). Cu atît mai mult cu cît domnul Perier era totdeauna vesel și comunicativ. Jeannette îl asculta cu foarte mare plăcere, de la distanță, cum cînta în cîrciumioara lui preferată cîntece vesele, străvechi, pe care francezii de astăzi abia le mai înțeleg. I se părea numai cam ciudat faptul că domnul Perier înlocuia unele cuvinte ale cîntecelor sale cu o tuse semnificativă.

Toți erau prieteni buni ai Jeannettei. Și negustorul de haine vechi, cu neîntrecutul lui strigăt, și grădinarii din grădina cea minunată, proprietatea unei milionare pe care nu o văzuse nimeni, niciodată, și fetele de la laborator, și jucătorii pătimași la curse care, cînd își cumpărau ziarele sportive, o rugau să le spună o cifră norocoasă, și cerșetorii, cărora nu se zgîrcea să le dea cîte o monedă de doi „*sou*", dacă se găsea vreuna în buzunarul șorțulețului ei. Dar avea și prieteni foarte prețioși, interesanți, amuzanți și iubiți. Astfel, cam de trei ori pe lună apărea pe domeniul Jeannettei un flașnetar bătrîn, dar plin de energie. Îi lipseau brațul stîng și piciorul drept, pierdute în război, în schimb, avea o clientelă bună și serioasă, alcătuită din adevărați cunoscători și fini amatori de muzică nobilă de flașnetă sau, mai potrivit spus, de orgă. El se oprea, la fiecare zece zile, la fereastra melomanului cunoscut de dînsul, își fixa flașneta într-un chip de neînțeles, cu ajutorul cîrjelor, și dădea un concert admirabil, care începea totdeauna cu cantoneta italiană *O sole mio,* sau cu cîntecul militar francez *La Madelon* sau cu Marsilieza. Trebuie să spunem că (după părerea lui) îl îndrăgea un public ales. În timpul concertului și după terminarea lui, tot felul de monezi învelite în hîrtiuțe zburau de la toate etajele, izbindu-se de trotuar și de caldarîm.

Dar în afară de muzica rafinată, flașnetarul lipsit de o mînă și un picior mai aducea ceva cu el. Fixase pe capacul orgii sale o cutiuță din care, în schimbul a cinci centime, oricine putea să scoată niște bilețele verzi și roșii făcute sul, cu prezicerea soartei, rezolvarea problemelor amoroase și comerciale, cu precizarea însemnătății astrologice a planetei fiecărui om și cu alte lucruri înțelepte. Dar pesemne că din cauza invalidității sale, muzicantului îi era greu să facă mai multe lucruri în același timp : să învîrtească manivela flașnetei, să-i urmărească pe amatorii de preziceri și să adune de pe jos monezile învelite în hîrtie, șontîcăind, aplecîndu-se anevoie și abia pridind să trimită bunilor săi clienți bezele spre toate etajele, de la demisol pînă la mansarda de la catul al șaptelea, unde se cuibăresc servitoarele, cusătoresele și alți oameni săraci, totdea-

una gata să răsplătească micul divertisment muzical. Totuşi, flaşnetarul nu putea suferi cînd vreunul dintre cei adunaţi în jurul lui sărea să-l ajute. Atunci ciocănea cu cîrja în caldarîm, spunînd cu o grabă plină de nemulţumire :

— Nu, nu, vă mulţumesc, nu am nevoie, mă descurc singur, vă mulţumesc !

Dar, uimitor ! — cînd Jeannette s-a aplecat pentru prima oară şi i-a întins apoi cu eleganţă, între două degete, hîrtiuţa mototolită în care se aflau doi *„gros sou"* [1], flaşnetarul a bătut-o prietenos pe umăr, spunîndu-i cu un zîmbet :

— O, *„merci, grand merci"*, micuţa mea. Cît eşti de fermecătoare !

Şi, într-adevăr, fetiţa aceasta oacheşă, cam murdară, cu ochişorii ei negri, vii, avea grozav de mult din ceea ce franţujii numesc *„charme"* [2] şi ceea ce-i atrăgea spre ea pe oameni, cîini, cai şi pisici.

Cu prilejul vizitei următoare în cartierul Passy, în ducatul prinţesei Jeannette, flaşnetarul abia a ajuns, că a şi căutat-o din ochi pe ajutoarea sa. De îndată ce a descoperit-o, a chemat-o, zîmbind, la el, iar cînd fetiţa s-a apropiat, strălucind de bucurie, acesta a scos de după reverul paltonului un trandafir puţin boţit, dar încă înmiresmat, şi i l-a oferit, galant. De atunci, Jeannette, de cum auzea de departe sunetele prelungi ale flaşnetei, zbura ca o săgeată spre impresarul ei şi-şi făcea munca conştiincios, ferindu-se numai să nu pătrundă în zone interzise. Şi totdeauna căpăta un trandafir, o garoafă sau o altă floare de sezon ; darurile acestea erau mîndria ei, deoarece le cîştiga printr-o muncă pur artistică.

Un alt infirm — prietenul cel mai iubit al Jeannettei, de care-i era milă şi-i purta o grijă deosebită — era un orb, un bărbat în vîrstă, blajin, cu faţa palidă şi cu o voce minunată, plină de tristeţe. El trebuia să traverseze în fiecare dimineaţă strada Renelagh, care în anul acela era acoperită cu moloz, cărămizi şi scînduri

[1] Monedă de zece centime (fr.) (n. t.).

[2] Farmec (fr.) (n. t.).

de la noile construcții, ceea ce făcea ca drumul să fie greu și primejdios pentru un om lipsit de vedere. Jeannette îl ajuta de mult, de săptămîni și luni să treacă strada. În fiecare zi, în afară de sărbători, la șapte dimineața, Jeannette își aștepta prietenul drag și tăcut la intersecția dintre *avenue* Mozart și strada Renelagh. El apărea exact la ora șapte, în mînă cu un baston alb. Nu vedea, dar prin mișcările capului căuta parcă să simtă unde se afla fetița, și ea își anunța prezența cu glăsciorul ei subțire :

— Bună dimineața, domnule Gaston.

Ochii lui adînciți în orbite erau negri și morți. Dar pe buze îi juca un zîmbet cald, întotdeauna trist.

— Bună dimineața, sufletelul meu. Ce ai visat ?

Dar Jeannette era atît de tînără, încît nu visa, și chiar dacă visa vreodată, uita visul în aceeași clipă.

— Nimic, domnule Gaston.

— Slavă domnului, răspundea orbul cu un ton de consolare.

Apoi se luau de mînă și porneau. Orbul se obișnuise să pipăie pămîntul cu bastonul, dar Jeannette îi strîngea ușor mîna, prevenindu-l din cînd în cînd :

— În dreapta e o cărămidă ! În stînga e o groapă !

Uneori, se așezau împreună pe o bancă de pe stradă și stăteau de vorbă. Orbul o întreba :

— Azi e luni ?

— Mi se pare că da, domnule Gaston.

— Ce crezi, Jeannette, ce culoare are luni ?

— Verde-închis, răspundea copilul.

— Și eu cred la fel. Îi auzi pe soldați suflînd în trompete ? Ce culoare are muzica asta ?

— Roșie, răspundea Jeannette fără șovăire.

— Ba eu cred că e un roșu nuanțat cu galben. Nu-i așa ?

— O, da, domnule Gaston, nuanțat cu galben.

Tăceau. Peste cîteva minute, domnul Gaston spunea încet :

— Am orbit. Nu văd nimic. Dar soarta mi-a lăsat cu mărinimie auzul, pipăitul, mirosul, gustul și rațiunea. Aș fi putut să le pierd pe toate și să zac acum într-o beznă veșnică. Așa-i că sînt fericit, dragă Jeannette ?

— Vă iubesc, domnule Gaston, şoptea fetiţa, mîngîindu-l cu gingăşie pe obraz. Apoi mergeau, ţinîndu-se de mînă, pînă în bulevardul Beau-Séjour, unde se despărţeau.

Profesorul Simonov surprinsese adesea aceste întîlniri tăcute şi melancolice. Dar sufletul lui luminos nu cunoştea gelozia, mai ales faţă de un om ca domnul Gaston, pedepsit atît de crunt de soartă. Se gîndea doar uneori că dacă ar fi orbit şi el, prietenia cu Jeannette ar fi fost pentru dînsul în această nenorocire cea mai mare mîngîiere. Şi iată că într-o bună zi s-a hotărît să se folosească de un şiretlic nevinovat, caraghios, de băieţandru. Fetiţei i se interzisese cu stricteţe să se împrietenească cu profesorul rus, dar cînd îl întîlnea întîmplător pe stradă, nu scăpa niciodată prilejul de a-l saluta cu un zîmbet sau cu un semn din cap. Uneori, chiar traversa în fugă strada pentru el, dar avea un fel insuportabil de a se băga sub fiecare tramvai şi autocamion, ceea ce-l îngrozea pe Simonov. Într-o dimineaţă, după ce a scăpat ca prin minune de un autocamion uriaş, care tocmai trecea urlînd şi pufăind, Jeannette l-a găsit pe bătrînul ei prieten parcă slăbit de puteri, istovit şi deprimat.

— O, domnule profesor, ce s-a întîmplat ? Sînteţi tare bolnav, da ? a zis ea cu un ton jalnic. Cu ce aş putea să vă ajut ?

— Vai, dragă Jeannette, a răspuns Simonov, gemînd. Mi s-a întîmplat o mare nenorocire. Am orbit ! Vrei să fii atît de bună să mă conduci pînă acasă ? Locuiesc aici, aproape, în bulevardul Montmorency.

— Cu plăcere, domnule profesor. Sprijiniţi-vă de braţul meu.

Au făcut împreună vreo cincizeci de paşi. Profesorul mergea tot mai nesigur, împiedecîndu-se mereu. Dar cu vreo treizeci de paşi înainte de a ajunge la casa lui Simonov, Jeannette a izbucnit pe neaşteptate într-un rîs vesel şi zgomotos, ca o ploaie de aur ce cădea pe o tavă de argint.

— Poznaşule ! Mincinosule ! zicea ea rîzînd. Credeţi că mă las prostită cu una, cu două ? Mîinile dumneavoastră sînt prea aspre pentru un orb şi parcă eu nu

văd cum vă tremură pleoapele cînd vă uitați la mine printre gene? Și pasul vă e mult mai sigur decît al unui orb. *„Alors"*, marș acasă, domnule orb! Și vă rog să nu mai faceți scamatorii d-astea, altfel o să rămîneți pentru totdeauna orb. Lui dumnezeu nu-i plac astfel de glume.

Simonov a pornit mai departe, fîstîcit și rușinat. Dar Jeannette îi strigă din urmă, pentru a-l mîngîia:

— Să vedeți: îl iubesc pe domnul Gaston, dar vă iubesc și pe dumneavoastră. Și Gaston e bun, și dumneavoastră sînteți bun, fiecare în felul lui. O să vă duc într-o zi să-l cunoașteți și o să deveniți prieteni.

Cu timpul, profesorul a descoperit multe ciudățenii la Jeannette. Astfel, a constatat că acestei fetițe drăguțe nu-i era scîrbă de nimic.

O dată, într-o dimineață, devreme, coborînd în stradă, profesorul a văzut priveliștea obișnuită din fiecare zi. În fața intrării staționa ca de obicei un autocamion mare, încăpător, dinaintea cutiilor de tablă scoase din vreme de portărese, pline cu tot felul de gunoaie strînse în douăzeci și patru de ore. Trei auvergnezi vioi le ridicau cu îndemînare și le goleau în autocamion. Simonov a auzit deodată glasul vesel al unuia dintre ei:

— Hei, Jeannette! Ține!

Abia atunci a văzut profesorul silueta micuță a fetei, ascunsă pînă în clipa aceea de botul mașinii. Și Jeannette a prins cu îndemînare din zbor un obiect mic, cenușiu, care-i fusese aruncat. Era un ursuleț jerpelit de pluș, cu un botișor naiv și mirat.

— Mulțumesc, domnule Antoine, a strigat ea, bucuroasă.

Iar Simonov se gîndea: „Așadar, iată de unde are în căruciorul acela de copil o colecție atît de bogată de jucării vechi și stricate. Din gunoaie! Ei, drăcia dracului, dar cutiile astea sînt un focar de microbi. Poți să te alegi foarte ușor cu o boală infecțioasă primejdioasă. De ce o fi mama Jeannettei atît de nătîngă? La ce se gîndește poliția? Cu ce se ocupă serviciul sanitar? Profesorul nu a îndrăznit s-o avertizeze pe mama Jeannettei, fiindcă îi cunoștea bine autoritatea despotică și independența în ceea ce o privea pe fiica

ei. De asemenea, ar fi fost absurd şi ridicol dacă ar fi cerut unor oameni care se ocupau de curăţenia şi de sănătatea unui oraş uriaş să supravegheze comportarea igienică şi curăţenia fiecărei strengăriţe vioaie de şapte ani. Asta era treaba mamelor şi a şcolii. Dar mintea inventivă a profesorului a născocit un şiretlic nevătămător pentru Jeannette şi plăcut pentru el.

Era prieten cu unul dintre gunoieri, domnul Antoine, care avea aspectul unui gruzin, iar prin caracter se asemăna cu un rus din Iaroslavl. Amîndoi frecventau bistroul doamnei Bussac, jucaseră adesea belotă şi se cinstiseră cu vin roşu. Simonov avea darul să se înţeleagă uşor cu muncitorii. Într-o zi, pe cînd beau împreună ultimele înghiţituri din paharul cu vin rubiniu, profesorul a spus :

— Domnule Antoine, am o mică rugăminte.

— La dispoziţia dumneavoastră, *monsieur*.

— Vezi dumneata... Micuţa Jeannette este o fetiţă fermecătoare... minunată, dar onorabila ei mamă e foarte severă cu ea. Niciodată nu-i face o plăcere şi nu îngăduie cu nici un preţ să i se dăruiască fetiţei măcar un lucru de nimica, dintre cele mai nevinovate.

— O, domnule, a replicat Antoine, cu un ton serios. Noi, francezii, ne iubim foarte mult copiii şi nu putem înţelege de ce un străin, chiar de-ar fi şi un gentilom, să dăruiască jucării copiilor noştri. Nu înţelegem capriciul acesta. Oare străinii nu au copiii lor ?

Profesorul a oftat.

— Ah, domnule Antoine, am avut doi copii — două fetiţe. Dar acum nu le mai am şi nu le voi mai vedea niciodată. Cred că înţelegeţi dorul meu de copii. Un mare filozof a spus cîndva : „Natura nu suferă golul". Sper că-ţi dai seama de dragostea mea curată, sfîntă, de ataşamentul meu părintesc pentru Jeannette. Dacă aş fi bogat, aş face ca fetiţa aceasta şi mama ei să aibă o viaţă admirabilă, m-aş îngriji ca Jeannette să urmeze studii superioare, şi ca fiecare zi din viaţa ei să fie plină de bucurie şi folositoare pentru ea şi pentru cei din jurul său. Dar fiindcă sînt un sărăntoc, nu pot să fac altceva decît să-i cumpăr uneori cîte o jucărie ieftină.

Pe domnul Antoine l-au mișcat cuvintele profesorului, dar mai ales tonul lui plin de căldură și tristețe.

— Cu ce vă pot ajuta, sărmanul meu prieten?

Profesorul s-a înviorat.

— O, domnule Antoine, cu un fleac nevinovat. Am văzut o dată cum ai aruncat Jeannettei din camionul dumitale un ursuleț de pluș. Era vechi, jerpelit, un adevărat invalid, dar am văzut cum s-au aprins de bucurie ochii Jeannettei. Asta-i tot. Îngăduie-mi să-ți aduc din cînd în cînd cîte un fleac din ăsta pentru copii, iar dumneata, fără să spui nimic, să-l dai Jeannettei. Îmi iau și eu obligația să nu spun niciodată, nimănui, despre înțelegerea noastră. Taina va rămîne între noi.

Sufletul fiecărui francez, chiar și al unui auvergnez cu simț practic, are o mică doză de sentimentalism cînd e vorba de copii.

— O, a zis el, bătînd pe Simonov pe umăr. Nu-i o treabă grea. Vă puteți bizui pe mine.

Altădată, Simonov cunoscuse doar superficial Parisul, pe care-l admirase în scurtele vizite făcute cu mult înainte de îngrozitorul război și de emigrația lui forțată. Acum, deși locuia în capitala lumii de aproape zece ani, nu se mai sătura să admire marea ei forță vitală, ritmul ei vioi și totdeauna tineresc, dragostea ei pentru spectacole, pentru vorbele de duh, pentru eleganța din toate domeniile vieții, minunata desăvîrșire în orice acțiune, în orice invenție și în orice operă de creație. Ce nu dăruise Parisul întregii lumi! Monarhismul cel mai strălucitor, mai luxos, mai puternic și mai absolut și revoluțiile cele mai sîngeroase și violente, înțelepciunea lui Pascal și opera lui Offenbach, rîsul lui Rabelais și ironia caustică a lui Voltaire, aforismele subtile ale gînditorilor și cuvintele istorice minunate în grosolănia lor ale lui Cambronne, uimitoarele parfumuri ale celor mai vestiți parfumeri, și înțeleapta carte a lui Souvarin „Fiziologia gustului".

Timp de secole, Parisul a fost considerat capitala lumii, arbitrul modei feminine, și se va bucura de această faimă încă multe veacuri, după cum va con-

tinua să stea în fruntea popoarelor în ceea ce privește matematica, chimia, fizica, construcțiile, dreptul, medicina, ingineria și toate celelalte științe și arte.

Marca Parisului este un bilet de intrare în templul gloriei și al nemuririi. Lucrul acesta îl știu nu numai savanții, scriitorii celebri, pictorii, sculptorii, compozitorii, muzicienii, cîntăreții, dar și prestidigitatorii, jocheii, clovnii, saltimbancii și prezicătorii. Parisul este cam zgîrcit cu daruri stupide, bănești, dar aplauzele sale răsună pe întregul glob. Și cu cîtă noblețe păstrează orașul acesta amintirea celor ce au izbutit să devină preferații lui. Nu cred să existe pe lume un alt oraș în care marii dispăruți să fie eternizați cu luxul parizian în statui și în denumirile străzilor.

Dar pe Simonov îl entuziasmau și-l captivau mai mult decît orice lucrările de artizanat, creații pline de candoare ale francezilor. Niciodată nu scăpa vreo expoziție economică în memoria prefectului parizian Lépine, și asculta cu încîntare uimitoarea elocvență a șarlatanilor de pe stradă, care se pricepeau prin vorbe și gesturi să bage trecătorului pe gît tot felul de fleacuri inutile. Se plimba cu o nespusă plăcere, pur copilărească, pe timp frumos, pe marile bulevarde, cînd inventatorii și meșterii anonimi vindeau jucării pentru copii, totdeauna noi, amuzante, ispititoare și ingenioase. Abia aici, în exilul apăsător, înțelesese că aproape toate jucăriile dragi din copilăria petrecută la Moscova ajungeau acolo, pe căi ocolite, de la Paris, și *bilboquet* — joc de grădină, și drăcușorul american, și baloanele multicolore, și scîrțîitoarele cri-cri, interzise mai tîrziu de șeful poliției, Ogareov. Meșterii parizieni confecționau mereu alte jucării, mijloc de amuzament pentru adulți, copii, bătrîni și bătrîne, fetițe și băieți. Apoi, de cîtă voioasă inventivitate și de adîncă și sigură cunoaștere a modei zilei dădeau ei dovadă! Cînd doamnele din Paris s-au pasionat pentru focși, pe bulevarde au apărut imediat focși micuți de pluș, flanelă și chiar de catifea. După aceea, cînd au început să fie la modă *Irish-terrier*-ii lățoși, pe marile bulevarde se vindeau sute de astfel de căței — jucării, blajini și simpatici,

care şi cînd sînt vii par a fi confecţionaţi în grabă de mîini stîngace de copil, din vată, puf şi petece. Apoi a venit rîndul lui Mickey, şoricel, cobai ori iepuraş. Mickey îi făcea înainte să rîdă pînă la lacrimi pe copii, apărînd pe ecran în pauzele dintre acte, dar imaginea lui amuzantă a fost transformată mai tîrziu în jucării mici, care stîrneau şi hazul, ca mai înainte, dar constituiau şi un excelent *„porte-bonheur"* [1]. De un mare succes s-au bucurat şi jucăriile numite *iu-iu,* pe care le lăsai şi le ridicai în sus, suspendate pe un fir de aţă — dar succesul lor a fost efemer. Au ţinut vreo cincişase luni, apoi au dispărut. Sînt, însă, şi jucării norocoase, neinfluenţate de modă, timp, sau de capriciile cumpărătorilor, care se bucură de cerere continuă zeci, ba chiar şi sute de ani. Aici e vorba fie de o vrăjitorie, fie de isteţimea cu care a fost prins gustul tuturor copiilor de aceeaşi vîrstă. Printre acestea se află în primul rînd doi luptători de carton ; ei redau în chip admirabil pe masă toate peripeţiile luptei greco-romane, fiind legaţi de un firicel invizibil, tras de cel care-i mînuieşte. Apoi raţa, care cînd o strîngi măcăie de se aude în toată piaţa şi, în sfîrşit, cărăbuşi, muşte, libelule, albine şi tot felul de alte gîngănii cu arc, ce se mişcă şi zăngănesc. Desigur că o astfel de jucărie ar putea supravieţui cîteva generaţii de copii, dacă tatăl grijuliu ar scoate-o numai în zilele de sărbătoare din cutia de sticlă, ar întoarce arcul cu băgare de seamă, ca să nu-l rupă, iar după ce aceasta şi-a executat numărul, ar închide-o în aceeaşi cutie unde ar sta liniştită pînă la următoarea sărbătoare. Dar atunci ce ne-am face cu nevinovata curiozitate a copiilor şi cu interesul ştiinţific pentru orice mecanism ?

Chiar a doua zi după convorbirea sa sentimentală cu auvergnezul Antoine, Simonov s-a dus pe marile bulevarde. Mai întîi şi-a numărat cu grijă banii şi a constatat că are unsprezece franci şi şaptezeci şi cinci de centime. Motanului negru nu trebuia să-i cumpere ficat, fiindcă dispăruse, ceea ce era un avantaj. Vechiul cea-

[1] Aducător de noroc (fr.) (n. t.).

sornic Moser putea fi vîndut sau amanetat. Mergea cu precizia unui cronometru naval. Dar pe cine să-l ispitească un biet ceas vechi de argint, îngălbenit de atîta întrebuinţare ? Să ceară un avans la vreo lecţie ? Dar dacă-l întreba pentru ce-i trebuie ? El nu ştia să mintă, sau să facă o mutră linguşitoare. O să se descurce altfel. Chiar mai bine. Vegetarismul e cel mai bun stimulent al refacerii fizice şi intelectuale. Ar fi o idee. O jumătate de kilogram de pîine albă, rece, costă cincizeci de centime şi i-ar ajunge două zile. Acum se punea problema substanţelor nutritive şi a vitaminelor. Fulgii de ovăz n-ar fi răi — *porridge*[1]-ul, de exemplu, sau alte preparate. Trebuia să aleagă dintre ele pe cel mai sătios şi mai ieftin. Ceaiul îl fiersese numai o singură dată, aşa că-l mai putea folosi de cinci-şase ori. Zău, totul era în ordine !

Ca totdeauna, pe marile bulevarde se aflau mulţi vînzători de jucării, nenumăraţi cumpărători şi un număr şi mai mare de cască-gură. Simonov nu se putea hotărî. Ceea ce i se părea bun, era scump, iar jucăriile ieftine erau fără haz, neinteresante.

Pe *Boulevard des Italiens,* profesorul a descoperit pe neaşteptate o jucărie care i s-a părut nouă, amuzantă şi frumoasă. Vînzătorul ţinea sub braţ parcă un foxterier micuţ şi vesel, despre care cu greu puteai spune dacă e un căţeluş, un mic monstru sau un liliputan. Era neobişnuit de mic şi de drăgălaş. Ochii îi luceau cu vioiciune, iar lăbuţele se mişcau necontenit. „Ce căţeluş minunat", şi-a spus profesorul şi abia atunci a băgat de seamă că foxterierul era confecţionat dintr-un material alb, avea ochi de sticlă, iar lăbuţele i le mişca, cine ştie cum, stăpînul lui. Dar nu numai profesorul era amăgit de această iluzie îndemînatică. În faţa tarabei se auzeau exclamaţiile neîntrerupte atît ale bărbaţilor, cît şi ale femeilor, care au mai mult spirit de observaţie.

— Ah, ce căţel fermecător ! S-ar putea crede că e într-adevăr o jucărie. Să fi izbutit cineva să crească o rasă atît de mică ? Uimitor ce lucruri se realizează astăzi !

[1] Fiertură din fulgi de ovăz (engl.) (n. t.).

Şi cum s-a uitat la mine acum! Parcă n-ar fi cîine, ci om.

Simonov a întrebat cu un glas răguşit şi cu un aer deznădăjduit:

— Cît?

— Zece franci şi nouăzeci de centime.

Profesorul a tăcut multă vreme, blestemîndu-şi sărăcia. Nu avea decît unsprezece franci şi şaptezeci şi cinci de centime. Dacă şi-ar opri pentru toate cheltuielile prevăzute numai un franc, tot i-ar lipsi trei *sous,* ca să cumpere căţeluşul.

„Trei *sous,* a invocat profesorul cerul, mut de disperare, numai trei *sous!* Dacă i-aş găsi pe jos."

S-a aplecat să cerceteze trotuarul. A zărit pe jos un *„gros sou",* mare, cu chipul lui Napoleon al III-lea. Aproape că nu s-a mirat. Dar vai, îi mai lipsea un *„petit sou",* un singur *sou,* atît de neînsemnat, încît cu el în afară doar de un bulin la farmacie nu puteai să cumperi nimic altceva.

Dar stăpînul fermecătorului fox a spus binevoitor:

— Lăsaţi, nu contează. Un *sou* e un fleac! Mai bine uitaţi-vă cum trebuie mînuit căţeluşul. Băgaţi un deget aici, altul dincoace, iar trupul acesta atît de mic de parcă n-ar exista îl acoperiţi cu mîna. Vă mulţumesc, *monsieur,* simt că aveţi mînă bună.

A doua zi, dimineaţa devreme, auvergnezul Antoine a găsit parcă din întîmplare în camionul său această jucărie minunată şi a dăruit-o Jeannettei, arătîndu-i mai întîi toate mişcările fermecătoare pe care le făcea căţeluşul vesel şi prietenos. Jucăria a avut un succes uimitor în întregul cartier. Toţi prietenii şi toate prietenele Jeannettei au umplut străzile şi fundăturile cu ţipete asurzitoare şi exclamaţii pline de entuziasm:

— O, Jeannette, îmi dai voie să ţin şi eu puţin în mînă căţeluşul tău fermecat? Ştie să latre, dragă Jeannette? Cum îl cheamă? Pot să-l mîngîi? Vai, ce fericită eşti, Jeannette!

Jeannette era bună şi mărinimoasă. Apoi, o năpădise o bucurie atît de mare, încît ar fi putut s-o copleşească

dacă n-o împărtășea cu alții. De la o sută de pași l-a zărit pe Simonov și a pornit în fugă spre el, zburînd ca o rîndunică :

— Domnule profesor ! Dragă domnule profesor ! Uite ce jucărie minunată am. Ai mai văzut vreodată așa ceva ?

Profesorul s-a prefăcut uimit și a spus serios :

— Nu, dragă Jeannette, o jucărie ca asta nu am mai văzut niciodată. E o adevărată minune. După înfățișare e neîndoielnic un foxterier, dar nu cred ca cineva să fi văzut vreodată un cîine atît de mic. Afară numai dacă englezii ori japonezii ar fi crescut o rasă atît de rară de cîini. Ce-i dai de mîncare ?

Fetița a izbucnit în hohote de rîs.

— Nu-i un cîine adevărat, nu e viu. E jucărie. E făcut din nu știu ce material, nici n-are burtică și nu respiră.

— Nu mai spune ! a zis profesorul. Ochii lui sînt atît de vii și botișorul atît de expresiv ! De unde l-ai luat, Jeannette ?

— L-am primit cadou. Mi l-a dăruit domnul Antoine, cel care strînge gunoiul dimineața.

— Drăguț cadou, l-a lăudat Simonov. Ai grijă de el.

Acel *„gros sou"* greu de pe timpul lui Napoleon al III-lea, pe care Simonov îl găsise pe trotuar, trezise în creierul și în mintea lui un noian de gînduri, amintiri și idei îndrăznețe. Regimul alcătuit din supă de fulgi de ovăz și din ceai opărit pentru a nu știu cîta oară stimula inventivitatea și energia minții sale.

Aici, în cartierul Passy, la doi pași, se afla Bois de Boulogne, un rezervor de aer curat, cu un hipodrom uriaș, cu două lacuri pe care pluteau lebede și unde te puteai plimba cu barca. Bois de Boulogne nici nu era de fapt o pădure, ci un parc bine îngrijit. Dar dacă te afundai în el spre Longchamp, ajungeai într-un adevărat hățiș, de unde apăreau uneori ciute grațioase și temătoare, care piereau într-o clipă la cea mai mică mișcare bruscă sau la un zgomot mai puternic. De cealaltă parte a parcului se afla grădina zoologică, plină de elefanți,

urşi, hiene, morse, foci, flamingo, marabu, maimuţe şi de felurite alte jivine. În apropiere de Bois de Boulogne se găsea Trocadéro, cu un acvariu interesant, cu un bogat muzeu şi cu un teatru uriaş, unde se prezentau admirabile piese de teatru, clasice. Drăguţa Jeannette nu văzuse niciodată toate acestea. Simonov nici nu îndrăznea să se gîndească la o instruire şi educare sistematică a oacheşei Jeannette. Cînd îi va veni vremea, va urma şcoala comunală, apoi un liceu nu prea scump, unde va învăţa puţină gramatică, puţină literatură, puţină fizică şi chimie, puţină matematică, puţină istorie şi geografie, ca să nu rămînă o ignorantă. Iar după aceea, dacă se va dovedi că are talent, cine ar putea-o împiedica să devină o nouă George Sand sau o nouă *madame* Curie ? Dar profesorul era convins şi ştia din instinct că primele impresii ale copiilor pătrundeau în sufletul lor receptiv cu o forţă extraordinară, care nu-şi are seamăn în univers. Fiecare culoare, sunet fals sau muzical, fiecare nuanţă a glasului omenesc, orice miros ori adiere de vînt, orice obiect atins, conştient sau pe jumătate conştient, de viitorul om matur, orice cuvînt auzit sau rostit, orice gînd care abia mijeşte în creierul încă nedesăvîrşit, orice vis în somn, orice atom de hrană înghiţit de gura stîngace şi lacomă, toate aceste fenomene, imagini şi obiecte contribuie la construirea puternicului edificiu care se numeşte *om* şi în faţa căruia tot ceea ce a creat omenirea pare bicisnic. „Da, aveau dreptate înţelepţii care susţineau că un copil trebuie crescut într-o atmosferă de frumuseţe şi bunătate, se gîndea îndoiosat profesorul. Copilul trebuie să crească într-o atmosferă de frumuseţe, dîndu-i-se totodată cunoştinţele elementare, adolescentul să crească într-o atmosferă de frumuseţe şi de dezvoltare fizică, iar tinerii, într-o atmosferă de frumuseţe şi de învăţătură."

Profesorul îşi depăna mai departe firul gîndului :

Mă rog, să se ducă Jeannette la şcoala ei şi să înveţe ce vrea şi ce poate în limba ei maternă, care e totdeauna hrana cea mai bună pentru minte, însă de ce să nu înveţe sub îndrumarea lui iubitoare să cunoască nesfîr-

șita frumusețe, bunătate și bogăție a lumii ? Nu exista decît o singură piedică : o mamă autoritară, superstițioasă și neîncrezătoare, stăpîna chioșcului de ziare. Dar nu-i nimic, o să aranjeze totuși o distracție nevinovată, de pildă, o vizită la grădina zoologică sau la un bîlci, ori vizionarea unui spectacol de teatru. Nu degeaba era el un om șiret ca un sălbatec din America de Nord, așa că n-o să încerce s-o influențeze chiar el personal pe mamă. O să-l folosească pe amicul ei, domnul Auguste, *plombier*[1], leneș și amator de băutură. Desigur, doamna îndrăgostită n-o să-i refuze nimic. Apoi, toate cheltuielile pentru plimbarea de duminică le va lua asupra lui. Să fie vorba aici de un procedeu machiavelic ? Prietenia cu domnul Auguste începuse demult și devenea din zi în zi mai strînsă. Nu era o treabă complicată. Cincișase partide de belotă, în timpul cărora profesorul se prefăcea a nu băga de seamă că partenerul lui nu șovăia să treacă în propriul său cont zece-cincisprezece rînduri de vin roșu sau de Pernaud, pe care Simonov le lua fără să clipească asupra sa. Dar la temelia acestei prietenii trainice, în care bătrînul, șiretul emigrant își punea atîtea speranțe, se afla mai ales dragostea lui sinceră și fierbinte pentru Franța și francezi. Mai exista însă și o altă piedică grea, dacă nu chiar aproape imposibil de biruit — banii. Și-i terminase demult. Dar profesorul nu-și pierdea curajul. Nu se socotea el degeaba un om norocos. De cînd se știa, i se împliniseră toate dorințele mai importante. Uneori, în întregime, alteori, pe jumătate, de cele mai multe ori în proporție de o cincime sau o zecime, totuși se împliniseră. Își amintea de vremea cînd, înainte de a intra în școala primară, locuia cu părinții săi la Moscova, pe Presnia, într-o casă de lemn, cu o curte mare — un adevărat rai pentru jocul de popice. Micuțul Kolka își pusese în gînd să cîștige popicul cel mare. Desigur, nu era prea greu să cumperi popicul acesta, să-l faci singur, ori să-l comanzi unui turnător, dar un astfel de popic nu se bucura de nici o faimă. Prețuit era numai cel călit în bătălii, dovada

[1] Instalator (fr.) (n. t.).

măiestriei jucătorilor celebri din cartier. Nu era ușor să pui mîna pe el. Trebuia să dobori nenumărate popice obișnuite, jucînd cu parteneri iscusiți. Pînă la urmă, Simonov a cîștigat totuși mult rîvnitul popic, ce-i drept, abia după un an, cînd intra în prima clasă de liceu și numai după grele încercări.

Mai tîrziu, pe vremea cînd era în clasa a doua de liceu, și-a dorit cu pasiune să intre și el în corul bisericesc al liceului. Nu și-a văzut visul împlinit prea repede, ci abia după ce glasul său mic și cam răgușit de tenor s-a transformat într-o voce plăcută de bariton. Același lucru s-a întîmplat cu înotul, călăria, cu primul iepure împușcat, cu prima dragoste sfioasă și naivă, cu prima prelegere ținută, cu prima carte apărută. Cu anii, profesorul a început — ce e drept — să bage de seamă că puterea dorinței și supunerea soartei față de ea se realizează mai ales în adolescență, ceva mai puțin în tinerețe, slăbesc la maturitate, iar mai tîrziu, mai șchioapătă, mai șovăie, dar pînă la urmă tot se realizează. La Paris, în zilele grele, a găsit o dată pe stradă cinci franci, iar altă dată, doi franci. La asta se mai adăuga recenta întîmplare de pe *Boulevard des Italiens*. Oare nu datorită dorinței lui descoperise moneda pe jos ? Nu trebuia decît să-ți încordezi voința.

A turnat toată noaptea cu găleata. Dimineața era cețoasă și caldă, soarele se ascunsese printre norii deși care se tîrau alene pe cer.

Ca întotdeauna, profesorul a coborît devreme. Gunoierii își începuseră munca. El și-a amintit de Jeannette, prințesa celor patru străzi, și inima a început să-i bată amarnic, cuprinsă de o neînțeleasă tristețe. S-a întîlnit cu vechiul său prieten, pictorul.

— Bună ziua, domnule profesor.

— Bună ziua, Ivan Ivanovici. Facem o plimbare în Bois de Boulogne ?

— Facem.

S-au dus departe, dincolo de hipodrom, de-a lungul lacului mărginaș, pînă la locul de trecere cu bacul. Pictorul critica politica Germaniei și prezicea un apropiat

război înfricoşător, de o neînchipuită cruzime şi amploare.

Vorbind, au ajuns la punctul de închiriere a bărcilor. Acolo au asistat la o privelişte ciudată. Lebedele se îngrămădiseră pe apă, înconjurate de ceaţa deasă. Perspectiva pierise cu totul şi rămăsese numai suprafaţa plană, din care pricină păsările păreau desenate sau mai bine zis înşirate pe sfori invizibile, paralele.

— Ce drăcie o mai fi şi asta ? ! a exclamat profesorul, surprins în chip neplăcut. Am impresia că întreaga lume s-a turtit.

— Nu-i nimic, e o iluzie optică, ce se petrece şi pe nave şi în deşert, l-a lămurit pictorul. Va răsări numaidecît soarele şi toate îşi vor lua iar locul obişnuit în spaţiu, hărăzit de dumnezeu.

Pictorul avea dreptate. Ceaţa s-a împrăştiat curînd, şi obiectele şi-au recăpătat contururile cunoscute. Prietenii au luat-o spre casă şi, pe drumul de întoarcere, pictorul a spus :

— Cu ceaţa asta am şi uitat că veneam la dumneata cu o treabă. Îţi aminteşti de vechiul dumitale tablou pictat pe lemn ?

Profesorul s-a gîndit o vreme cu încordare şî şi-a amintit. Era vorba de un mic obiect de artă, ce zăcuse cîţiva ani în casa de la Novgorod moştenită de el şi pe care-l adusese fără nici un gînd la Paris. Reprezenta, în tonuri întunecate, odaia unei cîrciumi vechi, olandeze sau flamande, în care se aflau un bărbat voinic, cu coif de aramă, o femeie cu forme pline, pe jumătate goală, un cîine alb şi un băieţaş, care făcea într-un colţ ceea ce face şi Manneken-Pis [1] din Bruxelles. Cu foarte multă vreme în urmă, profesorul dăduse pictorului tabloul, cu rugămintea de a afla cine-l pictase şi valoarea lui aproximativă. Simonov a întrebat :

— Îmi amintesc, ce-i cu el ?

[1] Celebră fîntînă din Bruxelles, reprezentînd un băieţel gol care lasă un jet de apă (inspirată după statueta în bronz a lui Duquesnoy — 1619) (n. r.).

— Nu e pictat de Teniers-bătrînul [1], cum am presupus eu, ci de Teniers-tînărul, elevul preferat al celui dintîi. Că era elevul lui preferat se vede şi din faptul că i-a împrumutat şi numele său. Este o pictură de valoare. Dacă vrei s-o vinzi repede vreunui magazin de lucruri de artă, poţi căpăta pe ea opt sau zece mii de franci. De la un amator ai putea să iei douăzeci de mii, iar de la un cunoscător, chiar treizeci de mii. Asta-i tot. Misiunea mea e terminată.

— Ţi-am promis un comision, a spus Simonov.

— Lasă prostiile, a zis pictorul. Desigur, mi-ai promis, dar nici nu mi-a trecut prin gînd să accept aşa ceva. O să mîncăm într-o zi iepure sau miel cu usturoi la *madame* Bussac, o să-l udăm cu vin roşu şi basta.

Au trecut peste podeţul suspendat şi apoi au coborît în partea cealaltă, spre binecunoscutul chioşc. Profesorul mergea înainte. Deodată, pictorul l-a auzit exclamînd tulburat :

— Doamne ! Dar unde e chioşcul ? Ce s-a întîmplat cu el ?

Pictorul a pornit în fugă după dînsul şi l-a găsit încremenit, cu braţele ridicate spre cer. Chioşcul era pe jumătate gol şi aproape dărîmat. Pretutindeni, praf, murdărie, petece de hîrtie, bucăţi de sfoară şi de jur împrejur se îngrămădeau oameni străini, care parcă veniseră să devasteze totul. Profesorul nu pricepea nimic, dar inima i se strînsese, cuprinsă de presimţiri negre. Devastatorii necunoscuţi îi inspirau o teamă superstiţioasă. A alergat într-un suflet la bistroul doamnei Bussac.

— *Madame*, ce s-a întîmplat cu chioşcul ? Vreo nenorocire ?

Doamna Bussac era adevăratul primar al cartierului Passy. Ştia totdeauna totul înaintea celorlalţi.

— Nimic deosebit, domnule profesor. Liniştiţi-vă.

Şi i-a povestit amănunţit ce se întîmplase.

[1] Probabil că autorul se referă la pictorul flamand Teniers David (1582—1649), tatăl lui Teniers David-tînărul (1610—1694), cunoscut mai ales prin tablourile reprezentînd scene de masă din viaţa de fiecare zi, gen în care a excelat (n. r.).

Mamei Jeannettei nu-i plăcuse niciodată comerțul cu ziare. Se ocupase de treaba asta în silă și fără pricepere. Acum i se oferise un prilej grozav să se descotorosească de chioșc. În ajun, îl predase noilor proprietari și plecase din Paris cu Jeannette și cu domnul Auguste. Relațiile dintre ei nu fuseseră un secret pentru nimeni nici înainte, iar acum cei doi își puseră în gînd să-și înjghebe un cămin onorabil. Mama Jeannettei tocmai moștenise o avere frumușică la ea în Languedoc sau poate în Bretania, iar domnul Auguste găsise un post bun la o fabrică de acolo. Desigur că de îndată ce vor ajunge în plictisitorul lor Languedoc, se vor cununa, mai întîi la primărie, apoi la biserică.

— Așadar, domnule profesor, să le urăm drum bun și căsnicie fericită, a încheiat doamna Bussac.

— Să le dea dumnezeu, a spus profesorul. Tare drăguță era fiica ei, Jeannette.

— O, da, o fetiță minunată !

Ceața deasă care învăluia Parisul nu s-a mai ridicat pînă seara. Simonov s-a întors acasă tîrziu. Dispariția neașteptată a Jeannettei și vremea urîtă îl deprimaseră cu totul. Nu a aprins lumina. Stătea pe-ntuneric, depănîndu-și gîndurile triste și cenușii. Pentru prima oară în viața lui se simțea copleșit de un dor surd, nepotolit.

S-a pornit o ploaie repede și în pervazul de fier al ferestrei au început să bată darabana picăturile ei mari. „Uite că plouă, și-a spus profesorul, nepăsător. În iarnă o să și ningă probabil... Totul își urmează cursul..."

În clipa aceea s-au auzit pași ușori pe acoperiș, apoi o zgîrietură la geam.

— Cine-i acolo ? a strigat omul și, fără să mai aștepte răspunsul, a deschis fereastra. Un ghemotoc moale și greu a căzut pe podea. Simonov a aprins lumina și s-a aplecat să vadă mai bine. „Vineri ! a exclamat el, bucuros. Tu ești, Vineri ?" Cotoiul i-a sărit pe genunchi și a început să toarcă. Abia în clipa aceea a băgat de seamă profesorul, îngrozit, ce urme cumplite lăsaseră ultimii doi ani pe trupul credinciosului său prieten. Șchiopăta de laba dreaptă din față și de laba stîngă din spate, din

blana lui lipseau o mulțime de smocuri de păr, iar botul îi era acoperit cu niște zgîrieturi adînci, care nu se vindecaseră încă.

— Mare poznaș îmi ești, Vineri, băiete, a zis profesorul, oftînd. De altfel, nici eu nu-s mai breaz.

Cotoiul a deschis gura mare, arătîndu-și limba roșie și aspră, și a mieunat tare, nerăbdător : sînt flămînd ca un cîine.

Omul și-a pus pe umeri, tăcut, pelerina impermeabilă și a dat fuga prin ploaie pînă la bistroul doamnei Bussac, să aducă resturi de carne și lapte.

1932

CUPRINS

Moloh — traducere de *Tudor Arghezi* şi *Renata Vasilescu* 5
Olesia — traducere de *Ion Mihail* 90
Duelul — traducere de *Livia Storescu* şi *Renata Vasilescu* 166
Brăţara de granate — traducere de *Ion Mihail* . 403
Soarele lichid — traducere de *Ion Mihail* . . . 452
Jeannette — traducere de *Ion Mihail* 510

Redactor responsabil : NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 18.04.1964. Bun de tipar 17.07.1964. Apărut 1964. Tiraj 20.150 ex. broşate. 15.080. Legate 1/1 peg. 5.070. Hîrtie scris tip II A de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 31,75. Coli tipar 36. A. nr. T. 3.429. C. Z. pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S—O=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40285
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii 1, Bucureşti, R.P.R.

Scriitor realist a cărui activitate îmbrăţişează o perioadă de aproape cincizeci de ani, Kuprin oglindeşte în opera sa viaţa şi moravurile celor mai diferite pături sociale.

Caracteristică pentru creaţia sa este surprinzătoarea bogăţie tematică şi arta de a reda în mod pregnant ambianţa socială în care evoluează eroii, rolul ei în formarea psihologiei acestora.

Talent viguros şi original, Kuprin ştie să imprime tablourilor sale realiste un puternic colorit romantic, ceea ce conferă scrierilor sale o deosebită forţă emoţională.

Elementele romantice îşi au originea în încrederea scriitorului în om, în arta de a surprinde în sufletul omenesc resurse multiple, capabile să-l înalţe pînă la culmile frumuseţii morale.

Deşi prin complexitatea lor compoziţională, unele nuvele se apropie de romane („Duelul", „Moloh" etc.), Kuprin rămîne un maestru al genului scurt. Personalitatea scriitorului, cunoscător subtil al vieţii şi al omului, se dezvăluie mai ales în povestiri, unde capătă o expresie strălucită pătrunderea adîncă în lumea interioară a personagiilor sale, pe care o redă cu infinită bogăţie de culori şi nuanţe.

Cele două volume de opere cuprind lucrările autorului de proporţii mai vaste („Olesia", „Duelul", „Jeannette") şi o serie de povestiri scurte dintre cele mai reprezentative, oferind cititorului o imagine cuprinzătoare a creaţiei lui Kuprin.

VOL. I ŞI II LEI 46